

M. AURELII CASSIODORI VARIARUM LIBRI DUODECIM.

PRÆFATIO.

I Cum disertorum mihi gratiam, aut communibus fabulis, aut gratuitis beneficiis, nullis tamen veris meritis collegissem, dicta mea, quæ in honoribus sæpe positus pro explicanda negotiorum qualitate profuderam, in unum corpus redigere suadebant: ut ventura posteritas, et laborum meorum molestias, quas pro generalitatis commodo sustinebam, et sinceris [ed., sinceræ] conscientiæ inemptam ^a *ms.*, heptam] dignosceret actionem. Dicebam dilectionem ipsorum mihi potius fore contrariam: ut quod mihi modo propter desideria supplicantium putabatur acceptum, postea legentibus videretur insipidum. Addebam, debere illos Flacci ^b dicta recolare, qui monet quid periculi vox præcipitata possit incurrere.

Respondendi celeritatem cunctos videtis exigere, et creditis me impœnitenda proferre. Dicitio semper agrestis est, quæ aut sensibus electis per moram non conatur, aut verborum minime proprietatibus explicatur. Loqui nobis communiter datum est: solus ornatus est, qui discernit indoctos. Nonus annus ad scribendum relaxatur auctoribus, mihi nec horarum momenta præstantur: mox ut cœpero, clamoribus imminetur, et festinatione nimia ingeritur, ne cautius crepta peragantur. Alter nos frequentia invidiosæ interpellationis exaggerat; alter miseriarum mole castigat; alii furiosa intentionem [ed., contentionum] seditione circumdant. Inter hæc cur requiritis dictionis eloquium, ubi vix copiam possumus habere sermonum? Ipsas quoque noctes inexplicabilis cura circumvolat, ne desint alimonia civitatibus, quæ supra omnia populi plus requirunt, studentes ventri, non auribus. Hinc est quod cogimur animo per cunctas in provincias, et injuncta semper inquirere: quia non sufficit agenda militibus imperare, nisi hæc iudicis assiduitas videatur exigere. Nolite, quæso, noxiæ nos amare. Declinanda est suasio quæ plus trahet periculi quam decoris. Sed illi me potius tali disceptatione fatigabant. Præfectum te prætorianæ sedis omnes noverunt: cui [*ms.* *Aud. et Remig.*, quo.] dignitati occupationes publicæ velut pedisequæ semper assistunt. Ab hac enim exercitiales flagitantur expensæ; ab hac victus quaeritur sine temporis consideratione populorum; huic etiam vel solum grave iudiciorum pondus adjectum est. Cui ideo leges

A vise sunt immensum onus imponere, dum ad ipsam, honoris gratia, maluerunt pene omnia pertinere. Quod enim spatium possis publico labori subripere, quando in unum pectus confluit, quidquid utilitas generalitatis exposcit?

Addimus etiam, quod frequenter quæsturæ vicibus ingravato otii tempus adimit crebra cogitatio, et velut mediocribus fascibus insudanti, **2** illa tibi de aliis honoribus principes videntur imponere, quæ proprii iudices nequeunt explicare. Hæc autem facis nullavendendo, sed exemplo proprii genitoris, a sperantibus accipis solos labores sic petentibus præstando gratis, sub continentis munere cuncta mercaris. Regum quietiam gloriosa colloquia pro magna diei parte in bonum publicum te occupare noverunt; ut fastidium sit otiosis expectare, quæ tu continuo labore cognosceris sustinere. Verum hoc magis tibi ad suffragium laudis potest proficere, si inter tanta et talia valueris legenda proferre; deinde quod rudes viros, et ad rempublicam conscia facundia præparatos, labor tuus sine aliqua offensione poterit edocere, et usum quem tu inter altercantium pericula factatus exerces, illos qui sunt in tranquillitate positi, contingit felicius adipisci. Proinde, quod salvabile, qua frueris, dissimulare non poteris, tanta regum beneficia si pateris ignorari, frustra maluisti benigna festinatione concedi. Noli, quæsumus, in obscurum silentii revocare, qui te dicente meruerunt illustres dignitates accipere. Tu enim illos assumpsisti vera laude describere, et quolammodo historico colore depingere. Quos si celebrandos posteris tradas, abstulisti, consuetudine majorum, moriantibus decenter interitum. Deinde mores pravos corrigis auctoritate rectoris [*ms.*, regis], excedentis audaciam frangis, timorem legibus reddis; et adhuc dubitas edere, quod tantis utilitatibus probas posse congruere? Celas etiam, ut ita dixerim, speculum mentis tuæ, ubi te omnis ætas ventura possit inspicere. Contingit enim dissimilem filium plerumque generari: oratio dispar moribus vix potest inveniri. Est ergo ista valde certior arbitrii proles; nam quod de arcano pectoris gignitur, auctoris sui posteritas veracius æstimatur. Dixisti etiam ad commendationem universitatis frequenter reginis ac regibus laudes. Duobus *ms.* *Rhemensi.*

^a Inemptam dicit ea forma qua redemptam laudem, in malam partem scilicet, infra lib. v, epist. 40. Et redemptam sententiam timere lib. vi, form. 9.

^b Flacci, id est Quinti Horatii Venusini, qui dicit: *Ed semel emissum volat irrevocabile verbum.* Hæc ex

^c Vide Sidonium Apollin. lib. vii, epist. 18. D. Ambrosium lib. i Offic., cap. 18, et Cassiod. infra lib. v, epist. 22.

decim libris Gothorum historiam * defloratis prosperitatibus condidisti. Cum tibi in illis fuerit secundus eventus, quid ambigis, et hæc publico dare, qui jam cognosceris dicendi tirocinia posuisse?

Victus sum, fateor, in verecundiam meam; nec obsistere tantis prudentibus [ed., precibus] potui, cum me viderem ex affectione culpam. Nunc ignoscite legentes, et si qua est incauta præsumptio, suadentibus potius imputate; quia mea iudicia cum illo videntur facere, qui me decreverit accusare. Et ideo quod in quæstura, magisterii ac præfecturæ dignitatibus a me dictatum in diversis publicis actibus potui reperire, bisseña librorum ordinatione composui; ut quanquam diversitate causarum legentis intentio concitetur, efficacius tamen rapiatur animus, cum tendit ad terminum. Illud autem sustinere alios passi non sumus, quod nos frequenter incurrimus in honoribus dandis impolitas et præcipites dictiones; quæ sic poscuntur ad subitum, ut vix vel scribi posse videantur. Cunctarum itaque dignitatum sexto et septimo libris formulas comprehendendi, ut et mihi, quamvis sero prospicerem, et sequentibus in angusto tempore subvenirem. Ita, quæ dixi de præteritis convenient et futuris [ms., It que dixi de præteritis, convenienter et futuris]: quia non de personis, sed de ipsis locis, quæ apta videbantur explicui. Librorum vero titulum, operis indicem, causarum præconem, totius orationis brevissimam vocem, **VARIARUM** nomine prænotavi: quia necesse nobis fuit stylum non unum sumere, qui personas varias suscepimus admonere. Aliter enim multa lectione satiatis, aliter mediocri

A gustatione suspensis, aliter a litterarum sapore jejunis, persuasionis causa loquendum est; ut interdum genus sit peritiæ vitare quod dictis placeat. Proinde majorum pulchra definitio est. Sic apte dicere, ut audientibus possis concepta vota suadere. Neque enim tria genera dicendi incassum prudens definiit antiquitas. Humile, quod communione ipsa serpere videatur. Medium, quod nec magnitudine tumescit, nec parvitate tenuatur; sed inter utrumque positum, propria venustate ditatum, suis finibus continetur. Tertium genus, quod ad summum apicem disputationis exquisitis sensibus elevatur, videlicet, ut varietas personarum congruum sortiretur eloquium, et licet ab uno pectore proflueret, diversis tamen alveis emanaret. quando nullus eloquentis obtinet nomen, nisi qui trina ista virtute succinctus, causis emergentibus, viriliter est paratus. Huc accedit quod modo regibus, modo potestatibus aulicis, modo loqui videamur humillimis: quibus alia contingit sub festinatione profundere, alia vero licuit cogitata proferre; ut merito Variarum dicatur, quod tanta diversitate conficitur. Sed utinam sicut ista regulis accepisse probamur antiquis, ita eadem promissæ resignent merita dictionis. Quapropter Humile de nobis verecunde promittimus, Mediocre non improbe pollicemur, Summum vero, quod propter nobilitatem sui est in edito [ms., in edicione; alii, editione] constitutum, nos attingisse non credimus. Verumtamen sileant præsumptiones illicitæ, qui legendi sumus. Incongrue namque nostras de nobis disputationes ingerimus, qui vestra potius iudicia sustinemus.

* Hoc etiam testatur Jornandes in præfatio Chronici; et ipse Cassiodorus infra, lib. XI, epist. 20.

LIBER PRIMUS.

3 EPISTOLA PRIMA.

ANASTASIO IMPERATORI THEODORICUS REX *

Rogat pacem certis de causis intermissam; laudat imperatorem, et ad illum mittit legatos, qui contentiones dirimant, et concordiam suam deinceps firmitati restituant.

Oportet nos, clementissime imperator, pacem quærere, qui causas iracundiæ cognoscimus non habere: quando ille moribus obnoxius jam tenetur, qui ad justa deprehenditur imparatus. Omni quippe regno desiderabilis debet esse tranquillitas, in qua et populi proficiunt, et utilitas gentium custoditur. Hæc est enim bonarum artium decora mater; hæc mortalium genus reparabili successione multiplicans, facultates protendit, mores excolit, et tantarum rerum ignarus agnoscitur, qui eam minime quæsiisse sentitur. Et

Citeo, piissime principum, potentiæ vestræ convenit et honori, ut concordiam vestram quærere debeamus, cujus adhuc amore proficimus. Vos enim estis regnorum omnium pulcherrimum decus, vos totius orbis salutare præsidium, quod cæteri dominantes jure suscipiunt [alii, suspiciunt], quia [ed. Niv. et Accura., quasi] in vobis singulare aliquid inesse cognoscunt; et nos maxime, qui divino auxilio in republica vestra didicimus, quemadmodum Romanis æquabiter imperare possimus. Regnum nostrum imitatio vestra est, forma boni propositi, unicus exemplar imperii; qui quantum vos sequimur, tantum gentes alias aitemus. Hortamini me frequenter, ut diligam senatum, leges principum gratanter amplectar, ut cuncta Italie membra componam. Quomodo potestis ab augusta pace dividere, quem non optatis a vestris moribus

* Baronius putat hanc epistolam fuisse scriptam anno Christi 493. Consule eum tom. VI Annal., pag. 476 editionis Antwerp.

Theodoricus rex. Hic primus se regem dixit, cum Odoacer ante eum se imperatorem Romanum diceret, et ante Odoacrem Augustalis. Theodorici regis Gothorum formam et habitum eleganter describit

Sidonius Apollinaris lib. 1, epist. 2. Quomodo autem invaserit Italian, vide Aimoin. de Gestis Francorum lib. 1. Theodoricus Odoacrem interemit Albino V. C. cons., anno Christi 493, imperii Anastasii secundo. Hæc epistola videtur aliquot post annis scripta. GUILLELMUS FORNERIUS.

discipulare? Additur etiam veneranda Romanæ urbis affectio, a qua segregari nequeunt, qui se nominis unitate junxerunt. Proinde illum et illum a legationis officio ad serenissimam pietatem vestram credidimus destinandos; ut sinceritas pacis, quæ causis emergentibus cognoscitur fuisse vitata, detersis contentionibus, in sua deinceps firmitate restituta permaneat: quia pati vos non credimus inter utrasque respublicas, quarum semper unum corpus sub antiquis principibus fuisse declaratur, aliquid discordiæ permanere; quas non solum oportet inter se otiosa dilectione conjungi, verum etiam decet mutuis viribus adjuvari. Romani regni unum velle, una semper opinio sit. Quidquid et nos possumus, vestris præconiis applicetur. Quapropter salutationis honorificentiam præferentes, prona niente deprecamur, ne suspensio a nobis mansuetudinis vestræ gloriosissimam charitatem, quam ego sperare debui, etiamsi aliis non videretur posse concedi. Cætera vero per latores presentium pietati vestræ verbo suggerenda commissimus, ut nec epistolaris sermo redderetur extensior, nec aliquid pro utilitatibus nostris prætermisere videremur.

EPISTOLA II.

THEODORIO VIRO SUBLIMI THEODORICUS REX.

Redarguit illum negligentiam circa purpuram, quam singulis annis ad aulam regiam mittere solebat, et originem ac modum conficiendæ purpuræ describit.

Comitis Stephani insinuatione comperimus, sacræ vestis operam [ms. Remig., superiora], quam nos volumus necessaria festinatione compleri, disrupto magis labore pendere: cui cursum [ed., usum] subtrahendo solemnem, abominandam potius inferre cognosceris tarditatem. Credimus enim aliquem provenisse neglectum, ut aut crines illi lactei, carneo [Juretus, forte aheneo] poculo bis terque satiati, pulcherrima minus ebrietate rubuerint; aut laux non hauserint adorandi [ms. Aud., adornandi] muricis pretiosissimam qualitatem^b. Quapropter si perscrutator Hydruntini maris infusa [alii, intusa, vel intrusa] conchyliia solemniter condidisset apto tempore, acervus ille Neptunius, generator florentis semper purpuræ^c, ornator solii, aquarum copia resolutus lumbrem alicum flammeo liquore laxaret. Color nimio lepore vernans, obscuritas rubens, nigredo san-

guinea regnantem discernit, dominum conspicuum facit; et præstat humano generi ne de aspectu principis possit errari. Mirum est substantiam illam morte confectam, cruorem de se post spatia tam longi temporis exsudare, qui solet vivis corporibus vulnere sauciatis & vix effluere. Nam cum sex pene mensibus marinæ deliciæ a vitali fuerint vigore separatæ, sagacibus naribus nesciunt esse gravissimæ; scilicet ne sanguis ille nobilis aliquid spiraret horro- ris. Hic cum infecta seinel substantia perseverat, et nescit ante subtrahi, quam vestis possit absumi. Quod si conchyliorum qualitas non mutatur, si torcularis illius una vindemia est, culpa nimirum artificis erit, cui se copia nulla subtraxit. In illis autem rubicundis fontibus cum albensis comas serici doctus moderator intinxerit, habere debet corporis purissimam castitatem, quia talium rerum secreta refugere dicuntur immunda. Hæc si omnia constiterint, si in nulla parte prætermisere videatur esse solemnitas, miramur tua te pericula minime cogitasse, dum sacrilegus sit reatus negligentiam [alii, dum sacrilegii sit reatus negligenter] in tali veste peccare. Quid enim agunt tot artifices, tot nautarum catervæ, tot familiæ rusticorum? Tu quoque comitiva subvectus tantis jubes, tanta te istius nominis præsumptione defendis, ut cum regale opus crederis agere, in multis videaris tanquam tuis civibus imperare. Hoc ergo remissio tua negligit, quod te et in provincia subvexerat, et ad conspectum principis honorabilem venire faciebat. Quod si te facultatis tuæ adhuc cura non deserit, si salutis propriæ tangit affectus, intra illum diem imminente tibi harum portitore, cum blatta^d, quam nostro cubiculo dare annis singulis consuevisti, venire festina: quia jam non compulsorem ad te mittimus, sed ultorem, si aliqua credideris ludificatione tardandum. Verum talis tantaque res, quam facili legitur inventa compendio? Cum fame canis avida in Tyrio^e littore præjecta conchyliia impressis mandibulis contulisset, illa naturaliter humorem sanguineum defluentia, ora ejus mirabili colore tinxerunt. Et ut est mos hominibus, occasiones repentinas ad artes ducere, talia exempla meditantes, fecerunt principibus decus nobile^f de re quæ substantiam noscitur habere mediocre. Eoq; Tyros est Hydron^g Italica, alicum profecto vestiarium, non antiqua

^a Baronius existimat hos legatos fuisse Faustum et Irenæum. Vide tom. VI Annal., ann. Chr. 495, pag. 477.

^b Continetur hic purpuræ principalis et muricis descriptio et usus. Qua de re vide Plin. lib. ix. cap. 35. Virgil. lib. iv Eclog. et iv Æneid. Petrus Brosses J. C.

^c Florentissæ unice dictione, ut Lucretius lib. i, pag. 52, semper florentis Homeri.

^d Hujus rei meminit Achilles Statius lib. ii de Amor. Leuc.; et Cedrenus, et Pollucis Onomastic. lib. i. Blatta est vermis lucifuga, quia lucem videre non potest, unde per noctem ambulat, a colore nuncupata, quæ comprehensa manum tingit; unde et blatteum dicitur, et inde blatta vestis est talis coloris. Hæc ex ms. Rhemensi.

^e Tyros urbs fuit Phœnicæ olim celeberrima, una ex iis quæ Tripolim efficiunt; olim insula, sed Alexan-

dri operibus continenti conjuncta. Tyrus, inquit Plinius (Lib. v Nat. Hist., cap. 19), quondam insula præalto mari septingentis passibus divisa, nunc vero Alexandri etiam oppugnantis operibus contumens, olim partu clara, urbis genitrix Lepti, Utica, et illa Romani imperii æmula, terrarum orbis avida Carthagine, etiam Gadibus extra orbem conditis. Nunc omnis ejus nobilitas conchylio atque et purpura constat: et hoc est quod auctor declarat. Bross.

^f In hanc rem vide Arnobium lib. ii, pag. 517; et Marium Victor. in Geneal. lib. ii, pag. 30.

^g Hydron, quæ civitas est in Italia, apud quam conchyliia reperiuntur, sicut et apud Tyrum. Hæc ms. S. Rem. Vide Ammianum Marcellic. lib. xiv, pag. 24.

^h Alii, Theodonio viro senatori; alii, Theodonio comitis vestis; alii, Theoni.

custodiens, sed jugiter novella transmittens. Vide ergo, si quis te patiatur minus implere, quod nos tam necessarie cognoscis expetere.

EPISTOLA III.

CASSIODORO VIRO ILLUSTRIS ATQUE PATRI IO THEODORICUS REX.

Summis laudibus illum extollit, et illi confert patriciatus apicem, cum jam fuisset rector Lucaniae et Brutiorum, ac praefecturam praetorianam gessisset.

Quamvis proprio fruatur honore, quod est natura laudabile, nec desint probatae conscientiae fascies, cum generat [Gr. *Cujas*, gerat] animo dignitates (omnia siquidem bona suis sunt juncta cum fructibus, nec credi potest virtus quae sequestratur a praemio), tamen judicii nostri culmen excelsum est: quoniam qui a nobis provehitur, praecipuus et plenus meritis [mas., praecipuis plenus meritis] aestimatur. Nam si aequabilis credendus est, quem justus elegerit; si temperantia praeditus, quem moderatus ascivit, omnium profecto capax potest esse meritum, qui judicem cunctarum meruit habere virtutum. Quid enim majus quaeritur ^a, quam ibi invenisse laudum testimonia, ubi gratificatio non potest esse suspecta? Regnantis quippe sententia judicium de solis actibus sumit, nec blandiri dignatur animus domini [ed. *Niv. et Gamon.*, domenii] potestate munitus. Repetantur certe quae te nostris sensibus infuderunt; ut tui laboris fructum capias, cum nostris animis singula suaviter inhaerisse cognoscas. In ipso quippe imperii nostri devotus exordio, cum adhuc fluctuantibus rebus provinciarum corda vagarentur, et negligi rudem [Nivel., nomen] dominum novitas ipsa pateretur, Siculorum suspicantium mentes ab obstinatione praecipiti deviasti, culpam removens illis, nobis necessitatem subtrahens ultionis. Egit salubris persuasio, quod vehemens poterat emendare districtio. Lucratum es damna provinciae, quae meruit sub devotione nescire: ubi sub procinctu Martio civilia jura custodiens, publica privataque commoda inavarus arbiter aestimabas; et proprio censu neglecto, sine invidia iuri, morum divitias retulisti: excludens vel querelis auditum [ed. *Accursy*, aditum], vel derogationibus locum; et unde vix solet reportari patientiae silentium, voces tibi militaverunt laudantium. Novimus enim, testante Tullio (*In Bruto*), Siculorum naturam, quam sit facilis ad querelas, ut solita consuetudine possint iudices etiam de suspicionibus accusare. Sed non eo praecursorum sine contenti, Brutiorum et Lucaniae tibi dedimus mores regendos, ne bonum quod peregrina provincia meruisset, genitahs soli fortuna nesciret. At tu consuetudinem devotionis impendens, eo nos obligasti munere, quo tibi putamus omnia reddidisse: inde amplificando [ed., applicando] debitum, unde credi poterat absolutum. Egisti per cuncta iudicem totius erroris expertem,

nec invidia quempiam deprimens ^b, nec gratia blandiente sublimans. Quod cum ubique sit arduum, tamen fit in patria gloriosum: ubi necesse est, ut aut gratiam parentela provocet, aut odium longae contentiones exasperent. Oblectat igitur nos actus praefecturae recolere, totius Italiae notissimum [Niv., novissimum] bonum, ubi cuncta provida ordinatione disponens, ostendisti ⁵ quam leve sit stipendia sub iudicis integritate dependere. Nullus graviter obtulit, quod sub aequitate persolvit: quia quidquid ex ordine tribuitur, dispendium non putatur. Fraere nunc bonis tuis, et utilitatem propriam, quam respectu publico contempsisti, recipe duplicatam. Haec est enim vitae gloriosa commoditas, dominos esse testes, cives habere laudantes. His igitur tot amplissimis laudibus incitati, patriciatus tibi apicem justa remuneratione conferimus; ut quod aliis est praemium, tibi sit retribuitio meritorum. Macte, summe vir, felicitate laudabili, qui ad hanc vocem dominantis animos impulisti, ut bonorum tuorum potius fateamur esse, quod cedimus. Sint haec divina perpetua [ed., divino perpetrata auspicio], ut cum haec pro remuneratione tribuimus, ad meliora iterum tuis meritis exigamur.

EPISTOLA IV.

SENATUI URBS ROMAE THEODORICUS REX.

Significat se Cassiodorum ad patriciatus apicem pro meritorum remuneratione, et post administratas egregie inferiores dignitates exersisse. Summe laudat Cassiodorum, ejus patrem, avum, Heliodorum, totamque ejus familiam.

Optamus quidem, Patres Conscripti, coronam vestram diversorum fascium flore depingi. Optamus ut libertatis genius gratam videat turbam senatus. Conventus siquidem talium est dignitas imperantium; et quidquid in vobis festiva gratulatione respicitur, nostris vere laudibus applicatur. Illud tamen maxime desideranter appetimus, ut collegium vestrum ornamentum dignitatum: quando decenter augmenta patriae reddunt, qui aulica potestate creverunt. Hos viros nostra perscrutatur intentio: iis morum thesauris gaudemus inventis, in quibus velut figuratis honorum vultibus, clementia nostrae serenitatis exprimitur. Hinc est quod Cassiodoro illustri et magnifico viro, praecipua in republica claritate notissimo, patriciatus dedimus pro remuneratione suggestum: ut per honorem magni nominis declarentur merita servientis. Qui non fragili felicitate proventus, fortunae ludo ad apicem fascium repentinis successibus evolavit; sed, ut crescere virtutes solent, ad fastigium praeconii conscendit gradibus dignitatum. Primus enim, ut scitis, administrationis introitus comitivae privatarum mole fundatus est: ubi non tirociniorum infirmitate titubans novitatis vitio vel innocenter erravit, sed abstinentiae firmato vestigio,

^a Laudari omnes appetunt, quod reprehensibile non est, nisi finem recti in laudibus collocent, ut testatur Ovid. 1 de Arte amandi. Juven., satyr. 10; Persius satyr. 1. Hic praclarum a principe laudari innuit auctor. Baoss.

^b Haec sunt veri iudicis partes; etenim vel amore vel odio, vel pecunia corrumpitur. Exstat iudicis corrupti severa castigatio apud Ovid. lib. 1 Aenot. Baoss.

imitando vixit exemplo. Qui mox deinde sacrarum largitionum honore suscepto, crevit tantum conversationis laude, quantum profecerat dignitate. Quid provincis redditam disciplinam, quid diverso generi hominum momenta [alii, momenta] justitiae infusa referamus? Vixit enim tanta continentia, ut aequitatem et insitueret moribus, et doceret exemplis. Facilis enim recti persuasor est innocens iudex, sub cuius praedicabili conversatione pudet mores probabiles non habere. Quis enim vereatur scelus, cuius in suggestu gremii complicitam videt? Incassum personam sanctae severitatis induit [alii, inducit], cum avarus pecuniae ambitum dissuadet, cum legibus parendum coeuset injustus. Non habet distributionis gremium [Jur., districtiois genium] cui auctoritatem libera conscientia non ministrat: quoniam excessus tuac sunt in formidine, cum creduntur iudicibus displicere. Hic itaque sub praecedenti rege gymnasiis exercitatus, emeritis laudibus ad palatia nostra pervenit. Meministis enim, et adhuc vobis recentium rerum memoria ministratur, qua moderatione praetoriano calpurnio locatus insederit, et evectus in excelsum, inde magis despexit vitia prospectorum [alii, prosperorum]. Nullo quippe, et plerisque moris est, elatus favore fortunae, in cothurnum se magnae potestatis erexit; sed aequitate cuncta moderatus, gratiam nostram in se non reddidit odiosam. Majora sibi de se fecit optari, dum intra modestiae terminos magna cohibuit. Hic est enim probatae conscientiae gratissimus fructus, ut quamvis summa potuerit adipisci, iudicetur tamen ab omnibus plus mereri. Junxit bene cum universorum gaudiis nostra compendia, avaritiam munificus et juste solventibus gratus. Sensit tunc respublica ex illo coetu Romulo innocentiae virum; qui licet se moderando gloriosum fecerit, hoc tamen majus contulit, quod bonae actionis exemplum sequentibus dereliquit. Pudet enim eum peccare, qui laudatis videtur potuisse succedere. Fuit itaque, ut scitis, militibus verendus, provincialibus mitis, dandi avidus, accipiendi fastidiosus, detestator criminis, amator aequitatis. Quidnam fuit illi difficile custodire, qui se a rebus alienis decreverat abstinere? Est enim invicti animi signum, famae diligere commodum, et lucra potius odisse causarum. Verum haec in illo jure mirentur, qui patris atque avi mores nobilissimos nescierunt. Cassiodorus siquidem pra-

cedentes fama concelebrat. Quod vocabulum etsi per alios videatur currere, proprium tamen ejus constat esse familiae. Antiqua proles, laudata prosapia, cum togatis clari, inter viros fortes eximii, quando et valetudine membrorum, et corporis proceritate floruerunt. Pater enim hujus candidati sub Valentiniano principi gessit tribuni et notarii ^a laudabiliter dignitatem: honor qui tunc dabatur egregiis, dum ad imperiale secretum tales constet eligi, in quibus reprehensionis vitium nequeat inveniri. Sed ut se pares animi solent semper eligere [Grul. et Cujac., diligere], patricio Aetio pro juvanda repub. magna fuit charitate sociatus; quem tunc rerum dominus ^b propter sapientiam sui et gloriosos in repub. labores, in omni consilii parte sequebatur. Ad Atiliam igitur armorum potentem cum supradicti filio Carpillione legationis est officio non irritè destinatus. Vidit intrepidus quem timebat imperium; facies illas terribiles et minaces, fretus veritate [ed. Nir. et Gam., auctoritate], despexit; nec dubitavit ejus altercationibus obviare, qui furore nescio quo raptatus, mundi dominatum videbatur expetere. Lavenit regem superbum, sed reliquit placatum; et calumniosas ejus allegationes tanta veritate destruxit, ut voluisset gratiam querere, cui expediebat ^c pacem cum regno ditissimo non habere. Erigebat constantia sua partes sumentes; nec imbelles sunt crediti, qui legatis talibus videbantur armari. Pacem retulit desperatam. Cujus legatio quid profecerit, datur intelligi, quae tantum est gratanter excepta, quantum et videbatur optata. Mox honore illustratus, mox reddituum dona aequus arbiter offerebat. Sed ille potius nativa moderatione ditissimus, dignitatem suscipiens otiosam, in remunerationis locum expetiit amenissima Brutiorum. Negare illi non potuit optatam quietem, qui eum reddiderat ab immani hoste securum; tristis ab obsequio suo reliquit, quem sibi necessarium fuisse cognovit. Avus enim Cassiodorus illustratus honore cinctus, qui ejus generi non poterat abnegari, a Vandalorum incursione Sicilian Brutiosque armorum defensione liberavit; ut merito primatum in illis provinciis haberet, quas a tam saevo et repentino hoste defendit. Debuit itaque virtutibus ejus respub. quod illas provincias tam vicinas Gensericus non invasit, quem postea truculentum Roma sustinuit. Hi autem et in partibus Orientis parentum laude

^a Haec officia duo saepe conjungi solent in constitutionibus imperatorum, ut videre est in l. 4 Codice de advoc. divers. jud.; in l. 1 Digestis de mand. princip., l. neque. 61 Codice de decurion.; in l. 1 C. Theod., qui a praeb. apud Sidonium Apollinarem libro v, epistol. 9. Amm. Marcell. libro xxvi laudat Procopium quemdam tribunum ac notarium. In quadam novella imper. Valentiniani de Testamentis, Caesarius nominatur vir spectabilis tribunus ac notarius. Bross.

^b Imperatores hoc titulo honestantur saepe in libris veterum, ut apud Plinium in epistolis in l. 3 D. d: his quae in testam. del. Sidonius in Panegyrico Major.:

Mea Gallia rerum
Ignoratur adhuc dominus.

Aliquando etiam rerum domini pro principibus usurpantur. Solemus itidem alios quam imperatores dominos vocare. Sueton. tamen in Augusto narrat Augustum domini appellationem maxime exhorruisse ut maledictum ac opprobrium, dominumque sese posthac appellari non passum fuisse. Idem factitarunt Tiberius et Severus. Hinc Tertullianus: Dicam plane imperatorem dominum, sed more communi; et alibi: Domini vocem potestatis summæ nomen esse arguit. Jure civili domini appellatione continentur, qui habent proprietatem, l. recte D. de verb. signific. Verumtamen domini vox proprie non nisi in servos. Reperio autem Augusti ævo et infra a liberis patres appellatos dominos, et a fratribus blandientibus fratres. Obvios quosve dominos etiam appellabant, ut in Seneca videre est: Quomodo obvios, si nomen non succurrit, dominos salutamus. Bross.

viguerunt. Heliodorus enim, qui in illa repub. nobis A videntibus præfecturam bis novenis annis gessit eximie, eorum consanguinitati probabatur adjungi. Genus in utroque orbe præclarum, quod gemino senatui decenter aptatum, tanquam duobus luminibus oculatum, purissima claritate radiavit. Quo enim se quævis nobilitas ultra distendit, quam hæc, quæ in utroque orbe clara esse promeruit? Vixit et ipse in provincia honore judicis, et securitate privati: cunctis illis nobilitate potior, omnium ad se animos atrahebat; ut qui libertatis jure non poterant subdi, viderentur magis continuis beneficiis suaviter obligari. Tanta quin etiam patrimonii sui ubertate gloriatus est, ut inter reliqua bona equimis gregibus principes vinceret, et donando sæpius invidiam nominis [nominis deest in ms., et D. Juret. legit, hominis] non haberet. Hinc est quod candidatus noster Gothorum semper armat exercitus; et bono instituto melior, quod a parentibus accepit, hæreditaria largitate custodit. Quæ ideo per ordinem nostra dignatio percucurrit, ut unusquisque intelligat, et parentum suorum apud nos laudes posse reparare, qui vivere præclaris elegerit institutis. Et ideo, Patres Conscripti, quia vobis est commodus honor honorum, et judicium nostrum vester comitatur assensus, prospero auspicio suscipiatur ejus proventus, qui sibi fecit gratiam patere cunctorum. Est enim potius vicissitudo quam præmium; ut qui nos probabili actione coluerunt, reciproco favore gratulentur.

EPISTOLA V.

FLORIANO VIRO SENATORI THEODORICUS REX.

Jubet ut statuta comitis Annæ de Mazene fundo serventur.

In immensum trahi non decet finita litigia. Quæ enim dabitur discordantibus pax, si nec legitimis sententiis acquiescant? Unus enim inter procellas humanas portus instructus est; quem si homines fervida voluntate prætereunt, in undosis jurgiis semper errabunt. Et ideo spectabilitati tuæ præsentibus affamur oraculis, quatenus, si ita res se habet, ut a præsentibus suscipiatur [ms. Remig. et ed., supplicatur], et in comitis Annæ judicio Mazenis fundi controversia statutis legitimis est decisa, nec aliqua probatur appellatione suspensa, quæ sunt decreta D serventur. Quia sicut nolumus oppressis negare judicium, ita irrationabilibus querelis non præbemus assensum. Cogi enim debet ut sit quietus, qui suo vitio renuit esse pacificus. Nam et medendi peritus invitum frequenter sanat ægrotum, dum voluntas recta in gravibus passionibus non est, sed potius illud appetitur quod a salutis judice gravare posse sentitur.

^a Infra, lib. iv, epist. 21: Infra scriptis brevibus definita; et lib. ii, epist. 39: Pecunia quæ tibi data est, missis brevibus indicabis. Lib. vi Cod. Theod. de excus. artif.: Artifices artium brevi subdito comprehensarum. D. Hieronymus epist. ad Florentium, brevem subditum eodem plane sensu usurpavit. Breves,

EPISTOLA VI.

AGAPITO PRÆFECTO URBS¹ THEODORICUS REX.

Scribit Roma mittat peritissimos marmorarios Ravennam ad basilicam Herculis perficiendam.

Decet principem cura quæ ad republicam spectat augendam; et vere dignum est regem ædificiis palatia decorare. Absit enim ut ornatui cedamus veterum, qui impares non sumus beatitudine sæculorum. Quapropter in Ravennate urbe basilicæ Herculis amplum opus aggressi, cujus nomini antiquitas congrue tribuit, quidquid in aula prædicabili admiratione fundavit, magnitudini tuæ studiosissime delegamus; ut secundum brevem ^a subter annexum, de Urbe nobis marmorarios peritissimos destinatis, qui eximie divisa conjungant, et venis colludentibus illigata naturalem faciem laudabiliter mentiantur [ed., metiantur]. De arte veniat, quod vincat naturam: discoloræa crusta marmorum gratissima picturarum varietate textantur. Quia illud est semper in pretium, quod ad decorem fuerit exquisitum. **7** His sumptus subventionesque præstabis: ne quemquam nostrum gravet imperium, quod ad utilitatem volumus respicere singulorum.

EPISTOLA VII.

FELICI VIRO CLARISSIMO [ed. et DD. Grul. et Cujac., COMITI] THEODORICUS REX.

Illum jubet restituere Plutiani pupilli bona, quæ a Neoterio ejus fratre non tam comparaverat quam subripuerat, et illum reprehendit quod successionem inter æquales æqualem non divisisset.

Venantii tutoris Plutiani aditione cognovimus, in C ea te, quæ non decuerat, actione versatum; ut eum, quem sumptu proprio juvare debuisses, dispendio proprietatis affligeres. Assinitatem quippe tuam solatia [ms., sola etiam] deuberant impensa testari. Quale ergo videtur sanguine conjunctis, quod criminorum probaretur extraneis? Atque ideo præsentii jussione censemus, ut quidquid a Neoterio prodiga voluntate lascivo, te non tam comparasse quam subripuisse cognoscis, incorporanda [ms. Aud. et ed. Nivet., incomparanda] militi nostro sine aliqua dilatione restituas: ne nos hujusmodi factum cogas legibus vindicare, qui nunc videmur omnia mansuetudine temperasse. Perire enim pupillo non patimur, quæ parentibus sub nostra laude dederamus. Gravisimum est enim per calumniam subtrahi, quod colatum est munificentia principali. Reliqua vero, quæ pro jugalis tuæ asseris portione contempto justitiæ tramite divisisse (si tamen appellanda divisio est, quam sub unius celebratam constat arbitrio), sic ad nostrum comitatum festines occurrere; ut inter vos ea quæ justitiæ conveniunt ordinemus. Iniquum est enim, ut de una substantia, quibus competit æqua successio, alii abundanter affluant, alii pauperatis incommodis ingemiscant.

1. 13 Cod. Theod. de indul. tribut. lib. ult. Cod. de jur. fisc. Symmach. lib. i, epist. 34. FORNER.

¹ Ms. Aud., Agapito viro illustri pontifici; vs. Rhom., Agapito viro Senatori. DD. Grulard et Cujas, Agapito viro illustri præfecto urbis.

EPISTOLA VII.

AMABILI EXECUTORI THEODORICUS REX.

Præcipit ut bona Plutiani pupilli a fratre ejus Neoterio male vendita curet Venantio Plutiani tutori sine dilatione restitui. Quod si intercesserit frater, causam vult ad tribunal suum vocari.

Cordi nobis est cunctos in commune protegere, sed eos maxime quos sibi novimus defuisse. Sic enim æquitatis libra servabitur, si auxilium largiamur imparibus, et metum nostrum pro parvulis, insolentibus opponamus. Fortuna minor principem quærit, quia in vituperationem nostram corruunt, quibus se publica vota subducunt. Venantii itaque tutoris Plutiani lacrymabili suggestione comperimus, Neoterium fratrem suum, affectum germanitatis oblitum, bona parvuli hostili furore lacerasse. Quod nos pro rerum suarum acerbitate commovit: ne largitas nostra, quam velut titulum volumus stare pietatis, usurpata presumptionibus videatur illi. Itis; et quia dubium non est in repetitione minoris maxime submoveri dispendia tarditatis, ideo devotio tua, nostra jussione firmata, si nihil est quod rationabiliter a pulsato possit opponi, postulas res prædicto tutori faciat sine dilatione restitui. Aut si quid est quod pro suis partibus intentio retentoris [D. Grul. et Cujac., retentoris] objiciat, legali positio e præcedente, ad nostrum venire deproperet comitatum; ut allegationibus cognitis, pro consuetudine nostræ judicemus æquitatis.

EPISTOLA IX.

EUSTORGIUS VIRO VENERABILI MEDIOLANENSI EPISCOPO THEODORICUS REX.

Dicit se episcopum Augustanæ civitatis falsis criminibus a clericis accusatum honori pristino restituisse, et remittit ad Eustorgium clericos illos, ut eos debita pœna coercent.

Tuta est conditio subjectorum, ubi vivitur sub æquitate regnantium; nec dubio debet rumore [mss., ratio more] trahi, a quo debent non mutanda constitui. Fidem siquidem rerum a ratione colligimus, quæ nunquam desiderantibus absconditur, si suis vestigiis perquiratur. Atque ideo, quod beatitudini vestræ gratissimum esse confidimus, præsentem tenore declaramus, Augustanæ civitatis episcopum, proditionis patriæ falsis criminationibus accusatum; qui a nobis honori pristino restitutus, jus habeat episcopatus omne quod habuit. Nihil enim in tali honore temeraria cogitatione præsumendum est, ubi si proposito

A creditur, etiam tacitus ab excessibus excusatur. Manifesta proinde crimina in talibus vix capiunt fidem. Quidquid autem ex invidia dicitur, veritas non putatur. Volumus enim impugnatores ejus legitima pœna percellere; sed quoniam et ipsi clericatus nomine fungebantur, ad sanctitatis vestræ judicium cuncta transmisimus ordinanda, cujus est æquitatem moribus talibus imponere, quem novimus traditionem ecclesiasticam custodire.

8 EPISTOLA X.

BORTIO VIRO ILLUSTRATI ATQUE PATRICIO THEODORICUS REX.

Scribit domesticos protectores equitum et peditum, qui aulæ regis jugiter excubant, conquestos esse ab arcario præfectorum se pro emolumentis solemnibus integri ponderis solidos non percipere, et in numero gravia dispendia sustinere. Ubi tractat de arithmetica, de denario numero, de solido, de senario, uncia et libra, quæ prohibet quominus ullatenus immineantur.

Licet universis populis generalis sit impendenda justitia, quæ sic nominis sui obtinet dignitatem, si æquabili moderatione per potiores currat et humiles; confidentius tamen illam expetunt, qui a palatii militia non recedunt. Otioso enim gratuite præstatur aliquid munificentia principali; consuetudo autem quodam debito redditur fideliter obsequenti. Domestici patres [D. Grul. et Cujac., protectores] equitum et peditum, qui nostræ aulæ videntur jugiter excubare (quod ex magnis fieri doloribus [Juret., laboribus] solet), adunata nobis supplicatione conquesti sunt, ab illo arcario præfectorum *, pro emolumentis solemnibus, nec integri ponderis solidos percipere, et in numero gravia se dispendia sustinere. Quapropter prudentia vestra lectionibus erudita dogmaticis scelestam falsitatem a consortio veritatis ejiciat, ne cui sit appetibile aliquid de illa integritate subducere. Hæc enim quæ appellatur arithmetica, inter ambigua mundi certissima ratione consistit; quam cum cælestibus æqualiter novimus, evidens ordo, pulchra dispositio, cognitio simplex, immobilis scientia, quæ et superna continet, et terrena custodit. Quid est enim quod aut mensuram non habeat, aut pondus excedat? Omnia complectitur, cuncta moderatur; et universa hinc pulchritudinem capiunt, quia sub modo [ed., modio] ipsius esse noscuntur. Juvat inspicere quemadmodum denarius numerus, more cœli, et in se revolvitur, et nunquam deficiens invenitur. Crescit nova conditione, per se redeundo, addita sibi semper ipsa calculatio; ut cum denarius non videat

* Fuerunt variae arcæ, ut arca theatrialis, cujus meminit Julianus nov. 63; arca quæstoria et arca præfecti prætorio l. 9 et ult. Cod. Theod. de indulg. deb. l. ven. Cod. de cur. pub. l. 6 Cod. de exact. trib. Inde arcarius præfectorum. Fuit et pontificalis arcarius, qui arcam pontificum olim curabat, cujus mentio habetur in antiquo quodam monumento. C. Calphurnius, V. C. et Septimia Ammia conjux comparaverunt sibi memorias duas et Calphurnio Ammiano equi. Rom. filio suo, et libertis libertabusque posterisque eorum armarium distegunt, cum taberna et hortulo. Si quis hoc armarium vendere voluerit, tunc inferet arcæ pontificum H. S. L. M. l. N. Fuit et arca viaria, ut testatur Symmachus

in epistolis l. 13 Cod. de suscept. Hinc arcarius servus, cui arcæ in qua domini pecunia condita est, procuratio commissa est, idem qui actor aut dispensator. Scævola de fideicommissariis libertatibus, Stichus arcarius probante domino nomina fecit. Ex arca solvunt, qui pecuniam domo depromunt, ad discrimen ejus solutionis, quæ sit ex mensa argenteorum, l. 4 Cod. de iis quæ ex pub. rat. l. 4 Cod. de canon. largit. lib. ult. Cod. de suscept. Arcam præfecti prætorio *τραπέζαν* sive mensam vocant; et ideo non male Silonius arcarius deputat pondera, quæ simul ac mensuræ susceptoris omnibus tribuuntur, l. penult. Cod. de defens. civit. Bross.

tur excedi, ex modicis prævaleat majora complecti. Hoc sæpe repetitum inflexis manualibus digitis et erectis, redditur semper extensum; et quanto ad principium suum supputatio reducitur, tanto amplius indubitanter augetur [ms. et ed., redditur]. Quantitate numerabili arena maris, guttæ pluviarum, stellæ lucidæ concluduntur. Auctori quippe suo omnis creatura sub numero est; et quicquid ad existentiam pervenit, a tali non potest conditione dimoveri. Et quoniam delectat nos secretiora hujus disciplinæ cum scientibus loqui, pecuniæ ipsæ quamvis usu celeberrimo viles esse videantur, animadvertendum est quanta tamen a veteribus ratione collectæ sunt. Sex enim millia denariorum solidum esse voluerunt; scilicet ut radiantis metalli formata rotunditas ætatem mundi^a, quasi sol aureus convenienter includeret. Senarium vero, quem non immerito perfectum^b docta antiquitas definivit, uncie, qui mensuræ primus gradus est, appellatione signavit; quam duodecies similitudine mensium computatam, in libræ plenitudinem ad anni curricula collegerunt. O inventa prudentium! O provisa majorum! Exquisita res est, quæ et usui humano necessaria distingueret, et tot arcana naturæ figuraliter contineret. Merito ergo dicitur libra, quæ tanta rerum est consideratione trutinata. Falsa igitur secreta violare, sic certissima velle confundere, nonne veritatis ipsius videtur esse crudelis ac fœda laceratio? Exerceantur negotiatores [ms. et Accur., negotiationes] in mercibus; emantur late, quæ vendantur angustius; constet populis pondus ac mensura probabilis, quia cuncta turbantur, si integritas cum fraudibus misceatur. Mutuari certe non debet, quod laborantibus datur; sed a quo fidelis actus exigitur, compensatio imminuta præstetur. Da certe solidum, et aufer inde si prævales; trade libram, et aliquid inde, si potes, imminue. Cuncta ista nominibus ipsis constat esse provisum, aut integra tribuis, aut non ipsa quæ dicuntur exsolvis. Non potestis omnino, non potestis nomina integritatum

^a Ergo Cassiodorus existimat mundum sex annorum millibus duraturum. Laclant. lib. vii de Divino Præm., deridens Chalkæos: Sciant, inquit, philosophi, qui ab exordio mundi sæculorum millia enumerant, nondum sextum millesimum annum esse conclusum: quo numero expleto, consummationem fieri necesse est, et humanarum rerum statum in melius reformari. Idem in Divinar. Instit. Epitome: Nondum sex millia completa sunt, quo numero consummato tum demum malum omne tolletur, ut regnet sola justitia. Quæ sententia rabbi Eliæ exstat in libro Sanhedrin, in cap. Helech, et lib. Havoda Zaza, in cap. Liphne edeben. Sex millia annorum erit mundus, et iterum destruetur. Duo millia inanitatis, id est, ut theologis placet, ante legem duo millia legis, duo millia dierum Messie. Galatinus lib. iv, cap. 20. Isidorus sub finem libri vi Etymolog., cum de discretionem temporum et sex mundi ætatibus ageret, disputationem his tandem conclusit verbis: Residuum sextæ ætatis tempus soli Deo est cognitum. Cui perlubenter assentior. FORNER.

^b Senarium perfectum. Quia 1, 2, 3, faciunt 6. Vide Sever. Boetii Arithmetica, et Jordani de senarii numeri vi ac religione. Macrobius lib. i in Somn. Scip. Sic 9 centenarium numerum multis laudibus extulit Julian. epistola ad Serapionem.

A dare, et scelestas imminutiones efficere. Providete itaque, et ut arbiter arcæ habeat justas consuetudines suas^c; et quod benemeritis impendimus, incorrupto munere consequantur.

EPISTOLA XI.

SERVATO DUCI RHETIARUM THEODORICUS REX.

Imperat ut mancipia a Breonibus militibus ablata, Maniario curet sine mora ulla restitui.

Decet te honorem quem geris nomine, moribus exhibere; ut per provinciam cui præsides nullam fieri violentiam patiaris; sed totum cogatur ad justum, unde nostrum floret imperium. Quapropter Maniarii [ms., Moniarii] supplicatione commoti, præsentibus te affamur oraculis; ut si revera mancipia ejus Breones irrationabiliter cognoveris abstulisse, qui militaribus officiis assuei^d, civilitatem premere dicuntur armati; et ob hoc justitiæ parere despiciunt, quoniam ad bella Martia semper intendunt, dum nescio quo pacto assidue dimicantibus, difficile est morum custodire mensuram. Quapropter omni protervia remota, quæ de præsumptione potest virtutis assumi, postulata facies sine intermissione restitui: ne per dilationis incommoda, eorum videatur supplex odisse victoriam.

EPISTOLA XII.

EUGENI VIRO ILLUSTRIS MAGISTRO OFFICIORUM THEODORICUS REX.

Confert illi post administratam laudabiliter quæstram, magistreriam dignitatem, et hortatur eum ad meliora promerenda.

C Pompa meritorum est regale iudicium, quia necimus ista, nisi dignis impendere. Et quanquam potestati nostræ, Deo favente, subjaceat omne quod volumus, voluntatem tamen nostram de ratione melimur; ut illud magis æstimemur elegisse, quod cunctos dignum est approbare. Hinc est quod te litterati dogmatis studia laudabiliter exsequentem, pridem ad quæsturæ culmen elegimus, ut honesti laboris tui fieret præmium dignitas litterarum. Quid enim

Origen. Adamantius in Evangelium Joannis tomo XXVIII: Qui naturas, inquit, numerorum investigarunt, primum quidem senarium delinierunt perfectum, cum ex suis ipsius constet partibus et compositione duplali, ab unitate unius et duorum, quod est tria: numerus primus, et in quem exiit duplicatio; dico autem duo, multiplicatus enim duo in tria facit ipsum sex. FORNER.

D ^e Inf., lib. iii, epist. 25, et lib. vii, epist. 2. Huc pertinet nov. 43; l. Francie a Carolo Magno promulgata lib. iii, tit. 12 de teloneis: Placet nobis ut antiqua et justa telonea a negotiatoribus exigantur; et lib. iv, tit. 24 de injustis occasionibus et consuetudinibus noviter institutis, sicut sunt tributa; et tit. 52 de teloneis et cispaticis: Teneant illi, ut ubi antiqua consuetudo fuit, exigantur, et ubi nova fuerint inventa, destruantur. Congruit l. un. de auro coron. Cod. lib. x. Nihil. Cod. Theod. de extraord. sine soril. mund. FORNER.

^d Coercitio et astrictio morum usurpanda est in exercitu; propterea tria sunt sine quibus non robur in exercitu, non ordo: continentia, modestia et abstinentia: continentia in cibo et venere, a quibus languor ac mollietas; modestia in verbis, vestibus et factis; abstinentia, ne provinciales infestet, nec passim rapiat. Bross

advocationis officio ^a, si pure impendatur, ornatus, A quod ¹ peregrinum negotium ad suas molestias trahit, ut laboribus subveniat alienis? In hoc campo exercitatus cursu meritorum, ad palinam nostri iudicii pervenisti. Nec tamen benignitas nostra una remuneratione contenta, honorem geminat, augmenta procurat: et eo studio dona reparat, quasi debeat omne quod præstat. Summe igitur magisteria infulas dignitatis, usus omnibus privilegiis quæ tuos habuisse constiterit decessores. Atque ideo tanto iudicio lætare suscepto, qui pro labore honoris tui, honorem alterum accipere meruisti. Quid enim de priore senserimus præmio, secundæ dignitatis declaramus augmento. Nati sunt fides ex fascibus, et naturam retinentes fetus arborei pullulaverunt iterum decenter abscisi. Verum te hæc remuneratio satietate non expleat, nec det laboribus tuis ferias nostri laus inventa iudicii. Desiderabilior quinimo sit honestas, cum pervenit ad præmium; et tunc flat gratius labores anxios fuisse perpassum, cum te fructum eorum intelligis invenisse. Honores ergo quos sumis ex chartis, redde de meritis. Nosti enim bene, quo nobis studio placeatur, qui ab ipsius consilii penetralibus venis. Meministi, quoties apud nos laudati sint innocentes, quoties bonis actibus reddidimus vicem. Ore tuo iudicia nostra loquebamur: exemplis talibus incitare. Esto innocentiae templum ^b, temperantiae sacrarium, ara justitiæ. Absit a iudicialibus mentibus aliquid profanum. Pio principi sub quodam sacerdotio serviat.

EPISTOLA XIII.

SENATUI URBIS ROMÆ THEODORICUS REX.

Significat se ad magisterii munus Eugenitem subvexisse, qui maximis laudibus exornatur, quod quaestoris officium bene exercuerit.

Dignitas, Patres Conscripti, dum ad incognitum venit, donum est; cum ad expertum, compensatio meritorum; quorum alter debitor iudicii, alter obnoxius est favori. Hos enim æstimatione subvehimus, alios gratia promovemus, et ad omnes indulgentiæ vias nostra se relaxat humanitas. Sed amoris vestri intuitu commovemur, quoties in vestrum cœtum ducitur, qui de gloriosis virtutibus æstimatur. Quidquid enim humani generis floris est, habere curiam decet ^c, quæ sicut arx decus est urbium, ita illa or-

nementum est ordinum cæterorum. Atque ideo Eugenitem illustrem virum litæ rati dogmatis opinione fulgentem, magisterii honore subveximus; ut gereret nomine quam possidebat meritis dignitatem. Quis enim tot ejus officiosos labores ignoret, **10** quos non vilitate mentis exercuit, sed patrocini honore servavit? Dedimus itaque personam tantis honoribus parem, ut alterutro decore fulgentes, mutua se gratia qualitatis ornarent. Hic est, qui nostro prædem lateri veridicus quaestor adhæsit, quem livoris nebula nulla fuscavit, nec malevolentiae studio nocendi artes fellitis sensibus exquisivit; sincero pectoris arcano puritati nostræ paruit, et ad pietatem jussionum innocentiam suam præbuit. Animus enim dolosus non arbitrium sequitur imperantis, sed suas potius explicat voluntates. Habetis certe evidens nostrum in hac parte iudicium; ut post illius apicis culmen, ad alteram conscenderet dignitatem; nec passi sumus otiosum, quem merita non sinebant esse privatum: sereni solis consuetudinibus æstimandus, qui licet susceptum diem peragat, alterum tamen eadem gratia claritatis illuminat. Hunc ergo, P. C., tot meritis absolute relucentem favor vester excipiat. Debetis enim bene gerentibus, ut eos laudis vestræ comitetur assensus. Nam si equorum cursus hominum clamoribus incitatur, et insouantium manibus agitur, ut a mutis animalibus velocitas appetatur, quantum inde homines stimulari posse credimus, quos ad laudis aviditatem natos singulariter invenimus!

EPISTOLA XIV.

FAUSTO PRÆFECTO PRÆTORIO THEODORICUS REX.

Præcipit ut genus Tertiarum quod Cathaliensibus im- perabatur, annis singulis persolvatur.

Libentes omnibus modis præbemus assensum, quoties ^d vox est justa poscentium: quia nec decet esse difficile beneficium, quod largitate non patitur detrimentum. Et ideo præcelsa magnificentia tua, quod a Cathaliensibus inferabatur, genus tertiarum faciat annis singulis in tributaria summa persolvi; nec post super hac parte patientur supplices aliquam questionem. Quid enim interest quo nomine possessor inferat, dummodo sine imminutione quod debetur, exsolvat? Ita et illis suspectum Tertiarum nomen auferimus, et a nostra mansuetudine importunitates **10** competentium submovemus.

^a Hoc est advocati officium, ut secundum juris ordinem suscepti sui causam peroret: nunquid poterit vita ejus, si turpis est, obesse causæ suscepti? Persona enim advocati nec obesse, nec prodesse poterit, inquit Augustinus. Qualis enim fuerit causa, sic et respondebitur ei. Bross.

^b Sic dixit lib. vi, form. 3, quoddam esse sacerdotium recte agere præfecturam prætorianam. Et form. 19 ejusdem libri. Simili exemplo Ulpianus in lib. 1 de Justitia et jure vocat jurisconsultos sacerdotes justitiæ; et ut Synnachus lib. x, ep. 54, et lib. vii, ep. 58. JURETUS.

^c Hoc exemplo dixit Ennodius in Panegyrico Theodorici: «Coroam curiæ innumero flore velasti, nullum de horibus tetigit desperatio, quem juvenunt deprecantem bona conscientie;» quibus con-

se tit Nazarius: «Sensisti, Roma, te tandem arcem omnium gentium, et terrarum esse reginam, cum ex omnibus provinciis optimates viros curiæ tuæ pignoreris, ut senatus dignitas non tam nomine quam re esset illustrior, cum totius orbis flore constaret.» Illud autem non omitam, Heliogabalum adeo senatum contempsisse, ut mancipia togata senatores appellaret, teste Lampridio. Bross.

^d Nota hic juste petentibus nihil esse recusandum. Idem Plaut. in Amphitr.:

Justam rem et facilem esse oratam a vobis volo.
Nam juste a justis justus sum orator datus.

Bross.

¹ Ms. And., Gr. et C. *Quid enim dignius est ad off. si per eum impendatur ornatus, qui, etc.*

EPISTOLA XV.

FESTO VIRO ILLUSTRIS ATQUE PATRICIO THEODORICUS
REX.

*Illi commendat tuitionem domus patricii Agnelli ad
Africam descendens.*

Gratum nobis est, quoties de magnitudinis tuæ meritis æstimatio talis procedit, ut et infirmorum auxilium, et absentium credari esse tuitio. Nam ideo et senator [*ms.*, *senatus*] prior esse meruiti, ut te sequentibus pro justitiæ contemplatione præstares. Unde fit ut bona nobis de te crescat opinio, gloriøsæ actionis exemplo. Nulli enim propria res a discedente committitur, nisi de cuius bona conscientia judicatur. Idcirco præsentis jussione decernimus, ut domus patricii Agnelli ad Africam descendens, qui regnum petens alterius, nostris est utilitatibus serviturus, salvis legibus tua tuitione velle: ne violentos cujusquam impetus subtracta domini definitione patiat. Pervix sunt enim semper injuriis facultates absentium; et quodammodo videtur occasio homines in delictum trahere, quæ non potest animum pervadentis de resulatione terrere. Ideoque celsitudo vestra, quam votum pium est halere vicinam, erigat humiles, eripiat opprimendos; et, quod potestatis rarum est, proficias cunctis, qui universis celsior inveniris.

EPISTOLA XVI.

JULIANO COMITI PATRIMONII THEODORICUS REX.

Jubet discutiat causam Apulorum conductorum frumentum, qui conquesti fuerant frumenta sibi inimicorum subreptionibus concremata; et imperat (si ita res se habet) ut de reliquis primæ indictionis habita moderatione detrahat.

Illud amplius nostris utilitatibus applicamus, quod misericordiam humanitate concedimus. Regnantis enim facultas tunc fit ditior, cum remittit; et acquirit nobiles thesauros famæ, neglecta vilitate precunæ. Hinc est quod consuetudinis nostræ humanitate communiti, orem fessis, manum porrigimus oneratis; ut pietatis nostræ remedio surgant, qui fortunæ suæ acerbitate corruerant. Dudum siquidem conductores Apuli deplorata nobis aditione conquesti sunt, frumenta sibi inimicorum subreptionibus concremata: postulantes ne cogantur ad integram præstationem, quibus commerciorum sunt commoda diminuta. Quod nos pro ingenita humanitate considerandum esse judicamus, ut quorum non possumus accusare desidiam [*Accurs.*, *desideria*], relevandam potius æstimemus fortunam. Inde enim constitutas pensiones inferri volumus, unde constat subjectos commoda consecutos. Et ideo hanc causam sublimitatem tuam jubemus diligenter inquirere, ut quantum eos minus vendidisse constiterit, de reliquis primæ indictionis habita moderatione detrahas: ita tamen ut nulla fraus nostris beneficiis inferatur, ne aliqua negligentia rellaris obnoxius, qui semper nobis provida intentione placuisti. ¶ Quia sicut nos tangunt

* Constat ex hoc loco munienda esse castra tempore pacis, etenim necessaria sunt in longis obsidio-

A supplicum damna, ita nobis eorum fructuosa debeat esse compendia.

EPISTOLA XVII.

UNIVERSIS GOTHIS ET ROMANIS DERTONÆ CONSISTENTIBUS
THEODORICUS REX

Præcipit castrum circa eos positum, dum pace fruantur, communiari, ac domos sibi in eo construunt.

Publicæ utilitatis ratione communiti (quæ nos cura semper libenter oneravit), castrum juxta vos positum præcipimus communiari: quia res præliorum bene disponitur, quoties in pace tractatur. Munio quippe tunc efficitur prævalida, si diutina fuerit excogitatione roborata. Omnia subita probantur incauta, et male constructio loci tunc quæritur, quando jam pericula formidantur. Adde quod animus ipse non potest esse in audaciam pronus, qui diversa fuerit cura sollicitus. Hanc merito expeditionem nominavere majores, quia mens devota prælii non debet aliis cogitationibus occupari. Quapropter amplectenda res est, quæ generalitatis consideratione præcipitur: nec moram fas est incurrere jussione, quæ devotos maxime noscitur adjuvare. Et ideo præsentis auctoritate decernimus, ut domos vobis in prædicto castello alacriter construatis, reddentes animo nostro vicissitudinem rerum; ut sicut nos vestris utilitatibus profutura censemus, ita tempora nostra ornare vos pulcherrimis fabricis sentiamus. Tunc enim accidit ut et sumptus competentes nostris jam penatibus congregare velitis, et habitatio vobis non sit ingrata, quam propria potest commendare constructio. Quale est, rogo, in laribus propriis esse, cum durissimas mansiones hostis cogitur sustinere? Ille imbribus pateat, vos tecta defendant; illum inedia consumat, vos copia provisa reficiat. Sic vobis tutissime constitutis hostis vester ante eventum certaminis fata patietur perditioris. Constat enim tempore necessitatis illum probari fortissimum virum, qui se per multa non distrahit. Nam quis eum providentiam habuisse putet, si tunc cæperit fabricis operam dare, aut penum condere, cum oporteat bella tractare?

EPISTOLA XVIII.

DOMITIANO ET UVILÆ THEODORICUS REX.

Illis respondet quod debeant restitui prædia a præsumptoribus occupata, nisi aut contractus, aut præscriptio triginta annorum obriet; et quod fratris percussor sit in exilium deportandus.

Oportet vos colere et observare justitiam, qui æquitatem populis dicere suscepistis: quando non licet delinquere, qui alios creditur sub æquitatis regula continere, ne fiat exemplum pravum, qui electus ad laudabile [*ms.*, *habile*] cognoscitur institutum. Et ideo ad interrogationem vestram curavimus præbere responsum: ne per dubitationem possitis errare, nisi (quod absit) velitis excedere. Si Romanum prædium (ex quo, Deo propitio fontium [*ed.*, *sonti*] fluentia transmisimus, ubi primum Italiæ

nibus castra vallo et fossis probe munita, ut ex Procopio lib. II de Bello Gothorum liquet. Bross.

nos suscepit imperium) sine delegatoris cuiusquam a pectatio [ed. Niv. et Gam., petitione], praesumptor barbarus occupavit, eum priori domino submotâ dilatione rati tuat. Quod si ante designatum tempus rem videtur ingressus, quoniam praescriptio probatur obviare tricennii, petitionem jubemus quiescere pulsatoris. Illa enim reduci in medium nolumus, quæ nostris temporibus praesumpta damnamus : quia locus calumniandi non relinquatur, cum longi temporis obscuritas praeteritur. De percussore tantummodo, non etiam peremptore fratris, quanquam omnium communi lege flammetur, solumque sit paricidium, quod totius tragediam reatus exsuperet : tamen humanitas nostra, quæ sibi etiam in sceleratis locum pietatis inquirat, praesenti auctoritate definit, ut hujusmodi portenta provinciarum finibus abigantur ^a. Nam quibus fuit exosa societas parentum ^b, civium non merentur habere consortium, ne puri corporis jucunda serenitas nebulosis maculis polluantur.

EPISTOLA XIX.

SATURNINO ET VERDUSIO VIRIS ILLUSTRIBUS SENATORIBUS
THEODORICUS REX.

Præcipit ut quicumque Gothorum fiscum detractaverit implere, eum ad redhibitionis æquitatem compellant.

Fisci volumus legale custodire compendium : quia nostra clementia rebus propriis videtur esse contenta. Et sicut nullum gravare cupimus, ita debita nobis perdere non debemus. Indigentiam juste fugimus, quæ suadet excessus : dum perniciose res est in imperante tenuitas. Modus ubique laudandus est ^c. Nam cur aut vituperabilis negligentia in propriis defluat, aut aliena cupiditas turpis abradat? Et ideo vobis praesenti jussione præcipimus, ut Adrianæ civitatis curialium insinuatione suscepta, quicumque Gothorum fiscum detractat implere, eum ad æquitatem redhibitionis arctetis : ne tenuis de proprio cogatur exsolvere, quod constat idoneos indebite detinere. Hac scilicet ratione servata, ut si quis contumaciæ vitio maluerit nostra jussa tardare, cum multa reddat, quæ debuit etiam non compulsus offerre ; quatenus protervo spiritu indecenter erecta, impunita justis sæculis non relinquatur audacia.

12 EPISTOLA XX.

ALBINO ET ALBIENO VIRIS ILLUSTRIBUS ATQUE PATRICIIS
THEODORICUS REX.

Illos commonet ut in spectaculis patrociniæ partis Prasini assumant, et ut de Hellandio et Thodoron, qui lætitiæ publicæ aptior fuerit æstimatus, ab illis Prasini pantomimas, confusione populi sublata, constituantur.

Licet inter gloriosas reipublicæ curas et regalium sollicitudinum salutiferos fructus [ed., fructus] pars

minima videatur, principem de spectaculis loqui : tamen pro amore reipub. Romanæ non pigebit has quoque cogitationes intrare : quia undecumque præstare possumus, dignum nostris sensibus æstimamus ; præsertim cum beatitudo sit temporum, lætitiæ popularum. Illud enim, propitiante Deo, labores nostros asserit, quod se otiosam generalitas esse cognoscit. Partis itaque Prasini insinuata petitione, comperimus (quoniam hoc introductum est, ut populi de colore vocitentur) seditiones turbulentas a quibusdam scelestissimis jactari, et causam lætitiæ publicæ ad furoris certamina prorupisse. Quod utique gaudii decoram non potest habere qualitatem, si [ms. Aud., ubi] pacem non meruerit possidere communem. Et ideo dignum est clementiam nostram has quoque B partes, aspiceret, ut ubique possit morum prohibitas elucere. Non enim inania verborum popularium cogitamus, sed perniciosæ semen seditionis excludimus. Quapropter illustris magnitudo vestra praesenti jussione commonita, patrociniæ partis Prasini, quod gloriose recordationis pater vester [ed., noster] impendit, dignanter assumat. Putari enim non debet injuria, populos regere ac gubernare Romanos. Nam si honorum [Gr. et Cæj., honorum] omnium causa pensetur, pro eorum utilitate delecti sunt, qui honores gloriosissimos accipere meruerunt. Convocatis ergo spectatoribus, de Hellandio et Thodoron [ed., Theodoro], qui lætitiæ publicæ aptior fuerit æstimatus, populi confusione sublata ^d, constituitur a vobis Prasini pantomimus : quatenus sumptum, quem pro spectaculo civitatis impendimus, electis contulisse videamus. Hanc partem musicæ disciplinæ Mutam nominare majores, scilicet quæ ore clauso manibus loquitur, et quibus jam gesticulationibus facit intelligi, quod vix narrante lingua aut scripturæ textu possit agnosci.

EPISTOLA XXI.

MAXIMIANO VIRO ILLUSTRIBUS ET ANDRÆ VIRO SENATORI
THEODORICUS REX.

Decernit ut discutiant, num pecunia fabricis Urbis deputata, tota fuerit absque fraude in eas expensa.

Provocandi sumus affectuosis civium studiis ad augmenta civitatis : quia nemo potest diligere quod habitatores intelligit non amare. Unicuique patria sua charior est, dum supra omnia salvam fore queritur, ubi ab ipsis cunabulis commemoratur. Quapropter votis paribus invitamur ad dona : quatenus quod sponte tribuimus, duplicata gratia conferamus. Et ideo nulli grave sit, Romanis fabricis deputatæ pecuniæ reddere rationem, cum pura conscientia desideret se probari : quando fructum laboris sui capit, dum ad nos prospera de se porrenire cognoscit. Quo-

gratia inter spectatores et pecunias erogare, et corpora diris cruciatibus affligere non dubitant, per colores dissidentes, ait Procopius lib. 1 de Bello Persico : seditionem Constantinopoli hinc natam describens, cujus meminit Justinianus sub finem novel. 17, jubetque auctores seditionis, qui aufugerant, conquiri, et in urbem ut puniantur, adduci. Hujusce autem formulæ meminit infra hujus lib. epist. 33. FORNER.

^a Cicero in Verrem : « Scelus in ultimas terras deportandum. » FORN.

^b Gradus amicitiae. Cicero de Offic. 1. FORN.

^c « Ratio jubet, ne quid nimis, sed omnia cum moderamine fiant. » Cicero de Oratore et de Senectute, lib. 1 Offic. Colum. lib. 11. Bross.

^d Populi jam his temporibus cœpere in qualibet civitate in factiones colorum Veneti aciciket et Prasini divisi Colorum quidam nomina et fullonia, quorum

circa præsentî decernimus jussione, Romanæ civita-
tis fabricas vos debere discutere, si labor operis con-
cordat expensis, vel si apud aliquem constet resi-
dere pecuniam, quæ non sit fabricis expensa,
deputatæ rei reddat erogandam. Quibus rationibus
evidenter expressis, ad nos instructionem fidelissi-
mam destinatæ; ut iudicio nostro respondere videâ-
mini, qui estis ad indaginem veritatis electi. Nullum
enim de largitate nostra fraudari velle credimus,
quando in tali negotio et de propriis facultatibus
eum impendere posse judicamus. Aves ipsæ per aera
vagantes proprios nidos amant; erratiles feræ ad
cubilia dumosa festinant; voluptuosi pisces campos
liquidos transeuntes, cavernas suas studiosa indaga-
tione perquirunt; cunctaque animalia ibi se norunt
refugere, ubi longissima cupiunt ætate constare. B
Quid jam de Roma debeamus dicere, quam fas est ab
ipsis liberis plus amari?

EPISTOLA XXII.

MARCELLO VIRO SENATORI ADVOCATO FISCII THEODORI-
CUS REX.

Illum ex avvocato privato creat avvocatum fiscii.

Solida laus est regis largitatis, quoties conve-
niunt indulta judiciis; nec sibi audent casus ascri-
bere, quod bonæ dispositionis librat examen: quia
ubi aptantur officia meritis, nil debetur incertis. Non
enim de rudibus sententiam ferimus, sed de proba-
tissimis judicamus. Polisti siquidem forensi cote
multifarie prædicatus ingenium; nutriti facundiam
exercitatione causarum; expertus es quam suaves
fides afferat fructus, ut etiam ipsa conciliet corda
regnantium. Hæc in te speculator virtutum noster
sensus inspexit. His apud nos suffragiis placere me-
ruisti, ut dignus existeres ad publicas causas, qui
gessisti hactenus sub integritate privatas. Sume igitur
fiscii nostri tuenda negotia, in utendis officii tui
privilegiis decessorum exempla secuturus. Ita ergo
per medium justitiæ tramitem moderatus incede; ut
nec calumniam innocentem graves, nec justis petitioni-
bus retentatores exoneres [Jur., exoneres]. Illa 13
enim vera lucra judicamus, quæ integritate suffra-
gante percipimus. Non ergo quoties superes, sed
quemadmodum vincas, inquiramus. Æquitatem nobis
placiturus intende: non quæras de potestate nostra,
sed potius de jure victorias: quando laudabilius a
parte fiscii perditur, cum justitia non habetur. Nam
si dominus vincat, oppressionis invidia est; æquitas
vero creditur, si supplicem superare contingat. Non
ergo parvo periculo causas dicimus, quando tunc
fama nostra proficit, cum se commoditas injusta sub-
ducit. Quapropter fit interdum causa mala fiscii, ut
bonus princeps esse videatur. Majori quippe compen-
dio perdimus, quam si nobis indebite victoria suffra-
getur.

EPISTOLA XXIII.

CÆLIANO [Gr. et Cuj., FELICIANO] ET AGAPITO VIRIS
ILLUSTRIBUS ET PATRICIIS THEODORICUS REX.

Illi iudices eliguntur ut litem patriciorum virorum

*Festi et Symmachi contra patricium Paulinum dir-
mant.*

Decet regalis apicis curam, generalitatis custodire
concordiam: quoniam ad laudem regnantis trahitur,
si ab omnibus pax ametur. Quid est enim quod nos
melius prædicet, quam quietus populus, concors æ-
natus, totaque respub. morum nostrorum honestate
vestita? Hinc est quod præsentî jussione decerni-
mus ut magnifici viri atque patricii Festus atque
Symmachus, contra illustrem et patricium Paulinum
in iudicio vestro, quas se habere dicunt exerant
actiones. Quibus pro legum ratione susceptis, et, si
juris ordo patitur, definitis; tunc patricius Paulinus,
quidquid adversum supra memoratos magnificos vi-
ros se habere causatur, pari sorte depromat. Nec
tardari volumus in ejus quoque parte sententiam,
dum velimus omnia inter eos esse decisa; nihilque
aliud relinqui, nisi quod debetur affectui. Videte
ergo tanti iudicii arbitros vos electos; videte exspe-
ctationem nostram, æquabilem flagitare justitiam:
relaturi gratiæ uberrimum fructum, si præsens disce-
ptatio, quos dignos credidit, non impares probet
esse. Debet enim de talibus viris esse cura præci-
pua, qui dare possunt minoribus evidenter exempla.
Nam qui inter pares summos viros litem negligit ab-
solvendam [ed., abolendam], hoc imitari reliquos
sine dubitatione permittit.

EPISTOLA XXIV.

UNIVERSIS GOTHIS THEODORICUS REX.

*Indicat se per Nandium Saionem illos admonendos
curasse, ut ad expeditionem Gallicanum viii calen-
dar. Juliar., rebus omnibus necessariis sufficienter
instructi, properent, et seniores junioribus exemplo
sint.*

Innotescenda sunt magis Gothis quam suadenda
certamina, quia bellicosæ stirpi est gaudium com-
probari. Laborem quippe non refugit, qui virtutis
gloriam concupiscit. Et ideo, juvante Deo, quo auctore
omnia prosperantur, pro communi utilitate
exercitum ad Gallias constituimus destinare; ut si-
mul et vos provecus occasionem habere possitis, et
nos quæ præstitimus, meritis contulisse videamur.
Latet enim sub otio laudabilis fortitudo; et dum se
probandi non habet spatium, occulta est lux tota
meritorum. Atque ideo per Nandium Saionem no-
strum admonendum curavimus, ut ad expeditionem,
in Dei nomine, more solito, armis, equis, rebusque
omnibus necessariis sufficienter instructi, octavo die
cal. Juliarum proxime veniente, modis omnibus,
Deo favente, moveatis; quatenus et parentum vo-
strorum in vobis ostendatis inesse virtutem, et vo-
stram peragatis feliciter jussione. Producite juve-
nes vestros in Martiam disciplinam. Sub vobis
videant, quod posteris referre contendant. Nam
quod in juventute non discitur, in matura ætate
nescitur. Accipitres ipsi, quorum victus semper ex
præda est, fetus suos novitate marcentes nidis pro-
turbant, ne molli otio consuescant; alii verberant
inmorantes, cogunt pullos teneros ad volatum; ut
tales debeant existere, de quibus possit pietas ma-

terna præsumere. Vos autem, quos et natura erigit, A et amor opinionis exacuit, studete tales filios relinquere, quales vos patres vestros constat habuisse.

EPISTOLA XXV.

SABINIANO VIRO SENATORI THEODORICUS REX.

Jubet portum Lucini et portus junctos reparari, eorumque diligentorem in posterum curam haberi.

Nil prodest initia rei solidare, si valebit præsump-
ptio ordinata destruere. Illa sunt enim robusta, illa
diuturna, quæ prudentia incipit et cura custodit.
Atque ideo major [ed. non minor] in conservandis
rebus quam in inveniendis adhibenda cautela est :
quia de inutilis prædicatio debetur invento, de custo-
ditis autem acquiritur laudata perfectio. Dudum si-
quidem propter Romanæ mœnia civitatis, ubi stu-
dium nobis semper impendere infatigabilis ambitus
erit, portum Lucini deputatis redditibus reparari
jussio nostra constituit; ut viginti quinque millia te-
gularum annua illatione præstentur; simul etiam
portibus junctis, qui ad illa loca antiquitus [ms.,
antiquitate] pertinebant, et nunc diversorum usur-
patione suggeruntur invasi. Cuncta ergo ad statutam
præstationem facies sine dilatione revocari : quia
licet nostra jussa pro sua reverentia in nullo vio-
landa sint, ea tamen custodiri volumus maxime,
quæ Urbis faciem videntur ornare. Quis enim dubi-
tet, fabricarum miracula hac provisione servata, et
pendenti saxo formatas [ms., tornatas] cameras te-
gularum tegmine custoditas? Ut antiqui principes
nobis merito debeant suas laudes, quorum fabricis
dedimus longissimam juventutem^a; ut pristina no-
vitate reluceant, quæ jam fuerant veteriosa senec-
tute fuscata.

EPISTOLA XXVI.

FAUSTO PRÆFECTO PRÆTORIO THEODORICUS REX.

*Statuit ut quæ dudum Ecclesiæ Versillæ antistitis
præstitit, valeant in perpetuum, et extraordinaria
tributa, quæ a temporibus Cassiodori sunt soluta,
non sentiat : vult tamen ea quæ Ecclesiæ postea
collata sunt bona, oneri solutionis subjaceant.*

Nefas est apud eos fidem beneficii prioris immi-

^a Ætatem ædificiis tribui non est novum, etenim
Mauritinus in Panegyrico Juliani dixit urbium nec-
nia renovata ab imperatore induisse juventutem;
pari quoque ratione, ornamenta urbium ac decora
marmorum senium temporis sentire dicimus, ut vi-
dere est in l. 16 C. Theod. de oper. publ. Ædes
etiam dicuntur ætatis senio concuti in l. 15, eod.
tit. Et Ovid. :

Cænes uni turpi tecta relicta situ

14 Ennodius Ticinensis epist. ad Boetium : « Ædifi-
cia ejus sub negligentia consenscunt; » et alio loco,

Abjurant præscam, te præsele, tecta senectam.

Sic etiam ætas chirographi dicitur in l. 1 C. Theod.
si cert. pet., et ætatem finemque libri apud Gellium,
et ætatem vino accedere apud Plin. lib. xxiii, cap. 1.
Memini quoque legibus ætatem tribui, easque ab
optimis auctoribus dici consensescere, languere, mori
et occidi. Constantinus in l. 23 C. Theod. de appell.,
jubet consensescere legem quæ vetabat a præfecti
Urbis sententia provocare. Ammianus Marcellinus
lib. xvi, de legibus sumptuariis loquens, Senescen-

nui, quibus alia convenit a nostra sæpius largitate
præstari. Sed sicut quæ semel annuimus rescindi in
perpetuum non merentur, sic qui largitatem nostram
mode atis precibus impetrarunt, nostrorum terminos
præstitorum immodica non debent præsumptione
transcendere. Unde quia religiosi studii reverentia
commonemur, ut quæ dudum Ecclesiæ viri venera-
bilis Versillæ antistitis præstitimus, valere in perpe-
tuum censeamus; nunc quoque illustrem magnificen-
tiam tuam duximus admonendam, quatenus superin-
dictorum onera titulorum [id est, extraordinariorum
tributorum], præfata Ecclesia in ea summa non sen-
tiant, quæ usque a magnifici viri Cassiodori patricii,
pura nobis fide et integritate comperti, temporibus
est soluta. Ea vero quæ a tempore beneficii ad Ec-
clesiam vestram ab aliquibus est translata possessio
[ms. Gr. et Cuj., possessio], commune cum univer-
sis possessionibus [Gr. et Cuj., possessoribus] onus
solutionis agnoscat, et illius subjaceat functioni,
cujus nacta est jura domini. Alioqui grata nobis
augmenta eorum esse non possunt, qui fisci damno
proficiunt. Sufficiat possessori compendium pensio-
nis. Tributa sunt purpure, non lacernæ. Lucrum
cum invidia periculum est; quanto molius omnia
moderata gerere, quæ nullus audeat accusare!

EPISTOLA XXVII.

SPECIOSO THEODORICUS REX.

*Indicat populum partis Prasini, dum ad curiam ven-
rent, insidiis a Theodorico patricio et Importuno
consule pertulisse^b, ita ut unus occisus fuerit; ju-
betque prædictos viros illustres moneat, ut instructas
personas ad judicium Cæliani et Agapiti mittant,
qui hanc causam legibus dirimant.*

Si exterarum gentium mores sub lege modera-
mur; si juri Romano servit quidquid sociatur Italiæ;
quanto magis decet ipsam civilitatis sedem legum
reverentiam plus habere, ut per-moderationis exem-
plum luceat gratia dignitatum? Ubi enim quærerat
modestus animus, si fœderet violenta patricio! Po-
puli itaque nobis partis Prasini petitione suggeritur,
dum ad nostrum disponenter comitatum venire, re-

tes, ait, paulatim reparavit Sylla dictator. Sic et
Claudianus his verbis;

Pri-camque res-munt
Canliem leges, emendanturque vetustæ,
Accelanturque novæ.

D Anlus Gellius : « Passus est enim leges istas de tam
immodico supplicio, situ atque senio emori. » Eodem
modo Cicero legum interitum, et bellum civile ac
domesticum, et totum Urbis atque imperii occasum
appropinquare dixit. Eodem sensu ætas vinorum,
operum, silvarum et arborum, pro annis et diutur-
nitate legitur. Quod Aggenus Urbicus in Commenta-
riis ad Julium Frontinum ad arbores transtulit :
Alter e contrario, inquit, similiter quæreret ex simi-
litudine fere culturæ comparisonem accipiens, id
est, si silva, cujus sit ætatis pars cæsuræ, et actas
arborum ut solent relinqui, quas antemissæ vocant,
et silvarum quoque ætates sint pares; si vineæ, simi-
les erunt in comparatione, an ordines æque distantes,
an pari constitutione, et an simile genus vitium.
Hæc ille. Baos.

^b Hæc epistola fuit scripta anno Christi 509; Im-
portunus enim hoc anno erat consul.

media consueta porcentes, se truculentas insidias a patricio Theodorico [ms. Rem., Theodoro] et Importuno viro illustri consule pertulisse, ita ut unus eorum defleatur extinctus. Quod nos, si ita est, pro facti sui acerbitate commovit, ut innoxiam plebem furor persequeretur armatus, quam fovere civicus debuisset affectus. Sed quia conditio minorum regnantis æquabiliter implorat auxilium, supra memoratos illustres admoneri præsentii jussione censemus, ut ad Cœliani atque Agapiti illustrium virorum adæque iudicium instructas destinare non differant, te instante, personas; quatenus legibus examinata cognitio, eorum sententia terminetur. Sed ne forsitan magnificos viros loquacitas popularis offenderit, præsumptionis hujus habenda discretio est. Teneatur ad culpam quisquis transeunti reverentissimo senatori injuriam protervus infixit, si male optavit, cum bene loqui debuit. Mores autem graves in spectaculis quis requirat? Ad Circum nesciant convenire Cationes. Quidquid illic gaudenti populo dicitur, injuria non putatur. Locus est qui defendit excessum. Quorum garrulitas si patienter accipitur, ipsos quoque principes ornare monstratur. Respondeant nobis certe qui talibus studiis occupantur, si tranquillos optant adversarios suos; certe volunt eos esse victores, quando ad injurias tunc prosiliunt, cum se superatos turpiter erubescunt. Unde ergo irasci volunt, quod sine dubio se optasse cognoscunt?

EPISTOLA XXVIII.

UNIVERSIS GOTHIS ET ROMANIS THEODORICUS REX.

Hac epistola sancit, ut si quis cujuslibet generis saxa in agris suis jacentia muris profutura habuerit, libens ad instaurationem urbium impendat.

Digna est constructio civitatis, in qua se commendat cura regalis: quia laus est temporum **15** reparatio urbium vetustarum: in quibus et ornatus pacis acquiritur, et bellorum necessitas præcavetur. Ideoque præsentii jussione profutura sancimus, ut si quis cujuslibet generis saxa, in agris suis jacentia [ms. And., jacentibus], muris habuerit profutura, fibens animo sine aliqua dilatione concedat. Qui tunc verius possidebit, cum hæc civitatis suæ utilitati indulserit. Quid enim est gratius quam videre crescere publicum decus, ubi omnium utilitas in generalitate concluditur? Et licet præsentur vilia, ad auctores suos magna sunt commoditate reditura. Datur enim plerumque, quod majori utilitate recipitur. Et frequenter homo lucra sua complectitur, cum necessario pro temporis qualitate largitur.

EPISTOLA XXIX.

UNIVERSIS LUCRISTANIS SUPER SONTIUM CONSTITUTIS THEODORICUS REX.

Jubet ut terrarum spatia quæ veredis antea licuerant mutationibus suis, a possessore vindicata curent restitui.

Non dubium est ad utilitatem reipub. cursus custodiam pertinere, per quem nostris ordinationibus

A celerrimus præstatur effectus. Et ideo, velut necessaræ rei, major adhibenda cautela est, ut qui ad continuos excursus constituti sunt, turpi macie non tabescant: ne jejuna tenuitas laboribus preventa succumbat, et incipiat iter fieri morosum, quod ad celeritatem constat esse inventum^a. Quapropter devotio vestra, præsentii jussione communita, terrarum spatia quæ veredis (*Vide infra, lib. v, ep. 5*) antea licuerant mutationibus suis^b, a possessore vindicata restituat; ut nec illis parvo spatio inducantur [ms. indicantur] damna, et istis recuperata sufficiant.

EPISTOLA XXX.

SENATUI URBS ROMÆ THEODORICUS REX

Queritur apud illos quod servilis furor armatus tempore spectaculorum persecutus sit innoxios, et sancit, ut si cujuspiam senatoris famulus in ingenui cæde fuerit versatus, eum tradat herus legibus puniendum. Quod si reum iudicibus sistere distulerit, noverit se decem librarum auri dispendio mulcandum.

Animus nostrum, Patres Conscripti, reipub. curis calentem, et diversarum gentium consilia perscrutantem, pulsavit sæpius querela populorum, orta quidem ex causis levibus, sed graves eructavit excessus. Deploreat enim pro spectaculorum voluptate ad discriminis se ultima pervenisse; ut legum ratione calcata, desperate persequeretur innoxios servilis furor armatus; et quod illis humanitas nostra lætitiæ causa præstitit, in tristitiam audacia plectenda convertit. Quod nos clementiæ nostræ solita provisione comprimimus, ne paulatim sinendo, graviolem vindicare cogamur offensam. Benigni quippe principis est non tam delicta velle punire, quam tollere: ne aut acriter vindicando, æstimetur nimis; aut leviter agendo, putetur improvidus. Atque ideo præsentii definitione sancimus, ut si cujuspian senatoris famulus in ingenui cæde fuerit fortasse versatus, eum tradat legibus impetitum; ut facti qualitate discussa, proferatur jure valitura sententia. Si vero tanti facinoris reum mala fide dominus iudiciis præsentare distulerit, noverit se decem librarum auri dispendio vulnerandum, et nostræ ingratiitudinis [*id est indignationis*], quod multo gravius est, pericula subiturum. Sed ut honestatem omnium par libra componeret, et civilitatis [ms. et ed. Accurs., civitatis] gratia reductis moribus conveniret, ad populum quoque præcepta nostra direximus, quæ vobis reserari libenter amplectimur; ut alterutra jussione pensata resarciatur civibus scissa concordia. Proinde nullum a spectaculorum gaudio removemus, sed seditiosis semina radicitus amputamus. Intersit igitur inter splendorem vestrum moresque mediocres: refugite tales familiares, qui sint injuriarum ministri: qui honori vestro nitantur ascribere, quod delinquant, et dum levitates suas asserere (ms., exerere) cupiunt, vestram reverentiam implicare contendunt. Vos enim, quos semper gravitas decet, nolite truculenter insequi inania verba populorum. Si quid est

^a Multa in hanc sententiam lib. viii C. Theod., tit. 5, constituuntur. FORN.

^b Mutationes infr. lib. iv, epist. 47, postas vulgo

vocant. Ammian. Marcellin. lib. xxi: « Mature decessit, vectusque mutatione celere cursus publici transitus Alpibus Julijs, etc. » FORNER.

forte, quod pœnam mereatur admissum, in præfecti A Urbis notitiam deferatur; ut culpa legibus, non per præsumptam coerceatur injuriam. Quid enim disrepat a peccante, qui se per excessum nititur vindicare? Imponitonda est ultio de cive, quæ de legibus venit; et excellenter videtur de pulsato triumphasse, qui victor pronuntiatur a iudice. Inter ipsos quoque adversarios, ut scitis, non erant prius armata certamina, sed pugnis se quamlibet fervida lacessebat intentio; unde et pugna nomen accepit ^a. Postea Belus ^b ferreum gladium primum produxit, a quo et bellum placuit nominari. Consilium atrox, crudele præsidium, ferina concertatio. Nam et si datum illi est prius inermem facile vincere, tamen crimini applicandum est, quod inde posteritas potuit interire. Non permittatis ergo a famulis vestris fieri in civibus B quod adhuc debet in hostibus accusari.

16 EPISTOLA XXXI.

POPULO ROMANO THEODORICUS REX.

Edicit ut si quis ex populo atroces injurias in quempiam senatorum protulerit, noverit se a præfecto Urbis pro qualitate facti plectendum; et præcipit ut pantomimi præfinitis locis artes suas exercent.

Spectacula voluptatum, lætitiæ volumus esse populorum; nec erigere debet motus irarum, quod ad remissionem animi constat inventum. Ideo enim tot expensarum onus subimus, ut conventus vester non sit seditionis strepitus, sed pacis ornatus. Mores peregrinos abjicite; Romana sit vox plebis, quam delectet audiri. Convicia nec gaudium pariunt, nec de lætitiâ procreantur. Hoc fuit certe, quod culpabatis in externos. Nolite modo vitia turbulenta contrahere, quæ videtis alios abjecisse. Atque ideo edictali programme definimus (*Vide lib. seq., epist. 24, 25*), ut si atroces injurias in quempiam senatorum vox injusta præsumperit, noverit se a præfecto Urbis legibus audiendum; ut pro facti qualitate discussa, excipiat promulgatam jure sententiam. Verum ut omne semen discordiæ funditus amputetur, præfinitis locis pantomimos artes suas exercere præcipimus; quod vos poterit instigare ad præfectum Urbis data præceptio. Tantum est, ut animis compositis peragatis lætitiæ civitatis. Nichil est enim, quod studiosius vos servare cupimus quam vestrorum [*ed. Niv., virorum*] veterum disciplinam: ut quod ab antiquis laudabile semper habuistis, sub nobis potius augeatis. Soletis enim æra ipsa mellifluis implere clamoribus ^c, et D uno sono dicere, quod ipsas quoque belluas delectet audire; profertis voces organo dulciores; et ita sub

quodam harmonia citharæ concavum theatrum per vos resonat, ut tonos possit quilibet credere [*subaudi, potius*] quam clamores. Nunquid inter ista rixæ decent, aut inflammata contentio? Abjicite furores, læti, iram gaudentes excludite. Taliter enim animi aliorum temperari possunt, cum vestri favores [*ed. Niv., fautores*] suaviter audiuntur.

EPISTOLA XXXII.

AGAPITO ^d VIRO ILLUSTRIS PRÆFECTO URBS THEODORICUS REX.

Illum monet se scripsisse ad senatum et ad populum, jubetque ut si a quoquam irrogata fuerit injuria senatori, confestim ille legum severitate plectatur; si vero senator quemquam ingenuum nefaria cæde vexaverit, statim mulctam excipiat. Decernit præterea ut Helladius habeat æqualitatem menstrui cum cæteris pantomimis.

Exinixæ Urbis præselem, pacis convenit esse custodem. Nam a quo melius moderatio debet sperari, quam cui potuit Roma committi? Illa enim inater omnium dignitatum viros sibi gaudet præsidere virtutum. Et ideo honori tuo debes animos exæquare, ut quod nostris adeptus es beneficiis, tuis meritis invenisse credaris. Circumspicere te decet, ne qua in spectaculis seditionum causa nascatur, quia tuum præconium est populus quietus. Sit insultandi consuetudo moderata, ut nec libertati pereat honesta licentia, nec desit moribus disciplina. Quocirca sicut nostris oraculis et amplissimum ordinem docuimus, et plebem decrevimus admoneri, hoc tuam quoque magnitudinem observare censemus; ut si a quoquam irrogata fuerit injuria senatori, confestim loquax temeritas legum severitate plectatur. Si vero senator, civilitatis immemor, quemquam ingenuum nefaria fecerit cæde vexari, protinus relatione transmissa perennitatis nostræ mulctam percussus excipiat. Meminerint enim cuncti sic spectaculorum studia partesque dividere, ut in patria debeant esse concordēs; nec ad hoc voluptatum sibi exhiberi certamina, ut exinde hostilis ira fervescat. Verum, ne posthac ulla possit iterum furiosa contentio provenire, Helladius de medio, voluptatem populis præstaturus, introeat: habiturus æqualitatem menstrui cum cæteris partium pantomimis [*Niv. et Gam., Cr. et Cuj., Prasini pantominus*]. Illud etiam, quod crebras inter eos seditiones exagitat, præseuti jussione definimus, ut amatores Helladii, quem de medio saltare præcepimus, sine utriusque partis studio, spectandi eis, ubi delegerint, libera sit facultas. Si vero

^a A pugno nempe. Caius pignus quoque a pugno appellatum scribit, quia res quæ pignori dantur, manu capiuntur, l. 238 plebs de verb. signif. donatio seu δῶρον, a doro, id est palmo, quia munera oblata manu caperentur, ut Vitruvius Pollio lib. II, c. 3; Plin. lib. xxxv, c. 14: quo allusum a Paulo videri possit in l. 35, senatus, de mort. caus. don. FORNER.

^b Quod Cassiodorus patri, Isidorus tribuit filio lib. xviii, c. 4. Etymol. Primum bella intulit Ninus Assyriorum rex. Σιδδας ἀρης proprie ὁ σιδδρος, σημαίνει δι καὶ τὸν πόλεμον: quoniam in bello non verbis, sed facto opus est: ἐν τῷ πολέμῳ γὰρ οὐ λόγου ἀλλ' ἔργου χρεια. Et Homerus, ἐν γὰρ χιρσι τήλος πολέμου, ἔπαιων

δ' ἐν βουλῇ. Eustathius in Homeric. illud Iliad. π, γάλλεος ἀρης: Ὁ σιδδρος ἀρης. Vide Varronem et Festum in dict. duellum. FORNER.

^c Acclamatio et plausus erat ex arte, et Quiritium compositæ modulatiæque voces. Hunc autem modulatum clamorem concentum appellat Plinius in Panegyrico. Et populus quidem Romanus dilectum principem servat, quantoque paulo ante concentu formosum alium, hunc fortissimum personat. BROSS.

^d Eidem rescripta est epistola sexta hujus lib. Præcipue autem Theodoricus seditiones in ludis excitari solitas compesci a præfecto Urb. voluit. Eodem spectat epist. 44 hujus lib. FORNER.

eorum lubrica voluntas in unius coloris favorem migraverit, studia sua populus tam in circo quam theatro habeat pro parte quam diligit; ut is qui præsumpserit vetita, ipse iudicetur quæsiisse discordiam.

EPISTOLA XXXIII.

AGAPITO VIRO ILLUSTRIS PRAEFECTO URBS THEODORICUS REX.

Præsenti ordinatione decernit ut pantomimo ab Albino et Albieno electo solitum menstruum partis Prasini sine imminutione tribuat.

Nescit serenitatis nostræ semel prolatum titubare iudicium; nec quod provida dispositione constituit, cuiusquam occasionis subreptione mutare [alii, mutavit]. Dudum siquidem ad Albinum atque Albienum patricios viros præcepta nos dedisse retinemus, ut pantomimum Prasini partis eligerent, qui præstantius spectaculis conveniret. Quod nobis factum sua relatione reserarunt. Et ideo nunc præsentis auctoritate decernimus, ut quem a supra memoratis magnificis viris electum esse constiterit, ei solitum menstruum partis Prasini sine imminutione tribuatis; ut quod 17 nostra provisio confusionis [ms., compulsio] tollendæ causa constituit, non fiat seditionis occasio, sed quietis.

EPISTOLA XXXIV.

FAUSTO PRAEFECTO PRÆTORIO THEODORICUS REX.

Jubet ut per singula loca maritima commoneat ne quisquam præsumat peregrinas naves ante frumentis onerare quam provinciæ quod necessarium fuerit retinerint.

Copia frumentorum provinciæ debet primum prodesse cui nascitur: quia justius est ut incolis propria fecunditas serviat, quam peregrinis commerciis studiosæ cupiditatis exhaustiat. Alienis siquidem partibus debet impendi quod superest, et tunc de exteris cogitandum, cum se ratio propriæ necessitatis expleverit. Atque ideo illustris magnificentia tua per loca singula, qui curam videntur habere littorum, faciat commoneri, ut non ante quispiam peregrinas naves frumentis oneret ad aliena littora transitaras, quam expensæ publicæ ad optatam possint copiam pervenire.

EPISTOLA XXXV.

FAUSTO PRAEFECTO PRÆTORIO THEODORICUS REX.

Significat se nonnihil commoveri quod frumenta publica, quæ de Calabro atque Apulo littoribus per cancellarium ætatis tempore consueverant deportari, autumnio adjecta nondum fuissent; et præcipit ut hoc celerrima curet emendatione corrigi.

Cum siccitas præsentis anni, quæ localiter certis solet deservire temporibus, terrenis visceribus nimio calore duratis, abortivos messium fetus non tam adidit, quam imperfecta ubertate projecit, majiori studio quærenda sunt quæ etiam in abundantia expeti consueverunt. Et ideo frumenta publica quæ de Calabro atque Apulo littoribus per cancellarium vestrum ætatis tempore consueverant destinari, nec autumnio venisse modis omnibus permovetur: cum

* Ut September, quasi septimus imber; October, November, ex Varrone, cui ab imbribus menses totos dietos placet. FORN.

A solis reflexus australia signa discurrens, naturæ ordinem modificat [ed., ordine modificatus], tumultuosas procellas aeris permistione resuscitat; quod ab ipsis quoque mensibus datur intelligi, quando ex numero imbrium futurorum competenter nomina ^a susceperunt. Quæ ergo talis mora, ut in tantis tranquillitatibus velocia necdum fuerint destinata navigia, cum stellarum non mergentium lucidum sidus tendi carbasa festinanter invitet, et aeris sereni lides properantium nequeat vota terrere? Aut forte incumbente Austro, remigiisque juvantibus meatus navium echeneis ^b morsus inter undas liquidas alligavit; aut Indici maris conchæ simili potentia labiis suis navium dorsa fixerunt; quarum quietus tactus plus dicitur retinere quam exagitata possint elementa compellere [ms. et Ac., complere]. Stat pigra ratis tumentibus alata velis, et cursum non habet, cui ventas arridet; sine anchoris ligitur, sine rudentibus alligatur; et tam parva animalia plus resistunt quam tot auxilia prosperitatis impellunt. Ita cum subjecta unda præcipitet cursum, supra maris tergum navigium stare constat infixum; miroque modo natantia inconcusse retinentur, dum innumeris motibus unda rapiatur. Sed ut dicamus aliam piscis naturam, forte nautæ prædictarum navium torpedinis tactu segnissime torpuerunt: a qua tantum inflexum dextræ prægravantur, ut per hastam qua fuerit vulnerata, ita manum percutientis inficiat, quatenus vivæ substantiæ pars sine sensu aliquo immobilis obstupescat. Credo talia incurrerunt, qui se movere non possunt. Sed echeneis illis impedimentosa venalitas est; concharum morsus, insatiata cupiditas; torpedo, fraudulenta simulatio. Ipsi enim studio pravo faciunt moras, ut occasiones incurrere videantur adversas. Quod magnitudo tua, cui specialiter convenit cogitare de talibus, celerrima faciat emendatione corrigi: ne inopia non tam a sterilitate temporis quam a negligentia matre nata esse videatur.

EPISTOLA XXXVI.

THERIOLO VIRO SENATORI THEODORICUS REX.

Jubet illum in Pedonensi civitate Benedicti locum suscipere, et ejusdem filios civili tuitione vallare.

Utilitas personarum bonarum debet successione renovari, ne defectu servientium patiatu aliquod res suspensa pendendum. Et ideo locum te jubemus quondam Benedicti in Pedonensi civitate ex nostra auctoritate suscipere, ut omnia vigilantanti ordinatione procurans, nostræ gratiæ merearis augmenta. Debes enim advertere quam vicissitudinem reddere studeamus vivis, qui mortuorum fidem non possumus oblivisci. Illud etiam pietatis nostræ consuetudine commonemur, ut quoniam devotorum nobis memoria, probata non deficit, antefati Benedicti quondam filios, qui sincera nobis cognoscitur devotione paruisse, civili facias tuitione vallari; quatenus defensionis præsentis commodo sublevati, securitatem sibi gau-

^b Echeneis, Latine remora. παρὰ τὸ ἐχέτω τὴν ναῦν Plin. lib. in, cap. 4; D. Grul. et Cujac.

deant paterna servitia contulisse. Prosit ergo generi, A' slone præstamus; ut nec legibus te subtrahat, nec iterum contra jura publica laborare permittat.

EPISTOLA XXXVII.

CRISPIANO THEODORICUS REX.

Illum ab exsilio revocat, si revera in adulterio deprehensum occiderit, et jubet ut pecunia Agnello fidejussori Crispiani a vicario 18 urbis vel ejus officio extorta restituatur; illique Candacis tuitionem contra quoslibet impetus præstat.

Quamvis homicidii facinus primus detestetur auditus, et cruentam manum oculi refugiant judicantum; quia proclivior ad misericordiam via bonis B mentibus semper patet, tamen justitiæ consideratione librandum est, qua cuique fiat injuria nefarium scelus, quod nova infelicitate fortunæ commissum est: tunc erit detestatio cunctorum, si se servet innoxium. Quis enim ferat hominem ad leges trahere, qui matrimonii nisus est jura violare? Feris insitum est copulam suam extrema concertatione defendere: dum omnibus est animantibus inimicum, quod naturali lege damnatur. Videmus tauros feminas suas cornuali concertatione defendere; arietes pro suis ovibus capitaliter insævire; equos adjunctas sibi feminas colaphis ac morsibus vindicare. Ita pro copulatis sibi animas ponunt, qui verecundia non moventur. Homo autem quemadmodum patiatur adulterium inultum relinquere*, quod ad æternum suum C dedecus cognoscitur omisisse [ed. Niv. et Gam., commisisse]? Et ideo si oblatæ petitionis minime sis veritate fraudabilis [ed., veritate fraudaris], et genialis thori maculam deprehensi adulterii sanguine diluisti, nec sub prætextu cruentæ mentis causam pudoris intendis, ab exsilio quod tibi constat inflictum, te præcipimus alienum: quoniam pro amore pudicitiae porrigere ferrum maritis, non est leges calcare, sed condere. Ita tamen, ut si legitimus exstiterit accusator, de facti tui qualitate te noveris audiendum; ut si innoxios peremisti, crimen publica districtione rescetur. Si malè initos complexus adulterorum morte divisisti, æstimetur potius vindicta quam culpa. Si quis autem tibi calumniantium damna generavit, et Aguello, ut asseris, fidejussori tuo a vicario vel ejus officio extortam constiterit fuisse pecuniam; nostra jussione conventus (Accurs., convictus), secundum leges ablata restituat. Nolumus enim ea in cujusquam prædam cadere, quæ nostra visa est sententia liberare. Pari modo contra inciviliū impetus Candacis tibi tuitionem sub æquabili defen-

* Confer hunc locum cum l. Marito. D. ad leg. Jul. de Adult. FORNER.

^b Lib. II seq., epist. 11, *iterata jussione*: quæ majoris momenti est. Justinian. novell. 17: Οὐ μὴν τε πράξει; ἢ αὐτοῦ πρὶν ἂν εἰς ἡμᾶς μνηύσας, δευτέρην ὑπὲρ τούτων ἐπιτροπήν ἡμετέραν προσλάβῃς. Et nov. 134: Ὅστε δευτέραν ἡδῶν περὶ τούτου γίνεσθαι κλειυσίν. *Iterata* enim eadem de re postulatio, et concessio, obreptionis et erroris suspicionem amovet. Secu-

darium præceptum prioris liberalitatis et iteratam supplicationem 19 vocat l. 2, l. 3, de incorporatione. Cod. Theod. lib. X, tit. 9. FORNER.

^c Roma communis patria esse definitur in l. 33. D. ad munic., et l. 4. D. de excus. tut. Inde venuste Sidonius Apollinaris ait, in ea totius orbis civitate unica solos barbaros ac servos peregrinari. Annæus Seneca: Ab hac civitate discere, nit, quæ veluti communis patria dici potest; omnes urbes circumlii:

EPISTOLA XXXVIII.

COIONI [alii, COINONI, alii, RAIONI] VIRO SENATORI THEODORICUS REX.

Præcipit ut bona Viriliani nepotis, quæ non modo non ampliandi, sed etiam minuendi studio detinebat, quamprimum restituat.

Non est beneficium, quod præstatur invitis: nec cuiquam videtur utile, quod adversa voluntate conceditur. Unde spectabilitas tua Viriliani [ed., Ililarii] adolescentis nepotis tui cognoscat nos querelis gravibus expetitos, quod res patris ejus, non meliorandi causa, sed deteriorandi voto detineas. Quapropter quidquid ex jure memorato te retentare cognoscis, sine aliqua dilatione restitue, ut res parentum propria voluntate disponat: quia et nobis congrua videtur esse persona, qui assumpta domini libertate proficiat. Pullos suos audaces aquilæ tandiu procurato cibo nutriunt, donec paulatim a molli pluma recedentes, adulta ætate pennescant: quibus ut constiterit firmus volatus, novellos ungues in prædam teneram consuescunt; nec indigent alieno labore vivere, quos potest captio propria satiare. Sic juvenes nostri, qui ad exercitum probantur idonei, indignum est ut ad vitam suam disponendam dicantur infirmi; et putentur domum suam non regere, qui creduntur bella posse tractare. Gothis ætatem legitimam virtus facit; et qui valet hostem confodere, ab omni se jam debet vitio vindicare.

EPISTOLA XXXIX.

FESTO VIRO ILLUSTRIS PATRICIO THEODORICUS REX.

Scribit Filagrium rogasse ut ad lares proprios revertiretur, filiosque fratris sui Romam studiorum causa misisse, et illum jubet eos sic in Urbe constituere, ut eis non liceat inde ante discedere quam secunda decernat jussione.

Rationabiles petitiones supplicum libenter amplectimur, qui etiam non rogati justa cogitamus. Quid est enim dignius quod die noctuque assidua deliberatione volvamus, nisi ut rempub. nostram sicut arma protegent, æquitas quoque inviolata custodiat? Spectabilis itaque Filagrius in Syracusana civitate consistens, palatii nostri longa observatione dilatus, reverti se ad lares proprios supplicavit, qui studiorum causa fratris filios ad Romanam exhibuit civitatem. Quos illustris magnificentia tua ex nostra continens jussione, in supradicta Urbe constituat; nec illis liceat ante discedere, nisi hoc secunda decernamus iterum jussione^b. Ita enim et illis ingenii proventus acquiritur, et nostræ utilitatis ratio custoditur. Non ergo sibi impositum putet, quod debuit esse votivum. Nulli sit ingrata Roma quæ^c dici non potest

darium præceptum prioris liberalitatis et iteratam supplicationem 19 vocat l. 2, l. 3, de incorporatione. Cod. Theod. lib. X, tit. 9. FORNER.

^c Roma communis patria esse definitur in l. 33. D. ad munic., et l. 4. D. de excus. tut. Inde venuste Sidonius Apollinaris ait, in ea totius orbis civitate unica solos barbaros ac servos peregrinari. Annæus Seneca: Ab hac civitate discere, nit, quæ veluti communis patria dici potest; omnes urbes circumlii:

aliena. Illa eloquentiæ secunda mater; illa virtutum omnium latissimum templum: sentiatur plane quod clarum est. Non enim sine gratia creditur, cui habitatio tanta præstatur: quibus mora potest esse proficua, dum interdum expedit patriam negligere, ut sapientiam quis possit acquirere. Ulysses Ithacus nisi hoc fecisset, in laribus [Ac., laboribus] propriis forsitan latuisset; cujus sapientiam hinc maxime Homeri nobile carmen asseruit, quod multas civitates et populos circumvit: dum illi prudentiores sunt semper habiti, qui multorum hominum conversationibus probantur eruditi. Natura siquidem humana sicut duris laboribus instruitur, ita per otia torpentia fatuatur.

EPISTOLA XL.

ASSUIN. [ed. Accurs., ASSIO. D. Gr. et Caj., ASSUM.] VIRO ILLUSTRIS COMITI THEODORICUS REX.

Jubet ut arma necessaria Salonitanis militibus, antequam ad bellum proficiscantur, procuret.

Ordinatio nostra non debet per moram impediri, ne quod salubriter constat esse dispositum, per tarditatis vitium incurrat obstaculum. Et ideo ante distribuenda sunt arma quam possit flagitare necessitas; ut cum ea tempus exegerit, paratioribus ad imperata sufficiant. Ars enim bellandi, si non præludatur, cum necessaria fuerit non habetur. Proinde illustris sublimitas tua Salonitanis militibus, ut cuique se expediendi facultas obtulerit, pro nostra jussione arma necessaria procurabit: quia fida reipub. salus est defensor armatus. Discat miles in otio quod perficere [ed., proficere] possit in bello. Animos subito ad arma non erigunt, nisi qui se ad ipsa idoneos, præmissa exercitatione, confidunt. Gestunt vituli certamina, quæ implent ætate robusta; catuli in novellis venationibus ludunt. Focos ipsos comprehendere virgultis teneris inchoamus; cæterum si robora primis scintillis adhibeas, igniculum opprimis, quem fovere contendis. Sic animi hominum, nisi prius leniter fuerint inbuti, ad hoc quod tendis, idonei nequeunt reperiri. Primordia cuncta pavida sunt; et

nulla est ubi magnam partem peregrinæ multitudinis non invenias. Apud Dionem Mæcenas Cæsarem hortatur ut omnibus sociis civitatem Romanam donet, quo hujus participes facti fideliores redderentur, utque Romam incolentes eam solam vere urbem, suas autem patrias agros et pagos esse arbitrentur. Cum igitur communis patria Roma sit, non est obscura ratio cur Ulpianus scribat in l. 7. D. de interd. et releg. constitutum fuisse, eum qui patria interdictum erat, etiam Urbe abstinere debuisse, cujus quidem constitutionis auctor fuit Claudius, ut testatur Suetonius in ejus Vita. Cicero contra Rullum: «Roma communis patria omnium nostrum.» Fuit olim Roma communis patria Romanorum et Italicorum ex lege Julia, hodie est omnium qui ditioni Romanæ subjecti sunt. Relegatus non potest Romæ morari, quia omnium est patria, ut ait Callistratus in l. relegatus. D. de interd. et releg., novell. 78. Vide Cujac. ad l. unic. C. de decur., Alear. lib. 78. dispunct., cap. 24; Brisson. lib. III Select., cap. 6; Dec. ad cap. Meminimus, num. 46; extra de appell. Felix. ad cap. fin. col. pen. nu. 26; de foro compet. Rom. sing. 146. (ansule quæ notavi ad epist. 2 lib. XI, infra. Bross.

aliter timiditas non tollitur, nisi cum robis necessariis novitas abrogatur.

EPISTOLA XLI.

AGAPITO VIRO ILLUSTRIS PRÆFECTO URBS THEODORICUS REX.

Præcipit ut Faustum adultum, filium illustris Fausti, inter referendos curiæ annumeret.

Præcipua vestri ordinis cura cautiora nos facit proferre judicia; et admittendum reverendo cætui, exanimare cogit sollicitius honor senatus, quem non solum volumus numero augeri civium, sed ornari maxima luce meritorum. Recipiat [ms. et Ac., Rejiciat] alius ordo forte mediocres; senatus respuit exitimie non probatos. Quapropter unde melius nobilitati collegam quærimus, quam de vena nobilium^b, qui se promittat abhorreere moribus, quam refugit sanguine, vilitatem? Atque ideo illustris magnificentia tua Fausto adulto, filio illustris Fausti, decernat attribui, quæ circa referendos curiæ priscus ordo designavit [alii, dictavit]. Hæc enim præcipientes nihil imminuimus sacro ordini de solita auctoritate judicii: quando gloria major est dignitatis spectare sententiam procerum, post regale judicium. Ornatus enim ipsorum est, si quæ solent illi deligere, nos jubemus; et si quod ab illis quotidie petitur, nos magnopere postulamus.

EPISTOLA XLII.

ARTEMIDORO VIRO ILLUSTRIS PRÆFECTO URBS THEODORICUS REX.

Illi confertur præfectura Urbis, et summis laudibus exornatur.

Remuneratio meritorum justum dominantis prodit imperium: apud quem perire nescit, quod quempiam laborasse contigerit. Nam si inopinata tribuimus, quemadmodum negare possumus quod debemus? In tutum apud nos omnis reponit devotio, quod meretur; et duplicem fructum metit, qui nobis se in aliquo paruisse cognoscit. Olim quidem quod esset dignitate pretiosius a nobis habere meruisti, ut regio lateri dignus adhereres. Differri te pertulit noster affectus: apud amantem proventus tui causam tar-

^a Sic legunt Justus Lipsius tom. III, pag. 312, et D. JURETUS.

^b Hæc vox sæpius reperitur in auctoribus. Legimus enim vigere fraternam venam, et virorum bonorum secundam venam esse. Sic Macrobius venam Latinæ linguæ nuncupat; et Cicero venam reipublicæ; Spartianus venam paternæ disciplinæ. Ennodius, vena linguarum: ita etiam venæ aquarum dicuntur a Sempronio in l. si in meo, 21 ff. D. de aqua et aqua pluv. arc. Alber. de Ros. in l. forma, § salina. C. de censib. Cæpola in l. inter publica, § publica, de verb. signific. Paul. Castr. consil. 5. Venæ putei ad Ulpiano in l. fluminum 24, § etiam videamus. 12 D. de dam. infect. metallorum, lapidinarum et saxorum, in l. si usufructus, 13, § inde quaestio 5. D. de usufruct. l. juncti. 3 C. de metallariis. Sic vena lapidea vel ferrea Bart. in l. venditor. § si constat. D. comm. prædior. Venæ quoque de arboribus dicuntur, ut testatur Plin. lib. XVI, cap. 38: in quarundam arborum carnibus pulpæ venæque sunt. Dicimus etiam venas auri et argenti, ut ex Cicerone lib. II de Nat. deor. liquet. Nos æris, argenti, auri vevas penitus abditas invenimus. Bross.

dus impetrasti, ut post sacræ amicitie [id est imperatoris] genium ad honores ornatior pervenires. Cuncta siquidem, unde famam captat humanitas, in te congeninata [ed. Ac., congenita] sederunt, patria, genus, instituta præclara. Quorum si unum nobilitatem complet, in te collecta plus facient, qui non minus genialis soli fortuna resplendes, quam gloria stemmatis et virtutis ornaris. Hinc est quod nunc te per 20 indictionem feliciter tertiam [id est, an. Chr. 510] ad præfecturæ urbanæ^a culmen erigimus: tribuentes tibi in ea civitate fasces^b, ubi perpetui sunt honores. Quod nos, qui munera nostra reverentius æstimamus, certe fatebimur, multum te meruisse de nostro iudicio, ut illi cœtui præsidere possis quem reverendum humano generi esse cognoscis. Nunquid hoc est palatia regere, et domos proprias ordinare? Plerumque honor ex commendatis acquiritur; nec tale est cellam vinariam tuendam suscipere, quale pretiosa diademata custodire. Illa, quæ potiora credimus, ad conservandum melioribus damus; et in quibus sustinere damna non patimur, fidelioribus profecto mentibus applicamus. Roma si habet parem, æstima nos et aliis similia credidisse; si vero singulare bonum est, iudicem te præcipue rei facimus, quam augere semper optamus.

EPISTOLA XLIII.

SENATUI URBS ROMÆ THEODORICUS REX.

Illi significat se Artemidoro fasces urbanæ præfecturæ indulisse, et magnopere eum laudat, petitque ut ipse electionem suis confirmet suffragiis.

Scitis, Patres Conscripti, nostrum esse genium [Niv., gremium, Acc., gaudium, Juret., præmium] culmina dignitatum; scitis vobis proficere, quod nobis contigerit in fascium honore præstare. Quidquid enim ab unoquoque suscipitur, senatus est, qui meretur. Quid enim de vobis æstimemus, agnoscitis: quando viris longo labore compartis, hoc certe in præmium damus, ut vestri corporis mereantur esse participes. Hic est enim vir, qui genialis soli relicta dulcedine, nobis maluit inhærere. Et licet esset clarus in patria, nostram tamen elegit subire fortunam, superans gratiæ magnitudine vim naturæ: qui principe Zenone, non tam benevolo quam affine gaudebat. Et quid in illa repub. gratia non potuit obtinere parentis, quæ sic facillime favet extraneis? Sed hæc omnia nimius despexit affectus; ut nos ipsi, pro quibus hæc fecisse cognoscitur, merito stupere videamur in unius gratia tot desiderabilia fuisse contempta. Qui super hanc eximiam fidem solatia nobis suæ confabulationis adjecit; ut asperas nonnunquam

^a Vide supra epist. 32, et l. 1, D. offi. præf. Urb. Rom.

^b Omni nonnisi magistratus populi Romani, aut qui cum imperio in provinciis, fascibus usi; quod ab Augusto originem sumpsit, cujus honori senatus decrevit anno Urbis 735, uti consulari potestate semper esset, fascibus duodecim uteretur, eumque morem tenerent principes, ita tamen ut laurum fascibus non adderent, nisi in victoria. Postea per adulationem irrupit, ut omnium principum fasces semper laureati essent, eaque nota maxime distinctus a vulgo

A reipub. curas, quas emergentiam rerum necessitate suscipimus, sermonis suavitate deliniret. Blandus alloquio, supplicantium fidelis patronus, accusare nesciens, commendare præsumens. Qui tanta se animi puritate clarificavit, ut cum apud nos meretur aulicas dignitates, spectaculorum ordinatione lætissimam sibi militiam vindicaret; quatenus sub specie voluptatis liberæ [ms., libenter. Quidam, libere] videretur velle servire. A laboribus quidem temperans, sed in nulla se nobis parte dissocians. Regalem quin etiam mensam conviva geniatu ornavit [ed., amavit]: ibi se nobis studens jungere, ubi certum est nos posse gaudere. Sed quid ultra de ejus moribus est dicendum, cui ad perfectam probationem sufficit quod amorem nostrum jugiter habere promeruit? Non est majus meritum, quam gratiam invenisse regnantium. Nam quibus fas est de cunctis optimos querere, videntur semper meritos elegisse. Atque ideo labores ejus remuneratione pensantes, Artemidoro illustri viro urbanæ præfecturæ fasces indulisimus. Huic ergo, P. C., tot ac talibus meritis prælucenti, favete linguis, favete collegiis. Erit vestræ quoque benevolentiae laus, ut cum digni charitatem impenditis, ad exemplum cæteros incitetis.

EPISTOLA XLIV.

POPULO URBS ROMÆ THEODORICUS REX.

Illum certiore facit se Artemidoro præfecturæ urbanæ fasces dedisse regendos, ut innocii purissimum haberent testem, et errantes justissimum paterentur ultorem.

Charitatem vestri præcipuam nos habere ex ipsa cura vos potestis agnoscere: pro quibus ita videmur esse solliciti, ut nihil admonitionis patiamur omitti. Cautela siquidem prodit affectum; et quæ studiosius diligimus, majori gratia custodimus. Hinc est quod viro illustri Artemidoro, diu nostris obsequiis erudito, præfecturæ urbanæ dedimus fasces regendos; ut quia quorundam illicitis seditionibus civilitas turbatur, haberent et innocii purissimum testem, et errantes justissimum paterentur ultorem. Quod nos, qui delectamur insontibus, in cunctorum notitiam duximus perferendum, ne quis inopinata districtione solite præsumat excedere. Quocirca talia nos præfato viro delegasse noveritis, ut si quispiam incivilis exstiterit, districtionem illico nostræ jussionis incurrat. Et D quanquam præfecturæ urbanæ hanc potestatem dederint leges, nos tamen specialiter delegavimus, ut confidentius fieret, quod duplex permisisset auctoritas. Audebit ergo seditiosos, et a disciplina publica deviantes, nostra auctoritate percellere. Quiescat

princeps. Talis autem erat fascium figura. Detrahitur ex betula arbore virgis ita includebatur securis, ut acies ferri in summitate emereret, reliqua pars circumducto loco tegetur: quod eo consilio a majoribus excogitatum fuit, ut testatur Plintarchus in Problematis, ut ostenderent magistratum iram in sumendo supplicio non debere esse præcipitem, eosque fasces habere, sed tamen ligatos, quique sine justa causa non debeant dissolvi. Ponuntur aliquando fasces pro ipsis magistratibus. Virgil. lib. II Georg. Liv. lib. II; Plin. lib. VII, cap. 30. Bross.

concertantium fervor animorum. Bona pacis, quæ, Deo propitio, nostro labore meruistis, cur seditionibus fœdantur illicitis? Nunquam majori damno periclitati sunt mores, quam cum gravitas Romana culparetur. Reparetaque honesta civitas moderationem suam. Pudor est degenerasse a prioribus, eo præsertim tempore cum talem principem cognoscitis vos habere qui præmia benemeritis, ultionem tribuat inquietis.

21 EPISTOLA XLV.

BOETIO VIRO ILLUSTRIS PATRICIO THEODORICUS REX.

Dicit se rogatum esse a Burgundionum rege ut horologia aquatile et solare ad ipsum transmitteret; Boetiumque omnia mathesis miracula apprime callentem, ad hoc opus perficiendum invitat.

Spernenda non sunt quæ a vicinis regibus præsumptionis gratia postulantiur: dum plerumque res parvæ plus prævalent præstare quam magnæ possunt obtinere divitiæ. Frequenter enim quod arma explere nequeunt, oblectamenta suavitate imponunt. Sit ergo pro repub. et cum ludere videmur. Nam ideo voluptuosa quærimus, ut per ipsa seria compleamus. Burgundionum itaque dominus a nobis magnopere postulavit ut horologium quod aquis sub modulo fluentibus temperatur, et quod solis immensi comprehensa illuminatione distinguitur, cum magistris rerum ei transmittere deberemus: quatenus impetratis delectationibus perfrundo, quod nobis est quotidianum, illis videatur esse miraculum. Merito siquidem respicere cupiunt, quod legatorum suorum relationibus obstupescunt. Hoc te, multa eruditione saginatum, ita nosse didicimus, ut artes quas exercent vulgariter nescientes, in ipso disciplinarum fonte potaveris. Sic enim Atheniensium scholas longe positus introisti; sic palliatorum choris miscuisti togam, ut Græcorum dogmata doctrinam feceris esse Romanam. Didicisti enim qua profunditate cum suis partibus speculativa cogitetur; qua ratione activa cum sua divisione discatur: deducens ad Romuleos senatores quidquid Cecropidæ mundo fecerant singulare. Translationibus enim tuis Pythagoras musicus, Ptolemæus astronomus leguntur Itali. Nicomachus arithmeticus, geometricus Euclides audiuntur Ausoniis. Plato theologus, Aristoteles logicus Quirinali voce disceptant. Mechanicum etiam Archimedes a Latiale^b Sculis reddidisti. Et quascunque disciplinas vel artes facunda [ed., secunda] Græcia per singulos viros edidit, te uno auctore, patrio sermone Roma suscepit. Quos tanta verborum luculentia reddidisti claros, tanta lingua proprietate conspicuos, ut potuissent et illi opus tuum præferre, si utrumque didicissent. Tu artem prædictam, ex disciplinis nobilibus natam, per quadrifarias mathesis januas introisti Tu illam in naturæ penetralibus [Jur., penetrabi-

libus] consistentem, auctorum libris invitantibus, cordis lumine cognovisti, cui ardua nosse usus miracula, monstrare propositum est. Mollitur ostendere, quod obstupescant homines evenisse; miroque modo naturis conversis facti detrahit fidem, cum ostendet ex oculis visionem. Facit aquas ex imo surgentes, præcipientes cadere, ignem ponderibus currere, organa extraneis vocibus insonare, et peregrinis flatibus calamos complet, ut musica [ed., injuncta; ms., minuta] possint arte cantare. Videmus per eam defensiones jam nutantium civitatum subito tali firmitate consurgere, ut machinamentorum auxiliis superior reddatur, qui desperatus [ms. R., desperatis] viribus invenitur. Madentes fabricæ in aqua marina siccantur; dura cum fuerint, ingeniosa dispositione solvuntur. Metalla mugiunt, Diomedis in ære græves buccinant, æneus anguis insibilat, aves simulatæ fritiniunt^c; et quæ propriam vocem nesciunt habere, dulcedinem [ed., ab ære dulcedinem] probantur emitte cantilenæ. Parva de illa referimus, cui cælum imitari fas est. Hæc enim fecit secundum solem in Archimedis sphaera decurrere; hæc alterum zodiacum circum humano consilio fabricavit. Hæc lunam defectu suo reparabilem artis illuminatione monstravit; parvamque machinam gravidam mundo, cælum gestabile, compendium rerum, speculum naturæ ad speciem ætheris incomprehensibili mobilitate volutavit. Sic astra, quorum licet cursum sciamus, fallentibus tamen oculis, prodire non cernimus. Stans quidam in illis transitus est; et quæ velociter currere vera ratione cognoscis, se movere non respicis. Quale est hoc homini etiam facere, quod vel intellexisse potest esse mirabile? Quare cum vos ornet talium rerum prædicanda notitia, horologia nobis, publicis expensis, sine vestro dispendio destinate. Primum sit, ubi stylus diei index, per umbram exiguam horas consuevit ostendere. Radius itaque immobilis, et parvus, peragens quod tam miranda magnitudo solis discurrit; et fugam solis æquiparat, quod motum semper ignorat. Inviderent talibus, si astra sentirent; et meatum suum fortasse deflecterent, ne tali ludibrio subjacerent. Ubi est illud horarum de lumine venientium singulare miraculum, si has et umbra demonstrat? Ubi prædicabilis indefecta roratio, si hoc et metalla peragunt, quæ situ perpetuo continentur? O artis inæstimabilis virtus, quæ dum se dicit ludere, naturæ prævalet secreta vulgare! Secundum sit^d, ubi præter solis radios hora dignoscitur, noctes in partes dividens; quod ut nihil deberet astris, rationem cæli ad aquarum potius fluentia convertit: quorum motibus ostendit, quod cælum volvitur; et audaci præsumptione concepta, ars elementis confert, quod originis conditio denegavit. Universæ discipline cunctus prudentium labor naturæ potentiam, ut tan-

^a Is fuit Syracusanus, de quo Cic. lib. v Tuscul. quæst., et Vitruvius lib. ix, cap. 3, de Architectura. Cujus incredibile nec unquam intermissum studium Plutarchus commemorat, 22 an seni sit administranda resp. FORNER.

^b Juretus pro *Latialem*, putat legendum *Latialem*.
^c Juret. putat pro *fritiniunt*, legendum *fringultiunt*, ut apud Apuleium pag. 240: «Merulæ in remotis tenuis fringultiunt.»

^d De horologio hydraulico scripsit Atheuxus.

tum possint, nosse perquirat. Mechanisma solum est, quod illam ex contrariis appetit imitari; et si fas est dicere, in quibusdam etiam nititur velle superare. Hoc enim fecisse dignoscitur Dædalu[m] volare ^a: hoc ferreum Cupidinem in Dianæ templo sine aliqua alligatione pendere. Hoc hodie facti muta cantare, insensata vivere, immobilia moveri. Mechanicus, si fas est dicere, pene socius est naturæ, occulta reserans, manifesta convertens, miraculis ludens: ita pulchre simulans, ut quod compositum non ambigitur, veritas æstimetur. Hæc, quia studiosius te legisse cognovimus, prædicta nobis horologia quantocius transmittere maturabis, ut te notum in illa parte mundi facias, ubi aliter pervenire non poteras. Agnoscant per te extere gentes, tales nos habere nobiles, quales leguntur auctores. Quoties non sunt credituri quod viderint, quoties hanc veritatem lusura somnia putabunt? Et quando fuerint a stupore conversi, non audebunt se æquales nobis dicere, apud quos sciunt sapientes talia cogitasse.

EPISTOLA XLVI.

GUNDIBALO ^b REGI BURGUNDIONUM THEODORICUS REX.
Horologia solare, et aquatile a Boetio fabricata cum eorum dispositioribus illi mittit.

Amplectenda sunt munera quæ probantur omni-

^a Simile exemplum exstat apud D. Prosperum de Promiss. et Prædict. Dei, parte iii, cap. 38; et apud Rufinum Histor. ecclesiast. lib. vii, cap. 25; et apud Laonicum de Repub. Mahometi lib. iii de Rebus Turcicis. JUR.

^b Al., *Gundibaldo*; al. apud Adonem Viennensem. Is Gundibaldus paucis post temporibus victus est a Clodoveo Francorum rege, apud Greg. Turonen. lib. ii, cap. 32. Huic Theod. mittit duo horologia, unum totius motionis cælestis, alterum horarum 46. FORNER.

^c Nuntios sæpe hoc nomine significat et lib. viii, epist. 8; lib. x, epist. 8. Nam ante chartæ usum in dolatis ex ligno codicillis epistolarum eloquia scribebantur. Unde et portitores earum tabellarios vocaberunt, inquit Isidor. lib. vi, cap. 8, Etymol. l. 7. C. Th. Si cert. petatur. de chirogr. portitores et bajuli pecuniæ, et gerulus litterarum, l. 25, omnes, et l. 31,

A modis expetita: quando non est abjectum, quod potest explere desiderium. Nam per quaslibet pretiosas res ad illud tantum tenditur, ut cupientis animus expleatur. Quapropter salutantes gratia consueta, per harum portitores illum et illum ^e, oblectamenta præsentia [*D. Jur. legit præstantia*] vestra, horologia cum suis dispositioribus credidimus destinanda: unum, in quo humana solertia videtur colligi, quod totius cæli noscitur spatia pervagari; aliud, ubi solis meatus sine sole cognoscitur ^d, et aquis guttantibus horarum spatia terminantur. Habetote in vestra patria, quod aliquando vidistis in civitate Romana. Dignum est ut bonis nostris vestra gratia perfruatur, quæ nobis etiam affinitate jungitur ^e. Discat sub vobis Burgundia res subtilissimas inspicere, et antiquorum inventa laudare: per quos ^f [*ed., per vos*] propositum gentile deponit; et dum prudentiam regis sui respicit, jure facta sapientium concupiscit. Distinguat spatia diei actibus suis, horarum aptissime momenta constituat. Ordo vitæ confusus agitur, si talis discretio sub veritate nescitur. Belluarum quippe ritus est ^g ex ventris esurie horas sentire, et non habere certum, quod constat humanis usibus contributum.

quoniam. C. Th. de appet. l. 1. C. Th. ne quid public. lætit. Portitores alioqui sunt telonarii, qui portum obsidentes, omnia sciscitarentur, ut ex eo vegetal acciperent. Non. Marcel. Donat. in Terent. Phormion. FORNER.

^d Loquitur de clepsydra, quam Nasica censor primus fecit Romanis teste Censorino de Divina Natura. JUR.

^e Nam Gundibaldus duxerat filiam Theodorici Gregor. lib. iii, cap. 5. FORNER.

^f Plane hic restitui debet *per quos*, non autem *per vos*. Ut scilicet ad vocem præcedentem antiquorum referat. Alia lectione *per vos* videtur lapsus per Pithæum in sua præfatione ad libros Salviani de Providentia Dei, qui interpretatur de Gundibaldo rege, et propositum gentis de fœdere et societate inita cum Romanis Gothicisque successoribus accipit. JURET.

^g Ammianus Marcellinus lib. xxiii, pag. 302.

LIBER SECUNDUS.

23 EPISTOLA PRIMA.

PISSIMO ANASTASIO IMPERATORI THEODORICUS REX.
Renuntiat Felicem Gallum pro meritis hoc anno consulem fuisse creatum.

Admonet nos consuetudo solemnibus dare Fastis nomen, ornatum proprium Romæ, terrenam curiæ claritatem; ut per annorum numerum decurrat gratia

^a Formula 1 lib. vi, anni per consules numerabantur.

Felix a consule sumat annus auspicium.] Constat ex hoc loco consulum fuisse inchoare annum et pandere, ut liquet ex l. 1 C. Theod. ne quid public. lætit.; Salviano lib. vi de Providentia, multisque aliis. Sic novus annus dicebatur, primus annus imperii alicujus imperatoris, ut ex Seneca colligere est. Quid actum sit in cælo ante diem tertium idus Octobris, Asinio Marcello, Acilio Aviola coss. anno novo, initio sæculi felicissimi, volo memoriæ trade-

D dignitatum, et beneficiis principum sacretur memoria sæculorum. Felix a consule sumat annus auspicium ^a, portamque dierum tali nomine dicatus annus introeat, faveatque reliquæ parti fortuna principii. Quid enim vobis credi possit optatius quam ut alumnos proprios ad ubera sua Roma recolligat, et in venerando nominis cœtu senatum annumeret Gallica-

re. Est et novus annus pars illa anni, quæ novas fruges, novosque fructus parit. Tibullus:

Et quodcumque mihi pomum vorus educat annus.

Sic æstatem novi anni dixisse videtur Gellius, quod æstas novas fruges afferat. Sæpenumero etiam usurpatur pro anni initio, ut novum ver. nova æstas et æstatis initium. Ovidius:

Dic, age, frigoribus quare novus incipit annus.

BRUSS.

num *? Agnoscat curia Transalpini sanguinis decus, A quæ non semel coronam suam nobilitatis ejus flore vestivit. Novit inter reliquos fasces viros inde sumere consulares, qui longo stemmate ducto per trabæas, lege temporum originarius est honorum. Nam quis honorum iudolem nesciat esse Felicem, qui primis auspiciis hinc prodidit meritum, quod ad patriam visus est festinare virtutum. Bonum iudicium est, secuta prosperitas: crevit cum libertate proventus; nec passi sumus eum inglorium relinquere, qui ad honorem reipub. meruit pervenire. Dignus plane largitatibus nostris, qui in ipso pueritiæ flore maturis moribus lubricam frenavit ætatem; et, quod rarum continentiæ bonum est, patre privatus, gravitatis factus est filius: cupiditatem inimicam sapientiæ subjugavit, vitiorum blanda contempsit, superbix B vana calcavit. Ita superatis excessibus ante dare visus est de moribus consulatum. Nos autem qui bonis redimimur institutis, quos probitas inspecta conciliat cura infulas b præstitimus candidato, ut virtutum desideria possimus provocare per munera: quia non deficit rei studium, quæ præmium largius habet. Atque ideo vos, qui utriusque reipub. bonis indiscreta potestis gratia delectari, jungite favorem, adunate sententiam. Amborum iudicio dignus est eligi, qui tantis fascibus meretur augeri.

EPISTOLA II.

FELICI VIRO ILLUSTRIS CONSULI ORDINARIO THEODORICUS REX.

Confertur illi indictione IV consulis dignitas, multisque laudibus effertur.

Amamus beneficia nostra geminare, nec semel præstat largitas collata fastidium; magisque nos provocant ad frequens præmium, qui initia nostræ gratiæ suscipere meruerunt. Novis enim iudicium impenditur, favor autem semel placitis exhibetur. Decorum est namque principis arbitria non hæcere, quia commendantur priora posterioribus donis, et firmatur omnis indubitata de repetitione sententia. Pridem tibi honorum tribuimus gradum, nunc fastigium concedimus dignitatum; ut et anteriora tibi merito contulisse videamur, et in sequentibus constantiam tenere nostra benignitas æstimetur. Non enim relinqui inglorios patimur, qui generis claritate

* D. Grul. et Cujas putant legendum, et in venerandi nominis cætum annumeret Gallicanum. Mss., Et in venerando nominis cæta annumeret Gallicanum.

b Infula fascia est in modum diadematis, a quo dependent vitæ ab utraque parte. Quidam infulas sacerdotum filamentum vocabant. Alii scribunt infulas filamenta alba esse quibus templa ornabantur; et moris fuisse ut nubentes, priusquam mariti domum ingrederentur, infulis postes ornarent. Hinc factum, ut ad omnem dignitatem referatur, quoniam quælibet dignitas habuit insignia sua. Erat et infula corona imperialis. l. fin. in fine. C. de quad. præ. Hoc est diadema quod Valerius vocat nobilem magis quam felicem passum, multis curis, sollicitudinibus, miseriæ referunt. Sunt etiam infule consulares, et præfecti prætorio, ut l. 1. C. de Consul. l. fin. § 1. C. de decur. 24 Item infule magistri officiorum, l. 2 in fin. C. de primicer. Item sunt infule quædam

prædicantur. Carrat quinimo honorum gratia per parentes, sub imperio boni principis omnium fortuna proficiat. Nam quis desperet augmentum, ubi est in amore donum, et præstare propositum? Hæjus experimenta clementiæ te retines approbasse [mss., teos me approbasse], cum soli genialis fortuna relicta, velut quodam postliminio in antiquam patriam commeasset. Exceptit te poster affectus, implevit beneficiis manus, fecitque esse votum, quod nostrum expetiisses imperium. Sic enim decebat crescere, qui meliora visus est elegisse. Mutatur enim fortuna cum dominis; et in laude regnantis proficit, quod subjectus acquirit. At tu parem te huic indulgentiæ præstitisti. Illustri enim honore ditatus, tanta te maturitate tractabas, ut annos leves patereris esse sub pondere, quem non potuit in prima ætate vincere fortissima vis naturæ. Paterna enim substantia locupletatus, quæ semper novos extollit hæredes, conservasti divitias, cum ad eas præter laboris studia pervenisses. Solet enim facile labi, quod sine difficultate potuit inveniri. Auxisti patrimonium vivacitatis [Gr. et Cuj., vicinitatis] instantia. Nam quod signum magis bonæ dispensationis [ed. Ac., dispositionis] quærat, ubi testis est consulatus? In tanta facultate meruisti, ad quod vix eversis patrimoniis pervenitur. Privata parcitas liberalitates publicas c enutrivit. Transiisti gloriam patris dispositione laudabili; et quod ille assumere non valuit, de ejus opibus effecisti. Celsos currus nisi confidentia magna non appetit, dum generosi est animi optare quod summum C est. Audentes facit homines fiducia sui, quia se non patitur oculere, quem præcipitat natura prodire. Rediit per te Transalpinæ familiæ consulatus, et arentes laurus viridi germine renovasti. Sacram Urbem aspice tuis votis candidatam. Tende igitur ad laudum celsa vestigia; ut priores tuos, quos honore reparas, virtute transcendas. Sume igitur per indictionem quartam [id est an. Chr. 511] consulatus insignia, dignumque te tantorum desideris presenti comproba largitate. Hic profecto locus est, ubi præconium meretur effusio; et virtutis genus est, propriam substantiam non amare, ubi tantum opinionis acquiritur, quantum facultatibus abrogatur. Respice te supra omnium humeros atque ora volitare; ta-

D signa quibus distinguitur liber a servo, l. jubemus. C. de præp. sacr. cub. Sic honorum infule in l. 1. C. de temporib. appel. Imperiales infule in l. ult. C. de quadri. præscr. majoris administrationis infule in l. 1. C. ut omnes iudices. Baoss.

c Paulo post effusionem nominat τὰς ὑπατίας, et missilia consulum intelligit, et munera eorum sumptu eduntur populo, infra lib. vi, form. 1. l. 36. Publicitus, D. de cond. et demonstr. Quod postea Leonis et Zenonis constitutionibus prohibitum, et ad aqueductum instaurationem translatum est, l. 2, 3, 4, C. de Consul. lib. xii. Martianus quoque imperator spargi pecunias a consulibus vetuit, novel. 105. περὶ ὑπατῶν. FORN.

d De erogationibus et sumptibus consulum in laudis et missilia loquitur auctor; qua de re vide Vo-piscum in Aureliani Vita; Dionem lib. lviii, ubi de Valerio Asiatico loquitur. Baoss.

lenque te præbe, ut dignus genere, dignus Urbe, A
dignus nostro iudicio, dignus trabecis æstimeris.

EPISTOLA III.

SENATUI URBIS ROMÆ THEODORICUS REX.

Felix Gallus una cum patre plurimum commendatur, ejusque ad consulatum promotio senatui renuntiatur.

Gaudete, Patres Conscripti, vobis rediisse stipendia dignitatum: gaudete provincias longa ætate desuetas viros vobis pendere consulares, et de tali auspicio majora promittite. Solent enim initia portendere meliora, dum a parvis inchoant, quæ in sequentibus magna se admiratione sublimant. Jacebat nobilis origo sub Gallicano iustitia^a, et honoribus suis privata, peregrinabatur in patria. Tandem pressos divina levaverunt, Romam recepere cum gloria, et avorum antiquas laurus ab ornata curiæ silva legerunt. Nam quis possit negare generi munus, cuius habeatis velut in arce depositam? In ore quippe rumoris est, quodam Felicis adhuc vivere consulatum: quia bona durare norunt post hominem; et quod gloriose geritur, sine temporis non tenetur. Cujus ut antiquam prosapiam, satiati veterum copia, transeamus; est adhuc in oculis omnium candidati nobilissimus pater, qui præditiæ facibus ita prætulit in curia, ut haberetur merito clarus inter tot lumina dignitatum. Litterarum quippe studiis dedicatus, perpetuam doctissimis disciplinis mancipavit ætatem. Non primis, ut aiunt, labris eloquentiam consecutus, toto se Aonii fonte satiat. Vehemens disputator in libris, amœnus declamator in fabulis, verborum novellus sator, æquiparaverat prorsus meritis, quos lectitarat auctores. Commendavit etiam studiorum bona per benignitatis insignia: sciens imperitia magis inflari aura superbiæ, quæ levibus flabris exponitur, quia virtutum radicibus non tenetur. Fuit quidam nostrorum temporum Cato, qui abstinendo vitiiis, alios formaret exemplis. Rerum quoque naturalium causas subtilissime perscrutatus, Cecropii dogmatis Attico se melle saginavit. Digna plane scientia, in qua mens honestissima conquiescat; quæ animo semper aliquid salutare complectitur: cui **25** accidere nulla possunt ingrata, dum sibi commendat omnia mundanarum rerum: sola cui labilis Fortuna non imperat. Cætera de ipso meminisse vos sufficit, quando bona explicare tanti viri non vacat occupatis [*ms. et ed. Niv., et Gam., otio patris*]. Nunc ad candidatum ora convertite, ut paternarum laudum in hunc recognoscatis esse vestigium, nec tam pater imaginem dedisse corporis, quam signa judicetur transfusisse virtutis. Vixit enim inter vos, ut citis, non consuetudine peregrina, sed gravitate Romana. Ab ipsis quippe primordiis honoribus aggregatus, pueritiam suam (quod est certissimæ probitatis indicium) gloriosissimis viris æmula semper gravitate sociavit, ut post domesticæ virtutis exempla sumeret de publica auctoritate sententiam [*ms. R. et*

ed., constantiam]. Et quanquam omnium gratiam indiscreta fuerit electione sectatus (quod de magnis raro eligi potest), tantum se ornavit patricii Pauli affecta, ut hinc daret mirabilis conscientie signum, quod ad virum visus est festinare præcipuum. Præstat enim decus amicitia desiderata potiorum, quam societas bonorum morum calleret infundere, dum affectione concordi parem sibi studeat esse, quem diligit. Huic ergo, P. C., avitis bonis cum suis meritis reluctanti, vestræ gratiæ præstate fulgorem. Non impar ad curialium insignia venit, qui de speciosa stirpe descendit. Legit enim Roma frequenter fasces de mœnibus Gallicanis^b: ne aut in damno suo præcipua contemneret, aut probata virtus inhonora esset [*ms., inhonorasceret*]. Impleatur igitur nobilis curia provincialibus bonis, cuius est proprium quodcumque videtur esse præcipuum. Ipse quoque annus, temporum pater, quadrifaria se diversitate componit; nec desiderium caperet, si novitatis gratiam non haberet. Favete ergo, P. C., augmento vestro, nostro iudicio. Nam si candidatus ornabitur, jam vobis proficit quod meretur.

EPISTOLA IV.

REBICIO [*ed. Niv. et Gam., BENEDICTO*] VIRO HONESTO THEODORICUS REX.

Consert siliquatici vel monopolii, quos antea exercebat Antiochus, titulos, cum Saionis administris.

Delectamur vetustatis invento, et sequi regulas constitutas libenter amplectimur: quia locus subreptionibus non relinquitur, quoties rationabiliter constituta servantur. Et ideo supplicationum tuarum tenore comperto, præsentis auctoritate definimus, ut quidquid ad Antiochum, siliquatici vel monopolii titulos exercentem, nostra jussione pertinuit, ad te ratione simili transferatur, contra omnium calumniantium insidias, salva æquitate, præsentis auctoritate munitum; habiturum etiam adminicula Saionis, quæ pro vindicandis titulis antefatis nostra tibi solemniter auctoritas deputavit: ita tamen ut privatis minime negotiis misceatur defensio tua. Nam quod ad auxilium dedimus, contrarium nullo modo justitiæ sentiatur: quia rationabiliter aliena culpa te respicit, si quem tibi petis prodesse, per te sibi alter sentiat obfusse.

EPISTOLA V.

FAUSTO PRÆFECTO PRÆTORIO THEODORICUS REX.
Præcipit ut sexaginta militibus in Augustanis clusuris constitutis, annonas easdem auri aliis tribuuntur præstet.

Cum nostra humanitas locum munificentie videatur exquirere, et interdum personis minus necessariis, amore clementie, sua desideria largiatur, quanto magis in utilitate reipub. delectamur expendere, ubi quidquid tribuitur, donantis utilitas duplicatur! Quapropter illustrem magnificentiam tuam præsentis auctoritate præcipimus, sexaginta militibus in Augusta-

^a Videtur respicere ad tempora quibus Maximus occupavit tyrannidem in Galliis. JUNET.

^b Vetus cod., de mentibus Gall.; forte legi debet de

nemoribus Gallicanis, ut figuratus sit sermo, velut initio hujus epist., ubi dixit. curiæ silva. JUNET.

nis clusuris * jugiter constitutis annonas, sicut aliis quoque decretæ sunt, sine aliqua dubitatione præstare; ut utilitas reipub. grato animo compleatur, quæ emolumentorum commoditatibus adjuvatur. Decet enim cogitare de militis transactione, qui pro generali quiete finalibus locis noscitur insudare, et quasi a quadam porta provinciæ gentiles introitus probatur excludere. In procinctu semper erit, qui barbaros prohibere contendit: quia solus metus cohibet quos fides promissa non retinet.

EPISTOLA VI^b.

AGAPITO VIRO ILLUSTRIS PATRICIO THEODORICUS REX.

Legatus eligitur in Orientem mittendus.

Deliberationis nostræ consilium virorum prudentium requirit obsequium, ut utilitatis publicæ ratio sapientium ministerio compleatur. Et ideo illustris magnitudo tua, Deo auxiliante, cognoscat legationem nos ad Orientem deliberasse transmittere: cui te idoneum judicantes, jussis præsentibus evocamus, ut et tibi de æstimatione nostra crescat ornatus, et nostris jussionibus per te procuretur effectus. Sed licet omnis legatio virum sapientem requirat, cui provinciarum utilitas totiusque regni status committitur vindicandus [ed. Ac., judicandus] c; nunc tamen necesse est prudentissimum eligere, qui possit contra subtilissimos disputare, et in conventu doctorum sic agere, ne susceptam causam tot erudita possint ingenia superare. Magna ars est contra artifices loqui, et apud illos aliquid agere qui se putant omnia prævidere. Lætare igitur tanto iudicio, quando ante suscipis electionis donum quam tuum probare potuisses ingenium.

EPISTOLA VII.

SUNE [ed. SUR.E] VIRO COMITI THEODORICUS REX.

Præcipit ut in fabricam murorum colligat quadratos marmorum passim dirutos et neglectos.

Sine usu jacere non decet, quod potest ad deco-

* Sexaginta militibus in Augustanis clusuris v. ita: sex millibus Augustanis clusuris, l. 2, c. de off. præf. præf. clausuris et burgis, et l. 4, c. de off. mag. off.; l. ult., c. de off. mil. jud.; et inscriptio epist. 19 hujus lib. II. Sane in Pandect. Florentin. carcere clusus est legend. l. ccxvi. Verum, de verb. sign. Anton. Augustin. lib. 1, cap. 8, Emendation. FORN.

^b Baronius putat hanc epistolam fuisse scriptam an. Chr. 515. Vide eum hoc anno t. VI, p. 655, edit. Ant.

²⁶ Mutua istorum verborum, judicare, indicare, vindicare, commutatio est. Seneca lib. x Controversiarum, ult. D. August. epist. 164. Sed et in libris juris frequens, l. III ad Syllan., l. xviii, de ferre. § Veterani, D. de jur. fisc. l. pen. ne de stat. defunct. l. ult. D. ad exhib. Florent. ad vindicandos; al. judicandos, pro, indicandos consocios. Et Cod. Theodosianus, l. pen. de Fid. testam. lib. xi, tit. 39, l. 12, indicare nititur: leg. vindicare, est enim sententia l. 11, Cogi., c. de petit. hered. FORNER.

^d Eo pertinet l. 1, de ting. injunct.; l. 7, D. de off. præf. Urb.; l. 4 c. de op. publ.; l. 4, l. 5, c. de ædif. priv.; l. 2, § si quis nemini; l. ult. D. Ne quid in loco publ. Plinius lib. x, epist. ad Trajan. de loco Balinei Prusienibus concedendo: nunc deformis ruinis consequeretur, ut sædissima facies civitatis ornetur. Vide infra lib. III, epist. 29. FORNER.

* Sine personarum delectu: qui a D. Paylo II ad

rem crescere civitatis: quia non est sapientiæ profutura contemnere. Et ideo illustris magnificentia tua marmorum quadratos qui passim diruti negliguntur, quibus hoc opus videtur injuuctum, in fabricam murorum faciat deputari; ut redeat in decorem publicum prisca constructio^d, et ornent aliquid saxa jacentia post ruinas. Ita tamen ut metalla ipsa de locis publicis corruiisse, apud te manifesta ratione doceatur: quia sicut nolumus ornatum Urbis cujusquam præsumptione temeraria violari, ita privatis compendiis calumniam detestamur inferri.

EPISTOLA VIII.

SEVERO VIRO VENERABILI EPISCOPO THEODORICUS REX.

Mille quingenti solidi per Montanarium mittuntur, ut illos provincialibus dispendium per exercitum passim distribuat.

Quis melius ad æquitatis jura deligitur quam qui sacerdotio decoratur, qui amore justitiæ personaliter nesciat judicare*, et diligens cunctos in communi, locum non relinquit invidiæ? Proinde aptam considerantes vestris meritis actionem, significamus nos per Montanarium sanctitati vestræ mille quingentos solidos destinasse, quos provincialibus, prout quemque præsentis anno, exercitu nostro transeunte, dispendium pertulisse cognoveris, habita læsionis æstimatione, distribuas; ut nullus a nostra munificentiæ reddatur alienus^f, quem sua damna gravaverunt. Nolumus enim sub confusione largiri, quod decet sub ratione distribui: ne quod necessario nos transmississe constat afflictis, superfluo tribuatur illis.

EPISTOLA IX.

FAUSTO PRÆFECTO PRÆTORIO THEODORICUS REX.

Decernit ut Sabinus auriga supra solidum menstruum, alterum, ne mendicare cogatur, accipiat.

Inclinari precibus nostræ novit humanitas, nec pro affectu pietatis fines potest justitiæ custodire. Benigni quippe principis est, ad clementiæ commodum, transilire terminos æquitatum: quando sola est misericordia^g, cui omnes virtutes cedere honorabiliter

Rom. προσωποληψία dicitur: ut lex non in singulos, sed generaliter in omnes personas concipitur, l. 1, l. 7, jura; l. 8, neque. D. de legib. Quintil. decl. 254. Phil. de Mundo: νόμος μὴ γὰρ ἡμῖν ἰσοδότης θεός. Et Leo initio novel. 21, de lancis et legum æqualitate perelegantur. Imperator Comnenus quatuor viros iudiciis præfecit, quorum unus erat episcopus, a quibus jusjurandum exegit, ut non habita personarum ratione incorrupte judicarent, ἀπροσωπολήπτως

τε καὶ ἀδωροδοκίως ποιῆσαι τὰς κρίσεις. Nicephorus Gregora lib. ix Hist. Rom. Philo Judæus περὶ τοῦ δικαστοῦ tertium iudici præceptum tradit, τὰ πράγματα πρὸ τῶν κρινομένων ἐξετάζειν, καὶ πειράσθαι περὶ τὸν τρόπον ἀφελῆν αὐτὰ τῆς τῶν δικαιομένων φαντασίας, εἰς ἀγνοίαν καὶ λήθην βιαζόμενον, ὡν ἐπιστήμην εἶχε καὶ μνήμην, αἰκίων, φάνων, πολιτῶν, καὶ πάλιν ἄλλοτριον, ἰχθρῶν. ξένων, ἵνα μὴτ' εὐνοία μίττε μίσος ἐπισκοπῆ τῶν γινώσκων τῶν δικαίων: id est, ut in res prius quam in reos inquiret; easque a persona litigantium conetur abducere; veniatque in eorum quos norit oblivionem, necessariorum, amicorum, civium, rursus alienorum, inimicorum, exterorum, ne vel benevolentia, vel odio temere justitiam æqui offendantur. FORNER.

^f Vide Baronium Annal. tom. VI, ad annum Christi 509, sub. cap. 22. JURER.

^g Vide Senecam lib. de Clementia. FORNER.

non recusant. Dudum siquidem aestimatis meritis, A Sabino aurigæ unum solidum dari menstruum feceramus. Nunc autem (quoniam Histrio [in *ms. leg. Ystrio. Acc.*, Istorio] honesta nos supplicatione permovet, asserens ut qui lætitiæ publicæ minister existit, mendicitate tristissima non debeat ingravari) presenti jussione decernimus ut alterum solidum per mensem supra memoratus equorum moderator accipiat, quod publicis debeat rationibus imputari. Gaudemus quoties expensarum paginæ his titulis onerantur : quia magnum nobis est commodum, quando nonnulla pauperibus in qualibet conversatione largimur.

EPISTOLA X.

SPECIOSO VIRO DEVOTO COMITIACO THEODORICUS REX. *Contractus ab Agapita factus, dum fuit a marito separata, rescinditur, et quidquid bonorum alienum in dominium transtulerat, quamprimum restituatur, jubet Theodoricus.*

Propositum regale est, gravatis per injuriam subvenire, ut coercitio prævi justitiam faciat plus amari. Nec dissimulari potest, salva communione qua vivitur, ut sollicitatores^a publicos 27 habeat genialis tori reverenda societas^b, et illud humani generis procreabile sacramentum^c scelerata temeritate profanetur. Agapitæ igitur spectabilis femine supplicatione commoti (quæ ab universis [Jur., forte a perversis] tentatum asserit suum secretum, ut etiam promitterent de nece mariti, a quo juste potius mererentur exstingui) præsentii jussione decernimus, ut a tempore quo jugalem copulam animo vitata dereliquit, omni contractu, qui levitatis errore firmus esse non potest, legum ratione cassato, quidquid a retentoribus constiterit possideri, sine ulla facias dilatione restitui : ne scelerati ad illusionem justitiæ fraudum suarum valeant compendia vindicare. Nimis enim absurdum est ut quos poena meruit consumere, etiam lucrum sibi valeant vindicare

EPISTOLA XI.

PROVINO VIRO ILLUSTRIS PATRICIO THEODORICUS REX. *Laudat conjugalem affectum, et Provino præcipit ut casam Arciretinam ipsi ab Agapita ratione postposita collatam, Basilio ejus marito reddat.*

Inter cætera humani generis pondera conjugalis affectus curam sibi præcipuam vindicavit. Non immerito, quia in honore esse meretur, unde reparatio posteritatis acquiritur. Omne facinus auctores soles

^a Alienarum nuptiarum interpellatores, etsi effectui sceleris potiti non sint, propter voluntatem perniciosæ libidinis, extra ordinem puniuntur. L. 4, D. extr. criminibus. Paul. l. 5, tit. 4, sen. 12. Forn.

^b De tuendo conjugii pudore Plutarch. *ἰσχυροὶ γαμοῖς*. D. Basilius orat. 7 in Hexaemer. Uxor dignitatis nomen, l. 13, si is, c. *de capitu.*, l. 29, quæ adulterum, c. *ad l. Juliam*; de adult. l. 49, item legato quæ, de leg. 3, l. 41. probrum, de verb. sign. l. antep., c. *de nat. lib.* Afranius apud Non. Marcellum : Tuam majestatem, et nominis matrônæ similitudinem. Forn.

^c D. Paul. *μυστήριον* ad Ephes. v.

^d L. 22., Sancimus, c. *de pœnis*, l. 21. Crimen paternum, D. eod. Bion apud Plutarch. *περί βρωδίας τιμωρ.*, æque absurdum esse aichat innocen-

insequitur^d. Error matris transit ad filios; et novo infelicitatis eventu, sit dedecus proprium, scelus alienum. Ideo enim jura vel divina vel publica nexum conjugii tanta cautela præcipiunt custodiri, ut crimen sit magnum conscientie, alienos affectus in reverentiam non habere. Basilius siquidem vir spectabilis datis precibus intimavit, Agapitam conjugem suam de propriis penatibus a quibusdam vitio sollicitationis abductam (dum sexus ille femineus ad mutabilitatis vitia patet); quod etiam oblata nobis supra memoratæ conjugis suæ petitione firmavit : adjiciens eam, cum in sacrosanctæ ecclesie septa refugisset, ignorante marito, magnitudini tuæ casam Arciretinam ratione postposita contulisse. Unde nunc resipiscens, deplorat ingestam sibimet gravissimam nuditatem, factum suum ipsa condemnans; quippe ut pauper diviti, casto lubrica, prudenti viro donaret insipiens. Nunc abjicite lucra, quæ honestam non videntur commendare personam : quia illud vos potius decet acquirere, quod et famam vestram possit augere. Hiuc etiam prius præcepta dederamus, et nunc iterata jussione repetimus, ut superscriptam rem sine aliqua dubitatione reddatis. Alienatio enim rerum solidum desiderat habere iudicium^e. Et certe in his versata rebus, firmum docetur perdidisse consilium. Quid enim facere potuit probrum, quæ nullis culpis exstantibus reliquit maritum?

EPISTOLA XII.

COMITI SILIQUATARIORUM, ET PORTUS CURAS AGENTI THEODORICUS REX.

C *Præcipit ne sint ad exterarum provinciarum laridum transmitti, sed in Italia ad usus proprios servetur.*

Si desideriiis nostris commercia peregrina famulantur, si prolato auro acquiritur externa devotio; quanto magis suis bonis abundare debet Italia, cum nulla in parendo probetur sentire detrimenta! Et ideo speciem laridi nullatenus jubemus ad peregrina transmitti, sed in usus nostros propitia Divinitate servetur : ne quod in nostris partibus conficitur, noxia negligentia deesse videatur. Cavete itaque ne culpam quamvis parva præbeatur occasio, scientes periculum gravissimum fore, si studeatis vel leviter injussa committere. In qualitate est, non in quantitate peccatum; mensuram siquidem non quaerit injuria. Imperium, si in parvo contemnitur, in omni parte violatur^f.

tem filium ob delictum patris plerumque, ac si ob paternum morbum filio bona valetudine utenti medicinam præscriberet. Excipitur læsæ majestatis crimen, l. 5, c. *ad l. Jul. majest.*, quam abrogatam nego; etsi Budæo, Duareno, Balduino videatur secus : verum singulare odium perduellionis communi juri, de quo tit. generali de pœnis, d. l. 22, derogavit, d. l. arg. l. 5, in toto, de reg. jur. Forn.

^e Id est *προαίρετον* : quasi dicat : nemo errans facile rei suæ dominium transfert aut amittit, l. 35, si procurator, D. de acqui. rer. dom. l. 18, si ego, D. si cert. pet. l. antepen. D. de jur. et fact. ignor. Error autem iudicio et consensui adversatur, l. 15, si per errorem, D. de jurisd. Forn.

^f Dignitates sunt individ. glo. in l. 7, D. comm. divid. Corn. Tac. l. 4 de Tib., C. Imperial. § præ-

EPISTOLA XIII.

FRUINARITH [ed., FRUINAIL] SAIONI THEODORICUS REX.

Imperat ut Venantio Ulpiani nomine diem dicat, cui debitor publicus in quadriagentis solidis fidejussionis se vinculo tradiderat.

Cominovemur quidem pietatis studio querela supplicium, sed ea maxime quæ versatur in dispendiis innocentium; ut quibus non fuerint in exigendo compendia, gravem subeant in reddendo jacturam. Quod nostri temporis **28** manifestum est non decere justitiam, ut alterius despectus alterum gravet ^a, et reatus sit innexiis de contemptibus alienis. Ulpianus siquidem flebili petitione suggestit, administrationis suæ tempore debitorem publicum in quadriagentis solidis Venantio postulanti fidejussionis se vinculo tradidisse. Quo sponsionem suam præsumptione truculentium rusticorum despiciente complere, supplicem memoratus solidorum numerus oneravit. Ideoque prædictum Venantium, quem frequenter multorum scelerum pulsata invidia, notum solummodo querelis assiduis, in præsentī negotio decernimus conveniri; ut legaliter convictus, ea quæ promississe suggeritur, sine aliqua mora tergiversationis adimpleat. Quia melius semper legum pondere pressa curatur audacia; et dum metus talibus imponitur ^b, peccandi licentia non præbetur.

EPISTOLA XIV.

SYMACHO PATRIBIO THEODORICUS REX.

Exponit crimen cujusdam Romuli, qui in patrem suum Martinum manus violentas injecisse dicebatur; et in illum, si modo reus fuerit, animadvertere pietatis esse genus indicat.

Quis possit accusare jam reliqua, si pietatis nomina probantur esse crudelia? Negligitur levis reatus, cum tragædia criminis magna tonuerit [v. c. Forn., tenuerit]; nec aliquis nitiitur, quod parvum est vindicare, si delicta summa respiciantur evadere. Inimicum trucem ratio ipsa professionis ostendit, iratum plerumque poteris invenire collegam; inobedientem vero filium declinare poenas non permittit

terea, De prohib. feud. alien. per Frider. c. in apibus 7, q. 1, c. majoris, extr. de præb. Qui aurem hominis tetigit, totum hominis corpus affecisse injuria videtur, l. 21, vulgaris, D. de furt. FORNER.

^a Nemo innocens alieno debet odio laborare, l. 33, si quis suo, c. de inoff. test., quod in regulas juris a Bonifacio conjectum est, c. Non debet, de reg. jur. 6. FORN.

^b Eadem sententia inculcatur ab auctoribus, l. 16, aut facta. ff. l. 28. Capitalium, § famosas, de pæn. Acerbitas plerumque ulciscendi malificii bene atque caute vivendi disciplina est. Sext. Cæcilius apud Aul. Gell. lib. xx, cap. 1. FORN.

^c Simplicius apud Epictetum de causa, ortu, vi et effectu patriæ potestatis apud Romanos usurpatae disserens, eandem propemodum, quam hic Cassiodorus expressit sententiam his verbis: Οἱ δὲ παλαῖοι τῶν Ῥωμαίων νόμοι πρὸς τὴν τῆς φύσεως ὑπεροχὴν ἀποβλέψαντες, καὶ πρὸς τοὺς πόνοὺς οὗς οἱ γὰρ εἰς ὑπὲρ τῶν ἴκτων ποιοῦσιν, ἀμα καὶ τοὺς παῖδας παντοδαπῶς ὑποτάξει βουλομένοι, καὶ τῇ τῶν γονέων οἰμαὶ φωνῇ φιλοστοργίᾳ ὑπὲρ ἡσαντες, καὶ πεπράσκειν εἰ βουλοῦντες τοὺς παῖδας τοῖς γονεῦσιν ἐπέτρεψαν, καὶ φωνεῖν ἀειμωρῶτως. Quintil. declam. vet. Quæd. m. aitiuā. l.

A humanitas. Ubi est illa naturæ vis, quæ amplexu copulæ destinatur ad posteros? Ferarum catuli sequuntur parentes; a cæpite suo virgulta mæo discrepant; propago vitis propriæ servit origini, et discrepat homo a suo fusu initio? Quid dicamus illa beneficia quæ vel extraneam possunt obligare personam? Nutriantur a parvulis, ipsis laborator, ipsis divitiæ conquiruntur ^a; et cum sibi unusquisque credat abundare quod possidet, cum a patribus adhuc quaeritur, pro altera potius ætate peccatur. Proh dolor! Non merebimur [ed., merebimus] eorum affectum, pro quibus subire non recusamus exitium [ms., exitum]? Maria ipsa sævis tempestatibus excitata genitoris cura non refugit, ut peregrinis mercibus acquirat quod propriæ soboli derelinquat. Aves

B ipsæ, quarum vita semper in escis est, naturam suam extranea sorde non maculant. Ciconia ^d, redeuntis anni jugiter nuntiatrix, ejiciens tristitiam hiemis, lætitiā verni temporis introducens, magnum pietatis tradit exemplum. Nam cum parentes eorum pennas senio coquente laxaverint, nec ad proprios cibos quaerendos idonei potuerint inveniri, plumis suis genitorum membra frigida refoventes, escis corpora lassa reluciant; et donec in pristinum vigorem ala grandæva redierit, pia vicissitudine juvenes reddunt, quod a parentibus parvuli susceperunt. Et ideo non immerito longa vita servantur, qui pietatis officia non relinquunt. Perdicibus etiam mos est ova perdita per alterius matris damna sarcire; ut adoptione alienæ sobolis ^e incommoda suæ reparent orbitatis; sed mox ut nati fiduciam habere cœperint ambulandi, ad campos exeunt cum nutrice; qui ut fuerint matris voce commoniti ^f, ovorum suorum potius genitricem petunt, quamvis ab aliis, furtivis fetibus, educantur. Quid ergo homines facere debent, quando et hanc pietatem avibus inesse cognoscunt ^g? Romulum itaque, qui facti sui acerbitate pollutus, nomen fœdat Romanum, ad vestrum facite venire iudicium; et si eum patri suo Martino manus injecisse constiterit, protinus legitimam sentiat ultio-

etc., p. 218 et seq. Adoptione alien. Sob. et post eligimus mores vestros. Euripideum illud ex Erechtheo profertur a Stobæo, cap. 74, præstantiores oportet judicare naturales adoptivis, θετῶν δὲ παιδῶν τὸ κράτος, τὰ φύντα γὰρ κρείσσω νομίζω τῶν δοκιμασθῶν χρισῶν. FORN.

^d Aristot. Œconom., νόμοι παλαργικοί. Quintil. declam. 387 alique multi. FORN.

^e Theoph. de adopt.; Corn. Tacit.; Aul. Gell. lib. v. c. 19; Timotheus episcopus, lib. II ad Ecclesiam catholicam. Multi filios non habentes, quaerunt quibus substantiam propriæ facultatis addicant: id est quibus umbratile aliquod propinquitatis nomen inscribant, quos sibi quasi adoptatos imaginarii parentes filios faciunt; et in locum eorum, quæ non sunt, pignorum perfidia generante succedant, l. pæn. c. de adopt. FORN.

^f Huc pertinet quod eleganter scribit Philastrius in præfat. libri de Hæresibus. JURAT.

^g Sic ratiocinatur Tullius in Rosciana, et Lucian. epigram. : Οὐδὲν ἐν ἀνθρώποισι χαλεπώτερον εὖρεν ἀνθρώπου καθαρὴν ψευδομένου φιλῶν. Οὐ γὰρ εἴθ' ὡς εἶχ' ἄνθρωπος προφυλασσόμεθ', ἀλλ' ἀγαπῶντες ὡς φίλον, ἐ- τούτω πλείονα βλαπτόμεθα. FORN.

nem. Quia ideo elegimus mores vestros, quia crudelibus parcere non potestis: quando genus pietatis est in illos distringere qui contra naturæ ordinem sceleratis se docentur actionibus miscuisse.

EPISTOLA XV.

VENANTIO VIRO ILLUSTRIBUS THEODORICUS REX.

Consert illi comitivam domesticorum tum ob merita patris, qui laudatur plurimum, tum ob litterarum studia, quibus se totum dederat ipse Venantius.

Providentiæ nostræ ratio est, in tenera ætate merita futura tractare, et ex parentum virtutibus ^a 29 prolis judicare successus: quia bona certa sunt, quæ fidem ab exordio trahunt; dum origo nescit deficere, quæ consuevit radicibus pullulare. Fertur etiam cursu perenni fontium vena vitalis; et hanc conditionem sustinent cuncta manantia, ut sapor, qui concessus est origini (nisi per accidentia fuerit forte vitiat), nesciat rivulis abnegari. Hinc est, quod te magnifici patris meritis æstimatum comitivæ domesticorum vacantis honore provehimus; ut qui es clarus stemmate, splendeas dignitate. Quis enim in te [ed., vitæ], quamvis futura, tamen certa non teneat, dum gloriosi patris recolat officiosos labores? Qui prudentiæ ratione flammatus, sic fuit ad repentina sollicitus, quasi per moram crederetur instructus. Præfecturam enim, sollicitudinum omnium nobilissimum pondus, quod vel solum fuisset expedire laudabile, juncta exercitus nostri cura disposuit; ut nec provinciis ordinatio deesset, nec exercitui se provida sollicitudo subtraheret. Superavit cuncta infatigabilis et expedita prudentia, traxit mores barbaros ad quietem, in votum nostrum cuncta moderatus est, ut sic accipientibus satisfaceret, ne dantes locum querimoniis inveniret. Verum ut de plurimis pauca sufficiant, probavit de se tanta, ut eligeretur ejus inexplorata posteritas. Inter hæc tamen generis ornamenta, quod maximum pulcherrimæ nobilitatis indicium est, nec tuorum indiges suffragiis meritorum. Litterarum siquidem studia, quæ cunctis honoribus suo sunt digna suffragio, sedulus perscrutator assequeris, addens claritati generis ingenium suaviter eloquentis. Incumbe ergo talibus studiis, ama quæ in te remunerata cognoscis; ut nostra quoque judicia cum tuis propectibus tendas. Tantum enim a nobis exigis, quantum te bonis actibus imminere cognoscis.

EPISTOLA XVI.

SENATUI URBS ROMÆ THEODORICUS REX.

Electio Venantii ad comitivam domesticorum vacantem indicitur senatui, tum patricium Liberius Venantii pater multis laudibus effertur.

Statui nostri est, Patres Conscripti, remunerationem recto conferre proposito, et bonæ indolis viros ad instituta meliora fructu impensæ benignitatis

^a Parentum virtutibus æstimamur. Vide supra lib. II, ep. 3, et lib. III, ep. 42. JURET.

^b Scitum est ex rerum communione inter socios discordias excitari, l. 71, cum pater, § *dulcissimis*. de leg. 2. Theophil. § *quædam*. De actionibus: Ideo esse comparata judicia divisoria, ut communio, ex qua lites oriri soleant, tolleretur, *ἐπι τούτων γὰρ συγκροτῆται τὰ δικαστήρια ταῦτα, ἐπι τὸ τὴν κοινότητα*

PATROL. LXXIX.

A accendere. Nutriunt enim prætoriorum exempla virtutes, nec quisquam est qui non ad morum summa nitatur ascendere, quando irremuneratum non relinquitur quod conscientia teste laudatur. Hinc est quod illustrem Venantium, tam suis quam paternis meritis lucentem, comitivæ domesticorum vacantis dignitate subvehimus; ut natalium splendor insitus ornatior collatis redderetur honoribus. Retinctis enim, P. C., patricium Liberium et in adversitate nostra fuisse laudabilem; qui sic Odoacris integerrimis parebat obsequiis, ut nostra post fuerit dilectione [ed., electione] dignissimus, contra quos multa fecisse videbatur inimicus. Non enim ad nos vilissima transfuge conditione [ms., cognitione] migravit, nec proprii domini fluxit odium, ut alterius sibi procuraret affectum. Expectavit integer divina judicia, nec passus est sibi regem quærere, nisi rectorem primitus perdidisset. Unde sic factum est, ut ei libenter daremus præmium, quia nostrum fideliter jovit inimicum; qui casu patrocinante contrario tantum nobis reddebatur acceptus, quanto tunc cognosci poterat indevotus. Flexo jam pene domino nullis est terroribus inclinat: sustinuit immobilis ruinam principis sui; nec novitas illum turbare potuit, quam [ed., quem] etiam ferocitas gentilis expavit. Prudenter est secutus communes casus; ut cum divina judicia fixe sustineret, humanam gratiam commendatior inveniret. Probavimus hominis fidem: tristicis ad jura nostra transivit, qui superatus animus convertit, non autem ut vinceretur, effecit. Cui mox ut præfecturæ prætorianæ concessimus dignitatem, credita sibi tanta integritate disposuit, ut miraretur aliquis sic simpliciter devotum, quem tam calide [ms., calide] noverat fuisse contrarium. Is igitur infatigabili cura, quod difficillimum virtutis est genus, sub generalitatis gratia publica videtur procurasse compendia: cum non ad laudem, sed conservando protendens; dum illa quæ consueverant male dispergi, bene industria providente collegit. Sensimus auctas illationes, vos addita tributa nescistis. Ita utrumque sub admiratione perfectum est, ut et fiscus cresceret, et privata utilitas nulla damna perferret. Juvat nos referre quemadmodum in tertiarum [Juret., thermarum,] deputatione, Gothorum Romanorumque et possessiones junxerit et animos. Nam ^b cum se D homines soleant de vicinitate collidere, istis prædiorum communitio causam noscitur præstitisse concordie. Sic enim contigit ut utraque natio, dum communiter vivit, ad unum velle convenerit. En factum novum et omnino laudabile, gratia dominorum de cæpiis divisione conjuncta est: amicitie populis per damna crevere; et ex parte agrum defensor acquisitus est, ut substantiæ securitas integra servaretur.

καταπαύσαι καὶ τὴν ἐν ὕδασι ἐγγεγραμμένην ἀδυναμίαν. l. ult., c. *comm. divid.*, lib. LXXXIV, cum amplius, de reg. jur. l. 2, quoad et quibus quart. pars deb. C. lib. x. Arist. lib. II, cap. 3, Πολιτικῶν. Mamertinus in Panegyric. quem Maximiano dixit elegantissime: ubi obiter pro æmulationis stipulis, emendabis, stimulis. Plutarchus de Tuberonum familia in vita Mæci. FORNER.

Una lex illos et æquabilis disciplina complectitur. Necesse est enim, ut inter eos suavis crescat affectus, qui servant jugiter terminos constitutos. Debet enim Romana respublica et memorato Liberio tranquillitatem suam, qui nationibus tam præclaris tradidit studia charitatis. Perpendite, Patres Conscripti, si hanc sobolem irremuneratam relinquere debuimus, cujus auctorem tot inimia fecisse retinemus. Favcant superna dispositis; ut sicut nos virtutes collatis beneficiis invitamus, ita crevisse meritis honoratas conscientias approbemus.

30 EPISTOLA XVII.

HONORATIS POSSESSORIBUS, DEFENSORIBUS ET CURIALIBUS TRIDENTINÆ CIVITATIS THEODORICUS REX.

Declarat se exemisse Butilianum presbyterum a fiscalis calculi solutione, et vetat quominus id quod ei remisit ab aliis exigatur.

Munificentiam nostram nulli volumus exstare damnosam: ne quod alteri tribuitur, alterius dispendiis applicetur. Et ideo præsentis auctoritate cognoscite, pro sorte quam Butiliano presbytero nostra largitate contulimus, nullam [forte nullum] debere persolvere fiscalis calculi functionem; sed in ea præstatione quanti se solidi comprehendunt, de tertiarum illationibus vobis noveritis esse relevandos. Nec inferri a quoquam volumus, quod alteri nostra humanitate remisimus: ne, quod dictu nefas est, beneficii munus innocentis contingat esse dispendium.

EPISTOLA XVIII.

GUDILÆ EPISCOPO THEODORICUS REX.

Remittitur ad episcopi curiam causa inter Sarsenates municipales et Ecclesiam, quam quidem vult ab ipso dirimi, si a Sarsenatibus steterit æquitas; sin autem, jubet ad comitatum principis instructa persona destinetur, quæ adversariorum contentionibus finem tandem queat imponere: si demum dubia causa videbitur, ait episcopum ante controversiam justitiam potius cognoscere debere, quam a judicio victum abscedere.

Priscarum legum reverenda dicitur auctoritas, ut nascendo curialis nullo modo possit ab originis suæ munis discrepare; nec in aliud reip. officium trahi, qui tali præventus fuerit sorte nascendi. Quod si eos vel ad honores transire jura vetuerunt, quam videtur esse contrarium, curialem [mss. et ed. Ac., curionem] reipub. amissa turpiter libertate servire, et usque ad conditionem pervenisse postremam, quem vocavit antiquitas minorem Senatam (Vide infra lib. vi, for. 3; lib. ix, ep. 7)? Noverit itaque reverentia vestra, Sarsenates [Brisson., Farcinates] municipes collegas suos asseruisse, Ecclesiam vestram irrationabiliter sibi velle defendere. Unde prudentia

* Si preces veritate nitantur, mendax precator careat impetratis, l. 3 D. in integ. restit. l. pen. l. ult. c. si contra jus, vel utilit. publ. l. ult., c. de diver. rescrip. FORNER.

^b Eiusdem argumenti epistola exstat apud Sidonium Apollin. lib. viii, ep. 41; et Plinium lib. iii, ep. 14. Eæ lucem sibi mutuo afferunt. JUN.

^c Ulpian. Cum nulla domus tuta esse possit, nisi periculo capitis sui custodiam dominis tam ab domesticis quam ab extraneis prestare servi cogantur: ideo senatusconsulta introducta sunt de publica que-

[ed., providentia] vestra, pro integritatis suæ proposito, examinata veritate, discutiat quæ veniunt in querelam; et si desideria petitorum a veritate subsistunt, pro implendis muniis eos ad curiam suam remeare permittat. Si vero clero vestro credi is in eis aliquid rationabiliter suffragari, ad nostrum comitatum instructam personam modis omnibus destinate, quæ adversariorum debeat intentionibus [id est contentionibus] obviare. Quod si de negotii qualitate dubitatis, convenit sacerdotalibus institutis, ut ante controversiam justitiam magis ipse cognoscas, quam de judicio victus abscedas. Talem siquidem non oportet publice superari, quem amatorem æquitatis convenit inveniri.

EPISTOLA XIX^b.

UNIVERSIS GOTHIS, ET ROMANIS, ET HIS QUI PORTURIS VEL CLUSTRIS [mss. CLAUSTRIS] PRÆSUNT THEODORICUS REX.

Jubet ut famuli qui Stephanum dominum trucidaverant et inhumatum projecerant, extremo plectantur supplicio.

Cuncta quidem jure detestamur scelera, et omne quod iniquum est, clemens execratur auditus; sed ea maxime quæ, humani sanguinis effusione polluta, nostram contra se incitavere censuram. Quis enim ferat in domesticis præsiidiis^c locum fuisse periculis, et ibi inventum dulcis vitæ exitum, unde nasci debuerat defensionis auxilium? Et ideo præsentis iustitione mandamus ut in famulos qui Stephanum dominum suum plectibili scelere trucidantes, inhumatum quoque reverentiam ejus funeris abjecerunt^d, legum distictione reseceatis; quatenus qui exemplis provocantur pessimis, pœnis arceantur aspectus. Proh dolor! pietas in avibus invenitur, quæ ab humana conditione deseritur. Vultur ipse, cui vita est cadaver alienum, tantæ magnitudinis corpus nec exiguis alitibus probatur infestus [alii, infestum], se. l. magis accipitrem, vitam plumigerum avium persequentem, alis cædit, ore dilaniat, totoque suo pondere periclitantibus nititur subvenire: et homines parcere nequeunt, cujus se genus esse cognoscunt! Ille non vult extinguere quo poterat vesci: servi maluerunt occidere qui eos superstes consueverat enutrire. Fiat ergo pastus pii vulturis, qui necem potuit crudeliter desiderare pastoris. Tali potius sepulcro recipiatur, qui dominum reddidit insepultum.

EPISTOLA XX.

VULIGIS [ed., UNILIGIS] SAJONI THEODORICUS REX.

Decernit ut quas naves in urbe Ravenna frumentis

stione a familia necstorum habenda, l. 4 de Senatusconsult. Syllan. Seneca lib. i, cap. 16, natur. Quest. Plin. in Epistol. FORN.

^d Porro veterum de sepulture cura leges et exempla commemorem? satis sit vel indice ostendisse tit. de relig. et sumpt. fun. l. penul. de cond. inst. Lactant. lib. vi, cap. 12. Agathius de Bello Gothico lib. ii, sub finem. Val. Max. lib. vi, cap. 3, de severitate. Ælian. lib. xii Hist. var. de Alexand. Magno, et infra hujus lib. epistol. 22. FORN.

fiscalibus oneratas invenerit, ad Liguriam inopia frugum laborantem, et in qua tunc erat rex, transmittat.

Omnes decet gratanter impendere, quod publicas vident utilitates posse respicere: **31** quando necesse est hoc membra sentire, quod corporis summa sentitur. Atque ideo præsentî decernimus jussione, ut quantas in Ravennati urbe sulcatorias potueris reperire, frumentis fiscalibus oneratas ad nos usque perducas; quatenus alimonia publica tali provisione relevata, necessitatem inopiæ non debeat sustinere. Reddat Ravenna copiam Liguriæ, quam ex ipsa consuevit accipere. Nam quæ præsentiam nostram sustinet, multorum debet solatia reperire. Trahit enim observantium catervas comitatus noster; et dum ad beneficia præstanda curritur, necessario populis copia postulatur.

EPISTOLA XXI.

JOANNI APPARITORI THEODORICUS REX.

Spei et Domitio paludes in Spoletino territorio ea rex concesserat conditione, ut si eorum opera exsiccaretur illuvies, liberata rura ipsis proficerent; sed cum Domitii vitio irritus foret labor inceptus, mandat Joanni, ipsum conveniat, ut aut cœptam rem perficiat, aut Spei propriam cedat portionem.

Grave nimis est ut fructu laboris sui fraudetur industrius; et cui debet pro sedulitate conferri præmium, dispendium patiatur injustum; in ea præsertim re, quæ ad nostram respicit largitatem: ubi nihil debet licere negligentie, ne videamur minus profutura sanxisse. Dudum siquidem Spei et Domitio spectabilibus viris loca in Spoletino territorio, cœnosis fluentibus inutiliter occupata, largitas nostra concesserat: ubi aquarum vasta profunditas terrenam gratiam in nullos usus profuturam (ed., profuturos) absorberat. Jacebat tellus naufraga, palustri torpore confusa, et sub utroque jactata dispendio, nec aquarum puros liquores meruerat, et decus terrenæ soliditatis amiserat. Hoc nos, quibus cordi est in melius cuncta mutare, supra memoratis tali conditione concessimus; ut si eorum opera vel labore turpis desiccaretur illuvies, ipsis liberata rura proficerent. Sed quantum actorum (ms., auctorum) Spei loquitur ingesta petitio, Domitii viri spectabilis vitio, dum immemor jussionis tenaciter parcat expensis, ad initium revocatus est labor operantium, cum jam in soli faciem paulatim mollities siccata duresceret, celatamque longa voracitate tellurem sol insuetus afflaret. Quod nos nequaquam negligi posse patiemur, ut bene coapta inviâ destruantur ignavia. Proinde devotio tua præfatum Domitium moderata executione conveniat, ut aut cœptæ rei sedulus operator immineat, aut si hoc sibi sumptuosum esse crediderit, propriam cedat supplicanti portionem. Oportet enim, ut si ipse opera postulata nequit efficere,

* Conveniunt quæ a jureconsultis de cadaveribus damnatorum sepeliendis disputantur lib. XLVIII Pandect. tit. ult. Arianus in Epicetum lib. 1, cap. 9. De cura sepulture hujusce lib. epist. 19. FORNER.

consortem beneficii, gloriam nostri temporis permittat implere.

EPISTOLA XXII.

FESTO VIRO ILLUSTRIS PATRICIO THEODORICUS REX.
Præcipit ut Ecdicii filios ex Urbe ad patriam genitoris sepeliendi causa remeare jubeat.

Æquum est ut commodet se regalis pietas^a fati vulnere sauciatis: quia erigi plus merentur, quos sortis suæ adversa presserunt. Atque ideo magnificentiæ tuæ præsentî auctoritate declaramus, ut Ecdicii filios, quos in Urbe primitus residere censuimus, ad patriam cum genitoris sui funere, votivo quidem reditu, sed acerbo casu, remeare jubebatis: ne eorum desiderii abnegatis, vulnus geminetur afflictis^b; et, quod nefas dictu est, qui dolorum nubila nostra semper serenitate detergimus, nunc miseris piis lacrymas denegare videamur. Insatiabilis quippe fletus est, qui humanis non sinitur corporibus interesse: dum semper se reum judicat, qui cineribus justa non præstat. Priamus quanto pretio sepeliendum Hectorem redemit? Rogavit furem, supplicavit armato, vitamque suam exponere maluit, ut cadaveri debita non negaret. Et quoniam in his personis mutua sunt officia pietatis, iniquum est filium genitori gratuito non impendere, quod patrem magnis talentis cōstitit effecisse.

EPISTOLA XXIII.

AMPELIO, DESPOTIO ET THEODULO VIRIS SENATORIBUS
THEODORICUS REX.

Figulinæ a rege ipsis conceduntur, et regia protectio contra improbos et dolosos promittitur.

Decet nostri temporis disciplinam, ut qui publicis utilitatibus serviunt, superfluis oneribus non graventur. Nec dignum est ut cujusquam lædat inviâ nostris moribus ordinata. Quapropter figulinis Regia vobis auctoritate concessis operam navanter impendite; nec vereamini ad alias vos actiones posse traduci, a quibus injuncta præsentia vix credimus explicari. Cessabit ergo circa vos improborum nefanda presumptio, et obscuris dolis effectum nostra tollit auctoritas. Incassum enim odit, cui se principalis clementia objecerit.

EPISTOLA XXIV.

SENATUI URBIS ROMÆ THEODORICUS REX.

Dicit se provincialium judicum relatione ad præfectum prætorio directâ comperisse, si primæ vectigalium illationis tempus clapsim, ut nihil aut parum a senatoriis domibus constet illatum; atque ideo tenues oppressos, quos decuerat sublevari. Quare 32 monet senatum, sic omnia æquabiliter ordinet, ut quidquid unaqueque domus senatoria profitetur, destitatis procuratoribus per provincias trina illatione persolvat.

Constat senatum populis vivendi regulam præstitisse. Nam quod ornat nomen Romanum, a vobis legitur institutum. Ad hoc Patres in illo principio no-

^b Adversa fortuna utentibus non est calamitas novo dolore cumulanda. In eandem sententiam l. 6, de jure dot. l. 14. Divas. de off. præsid. FORNER.

minati, ut quasi filiorum per vos possit vita componi. Vos enim devotionem provinciis, vos privatis jura decrevistis, et ad omnes justitiæ partes subditos parere libenter docuistis. Et ideo non decet inde signum resultationis exire, unde exemplum potuit exultationis [*Gr. et Cuj. moderacionis*] effulgere. Quod nostra clementia, cui cordi est rerum omnium tenere mensuram, in vestram notitiam credidit perferendum: ne magis ignorantia nutriatur excessus, sub quorum conscientia error non potest esse perpetuus. Igitur provincialium [*ms. et ed. Ac. provincialiarum*] iudicum relatione, ad magnificum virum præfectum prætorii directa, comperimus, sic primæ transmissionis tempus exemptum, ut nihil aut parum a senatoriis domibus constet illatum: allegantes per hanc difficultatem tenues deprimi, quos magis decernerat sublevari. Fiet enim ut exactorum nimietas, dum a potentibus contemnitur, in tenues conversa grassetur, et ille potius solvat aliena, qui est devotus ad propria: præterea multo acerbiora jungentes, quod pro sua quisque voluntate aliquid exigentibus dignetur objicere. Quæ tamen omnia detrimenta curialibus dicuntur infligi; ut qui in usus publicos fuerant nostra provisione reparati [*Ed. Ac., reperti*] contumacibus distrahantur injuriis. Atque ideo, P. C., qui parem nobiscum reipub. debetis adnissum, sic æquabiliter ordinate, ut quicquid unaquæque domus senatoria profitelur, destinatis procuratoribus per provincias trina illatione persolvat. Aut certe, quod in locum beneficii solebatis expetere, arcæ vicariæ sedis, si id diligitis, universa complete, ne necesse sit curiali per multiplicem et inefficacem conventionis laborem in exiguis vestris illationibus sua potius damna suscipere; eveniatque detestabilis casus, ut qui functionem propriam vix poterat sustinere devotus, alienis oneribus prematur infirmus. Quod nos, salva civilitate, dissimulare non possumus; ut sine acerbitate belli rebus suis exuantur oppressi, et illi magis pereant qui reipub. parere festinant. Hoc etiam nos edictali programme in cunctorum noveritis provincialium notitiam pertulisse, ut libere prorumpat in publicum, qui se alienæ functionis pondere novit oppressum: relaturi a nobis justitiæ fructum, qui fessis novimus dare præsidium.

EPISTOLA XXV. Sive EDICTUM THEODORICI REGIS.

Conqueritur rex possessores sive curiales esse oppressos, eo quod indictam sibi summam non soltissent primates: deinde si quisquam hac de causa gravatum se senserit, jubet ut ad regem querelas deferat.

Quamvis sit querula vox doloris, nec se contineant imminuti, et læsus animus vociferatione pascatur, tamen liberior sermo promittit, qui [*edit., si*] nostra auctoritate laxatur. Detestamur enim miseros premi, commovemur et non querentium malis, velociusque ad nos pervenit quod dissimulatio patientis abscondit. Merito, quando cunctorum nos respiciunt lesiones; dum illud pietati nostræ perire credimus, quod

per mediocrium damna scetimus. Nuper itaque provincialium iudicum relatione comperimus domos aliquas præpotentium suas non implere per ordinem functiones. Hinc fieri, ut dum illationis quantitas procurari quæratur, a tenuibus summa potior exigatur. Superbia deinde conductorum canonicos solidos non ordine traditos, sed sub iniquo pondere imminentibus fuisse projectos, nec universam siliquam, quam reddere consueverant, solemniter intulisse. Proinde factum est ut curiales, quibus nos volumus esse prospectum, imminentium sollicitudine coacti, gravia damna sentirent, et, si dici fas est, cum alienis debitis sub truculentis compulsoribus [*ed. Niv. et Ga., compulsoribus*] urgerentur, possessionum quoque suarum amissione privati sunt. Quod scelus ut debeat amputari, ad reverentissimum quoque senatum præcepta transmisimus, et nunc edictali programme definimus, ut quisquis possessorum sive curialium gravatum se senserit in aliena calculi functione, ad nostræ serenitatis audientiam venire deproperet: sciturus, nobis priores excessus omnino displicuisse, cum viderit profutura succedere. Patuit ergo vobis arbitrium justii principis, quamvis multis semper declaretur iudiciis. Nunc autem sub silentio patientiam doloris obducite, aut sub justitia iter vocis aperite. Jam in vobis erit hujus summa consilii, quibus adjacet eligere, quod vobis prospicitur expedire.

EPISTOLA XXVI.

FAUSTO PRÆFECTO PRÆTORIO THEODORICUS REX.

Vetat quominus Apuliæ et Calabriæ negotiatores graventur imposterum, debitasque iis qui has principis jussiones infregerint, multas imponit. Tum sequitur edictum de aurariis.

Nullius compendiis delectamur injustis, nec ad animum nostræ pietatis perveniunt quæ probitatis gratia deseruntur. Respublica siquidem jure semper æquitatis augetur; et cum temperantia diligitur, velociter profutura succedunt. Atque ideo illustrem magnificentiam tuam, negotiatorum Apuliæ sive Calabriæ supplicatione permoti, duximus instruendam; ut frumenta, quæ per supradictos negotiatores publico comparantur, non iterum ab eisdem interpretiis nomine solidorum quantitas exigatur. Nam si coemptam speciem expensis publicis necessariam non habetis, ab officio vestro suscepta modiatio [*ed. Niv. et Ga., moderatio*] fideliter distrahatur: eventum rei ratio fiscalis habitura est, quæ injuste videtur imposuisse quod respuit. Nimis enim iniquum est, ut ille patiatur dispendium, qui imperium fecit alienum. Pari conditione censentes de sextario quoque, quem negotiator ejus provinciæ videtur inferre: ne quis audeat damnata semper pretia protervè exigere. Et ut validius retundamus excessus, penam triginta librarum auri sedis vestræ 33 præfectis imponimus, si quis contra hæc saluberrima constituta ausu temerario venire tentaverit. Officium vero decem librarum auri dispendio se noverit esse ferendum, si in-

^a Ea dictio exstat etiam in Cornelio Valenti de Suariis, edita a Pithæo, pag. 29. Jun.

hibitas præsumpserit exsequi jussiones. In illa quoque parte fessis clementia nostra se porrigit, ut si pensionem hujus tituli Siliquario præstat, monopolium quoque negotiator exerceat. Si vero siliquarius hunc titulum negotiatoribus judicat [ed., indicat] abrogandum, nullam ab eis exigat pensionem, quia satis absurdum est, ut affligatur damnis, qui commoda non habet actionis. In aurariis denique priscus ordo servetur, et ad eos tantum functio ipsa respiciat, quos huic titulo servire voluit, antiquitatis auctoritas. Quapropter beneficia nostra erga negotiatores, qui nostris titulis necessarij comprobantur, omnimodis facite custodiri: ne genus hominum, quod vivit lucris, ad necem possit pervenire pendendiis.

EPISTOLA XXVII.

UNIVERSIS JUDÆIS GENUÆ CONSISTENTIBUS THEODORICUS REX.

Permittit quidem illis synagogam reficere, non vero ampliare, dummodo tamen tricennalis non obstat præscriptio.

Sicut exorati justum cupimus præbere consensum, ita per nostra beneficia fraudes fieri legibus non amamus; in ea parte præcipue in qua divinæ reverentiæ credimus interesse. Ne ergo insultare videantur e'ati, Divinitatis gratia destituti; quapropter tegumen tantum vetustis parietibus superimponere synagogæ vestræ, præsentem vos auctoritate censemus, petitionibus vestris eatenus licentiam commodantes, quatenus constituta divalia permiserunt. Nec aliquid ornatus fas sit adjicere, vel in ampliandis ædibus evagari. Et noveritis vos severitatem minime diffugere veteris sanctionis, si rebus non abstineatis illicitis. In ipsis vero parietibus cooperiendis vel fingendis [Ed., reficiendis], tantum licentiam damus, si vobis tricennalis non potest obesse præscriptio. Quid appetitis, quæ refugere deberetis? Damus siquidem permissum, sed errantium votum laudabiliter improbamus. Religionem imperare non possumus, quia nemo cogitur ut credat invitus.

EPISTOLA XXVIII.

STEPHANO VIRO SENATORI, COMITI PRIMI ORDINIS ET EX-PRINCIPUM NOSTRI OFFICII, THEODORICUS REX.

Laudatur Stephanus, et confertur ei dignitas spectabilitatis seu comitivæ primi ordinis, nec non et privilegia quædam præclara.

Tribuenda est justis laboribus compensatio præ-

Religio Christiana imperari non potest. Lactantius: Defendenda religio est non occidendo, sed monendo; non sævitiâ, sed patientiâ; non scelere, sed fide. Magna enim malorum suat, hæc honorum. Et necesse est bonum in religione versari, non malum. Nam si sanguine, si tormentis, si malo religionem defendere velis, jam non defendetur illa, sed polluetur et violabitur. Nihil tam voluntarium quam religio, in qua si animus sacrificantis aversus est, jam sublata, jam nulla est. Recta igitur ratio est, ut religionem patientia vel morte defendas: in qua fides consecrata, et ipsi Deo grata est, et religioni addit auctoritatem. Lib. v Instit., cap. 20. Beda Histor. Anglic. lib. 1, cap. 26. Gregor. Nyssen. cap. 31 Cathec. Tertul. Apolog. cap. 23. Hilarius ad Constantium Augustinu. D. Ambrosius epist. 30 ad Valentin. Et præclare Constantinus in veteribus actis Silvestri papæ I

miorum, quia exprobrata milita creditur quæ remunerata transitur. Athletam populis palma designat esse victorem. Suiores bellicos civica corona testatur. Expectant etiam equos præmia sua; et tanta justitiæ vis est, ut nec illis tardius detur laboris pretium, qui sentire non poterant denegatum. Quod si ita est, dignum est hoc homini reddere, qui per honesta cognoscitur obsequia placuisse. Per tot enim actionum lubricos casus fixum tenuisti militiæ probatæ vestigium; et quod raro in serviente provenit, permutatio judicium nunquam circa te variavit affectum. Nec erat in te alieni judicii qui quam invidus, cum etiam decessorum suorum ordinationibus redderetur adversus. Placere siquidem meruisti cunctis, cum semper diligenda custodis, silentium in

secretis, in actionibus efficaciam, in observationis labore frequentiam; et quod rarum continentie bonum crebra hominum vitia fecerunt, cum multis præberes officia, nulli tuam operam venditabas. Vocabulum principis nulla sorde maculasti, servans dignitatem nominis exercitatione virtutis. Hinc est quod spectabilitatis honorem, quem militiæ sudore derelictis justa deputavit antiquitas, præsentem tibi auctoritate conferimus; ut laboris tui tandem finitas excubias, remuneratione comitivæ primi ordinis, jam securus intelligas. Et quia gratiam principis dignitas nuda non asserit, nec beneficium dici potest quod nulla utilitate sentitur: privilegia tibi quoque, quæ tribui scholæ tuæ ex principibus divalia constituta voluerunt, simili munificentia condonamus. Nec quidquam in his debes metuere, quæ forsitan novella usurpatione tentantur. Ab omni ergo damno oneribusque sordidis juste muivit antiquum. Sed quantum præsentem remuneratione tibi digna solvamus, futuris tamen votis spem maximam pollicemur. Sed quoniam angusta sunt beneficia, quæ non etiam de futuris aliquid pollicentur, aderit providentia principalis; ut quos dignos favore nostro credimus, eos quoque majori honore cumulemus. Verum quia celari non decet regium bonum, impetrata præsentia ad provincialis judicis facito notitiam pervenire, quatenus spectabilitatem tuam decoratam nostro testimonio, universitatis corda cognoscant, tibi que ut pote militiæ munere persoluto, cultus competens pro nostrorum temporum laude servetur.

Dapid Baronium tomo III, ad annum Christi 324. JURET.

Justiniano imperatori Theodahadus inf. lib. x, epist. 26. Cum Divinitas diversas patiatur religiones esse, nos unam non audemus imponere. Retinemus enim legisse voluntarie sacrificandum esse Domino, non cujusquam cogentis imperio. Tertullianus ad Scapulam in fin. Non est (inquit) religionis cogere religionem: quæ sponte suscipi debet, non vi. Clemens initio lib. x Recognit. ad Jacobum frat. Dom. D. Bernardus in Cantica, serm. 66. Fides suadenda (inquit), non imponenda. FORN.

Porro hujus rescripti a Iudæis Genuenses emissi inscriptione admonitus conjicio in l. 8 de Judæis, ex Cod. Theodos. FORN. Et l. ult., cap. de Judæis. GRUL.

b Vide l. ult., c. de Judæis.

EPISTOLA XXIX.*

ADILÆ VIRO SENATORI, COMITI THEODORICUS REX.

Imperat ut tuncur prædicia et homines Mediolanensis Ecclesiæ intra Siciliam constitutos; vult tamen ut causis publicis et privatis contra eos propositis quamprimum respondeant.

Quamvis nullos velimus gravamen aliquod sustinere, quos videtur pietas nostra protegere (quia regnantis est gloria, subjectorum otiosa tranquillitas), tamen specialiter Ecclesias ab omni injuria reddi cupimus alienas; quibus dum æquabilia præstantur, misericordia Divinitatis acquiritur. Et ideo beatissimi viri Eustorgii episcopi sanctæ Mediolanensis Ecclesiæ petitione permoti, presentibus te affatibus admonemus, ut prædiciis vel hominibus [*ed. Niv. et Ga., honoribus*] illius Ecclesiæ intra Siciliam constitutis, tuitionem studeas salva civilitate præstare; nec a quoquam cujuslibet nationis homine contra fas patiaris opprimi, quos decet Divinitatis intuitu sublevari. Ita tamen, ut causis publicis et privatis, quæ contra eos rationabiliter proponuntur, respondere non differant: quia sicut nolimus eos ab aliquo prægravari; ita exceptos a tramite justitiæ non patimur inveniri.

EPISTOLA XXX.

FAUSTO PRÆFECTO PRÆTORIO THEODORICUS REX.

Eximitur ab illatione tributorum unus ex negotiatoribus Mediolanensis Ecclesiæ, qui pauperum servitio deputandus erat; quæ gratia Ravennati Ecclesiæ antea concessa fuerat.

Non præjudicat juri publico personalis exceptio, quia beneficia esse principem licet, nec intra regulas constituti potest munificentia regalis arctari. Ira levia coerceatur gravissimis institutis; impatiens ambitio jure refrenetur: clementia non habet legem; nec debet sub angustis terminis benigna sequi quam [*ed., quem*] decet sine fine laudari. Defensores itaque sacrosanctæ Mediolanensis Ecclesiæ pro expensis pauperum, quæ sub lucri exaggeratione funduntur, unum sibi ex negotiatoribus urbis suæ desiderant oportere præstari: qui emptoris functus officio, exceptis negotiationis oneribus debeat implere quod suscipit. Hæc enim nos et Ravennati Ecclesiæ commemorant, motos rationabili allegatione, tribuisse: quod pietatis exemplum, ad suum quoque commodum supplicat transferendum. Ideo illustris et præcelsa magnificentia tua (salva in aliis negotiationibus commoditate publica, quæ ab universo corpore consuevit inferri) unum eis, quem sibi visi fuerint eligere, deputabit; qui ita commercium negotiationis exerceat, quatenus nec monopolii nec siliquatici^b, nec aurariæ aliquid pensionis impendat, vel quodlibet gravamen ex permissa nundinatione sustineat. Cur enim illud tardemus annuere, unde nulla possumus damna sentire?

* Citat hanc epistolam Baronius tom. VI Annal., ad an. Chr. 504.

^b Siliquaticum et monopolium erat mercatorum onera. Siliquaticum in nundinis exigitur ob venditionem proponendam, monopolium ab eo exigitur qui

A

EPISTOLA XXXI.

DROMONARIIS THEODORICUS REX.

Insinuat se comiti sacrarum largitionum præcepisse ut in Hostiliensi loco dromonarii constituantur, quibus fiscalem pecuniam attribuit pro excursibus cum veredariis per alveum Padi more solito faciendis.

Publicis debent utilitatibus insudare qui nomen dedere militiæ. Quid enim agat homo, si professo desit obsequio, ut nec commoda privata reperiat, nec gloriam strenuitatis acquirat? Et ideo comiti sacrarum largitionum nostra præcepit auctoritas, ut in Hostiliensi loco constitui debeatis; quatenus fiscali humanitate recreati, excursus cum veredariis per alveum Padi more solito faciat, ut diviso labore equis publicis debeat subveniri, quando cursus vester non atteritur^c, qui per vias liquidas expeditur. Non enim vobis nimio labore claudicare contingit, qui manibus ambulatis. Vehiculum vestrum non sentit injuriam, nec defectum patitur, quod unda potius corrente portatur.

EPISTOLA XXXII.

SENATUI URBS ROMÆ THEODORICUS REX.

Decernit ut ad paludem Decennonii, quam patricius Decius exsiccandam postulabat, duo senatores mittantur, qui spatium paludis fixis adnotatum terminis, juris ipsius Decii faciant.

Grata nobis est, Patres Conscripti, circa utilitates publicas impensa devotio: quia dum civium laudabiles animos comprobamus, locum justis beneficiis reperimus. Quid est enim tam senatorium, quam si utilitatibus publicis impendat affectum, ut possit prodesse patriæ, cui natus est? Vir itaque magnificus atque patricius Decius, glorioso circa rempublicam amore devinctus, ultro postulavit voto mirabili, quod vix potuisset sub consilio nostræ pietatis imponi. Paludem Decennonii, in hostis modum vicina vastantem, fovearum ore patefacto promisit absorbere: illam famosam sæculi vastitatem, quam sub diuturnitate licentiam quondam mare paludestre possedit [*ms. Rem. et ed. Ac., consedit*], cultisque locis inimicum superfundens unda 35 diluvium, terrenam gratiam silvestri pariter horrore confudit: nihil uti nutriens, sub liquore spoliatum fructibus est solum, postquam obnoxium cœpit esse paludibus. Et ideo miramur prisæ confidentiæ virum, ut quod diu virtus publica refugit, manus privata suscepit. Hunc ergo audacem laborem aggressurum se laudabili perfectione pollicitus est; ut pereunte damnoso gurgite, quæ fuerant amissa, ulterius non perirent. Unde nostræ super hac parte serenitatis postulat jussiones, ut auctoritate publica subeat opus exitium, quod erit cunctis viantibus profuturum. Sed nos, P. C. quibus cordi est bonum desiderium juvare auxiliariis constitutis, presentibus decretis annuimus, ut ad loca ipsa Decennonii duos ex vestro corpore diriga-

monopolium beneficio principis exerceat, quo tamen hodie non licet ex l. 1, c. de monop. Bross.

^c Juret. putat hoc esse quod vocatur ab aliis cvectio navalis.

tis, quibus arbitrantibus, quantum spatii restagnatis **A** dignum præselem te Romanis arcibus exstitisse, qui generosis animis amicis fraudibus non passus es velare secretum: ne vos aut delicta complices facerent, aut securitas ad majora potius incitaret. Atque ideo universa pecunia, quæ fuerat fabricis deputata Romanis, et nunc magnitudinis tuæ discussione ^c constitit abjuratam [*ms.*, adjuratam; *alii*, abdica-tam], cum nec reddita suo tempore, nec docetur ex-pensa, siue aliqua dilatione resumatur, et vobis ordi-nantibus iterum Romanis mœnibus applicetur. Ne-fas est enim ut in alios usus transeant quæ sibi sub-tracta non immerito Roma suspirat. Deberemus ita-que celatores deputatæ pecuniæ immodica pœna per-cellere, qui in tali causa nostram munificentiam fraudaverunt Sed adfuit moderatrix, semper quæ no-bis est juncta, clementia, ne inlecore facta plecta-mus graviter incitante justitia. Sufficiat nobis cupidi-tatem non implese, quod voluit. Nec major potest provenire vindicta, quando velut propria videtur perdere, qui se suppressa turpiter judicaverat [*ed.*, vindicaverat] possidere.

EPISTOLA XXXIII.

DECIO VIRO ILLUSTRIS, PATRICIO, THEODORICUS REX.

Concedit Decio paludis Decennonii dominium; tum decernit, ut si quis hunc laborem una cum eo sub-eundum delegerit, habita operis æstimatione, habeat juris proprii spatia pro parte quam susceperit.

Justitiæ ratio est, ut laudabile desiderium sequatur prosperitas jussionum; et quod bona voluntate suscipitur, regalibus quoque ordinationibus impleatur. **B** Vobis itaque desideria justa poscentibus, præsentis auctoritate concedimus, ut stagnis Decennonii paludibusque siccatis, sine fisco possideas in solum rura revocata; nec ullam metuas liberatis rebus exhibere culturam, quas sub generalitatis testimonio absolvimus. Hinc etiam ad amplissimum senatum præcepta transmisi nus, ut definito nunc spatio ad tuum pulchre transeat dominium, quod est a fœdis gurgibus vindicatum. Æquum est enim ut unicuique proficiat labor suus ^a; et sicut expendendo cognoscit incommoda, ita rebus perfectis consequatur augmenta. Illud etiam, qui studio reipub. semper invigilamus, aspeximus; ut si quis hunc laborem juncta tecum societate subire delegerit, habita operis æstimatione, habeat juris proprii spatia pro parte quam suscipit: **C** ut nec solus immensis oneribus prægraveris, et animosius peragatur, quod sub collegii adjuvatione ^b suscipitur. Ita fiet ut et, quæ rebus maximis est amica, molesta careatur invidia. Quapropter gloriosis desideriis gratanter (*ed.*, navanter) insiste, ne opinioni tuæ grave sit in assumptis conatibus marcuisse. Intuere quippe omnium ora, atque oculos in te esse conversos; respice serenitatis nostræ suspensa judicia ad effectum operis instituti. Quanta vales animositate festina, ut dignus tanta re emerisse judicaris, qui jam nunc omnium admiratione laudaris.

EPISTOLA XXXIV.

ARTEMIDORO PRÆFECTO URBS THEODORICUS REX.

Statuit ut pecunia fabricis Romanis deputata, nec expensa, sed subtracta, resumatur, et mœnibus reficiendis applicetur. Celatores hujus pecuniæ plectendos quidem fatetur, ipsis tamen clementer indulget.

Gaudemus in te nostra floruisse judicia; lætamur

^a Augmentum patrimonii non sine labore quaeritur. L. si delunctus, c. arbit. tit. quemadmodum et pecunia. L. quod si minor, s. Scævola, D. de minor. beneficia ecclesiastica. cap. super. de renunt. honoris augmenta. L. contra publicam, c. de re milit. stipendia longo sudore. L. lin. c. de omn. agr. des. Bross.

^b Juret. legit adjuvatione. Ea vox frequens Cassiodoro, ut lib. iv, ep. 33 et 36, et lib. v, ep. 3, et lib. III, ep. 1. Adunate sententias.

dignum præselem te Romanis arcibus exstitisse, qui generosis animis amicis fraudibus non passus es velare secretum: ne vos aut delicta complices facerent, aut securitas ad majora potius incitaret. Atque ideo universa pecunia, quæ fuerat fabricis deputata Romanis, et nunc magnitudinis tuæ discussione ^c constitit abjuratam [*ms.*, adjuratam; *alii*, abdica-tam], cum nec reddita suo tempore, nec docetur ex-pensa, siue aliqua dilatione resumatur, et vobis ordi-nantibus iterum Romanis mœnibus applicetur. Ne-fas est enim ut in alios usus transeant quæ sibi sub-tracta non immerito Roma suspirat. Deberemus ita-que celatores deputatæ pecuniæ immodica pœna per-cellere, qui in tali causa nostram munificentiam fraudaverunt Sed adfuit moderatrix, semper quæ no-bis est juncta, clementia, ne inlecore facta plecta-mus graviter incitante justitia. Sufficiat nobis cupidi-tatem non implese, quod voluit. Nec major potest provenire vindicta, quando velut propria videtur perdere, qui se suppressa turpiter judicaverat [*ed.*, vindicaverat] possidere.

EPISTOLA XXXV.

TANCILÆ VIRO SENATORI THEODORICUS REX.

Admonet ut perquirat statuam æneam de civitate Comensi furto ereptam, promittens centum aureos ei qui furta prodiderit.

Acerbum nimis est nostris temporibus antiquorum facta decrescere, qui ornatum urbium quotidie desideramus augere. Quocirca præsentibus te jussionibus admonemus, ut de Comensi civitate æneam statuam, **C** quæ periisse suggeritur, omni animositate perquiras: spondens etiam centum aureos ^d, si quis hæc sacrilega prodere furta maluerit; quatenus promissio nostræ serenitatis trepidos ad spem confessionis invitet, quod etiam ad te destinata edicta proloquuntur. Sed cum hæc tamen jussa promulgaveris, si adhuc facinus secreta velaverint, post diem venerabilem locorum artifices facias congregari: a quibus sub terrore perquire quo ministro fuerit perpetratum. Ab imperitis enim harum rerum statuæ facilis eversio non fuisset, nisi eam tentasset movere loco magistra præsumptio.

36 EPISTOLA XXXVI,

SIVE EDICTUM THEODORICI REGIS.

Promittit rex centum aureos et criminis indulgentiam ei qui furtum statuæ æneæ sponte relexerit. Tum minitatur mortem ei qui celaverit culpam, et alieno indicio detectus fuerit.

Quamvis ad proditionem sceleris relaxata nimis pœna sufficiat, nec parvum sit munus audaciæ supplicii declinasse terrorem, addimus tamen præmium,

^c De cujus ratione præscribitur imperatoris Zenonis constitutio, lib. vii cod. de ratiocin. oper. public. FORN.

^d Furtum indicanti præmium proponitur, quod et jure lit. L. 6, solent, de præsc. verb.; l. 13, si Balsatorum, c. de fidejuss.; l. 4, l. 5, D. de cond. ob tur. caus. Et Athenis usitatum ex Suidæ collectaneis in Diagora, Melio et Ammonio, in dictione ἐπιχειρή-ται manifestum est. FORNER.

quod habere innocentia solet : non quia commissa placuerunt, sed delectat nos munificos esse in amore vindictæ. Quapropter præsentis elicti unusquisque auctoritate cognoscat, centum se aureos largitate nostra promereri, si prodat qui statum de Comensi civitate rapuerit; et de suo facto (quod maxime nocens requirit) indulgentiam se noverit habiturum. Damus in æneo compendio aureum munus; et metalla, quæ invenire possumus pretiosiora, largimur : illud potius hac liberalitate redimentes, ne transeat in usum, quod constat esse prohibitum. Quis ergo tanta stultitiæ cæcitate damnetur, ut dubitet erumpere, quando et securitatem reperit, et præmium confessionis acquirit? Si quis autem dissimulandum forte crediderit, eumque aliquo veritatis indicio serenitas nostra detexerit, ultimo se noverit discrimine rapiendum. Indignum est enim ut qui respuunt indulgentiam nostram, detectis postea suffragetur humanitas.

EPISTOLA XXXVII.

FAUSTO PRÆFECTO PRÆTORIO THEODORICUS REX.

Concedit rex Spoletinis civibus ad exhibitionem thermarum supra consuetudinem, aliam millenam.

Provectum [ed., Proventum] regni nostri benignitas debet æmulari, ut tantum humanitas relaxet dona quantum respub. suscepit augmenta. Non enim aliter laudatum modum possumus custodire, nisi ad considerationem rerum nostrum debeamus excitare propositum. Inter tot enim quotidie, Deo propitiante, successus, tenacitatis esset vitium angusta largitate contentum. Atque ideo illustri magnificentia tua præsentis auctoritate cognoscat, Spoletinis civibus ad exhibitionem thermarum [Accur., tertiarum] supra consuetudinem, aliam millenam esse deputandam. Cupimus enim libenter impendere quæ ad salubritatem civium novimus pertinere : quia laudes sunt nostrorum temporum, celebrata gaudia populorum.

EPISTOLA XXXVIII.

FAUSTO PRÆFECTO PRÆTORIO THEODORICUS REX.

Prohibet ne Sipontini negotiatores hostium depopulatione vastati, per iuge biennium ob solutionem fisci, et ob ea quæ mutuo acceperant vexentur.

Opes nostras cupimus thesauro pietatis augeri : exsecrantes commoda, quæ nobis vexatorum fuerint calamitatibus acquisita. Molesta est illatio nostræ clementiæ, quæ defletur, quia quidquid sub lætitia penditur, accipientis laudibus applicatur. Urbis itaque Sipontinæ negotiatores hostium se assertunt depopulatione vastatos. Et quia egentium levamina nostras potius divitias æstimamus, illustris magnificentiæ tua per hoc iuge biennium nuncupatos nulla faciat coemptione [ed. Ac., commotione] vexari. Sed quoniam lapsos nihil relevasse proficit, si onus aliud

A solutionis accedit : qui memoratis negotiatoribus noscuntur mutuasse pecuniam, celsitudo tua faciat admoneri ne in hoc biennii spatio quidquam de credita summa æstimated postulandum, quatenus sub induciis supradictis et datam possint reparare pecuniam, et aliquatenus debitorum valeat respirare substantia. Quid enim proficit creditorem se urgere, quando incassum nititur nudatos exigere? Quibus magis prospicimus, si ad mutuata sustinendo pervenire faciamus.

EPISTOLA XXXIX.

ALOISIO ARCHITECTO THEODORICUS REX.

Significat rex se cupere Aponum fontem, cujus varias virtutes graphice describit, refici. Quod ut prospere succedat, jubet antiquam illic ædificiorum soliditatem innovari, palatium quoque longa senectute quasatum reparari.

Si audita veterum miracula ad laudem nostræ clementiæ volumus continere (quoniam augmenta regalis gloriæ sunt, cum sub nobis nulla decrescunt), quo studio convenit reparari quod et nostris oculis frequenter constat offerri? Delectat enim salutiferi Aponi meminisse potentiam, ut intelligas quo desiderio cupimus reflexere, quod de memoria nostra nescit exire. Cæruleum fontem vidimus in formam dolii concavis hiatibus æstuantem, et fornaces anhelantium aquarum circumducto tereti labio [ms. And., tentilabio. Ed. Niv. et Gam., tentilatio], naturæ probabili dispositione coronatas; quæ licet, more calidæ, nebulosos vapores exhalent, hæc tamen jucundam perspicuitatem aspectibus humanis aperient, ut quivis hominum illam gratiam desideret contingere, etiam cum non ignoret ardere. Ore plenissimo^b, in sphæræ similitudine, supra terminos suos aquarum dorsa turgescunt. Unde^c latex tanta quiete defluit, tanta quasi stabilitate decurrit; ut eum non putes crescere, nisi quia inde aliquid rauco murmure sentis exire. **37** Veniunt aquæ per argentes meatus tali fervore succensæ, ut post recurva spatia, quæ arte facta sunt longiora, calores sint maximos reddituræ [ed., in calores maxime sunt reddituræ]. O magistri mirandum semper ingenium, ut naturæ furentis ardores ita ad utilitatem humani corporis temperaret, ut quod in origine dare poterat mortem, doctissime moderatum et delectationem tribueret et salutem! Juvat videre secretum, latices vapores igneos exhalantes, amicum undis inlesinenter ardorem, et calorem venire decursu rivi, unde usualiter solebat extinguî. Merito dicunt philo-sophi elementa sibi mutuis complexibus illigari, et mirabili conjungi fœderatione, quæ inter se contraria intelliguntur varietate pugnare. Ecce madentem substantiam vapores producere constat ignitos, qui mox ad thermarum ædificia decora pervenerunt, illis a cautibus unda descendens, et

^a I. morte, quod ultimum supplicium, et animadversio ultima defuitur, l. ult. de pœn.; l. ult. de sepulc. viol.; l. 31, omnes, c. de episc. et cler. Ultima pœna, Suet. in Julio, ἐσχάτη τιμωρία, Harmerop. et Lovell. 153. Novissima exempla, Cornel. Taciti lib. XII et XV. FORNER.

^b Os fontis. infr. lib. III, epist. ult. Paulo post, caput fontis vocat. et Ulpian. l. 1, D. de aqu. quot. id. et astiv. FORN.

^c Perennitas aquar. Ulpian. l. 1, § *quantum, de aqu. quotid. et astiv.* Theophr. de rerum divis. τὸ εὐροπὸν τὸ ἀβύσσου expesuit. FORN.

aera sua qualitate succendit, et tactu sit habilis, cum recepta fuerit in lavacris : unde non tantum deliciosa voluptas acquiritur, quantum blanda medicina confertur. Scilicet sine tormento cura, sine horrore remedia, sanitas impunita, balnea contra diversos dolores corporis attributa ^a. Quæ ideo Aponum Græca lingua beneficialis nominavit antiquitas ^b; ut causam tanti remedii ager cognosceret, cum de tali nomine dubium non haberet. Sed inter alia loci ipsius bona, illud quoque stupendum esse didicimus, quod una fluentium natura diversis ministeriis videatur accommodata. Nam protinus saxo suscipiente collisa inhalat primæ cellulæ sudatorium qualitatem; deinde in solum mitigata descendens, minaci ardore deposito, suavi temperatione mollescit; mox in vicinum producta, cum aliqua dilatione torpuerit, multo blandius intepescit; postremo ipso quoque tepore derelicto, in piscinam Neronianam frigida tantum efficitur, quantum prius feruisse sentitur. Non immerito auctoris sui participans nomen, collega est cum viriditate gemmarum; ut ipsa quoque vitrei elementi colore perspicua, quasdam trementes undas quietam commoveat. Sed ut ipsum quoque lavacrum mundius redderetur, stupenda quadam continentæ disciplina, in undam, qua viri recreantur, si mulier descendat ^c, incenditur : propterea quod et ipsis altera exhibitio decora collata est; scilicet, ne ardentium aquarum fecundissimum locum non crederent habuisse, unde plurima largiretur, si uterque sexus uno munere communiter uteretur. Hæc perennitas aquarum intelligendi præstat indicium, per igneas terræ venas occultis meatibus influentem deintus, in auras erumpere excocti fontis irriguam puritatem. Nam si naturæ fuisset illud incendium, sine interitu substantiæ non fuisset amissum [ed. Ac. et For., admissum]. Sed aquæ materia sensibilis, sicut peregrinum contraxit ignem, sic iterum nativum facile recipit [ed. Ac., repetit] algorem. Præstat et aliud adjutorii genus vis illa medicabilis; nam juxta caput fontis scintillosi quemdam sibi meatum provida natura formavit. Hinc desuper sella composita, quæ humanis necessitatibus in absidis speciem perforatur, ægros suscipit interno humore defluentes : ubi dum lessi nimio languore condescerint, vaporis illius delectatione recreati, et lassa viscera reficiunt, et humores noxia infusione largitas [ed. Niv. et Gam., laxatos], vitali ariditate constringunt; ut quasi aliquo desiderabili cibo refecti, valentiores queant protinus inveniri. Sic medicabili substantiæ venit a sulphure, quod calet; a salsedine, quod desiccet. Talia posteris non tradere, hoc est

A graviter in longa ætate peccare. Quapropter antiqua illic ædificiorum soliditas innovetur, ut sive in thermis, sive in cuniculis fuerit aliquid reparandum, te debeat imminente reconstrui. Virgulta quoque noxia ^d importunitate nascentia, evulsis cespitibus auferantur : ne radicum quidam capilli paulatim turgentibus, fabricarum visceribus inserantur, et more vipereo prolem fecunditate contraria nutriant, unde se compago casura disrumpat. Palatium quoque longa senectute quassatum reparatione assidua corroborata. Spatium quod inter ælem publicam, et caput igniti fontis interjacet, silvestri asperitate depurga. Rideat florenti gramine facies decora campestris, quæ etiam ardentis aquæ fertilitate lætatur; miroque modo dum proxime salem generet sterilem, nutriat pariter ^e virores. Sed non his tantum beneficiis Antenorca terra fecunda est; infert et alia, quæ multo grandius obstupescas. Corda illa (ut ita dixerim) montium, in vicem secretarii, negotia contentiosa distinguunt. Nam si quis forte pecus furatum pilis nativis solito more spoliare præsumperit, undis ardentibus frequenter immersum, necesse est ut antea decoquat quam emundare prævaleat. O vere secretarium jure reverendum, quando in his aquis non solum sensum, sed etiam verum constat esse iudicium; et quod humana nequit altercatione dissolvi, fontium datum est æquitate definiri. Loquitur illuc tacita natura, dum iudicat, et sententiam quodammodo dicit, quæ perfidiam negantis excludit. Sed quis ista conservare negligat, quamvis plurima tenacitate sordescat? Siquidem ornat regnum, quod fuerit singulariter toto orbe nominatum. Et ideo pecunia, quæ tibi data est, si opus non poterit implere susceptum, quantum adhuc expensum esse credideris, missis nobis brevibus, indicabis quia non gravamur expendere, ut tanta videamur ruris amœna [ms. R. m., ruris mœnia] custodire.

38 EPISTOLA XL.

BOETIO PATRICIO THEODORICUS REX.

Dicit regem Francorum citharæ tum magnis precibus expetiisse. Rogat Boetium musicæ peritum, ut eum eligat. Multa de musicæ laude, tonis, modis, etc., disserit.

Cum rex Francorum, convivii nostri fama pellectus, a nobis citharæ tum magnis precibus expetiisset, sola ratione complendum esse promisimus, quod te eruditionis musicæ peritum esse noveramus. Adjacet enim vobis doctum eligere, qui disciplinam ipsam in arduo collocatam potuistis attingere. Quid enim illa præstantius, quæ cæli machinam sonora dulcedine, et naturæ convenientiam ubique dispersam virtutis suæ gratia comprehendit? Quidquid enim in

loco ponitur, significat Cassiodorus. FORN.

^c Unde Mart. 6 : Fontes Aponi rudes puellis, D. Grul. et Cujac.

^d Arborum radices fabricis inferunt ruinam, inf. lib. vii, form. 6; l. 4, c. de aqueduct.; l. 4, c. de interd. Harnenop. lib. ii, tit. 4. περί φυτών : ἢ τῶν φυτῶν καταγίτευσις ὡς τῆς τυχοῦσας ταῖς οἰκίας ἐπιγέρει βλάβας. βίβοθολούντες γὰρ φυτὰ, etc. Locus huic similis ac fere geminus. FORN.

^a Savaro ad Sidon. Apollin. lib. v, ep. 3, reponit ex fide veter. cod. dolos, et probat veteres sic locutos. JTA.

^b Si verum amamus, nullam homini majus a Deo donum concedi potest secunda corporis valetudine : ex qua morum conditio quadamtenus temperatur, *Ælianus* de Socrate. Hinc ἀπονος, id est labore carens, a Julio Polluce Onomasticῶ lib. ὄνομα; καὶ ἀνώσπο; exponitur. Fontem igitur Aponum morborum expertem, quod summi beneficii ac felicitatis

conceptum alicujus modificationis existit, ab harmoniæ continentia non recedit. Per hanc competenter cogitamus, pulchre loquimur, convenienter movemur; quæ quoties ad aures nostras disciplinæ suæ lege pervenerit, imperat cantum, mutat animos: artifex auditus, et operosa delectatio. Hæc cum de secreto naturæ, tanquam sensuum regina, tropis suis ornata processerit, reliquæ cogitationes exsiliunt, omniaque facit ejici, ut ipsam solummodo delectet audiri. Tristitiam noxiam jucundat, tumidos furores attenuat, cruentam sævitiam efficit blandam, excitat ignaviam soporantemque languorem [*ms. Aud. et D., Gr. et Cuj.*, ignavia soporantem humorem; *Ms. Rem.*, saporat languorem], vigilantibus reddit saluberrimam quietem, vitiatam [*ms. Aud.*, humatam] turpi amore ad honestum studium revocat castitatem, sanat mentis tædium bonis cogitationibus semper adversum, perniciosam odia convertit ad auxiliatricem gratiam; et quod beatum genus curationis est, per dulcissimas voluptates expellit animi passiones. Incorporream animam corporaliter mulcet, et solo auditu ad quod vult deducit: quam tenere non prævalet verbo tacito manibus clamat, sine ore loquitur, et per insensibilem obsequium prævalet sensuum exercere dominatum. Hoc totum inter homines quinque tonis agitur, qui singuli provinciarum ubi reperti sunt nominibus vocitantur. Miseratio quippe divina localiter sparsit gratiam, dum omnia sua valde fecit esse laudanda. Dorius pudicitia largitor, et castitatis effector est. Phrygius pugnas excitat, et votum furoris inflamat. Æolius animi tempestates tranquillat, somnumque jam placatis attribuit. Jastius intellectum obtusis acuit, et terreno desiderio gravatis cœlestium appetentiam bonorum operator indulget. Lydius contra nimias curas animæque tædia repertus, remissione reparat, et oblectatione corroborat. Hæc ad solutiones corruptibile sæculum flectens, honestum remedium turpe fecit esse commentum. Hic vero numerus quaternarius trina divisione consistit. Omnis enim tonus habet summum, et imum; hæc autem dicuntur ad medium. Et quoniam sine se esse non possunt, quæ alterna sibi vicissitudine referuntur, utiliter inventum est, artificialem musicam, id est auctorum operationibus diversis organis exquisitam, modis quindecim contineri. His rebus aliquid majus adjiciens humana solertia, terris quamdam harmoniam doctissima inquisitione collegit, quæ diapason nominatur, ex omnibus scilicet congregata; ut virtutes, quas universum melos habere potuisset, hæc adunatio mirabilis contineret. Hinc Orpheus multis animalibus efficaciter imperavit, vagosque greges contemptis pascuis ad audiendi epulas potius invitavit. Illo cantante amaverunt siccas Tritones terras; Galatea lusit in solidis; deseruerunt ursi amabiles silvas; leones domestica tandem cannetta reliquerunt; juxta prædonem suum præda gaudebat. In unum conventum contraria vota collecta sunt, et fidem dicente lyra, omnia sibi adversa crediderunt. Amphion quo-

que Diræus, canendo chordis, Thebanos muros dicitur condidisse; ut cum homines labore marcidos ad studium perfectionis erigeret, saxa ipsa crederentur relictis rupibus advenisse. Musæum etiam et artis Orphei filium, et naturæ, Maronis præpotens lingua concelebrat: dicens apud inferos in summa beatitudine constitutum, quod per Elysios campos felices animas septem chordarum pulsibus amonabat, significans summo præmio perfrui, cui disciplinæ hujus contigerit suavitatibus epulari. Sed hæc omnia humano studio per manualement musicam videntur effecta. Naturalis autem rhythmus animatæ voci cognoscitur attributus: qui tunc pulchre melos custodit, si apte taceat, congruenter loquatur, et per accentus viam musicis pedibus composita voce gradiatur.

B Inventa est quoque ad permovendos animos oratorum fortis ac suavis oratio, ut criminosis irascantur iudices, misereantur errantibus; et quidquid potest eloquens efficere, ad hujus disciplinæ non est dubium pertinere gloriam. Poetis etiam, Terentiano testante, duo primum metra principalia sunt attributa, id est, Heroicum et Iambicum: unum quod erigeret, alterum quod placaret. Ex quibus ad oblectandum animos audientium diversa progenita sunt. Et ut in organis toni, ita in humana voce varias animi affectiones gravis metra pepererunt. Sirenas in miraculum cantasse curiosa^a prodit antiquitas; et quamvis navigantes fluctus abduceret, carbasa ventus inflaret, eligebant suaviter decepti scopulos incurere, ne tantam paterentur dulcedinem prætereire.

C Quibus solus Ithacus evasit, qui nautis sollicitatorem protinus obstruxit auditum contra noxiam dulcedinem. Cogitavit vir prudentissimus felicissimam surditatem, et quam vincere intelligendo non poterat, melius non advertendo superabat. Se vero soliditati arboris constrictis nexibus illigavit, ut et famosos cantus liberis auribus probare potuisset, et pericula dulcisonæ vocis unda rapiente victus evaderet. Verum ut et nos talia exemplo sapientis Ithaci transeamus, loquamur de illo lapso e cœlo Psalterio, quod vir toto orbe cantabilis ita modulatum pro animæ sospitate composuit, ut his hymnis et mentis vulnera sanarentur, et Divinitatis singularis gratia conquiratur. En quod sæculum miretur et credat: pepulit Davidica lyra diabolus; sonus spiritibus imperavit; et canente cithara ter rex in libertatem rediit, quem internus inimicus turpiter possidebat. Nam licet hujus delectationis organa multa fuerint exquisita, nihil tamen efficacius est inventum ad permovendos animos, quam concavæ **39** citharæ blanda resultatio. Hinc etiam appellatam existimamus chordam, quod facile corda moveat. Ubi tanta vocum collecta est sub diversitate concordia, ut vicina chorda pulsata alteram faciat sponte contremiscere, quam nullum contigit attigisse. Tanta enim vis est convenientiæ, ut rem insensualem sponte se movere faciat, quia ejus sociam constat agitatam. Hinc diversæ veniunt sine lingua voces; hinc variis

^a D. Jarct. putat legendum *cariosa*, vel *cana*, ut infra lib. III, ep. 33, *cana* dicitur antiquitas.

senis efficitur quidam suavissimus chorus, illa acuta nimia tensione, ista gravis aliqua laxitate, hæc media tergo blandissime temperato; ut homines se ad tantam producere non prævaleant unitatem, in quantum ad sociale convenientiam ratione careantia pervenerunt. Ibi enim quidquid excellenter, quidquid ponderatim, quidquid rauce, quidquid purissime, aliasque distantias sonat, quasi in unum ornatum constat esse collectum. Et ut diadema oculis varia luce gemmarum, sic cithara diversitate soni blanditur auditui. Musarum tela loquax, stamina verborum, fila canentia, in quibus arguto plectro textitur, quod dulciter audiatur. Hanc igitur ad imitationem variae testudinis Mercurius dicitur invenisse, quam tantam utilissimam procurantem astronomi inter stellas requirendam esse putaverunt: persuadentes cœlestem esse musicam, quando lyre formam comprehendere potuerunt inter sidera collocatam. Harmonia vero cœli humano sermone idonee non potest explicari, quam ratio tantum animo delit, sed auribus natura non prodidit. Dicunt enim debere credi, ut beatitudo cœlestis illius oblectationibus perfruat, quæ nec sine fine deficit, nec aliqua intermissione marcescit. In ipso quippe intellectu habitare referunt superna, ipsis deliciis cœlestia perfrui, et talibus contemplationibus inherentia beatis jugiter delectationibus contineri. Bene quidem arbitrati, si causam cœlestis beatitudinis non in sonis, sed in Creatore posuissent: ubi veraciter sine fine gaudium est, sine aliquo tædio manens semper æternitas; et inspectio sola Divinitatis efficit, ut beatius esse nil possit. Hæc veraciter perennitatem præstat, hæc jucunditates accumulatur: et sicut præter ipsam creaturam non exstat, ita sine ipsa incommutabilem lætitiâ habere non prævalet. Sed quoniam nobis facta est voluptuosa digressio (quia semper gratum est de doctrina colloqui cum peritis), citharædum, quem a nobis diximus postulatum, sapientia vestra eligat præsentem tempore meliorem: facturus aliquid Orphei, cum dulci sono gentillum fera corda domuerit. Et quantæ nobis gratiæ fuerint actæ, tantæ vobis ex nostra æquali compensatione referentur: qui et imperio nostro paretis, et quod vos clarificare possit, efficitis.

EPISTOLA XLI.

LUDEIN ^a REGI FRANCORUM THEODORICUS REX.

Gratulatur Clodovæo de victoria reportata ex Al-

^a Sic Luduin dicitur infra lib. III, epist. 4, qui et Clodovæus. Vide Baronium tom. VI Annal. ad an. C. h. 499, sub cap. 27, pag. 594. Qui putat hanc epistolam fuisse scriptam anno supra citato. Jur.

Luduin, id est Clodovæo, quia Ludovicus dicebatur, i. quit Hermann. Contractus in Chronico: et ait victoriam Alemannorum, quam hic nuntiat Theodoricus, circa annum Christi 508, Anastasiani vero imperii 18, contigisse, Felice et Secundino coss.

mannis; tum suadet clementiam erga illos qui Italiæ finibus exterriti celabantur; tandem monet se binos legatos cum citharædo expetito in Galliam misisse.

Gloriosa quidem vestræ virtutis affinitate ^b gratulamur, quod gentem Francorum prisca ætate residem, feliciter in nova prælia concitastis, et Alamannicos populos, causis fortioribus inclinatos, victrici dextera subdidistis. Sed quoniam semper in auctoribus perfidiæ reseccabilis videtur excessus (quia et primariorum plectibilis culpa omnium debet esse vindicta), motus vestros in fessas reliquias temperate: quia jure gratiæ merentur evadere, quos ad parentum vestrorum ^c defensionem respicitis confugisse. Estote illis remissi [*ms., remissus*], qui nostris finibus celantur exterriti [*Gr. Cuj. et Forn., exterriti*]. Memorabilis triumphus est, Alamannum acerrimum sic expavisse, ut tibi eum cogas de vitæ munere supplicare. Sufficiat illum regem cum gentis suæ superbia cecidisse; sufficiat innumerabilem nationem partim ferro, partim servitio subjugatam. Nam si cum reliquis conligis, adhuc cunctos superasse non crederis. In talibus causis accipe frequenter expertum. Illa mihi feliciter bella provenerunt, quæ moderato sine peracta sunt. Is enim vincit assidue, qui novit omnia temperare, dum jucunda prosperitas illis potius blanditur, qui austeritate nimia non rigescunt. Cede itaque suaviter genio nostro, quod sibi gentilitas communi remittere consuevit exemplo. Sic enim sit, ut et meis petitionibus satisfecisse videamini, nec sitis solliciti ex illa parte, quam ad nos cognoscitis pertinere. Quocirca salutantes honore et affectione, qua dignum est, illum et illum legatos nostros ad excellentiam vestram consueta charitate direximus; per quos et sospitatis vestræ indicium, et speratæ petitionis consequamur effectum. Quædam vero, quæ ad nos pro vestris utilitatibus pervenerunt, per harum portitores verbo vobis insinuanda commisimus; ut cautiores effecti, optata possitis victoria constanter expleri. Vestra siquidem salus, nostra gloria est; et toties regnum Italiæ proficere judicamus, quoties de vobis læta cognoscimus. Citharædum etiam arte sua doctum pariter destinavimus expetitur, qui ore manibusque consona voce cantando ^d, gloriam vestræ potestatis oblectet. Quem ideo fore credimus gratum, quia ad vos eum judicastis magnopere dirigendum.

[*lege Venantio Juniore et Celere coss.*] FORNER.

^b Nam Theodoricus, ut regni sui vires stabiliret, Adelphedam sororem Francorum regi copulaverat. Mathæus Palmerius. FORN.

^c Nam Theodoricus sororem Clodovæi in matrimonio habuit. Greg. Turon. FORN.

^d Inde loquacissimæ manus dictæ, et linguosi dicti. Infra lib. IV, epist. ultima. JURETUS.

LIBER TERTIUS.

40 EPISTOLA PRIMA *.

ALARICO REGI VISIGOTHORUM THEODORICUS REX.

Monet, ne in multitudine parentum confidat, nec bellum regi Francorum indicat, donec legatos ad illum dirigat, qui litem inter eos motam dirimant; et hanc ob rem ei mittit legatos, qui etiam Gundibadum et alios reges conveniant.

Quamvis fortitudinem vestræ confidentiam tribuat parentum vestrorum innumerabilis multitudo, quamvis Attilam potentem reminiscamini Visigothorum viribus inclinatum: tamen quia populorum ferocia corda longa pace mollescent, cavete subito in aliam mittere quos constat tantis temporibus exercitia non habere. Terribilis est hominibus conflictus, si non sit assiduus; et nisi usu præsumatur, concertandi subito fiducia non habetur. Absit ut vobis aliquid indignatio cæca surripiat. Moderatio provida est, quæ gentes servat. Furor autem instantia plerumque præcipitat, et tunc utile solum est ad arma concurrere, cum locum apud adversarium iustitia non potest invenire. Quapropter sustinete, donec ad Francorum regem legatos nostros dirigere debeamus, ut litem vestram amicorum debeant amputare iudicia. Inter duos enim nobis affinitatē conjunctos non optamus aliquid tale fieri, unde unum minorem contingat forsitan inveniri. Non vos parentum fusus sanguis inflammatur, non graviter urit occupata provincia, adhuc de verbis parva contentio est: facillime transigitis, si non per arma vestros animos irritetis. Objiciamus, quamvis cognato, cum nostris conjuratis eximias gentes. Iustitia, quæ reges efficit fortiores, cito convertit animos, qui contra se tales sentit armatos. Et ideo salutationis honorificentiam prælocuti, legatos nostros illum et illum ad vos credimus esse dirigendos: qui vobis et mandata nostra sufficienter insinuent, et usque ad fratrem nostrum b Gundibadum, vel alios reges, cum vestra voluntate deproperent: ne videamini eorum immissione laborare, qui maligne gaudent alieno certamine. Avertant enim divina, ut supra vos iniquitas illa prævaleat. Commune malum, vestrum iudicamus inimicum. Nam ille me jure sustinebit adversum, qui vobis nititur esse contrarius.

EPISTOLA II.

GUNDIBADO REGI BURGUNDIONUM THEODORICUS REX.

Suadet Gundibado, legatis ad eum missis, concordiam Alaricum inter et Clodovæum restituat.

Grave malum est inter charas [alii, curas] regiasque personas, voluntates sibiinvicem videre contrarias, et dissimulando spectare, ut de uno aliquid dolendum possit emergere. Non sine invidia nostra geritur, si nobis patientibus affinium clade dimicetur. Habetis omnes per me pignora magnæ gratiæ: non est unus ab alio segregatus; si quid in 41 vobis delinquitis, meo graviter dolore peccatis. Nostrum est,

* Baronius refert hanc epistolam et tres sequentes ad annum Christi 507, tomo VI Annal, pag. 533, edit. Antwerp.

b Visigothorum, qui Aquitaniam tunc obtinebant.

A regios juvenes objecta ratione moderari: quia illud in nobis [alii, in vobis] vere sentiunt displicere, qui dum male cupiunt, audaciam suæ voluntatis retinere non possunt. Vereantur senes, quamvis sint florida ætate ferventes. Sciant nos adversarios esse contrarietatis suis, et illud velle persequi, ne ab utrisque possit excedi. Decet enim nos aspera verba dicere, ne affines nostri ad extremum debeant pervenire. Et ideo illum et illum legatos ad fraternitatem tuam credimus destinandos, ut, si filio nostro Alarico visum fuerit, ad regem Francorum cum juratis nobis gentibus dirigere debeamus: quatenus causa quæ inter eos vertitur, amicis mediis rationabiliter abscedatur. Convenit enim tales tantosque reges non inter se lamentabiles rixas quærere, ut de suis et nos possint casibus sauciari. Quapropter fraternitas vestra, adhibito mecum studio, eorum nitatur reparare concordiam: quia nemo potest credere sine nostro voto illos ad hæc prælia pervenisse, nisi omnino clareat, ne ad conflictum veniant, nostra potius esse certamina. Aliqua vero a presentium gerulis litterarum sermone vobis commisimus intimanda; ut sic prudentia vestra cuncta componat, quemadmodum consuevit, Deo juvante, perficere, unde solet diligentissime cogitare.

EPISTOLA III.

MERULORUM, GUARNORUM, THORINGORUM REGIBUS THEODORICUS REX.

Hortatur ut mittant legatos una cum suis et Gundibadi ad Clodovæum; ut aut expeditionem in Visigothos cohibeat, et leges gentium quærat: aut omnium passurum se incursum s iat.

Superbiam Divinita i semper exosam persequi debet generalitatis assensus. Nam qui vult opinabilem gentem voluntaria iniquitate subvertere, non disponit cæteris justa servare. Pessima consuetudo est despiciere veritatem. Credit sibi omnia cedere, si elatum contigerit in abominabili certamine superare. Et ideo vos, quos conscientia virtus erigit, et consideratio detestabilis præsumptionis accendit, legatos vestros, una cum meis et fratris nostri Gundibadi regis, ad Francorum regem Luduin [ed., Ludovicum] destinate; ut aut se de Visigothorum conflictu considerata æquitate suspendat, et leges gentium quærat: aut omnium patiatur incursum, qui tantorum arbitrium iudicat esse temnendum. Quid quærit ultra, cui offertur absoluta iustitia? Dicam plane quod sentio: qui sine lege vult agere, cunctorum disponit regna quassare. Sed melius est, ut inter initia perniciosæ reprimitur asumptio; ut sine labore perficiatur omnium, quod certamen esse poterat singulorum. Recolite namque Eurici [ed., Henrici] senioris affectum, quantis vos juvit semper muneribus, quoties a vobis proximarum gentium imminetia

Clodovæus et Alaricus elegere arbitrum belli Theodoricum: cujus arbitrio nolens parere Alaricus a Clodovæo victus est. Aimoin. Monach. lib. II, cap. 20. FORNER.

bella suspendit. Reddite filio ejus gratiam, quam tamen [ed., tantum] agnoscitis vestris utilitatibus attributam. Nam si tanto regno aliquid prævaluerit, vos aggregi sine dubitatione præsumet. Quapropter excellentiam vestram epistolari sermone salutantes, per legatos nostros illum et illum præsentium portitores, verbo vobis aliqua dicenda commisimus; ut vos, qui nostrum sequimini, Deo juvante, dispositum, unus complectatur assensus; et foris hoc agatis, ne in vestris provinciis dimicare possitis.

EPISTOLA IV.

LUDUIN REGI FRANCORUM THEODORICUS REX.

Mortatur ne bellum adversus Alaricum paret, donec eorum controversia mediis amicis dirimatur; et minatur a se et ab amicis arma movenda in eum qui hæc monita contempserit. Quapropter ad utrumque legatos mittit.

Adeo inter reges affinitatis jura, divina coalescere voluerunt, ut per eorum placabilem animum proveniatur quies optata populorum. Hoc enim sacrum est, quod nulla permittitur commotione violari. Nam quibus obsidibus habeatur fides, si non credatur affectibus? Sociantur proximitate domini, ut nationes divise simili debeant voluntate gloriari, et quasi per alveos quosdam concordie adunata se possint gentium vota conjungere. Quæ cum ita sint, miramur animos vestros sic causis mediocribus excitatos, ut cum filio nostro Alarico rege durissimum velitis subire conflictum; ut multi, qui vos metuunt, de vestra concertatione lætentur. Ambo estis summarum gentium reges, ambo ætate florentes. Non leviter regna vestra quassatis, si data partibus libertate configitis. Virtus vestra patriæ non fiat inopinata calamitas, quia grandis invidia est regum, in causis levibus gravis ruina populorum. Dicam libere, dicam affectuose quod sentio: inpatientis sensus est ad primam legationem protinus arma commovere. A parentibus, quod quæritur, electis iudicibus expeletur. Nam inter tales viros et illos [ms. R., illis] gratum est dare, quos medios volueritis efficere. Quid de nobis vos ipsi æstimare poteritis, si nos intentiones vestras reliquisse cognoscitis? Absit ille conflictus, ubi unus ex vobis deleri poterit inclinatus. Abjicite ferrum, qui in meum pugnare vultis opprobrium. Jure patris vobis interminor et amantis. Ille nos, et amicos nostros patietur adversos, qui talia monita (quod non opinamur) crediderit esse temnenda. Quapropter ad excellentiam vestram illum et illum legatos nostros magnopere credidimus dirigendos: per quos etiam ad fratrem vestrum, filium nostrum, regem Alaricum scripta nostra direximus, ut nullatenus inter vos scandala seminet aliena malignitas; sed in pace perseverantes, quæ sunt inter vos, mediis amicis, placabiliter finire debeatis. Per eos etiam et verbo vobis aliqua dicenda mandavimus; ut gentes quæ sub parentibus vestris longa pace floruerunt, subita non debeant concussione vastari. Illi enim credere debetis, quem vestris utilitatibus arridere cognoscitis: quoniam qui vult alium in præcipites casus mittere, eum certum est fideliter non monere.

42 EPISTOLA V.

IMPORTUNO VIRO ILLUSTRI, PATRICIO, THEODORICUS REX.
Laudatur cum patre et patris Importunus, et ei ob præclara merita patriciatus insignia conferuntur.

Si te aut nobilitas sola decoraret, aut meritorum tantum laude polleres, conferendas forsitan dignitates dilatione probabili libraremus: ne magna vilescent cum simul omnia funderentur. Nunc autem cum te universa facto agmine continentur, nec desit uni quod prædicatur in pluribus, convenit justitiæ nostræ ut cum tu copiosa bona protuleris, uberrime te repleat munificentia principalis. Non enim crescenti vobis hic ordo, qui multis est: paulatim provehi, medicis probatur esse virtutis; dum morosius agnoscitur quod sub levitate præparatur [ed. Ac., præstatur]. Salu quodam se tendit vestra prosperitas, solaque perfectio a vobis quæritur, cum vobiscum multa nascantur. Elaboratæ sunt enim longa ætate vestri generis dignitates, quæ notissimo quodam habitaculo lares in vestra posuere familia. Nam, ut prisca sæcula transeamus, quæ affatim viros sunt visa perficere præcipuos, gemino radios patris ac patris decore conspicuus; qui non solum ornamentum familiæ suæ, sed ipsi decus senatui præstitere: modernis sæculis moribus ornabantur antiquis; bonitate præditi, constantia gloriosi, in amicitia proni, ad odia sumenda difficiles. Ita, quod maximum felicitatis genus est, cum multæ probarentur esse potentie, invidiam illos persequentium contigit non habere. Pendebant quinimo circa eos anxia vota civitatis, crescens supra privatos publicus amor eorum. Senatus animum eorum sequebatur, turba propositum. Et necesse erat Romam velle quod cuncti videbantur optare; miroque prosperitatis eventu firmum circa eos custodiebat arbitrium voluntas vaga populorum; quod inter cæteras dignitates munus judicamus esse præcipuum. Nam si paucorum amor juste jam gloria est, tantæ civitatis affectus quod potest habere præconium? Proinde sicut omnia ingrata videntur obscura, sic generaliter dilecta præclara sunt. Tot igitur parentum laude decoratus, tot etiam morum luce conspicuus, sume post consulares fascas emeritos, patriciatus insignia, tuarum munus plenarium dignitatum; et cani honoris infolis adultam cinge cæsariem, qui meritorum laude ætatis præjudicia superasti. Cur enim tardo evenirent præmia cui tot generis suffragabantur exempla? Eligitur quippe in te nascendi laus, vivendi gloria; et cum multa trahas ab antiquis, meruisti placere de propriis. Ab ipso quippe vitæ principio, quod inter adultantium greges rarum solet esse, nobilibus studuisti fidem virtutibus exhibere. Atque ideo instituti tui firma vestigium, ut qui primævus gloriam consecutus es, florentibus annis gloriosis honoribus augearis. Inspice denique quanta tuorum laude præcipua decoreris. Culpæ genus est non te fecisse quod summum est. De maturitate quippe tua multo debent venire meliora, qui in ætate tenera te novimus fecisse prædicanda. Confidimus enim nec tui generis institutum, nec nostrum circa te errare posse iudicium.

EPISTOLA VI.

SENATUI URBS ROMÆ THEODORICUS REX.

Multis laudibus senatum Romanum aq̄ue ac Importunum extollit, quem ad patriciatu dignitatem evehere, senatuique plurimum commendat.

Gratum quidem nobis est, Patres Conscripti, personas novas ad honorum celsa producere [*miss., perducere*]. Delectat peregrini germinis viros gremio libertatis inserere, ut variis frondescat senatus aula virtutibus. Ornat enim talis multitudo conventum, et letam reddit faciem publicam honorata frequentia. Sed multo nobis probatur acceptius, quoties dignitatibus reddimus, qui de ipsa curæ claritate nascuntur, quia non sunt de vobis examina nostra sollicita dum præjudicata boni transfunditis, qui merita cum luce præstatis. Origo ipsa jam gloria est, laus nobilitati connascitur. Idem vobis est dignitatis quod vitæ principium. Senatus enim honor amplissimus vobiscum gignitur, ad quem vix maturis ætatibus pervenitur. Hæc licet de vobis omnibus veraciter judicemus, ut ordinis genium complectatur gratia senatorum, maxime serenitatis nostræ luminibus Deciorum sanguis irradiat : qui tot annis continuis simul splendet claritate virtutis ; et quamvis rara sit gloria, non agnoscitur in tam longo spatium variata. Sæculis suis producit nobilis vena primarios : nescit inde aliquid nasci mediocre, tot probati quot geniti ; et, quod difficile provenit, electa frequentia. En pullulat ex uno germine quadrifarium decus, honor civium, gloria generis, augmentum senatus ; qui quamvis fulgeant communionem meritum, invenies tamen quem possis laudare de propriis. Respicite certe juvenem per formæ gratiam mentis pulchritudine plus placentem. Refert facie sanguinis decus, proditur animi natura per vultum, et serenitate corporis nubila quoque mentis abstergit. Verum hæc naturæ bona litterarum decoravit insignibus : ut pote magistrarum artium deteris mentis penetralibus plus luceret. In libris veterum Decios cognovit antiquos, nobilemque progeniem gloriose mortis beneficio viventem. Felicissimus profecto studiorum labor, cui priscorum carmen contigit discere per parentes, et de avita laude primordia teneri pectoris erudire. Libet referre quam magno tunc spectaculo totius scholæ in eum convertebatur aspectus ; quem, cum audiret parentem, illa mox intendebat hæredem quærens ; ut quæ auctorem cognoverat dicere, per hujus posset similitudines approbare. Nam sicut indigna posteritas laudes antiqui generis abnegat, ita præclara de patribus egregie dicta [*alii, dona*] confirmat. Creditum est de his omne quod legitur, dum præconia veterum præsens docuit vena virtutum (in auditorii officina ingeniorum flamma recalente). His quidem formabatur exemplis, sed domesticis felicius producebatur imperiis. Subtracto enim solatio maritali, onus regendi mater gloriosa suscepit : quam nec ampla patrimonii cura, nec tot filiorum potuit turbare custodia. Aluit nutrimentis,

* Ms. Aud., ut pote magnarum artium disertus, mentis penetralibus plus placeret.

A 43 auxit patrimonii, ornavit moribus ; et quot celsi familiae juvenes, tot reddidit curiæ consulares. Hæc igitur rimator morum noster sensus inspexit, qui etiam bonum domesticæ virtutis inquirat : ut inter privata laudatis publica debeat ornamenta largiri. Atque ideo, P. C., illustri et magnifico viro Importuno patriciatu calmen indulimus, ut vester cæus sicut pullulat sorte nascendi, ita et fascibus possit augeri. Impendite parenti gratiam, adunata sententias : vestra est indoles, quam probamus. Habetis certe quod vobis ingeniosa laude tribuatis, si amore necessitudinum publicum faciatis esse iudicium ; et quod pro naturæ charitate dependitur, collatum nostris jussionibus æstimetur.

EPISTOLA VII.

B JANUARIO VIRO VENERABILI, EPI-COPO SALONITANO THEODORICUS REX.

Jubet ut persolvat Joanni pretium sexaginta orcarum olei, quas ad implenda luminaria ab eo acceperat.

Omnes quidem justitiam colere et observare præcipimus, sed eos maxime qui divinis honoribus eriguntur ; ut supernæ gratiæ fiant proximi, dum a terrena fuerint cupiditate longinqui. Joannes itaque flebili nos allegatione pulsavit, sanctitatem vestram a se sexaginta orcas olei ad implenda luminaria suscepisse : quarum pretium sibi postulat oportere restitui. Bonum quidem votum, si tamen non ibi aliquid misceatur adversum. Nam licet ubique deceat justitiam custodiri, in illis rebus maxime necessaria est quæ divinis obtutibus offeruntur : ne putemus **C** ignorare Deum, unde accipiat, si fraudatis oblationibus acquiescat. Et ideo, si veram querimoniam cognoscitis supplicantis, consideratione justitiæ, quam sancta lege prædicatis, facite quæ juste debentur sine tarditate restitui ; quatenus nullus ingemiscat, illata sibi per vos fuisse dispendia, quos decet potius præstare juvamina. Quapropter studete ut, qui non soletis pro magnis rebus excedere, non videamini (quod absit) in parvitate peccare.

EPISTOLA VIII.

VENANTIO VIRO SENATORI, CORRECTORI LUCANÆ ET PATRIUM, THEODORICUS REX.

Monet ut tempora constituta exactionis binorum et ternorum illi delegatæ compleat.

Justitiæ ratio persuadet ab unoquoque postulari, **D** quod ei constat injungi, et pecunias publicas instanter quærere, ne debitorem neglectus debeat aggravare. Nam si remissio in admonitionibus veniat, curctos necesse est ut contemptus involvat. Et quodammodo nascitur de pietate crudelitas, si quem negligis admonere, postea cogaris exigere. Utilis est ergo cura prædicere, quando et occasio subtrahitur delictis, et locus non datur illicitis. Quapropter illustris viri comitis sacrarum largitionum suggestionem comperimus, pridem tibi, secundum morem veterem, exactionem binorum et ternorum ^b fuisse delegatam. Unde te præsentibus comonemus alfatis, ut se-

^b Binorum et ternorum vide infra lib. vii, form. 29. FORN.

cundum canonicarum filem tempora debeas constituta A et eo usque prestare, quo se erectus stupeat attingisse? Beneficia siquidem sunt, quæ regna sublimant; et libertatis dominus jugiter potest crescere, si sibi subjectos studeat ampliari. Hoc mansuetudinis nostræ glorioso proposito, quem gratia generalitatis patrio fovemus affectu, per indictionem quartam [id est anno 511] præfecturæ urbanæ infulas tibi copiosa liberalitate largimur, ut paternis honoribus successio clara lætetur, et sub nobis possit proficere quicquid meruit ad nostra sæcula pervenire. Circumspice itaque quam magnum sit prin.ordiis tuis canam Romam potuisse committi; ut in illo amplissimo cœtu iudicis videaris eminere suggestu, ubi est arduum, vel ipsum obtinere collegium. Stude ergo ut a meritis tuis exigere possis quod nos præstitisse cognoscis. Avara fuge, justa sequere, modesta dilige, iracunda contemne. Quid erit suavius quam in illa turba summorum nobile protulisse iudicium, ubi tot patriciorum corda provocantur ad gratiam, ubi bonum factum celebratur ore sapientum? Nunquam majore laude virtus [Ac., virtutis] agitur, quam si recte Roma tractetur. Quas divitiis æstivæ aptiores quam in oculis senatus conscientia pretiosam gerere puritatem, et ante ipsum libertatis gremium nullis vitis esse captivum? Videmus, reliqui fasces qua gloria censeantur. Urbanus præsul dignitas est honorum. Non patitur claritas illa committere, quod possit nobilis turba nescire. Locatus in medium cunctorum ad se trahit aspectum, et totius vitæ iudicium promulgat fama populorum. Hæc te et animo concipere, et rebus evidentibus explicare, credibile apud nos faciunt studia litterarum: ubi cognovisti omne quod deceat, et ad usum vitæ gloriosæ animum, doctorum nimirum institutione, formasti. Fugiat ergo doctrina delictum. Indocilis est animi ad vitia trahi. Edificatus libris locum non relinquit injuriis: ubi in teneris annis acquiritur, quod matura ætate servetur. Ad tramitem recti hortentur te tuorum facta seniorum, admoneat lectionis auctoritas, deinde iudicii nostri electio gloriosa; ut majora de nobis sumere possis, cum te ea quæ commisimus implere cognoveris.

EPISTOLA IX.

POSSESSORIBUS, DEFENSORIBUS ET CURIALIBUS ÆSTUNIS
CONSISTENTIBUS THEODORICUS REX.

Jubet ut columnas marmoreas et lapides sine usu jacentes, ad urbem Ravennam devehendos curent.

Propositi quidem nostri est nova construere, sed amplius vetusta servare: quia non minorem laudem de inventis, quam de rebus possumus acquirere custoditis. Proinde moderna sine priorum imminutione desideramus erigere. Quidquid enim per alienum venit incommodum, nostræ justitiæ non probatur acceptum. In municipio itaque vestro sine usu jacere comperimus columnas et lapides vetustatis invidia demolitos. Et quia indecore jacentia servare nil proficit, ad ornatum debent surgere redivivum, antequam dolorem monstrare ex memoria præcedentium sæculorum. Atque ideo præsentis auctoritate decernimus, ut, si vera fides est suggerentium, nec aliquid publico nunc ornati probatur accommodum, supra memoratas platomas, vel columnas ad Ravennatam civitatem contradat [ed. Niv. et Gam., contrahat] modis omnibus devehendas; ut collapsis metallis oblitterata facies reddatur iterum de arte pulcherrima; et quæ situ fuerant obscura, antiqui nitoris possint recipere qualitatem.

EPISTOLA X.

FESTO VIRO ILLUSTRIS, PATRICIO, THEODORICUS REX.

Jubet ut marmora e domo Pinciana in Ravennatam urbem per catabulenses deferantur.

Decet prudentiam vestram in augendis fabricis regalibus obtemperare dispositis, quia nobilissimi civis est patriæ suæ augmenta cogitare, maxime cum sit studii nostri illa decernere, quibus cunctos notum est sine suis dispendiis obedire. Atque ideo magnitudinibus præsentis admonitione declaramus ut marmora quæ de domo Pinciana [ed. Niv. et Gam., Pinciniana] constat esse deposita, ad Ravennatam urbem per catabulenses a vestra ordinatione dirigantur. Subvectum vero direximus de præsentis, ne aut mora nostris ordinationibus proveniret, aut laborantes aliqua detrimenta sentirent.

44 EPISTOLA XI.

ARGOLICO VIRO ILLUSTRIS, PRÆFECTO URBS, THEODORICUS REX.

Præfectura urbana illi confertur, et præclara ad eam dignitatem laudabiliter exercendam monita traduntur.

Optamus cunctum diem plenum beneficiis nostris excurrere, optamus ubique præstita nostra radiare, quia in ævum vivit quod munificentia principalis indulsit. Quid enim tam regium quam fecisse felicem,

* Vide Cod. Theod. lib. xiv, tit. 5; et infra lib. iv, ep. 47. Sic dictos accipe a catabulo, quod erat stabulum jumentorum publicæ utilitati inservientium,

et eo usque prestare, quo se erectus stupeat attingisse? Beneficia siquidem sunt, quæ regna sublimant; et libertatis dominus jugiter potest crescere, si sibi subjectos studeat ampliari. Hoc mansuetudinis nostræ glorioso proposito, quem gratia generalitatis patrio fovemus affectu, per indictionem quartam [id est anno 511] præfecturæ urbanæ infulas tibi copiosa liberalitate largimur, ut paternis honoribus successio clara lætetur, et sub nobis possit proficere quicquid meruit ad nostra sæcula pervenire. Circumspice itaque quam magnum sit prin.ordiis tuis canam Romam potuisse committi; ut in illo amplissimo cœtu iudicis videaris eminere suggestu, ubi est arduum, vel ipsum obtinere collegium. Stude ergo ut a meritis tuis exigere possis quod nos præstitisse cognoscis. Avara fuge, justa sequere, modesta dilige, iracunda contemne. Quid erit suavius quam in illa turba summorum nobile protulisse iudicium, ubi tot patriciorum corda provocantur ad gratiam, ubi bonum factum celebratur ore sapientum? Nunquam majore laude virtus [Ac., virtutis] agitur, quam si recte Roma tractetur. Quas divitiis æstivæ aptiores quam in oculis senatus conscientia pretiosam gerere puritatem, et ante ipsum libertatis gremium nullis vitis esse captivum? Videmus, reliqui fasces qua gloria censeantur. Urbanus præsul dignitas est honorum. Non patitur claritas illa committere, quod possit nobilis turba nescire. Locatus in medium cunctorum ad se trahit aspectum, et totius vitæ iudicium promulgat fama populorum. Hæc te et animo concipere, et rebus evidentibus explicare, credibile apud nos faciunt studia litterarum: ubi cognovisti omne quod deceat, et ad usum vitæ gloriosæ animum, doctorum nimirum institutione, formasti. Fugiat ergo doctrina delictum. Indocilis est animi ad vitia trahi. Edificatus libris locum non relinquit injuriis: ubi in teneris annis acquiritur, quod matura ætate servetur. Ad tramitem recti hortentur te tuorum facta seniorum, admoneat lectionis auctoritas, deinde iudicii nostri electio gloriosa; ut majora de nobis sumere possis, cum te ea quæ commisimus implere cognoveris.

EPISTOLA XII.

SENATUI URBS ROMÆ THEODORICUS REX.

Argolicum cum parentibus multis laudibus exornat, et approbatam a senatu ejus in præfectum urbis electicnem cupit.

D Amamus, Patres Conscripti, dignitates eximias de nostra benignitate nascentes. Publici enim decoris mater est mens regentis; et quale fuerit dominantis arbitrium, talem parit libertatis aspectum. Facilius est quippe, si dicere fas est, errare naturam, quam dissimilem sui princeps possit formare rempub. Hinc est quod cupimus, ut perpetuis honoribus fulgeatis, quia quicquid de vobis fama loquitur, nostris institutionibus applicatur. Nam cum omnia celsa mereamini, nostram invidiam tangit, si quid vobis fortasso

ut indicat locus prisca auctoris de pontificibus Roman. in vita Marcelli pape apud Baronium in notis ad Martyrol. Roman. die 16 Jan. JURET.

defuerit. Proinde, quod felicibus sanciatu auspiciis! A illustrem Argolicum praefecturae urbanae dignitate promovemus; ut et ille augeatur fascibus, et vobis tanti iudicis minime subtrahatur ornatus. Scitis enim, saepe ex hac familia viros enituisse praecipuos. Recordamini proVecti avum perfecti dogmatis honore ditatum, cujus innoxiam [ed., maximam] facundiam fora mirata sunt. Studuit vero, cum abundaret eloquio, sciens, dicendi peritum debere esse puritate conspicuum ^a. Illis meritis ad honorum celsa perductus, largitiones sacras fida protexit custodia, implens etiam doctrina, quam susceperat magisterii dignitatem ^b: ita in utroque laudatus, ut in singulis crederetur esse praecipuus. Accedit etiam proVecti nobilissimus pater, qui comitivae privatarum infulas nullius acerbitate calunniae profanavit, qui affectans famae commoda, B pecuniae neglexit augmenta; et, quod rarum virtutis exemplum est, his egit se temporibus continentem, quibus crimen avaritia non habebat. Principis enim propositum facit, aut negligere iudices, aut amare virtutes. Tot igitur originis documenta praemittens [ed., promittens], credamus bona de nobili: quia laudabilis vena servat originem, et fideliter posteris tradit, quae in se gloriosa transmissione promeruit. Favete ergo, P. C., vestris dignitatibus consecrato, ut ad majora virtutum desideria concitetis quos nos numeram [mss., nimirum] provocamus exemplis.

EPISTOLA XIII.

SUNHIVADO VIRO SENATORI THEODORICUS REX.

Illum lauda', et jubet ut petat Samnium, jurgia Romanorum cum Gothis compositurus.

Laborum tuorum longa servitia, et exploratae fidei multa documenta hoc nobis iudicium tradunt, ut qui tuos animos moderatus es, nunc **45** alienis moribus preferaris; et praestes [mss., Aud., pares] provinciae disciplinam, qui privatus amasti continentiam. Is enim potest alios bene regere, qui se studuit sub decore tractare. Samnitarum itaque supplicatione permoti, hoc remedio credimus laborantibus subveniri, si spectabilitatem tuam juberemus ad finienda jurgia [alii, sumenda negotia] proficisci. Unde nunc enitere, ut tam bono iudicio laudabili respondeas instituto: aptumque nostris praebere mandatis, qui hactenus propria sponte placuisti. Intra itaque provinciam Samnii. Si quod negotium Romano cum Gothis est, aut Gotho emerserit aliquod cum Romanis, legum consideratione definies; nec permitimus indiscreto jure vivere quos uno voto volumus vindicare. Censebis ergo in commune, quae sunt amica iustitiae: quia nescit personas respicere, qui meram cogitat aequitatem.

^a Eloquentia innocentia est. Apuleius Apol. 1; et lib. viii, ep. 12. JURET.

^b Magisteria dignitas. De hac post lib. x, epist. 33. Magister officiorum, qui militibus praetorianis praeficiebatur. Zosimus lib. Histor. Cujacius in tres postremos Codicis libros. FORN.

^c Hic postea regnum Gothorum adeptus est: ad quem exstat Theodorici epist. 39, lib. seq. FORV.

^d Theodoricus Gallias Francorum oppressione liberavit, Venantio et Importuno coss., ut idem Cassio-

EPISTOLA XIV.

AURIGENI VIRO VENERABILI, EPISCOPO, THEODORICUS REX.

Scribit Julianum conqueri uxorem suam, vel res a subditis episcopi fuisse substractas; et jubet, si modo res ita se habuerit, ut reus quamprimum plectatur.

Quamvis iudicio vestro credamus omnia facinora displicere, maxime a vobis confidimus execrandum [ms. Aud., obsecrandum] quod matrimonii genialis impugnat affectum. Quibus enim animis a continentibus accipitur, quod etiam laicorum detestatione damnatur? Julianus itaque nobis lacrymabili aditione conquestus est, uxorem suam, vel res a vestris hominibus injusta usurpatione pervasas. Unde si veram petitionem supplicantis agnoscitis, nec se rationabiliter pulsatus absolvit, in auctorem facti sine tarditate aliqua resecat. Malum enim cum perseverat, augetur, et remediabile bonum est in peccatum, accelerata correctio.

EPISTOLA XV.

THEODAHADO ^c VIRO SENATORI THEODORICUS REX.

Committitur ejus iudicio examinandum, qui Sonae iudicium declinaverit.

Injuria quidem nostra est laesa iustitia, quia violationes earum rerum merito ad nos trahimus quas amamus. Unde illud maxime inultum esse non patimur, quod in contemptum nostrae jussionis constat admissum. Quae enim praesumptio plectenda non audeat, si sacrae jussionis reverenda contemnat? Ideoque illum, quem dudum ad viri illustris Sonae iudicium decrevimus convenire, qui se inveterata [ed. Ac., inventa] calliditate subtraxit, examini vestro committimus audiendum; ut si. em det s jurgio plecibili machinatione dilato. Praestate itaque audientiae curam, ut iustitiae vobis crescat opinio, quando pro remedio causantium committuntur vobis ambigua iurgiorum.

EPISTOLA XVI.

GEMELLO VIRO SENATORI THEODORICUS REX.

Mittitur in Gallias officio vicarii praefectorum functurus, et ei dantur plurima et utilia monita.

Firmum est iudicium cujus tenetur exemplum, nec locus ambiguitati relinquitur, ubi experimenta probabilia suffragantur. Exploravimus efficaciam tuam per diversos industriae gradus; sed non imparem meruisti gratiam, variis actionibus aequaliter approbatus. Hinc est quod praesenti tempore in Gallias ^d nobis, Deo auxiliante, subjugatas [ed., subjectas. Ms. R., substitutas], vicarium te praefectorum ^e nostra mittit auctoritas. Unde perpende qualia de te videamur habere iudicia, quando ad illos populos mitteris corrigendos, quos nostris laudibus specialiter credi-

dorus noster in Fastis consularibus scribit. FORNER.

^e Vicarius est qui et in historia beati Apollinaris martyris iudex atque vicarius praefecturae nominatur, propterea quod, ut aiunt l. 1, c. de off. vic.; l. 1, c. de proxim. sacr. scriin. lib. xii, imperatores pro praefecto dioceses sibi creditas temperant, et ideo vicariam praefecturam in inscriptione, l. 3 C. Theod. de sponsal., et l. 3 C. Theod. de fam. lib. et vices praefecti praetorio agere in inscriptione, l. 1 Cod. Theod. de usuris, dicitur. BROSS.

nis acquisitos. Chara est principi gloria; et necesse A
est de illis amplius esse sollicitum, unde sibi trium-
phorum venisse sentit augmentum. Age igitur man-
data, si cupis in te proficere nostra judicia: turbu-
lenta non ames, avara declina, ut talem te judicem
provincia fessa suscipiat, qualem Romanum principem
transmisisse cognoscat. Desiderat viros egregios
coacta cladibus suis. Effice ut victam fuisse delectet.
Nihil tale sentiat quale patiebatur cum Romam qua-
reret. Abscedat omnis de calamitate tristitia. Sere-
netur tandem nubilus vultus. Nunc illam gaudere
convenit, cum ad sua vota pervenerit.

EPISTOLA XVII.

UNIVERSIS PROVINCIALIBUS GALLIARUM THEODORICUS REX.
*Denuntiat se Gemellum vicarium praefectorum ad re-
gendam eorum provinciam misisse, et jubet ut ejus B*

Libenter parendum est Romanae consuetudini, cui
estis post longa tempora restituti; quia gratus ibi re-
gressus est ubi provectum vestros constat habuisse
majores. Atque ideo in antiquam libertatem, Deo
praestante, revocati, vestimini moribus togatis [*id est,*
Romanis]^a; exuite barbariem, abjicite mentium cru-
delitatem; quia sub aequitate nostri temporis^b non
vos decet vivere moribus alienis. Proinde de neces-
sitatibus vestris innata nobis mansuetudine cogitan-
tes (quod feliciter dictum sit), spectabilem virum
Gemellum, vicarium praefectorum, fide nobis et indu-
stria comprobatum, 46 ad componendam provin-
ciam credidimus dirigendum; sperantes in nullo eum
posse delinquere, qui nobis peccantes graviter intel-
ligit displicere. Quapropter ordinationibus ejus ex
nostris jussionibus obedite, quia eum credimus vobis
profutura decernere. Recipite paulatim veridicos [*ed.,*
juridicos] mores. Non sit novitas molesta, quae proba
est. Quid enim potest esse felicius quam homines de
solis legibus confidere, et casus reliquos non timere?
Jura publica certissima sunt humanae vitae solatia, in-
firmorum auxilia, potentum frena. Amate unde et
securitas venit, et conscientia proficit. Gentilitas enim
vivit ad libitum: ubi magis reperit mortem propriam
qui potest habere quod placeat. Vos jam securi os-
tentate divitias parentum. Bona longo situ recondita
prodantur in lucem: quia tantum quis nobilior est
quantum et moribus probis et luculenta facultate re-
luxerit. Ideo enim vobis praefecturae vicarium direxi-
mus, ut cum tanta dignitate et civilem videamur reg-
ulam destinasse. Fruamini, quod tantum audiebatis.
Intelligite homines non tam corporea vi quam ratione
praeferrari, et illos merito crescere qui possunt aliis ju-
sta praestare.

^a Togati mores barbaris opponuntur. Toga Romana
luit l. 52, sed etsi accepto, D. de jur. fisc. Plin. lib.
iv. epist. *Audistinae*. Cic. pro Corn. Balbo. Carent
usu togae peregrini, barbari et ii quibus aqua et igni
interdicitur. Paul. lib. iii. tit. 4. Cingulum Romanos
cinxisse adnotatum a Macrobio est lib. vi, cap. 5 Sa-
turnal. Et infra Cassiod. in formula praefect. urb.:
*Habitu te togatae dignitatis ornavimus ut indutus veste
Romulea jura debeas affectare Romana.* FORNER.

^b Solemne esse principibus sui saeculi sectam, felici-
tatem, mores, leges, laudes denique celebrare, cre-

EPISTOLA XVIII.

GEMELLO VIRO SENATORI THEODORICUS REX.

*Jubet ut Magno, qui ab hostium partibus ad natale
solum remeaverat, bona sine ulla mora restituantur.*

Merentur bona, qui nostram visi sunt elegisse
clementiam; ut eos veraciter judicasse, per augmenta
propria possimus ostendere. Quod si talibus publica
deceat prospici largitate, quanto magis eos sua dig-
num est possidere, quod commune munus probatur
esse justitiae? Spectabilis itaque Magnus, hostium
conversatione damnata, quod natus est reminiscens,
ad Romanum repatriavit imperium: cujus absentia
contigisse dicitur, ut ejus potuisset perire substantia.
Atque ideo praesenti jussione sancimus quatenus tam
in agris quam mancipiis urbanis, aut rusticis, vel
quidquid sibi competens quolibet modo nunc amis-
sum poterit probare, sine aliqua tarditate recu-
peret, retinens ex nostra auctoritate domini jus omne quod
habuit; nec quaestionem eum de rebus sibi antiqua
possessione competentibus volumus sustinere, cui
propositi nostri est etiam nova praestare.

EPISTOLA XIX, sive COMMONITORIUM.

DANIELI THEODORICUS REX.

*Illi marmorario peritissimo conceditur facultas dispen-
sandi arcae marmoreas in urbe Ravenna ad sepe-
lienda defunctorum corpora.*

Decet ut palatio nostro servientibus justis commo-
dis consulamus, quia fructuosus debet esse labor pu-
blicus; ut quamvis obsequia nobis gratuita jure de-
beantur, servitia tamen per moderata compendia
provocemus. Et ideo artis tuae peritiam delectati, quam
in excavandis atque ornandis marmoribus diligenter
exerces, praesenti auctoritate concedimus, ut, te ra-
tionabiliter ordinante, dispenseatur arcae quae in Ra-
vennati urbe ad recondenda funera distrahantur, qua-
rum beneficio cadavera in supernis humata sunt, lu-
gentium non parva consolatio: quoniam animae tan-
tum de mundi conversatione discedunt, corpora vero
dulces quondam superstites non relinquunt. Hinc
quibusdam veniunt ad pretium dolores, et miserabili
sorte votorum crescit mercantibus de humana morte
compendium. Ita tamen, ut non sit iniquitas sub hac
occasione taxari, ne cogamur miseri inter acerba lu-
ctuum gravia plorare dispendia facultatum; et ne-
fanda devotione constricti, aut urgeantur patrimonium
pro mortuis perdere, aut dilecta corpora villissimis
foveis potius dolentes abjicere. Sit modus in volun-
tate poscentium, quando ipsa miseratio pro ementi-
bus [*ed., moderatio promerentibus*] facit. Nam mi-
nus debet laedi, cui amplius pro pietatis officio vide-
tur imponi.

bra in eorum constitutionibus mentio docet, sup. l. 1,
epist. 6: *Saeculi beatitudo*; lib. ii, epist. 15: *Nostrum
temporis justitiam*; Justinian.: *Secta nostrorum tem-
porum non patitur*, l. ult. c. de pact. *Obtrektor nostrorum
temporum*, l. un. c. *Si quis imp. mal.*; ad quam
legem Graecus scholiastes Basilicon lib. lx colligit
eum qui principis saeculum criminatur, principi ipse
maledicere videri, quo de instituto aliquando in Sele-
ction. libris, quos propediem editos curabo edisser-
ram. FORNER.

EPISTOLA XX.

GRIMODÆ^a SAJONI ET FERROCINCTO APPARITORE THEODORICUS REX.

Decernit ut si Faustus ea quæ Castorius possidebat, vel titulis ingravit, vel privata usurpatione detinuit, mox ei prædium cum alio ejusdem pretii, illis cogentibus, a pervasore reddatur.

Inter gloriosas reipub. curas, quas perpeti cogitatione, Deo auxiliante, revolvimus, cordi nostro est levamen humilium; ut contra potentiam superbiorum nostræ pietatis erigamus obstaculum, nec liceat quidquam apud nos audaciæ, cujus est propositi, superba calcare. Castorii igitur flebili calamitate permoti, quem exitialis hactenus diversorum pressit invidia, occasionem præbuit salutaribus constitutis; ut plus valeret nostræ pietatis auxilium, quam iniqua calliditas improborum. Atque ideo præsentis auctoritate decernimus ut si præfectus vir magnificus Faustus ea quæ Castorius possidebat, vel titulis ingravit, vel privata usurpatione detinuit, mox ei prædium, cum alio ejusdem meriti^b, vobis imminentibus, a pervasore reddatur; ut crudelibus damnis afflicto, pietatis nostræ remedio consulamus. **47** Si quis autem in hac præsumptione medius [*Juret., sorte modicus*] invenitur, ut ad ea quæ jussa sunt idoneus nequeat inveniri, ad nos reducite vinculis illigatum, ut pœna possit satisfieri, cujus facinoris facultas non sufficit ultioni. Tali igitur confusione jam iniquæ mentis impetus conquiescat, ne non tam Castorium quam nostrum votum persecutus esse videatur. Quod si posthac qualibet occasione sæpe memoratum Castorium notus ille artifex nocere tentaverit, quinqua-
ginta librarum auri multa protinus feriatur. Sitque major cruciatibus pœna respicere illasum, quem videre desideravit afflicto. En factum quod cunctas protinus temperet ac corrigat potestates, prætorii præfectus bacchari non est in humilis læsione permissus; et cui a nobis assurgitur, officendi potestas miseris abrogatur. Hinc omnes intelligant quo amore delectemur æquitatis, ut et potentiam nostrorum judicium velimus imminuere, quatenus bona conscientie possimus augere.

EPISTOLA XXI.

FAUSTO VIRO ILLUSTRIS THEODORICUS REX.

Illi quatuor mensium induciæ ad recessum ab urbe Roma in provinciam utilitatis propriæ causa conceduntur.

Humanæ consuetudinis mos est ut variata plus capiant [*Ed. Ac. et vet. cod. For. sapiant*]; et quamvis in unum habeantur eximia, fastidium præstet omne quod satiat. Proinde sacris [*id est Romanis*]

^a Ms. Aud., *Tranvilc.* Mss. R, *Grivialæ*; Cuj. et Forn., *Trimulæ*.

^b Jure civili raptores in triplum teneri nemo nescit. In pervasorem, qui in alienos agros irrumpit, actio in duplum redditur, ex Constantini ad Bassam constitutione, quæ exstat apud Jul. Frontinum, de Limitib. agror., et l. 4, c. *fin reg.* FORNER.

^c Sic opatissimam Rhodon vocat Florus lib. II, cap. 7, ut ex V. C. restituit Pighius ad Valer. Max. lib. IV, cap. 8. Cujus tamen interpretationem dicit

A mœnibus jugiter immoranti disponendæ utilitatis propriæ causa inducias tibi postulas debere concedi; non quod habitatio tam clara pertædeat, sed quod dulcior fiat renovata regressio. Atque ideo illustri magnitudini tuæ secedendi ad provinciam quatuor mensium inducias pietas nostra largitur: ita ut expletis eisdem, ad penates proprios redire festines; quatenus habitatio Romana, quam multiplici voluimus densare conventu, subtractis incolis, terrarum opinatissima^c non rareseat. Hoc etiam et vobis aptissimum judicamus, quando senator Romanus alibi possit dolere tardatus. Ubi est illa gratia parentum, ubi tanta mœnium possit respici pulchritudo? Piaculi genus est, absentem sibi Romam diutius facere, qui in ea possunt constitutis laribus habitare.

EPISTOLA XXII.

ARTEMIDORO VIRO ILLUSTRIS THEODORICUS REX.

Vocat illum ad aulam et ad consortium suum.

Congruit comitatum nostrum viris nos decorare nobilibus, ut et illorum expleatur votum, et obsequium nostrum ornent merita personarum. Proinde magnitudinem tuam ad conspectus nostros, quos tibi non ambigimus esse gratissimos, his oraculis evocamus; ut qui longa nobiscum ætate versatus es, præsentis nostræ dulcedine capiaris. Festinat enim ad principem, qui vel solum potest videre propitium. Nam cui libet [*Ed. Ac., licet*] habere nostra colloquia^d, munera credit esse divina. Quapropter non tardamus desiderium, cujus optamus aspectum. Venire te gaudentem credimus, quem alacriter sustinemus.

EPISTOLA XXIII.

COLOSSÆO VIRO ILLUSTRIS, COMITI, THEODORICUS REX.

Illi committit regimen Pannoniæ Sirmiensis, et eum salutaribus ad hoc munus bene obeundum monitis imbuit.

Juvat probatis ordinanda mandare, siquidem et de talibus judicium gaudet eligentis, et eorum secunda substantia est, quæ committitur approbatis. Nam ut optamus esse qui [*ms. Aud. quid*] placeat, ita curamus ut qui placuerit, enitescat. Proinde prosperis initiatus auspiciis ad Sirmiensem Pannoniam^e, quondam sedem Gothorum, proficiscere, illustris cinguli dignitate præcinctus, commissamque tibi provinciam armis proteges, jure compone; ut antiquos defensores recipere læta possit, quæ se nostris parentibus feliciter paruisse cognoscit. Nosti qua te nobis conversationis sinceritate commendes. Sola tibi placendi via est, si quæ gerimus imiteris. Æquitati fave^f, innocentiam animi virtute defende; ut inter nationum

D. Juretus rejici debere.

^d Colloqui cum imperatore magnum quidplam rex Theodoricus censet, ut et mensæ adhiberi; qua de re infra pluribus, lib. VI, form. 9, et nos nonnihil ib. III, cap. 13, Select., attingimus. FORNER.

^e Sirmiensis Pannonia quondam sedes Gothorum. Non paucæ Caesarum constitutiones in Codice exstant datæ Sirmii, ut earum subscriptio indicat. FORNER.

^f De Gothorum justitia vide Procop. de Bello Gothorum. BROSS.

consuetudinem perversam, Gothorum possis demonstrare justitiam^a : qui sic semper fuerunt in laudis medio constituti, ut et Romanorum prudentiam caperent, et virtutem gentium possiderent. Remove consuetudines abominanter inolitas [alii, inoblitas. A] *Alii*, inditas^b : verbis ibi potius, non armis causa tractetur : non sit convicium negotium perdere, cum pro re abjurator aliena [alii, proprie abjurator alieni] furtum, non animam reddat : ne plus intentio civilis rapiat quam bella consumant. Scuta in hostes erigant, non in parentes. Et ne quem forte ad mortem videatur precipitare paupertas, redde pro talibus gloriosum plane damnum. Lecturus a nobis gratie uberrimum fructum, si civile ibi potueris plantare propositum ; et nostris vere iudiciis dignum, si dispendium iudex subeat, ut vitam periturus acquirat. B Quapropter consuetudo nostra feris mentibus inseratur, donec truculentus animus velle vivere consuecat.

EPISTOLA XXIV.

UNIVERSIS BARBARIS, ET ROMANIS PER PANNONIAM CONSTITUTIS THEODORICUS REX.

Præcipit ut Colossæo obediant, et duellum exsecrentur, Gothorum exemplum secuti.

Institutum suum providentia nostra non deserit, cum subjectis semper intenta, profutura disponit ; ut ad majorem devotionem concitentur [ms. Aud., dispositionem conferantur], qui sui curam nos habuisse cognoscunt. Hinc est quod Colossæo viro illustri, nomine viribusque præpotenti, gubernationem vestram, defensionemque commisimus ; ut qui suæ C hactenus multa dedit experimenta virtutis, augeatur potius in futuris. Atque ideo parientiam [id est obedientiam ; Ed. Ac., patientiam]^c vestram sæpius approbatam, nunc quoque eodem præsentate ; quatenus in his quæ pro regni nostri utilitate rationabiliter agenda præceperit, devotione probabili compleantur : quia fidem constantia probat, et ille integritatem propriæ asserit mentis, qui jugibus persistit obsequiis. Illud præterea vos credimus admonendos, ut non in vos, sed in hostem sævire cupiatis. Res parva non vos ducat ad extrema discrimina. Acquiescite justitiæ, qua mundus letatur. Cur ad monomachiam recurritis, qui venalem iudicem non habetis ? Deponite ferrum, qui non habetis inimicum. Pessime contra parentes erigitis brachium, pro quibus constat gloriose moriendum. Quid opus est homini lingua, si causam manus agat armata ? Aut unde pax esse creditur, si sub civilitate pugnetur ? Imitamini certe Gothos nostros, qui foris prælia, intus norant exercere modestiam. Sic vos volumus

^a Gothorum tamen gentem perfidam, at pudicam, ait Salvian. lib. vii de Providentia : inter quos nulli scortatores, nulli impudici sint, nisi Romani. Fourn.

^b Consuetudines inolitas, infr. lib. vii, form. 2. Et supra lib. i, epist. 10. Consuetudinibus nomine intellige id quod solet pendii, videlicet tributum. Solennia vectigalia vocat, l. 4, D. de munerib. et ho-

vivere, quemadmodum parentes nostros, Domino præstante, cernitis floruisse.

EPISTOLA XXV.

SIMEONI VIRO ILLUSTRIS, COMITI, THEODORICUS REX.

Illi committit per Dalmatiam siliquatici titulum, et jubet ut ferrarias venas inquirat ; ferrique utilitates describit.

Amamus publicis actionibus personas inserere morum probitate conspicuas, ut per obsequia fidelium nobis crescat utilitatis augmentum. Proinde sinceritatem animi tui per præclara [ms. A., sinceritate animi tui præclara, etc.] documenta noscentes, siliquatici titulum quem fide dominicatus jure dederamus discussione Indictionis primæ, secundæ, vel tertie [id est an. Chr. 508, 509, 510], per provinciam Dalmatiam ordinatio tibi nostra committit ; ut quolibet damnum fraudis vestigio publicum te fuerit explorante repertum, procul dubio nostris ærariis inferatur : quia non tantum lucra quærimus, quantum mores subjectorum deprehendere festinamus. Præterea ferrarias venas prædictæ Dalmatiæ cuniculo te veritatis jubemus inquirere, ubi rigorem ferri parturit terrena mollities, et igne decoquitur, ut in duritiem transferatur. Hinc, auxiliante Deo, defensio pro tria venit ; hinc agrorum utilitas procuratur, et in usus humanæ vitæ multiplici comoditate porrigitur. Auro ipsi imperat, et servire cogit locupletes pauperibus constanter armatis. Convenit itaque hanc speciem diligenti indagatione rimari, per quam et nobis lucra generantur, et hostibus procurantur exitia. Esto ergo de antefata [ms. A., antefacta] discussione sollicitus, et in publicis utilitatibus temperatus ; ut nostrum rationabile compendium crescendi tibi possit procurare augmentum.

EPISTOLA XXVI.

OSUNI VIRO ILLUSTRIS, COMITI, THEODORICUS REX.

Jubet ut solatia Simeoni ad ea pro quibus in Pannoniam missus fuit, necessaria non neget.

Quamvis prudentiæ tuæ sit utilitati publicæ deputatis ferre præsidium, tamen admonitio nostra se cumulat, ut securius fiat, ubi se reverentia nostræ jussionis accommodat. Simeonem itaque viram clarissimum, cujus fides olim nobis est cognita vel devotio comprobata, ad ordinationem siliquatici, nec non ferrariarum, ad provinciam Dalmatiam nostra ordinatione direximus. Cui expetita solatia non negetis, ut sublimitas tua nobis commendatior fiat, cum actibus se publicis præbere festinat.

EPISTOLA XXVII.

JOANNI VIRO SENATORI, CONSULARI CAMPANIE, THEODORICUS REX.

Illum varia jam persecutione jactatum tueri a præ-

norib. Justinian. τὰς ἀπειρήτους συνουσίας Nov. 123 et 128. Fourn.

^c Parientiam, ut infr. lib. vii, form. 27 ; l. 4, c. qui pro sua jurisd. Parientiam autem paulo post, et obsequia pro eodem usurpavit. Non nemo parientiam legit, d. l. un., ubi vulgo patientiam, ut hic mendose prius scriptum Jacobi Cujacii συστοχία restituit lib. 1, cap. 6, Observat. Fourn.

fecto prætorio, nec non et hortatur ut officium consularitatis summa cum fide obeat.

Propositum est pietatis regiae locum injustis odiis amputare et potestatis armatae supercilium cohibere reverentia jussionum. Infesta est siquidem humilibus superioris offensa, cum ad laudem trahitur, si vindicta de mediocribus acquiratur. Proinde diu et varia persecutione jactatus, ad pietatis nostrae remedia laud irritè convolasti: aaserens eminentissimam praefecturam tibimet esse terrori, ne privata in te odia satiarentur [ed. sociarentur] per publicam disciplinam. Sed nos, qui donatas dignitates justitiae parere cupimus, non dolori, contra illicitas praesumptiones nostra te tuitione vallamus, ut regiae majestatis objectu ferventium furor animorum in suis cautibus elidatur, et de se magis sumat poenas protervia, dum cohibetur innoxia. Tandiu enim judex dicitur, quamdiu et justus putatur: quia nomen quod ab aequitate sumitur, per superbiam non tenetur. Restat nunc ut assumptum impleas consularitatis officium, et te **49** utilitatibus publicis, quas egisse tuos consilerit decessores, sedulus ac devotus impendas; quantumque a nobis protegeris, tantum modestiae parere festines. Nam si gaudio perfrueris, quod a laesione tua praefectos praetorii remotos esse cognoscis, qui sub illo esse monstraris; quid te male agentem passurum esse cognoscis?

EPISTOLA XXVIII.

CASSIODORO VIRO ILLUSTRIS, PATRICIO, THEODORICUS REX.

Illum multis laudibus ornatum ad comitatum suum evocat.

Gratus est nobis eorum semper aspectus qui nostris animis gloriosis actionibus insederunt, quoniam perpetuum obsidem dederunt amoris sui qui apud nos probati sunt studere virtuti. Proinde magnitudinem tuam, glorioso nobis servitio comprobata, ad comitatum jussis praesentibus evocamus, ut et ornatus de te regalibus crescat obsequiis, et tu nostris conspectibus augearis. Convenit enim etiam te requiri, qui nostra fecisti eximie tempora praedicari. Ornasti de conscientiae integritate palatia; dedisti populis altam quietem. Hinc omnibus factus notior, quia multi te positum in potestate nesciunt^a; praesentati autem tribunalibus judicem sine aliquo damni terrore viderunt: pretiosior factus cunctis, quia nullo premio [ed. Ac. pretio] vendebaris. Quis talem non desideret videre, cui nos publice constat gratiam retulisse? Nam qui alterum reprimere conati sumus,

^a Gr. et Cuj., quia qui noluit in potestate te positum, nesciuit.

^b Deformitas ruinam aedificiorum ac murorum significat, ut inf. lib. vii, form. 6, in comitiva formarum ostendimus. Virgil. xii Aeneid. accendere bellum, deformare domum, id est evertere, l. 23. Lexque tutores, c. de adm. tut., jubet tutorem deformatum pupilli aedificium reficere. Deformes ruinae, l. 4, l. 5, c. de aedif. privat. Lamprid. Alexandro Severo, theatrum Marcelli reficere voluit multis civitatibus, quae post terrae motus deformes erant, ad instaurationem operum et privatorum, et publicorum pecuniam ex

te etiam, palatio teste, laudavimus. Tende gradus, accelera festinus adventum. Alacrem venire convenit qui se a principe sustineri posse cognoscit.

EPISTOLA XXIX.

ARGOLICO VIRO ILLUSTRIS, PRAEFECTO URBIS THEODORICUS REX.

Scribit se Paulino patricio horrea vetustate destructa, ut ea reaedificet, et in proprios usus convertat, concessisse.

Quis nesciat nostrum esse commodium supplicantis ad quaestum, et illud bonis principibus crescere, quod benigna possunt largitate praestare? Hoc sunt enim regia dona, quod semina: sparsa, in segetem coalescunt; in unum coacta, depereunt. Optamus ergo munera multis collata dividere, ut possint ubique nostra beneficia pullulare. Atque ideo illustris et magnifici viri patricii Paulini actorum [alii, auctorum, alii, ac eorum] supplicatione suscepta, quae habentur in subditis horrea longi temporis vetustate destructa (quibus illud atque illud vocabulum praefixit antiquitas), si nunc usui publico minime necessaria esse monstrantur, nec aliqua ibidem est species, quae ad fiscum pertinet congregata, praefato viro cum omnibus ad se pertinentibus absoluta liberalitate concedimus; ut aedificandi et ad posterum transmittendi assumpta licentia, suis utilitatibus profutura disponat: quia confert magnum reipub. munus, quisquis diruta maluerit suscipere reparanda, in ea praesertim urbe, ubi cuncta dignum est constructa relucere, ne inter tibi decora mœnium deformis appareat ruina^b saxorum. In aliis quippe civitatibus minus nitentia sustinentur; in ea vero nec mediocre aliquid patimur, quae mundi principaliter ore laudatur.

EPISTOLA XXX.

ARGOLICO VIRO ILLUSTRIS, PRAEFECTO URBIS, THEODORICUS REX.

Jubet ut Joannem in cloacarum Romanarum reparatione adjuvet.

Romanæ civitatis cura nostris sensibus semper iuvigilat. Quid est enim dignius quod tractare debeamus, quam ejus reparationem erigere [ms. And. et Vet. Forn., eligere] quam ornatum constat nostrae reipub. continere? Proinde illustris sublimitas tua spectabilem virum Joannem nos direxisse cognoscat, propter splendidas Romanæ civitatis cloacas; quae tantum visentibus conferunt stuporem, ut aliarum civitatum possint miracula superare. Videas illic fluvios, quasi montibus concavis clausos, per ingentia ligna^c decurrere. Videas structis navibus per aquas

vectigalibus dedit. l. 4 et l. 16. Quicumque, c. de oper. publ. Adde quae infra in comitiva for. adnotavi, Hb. vii, form. 7. FORNER.

^c D. Juret, legit in V. C. ligna. Sic in aenigmate Symphosii, cap. In liquo vehitur medio, quae ligna vebat.

Per ingentia signa. At per ingentia ligna. Suspicio legendum *stagna*. arg. l. un. ut in fluminib. publ. navig. li., et l. 2. § si quis cloacam, § ideo, Ne quid in loco publ.; et Sallust. lib. iv histor. apud Nomium: Mœnia oppidi stagnabant redundantibus cloacis adverso aestu maris. Stagnum enim Varroni ac Festo

rapidas non minima sollicitudine navigari : ne precipitato torrenti marina possint naufragia sustinere. Hinc Roma singularis, quanta in te sit, potest colligi magnitudo. Quæ enim urbium audeat tuis culminibus contendere, quando nec ima tua possunt similitudinem reperire? Et ideo supradicto Joanni officii nostri solatia vos præbere censemus : quoniam ordinationes nostras publicas volumus implere personas ; privatas manus amoventes, quæ audacius merguntur illicitis.

EPISTOLA XXXI.

SENATUI URBS ROMÆ THEODORICUS REX.

Scribit se misisse Joannem ad inquirendum in eos qui aquas formarum ad proprium usum derivaverant, et etiam in eos qui 50 œs et plumbum ex ornatumænium abstulerant, et ut ipsi in his auxilio sit, admonet.

Quamvis universæ reipub. nostræ infatigabilem curam desideremus impendere, et, Deo favente, ad statum pristinum studeamus cuncta revocare, tamen Romanæ civitatis sollicitiora nos augmenta constringunt, ubi quidquid decoris impenditur, generalibus gaudiis exhibetur. Pervenit itaque ad nostram conscientiam, suggestione multorum, quæ prava non potest dissimulare commissa, plura in præjudicio urbis Romanæ detestabiles præsumptores assumere ; ut cui nos summum desideramus adhibere studium, dolum patiatur injustum. Quapropter ordinationes nostras ad vestram facinus notitiam pervenire, quibus amplius credimus civitatis vestræ dispendia displicere. Dicitur ergo, commodi cura privati, aquam formarum *, quam summo deceret studio communiri, ad aquæ molas exercendas, vel hortos irrigandos fuisse derivatam. Turpe hoc, et miserabile in illa urbe fieri, quod per agros vix deceret assumi. Et quia non possumus admissi qualitatem ultra jura corrigere (ne dum fabricis prodesse volumus, legum culmina destruamus), si hujus nefandissimæ rei dominus Tricennii præscriptione [ed., præsumptione] munitur, accepto pretio competenti suum vendat errorem ; ut quod læsionem publicis præstat fabricis, non præsumatur ulterius : ne quod nunc sub largitate corrigimus, postea severissime vindicemus. Si vero tale aliquid moderna præsumptione tentatum est, sine dubitatione tollatur. Unius enim desiderio pravo generalis debet utilitas anteferri, cui vel in causis justis raro poterit obviari. Mancipia vero formarum servitio principum provisione deputata, in privatorum cognovimus transiisse dominium. Æs præterea, non minimum pondus, et quod facillimum

dici placet, quod in eo aqua stet. Sed et infra lib. seq., epist. 50, *liquida fluentia decurrere*. FORNER.

Ms. Aud. et ed., *signa*. Ms. Rem., *sagimina*, forte, *signina*, ut notavit D. Cojas. Vide ep. 38 lib. v.

* Emendo aquarum formam, ex l. 1, l. 6. Omnis, de aquæduc. Cod. lib. xi, lib. 7, form. 6, in formula comitivæ formarum Urbis. Formæ autem pro ædificio ac structura, l. 27, si pendentes, § *si quid cloacam*, D. de usufruct. formam aquæductus, Ulpian. Harmenop. lib. ii, tit. i, agens de ædificiis ex aliena extructis materia, τὰ εἶδη vocat, περὶ τῶν ἐξ ἄλλοτριᾶς ὕλης γινουμένων εἰδῶν. FORNER.

^b Avidiores tributorum a principe inductorum ex-

A directioni est mollissimum plumbum, de ornatu mœnium referuntur esse sublata, quæ auctores suos sæculis consecrarunt. Æs enim Jonos Thessaliæ rex, plumbum Midas regnator Phrygiæ repererunt. Et quam miserum est, ut unde famam providentiæ alii susceperunt, nos opinionem negligentiam incurrisse videamur? Tempa etiam et loca publica, quæ petentibus multis ad reparationem contulimus, subversioni potius fuisse mancipata. Et quoniam malarum rerum emendatio nos delectat, ne concessa videatur ex taciturnitate licentia, Joannem virum spectabilem electum nostra justitia ad hæc quæ supra memoravimus, direximus inquirenda ; ut cuncta suo ordine discussa, nobis relationis obsequio lucidentur ; quatenus quid de singulis rebus, aut de præsumptoribus earum fieri oporteat, more nostræ justitiæ censeamus. Adhibete nunc studia, præstate solatia ; ut inquisitionem, quam debueratis petere, grata videamini mente complere.

EPISTOLA XXXII.

GEMELLO VIRO SENATORI THEODORICUS REX.

Scribit se Arelatensibus, qui regis partibus faverant, et ob hoc obsidionem et penuriam pertulerant, per quartam indictionem tributa relaxasse.

Constat apud nos fidelium non perire servitia, sed in tristibus impensa recipere in meliore fortuna. Arelatensibus itaque, qui nostris partibus perdurantes gloriosæ obsidionis penuriam pertulerunt [Anno Christi 511], per indictionem quartam fiscalia tributa nostra relaxat humanitas, ita ut futuro tempore ad solitam redeant functionem ; quatenus et nos benemeritis vicissitudinem reddidisse videamur, et ab illis, cum res poposcerit, solita devotio non negetur. Satiatur in libertate qui pro nobis in angustiis esurire maluerunt. Sint læti qui tristitiam fideliter pertulerunt. Non decet statim de tributis esse sollicitum, qui casum vix potuit declinare postremum. A quietis ista, non obsessis inquirimus. Quid enim a domino agri exigas ^b, quem eum non coluisse cognoscas? Pretiosum vectigal jam nobis dederunt suæ fidei. Injustum est ut viles pecunias exigamus ab illis qui gloriosas conscientias obtulerunt.

EPISTOLA XXXIII.

ARGOLICO VIRO ILLUSTRIS, PÆFECTO URBS, THEODORICUS REX.

D *Jubet ut Armentarius atque Superbus ejus filius iisdem quibus referendi curiæ, privilegiis gaudeant.*

Gratum nobis est vota nostra [ed., vestra] circa sacri ordinis augmenta proficere. Lætatur tales viros

actores D. Chrysostomus insectatur, qui ab agricolis ea quæ ne terra quidem protulisset, flagitantur ; eosque in comparatione reg. et monach. communes regionis hostes vocat : κοινοὶ τινες πολέμοι τῆς χώρας, ἀπερ οὐκ ἐξήνεγκεν ἡ γῆ, ταῦτα τοὺς γεωργοὺς εἰσπραττόμενοι. Puteolanis semel clem. moliorum donata 2 Symmachus lib. i, epist. 39. Et Publicanos remissionem petentes tertia mercedis parte relevavit Jul. Cesar, auctore Sueton. Huc pertinet l. 25, Sed addes, § *vis major*, D. locati, et lib. iv, epist. 7, infr., et quæ a Bartolo in hanc sententiam disseruntur, in l. 41, Cotem, § ult. D. de public. vect. et commiss. FORNER.

emergere [Ac., eligere], qui senatoria mereantur luce A radiare, ut laude conspicuis deferatur gratia dignitatis. Curia namque disciplinis veterum patet [ms. Aud., placet]; nec ei iudicari potest extraneus, qui bonarum artium est alumnus. Atque ideo illustris magnificentia tua in clarissimo Armentario atque Superbo ejus filio ea faciat exhiberi quæ circa referendos curiæ ^a cana dicit antiquitas. Hic est enim præfatus Armentarius qui et parentum bono, et suo nobis commendatur ingenio : exigens meritis quam sperat precibus dignitatem. Nam quid dignius si et senatorio vestiatur honore togata professio ? Ut in illa turba doctorum 51 audeat liberam proferre sententiam, nec frenetur imperitiæ terrore, quem hortantur ad vocem jura faciundæ. Gloriosa est denique scientia litterarum, quia quod primum est, in homine mores purgat ; quod B secundum, verborum gratiam subministrat : ita utroque beneficio mirabiliter ornat et tacitos et loquentes. Ducantur ergo ad penetralia libertatis laudati merito suo, ornati iudicio nostro : habituri sine dubio gratissimum senatum, quorum ars est facere de irato benevolum, de suspecto placatum, de austero mittem, de adversante propitium. Quid ergo patribus imponere non possit, qui flectere animum judicantis evaluit ^b ?

EPISTOLA XXXIV.

MASSILIENSIBUS THEODORICUS REX.

Scribit se comitem Marabadum ad eos protegendos mississe, et præcipit ut ipsi libentibus animis obediant.

Propositi nostri est probatas fortitudine et moderatione personas ad ordinationem vestram defensionemque dirigere, ut et provincialium ratio sublevetur, et utilitas publica bonis præsentibus augeatur. Proinde comitem Marabadum, nobis æquitate compertum, ad Massiliensem civitatem credidimus dirigendum, ut quidquid ad securitatem vestram vel utilitatem pertinet, Deo juvante, perficiat ; memorque gratiæ nostræ, curam possit habere justitiæ : minoribus solatium ferat, insolentibus severitatem suæ distractionis obiciat, nullum denique opprimi iniqua presumptione patiatur ; sed omnes cogat ad justum, unde nostrum semper floret imperium. Quapropter designato viro in his quæ vobis pro publica utilitate præceperit, libentibus animis obedite, ut fides vestra, quæ jam prioribus monstratur exemplis, subsequentibus quoque declaretur indicis : quia gratius est obsequium quod devotione perpeti custoditur. Nos autem reddere cogitamus locum vicissitudini, qui impensa servitia non possumus oblivisci.

^a In voi., circa reverendos cur. Alii malunt referendarios : referendos tamen legitur etiam lib. i, epist. 41. Forte digamma Æolicum est, cujusmodi et illa in Etruscis Pandectæ, ventorum si pro ventorum vi, l. 8, Si post, de peric. et comm. rei vend., præluerint pro præbuerint ; l. 3, de yacat. et excus. mun., advixa pro affixa, l. 32, librorum, § si quid igitur. De leg. 3, provecæ pro profectæ ; l. 35, ex facto, in fin., De hered. instit., et ea quæ Donat. in Terentii Andriam adnotavit, Datus, cerfus, corfus, pro Davus, servus, corvus. Quintil. lib. i, cap. 13. Ita hic refe-

EPISTOLA XXXV.

ROMULO THEODORICUS REX.

Confirmat quidquid ipsi ejusque matri ex regio edicto Liberius per pictatium concesserat.

Liberalitatem nostram firmam decet tenere constantiam : quia inconcessum debet esse principia votum, nec pro studio malignorum convelli, quod nostra noscitur præceptione firmari. Atque ideo præsentijussione censemus ut quidquid ex nostra ordinatione patricium Liberium tibi matrique tuæ per pictatium (*id est, per tabellam vel scriptum*) constiterit deputasse, in suo robore debeat permanere ; nec a quocumque metuas irrationabilem quæstionem, qui nostri beneficii possides firmitatem.

EPISTOLA XXXVI.

ARIGERNO VIRO ILLUSTRIS, COMITI, THEODORICUS REX.

Imperat admoveat Venantium ut instructam personam ad aulam mittat, quæ rationibus Firmini ante iudices a rege designatos valeat respondere.

Pietatis nostræ propositum est, miserandis fletibus audientiam non negare, maxime cum moris nostri sit ad leges cuncta remittere, ut et conquerens mereatur effectum, et pulsatus nullum se queratur sustinuisse præjudicium. Proinde Firminus [*ed., Firmius*] contra magnificum virum patricium Venantium se dicit habere negotium, et frequenter ab eo ejus propositiones fuisse contemptas. Et quia in causis semper est suspecta potentia^a, dum velle creditor quod posse judicatur, antefatum servata reverentia a te præcipimus admoneri ; ut sub sponsione legitima instructam personam ad comitatum nostrum dirigere se promittat, qui apud delegatos motu nostro iudices [*ms. Aud., monitu ; Ac., motus vestro iudicio*] ejus intentionibus valeat præbere reponsum. Actor [*alii, Auctor*] hic ponam suæ receptoris audaciæ, si contra magnificum virum habuerit falsitatis eventum.

EPISTOLA XXXVII.

PETRO EPISCOPO THEODORICUS REX.

Jubet ut partem facultatis quam detinebat, Germano restituat, si legitimus filius sit Thomatis ; quod si scire renuat, causam vult ad aulam vocari.

Si in alienis causis beatitudinem vestram convenit adhiberi, ut per vos iurgantium strepitus conquiescat, quanto magis ad vos remitti debet quod vos spectat auctores ? Aque ideo sanctitas vestra a Germano nos aditos flebili allegatione cognoscat, qui se filium legitimum asserit quondam Thomatis : dicens partem facultatis patris sui a vobis detineri, sibimet legibus competentem. 52 Quæ petitio, si veritate fulcitur, et genitoris ejus substantiam probat [*alii,*

rendos pro reverendos eodem Æolum more scriptum fuerit. Viderint qui in istis minutis oculatioribus ingeniosarum regularum laudem captant. FORN.

Non sunt confutandi referendi curiæ seu senatus cum referendariis aulæ, quorum utrorumque formulæ exstant lib. vi, form. 16, 17. JURAT.

^b Quanta sit eloquentiæ vis testantur Virgil. lib. 1 Æneid. ; Lucanus ad Pisonem ; Ovid. xii Metam. ; Val. Flac. lib. iv. Bross.

^c Cicero in exordio orationis pro Quintio. JURAT.

probatis] sibi jure competere, supplicanti; considerata justitia, quam monetis, sine observationis longæ dispendio, debita tribuantur: quoniam causarumstrarum qualitas vobis debet iudicibus terminari, a quo est spectanda magis quam imponenda justitia. Quod si hanc causam sub æquitate vestrum minime defuit arbitrium, noveritis supplicis querelam ad nostram audientiam perducendam. Vos enim docetis voces pauperum non debere negligi, quas potest justitia comitari.

EPISTOLA XXXVIII.

UVANDIL THEODORICUS REX.

Præcipit ut nullam violentiam ab exercitu fieri Avenione patiatur.

Quamvis pietatis nostræ constet esse votum ut ubique civilia, ubique moderata peragantur, maxime tamen bene geri [ed. Niv. et Gam., agere] optamus in regionibus Gallicanis: ubi et recens vastatio non portat injuriam, et ipsa initia bene plantare debent nostri nominis famam. Principis siquidem opinionem longe lateque disseminat subjectorum custodita securitas; et ubi exercitus dirigitur, non gravandi, sed defendendi causa potius æstimetur. Atque ideo præsentia auctoritate delegamus, ut in Avenione, in qua resides [ed. Niv. et Gam., quam regis], nulla fieri violentia patiaris. Vivat noster exercitus civiliter cum Romanis; prosit eis destinata defensio; nec aliquid illos a nostris sinatis pati, quos ab hostili nitimur oppressione liberari.

EPISTOLA XXXIX.

FELICI VIRO ILLUSTRIS, CONSULI ^a, THEODORICUS REX.

Jubet ut aurigis Mediolanensibus illa quæ mos priscus indulserat largiatur.

Æquitatis ratio persuadet ut exercentibus letitiam publicam consuetudinem servemus antiquam, præsertim a consule venientem, cujus constat esse propositi, ut debeat ex liberalitate laudari: ne videatur aliud dignitas promittere, et aliud senatorem velle complere. Quocirca sub opinione munifici, parcum non decet inveniri: quia innumbrat famam publicam in consule tenacitatis obscuritas. Quapropter illustris magnitudo tua a Mediolanensibus aurigis nos aditos esse cognoscat, illa sibi vestris temporibus fuisse subtræcta, quæ mos priscus indulserat, cum præstante tempore munificentia sit pro lege. Proinde si nullo mendacio asserta vitiantur [ms. Aud., juvantur], sublimitatem vestram sequi convenit vetustatem, quæ suo quodam privilegio, velut debita, quæ donantur exposcit. Nec licet negari, quod te cognoscis sub antiquitate largiri.

EPISTOLA XL.

UNIVERSIS PROVINCIALIBUS IN GALLIA CONSTITUTIS THEODORICUS REX.

Provincialibus Galliæ hostiliter vastatis, habita ratione læsionis relaxat tributa, ea tamen lege ut ex eo quod

^a Hæc epistola videtur scripta an. Ch. 511; Felix enim hoc anno erat consul.

^b Latinus Pacatus in Vita Theodosii refert tam certa fuisse illius beneficia, ut tum accepta viderentur, cum sponderet: quia vota hominum non fatiga-

intactum fuerit, ad bellicas impensas aliquid conferant.

Quamvis sensum nostræ pietatis turba multiplex cogitationis intraret, et diversas regni partes consueta sedulitate respiceret, festine tamen remedia vestræ utilitatis aspeximus: quoniam apud conscientiam nostram læsionis genus est, profutura tardare, nec possumus æstinare jucundum, quod ingrata fuerit dilatione suspensum. Nam excrescentibus morbis læsio debacchari permittitur, cum medicina differtur. Vobis itaque hostili ferocitate vastatis pro qualitate læsionis per indictionem quartam (id est anno Christi 511) relaxatam agnoscite tributariam functionem: quia non gratulamur exigere, quod tristicis noscitur solutor offerre. Ita tamen ut de illis quæ constat intacta, exercitiales juventur expensæ: quia illos in totum devotio non debet deserere quos pro se laborare cognoscit. Invalidus est siquidem jejunos defensor, nec animus ministrat audaciam, cum virtus corporeo fuerit robore destituta.

EPISTOLA XLI.

GEMELLO VIRO SENATORI THEODORICUS REX.

Decernit ut triticum ad bellicas impensas in castella supra Druentiam constituta e Massiliensibus horreis communi sumptu devehatur.

Tolerabile fit omne quod æquabili ordinatione disponitur, quia divisum onus sub communione, subjectos certum est non gravare. Pars enim extrema ad unumquemque redit, cum summa universos incluserit. Triticum itaque speciem, quam ob exercitiales expensas, nostra providentia de Italia destinavit, ne fatigata provincia hujusmodi præbitione lederetur, ad castella supra Druentiam constituta de Massiliensibus horreis constat esse portandam. Quapropter jubemus ut studium devehendæ supradictæ speciei communiter subeat; quatenus celeriter possit fieri, quod universitatis studio videtur assumi.

EPISTOLA XLII.

UNIVERSIS PROVINCIALIBUS IN GALLIA CONSTITUTIS THEODORICUS REX.

Renuntiat se misisse ex Italia bellicas expensas militibus, ne Galliæ nimis gravarentur.

Non occurritur sub principe benigno ^b remedia postulare subjectos, quoniam ⁵³ supplicationem præcedit humanitas, et miro modo posteriora fiunt vota quam præstita. Nuper siquidem moti justitia, jusseramus ut pars aliqua illarsa provinciæ Gothis nostris alimonia reperta præstaret. Sed quia licet principem semper humaniora censere (dum varietatis non habet vitium, quod pro beneficio fuerit immutatum), et ut nec nimia possessores illatione gravarentur, ex Italia destinavimus exercitiales expensas, ut ad defensionem vestram directus exercitus nostris humanitatibus aleretur, solumque auxilium provinciæ de tam magna congregatione sentirent. Ducibus etiam

ret, nec adhiberet muneribus artem difficultatis, quare gloriantur Arcadius et Honorius in l. 3 C. Theod. De infirm. his quæ sub tyr., ubi proficitur sese ultro deferre beneficia inopinantibus. Bross.

ac præpositis sufficientem transmisimus pecuniæ A
quantitatem; ut eorum præbendæ ^a, quæ non potuerunt
convehi, ibi debuissent sine alicujus dispendio
comparari: quia delectui nostro nec illa volumus
imponere quæ vos potuistis (ut arbitramur) offerre.

EPISTOLA XLIII.

UNIGI SPATARIO THEODORICUS REX.

*Jubet ut, cum exercitus Gallius intraverit, mancipia
ad alios deficiantia prioribus dominis restituantur.*

Delectamur jure Romano vivere quos armis cupimus
vindicare; nec minor nobis cura est rerum moralium
quam potest esse bellorum. Quid enim protulit
barbaros removisse confusos, nisi vivatur ex legibus?
Quapropter cum, Deo propitio, Gallias exercitus
noster intraverit, si qua mancipia servitium declinantia ^b,
ad alios se quam quibus videbantur ^B competere contulerunt,
prioribus dominis jubemus sine aliqua dubitate
restitui: quia confundi non decent jura, impetrante
justitia; nec potest abjecto favere servitio libertatis
defensor. Aliorum forte regum prælia captarum civitatum
aut prædas appetunt, aut ruinas: nobis propositum est,
Deo juvante, sic vincere, ut subjecti se doleant nostrum
dominium tardius acquisiisse.

EPISTOLA XLIV.

UNIVERSIS POSSESSORIBUS ARELATENSIBUS THEODORICUS REX.

*Scribit se certam pecuniæ summam et alimonias ipsis
ad murorum Arelatensium turriumque vetustarum
reparationem misisse.*

Quamvis primum sit læsos incolas refovere, et in
hominibus magis signum pietatis ostendere, tamen
utrumque humanitas nostra conjungit; ut et largitatis
remedio civibus consulamus, et ad cultum reducere
antiqua mœnia festinemus. Sic enim fiet, ut
fortuna urbis, quæ in civibus erigitur, fabricarum
quoque decore monstretur. Pro reparatione itaque
murorum Arelatensium vel turrium vetustarum certam
pecuniæ direximus quantitatem. Victualia quoque,
quæ vestras relevare videantur expensas, fecimus
præparari; ut vobis destinentur, cum tempus
navigationis ^c arriserit. Relevate nunc animos, et de

^a Præbendæ, id est militaris annona. Ulpian. ejus meminit; qui præbenda exercitui conduxerunt, 19, inviti de testib. T. Livius lib. II belli secundi Punici, Gell. I. xv, c. 4. Plaut. Persa, Ædiles præbendæ locaverunt. Cæterum, tribuenda, quod more solito tribuerentur, ut et præbenda, dixit Symmachus lib. I, ep. st. 6 et 8. Eo nomine beneficia ecclesiastica significantur, tit. de præbend. et dig., et tit. de concess. præbend., et can. si quis dator, can. ex multis. I, q. 5. FORN.

^b Fugitivi servi, si se ad alios quam quibus debebantur competere, contulerint, prioribus dominis restitui jubet hic Theodoricus. Præterea requirendi fugitivos servos potestas dominis conceditur in I. Requirendi, c. de ser. fug. Quanta autem sit servorum improbitas testantur veteres, quibus suspecta fuerunt servorum ingenia, illisque ingenitas esse fraudes crediderunt. Hinc Terentius,

Ne faceres quod vulgus servorum solet, dolis ut me deluderes.

Apud Salvianum de Providentia Dei, vitia ad servos relegata, eisque ascripta legitimus, et animos serviles

nostra promissione [ed., provisione] recreati, futuræ copię spem tenentes, divino favore, habetote fiduciam: quia non minus est quod nostris verbis quam quod horreis continetur.

EPISTOLA XLV.

ARIGERNO VIRO ILLUSTRIS, COMITI, THEODORICUS REX.

Illi ortam pro quadam domo inter defensores Romanæ Ecclesiæ et Judæos litem discutiendam committit.

Justitiæ nostræ convenit ut de indultis beneficiis calumnias fieri non sinamus; et quidquid prava interpretatione tegitur, fugata mendacii nube ^d revelemus. Defensores itaque sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ conquesti sunt, beatæ recordationis quondam Simplicium domum in sacratissima Urbe positam ab Eufrasio acolyto instrumentis factis solemniter comparasse; quam per annorum longa curricula Ecclesiam Romanam quieto jure suggerunt possedisse, et in usus alienos transtulisse securitate dominii. Nunc autem existere Samaræ ^e [ms., amaræ] superstitionis populum improba fronte duratum, qui synagogam ibidem ⁵⁴ fuisse iniquis conatibus mentiatur; cum ad humanos [Forn. et Grul., in hos] usus habitacula longe aliter formata doceantur, quam potest esse memorata constructio. Quapropter magnitudo tua, conscientiæ suæ probata justitia, causam diligenti examinatione discutiat. Et si vera cognoverit, quæ veniunt in querelam, considerata æquitate desinat. Nam si humanis actibus sunt calumniæ summoveadæ, quanto magis credimus emendanda quæ contumeliam Divinitatis tangere judicamus ^C

EPISTOLA XLVI.

MÆODATO THEODORICUS REX.

Mutat pœnam acerbissimam, qua ob raptum Valerianæ puellæ adultæ, a Lucaniæ Brutiorumque correctore fuerat condemnatus, in exilium sex mensium, post quod patriæ rebusque omnibus restituitur; tum indicit pœnam trium librarum auri ejusmodi statuti violatoribus; tandem eos ab omni formidine liberat, qui crimini bona fide intersuerant.

Materia est gloriæ principalis delinquentis reatus, quia nisi culpularum occasiones emergerent, locum pietas [Ac., pietatis] non haberet. Quid enim salu-

jam per se malos dominorum nequitia fieri pejores. Sic I. 3, c. de liber. et eor. lib., dixit, recipere nequitiam servilis ingenii. Et Arnobius, petulantis amoris ^D flammam servilibus obumbrare fallaciis. Sic etiam Tacitus, Suspecta, ait, majoribus nostris fuerunt ingenia servorum, etiam cum in agris aut domibus iisdem nascerentur, charitatemque dominorum satis acciperent. Vetus exstat proverbium, *Tot nos habere hostes quot servos*, ut est apud Senecam. BROSS.

^e Tempore hiemis navigatio periculosa: inde maria claudi dicuntur. Vegetius lib. IV, cap. 3; I. 6, Civitas, c. de off. rect. prov. Cic. lib. II, epist. 6, ad Q. fr. Adhuc mare clausum fuisse scio, sed quosdam tamen venisse Ostia dicebant. Hinc lucem mutuatur species a Scævola tractata I. 122, Qui Romæ, § Callimachus, de verb. oblig. FORNER.

^d Sic Valer. lib. III, Nube infamie castitatem obscurare. Paulinus epistol. ad Severum, Curarum terrestrium nube circumdari. Virgil. lib. X Æneid., Belli nubem. Et Paulus Orosius, Belli nebulas in magna malorum nubila coituras. BROSS.

bris ordinatio gerat, si morum probitas cuncta componat? Arida siccitas madentis pluviae beneficium exoptat. Salutaris medentium manibus nisi infirma valetudo non indiget. Sic dum imbecillitati succumbitur, convenienter remedia tribuuntur. Quapropter casiosus asperis praestandum est sub iustitiae laude moderamen; ut nec vindictam sinamus superare peccata, nec culpam insultare patiamur legibus impunitam. Datis itaque precibus allegasti, viri spectabilis Venantii, Lucaniae et Brutiorum praesulis [Juret., id est, correctoris], odiorum te acerbitate compressum, custodiae longo situ laborantem, in confessionem raptus adultae puellae Valerianae fuisse compulsus; ut gratius fuerit spem vitae mortis expetere, quam tormentorum crudelia sustinere. Inter supremas enim anhelantis angustias, votum est potius perire quam vivere: quia detestabilis sensus poenarum excludit dulcissimae salutis affectum. Illud etiam, quod minime iustitia pateretur, adjiciens, defensorum tibi patrocinia saepius postulanti fuisse subtracta, cum adversarii florentes ingenio etiam innocentem te possent legum laqueis obligare. Quae supplicatio cum efficaciter animum nostrae pietatis intraret, paulatimque ad misericordiae jara deflecteret, occurrit Brutiorum praesulis missa relatio, quae privatam allegationem tragediae suae voce compressit: negando credi contra fidem publicam fallaciter supplicanti. Ideoque asperitatem poenae nostra lenitate mollimus, statuentes ut ex die prolati oraculi, sex mensium patiaris exsilium. Ita ut nulli post constituta nostra sub qualibet interpretatione tibi liceat obijcere crimen infamiae: quando fas est principi maculosas notas vitiae opinionis abstergere. Sed hoc exacto tempore patriae rebusque omnibus reformato [Alit, deformato], jus tibi sit liberum omne quod primitus: quia nulla te ingemiscere probri adustione censemus, quem temporali volumus exsilio detineri. Poenam trium librarum auri nihilominus comminantes, si quis aut obviando, aut aliter intelligendo, praesens nostrum violare tentaverit constitutum. Sed quoniam haec statuta ad innocentes nolumus usque protendi, ne sua cuique minime videatur ignorantia profuisse, praesenti auctoritate eos a formidine liberamus, quos ut potest nescientes, in eadem causa quolibet loco vel tempore interfuisse constiterit. Similis enim videtur absentis, qui conscientiam criminosis non habet.

EPISTOLA XLVII.

FAUSTO PRAEFECTO PRAETORIO THEODORICUS REX.

Scribit se Jovino collegae occisori, eo quod intra septa

* Casu facta caedes indulgetur; consultae non sit gratia. Imo excepta semper intelligitur, quia capite vindicatur. l. 1, l. 3, l. 4, l. 7, l. 8, Cod. Theod. de Indulgentiis criminum. FORN.

^b Praeclare Lactant. lib. 1, et in Epitome Divin. Instit. Plat. lib. ix De Legib. Phil. de Legib. specialibus. Porphyrius, *περί τῆς ἀπὸ τῶν ἐμφύλων ἀποχίσεως*. Imperatores Gratian., Valent. et Theod., cum caeteris reis victis crimina condonarent, exceperunt eum qui parricidalis furore raptus sanguine proprio manum tinxit, et qui cujusque hominis caede maculatus est. l. 6, Paschalis, tit. 38, de indulgentiis, C. Theod.

ecclesiae refugisset, poenam capitis exsilio in Vulcanias insulas, quae describuntur, commutatae.

In partem ^a pietatis recidit mitigata districtio; et sub beneficio punit [ed. Niv. et Gam., praestat], qui poenam debitam moderatione considerata palpaverit. Jovinum curialem, quem corrector Lucaniae Brutiorumque humani nobis suggerit sanguinis effusione pollutum ^b, ob hoc quod mutuae contentionis ardore excitatus, rixam verborum usque ad nefarium collegae deduxit interitum: sed conscius facti sui intra ecclesiae septa refugiens ^c, declinare se credidit praescriptam legibus ultionem, Vulcaniae insulae ^d perpetua relegatione damnamus; ut et sancto templo reverentiam habuisse videamur, nec vindictam criminosis evadat in totum, qui innocenti non credidit esse parcendum. Careat proinde patrio foco, cum exitiabili victurus incendio: ubi viscera terrae non deficiunt, cum tot saeculis jugiter consumantur. Flamma siquidem ista terrena, quae alicujus corporis imminutione nutritur, si non absumit, extinguitur: ardet continue inter undas medias montis quantitas indefecta; nec imminuit, quod resolvi posse sentitur; scilicet quia naturae inextricabilis potentia tantum crementi cautibus reponit, quantum illi vorax ignis ademerit. Nam quemadmodum saxa incolumia permanerent, si semper ignis adunata decoqueret? Potentia siquidem divina sic de contrariis rebus miraculum facit esse perpetuum, ut palam consumpta occultissimis instauret augmentis, quae vult temporibus stare diuturnis. Verum cum et alii montes motibus vaporatis exstuent, nullus simili appellatione censetur aestimandus: quia gravius succenditur, qui Vulcani nomine nuncupatur. Mittatur ergo reus capitis in locum praedictum vivus. Careat quo utimur mundo, de quo alterum crudeli fugavit exito: quando superstes recipit, quod eventu mortis inflixit: salamandrae secuturus exemplum, quae plerumque degit in ignibus. Tanto enim naturali frigore constringitur, ut flammis ardentibus temperetur. Subtile ac parvum animal, lubricis lumbricis associum, flavo colore vestitum. Vitam praestat soli, qui mortalia cuncta consumit. Memorant autem avi pristini servatores [Juret., forte scrutatores, vel observatores], hanc insulam ante 55 aliquot annos, undarum rupto terrore ignitus ^e erupisse, cum Hannibal apud Prusiam Bithyniae regem veneno secum ipse pugnavit, ne tantus dux ad Romanorum ludibria perveniret. Plus indo mirabile, ut mons tanta flammarum congregatione succensus, marinis fluctibus haberetur absconditus;

lib. ix. FORNER.

^c C. Theod. lib. ix, tit. 47, de his qui ad ecclesias confugiunt; lib. 1 C. Theod., tit. 12. Luithprandus lib. 1, c. 9; lib. 3, c. 4, c. 6, extr. de Immun. eccles. Sozomenus lib. viii, c. 7. Socrates lib. xii, c. 5. FORNER.

^d Vulcaniae insulae, Vulcania olla dicitur apud S. Gregor. dialog. lib. iv, cap. 30. JURET.

^e D. Juret. forte imitus, ut adnotavit Lipsius apud Gellium lib. xxvii, cap. 10; et Apuleius pag. 165. Sic Cassiodori epist. 50 lib. iv, ait Vesuvium montem exarsurum mittere fluvios pulverosos.

et ardor ibi indesinenter viveret, quem tanta unda A videbatur obruere.

EPISTOLA XLVIII.

UNIVERSIS GOTHIS ET ROMANIS CIRCA VERUCAM CASTEL-
LUM CONSISTENTIBUS THEODORICUS REX.

*Scribit se mandasse Leodifrido sajoni ut eo impulsore
in Veruca castello, quod describitur, ipsi sibi domi-
cilia construant.*

Lætitia debet esse cunctorum, provida jussio do-
minantium : quando illud quod vos debuistis expe-
tere, nos videtis offerre. Quid est enim gratius quam
humanis rebus cautelam semper adhibere, quæ aut
sit necessaria, aut non gravat esse superflua? Et ideo
Leodifrido sajoni nostro præsentis delegavimus
jussione ut ejus instantia in Veruca castello vo-
bis domicilia construatis; quod a positione sui con-
gruum nomen accepit. Est enim in mediis campis
tumulus saxeus in rotunditate consurgens, qui pro-
ceris lateribus silvis erasus, totus mons quasi una
turris efficitur; cujus ima graciliora sunt quam ca-
cumina, et in mollissimi fungi modo superius exten-
ditur, cum inferiori parte tenuetur. Agger sine [*ed.*
Niv. et Ga., sub] pugna, obsessio secunda : ubi nec
adversarius quidquam præsumat, nec inclusus aliquid
expavescat. Hunc Athesis, inter fluvios honorus,
amœni gurgitis puritate præterfluit, causam præstans
muniminis et decoris : castrum pene in mundo sin-
gulare, tenens claustra provinciae; quod ideo pro-
batur magis esse præcipuum, quia feris gentibus con-
stat objectum. Hoc opinabile munimen, mirabilem
securitatem, cui desiderium non sit habitare, quam
vel externos delectat invisere? Et quanquam, Deo
juvante, nostris temporibus provinciam securam
credamus, tamen prudentiæ nihilominus est cavere,
etiam quæ non putantur emergere. Munitio ^a trac-
tanda est semper in otio : quia tunc male quæritur,
quando necessaria judicatur. Mergi, quibus nomen
est ex facto, cohabitatores piscium, aquatiles volu-
cres, futuras tempestates naturaliter prævidentes,
sicca petunt, stagna derelinquunt. Delphini, fluctus
pelagi metuentes, vadosis littoribus immorantur.
Echini, qui sunt mella carnalia, costatilis teneritudo,
croceæ deliciae divitis maris, dum futuras tempestates
agnoverint, loca mutare cupientes (quia illis pro le-
vitate corporis nandi nulla fiducia est) lapillos, quibus
pares possint esse, complexi, quadam anchorarum
ponderatione librati, scopulos petunt, quos fluctibus
vexandos esse non credant. Aves ipsæ adventu hiemis
patrias mutant. Feræ pro qualitate temporis cubilia
quærent. Hominum sollicitudo non debet providere
quod potest in adversitate requirere? Non est in
mundo unde [*ed. Niv. Ga. Gr. et Cuj.*, undis. Ms. R.,
in mundo unum] humanæ res mutabilitate quatuntur;
et ideo providentia dicitur, ut quæ sunt futura trac-
tentur.

^a Munitio in otio fiat. Senec. lib. II, epist. 18 : In ipsa securitate animus ad difficilia se præparet, et contra injurias fortunæ inter beneficia firmetur. Miles in media pace decurrit sine ullo hoste, vallum

EPISTOLA XLIX.

HONORATIS POSSESSORIBUS, DEFENSORIBUS ET CURIALIBUS
CATANENSIS CIVITATIS THEODORICUS REX.

*Permittit ut saxis ex amphitheatro longa vetustate col-
lapsis ad muros urbis reparandos utantur.*

Optabilis nobis est et grata devotio, quæ bonam
præcesserit jussionem; et merito acceptum redditur,
si id quod possumus imperare, poscatur. Felicitas
enim regnantis est, famulantes amare quod expedit :
quando nobis labor cogitationis aufertur, dum sub-
diti sibi profutura disponunt. Atque ideo suggestio-
nis vestræ tenore comperto, quam charitate civica
in communiendis mœnibus suscepistis, absolutam
hujus rei vobis censemus esse licentiam : nec quid-
quam de hac re vereamini, unde gratiæ nostræ ex-
spectare præmia mox debetis. Vestra enim munitio
nostra est nihilominus fortitudo; et quidquid vos ab
incerto eripit, famam nostræ defensionis extendit.
Saxa ergo, quæ suggeritis de amphitheatro longa
vetustate collapsa, nec aliquid ornatui publico jam
prodesse, nisi solas turpes ruinas ostendere, licen-
tiam vobis eorum in usus duntaxat publicos damus;
ut in murorum faciem surgat, quod non potest pro-
desse, si jaceat. Quocirca perficite confidenter quid-
quid cautio ad munimen, quidquid ornatus expetit
ad decorem : tantum nobis scituri gratum fore, quod
facitis, quantum exinde gratia se vestræ civitatis
extulerit.

EPISTOLA L.

PROVINCIALIBUS NORICIS THEODORICUS REX.

*Decernit ut Alemannorum boves itinere longinquitate
56 et labore fracti, Noricorum bovis commu-
tentur.*

Grate suscipienda est ordinatio, quæ dantem ju-
vat, et accipientem pro temporis necessitate lætificat.
Nam quis putare possit onus, ubi majus meretur in
commutatione compendium? Et ideo præsentibus de-
cernimus constitutis, ut Alemannorum boves, qui
videntur pretiosiores propter corporis granditatem,
sed itinere longinquitate defecti sunt, commutari
vobiscum liceat, minores quidem membris, sed ido-
neos ad labores; ut et illorum profectio sanioribus
animalibus adjuvetur, et vestri agri armentis gran-
dioribus instruantur. Ita fit ut illi acquirant viribus
robustos, vos forma conspicuos; et quod raro solet
emergere, in una mercatione utrique videamini de-
siderata compendia percepisse.

EPISTOLA LI.

FAUSTO PRÆFECTO PRÆTORIO THEODORICUS REX.

*Scribit Thomatem aurigam frequenter in spectaculis
victorem, cui justas annonas largitus fuerat, men-
strua largitate esse solidandum; tum de spectaculis
et Augustii imper. circo fuse loquitur.*

Quantum histrionibus rara constantia honestum-
que votum, tanto pretiosior est, cum in eis proba-
bilis monstratur affectus. Charum est enim homini

jacit, et supervacuo labore lassatur, ut sufficere ne-
cessario possit. Quem in ipsa re trepidare nolueris,
ante rem exerceas. Isocrates monet spontaneos esse
labores adeundos, ut ardentius perferamus. FORN.

reperisse, ubi aliquid se laudabile non putaverat invenire. Dudum siquidem Thomati aurigæ, ex Orientis partibus advenienti, annonas rationabiles consideratio nostra largita est, donec ejus artem probaremus et animum. Sed quoniam in hoc agone primatum noscitur obtinere, ejusque voluntas, patria derelicta, nostri sedes fovere delegit imperii, menstrua eum duximus largitate solidandum: ne adhuc ambiguum redderemus, quem Italiæ dominatum elegeris cognovimus. Is enim frequenter victor per diversorum ora volitavit, plus vectus favore quam curribus. Suscepit partem populi protinus inclinam, et quos ipse fecerat tristes, laboravit iterum reddere lætiores: modo agitatorum arte superans: modo equorum velocitate transcendens ^a. Frequentia palmarum eum dici faciebat maleficum ^b, inter quos magnum præconium videtur esse ad talia crimina pervenire. Necesse est enim ad perversitatem magicam referri, quando victoria equorum meritis non potest applicari. Spectaculum expellens gravissimos mores, invitans levissimas contentiones, evacuatio honestatis, fons irriguus jurgiorum, quod vetustas quidem habuit sacrum, sed contentiosa posteritas fecit esse ludibrium [æc. lubricum]. Primus enim hoc apud Elidem Asiæ civitatem Ænoaus fertur edidisse: quod postea Romulus in raptu Sabinarum, necdum fundatis ædificiis, ruraliter ostentavit Italiæ. Sed mundi dominus ad potentiam suam opus extollens, mirandam etiam Romanis fabricam in vallem Murciam tendit Augustus; ut immensa moles firmiter præcincta montibus contineret, ubi magnarum rerum indicia clauderentur. Bissena quippe ostia ad duodecim signa posuerunt. Hæc ab hermulis ^c funibus demissis subita æqualitate panduntur: docentes totum illic, ut putabatur, consilio geri, ubi imago capitis ^d cognoscitur operari. Colores autem in vicem

^a Aurigæ, ut celeriores equos redderent, magicis artibus utebantur, ut colligere est ex Hieronymo, Hilaro, Arnobio lib. 1, et ex l. ix, cap. de malefic. JURET.

^b Laudatur hic nobilis auriga, quod modo agitatorum arte superaret, et modo equorum velocitate transcenderet: quo loco notandum est mirifice placuisse in spectaculis equorum celeritatem, adeo ut narret Capitolinus Verum imperatorem volucris equo Prasino aureum simulacrum fecisse; quinetiam multi ex agitatoribus adversariorum equos dæmoniacis imprecationibus impediabant, ut suos ad cursum facilius impellerent. Optime Arnobius de magorum artibus loquens: Quis enim hos nesciat familiarium dirumpere charitates, aut sine clavibus reserare quæ clausa sunt, aut ora silentio vincire, aut in curriculis equos debilitare, incitare, tardare. Ac Ammianus Marcellinus scribit Apronianum præfectum Urbis, capitali animadversione damnasse Hilarium aurigam convictum ac confessum, vixdum pubescentem filium suum venefico tradidisse docenti artium nefariarum secreta legibus interdicta, ut nullo conscio adminiculis juvaretur internis. BROSS.

^c Vide Joseph. Scaliger. Lect. Ausonii. cap. 14. JURET.

^d Lorippus lib. 1 de laudib. justitiæ, pag. 78; et Isidorus Etymolog. lib. xviii, cap. de coloribus equorum; et cap. de desultoribus; et cap. de obelisco. Vide Suetonium cap. 7; et Plinium lib. ix, epist. 6. JURET.

A temporum quadrifaria divisione funduntur; prasinus virenti verno, venetus nubilæ hiemi, roseus æstati flammeæ, albus pruinoso autumnio dicatus est, ut quasi per duodecim signa digrediens annus integer signaretur. Sic factum, ut naturæ ministeria spectaculorum composita imaginatione luderentur. Biga quasi lunæ, quadriga solis imitatione reperta est. Equi desultorii, per quos circensium ministri missos denuntiant exituros, luciferi præcursorias velocitates imitantur. Sic accidit ut dum se colere astra putarent, religionem suam ludicra similitudine profanarent. Alba linea ^e non longe ab ostiis in utrumque podium, quasi regula directa, producitur; ut quadrigis progredientibus, inde certamen oriretur: ne dum semper propere conantur elidere, spectandi voluptatem viderentur populus abrogare. Septem metis ^f certamen omne peragitur, in similitudinem hebdomadis reciproce. Ipsæ vero metæ secundum zodiacos decanos ternas obtinent summitates, quas ad instar solis quadrigæ celeres pervagantur. Rotæ Orientis et Occidentis terminos designant. Euripus maris vitrei reddit imaginem, unde illuc delphini æquorei ^g aquas interfluunt. Obeliscorum quoque prolixitates ad cæli altitudinem sublevantur; sed potior soli, inferior lunæ dicatus est: ubi sacra priscorum Chaldaicis signis, quasi litteris indicantur. Spina infelicitum captivorum sortem designat: ubi duces Romanorum supra dorsa hostium ambulantes, laborum suorum gaudia perceperunt. Mappa ^h vero, quæ signum dare videtur circensibus, tali casu fluxit in morem: cum Nero prandium protenderet, et celeritatem, ut assolet, avidus spectandi populus flagitaret, ille mappam, qua tergendis manibus utebatur, jussit abjici per fenestram, ut libertatem daret certaminis postulati [alii, postulandi; alii, postulanti]. Hinc tractum est, ut ostensa mappa ⁱ certa videatur esse pro-

^e Plinius lib. xxxv, cap. 17; et Seneca lib. xix, epist. 109. JURET. Albam lineam vocat auctor, quod Martialis cretam mappam nominat. Vide Cedrenum in Historiæ Compendio: ibi enim confirmantur et illustantur quæ ab auctore de mappæ origine dicuntur. BROSS.

^f Vide Suetonium in Claudio cap. 21; et Isidorum Etym. lib. xviii, cap. 30; et cap. 37, de septem spatiis. JURET.

^g Alciatus Paren. lib. v, cap. 27. JURET.

^h Mappam vocat circensium spectaculum, quæ quidem vox legitur in Novellis Græcis: meminit Suetonius in Augusto, c. 45, ubi loquitur de aurigatione, deque circo maximo, atque adeo de equis certantibus et circensibus, et mappa, quam magistratus olim mittebant, signi videlicet dandi gratia. Figurata etiam equorum agitatio circensis mappa per synecdochen vocata est, et ita non modo apud Justinianum, sed apud Juvenalem Satyr. 12 quoque accipitur, cum ait, ludos circenses, qui et magni dicti sunt, et Megalenses, intelligens,

Interea Megalensium spectacula mappæ;

et apud Senecam cap. 30, de ira, lib. iii, quo loco ursos leonesque mappa proritat. BROSS. Vide nov. de Consulibus. GAUL. et CIV.

ⁱ Id etiam refert Tertull. lib. de Spectac., cap. de munere. Servius in lib. Æneid. Et Isidor. lib. xviii, cap. 24 et cap. 41. JUA.

missio circensium futurorum. Circus, a circuitu dicitur; circenses, quasi circuenses: propterea quod apud antiquitatem rudem, quæ necdum spectacula in ornatum deduxerat fabricarum, inter enses et flumina locis virentibus agerentur. Nec vacat quod viginti quatuor missibus conditio hujus certaminis expeditur, ut diei noctisque horæ tali numero clauderentur. Nec illud putetur irritum quod metarum circuitus ovorum erectionibus exprimitur: quando actus ipse, multis superstitionibus gravidus, ovi exemplo, geniturum se aliqua profitetur. Et ideo datur intelligi, volitantes atque inconstantissimos inde mores nasci, quos avium matribus aptaverunt. Cætera circi Romani longum est sermone decurrere, dum omnia videantur ad causas singulas pertinere. Hoc tantum dicimus omnimodis stupendum, quod illic, supra cætera spectacula, fervor animorum inconsulta gravitate [*Jur. forte pravitate*] rapiatur (*Vide Cypr. lib. de Spectac.*). Transit prasinus, pars populi mæret; præcedit venetus, et potior turba civitatis affligitur: nihil proficientes, ferventer insultant; nihil patientes, graviter vulherantur; et ad inanes contentiones sic descenditur, tanquam de statu periclitantis patriæ laboretur. Quod merito creditur dicatum numerosæ superstitioni, ubi ab honestis moribus sic constat excidi. Hæc nos fovemus necessitate populorum imminentium, quibus votum est ad talia convenire, dum cogitationes serias delectantur abjicere. Paucos enim **57** ratio capit, et raros probabilis oblectat intentio, et ad illud potius turba ducitur, quod ad curarum remissionem constat inventum. Nam quidquid æstimat voluptuosum, hoc et ad beatitudinem temporum judicat applicandum. Quapropter largiamur expensas, non semper ex judicio demus. Expedit interdum desipere, ut populi possimus deslerata gaudia continere.

EPISTOLA LII.

CONSULARI VIRO ILLUSTRIS THEODORICUS REX.

Præcipit ut eligat agrimensorem, qui contentionem inter Leontium atque Paschasium pro casarum terminis ortam dirimat.

Sicut invidiosa nimis interpellantium suggestione comperimus, inter Leontium atque Paschasium spectabiles viros finalis orta contentio est, ita ut terminos casarum suarum non legibus, sed viribus crederent vindicandos. Unde miramur tanta animositate fuisse litigatum, quod aut terminis testibus, aut jugis montium, aut fluminum ripis, aut arcaturis constructis aliisque signis evidentibus constat esse definitum.

* Circus locus erat publicus, ἰσοῦ μέγεθος, ut est apud Herodianum lib. ii Hist., τὸ πλῆθος συνίων ἐκκλησιαστικῶν, in quo populus ludos spectans considebat. Virgil. lib. v Æneid. :

..Mediæque in valle theatri
Circus erat.

Fuerunt autem tres circi Romæ. Circus maximus inter Palatium et Aventinum; circus Flaminius, qui et Apollinaris, et circus Neronis in Vaticano. Bross.
b *Missus, us.* Erat cursus septem curriculum solennis confectus ab agitatoribus in ludo circensi. Onuph. Panuin. — *Missibus* ex V. C. legendum est.

Quid isti facerent, si in Ægyptiacis partibus possiderent, ubi Nili fluminis superveniente diluvio, indicia finium vastissimus gurges abradit, et indiscreta terræ facies redditur, ubi omnia limus tegere comprobatur? Quapropter nec tunc ad arma concurrere debuissent, si excitata lis nulla satisfactione superata discederet. Hoc enim per geometricas formas et gromaticam disciplinam ita diligenter agnoscitur, quemadmodum litteris omnis sermo conclusus est. Geometriam quippe, ut est hominum genus nimis acutissimum atque sollicitum, Chaldæi primum invenisse memorantur: qui rationem ipsius disciplinæ generaliter colligentes, et in astronomicis rebus, et in musicis, et in mechanicis, et in architecticis, et in medicinam, et ad artem logisticam, vel quidquid potest formis generalibus contineri, aptam esse docuerunt; ut sine ea nihil horum possit ad agnitionem verissimam pervenire. Hanc post Ægyptii, non dissimiliter animi fervore calentes, propter augmenta Nilotica, quæ singulis annis votiva inundatione patiuntur, ad dimensionem terræ et recuperandas formas finium transtulerunt; ut fieret arte distinctum, quod litigiosæ confusio videbatur obnoxium. Quapropter agrimensorem peritissimum, cui ab arte nomen est, vestra nihilominus adhibeat magnitudo; ut jam omnia, quæ manifesta ratione distincta sunt, per evidentia debeat documenta monstrare. Nam si hoc egit illa disciplina mirabilis, ut indeterminatos agros ratione certa distingueret, quanto magis iste monstrare debet omnia, quæ jam probantur suis finibus terminata? Augusti siquidem temporibus orbis Romanus agris divisus, censuque descriptus est; ut possessio sua nulli haberetur incerta, quam pro tributorum susceperat quantitate solvenda. Hoc auctor Hyrumetricus redegit ad dogma conscriptum; quatenus studiosus legendo possit agnoscere, quod deberet oculis absolute monstrare. Videant artis hujus periti, quid de ipsis publica sentit auctoritas. Nam disciplinæ illæ, toto orbe celebratæ, non habent humi honorem. Arithmeticam dicis, auditoriis vacat. Geometria, cum tantum de cælestibus disputat, tantum studiosis exponitur. Astronomia et musica discuntur ad scientiam solam; agrimensori vero finium lis orta committitur, ut contentionum protervitas abscondatur. Judex est itaque artis suæ, forum ipsius agri deserti sunt: **58** fanaticum credis, quem tortuosis semitis ambulare conspexeris. Indicia siquidem rerum inter silvas asperas et dumeta perquirat, non ambulat jure communi, via illi est sua lectio, ostent-

Sic Cassiodorus in Chronico sub Philippo 24 imp., Am liano et Aquilino cons., Varro de Re rustica lib. i, cap. 2. JUR.

* Tam editiones quam manuscripti habent gromaticam, sed error est; legendum enim gromaticam, quo nomine inscripsit olim librum Hyginus, ut testatur Volaterranus Urba. Comment. lib. xvi et lib. xxx. Est autem vox propria agrimensorum. Vide Nonium Marcellum in verbo *Gramus* et *Grumæ*. JURET. Hanc lectionem emendavit etiam Vossius de Arte Gramm. pag. 3.

dit quod dicit, probat quod didicit, gressibus suis concertantium jura discernit; et more vastissimi fluminis ^a, aliis spatia tollit, aliis rura concedit. Quapropter auctoritate nostra suffulti, talem eligite, post quem partes erubescant impudenti fronte litigare; quatenus possessorum jura confusa esse non debeant, quibus est necessarium rebus propriis adhibere culturam.

EPISTOLA LIII.

APRONIANO VIRO ILLUSTRIS, COMITI PRIVATARUM, THEODORICUS REX.

Præcipit ut si aquilegem, qui Romam ex Africa venerat, comperit esse hujus artis peritissimum, inopiam ejus necessariis annonis revelet, eique jungat mechanicum, qui eum opera sua juvet.

Magnitudinis vestræ relatione comperimus, aquilegium ^b Romam venisse de partibus Africanis, ubi ars ipsa pro locorum siccitate magno studio semper excolitur, qui aridis locis aquas possit dare venatiles ^c; ut beneficio suo habitare faciat loca nimia sterilitate siccata. Hoc nobis fuisse gratum cognosce; quatenus industria illa majorum libris exposita, nostris temporibus venerit approbanda. Signis quippe virentium herbarum ac proceritate arborum vicinitatem colligit decenter undarum. Terris enim, quibus dulcis humor non longe subest, ubertas quorundam germinum semper arridet; ut est juncus aquatilis, canna levis, rubus validus, salix lenta [*ms. Gr. et Cuj.*, læta], populus virens, et reliqua arborum genera, quæ tamen ultra naturam suam felici proceritate luxuriant. Sunt et alia hujus artis indicia, cum nocte adveniente lana sicca in terram ponitur jam provisam, et rudi cacabo lecta relinquitur: tunc si aquæ proximitas arriserit, mane humida reperitur. Sole autem declarato intuentur etiam magistri loca solliciti, et ubi supra terram minutissima-

^a Et contra flumina vice censorum funguntur, L. 30, ergo, alluvio, De acq. dom. FORNER.

^b Legendum aquilegem. Vocantur enim aquileges a Seneca Natur. quæst. lib. III, cap. 15; a Plinio lib. X, epist. 38. JUR.

rum volitare spissitudinem conspexerint omnino muscarum, tunc promittunt læti facile quod quæritur inveniri. Addunt etiam in columnæ speciem conspici quemdam tenuissimum fumum, qui quanta fuerit altitudine porrectus ad summum, tanto in imum latitudo latere cognoscunt; ut hoc sit mirabile, quod per hæc aliaque signa diversa mensura definita prædicatur, quanta profunditate quæsitata monstretur. Prædicunt etiam sapes aquarum ^d, ut nec aspera dispendioso labore debeat quæri, nec dulcis necessariaque inhonore confemni. Hanc scientiam sequentibus pulchre tradiderunt apud Græcos ille, apud Latinos Marcellus; qui non solum de subterraneis fluentis, sed de ipso quoque ore fontium sollicitè tractaverunt. Dicunt enim aquas quæ ad orientem austrumque prorumpunt, dulces atque perspicuas esse, et pro sua levitate saluberrimas inveniri; in septentrionem vero atque occidentem quæcunque manant, probari quidem nimis frigidæ, sed crassitudine suæ gravitatis incommodas. Atque ideo, si viderit memorato illi sapientia vestra et codicum lectione, et usu rerum quæ sunt prædicta constare, competentibus annonis de publico deputatis, peregrinationem ejus inopiamque relevabis: accepturus mercedes, cui artis suæ dona præstiterit. Nam quamvis Romana civitas aquis abundet irriguis, sitque fontibus gaudens, et formarum inundatione ditissima, reperiuntur tamen plurima suburbana quæ hanc videantur desiderare peritiam. Et merito continetur, qui vel pro parte necessarius esse cognoscitur. Iste tamen mechanicus omnino jungendus est, ut undas, quas iste reperit, ille levet; et arte subire faciat, quod ascendere non prævalet per naturam. Habeatur ergo et iste inter reliquarum artium magistros, ne quid desiderabile putetur fuisse, quod sub nobis non potuerit Romana civitas continere.

^c Id est, aquas fluentes e vena perpetua. JUR. Alii, vernatiles.

^d De sapore aquæ Vitruvius lib. VIII, cap. 1: quo in lib., et Seneca lib. III Natur. quæst., multa de aquis, quæ nunc prudens omitto, disputantur. FORNER.

LIBER QUARTUS.

59 EPISTOLA PRIMA.

HERMINAFRIDO [INSS. HERMAFRIDO] REGI THORINGORUM THEODORICUS REX.

Dat illi in matrimonium neptem suam, quæ laudatur; et renuntiat se equos, quorum pulchritudo describitur, nec non et alia munera ab eo missa libenter accepisse.

Desiderantes vos nostris aggregare parentibus, neptis [*Ac.*, neptem] charo pignori, propitia Deitate, sociamus; ut qui de regia stirpe descenditis, nunc

^a Uxoris dotes, doctrina, mores, forma, genus, dignitas; sed principem locum eruditioni tribuit. Solebant autem veteres puellas erudire: Livius lib. III, de Virginia; Plin. lib. I, epist. 17; Athen. lib. XIII; Lucian., περί των επί μισθῶ συνόντων. Plutarch.

D etiam longius claritate imperialis sanguinis fulgeatis. Mittimus ad vos ornatum aulicæ domus, augmenta generis, solatia fidelis consilii, dulcedinem suavissimam conjugalem; quæ et dominatum jure vobiscum impleat, et nationem vestram meliore institutione componat. Habebit felix Thoringia, quod nutrit Italia litteris doctam ^a, moribus eruditam, decoram non solum genere, quantum et feminea dignitate; ut non minus patria vestra istius splendeat

περί παιδῶν ἀγωγῆς. Galieni imp. tempore puellæ et viduæ Plotini philosophi scholam disciplinæ causa frequentabant: cujus instituti meminerunt Julian. lib. IV. Ubi pupil. educ., Gordian. lib. XV, si paterno, c. de neg. gest. FORN.

moribus quam suis triumphis. Quapropter salutantes vos gratia competenti, indicamus nos venientibus legatis vestris impretiables quidem rei, sed more gentium suscepisse pretia destinata, equos argenteo colore vestitos, quales decuit esse nuptiales. Quorum pectora vel crura sphaeris carnis decenter ornantur; costae in quamdam latitudinem porriguntur; alvus in brevitate constringitur; caput cervinam reddit effligem, imitantes velocitatem cujus videntur habere similitudinem. Hi sunt sub pinguedine nimia mansueti, magna mole celerrimi, aspectibus jucundi, visibus gratiores; incedunt enim molliter, sessoros suos insanis festinationibus non fatigant; quiescitur potius in ipsis quam laboretur; et compositi delectabili moderatione, agilitate norunt continua perdurare. Verum hunc, quamvis nobilissimum gregem, belluasque morigeras, vel alia quae direxistis eximia, victa cognoscitis : quando omnia jure superat, quae decus regiae potestatis exornat. Destinavimus et nos quidem, quae principalis ordo posebat; sed nihil majus persolvimus, quam quod vos tantae feminae decori copulavimus. Adsint vestro divina conjugio, ut sicut nos causa junxit affectionis, ita et posteros nostros obliget gratia parentalis.

EPISTOLA II.

REGI HERULORUM THEODORICUS REX.

Adoptat eum in filium per arma, et dat illi equos, enses, clypeos et reliqua bellorum instrumenta.

Per arma fieri posse filium, grande inter gentes constat esse praeconium : quia non est dignus adoptari, nisi qui fortissimus meretur agnosci. In sobole frequenter fallimur. Ignavi autem esse nesciunt, quos judicia pepererunt. Hi enim gratiam non de natura, sed de solis meritis habent, quando vinculo animi obligantur extranei; et tanta in hoc actu vis est, ut prius se velint mori, quam aliquid asperum patribus videantur indigi. Et ideo more gentium, et conditione virili, filium te praesenti munere procreamus; ut competenter per arma nascaris, qui bellicosus esse dignosceris. Damus quidem tibi equos, enses, clypeos, et reliqua instrumenta bellorum; sed quae sunt omnimodis fortiora, largimur tibi nostra judicia. Summus enim inter gentes esse crederis, qui Theodoricus sententia comprobaris. Sume itaque arma, mihi tibi que profutura. Ille a te devotionem petit, qui te magis defensare disponit : probat tuum animum, et opus non habebit obsequium. Adoptat te talis, de cujus gente tu potius formideris. Nota sunt

^a Ut luteus color nuptiis dicatus fuit, sicut ex Catullo et Apuleio eximia doctrinae vir Turneb. probat, lib. xxviii, cap. 2, Adversar., ita et argenteus seu candidus, ut ex hoc loco constat : Apuleio lib. vii de Asino; Valer. Max. lib. ii, cap. 1; Plutarch. in Problem. Unde in luctu interdicebatur, Paul. lib. i sent. tit. ult. Qui luget, inquit, abstinere debet a conviviis, ornamentis et alba veste. Aeschines oratione contra Ctesiph. exprobrat Demostheni, quod triduo post filiae unicae obitum λευκὴν ἐσθῆτα λεβῶν sacrificavit. FORN.

^b Per arma infr. lib. viii, epist. 1 et 9. De qua re ne quidquam hic amplius adnotem, impedioc doctissimi viri Pithoei, sagacissimi rerum antiquarum per-

scutatoris, diligentia : qui hunc ritum lib. i Advers. exsecutus est. Sic investitura fiebat baculi et annuli traditione, cap. 4 de concess. praeben. Sic manumissio apud Longobardos per sagittam, Paul. Diacon. lib. i de Gest. Longobard. Sed haec alias fortasse fusius. FORN.

EPISTOLA III.

SENARIO VIRO ILLUSTRIS, COMITI, THEODORICUS REX. *Illi confertur dignitas comitivae patrimonii, et summopere laudatur.*

Ad ornatum palatii credimus pertinere aptas dignitatibus personas eligere : quia de claritate servientium crescit fama dominorum. Tales enim provehere principem decet, ut quoties procerem suum fuerit dignatus aspicere, toties se cognoscat recta judicia habuisse. Moribus enim debet esse conspicuus, qui datur imitandus. Facile est qualemcunque sibi deligere; multis autem electum vivere [ed., videre] decet. Cape igitur per indictionem quartam (An. Ch. 511) illustris comitivae nostri patrimonii dignitatem, quam tibi non immerito tribuit regalis auctoritas. Diu namque nostris ordinationibus geminum mutatus obsequium, et consilii particeps eras, et disposita laudabili assumptione complebas. Subiisti saepe arduae legationis officium; restitisti regibus non impar assertor, coactus justitiam nostram et illis ostendere qui rationem vix poterant cruda obstinatione sentire. Non te terruit contentionibus inflammata regalis auctoritas : subjugatis quinimo audaciam veritati, et obsecutus ordinationibus nostris in conscientiam suam barbaros perculisti. Quid studium tuum longa lucubratione sollicitum, et continui laboris inculpabile referamus obsequium? Usus es sub exceptionis officio eloquentis ingenio : favebat ipse sui delectatus auditor, dum meliora faceres, cum [forte, quam] recitare coepisses. Pronuntiatio tua nostrum delectabat arbitrium : quia tantum dictantium reficiebas animum, quantum se lassare poterat cura cogitantium. Fuit quoque in te pars altera vitae laudabilis, quod arcana nostra morum probitate clauderebas, multorum conscius, nec tamen, cum plura nosses, elatus. Collegis gratia, superioribus humilitate placuisti. Sic omnium pro te factus est unus animus ex magna diversitate sociatus. Carpes certe probatae institutionis gratissimum fructum, quando proventus tuus ita potuit omnes laetos efficere, ut universi in te judicent sua desideria profecisse. Tuere igitur

^c Hunc mox dicit saepe subiisse arduae legationis officium, et regibus restitisse. Unde arbitror illum esse Senarium de quo in prisco carmine seu elogio quod exstat Veter. Epigram. lib. iii, pag. 108. Ad hunc etiam scribit epist. 7 hujus libri. JON.

^d In illo vetusto elogio Senarii dicitur : Aulica quippe comes rexi patrimonio clarus. JON.

hanc virtutum amabilem præclaramque constantiam; nostræque domus auctoritate subnixus, tanto studiosius gratiam quære, quantum te locum beneficiis respicis invenisse. Tende itaque adhuc bonis actibus tuos ad potiora successus: sciens gratiam nostram in illo semper augeri^a qui se dignum adepto culmine desiderat inveniri.

EPISTOLA IV.

SENATUI URBS ROMÆ THEODORICI REX.

Renuntiat se illustrem virum Senarium ad comitivam patrimonii subvexisse, qui multis laudibus effertur.

Gloriosum quidem nobis est, Patres conscripti, honores passim impendere; sed laudabilius benemeritis digna præstare. Quidquid enim talibus tribuimus, pro generali potius utilitate largimur. Cunctis siquidem proficit recti tenax proventus; nec locus B relinquitor injuriæ, cum ad bonos pervenit regula disciplinæ. Hoc itaque præclaro desiderio illustrem virum Senarium comitivæ patrimonii dignitate subveximus, qui venalitatibus obscura animi claritate refugiat, qui calumnias non lætetur, nec patrimonii auctoritate suffultus, de nostro sibi faciat terrore compendium; sed jus æquabile possit tenere cum cæteris, unde nobis placere respicit servientes. Hæc de illo futura promittere, præteritorum facit temporum fides. In ipso quippe adolescentiæ flore palatia nostra meritis maturus intravit; et quod robustas quoque fatigat ætates, nullo deceptus novitatis errore, ad imperantis conversus arbitrium, effectum bonarum præstitit jussionum. Nunc ad colloquia dignus, nunc ad exceptiones aptissimus, frequenter C etiam in legationis honorem electus, cujus multiplex meritum incertum apud nos reddebat officium. Non enim unius loci vir debet dici, a quo multa videntur impleri. Sed hæc amplius commendabat humilitas [Ac., utilitatis], quæ tam clara quam rara est. Novum

^a Mss., tuis ad potiores voces suscipiens gratiam nostram, optans in illo, etc.

^b Γνωμὴν perpulchra. Novum est, sub amore principis custodire modestiam, pro eo quod diceremus, arduum est eos qui apud principem plurimum possunt, se moderate submissequere gerere. Novum, id est magnum, tit. de publ. judic. nova pœna, pro atroci. Servius Honorat. in illud Virgil. Pollio, Et ipse facit nova carmina, et in illud, Quis novus hic nostris, etc. Galenus apud Hippocrat. νεανικῶς, interpretatur γενναίως, vel σφοδρῶς, vel ἰσχυρῶς, id est, generose, valde, vehementer. FORN.

^c Huic sententiæ suffragatur Symmach. lib. 1, epist. 37. Quippe lætitia, inquit, loquax res est atque ostentatrix sui, adeo ut magnæ parti hominum nulla ab hac cautio sit. Idem epist. seq. In serenis frontibus animorum indicia perleguntur; non enim se caput exundantis lætitiæ magnitudo, sed designata pectorum latebras ita multa et candida foris prominet, ut intelligatur non ingentior esse quam verior. Apuleius lib. III Florid. Nam nunc lætitiæ faciundæ obstrepit, et cogitatio voluptate impeditur, ac mens occupata delectatione mavult impræsentiarum gaudere quam prædicare. Quid faciam? cupio gratus videri: sed præ gaudio nondum mihi vacat gratias agere. FORN.

Quod autem hic dicitur garrulam esse lætitiam, congruit iis quæ leguntur in Panegyrico Pacati:

A est enim b, sub amore principis custodire modestiam: quia gaudia semper animos inquietant; modus etiam raro G1 lætis rebus imponitur, qui magis in tristibus interveit. Garrula res est lætitia c; nec enim præ gaudio potest spiritus contineri. Verum inter hæc stupenda meritorum, originis quoque simili claritate resplendet; ut hæreas qua parte sit ditior, cum copiosius utraque possideat. Habent ergo sigillatim distributa præconium, juncta miraculum. Quapropter, P. C., assurgat primævis introeuntibus cana libertas d. Nihil de genio vestro subtrahitur, quando venientium novitas honorabiliter invitatur. Parentes e publici de clementia nominati, duplex vos ratio benignitatis invitet: incipiens mereatur gratiam, proventus favorem.

EPISTOLA V.

AMABILI VIRO DEVOTO, COMITI, THEODORICUS REX.

Statuit ut omnes navicularii Campaniæ, Lucaniæ, sive Thuscianæ fidejussoribus idoneis se committant ad victuales species in Gallias fame laborantes devenendas, pretioque distribuendas.

Nullum deest nostras gravanter suscipere jussiones, quæ magis utilitates noscuntur extollere devotorum. In Gallicana igitur regione victualium cognovimus charitatem, ad quam negotiatio semper prompta festinat, ut empta largius angustiore pretio distrahantur. Sic evenit ut et venditoribus satisfiat, et illis provisio nostra subveniat. Atque ideo devotio tua præsentis auctoritate cognoscat omnes navicularios Campaniæ, Lucaniæ, sive Thuscianæ fidejussoribus idoneis se debere committere, ut cum victualibus speciebus tantum proficiscantur ad Gallias: habituri licentiam distrahendi, sicut inter emptorem venditoremque convenerit. Grande commodum f est, cum indigentibus pacisci: quando fames totum solet contemnere g, ut suam necessitatem possit expellere [mss.,

ait enim in eundem hominem non posse eodem tempore gaudium et silentium convenire. Plinius quoque scribit inesse gaudio vim cogendi. Manca est sine sermone hilaritas, et simulacrum mæroris est occultare quod gaudeas, et afflictionis mutatio vocem in lætitia non habere. Prætermittendum non est quod M. Cato in oratione pro Rhodiensibus affirmat, res secundas lætitiæ transvorsum nos trudere a recte consulendo atque intelligendo. Apuleius vero Florid. lib. III lætitiæ obstrepere ait faciundæ, et cogitationem voluptate impedire. Quibus congruit vetus proverbium reflatum a D. Hieronymo, nimirum eloquentiam rem non esse tristem. Baoss.

^d Id est curia, seu senatus. JUR.

^e Id est senatorum. JUR.

^f Hic pretia rerum variantur, l. 63, pretia, ad l. Falcid. commerciorum mater necessitas, l. 1 de contr. empt. FORN.

^g Famis tempore omnia charius venduntur: imo et liberi a parentibus distrahuntur. Valentin. novell. 11, Notum est, inquit, proxime obscenissimam famem per totam Italianam deservisse, coactosque homines filios et parentes vendere, ut discrimen instantis mortis effugerent. Paul. lib. V, tit. 1 sentent.; l. 2, De patrib. qui fl. distr. Annibale Cassitium oppidum obsidente, Strabo lib. V testatur, ὡς ὑπὸ λιμοῦ διακοσία δραχμῶν πρᾶβίντες μεθύμνοι, imo murem ea in obsidione 20 nummis venisse, refertur a Plinio lib.

^h Hic locus non est Symmachi, sed Nazarii in Panegyri. ut D. Juretus dicit se observasse ad Symm. lib. 1, ep. 51.

explere]. Nam cum ambitioni suæ serviat, propemodum donare videtur, qui vendit rogatus. Ad saturatos cum mercibus ire certamen est: suo autem pretium poscit arbitrio, qui victualia potest ferre jejunis.

EPISTOLA VI.

SYMMACHO VIRO ILLUSTRIS, PATRICIO, THEODORICUS REX.
Jubet ut filios Valeriani, quos pater studiorum causa Romam deduxerat, in ea detineat; nec liceat eis ante exire quam decreverit.

Rationabiles petitiones supplicum libenter amplectimur, qui etiam non rogati justa cogitamus. Quid est enim dignius quod die noctuque assidua deliberatione volvamus, nisi ut rempub. nostram sicut arma protegent, æquitas quoque inviolata custodiat? Spectabilis itaque Valerianus in Syracusana civitate consistens, reverti se ad lares proprios supplicavit, qui studiorum causa liberos^b suos ad Romanam civitatem deduxit. Quos illustris magnificentia tua, ex nostra continens jussione, in supradicta urbe faciat commorari; nec illis liceat ante discedere, nisi hoc noster proloquatur affatus [ms. Aud., affectus]. Ita enim et illis studiorum provectus acquiritur, et nostræ jussionis reverentia custoditur. Non ergo sibi putet impositum, quod debuit esse votivum. Nulli sit ingrata Roma, quæ dici non potest aliena. Illa eloquentiæ fecunda mater, illa virtutum omnium latissimum templum. Sentiat plane, quod charum est [ed. clarum]; in hanc gratia esse creditur, cui habitatio tanta præstatur.

62 EPISTOLA VII.

SENARIO VIRO ILLUSTRIS, COMITI PRIVATARUM, THEODORICUS REX.

Monet eos qui e Sicilia frumentum in Gallias devehebant, naufragium passos esse tristissimum; atque adeo jubet ut quod periit triticum iis reputetur.

Propositum nostræ pietatis est, injuste periclitan-

viii, cap. 57. Val. Max. lib. vii, cap. 6. Vide epist. 27 lib. 12, infra. FORN.

^a Et Justin. proœmio Instit. et l. un., c. de relig. et sumpt. fun. Synesius ad Preonium ὑπὲρ τοῦ δώρου. Athenis fuit Eleaticum gymnasium, ubi pari litterarum et armorum cura stulioque exercebantur, διδασκαλεον, λόγων τε καὶ ἄμα ὀπλων ὁμοτιμῶς ἐπεμελήθησαν. FORN.

^b Fuere olim domicilia litterarum omnium optimarum Athenæ, Rhodus, Roma, Berythus, Constantinopolis, Alexandria. FORN.

^c Sic etiam dicuntur prosecutores equorum in l. 1, c. de tract. et stat.; prosecutores publicarum functionum, l. 9, c. de curs. publ.; prosecutores reorum in l. solent. D. de custod. reor. Bross.

^d Modiatio, modius. Epiphanius περὶ στ. θυμῶν. l. ult., c. de naufrag.; lib. xi, l. 32. Cum navarchorum. De naviculariis lib. xiii C. Th., l. 16. Cum non frumentum, c. de usur. Calculus modiationis d. l. ult.: ubi obiter observa lacunam dispendii eo sensu dici ab Honorio et Theod. quo lacuna ærarii. Symmacho lib. 1, epist. 19. Gellio, famæ lacuna, lib. xi, c. 3. Ciceroni Verrina 4 modismos longe aliud in legibus navalibus Justiniani. FORN.

Modiationem tritici. Hic locus pertinet ad l. super naufragiorum, 6, c. de naufrag.; hæc enim vult ut si naviculariorum culpa navigandi opportunitate transacta, ex annona publica aliquid tempestate maris deperierit periculum ad omne naviculariorum corpus pertineat pro rata portione, non ad fiscum, non ad collatores. Sciendum tamen est quod naufragio pe-

atium sublevare fortunas: quia quod aliena vi constat impositum, trahere non possumus ad delictum. Iniquum est enim ut hominis vitio deputetur quod ejus voluntate non regitur; et illud imputetur periclitanti, unde raro datur evadere. Atque ideo sublimitas tua prosecutores frumentorum^c, qui de Sicilia fuerant ad Gallias destinati, lacrymabili nos additione pulsasse cognoscat, dum susceptum onus promovissent in pelagus, adversis flatibus fuisse susceptum: ubi fatiscente compage trabium, omnia vis undarum absorbit; nec quidquam miseris de aquarum nimietate, nisi solas lacrymas restitisse. Unde illustris sublimitas tua, præsentis auctoritate commonita, modiationem tritici^d quam sub hac sorte periisse probaverint, supradictis prosecutoribus sine aliqua faciat cunctatione reputari. Crudelitatis enim genus est, ultra naufragium velle desævire^e, et illos ad dispendia cogere, quibus inopem vitam probantur immania elementa [ms. A. et ed. Niv. et Gam., pericula]^f cessisse.

EPISTOLA VIII.

HONORATIS POSSESSORIBUS ET CURIALIBUS FOROLIVENSIBUS [ed., FOROJULIENSIBUS] THEODORICUS REX.

Decernit ut accepto pretio, e patria sua trabes ad Alsuanum sine ulla mora devehant.

Grave videri non debet, quod nostra ordinatione censetur: quia novimus æstimare, quod vos oportet implere. A nobis quippe potestis rationabiliter custodiri, quibus profecistis non gravati. Proinde devotioni vestræ præsentis auctoritate decernimus, ut accepto pretio competenti, de locis vestris ad Alsuanum trabes sine aliqua dilatione devehatis; quatenus et nostra ordinatio sortiri possit effectum, et perceptis mercedibus nec vos videamini sustinere dispendium.

rii, sine navicularii culpa, a fisco accepto ferri, nec navicularii periculo cedere. Quod autem ad hanc modiationis vocem atinet, reperitur sæpissime in jure, ut in supradicta lege, et in l. 1, Cod. de ann. civil. et aliis multis. Male quidam modiationem pensitationem esse frumentum, cum potius sit mensura: perperam quoque alii modiationem ad æstimationem numerariam referunt in lege Rhodia. Bross.

^e Humana sententia: cui non absimile illud Iliupiani videtur, Si labes facta sit, omnemque fructum tulerit, damnum coloni non esse: ne supra damnum seminis amissi mercedes agri præstare cogatur. Nam vis divina, quam θεοῦ βίαν, vel, ut apud Armenopulum est, θεομνίαν vocant, non debet conductori esse damnosa, si plusquam tolerabile est, læsi fuerit fructus. L. 11, Ex conducto, § si vis; l. 25, Si merces, D. locat. et cond. Naufragiorum legibus hæc quoque ascribitur, Naufragia ad publicanos pertinento, l. 1 C. Theod. de naufrag., lib. xiii, tit. 8. Quod perantiquum esse ex Hermogene et Fortunatiano liquet: ne ex calamitate miserorum fiscus luctuosum lucrum caplet. D. l. 1, l. 2, l. 5, l. 11, C. Justiniano, de naufrag. intra anni spatium naufragus remedium ex indulgentia consequitur. Hoc addit l. pen. ut confestim, et levato velo ejusmodi cause cognoscantur. FORN.

^f Noster Cassiod. infra hoc lib. ep. 19, de nautis, quos frequenter plus affligunt damna, quam solent nudare naufragia. Seneca lib. vii Controvers. 1: O maria, justiora judiciis! o meliores procelle patre, etc. FORN.

EPISTOLA IX.

OSUINI [ed., OSUNI] VIRO ILLUSTRIS, COMITI, THEODORICUS REX.

Constituit ut si qui Maurentio et Paula patris auxilio orbatis litem intenderint, eos ad curiam regiam mittat.

Innocentiæ professio est nostram elegisse præsentiam: ubi nec violentiæ locus datur, nec avaritiæ vitia formidantur. Maurentius atque Paula, patris auxilio nudati, multorum se injuriis testantur exponi: quorum adolescentia pervia videtur incommodis^a, cum facile possit subripi vel juvenibus destitutis. Et ideo nostrum merentur præsidium, a quibus se calliditas non abstinet improborum. Proinde sublimitas vestra tenorem præsentis jussionis agnoscens, supra memoratos adultos, si quis jurgantium pulsare maluerit, ad nostrum comitatum noverit dirigendos: ubi et innocentia per fugium, et calumniatores jus possunt invenire districtum.

EPISTOLA X.

JOANNI VIRO SENATORI, CONSULARI CAMPANIÆ, THEODORICUS REX.

Decernit ut edictum promulget in eos qui sponte ad pignorandi se studia contulerint; et jubet ut quisquis, quod repetere debuisset, pignorandi gratia fortassis invaserit, voce juris amittat. Quod si quis solvendo non sit, in eum vult justibus animadverti.

Fœdum est inter jura publica privatis odiis licentiam dare, nec ad arbitrium proprium judicandus est inconsultus fervor animorum. Iniquum quippe nimis est quod delectat iratum. Furentes justa non sentiunt, quia dum commoti animo in vindictam sæviunt, rerum temperantiam non requirunt. Hinc est quod legum reperta est sacra reverentia, ut nihil manu^b, nihil proprio ageretur impulsu. Quid enim a bellica confusione pax tranquilla distabit, si per vim litigia terminentur [ms. A., per jura litigia non terminentur]? Provinciarum igitur Campaniæ atque Samnii suggestione comperimus, nonnullos, neglecta temporum disciplina, ad pignorandi^c se studia transtulisse, et quasi edicto misso, per vulgus licentiam cre-

^a Circumscriptio adolescentum Lætoria lege prohibita, Cicer. in Offic. et de Nat. deor. Jul. Capitolin. in Antonio Philosopho, l. 2. C. Theod. De donat. lib. tit. 12. Insidiæ fiunt adolescentibus, l. 1, de Minoribus. FORN.

^b Nihil manu, χειρῶν νόμος, id est vi. Pompon. l. 2, de orig. jur. : Omnia manu regis gubernabuntur. Florent., manu a regibus. Ms. liber, manuum legibus. Paulus, adversus extraneos homines, si quid manu commiserint. Quod genus dicendi qui minus perspexerunt, ansi sunt integræ Pandectarum Florentinarum lectioni substituere, modo, manus; modo, in alium; modo, malum. Et in Photii Nomocanone, tit. 9, cap. 7 : Si episcopus adversus collegam συναπιστοπον actionem habens non agat, sed cum illo tractet, χειρὶ πράξει, id est manu et vi agat. Male Henricus Agyleus, χειραπάσει, conatus emendare, frustra, ut ex concilii Carthagin. can. 121, et Justiniani novel. 1 3, convincitur. Vis omnis legibus infesta, cum insuper habito magistratus imperio privati sibi jus ipsi dicunt. L. non est singulis, de reg. ju., ἀναρχίαν δανιστῶν vocat. Harmenop. lib. in Epitom., tit. 5, ἀνάρχως, Justinian. leg. Rustic., tit. 1, l. 6. FORN.

^c Pignoraciones, et quas præsalias dicunt, prohibet Theodoricus, et Zeno l. un., ut nullus ex vicinis

visse vitiorum. His multo acerbiora jungentes, alienis debitis ad solutionem alios trahi, solamque causam probabilem videri, si aliqua debitori potuit in civitate conjungi. O iniquum persuasionis (lege pervasionis. JURET.) errorem. Dividuntur causæ germanis: filius obligationibus^d paternis, si non sit hæres, exiit; uxor maritalibus debitis, nisi per successione vincula, non tenetur; et audacia solutionem trahit extraneos, cum absolvant jura conjunctos. Hoc hactenus fieri nostri ignorantia fortasse pertulerit, nunc necesse est remedium de legibus habeat, quod nostram potuit intrare notitiam. Proinde edictalis programmatice tenore comperto spectabilitas vestra ad cunctorum faciat notitiam pervenire, ut quisquis quod repetere debuisset, pignorandi studio fortassis invaserit, voce [ms., vocem] juris amittat, nec liceat cuiquam sua sponte, nisi obligatum forsitan, pignus auferre. Si vero alterum pro altero, quod nefas dictum est, pignorare maluerit, in duplum cui vim fecit direpta restituat: quia scelera damna plus cohibent, et sola detrimenta cogitant qui pudoris fecere jacturam. Quem vero ab hac redhibitione [alii, redimitione] fœdum patrociniū tenuitatis excusat, pro admissi qualitate facinoris in eum fustuario supplicio vindicetur. Non enim patimur impunitum quod nolimus esse permis-

EPISTOLA XI.

SENARIO VIRO ILLUSTRIS, COMITI, THEODORICUS REX.

Remittit ad eum causam inter possessores Volienses atque curiales diligenti examine discutiendam, nec non et finiendam.

Spes est certa remedii, vota supplicum ad prudentis remisisse judicium; ut per ordinationis beneficium, confusionis abrogetur incertum. Proinde magnitudo tua, cujus ordinationi videtur subjacere provincia, inter possessores Volienses atque curiales causam diligenti examinatione discutiatur, quatenus inter eos sopiatur querela, a vobis patefacta justitia. Non enim decet post audientiam vestram negotium trahi, a quo post alios iudices debuisset audiri.

pro alienis vicaneorum debitis teneatur; lib. xi C. Justinianus novell. 52 et 13; et vim omnem a repub. abesse jubet, ut non manu, sed actione experiat. Idque juri nostro consentaneum est, l. ex-tat et l. pen. quod met. caus., l. 9, negantes, c. de oblig. et act. FORN.

^d Al., alligationibus, etc. Scribit vero Sextus Empyricus lib. i, cap. 14, in fin. Pyrrhon. hypothes., legem esse apud Romanos, ut qui paternis bonis renuntiat, non persolvat patris nomina. Apud Rhodios autem dissolvere æs alienum paternum compellatur. Quavis non omnis filius est hæres, nec statim invitus obstringitur æri alieno a patre conflato: a cujus hereditate (quod hodie licet) abstinerit, tot. tractatu de jur. del. l. 12, cum a matre, C. de rei vindic.; l. 15, æris; l. 24, si patri, C. de donat., c. non omnis, 52, q. 2. Quare Alexander pontifex Rom. quod indistincte rescribit filium patris debita exsolvere teneri, c. 1 de solut., id non simpliciter de filio, sed secundum ea quæ sæpius contingunt, de filio hæreditatem tantum patris adeunte accipiendum est, arg. l. 4, 5, 6, de legib. Ut plurimum existit hæres patris, cuius hereditas tacita quadam natura liberis addicitur. L. 11, in suis, de lib. et posthum.; l. 7, cum ratio, D. de bon. damn. FORNER.

EPISTOLA XII.

A

EPISTOLA XIII.

MARARADO VIRO ILLUSTRIBUS, COMITI ET GEMELLO VIRO SENATORI, THEODORICUS REX.

Illis committit causam inter Archotamiam et Aetherium nulum ejus juxta leges audiendam, ut mediis sacrosanctis Evangelis cum tribus honoratis jurisperitis sententiam secundum prisci juris formam proferant.

Propositi nostri est ut provincias nobis, Deo auxiliante, subjectas, sicut armis defendimus, ita legibus ordinemus: quia semper auget principes observata justitia; et quantum probabili institutione vivitur, tantum summis adhuc provectoribus aggregatur. Archotamia itaque illustris femina flebiliter ingemiscens, nepotis sui calamitatem tali conquestione depulavit (dum semper aviæ cura tenior est suorum), asserens Aetheriam nurum suam, mariti postposita dilectione, cuidam se Liberio jugali fœdere sociasse, et cum ornatior cupit novis thalamis apparere, studeat prioris viri facultates evertere, allegans ditatam Uliorum spoliis, quibus magis decuit congregari. Ideoque nos, qui desideria supplicum consuevimus remittere ad statuta divalium sanctionum, ut nec insinuationem supplicum renuamus, nec adversarii negotium credula facilitate damnemus: sublimitatis vestræ judicio hanc causam legibus committimus audiendam, ut omni incivilitate submota, mediis sacrosanctis Evangelis, cum tribus honoratis, quos partium consensus elegerit, qui legum possint habere notitiam, quidquid prisci juris forma constituit inter eos, considerata disciplina nostri temporis, proferatis. Quia non decet per vim eos aliquid agere qui ad nostra moruerunt regimina provenire.

* Ea vis est αποργής φυσικής προς τὰ τέκνα, ut parentes malint liberis quam sibi bene esse: et amor a natura hominibus insitus descendat magis quam ascendat, l. 19, Institutus, D. quod met. cau.; l. pen. § de uno, D. de rit. nupt., propter propagationem scilicet tuendam generis educandæ p̄olis immortalitatem quamdam generis humani natura commenta videtur. Aristot. in Oeconom. : Κατὰ τοῦτο γὰρ μίνον ἢ τῶν ἀνθρώπων κατὰστασις οὕσα βνητή ἐκ τῆς διαδοχῆς τοῦ ἀέλου τυγχάνει, καὶ αἱ τῶν γονέων εὐχαι εἰς τοῦτο πάσαι συντίθενται. Quod Theophil. tit. de jure nat. adumbravit, Ἡ φύσις ὁρῶσα τὸ καθ' ἑκάστου τῶν ζώων θανόντων δαπανώμενον, διὰ τοῦ γάμου, καὶ τῆς ἐντεθῆναι παιδοποιίας, καὶ τῆς πρὸς τεχνίτας αποργῆς τε, καὶ ἀνατροπῆς, καὶ διαδοχῆς τὴν ἀθανασίαν τοῖς ἐμψυχώσατο. Val. Max. de censoria nota: Natura vobis quemadmodum nascendi, ita gignendi legem scribit, parentesque vos alendo nepotum nutriendorum debito (si quis est pudor) alligaverunt. FORN.

Sic locutus est Sidonius Apo linaris: Roscia te salutat cura communis, quæ in aviæ amicarumque indulgentissimo sinu (quod raro contingit nepotibus aliis), et cum severitate nutritur, qua tamen tenerum non infirmatur ævum, sed infirmatur ingenium. Et alibi: Filiam unicam parvam post obitum uxoris relicta solatio cælibatus alit teneritudine avita, materne diligentia, paterna benignitate. Booss.

¶ In cur tam multa annonæ militari nostris legibus jure quodam singulari constituta sint, de quibus alias. FORN.

Ad bellum gerendum tria sunt necessaria, ut puta, apparatus pecuniæ, comæatum, armorum; estque annonæ adeo necessaria, ut qui frumentum necessariumque comæatum non præparat, vincatur sine ferro, et in eo culpæ hodiernam incuriam pos-

SENARIO VIRO ILLUSTRIBUS, COMITI PRIVATARUM, THEODORICUS REX.

Illi insinuat se decrevisse ut Colossæo ad Sirmiensem Pannoniam misso, juxta consuetudinem veterem annonæ præbeantur.

Emolumenta desse laborantibus non oportet, ut et bonæ spei aditus aperiatur, et desudantium querela justa compensatione claudatur. Atque ideo providentiam nostram, quæ omnes reipub. partes sub cœlesti favore circumspicit, ordinasse cognosce, ut Colossæo viro illustri pro laboribus et meritis ad Sirmiensem Pannoniam destinato, juxta consuetudinem veterem victualia præbeantur, quatenus dum memorato viro necessaria fuerint præparata, locus injustis præsumptionibus abrogetur. Disciplinam siquidem non potest servare jejunus exercitus, dum quod desse semper præsumit armatus. Habeat quod emat, ne cogatur cogitare quod auferat. Necessitas moderamen non diligit, nec potest imperari multis quod nequeunt custodire paucissimi.

EPISTOLA XIV.

GESILÆ SÆJONI THEODORICUS REX.

Jubet ut cogat Gothos in Thuscia utraque commorantes, debita vectigalia exsolvere, et contumaces puniat.

Magni peccati genus est alienis debitis alterum prægravare, ut quod potest exigi non mereatur audiri. Sua quemque damna respiciant, et is solvat tributam qui possessionis noscitur habere compendium. Atque ideo præseuti tibi auctoritate delegamus, ut Gothi per Picenum sive Thuscias utrasque residentes, te imminente cogantur exsolvere debitas

sumus, cum fere mendicitas ad omnem desperationem vocat armatos: nam, ut cum imperatore loquar, miles non timet vestitus, armatus, calcæatus, et satur, et habens aliquid in zona. Booss.

¶ Miserrima omnino castrensium fames quid designarit in Spendianis militibus Polybius, et Porphyrius, περί ἐμψύχων ἀποργῆς, lib. II, quid Numantinis; Val. Max. lib. VII, cap. 6. Quid Romanis Livius lib. IV, et Ammian. Marcellin.; quid Hierosolymitanis Euseb. III, cap. 4, Eccles. Histor.; Joseph. Antiqu. lib. IX, cap. 4; idem de Bello Judaico lib. VI, cap. ult., et lib. VII, cap. 6. Vide lib. XII, epist. 5. FORN.

¶ Quanta sit necessitatis vis ac potestas declarant auctores, nam, ut loquitur Horatius,

Omnia rapit
...Eque lege necessitas,
Sortitur insignes, et iustos.
Omne capax movet urna nomen.

Præterea idem anteambulatricem fortunæ dicit esse necessitatem, fortunæ dominatum et potentiam constituens, quod quidquid ei collibuerit, nulla vis tanta sit, ut impedire possit. Clavos etiam trabales perelegantis fictione et conceptione ibidem tribuit necessitati, quibus omnia ligat, firmatque, et retineat. Booss.

¶ Nam tributi et vectigalis nomine, prædia ipsa et possessores conveniuntur, l. 7, Imperatores, D. de publican. Demosth. n. advers. Timocratem ait tributa non a corporibus, sed a possessoribus seu fundis deberi, τὰς εἰσφορὰς τὰ κτήματα, οὐ τὰ σώματα οφείλειν. Τὰ γὰρ ἀπὸ τούτων εἰσφύρομεν. L. 1 et 3, C. si propter publ. pens. et tit. sine sensu, vel reliqu. fund. comp. non poss. Legem de publicanis et vectigalibus non adversus homines, sed adversus rem scriptam esse docet Quintil. declamat. 341, Salvian. lib. V de Providentia. FORN.

functiones. In ipsis enim initis comprimendus excessus est, ne fœda imitatio, quasi turpis scabies, paulatim reliquos comprehendat. Si quis ergo iussa nostra agresti spiritu resupinatus abjecerit, casas ejus appositis titulis fisci nostri iuribus vindicabis, ut qui juste noluit parva solvere, rationabiliter videatur maxima perdidisse. Qui enim debent ad fiscum celerius esse devoti, nisi qui capiunt commoda donativi? Quando amplius de nostra humanitate recipiunt quam stipendii jure præstetur. Nam si liberalitatis nostræ causa tractetur, nos potius voluntaria tributa solvimus, qui fortunas omnium sublevamus.

EPISTOLA XV.

BENENATO VIRO SENATORI THEODORICUS REX.

Statuit ut viginti unum dromonarios robustos in locum defunctorum eligat, viresque eorum probet.

Illustris et magnifici viri comitis Patrimonii suggestione comperimus dromonarios ^a viginti **65** et unum de constituto numero mortis incommodo fuisse subtractos. Unde providentiam nostram, cujus est proprium quod casu subducitur reparare consilio, hoc statuisse cognosce; ut supradictos dromonarios probare sine aliqua dubitatione festines, qui tamen ad hoc opus possint idonei reperiri. Remigum enim labor operosus valentes animo et viribus quærit, ut confidentia mentis procellis obviare possit undosis. Quid enim audentius quam illud infidum ac vastissimum mare intrare parvo navigio, quod eluctari facit desperationis sola præsumptio? Quapropter jussis te nostris hanc cautelam convenit adhibere, ut querelam de congregatis debilibus non facias, cum nos [*Imp.*, nec] **C** robustissimos quæsiisse cognoscas.

EPISTOLA XVI.

SENATUI URBS ROMÆ THEODORICUS REX.

Remittat se Arigerno comiti, quem ob præclare gesta laudat, Romanæ urbis disciplinam commisisse, et ut illi pareant omnes jubet.

Utilitatis publicæ causa, quam noster animus semper spectat, virum illustrem comitem Arigernum, civem pene vestrum, dudum ad Gallias æstimavimus dirigendum, ut ejus maturitate consilii titubantium potuissent corda firmari. Novitatem quippe sollicitam prudenter convenit habere rectores, ut quemadmodum fuerit vitæ formatus ordo, sic currat instituta devotio. His rebus ad nostra vota compositis, et gloria civilitatis retulit, et quod inter vos didicit diligenter ostendens, bellorum insignia reportavit. **D** Quem desideratum, sicut putamus, cœtui vestro reddidimus, ut qui vobis longa ætate placuit, nunc gratior fiat, cum eum adjecta bona commendant. Quapropter disciplinæ se præfati viri Romanus ordo restituat, ut quod quietis amore præcipitur, devotiis

^a Dromones navigia celerrima quasi cursoria a Justiniano vocantur in l. 4, C. de off. præf. præf. aff., quos celones Latini appellant a celeritate, ut testatur Nonius. Milites, inquit, constituas qui possint et ipsum tractantem servare, et omnia quæcumque in partibus Hispaniæ vel Galliæ, sive Fraucorum aguntur, viro spectabili duce denuntiari: in quo tractato etiam dromones quantos provideris, ordinari facias. Isidor. 19 Etymol. Bross.

A animis impleatur; quatenus et excessibus tollatur licentia, et quod optamus maxime, locum nequeat invenire vindicta. Si qua etiam per ejus absentiam culpa provenerit, inter vos justitiæ consideratione corrigite, sicut nobilitati vestræ convenit agere, cui semper probitas placet: quoniam nos specialiter injunxisse cognoscite, ut error, qui ab auctoribus suis minime fuerit emendatus, legum districtione resecur. Pareatur ergo, P. C., viro multis temporibus jam probato, cujus necesse est prædicanda sequi, qui se hæcenus sub vestra omnium laude tractavit, et in tanta frequentia nullius reperit adversa judicia.

EPISTOLA XVII.

IDÆ VIRO SUBLIMI, DUCI, THEODORICUS REX.

Præcipit ut ecclesiæ Narbonensis possessiones ab aliquibus pervasoribus occupatas, restituendas curet.

Definitam rem ab antiquo rege, quam tamen constat rationabiliter esse decretam, nulla volumus ambiguitate titubare: quia decet firmum esse quod commendatur probabili jussione. Cur enim priora quassemus, ubi nihil est quod corrigere debeamus? Atque ideo præsentis tibi auctoritate præcipimus ut possessiones Narbonensis ecclesiæ, secundum præcelsæ recordationis Alarici præcepta, a quibuslibet pervasoribus occupatæ teneantur, æquitatis facias contemplatione restitui: quoniam versari [*ms.*, adversari] nolimus in Ecclesiæ dispendio præsumptiones illicitas, dum nostra deceat tempora sedare confusa. Esto contra talia omnino sollicitus, ut qui es bello clarus, civilitate quoque reddaris eximius. Sic et arma tua, Deo juvante, corroboras, si justitiam mediocribus servare contendas. Improbis enim potuisse resistere, non prævalet excusare, quando omnes tibi libenter cedunt, quem gloriosum in bellorum certamine cognoverunt. Ignavus forte audacibus jubere nil possit: nemo plus præsumptibus imperat quam quem sua facta commendant.

EPISTOLA XVIII.

ANNÆ VIRO SENATORI, COMITI, THEODORICUS REX.

Decernit ut diligenter inquirat num Laurentius presbyter, effossis mortuorum sepulcris, thesaurus invenerit.

Consuetudo est nostræ clementiæ, probatæ nobis fidei agenda committere, ut cum iudices delegamus prædictos tractatu maturo, locum prava nequeat invenire subreptio. Dudum siquidem ad nos multorum suggestione pervenit, Laurentium presbyterum effossis cineribus funestas divitias inter hominum cadavera perscrutatam, concussionemque mortuis intulisse, quem oportet viventibus quieti prædicare. Non abstinnisse perhibetur ^b tam crudeli contagio piis dica-

Dromones erant navigia celerrima et expediti cursus, quorum meminit infra lib. v, epist. 16 et 17, quæ alibi naves cursoriæ vocantur, ut apud Sidon. Apoll. lib. 1, epist. 5. Inde igitur dromonarii dicti, qui erant remiges dromonum. Juv.

^b Sepulcorum ossa eruere nefas fuisse testantur veteres, et Horat. ode 16 Epod., Virg. iv Æneid. Bross.

tas consecrationibus manus, aurum exsecrabilis quæsiisse fertur affectu, quem suam decuisset egentibus dare substantiam, vel sub aequitate collectam. Quod te diligenti examinatione præcipimus indagare, ut si veritati dicta perspexeris convenire, hominis ambitum eo tantum sine conclusas, ne possit aurum supprimere, quod eum non licuit invenire. Scelus enim quod nos pro sacerdotali honore relinquimus impunitum^a, majori pondere credimus vindicandum.

66 EPISTOLA XIX.

GEMELLO VIRO SENATORI THEODORICUS REX.

Scribit se remisisse ad præsens tempus solutionem siliquatici in frumentis, vino et oleo, ut copiam possit præstare provinciis.

Decet principalem providentiam fessa refovere, ut asperitatem casuum mitiget lenitas jussionum. Non enim sentitur incommodum, si quod per adversitatem constat oppressum, concessa prosperitas ostenderit sublevatum. Siliquatici namque præstationem, quam rebus omnibus nundinandis provida designavit antiquitas, in frumentis, vino et oleo dari præsentis tempore non jubemus, ut hæc remissio solutionis copiam possit præstare provinciis, et respirent aliquatenus fessi præsentis salubritate decreti. Quis enim ad vendendum non incitetur largius, cui solita dispendia subtrahuntur? Portus nostros navis veniens non paveat, ut certum nautis possit esse refugium, si manus non incurrerint exigentium, quos frequenter plus affligunt damna quam solent nudare naufragia. Sit hoc forsitan sub quiete tolerandum, nunc autem, dum provincialibus præstare cupimus, mercium dominis interim consulamus.

EPISTOLA XX.

GERBERICH VIRO SENATORI THEODORICUS REX.

Decernit ut unum jugum ecclesiæ Constantii episcopi pietate principum collatum et ab usurpatoribus delectum, restituatur.

Si desideramus locum beneficiis invenire, ut titulos possimus nostræ pietatis erigere, quanto magis aliena beneficia intacta volumus defendi, qui propria cupimus sponte largiri, maxime quando et illud conscientie nostræ reponitur, quod de tisco sub antiqua solemnitate præstatur! Proinde viri venerabilis episcopi Constantii supplicatione comperimus, sacrosanctæ ecclesiæ ipsius unum jugum, veterum principum pietate collatum, et nunc quorundam usurpatione violenta retineri. Sed quia nos uti nullum volumus fraudibus suis, præsertim cum in dispendio

^a Sic in legibus Wisigothorum lib. iv, tit. 6. Deo potius vindicanda relinquimus, quam nostro rescindenda iudicio delinimus. JUR.

^b Tota hæc epistola est de arte magica, et in magos dando esse iudices declarat, quoniam, inquit, versari non licet in magicis artibus temporibus Christianis. Cum autem magi apud Persas potissimum deorum cultui vacare solerent, in tantum postea aucta est eorum vanitas, ut non solum observatione 67 siderum futura prædicare, sed artibus quibusdam et maleficis et scire se omnia, et facere posse profiterentur. BROSS.

^c Justinianus novell. 415, γοητικόν dixit, id est magicos susurros, interprete Juliano, qui sunt inanibus accitis, l. 6, C. de malefic. et mathem. Aure-

A pauperum detestabili mente versetur, præsentis auctoritate decernimus ut ea quæ retro principum constiterint humanitate deputata, supra memorata ecclesia sine aliqua imminutione percipiat, manente pœna etiam pervasori, qui et veterum dona et ecclesiæ probatur violasse compendia.

EPISTOLA XXI.

GEMELLO VIRO SENATORI THEODORICUS REX.

Admonet ut sit ad injuncta sollicitus, necessitate temporis id exigente.

Quamvis efficaciam tuam insistere credamus injunctis, et studiose deflectere quæ nobis cognoveris displicere, tamen sollicitum admonitio nostra non deserit, ut instructor reddaris, dum infra scriptis brevibus delimita susceperis. Proinde ordinatio nostra nulli videri debet ingrata, cum necessitas temporis excuset onera jussionis. Esto itaque ad injuncta sollicitus, quia licet sit semper adhibenda, maxime tamen utilis est in necessitate custodia. Parebis ergo communitus, ut sic possis cum provincialibus agere quemadmodum nos eis respicis velle præstare, quatenus securus de nostra gratia consequaris, quidquid sollicitus de pravo studio habere contempseris.

EPISTOLA XXII.

ARGOLICO VIRO ILLUSTRIS, PRÆFECTO URBIS, THEODORICUS REX.

Narrat se ab eo accepisse Basilium atque Prætextatum magicarum artium fuisse accusatos, et decernit ut quinque senatoribus secum assumptis, adhibito quoque Arigerno comite, hanc causam juris ordine custodito examinet, et si reos compererint, legum distractione plectant.

Intolerabilis excessus est^a, qui supernæ majestatis affectat injuriam, et oblitus pietatis, crudelia sectatur erroris. Quem enim speravit veniæ locum, qui reverendum contempsit auctorem? Abscedat ritus de medio jam profanus; conticescat pœnale murmur^c animarum. Versari non licet in magicis artibus temporibus Christianis (Vide Baron. ad an. Christi 504). Magnitudinis itaque tuæ relatione comperimus Basilium atque Prætextatum, artis sinistrae jamdiu contagione pollutos, in accusationem tui examinis personarum intentione deductos. Super qua re nostram te asseris spectare^d sententiam, ut confidentius fiat quod pietatis nostræ mandat auctoritas. Sed nos, qui nescimus a legibus discrepare, quorum cordi est in omnibus moderatam tenere justitiam, præsentis auctoritate decernimus ut quinque senatoribus^e, id est ma-

lius Prudentius lib. i contra Symmachi relationem,

Murmure nam magico tenues excire figuras,
Atque sepulcrales scire incautare favillas.

Cedrenus de Apollonii Tyanæi præstigiis pag. 35, γοητικόν ab ejulatu ad sepulcra deducit, nempe ἀπὸ τῶν γόων, καὶ θρήνων τῶν περὶ τοὺς τάφους τοῖς τὸ τοιαῦτα ἐπιτελεῖσθαι γινόμεναι, v. infra lib. ix, ep. 18. FORNER.

^d Spectare pro exspectare: ut contra, exspectant, pro spectant, l. 3, C. de red. act. Paul. lib. i, tit. 9; lib. v, tit. 6, Sentent. FORN.

^e Theodoricus hoc loco jubet Argolicum præfectum Urbi, quinque senatoribus adhibitis, de crimine Basilij atque Prætextati cognoscere, qui artis sinistrae

gnificis et patriciis viris, Symmacho, Decio, Volusiano atque Caeliano, nec non illustri viro Maximiano, hanc causam legitima examinatione pensetis. Et per omnia juris ordine custodito, si crimen quod intenditur fuerit comprobatum, ipsarum quoque legum distinctione plectatur, ut rei abditis atque secreti per hoc vindictæ genus a culpis talibus arceantur, quos ad leges trahere non potest incerta notitia. De qua re illustri viro comiti Arigerno præcepta direximus, ut omnium violenta defensione submota, si se occultant, ad iudicium protrahat impetitos^a, et vobiscum in hac causa residentes, nec opprimi faciat innoxios, nec leges sinat evadere criminosos.

EPISTOLA XXIII b.

ARIGERNO VIRO ILLUSTRIS, COMITI, THEODORICUS REX.

Præcipit ut Basilium et Prætextatum magicæ artis insimulatos et fuga elapsos quærat, et repertos ad iudicium quinquevirale ducat, quo causam curet discuti et finire.

Quamvis oporteat commissam tibi disciplinam Romanæ civitatis in omnibus custodiri, tamen in eis maxime studio-ior esse debes, quæ nostra tibi auctoritate delegata cognoscis; ut circa te augeat gratiam custodia iustitia, et augmenta sumas nostri iudicii, qui nobis hactenus de integritate placuisti. Præfectus igitur Urbis sua nobis relatione declaravit, Basilium atque Prætextatum magicis artibus involutos, impeti accusatione multorum, quos elapsos intimat mentis alienatione custodum. Eos te præcipimus ubicunque repertos ad iudicium quinquevirale ducere, quod in præsentis negotio nostra delegavit auctoritas, ubi te residere censemus; ut violenta omnium defensione submota, hanc causam discuti facias legibus et finire. Et si rei criminis, cujus impetuntur, fuerint approbati, sententiam subeant, quam juris definita sanxerunt. Si vero innocentia eorum detestabili pulsatur invidia, opprimi eos nulla ratione patiaris: quia in omnibus causis, consideratione divina, illud fieri volumus, quod opinionem nostræ pietatis accumulat.

EPISTOLA XXIV.

ELPIDIO [alii, HESPIDIO] DIACONO THEODORICUS REX.

Concedit facultatem ædificandi quibusdam in locis Spoletinæ civitatis jam vetustate confectis, modo publico usui non deserviant.

In lucrum cedunt quæ benemeritis conferuntur; et de ipso munere magis acquiritur, cum optimis digna præstantur. Petitionis tuæ proinde tenore comperimus, loca in Spoletina civitate, quæ jam longo situ

stræ, id est magicæ rei deferebantur. Valentinianus etiam, et Valens in l. 40 C. Theod. de maleficis, quia ex ordine senatorio maleficiorum invidia quidam stringebantur, ideo illa negotia urbanæ præfecturæ discutienda remittere sese inquirunt: quod si quando ejusmodi quæstio incideret, quæ commode definiri a præfecto Urbis non posset, ad principem recurrendum erat, ut liquet ex d. l. 40, C. de maleficis. Lex autem ultima Cod. Theod. de iurisd. omn. iudicium, nominationem cavet præfectum Urbis non posse cognoscere de causa criminali senatoris, nisi adhibuerit in consilium quinque senatores non electos, sed sorte ductos, ne de capite atque innocentia alterius iudicio electi iudicent; et addit id jam pridem statutum fuisse.

A squalor vetustatis obnupserat, splendorem reparationis expetere; ut rebus antiquitate confusis novitatis facies adulta reddatur; et beneficio tuo rediviva consurgant, quæ annositate inclinata corruerant. Quod nos, respectu meritorum tuorum, et impensi longa sedulitate servitii, libenti animo duximus annuendum, ut et votis justa poscentium tribuatur effectus, et civitati reparationis crescat ornatus. Atque ideo petitioni tuæ robur præsentis humanitate largimur, ut porticum cum areola post Turasii thermas, si tamen publico^c tui non deservit, absoluta liberalitate potiaris: quia in licentiam reparationis accipiuntur potius præmia quam donantur. Ilac igitur auctoritate suffultus, in supradictis locis ædificandi sume fiduciam; nec aliquam imposterum metuas quæstionem, cum te et civitatis tueatur utilitas, et principis reverenda voluntas.

EPISTOLA XXV.

ARGOLICO VIRO ILLUSTRIS, PRÆFECTO URBS, THEODORICUS REX.

Statuit ut Petrus genere clarus et senatoriæ dignitatis candidatus, voti sui compos fiat secundum priscam consuetudinem.

Constat eum de se præsumere, qui ad sacri ordinis cupit fastigia pervenire. Merita enim suggerunt bonæ appetentiæ [ed., apparentiæ] nisus, et in qualitate desiderii potest meus honesta cognosci. Quis enim palæstricæ artis ignarus in stadium luctaturus introeat? Aut quis certamini misceatur, quod virtutis conscientia non suadet? In ipsis conatibus ægra languescunt, quæ meritorum presumptionibus non juvantur. Præconiorum ergo professio est, collegium desiderasse summorum; bonumque de se iudicium tradit, qui celsæ gradus expetit dignitatis. His ergo desiderii pietas se nostra libenter indulget, qui etiam in spem erigimus vota marcentia; ut dum proventus quæritur, probitatis studia plus amentur. Proinde illustri magnificentia tua Petrum, parentum luce conspicuum, suaque gravitate jam senatorem, in album sacri ordinis secundum priscam consuetudinem curet referri; **68** ut et tanto cœtui proficiat numerus, et candidato de sacro ordine crescat ornatus.

EPISTOLA XXVI.

UNIVERSIS MASSILIÆ CONSTITUTIS THEODORICUS REX.

Confirmat immunitatem a principibus illorum regionis collatam, et promittit se eos ab omni gravamine liberaturum, relaxatque eis censam præsentis anni. Libenti animo antiqua circa vos beneficia custodi-

Sane l. 13, eod. C. Theod. de accus., ostendit etiam quinquevirali iudicio finire apud præfectum Urbis crimen institutum adversus senatorem, vetatque spectatos iudices sponte delectos adhiberi, sed tantum sorte ductos. Bross.

^a Impetitos, id est accusatos; nam epistola sequenti ait, impeti accusatione. Et lib. v, epist. 53; et lib. xiv de accusat. C. Th. Jur.

^b Hanc epistolam et præcedentem citat card. Baronius tom. VI Annal. ad an. Chr. 504.

^c Cum hac tamen exceptione, Si publico usui non deservit; addit et alteram, Ne vicino quoque officiat ædificatum opus. L. 2, D. ne quid in loco publico. FORNER.

nis, eam nova utilitatibus vestris præstare cupiamus. Servare quippe terminos ignorat humanitas, et novellis decet blandiri beneficiis, post longa tempora restituti. Proinde immunitatem vobis, quam regionem vestram constat principum privilegio consecutam, hac auctoritate largimur; nec vobis aliquid novæ præsumptionis patiemur imponi, quos ab omni volumus gravamine vindicari. Censum præterea præsentis anni^a relaxat vobis munificentia principalis, ut et illa possitis accipere quæ vos non contigit postulasse. Ipsa est enim perfecta pietas, quæ antequam flectatur precibus, novit considerare fatigatos.

EPISTOLA XXVII.

TEZUTZAT SAJONI THEODORICUS REX.

Illi committit Petri tuitionem, quam ad Amara sajone, eo quod Petrum veluisset occidere, aufert; et jubet ut quidquid commodi a Petro acceperat Amara, in duplum restituat, atque de plaga inflicta ad iudicium comitis Dudæ ventat audiendus.

Detestabilis est quidem omnis injuria, et quidquid contra leges admittitur justa exsecratione damnatur; sed malorum omnium probatur extremum, inde detrimenta suscipere, unde credebantur auxilia provenire. Exaggerat enim culpam in contrariam versa crudelitas, et majus reatui pondus est, inopinata deceptio. Vir spectabilis itaque Petrus admiranda nobis sorte conquestus est sajonis Amaræ tuitionem, quam ei contra violentos indulsumus, in se potius fuisse grassatam; ita ut ictum gladii in se demersum aliquatenus postium retardaret objectio: subjecta est vulneri manus, quæ ut in totum truncata non caderet, januarum percussa robora præstitit: ubi lassato [*Jur.*, laxato] impetu cornua ferri acies corporis extrema perstrinxit. O exsecrabilem casum! Impugnavit hominem auxilium suum, ut solati prosperitate subtracta crevit ex defensione necessitas. His multo acerbiora subjungens, ut quasi læsio veniret ad pretium, ita scelus propriam enormi exactione taxatum est. Atque ideo juste in illos pietatis nostræ ira consurgit, qui benigna jussa [*Jur. legit jura*] in truculenta ministeria mutaverant. Nam quæ erunt refugia supplicantibus, si et nostra beneficia vulnerabunt? Proinde præsentî jussione censemus, ut quidquid superscriptus Amara commodi nomine de causis memorati supplicantis accepit, quasi oppugnator ingratus a te constrictus, in duplo ei cogatur exsolvere: quia sub pœna restitui dignum est, quod improba temeritate constat extortum. De plaga vero quam educto gladio temerarius præsumptor infixit, ad iudicium comitis Dudæ sæpe dictus sajo te compellente veniat audiendus; ut secundum edictorum seriem

^a Concedit Theodoricus Massiliensibus census immunitatem: quando autem coeperit census, non satis constat; alii enim a Julio Cæsare putant, alii ab Augusto, et melius meo iudicio, ut testantur Florus ac Livius; idque accidisse septimo Augusti consulatu ex Dione discimus. Hujus autem census duplex modus: videntur enim tributum et in capita contulisse, et in agros, lacus, pecudes, aliasque facultates: in capita, inquam, ut apud Am. Marcellinum lib. xvi videre est; in agros, apud jurisconsultos tit. de cen-

A quæ male commissa claruerint, sine aliqua dilatione componat. Tuitionem^b vero postulanti contra inciviles impetus ex nostra jussione salva civilitate præstabis, non exemplo accusati, sed consideratione decenter electi.

EPISTOLA XXVIII.

DUDÆ VIRO SENATORI, COMITI, THEODORICUS REX.

Illum constituit judicem causæ sajonis Amaræ, qui vulneraverat Petrum.

Conscientiam probamus, cui judicanda committimus: quia dignum est inter alios sequenda decernere, qui sibi modum visus est legitimæ conversationis imponere. Petrus itaque vir spectabilis Amaram sajonem nostrum, qui contrario omine pro ejus tuitione directus est, educto gladio se assertit vulnerasse, defensoremque fecisse, quod vix inimicus potuisset audere. Hoc te et legitima volumus disceptatione cognoscere, et probabili sententia terminare; quatenus nullus tentare ausus sit, quod nobis displicere cognoscit.

EPISTOLA XXIX.

ARGOLICO VIRO ILLUSTRIS, PRÆFECTO URBS THEODORICUS REX.

Reprehendit eum quod mandata principis, proprio modo ductus, nondum expleverit; atque decernit ut jussa sine mora facessat.

Si loci vestri cogitaretur auctoritas, si reverentiæ cura Romanæ^c; ultro debueratis expetere, in quibus arguimini. Quid enim præsentî tempore potuistis culmini urbano^d tam proprium, quam senatus clementa cogitare, quando famæ præsulis proficit, quod ordo sacer acquirit? Sed quantum viri clarissimi Armentarii testatur missa suggestio, in contrarium fædo ambitu de mora quæritis commoda, cujus vos optare debuisse constat augmenta. Quid enim amplius esse possit incongruum, quam nostris jussionibus expeditis supplicantium vota suspendere, et post sacræ præceptionis affatum, si dici fas est, adhuc^e regium suspendisse iudicium? Sed nos, quibus cordi est post primam culpam non statim desiderare vindictam, ad admonitionem potius jussa convertimus: ne sit nostra districtio nimia, quam lenis patientia non præcedat. Ideoque præsentî auctoritate decernimus, ut jussionibus nostris nulla dilationis calliditas afferatur: quia non habet ventæ locum, qui delinquit admonitus.

EPISTOLA XXX.

ALBRIO VIRO ILLUSTRIS, PATRICIO, THEODORICUS REX.

Illî conceditur curbæ porticus licentia, ut super eam

sibus. Bross.

^b Tuitionem, Nostrates, *savegarde*, vocant, de qua infra quoque lib. vii, form. 39. Form.

^c Aliqui legunt, *reverentia curiæ Romanæ*.

^d Præfecturæ urbanae dignitas omnes urbanos magistratus superabat. L. 3, C. de off. præf. Urb. Symmach. lib. i, epist. 22. Urbanum præsulem noster Cassiod. superioris lib. epist. 11 dignitatem honorum vocat: de quo infra quoque lib. vi, form. 4. Form.

possit novas fabricas construere, dummodo utilitati A publicæ non officiant aut decori.

Decet quidem cunctos patriæ suæ augmenta cogitare, sed eos maxime quos respub. sibi summis honoribus obligavit : quia ratio verum est, ut eum necesse sit plus debere, qui resus est majora suscipere. Porrecta itaque supplicatione testatus es, curbæ [Niv. et Gam., curiæ] porticus quæ juxta domum Palmatam posita, forum in modum aræ decenter includit, superimponendis fabricis licentiam condonari; ut et privatarum ædium habitatio protendatur, et antiquis mœnibus novitatis crescat aspectus. Ita sit ut quod per incuriam poterat labi, manentium videatur diligentia sustineri : quia facilis est ædificiorum ruina, incolarum subtracta custodia; et cito vetustatis decoctione ^a resolvitur, quod hominum præsentia non tuetur. Unde nos, qui Urbem nitore cupimus fabricarum surgentium componi, facultatem concedimus postulata : ita tamen, si res petita aut utilitati publicæ non officit aut decori. Quapropter rebus speratis securus innitere; ut dignus Romanis fabricis habitator appareas, perfectumque opus suum laudet auctorem. Nulla enim res est, per quam melius possit agnosci et prudentis ingenium, et largitatis effectus.

EPISTOLA XXXI.

ÆMILIANO VIRO VENERABILI, EPISCOPO, THEODORICUS REX.

Illum hortatur ut perficiat aquæductum quem auctoritate regis suscepit: at reficiendum.

Ad finem debet perducere, quæ prudentum intentio visa est suscepisse : quia sicut perfecta laudem pariunt, ita et vituperationem generant, quæ in mediis conatibus ægra deseruntur. Defectus enim rerum aut consilium titubare, aut vires arguit defuisse. Quapropter sanctitas vestra a tali oblocutione refugiens, quæ in aquæductu reficiendo probabili cura ex nostra auctoritate suscepit, celeriter ad effectum faciat pervenire. Nam quid aptius quam ut sitienti plebi provideat aquas sanctissimus ille sacerdos; et humana providentia satiet, quos etiam miraculis pascere debuisset? Imitaris enim antiquissimum Moysen, qui Israelitico populo longa ariditate siccat, de saxi sterilitate copiosos latices eduxit ^b; et ad implendum miraculum, inde fecit currere humidos liquores, ubi erat sicca durities. Tu autem si fontes irriguos saxorum constructione [ed. Niv. et Gam., constitutione] deducis, hoc labore tuo præstas populis, quod ille miraculis.

EPISTOLA XXXII.

DUDÆ SAJONI THEODORICUS REX.

Significat se accepisse res Tuphæ proscripti, apud

^a Omnia tempus depascitur, ædificia quoque, Vitruvius lib. 1, c. 8. Plin. 36, cap. 6; l. 15, si quando. ² C. de oper. public., l. 58, domus, de leg. 4. Paulinus in 10 Natali Felicis. FORNER.

^b Paul. cxxxiii: *Qui convertit petram in stagna aquarum, et rupem in fontes aquarum.* FORNER.

^c Proscriptorum bona fisco applicantur. Authent. bona damnatorum. C. de bon. proscrip. Bross.

Joannem sub emissione chirographi fuisse depositas; et præcipit ut uxorem Joannis filiumque ejus Januarium conveniat, et nisi libere eas restituerint, ipsi veniant ad consularem Campaniæ juxta leges audiendi.

Cum in omnibus causis velimus justitiam custodiri (quia regni decus est æquitatis affectus), in eis maxime quæ fisci nostri nomine proponuntur : ne quemquam detestabilis calumnia in invidiam reggantis affligat. Patimur enim superari salva æquitate per leges, ut inter arma semper possimus esse victores. Nam quem licenter subjectus superat, non debellat adversus. Marini itaque relatione comperimus res Tuphæ apud Joannem quondam sub emissione chirographi fuisse depositas. Et quia nobis competere manifestum est quod ad proscriptum poterat pertinere ^c, ideo præsentis auctoritate præcipimus, ut uxorem supradicti Joannis filiumque ejus Januarium moderata executione convenias. Qui si intestata [ed., intentata] injuste se retinere cognoscunt, æquitatis consideratione restituant : minusve [id est, sin minus], competenti sponione præmissa, ad consularem Campaniæ veniant legibus audiendi; ut coram partibus positus, te imminente, quod forma continet sanctionum divalium, conseatur. Ita tamen, ut nullo præjudicio, nulla injuria, nullo damno, innocentia prægravetur : ne alienæ accusationis invidiam tuam facere videaris offensam ^d.

70 EPISTOLA XXXIII.

UNIVERSIS JUDÆIS GENUÆ CONSTITUTIS THEODORICUS REX.

Confirmat privilegia quæ eis leges indulserant

Custodia legum civilitatis est indicium, et reverentia priorum principum nostræ quoque testatur devotionis exemplum. Quid enim melius quam plebem sub præcepto degere velle justitiæ, ut conventus multorum disciplinabilem sit adunatio ^e voluntatum? Hæc enim populos ab agresti vita in humanæ conversationis regulam congregavit. Hæc ratio a feritate divisit : ne arbitrio casuali vagarentur, quos regi consilio divina voluerunt. Oblata itaque supplicatione deposcitis privilegia vobis debere servari, quæ Judaicis institutis legum provida decrevit antiquitas : quod nos libenter annulimus, qui jura veterum ad nostram cupimus reverentiam custodiri. Atque ideo præsentis auctoritate censemus, ut quæcunque legum statuta monuerunt, circa vos illibata serventur; quatenus quod ad civilitatis [mss., civitatis] usum constat esse repertum, perpeti devotione teneatur.

EPISTOLA XXXIV.

DUDÆ SAJONI THEODORICUS REX.

Decernit ut loca adeat ubi thesauri latent, et, si inventi fuerint, fisco addicat publico.

Prudentiæ mos est in humanos usus terris abdita

^d Ut judex male judicando, litem suam facere dicitur. Publius Mimus : Amici vitia si feras, facis tua. FORN.

^e Gellius lib. 11, cap. 29, adunare messem, tractum a Græco, qui eodem sensu *ἰνωαίον* et *συνμαρον* vocant, l. 30, Rerum, D. de usucap. unita corpora; Senecæ lib. 11, cap. 2, Nat. Quæst. FORN.

talenta revocare, commerciumque viventium non dicere mortuorum : quia et nobis in fossa pereunt, et illis in nulla parte profutura linquuntur [alii, locantur]. Metallorum quippe ambitus solatia sunt hominum. Nam divitis auri vena similis est reliquæ terræ, si jaceat : usu, crescit ad pretium, quando et apud vivos sepulta sunt, quæ tenacium manibus includuntur. Atque ideo moderata jussione decernimus, ut ad illum locum in quo latere plurima suggeruntur, sub publica testificatione convenias; et si aurum, ut dicitur, vel argentum fuerit tua in lagatione detectum, compendio publico fideliter vindicabis : ita tamen ut abstineas manus a cineribus mortuorum, quia nolumus lucra quæri quæ per funesta possunt scelera reperiri. Ædificia tegant cineres, columnæ, vel marmora ornent sepulcra; talenta non teneant, qui vivendi commercia reliquerunt. Aurum enim sepulcris juste detrahitur, ubi dominus non habetur : imo culpæ genus est, inutiliter abditis [Cor. Gam., abdita] relinquere mortuorum, unde se vita potest sustentare viventium. Non est enim cupiditas eripere, quæ nullus se dominus ingemiscat amissis^a. Primi enim dicuntur aurum Eacus, argentum Indus rex Scythiæ reperisse, et humano usui summa laude tradidisse. Quod nos in contrarium negligere non debemus, ne sicut latentia cum laude sunt prodita, ita inventa cum vituperatione videantur esse neglecta.

EPISTOLA XXXV.

ACTORIBUS ALBINI THEODORICUS REX.

Permittit ut bona Albini, si per ætatem liceat, salvisque justitia et legibus in integrum restituantur, in quibus per prava contractus gravia passus erat dispendia.

Consulto provida decrevit antiquitas, Minores contractus liberos non habere^b, ut et insidiantium laquei^c frustrarentur, et lapsis ætas lubrica subveniret. Obrueretur quippe innocentia, si relaxaretur audacia, essetque cunctis fallendi studium, si fraus subreptitium lucraretur effectum. Et id-o priscae consuetudinis supplicatione porrecta suggeritis patronum vestrum in annis minoribus constitutum, in facultatibus suis potius aggregasse dispendia; dum ignara pueritia contraria gerit, quæ profutura putaverit; et nunc id tempus ætatis agere, quo lapsus possimus per ignorantiam subvenire : allegantes, ut quod jura tribuerunt, nostra quoque beneficia largiantur. Atque ideo, si petitio vestra a veritate non deviat, et intra annorum spatia deget, quibus hoc

^a A jure tractum. Thesaurus enim, favente Paulo, est vetus quedam depositio pecuniæ, cujus non exstat memoria, ut jam dominum non habeat; sic enim fit ejus qui invenit, quod non alterius sit : alioquin si quis aliquid vel lucri causa, vel metus, vel custodiae considerit sub terra, non est thesaurus : cujus etiam furtum fit. L. 31, nunquam, D. de acqui. rer. domi. Scævola lib. 1 responsor., a tutore pupilli domum mercatus ad ejus refectionem fabrum induxit. Is pecuniam invenit : quæritur ad quem pertineat. Respondit Scævola : Si non thesauri fuerunt, sed pecunia forte perditæ, vel per errorem ab eo ad quem pertinebat non ablata : nihilominus ejus eam esse cujus fuerat. l. 67, a tutore, D. de rei vindic. FORN.

^b Dion Chrys., περί ἀπιστίας τοῖς νεωτέροις τοσούτων ἰσῶν νόμος; οὐκ ἐὰ συμβῆλαι, ὡς ἀπίστοις οὖσιν. FORN.

A beneficium leges sacratissimæ præstiterunt, nihilque est quod jure contra referatur; patronum vestrum solemniter causa cognita in integrum restitui nostra quoque permittit auctoritas. Ita tamen ut omnia secundum justitiam legesque peragantur, quia sic supplicantibus consulere volumus, ut eorum adversarios per injustitiam non gravemus.

71 EPISTOLA XXXVI.

FAUSTO PRÆFECTO PRÆTORIO THEODORICUS REX.

Significat se provincialibus Alpium Cottiarum assem publicum per III indictionem relaxasse, quorum sata transiens exercitus vastaverat.

Providentissimi principis est graviter imminutis relinquere tributariam functionem, ut redivivis studiis ad implenda solemnia recreentur, qui pressi damnorum acerbitate defecerant. Nam si fessis minime relevetur onus, necessitate cernitur jacere prostratus. Melius est enim præsentia damna contemnere, quam exiguo quæstu perpetua commoda non habere. Atque ideo illustris magnificentia tua provincialibus Alpium Cottiarum assem publicum per tertiam indictionem (id est, an. Chr. 510) nos relaxasse cognoscat; quos transiens noster exercitus more fluminis, dum irrigat, oppressit. Nam licet pro generali securitate frementi adunatione proruperit, præteriens tamen istorum culta vastavit. Radit enim semper fluvius alveum suum; et licet molliter egrediens vicina secundet, illud tamen reddit sterile, quo collectus influxerit. Unde necesse fuit, civica vastatione dejectis porrigere dextram salutarem, nec ingrati dicant se periisse solos pro defensione cunctorum : misceantur potius lætitiæ, qui viam Italiæ defensoribus præstiterunt. Tributa enim non debent tristes exigi, per quos tributarios feliciter acquisivi. Dicat pro illis noster animus, quod regi non potest imputare subjectus. Eminus nostro dispendio prosperitatem Gothorum : nos necessaria præbuimus, ut hostis vinceretur illæsus.

EPISTOLA XXXVII.

THEODAGUNDE ILLUSTRIS FEMINÆ THEODORICUS REX.

Notum facit Renatum conquestum esse, cum iudicium contra Inquilinam merisset, noiidum tamen adversarii cessare calumniam; et jubet ut negotium jam finitum in sua curet firmitate permanere, si modo Inquilina jure non provocaverit.

D Decet prudentiæ nostræ curam subjectorum negotiis adhibere custodiam, quia nobis ordinantibus illa

Hæc narrat Ulpian. lib. xi ad edictum, ubi ait infirmum esse hujusmodi ætatum consilium, multis captionibus suppositum, multum insidiis expositum; ideo auxilium eis prætor edicto pollicitus est, et adversus captiones opitulationem. BRASS.

^c Insidiæ pro dolo, l. ult., C. de re milit. lib. xii; l. pen. ff. de jur. dot. l. antepen., C. de dol. : ubi quod ante, iudiciis, legebatur passim merito in insidiis, docti viri mutant. Ideoque probanda est l. pen., C. de dol. Joan. Fabri lectio, qui quod postea aliis placere video, non ex iudiciis, sed insidiis legit : quod libri manuscripti confirmant, et consimiles juris loci l. ult., C. de re milit. in fin. D. de jure dot. Hinc insidiæ fortunæ, l. ult., C. de necess. her. inst. FORN.

feri debent quæ regiam possunt demonstrare præsentiam. Sic enim credimus, quia memor natalium tuorum a te abjicias omne vitiosum, et illa sola diligere possis quæ et nos amare cognoscis. Proavorum forsitan obliuerentur exempla, si longi generis minus facta recolantur; similes autem filii patrum præconia mox sequuntur. Renatus itaque flebili nobis aditione conquestus est, nobis delegantibus cognitores judicatum se contra Inquilinam nomine post longa temporis intervalla meruisse; et excubiis damnisque confecto vestram tandem prospexisse justitiam: nec tamen litigatoris improbam cessare calumniam, dum rediuis litibus tenuitatem insequitur supplicantis; ut non tam vincendi votum^a, quam adversarii videatur quæsiisse detrimentum. Quapropter si nobis jubentibus judicata cognoscitis, nec constat adversarium provocasse legaliter, finitum jure negotium in sua facias firmitate manere: ne longa quæstio litigantium non tam augeat patrimonia quam evertat; et quod sit ambitu lucri, causa videatur esse dispendii.

EPISTOLA XXXVIII.

FAUSTO PRÆFECTO PRÆTORIO THEODORICUS REX.

Significat Gravasianos atque Pontonates conquestos esse se a Januario et Probo iniquis oneribus ingravatos; decernitque ut nihil aliud solvant quam quod Odoacris tempore consueverant.

Cum omnes reipublicæ nostræ partes æquabiliter desideremus augeri, crementa tamen fiscalium tributorum justissimo sunt pensanda judicio: quia servientium imminutio est hujus illationis accessio; quantumque pars illa proficit, tantum se hæc a firmitate subducit. Sed a nobis, qui fisci utilitatem stabili volumus diturnitate consistere, excludenda est dispendiosa semper enormitas: ne augmento suo tumens summa deficiat, incipiatque magis deesse, quia immaniter visa est accrevisse. Proinde illustris magnitudo tua Gravasianos atque Pontonates nobis supplicasse cognoscat, a Januario sed et Probo discussoribus, iniquis se oneribus ingravatos; cum sterilitas jejuna locorum nulla sibi augmenta fieri patiatur. Repugnante siquidem natura, quælibet cedit industria; nec prodest studium laboris impendere, quem ubertas loci non cognoscitur adjuvare. Ibi potest census addi, ubi cultura profecerit. Inde et varia tributa, quia non est agrorum una fecunditas. Atque ideo consuetudinem eis pristinam censemus esse revocandam; ut sicut Odoacris tempore tributa solverant, ita et nunc ab eis publicis utilitatibus serviantur; et si quid amplius probatur adjectum, consideratione defectarum virium submovemus. Nolumus enim tæle aliquid indici, quod sit necesse removeri.

EPISTOLA XXXIX.

THEODAHADO VIRO ILLUSTRARI THEODORICUS REX.

Scribit Domitianum expostulasse, quod possessiones

^a Papinian. Videtur, inquit, hæredi succurri debere, cum animus litigantis et obtinendi votum hanc opinionem admittat, l. 11, in ratione, ad l. Falcid. FORN.

^b Scelerum omnium mater appellatur. Claud. 2.

ejus summa cum injuria fuerint occupatæ; et præcipit ut, imminente Duda sajone, direpta omnia curet sine aliqua mora restitui: si tamen invasoribus quid favere crediderit, instructam personam mitti ad aulam imperat, quo partibus utrinque auditis justa feratur sententia.

Inter cæteras quibus humanum genus sollicitatur illecebras, præcipue vitanda est alienarum rerum turpis ambitio: quia in immensum jactata rapi-⁷² tur, si justitiæ ponderibus non prematur. Avaritiam siquidem radicem esse omnium malorum^b et lectio divina testatur, quæ tali sorte punita [mss., potita] est, ut cum multa rapiat, semper egeat: quam propter vicinitatem generis nostri sic in animis vestris coalescere nolumus [mss. R. et A., quapropter, etc., volumus], ut illi nec initia concedamus. Quid enim faciunt sordes animorum in splendore natalium? Illud te potius decet eligere, quod nos possit ornare. Amali sanguinis virum non decet vulgare desiderium: quia genus suum conspiciat esse purpuratum. Corrigamus itaque te per incitamenta præconii, in quo adhuc non debemus esse districti. Domitius itaque vir spectabilis data nobis supplicatione conquestus est, possessiones juris sui, id est illam atque illam, ab hominibus vestris neglectis legibus fuisse pervasas, dum civiliter oportuerit recipi, si jure videatur exposci. Sed quia de vobis non patimur diutius obscura jactari, qui generis claritate fulgetis, præsentis auctoritate censemus, ut imminente Duda sajone nostro, si momenti tempora suffragantur^c, occupata nuper cum omnibus quæ direpta sunt, supplicanti faciatis sine aliqua dilatione restitui. Et si quid partibus vestris de legibus creditis posse competere, instructam personam ad nostrum comitatum destinare vos convenit; ut intentionibus partium sub æquitate discussis, feratur sententia, quam juris dictat auctoritas. Generosos quippe viros omnia convenit sub moderata civilitate peragere: quia tantum potentibus læsionis crescit invidia, quantum premi posse creditur, qui fortuna inferior comprobatur.

EPISTOLA XL.

ACTORIBUS PROBINI THEODORICUS REX.

Monet se jamdiu præcepisse, ut Basilio possessio Areciretina, quam ab uxore ejus Agapita Probinus emerat, redderetur; modo jubet ut Basilius ipse novis emptorum rationibus quamprimum respondeat.

Districtius aliqua jubere compellimur amore justitiæ, dum circa minores fortunas clementiora sunt nostri pectoris instituta. Trahit enim ad misericordiam, qui potuit subdi; et hoc habet beneficium mediocritatis suæ, ut probatione salva interim moveat ad dolorem: quia crudelitas [ed. Nip. et Ac., credulitas] sublevat humiles, premit invidia potiores. Datis itaque precibus allegatis Basilium virum spectabilem nostra dudum præcepta meruisse, ut possessio Areciretina, quam patronus vester a conjuge

Stil. Petron. arbiter. Lucan. lib. III et VII. Proper. 3, 7, 13. Tibull. 1. 10. Mart. lib. XII. Juven. Satyr. 14. Ovid. 1. Fast. Horat. Satyr. 1 Serm. Brone.

^c Interdicta enim sunt annalia, Anianus in tit. G, lib. v, Sente. t. Paul. FORN.

ejus Agapita juris fuerat solemnitate mercatus, postposita dilatione cum documentis omnibus prædicto conjugii redderetur, dum a suis penetrabilibus sollicitatam lacrymabili quæstione quereretur uxorem: addentes more nostræ justitiæ postea fuisse præceptum, ut si patroni vestri de causæ qualitate præsumerent, ad nostrum comitatum ocius destinarent; ut quæ ratione conveniri poterant, velut a justitiæ fontibus emanarent. Quapropter si nullo mendacior vitiantur asserta, per officium nostræ sedis Basilicam decernimus admoneri; ut si nihil est quod pro suis partibus possit opponere, quominus in hac causa pulsetur, vestris intentionibus responsurus occurrat, seu ad comitatum venire, seu in competenti foro jurare maluerit: quia nullis necessitatem longinquitatis imponimus, nisi qui suis hoc commodis expedire cognoscunt. In locum siquidem beneficii nostram præsentiam damus; et ideo non decet invitis imponi, quod meretur optari.

EPISTOLA XLI.

JOANNI ARCHIATRO THEODORICUS REX.

Declarat se abolere sententiam a vicario urbis Romæ contra eum artificem Vivianum promulgatam, et eum reddit patriæ rebusque omnibus, communibus eum imposterum tuitione Albinii patricii.

Propositum regale est pressis labe fortunæ pietatis remedio subvenire, et acerbos casus injuriæ meliorem sorte mutare. Data siquidem supplicatione conquereris, virum spectabilem Vivianum legum artificio, quo callet [*Cor. Gam., calet*], elatum, personam tuam objectis criminationibus insecutum; et eo usque pervertum, ut indefensus contra juris ordinem vicarii urbis Romæ sententia damnareris: nunc autem religiose mentis affectu odia mundana damnasce, auctorique suo tuum displicuisse periculum. Et ideo, si nullis impugnationibus enervantur asserta, læsionem non patimur miseris labarere, quam suis constiterit machinatoribus displicere. Quapropter in abolitum missa sententia, quæ a vicario urbis Romæ super hac parte noscitur promulgata, patriæ te rebusque omnibus ^a nostra reddit auctoritas; nec ullo tempore calumniam super hac parte formides. Sed ne cujusquam forsitan plectenda temeritas ^b in te impetus reparare possit audaciæ, patricii Albinii, salvis legibus, tuitio te deputata communit: quia

^a Sententiam passi restitutio: lib. super., epist. 46, exemplum famæ restitutæ fuit. Antoninus, Restituo te in integrum provinciæ tuæ; et adjecit: Ut autem scias quid sit in integrum restituere, honoribus, et ordini tuo, et cæteris omnibus restituo, l. 1. C. de sent. pass. et restit. Julianus imper. Zenonem medicum religionis causa exsulantem revocans, ita rescripsit, *κατά τοίνυν ἐπίτιμος, καὶ τὸ πρότερον ἔχων ἀξίωμα*. Ammian. Marcell. lib. xxix. Illi vero exsilio et pecuniariis afflicti dispendiis paulo postea reddita sibi militia sunt revocati, dignitatibus integris et splendore. FORN.

^b Gr. et Cuj., *severitas*. Jur., forte, *scaritas*.

^c Theodoricus rex sese parentem publicum esse asserit, et aliquoties principes dicuntur esse nati honore reipublicæ, et imperatorem ad salutem publicam genuitum legimus; ideo Seneca vocat principes et reges

A nihil fieri volumus incivile, cujus quotidianus labor est pro generali quiete tractare.

EPISTOLA XLII.

ARGOLICO PRÆFECTO URBS THEODORICUS REX.

Jubet ut restituantur Marciano atque Maximo filiis Volusiani turris circi atque locus amphitheatri, quæ sibi erepta, dum defendæ morti patris vacarent, conquerebantur.

Bene principalis clementia suscipit, quos pietas paterna destituit, quia sub parente publico ^a genitoris minime sentiri debet amissio. Ad nos siquidem jure recurrit infantia destituta, quibus universorum hominum proficiunt incrementa. Clarissimorum igitur adulatorum Marciani atque Maximi nos querela pulsavit, cum paschalibus diebus paterni luctus essent vulnere sauciati, et in ipso lætitiæ tempore soli cogentur tristitiam sustinere, utilitatem suam pio neglexisse contemptu, cum vel firmæ ætati inter lacrymas ista cogitare, genus videretur insanix. Cessat enim lucris ambitus, cum vacatur ad plactus; nec mens quodlibet aliud capit, cum eam qualitas pietatis impleverit. Hac crudeli subreptione captata turrem circi atque locum amphitheatri illustris recordationis patris eorum detestabili ambitu a vestris suggerunt fascibus expetitur. Quorum insidiatorem non humanitatis ullus revocavit affectus, non similis terruit casus: gravavit infantiam, cui non subvenire, merito pudoris æstimatur esse jactura. Sed nos, qui regulas veterum, qui servamus momenta pietatis, salubri ordinatione censemus; ut si quondam patricius atque magnificus vir Volusianus pater supplicum commenorata loca communi jure possedit, filiis perire non debeant; præsertim cum germen senatorium ^d novis cupiamus beneficiis castrare, non inter ipsa initia spem adultæ ætatis aliqua læsione comprimere. Atque ideo illustris magnificentia tua, si quid tale factum esse meminit, illico noverit corrigendum: ne venerandum examen senatorii ordinis iniqua præsumptione temeretur.

EPISTOLA XLIII.

SENATUI URBS ROMÆ THEODORICUS REX.

Decernit ut inquirat in eos qui seditionem commoverant et Judæorum synagogam concremaverant; atque in auctores paucos, quos potuerit invenire, animadvertat.

Urbis Romanæ celebris opinio suo conservanda

tutores status publici. Ammianus Marcellinus scribit a salute principis, velut filo pendere statum rerum orbis, nihilque aliud esse imperium, nisi curam salutis alienæ. Nec abs re Christiani orabant pro magistratibus principibusque etiam paganis, ut refert Tertullian. in Apolog. et Arnobius; quoniam salus principis privatorum quoque salus est. Vide Senecam, lib. ii de Tranquill. vitæ cap. S. Mamertinum in Genethliaco. Paul. in l. 3, D. off. præf. vigil., ait salutem reipublicæ tueri nulli magis convenire, nec alium sufficere ei rei quam Casarem. Bross.

^d Senatorum velut paternarum laudum hæredes eximio quodam nobilitatis honore censebantur, l. 6, l. 7, Senatoris; l. 9, filius, D. de Senatoribus; l. 39, exemplo, C. de decur. multa Bud.; l. ult. D. de Senatoribus: nonnihil etiam nos notavimus, l. 1, cap. 12, select. FORNER.

est nihilominus instituto; nec vitia peregrina capit, quæ semper se de morum probitate jactavit. Levitates quippe seditionum, et ambire propriæ civitatis incendium, non est velle Romanum. Ideoque in auctoribus facti legum est servanda districtio: ne detestabilis aspectus incendii ad imitationem nefandam vulgi pectora comprehendat. Viri illustris itaque comitis Arigerii suggestione comperimus, Judæorum querela se fuisse pulsatum, quod in dominorum cæde proruperit servilis audacia: in quibus tum fuisset pro districtione publica resecatum, statim plebis inflammata contentio synagogam temerario duxerunt incendio concremandam, culpas hominum^a fabricarum excidio vindicantes: dum si quis Judæorum probaretur excedere, ipse debuisset injuriæ subjacere, non autem justum fuit ad seditionum fœda concurrere, aut ad fabricarum incendia festinari. Sed nos, quibus, Deo propitiante, cordi est perperam commissa dirigere, ut cunctis possit placatis moribus convenire, præsentî auctoritate decernimus, ut causam supra memoratam legitima discussione noscatis, et in auctoribus paucis, quos potueritis hujus incendii reos reperire, habita districtione resecetis: quia volumus aliquid detestabile fieri, unde Romana gravitas debeat accusari. Illud pari ratione censentes, ut si aliquid sibi contra Judæos rationabiliter quispiam crediderit suffragari, ad vestrum judicium veniat audiendus; ut quem reatus involverit, censura condemnet. Hoc enim nobis vehementer displicuisse cognosce, ut intentiones vanissimæ populorum usque ad eversiones pervenerint fabricarum, ubi totum C pulchre volumus esse compositum.

74 EPISTOLA XLIV.

ANTONIO VIRO VENERABILI, POLENSI EPISCOPO THEODORICUS REX.

Scribit Stephanum conquestum casam sui juris a subsidiis Ecclesiæ, cui præsidebat, fuisse occupatam, quam jubet ut restituat supplicanti. Quod si quid occupatoribus suffragetur, vali instructam personam mitti ad aulam, ubi negotium finiatur.

Invidiosa est contra eum querela, cui sunt reverentæ jura servanda: quia nescio quid admissum grave creditur, ubi contra tales silentium non tenetur. Stephanus siquidem flebili aditione conquestus est, casam sui juris ante decessorem prædecesso-

A remque vestrum [alii, nostrum] longa ætate possessam, ante hos fere novem menses ab hominibus Ecclesiæ, cui præsidetis, despecto civilitatis ordine fuisse pervasam. Quod si ita factum^b esse cognoscitis, eam justitiæ consideratione momenti jure^c restituite supplicanti. Decet enim a vobis corrigi, quod a vestris familiaribus non debuisset admitti. Verumtamen si partibus vestris in causa possessionis momentaria vel principali^d justitiam adesse cognoscitis, tractato prius diligenter, inspectoque negotio (quia sacerdotem^e non decet protendere improbam litem), instructam legibus ad comitatum nostrum destinate personam: ubi qualitas negotii agnosci debeat et finiri. Quapropter sanctitatis vestræ animus non gravetur, nec se fallacibus verbis doleat accusatum: B multo major est opinio purgata, quam si desinentibus querelis non fuerit impetita.

EPISTOLA XLV.

COMITIBUS, DEFENSORIBUS ET CURIALIBUS TICINENSIS CIVITATIS, THEODORICUS REX.

Jubet ut præsentî Herulis navem usque ad urbem Ravennam, et annonas pro diebus quinque.

Ad comitatum supplices Herulos, auctore Deo, nostris venire jussimus constitutis, quibus navis est præbenda subvectio: ne in patria nostra adhuc provinciæ suæ laborare videantur inopla. Itaque præsentî jussione commoniti, et navis eis usum usque ad Ravennatem urbem, et annonas dierum quinque sine aliqua dilatione præstate, nec aliquid eis necessarium deesse faciatis; quatenus provinciam se deseruisse Jehunam de copix inventione cognoscant, sitque illis uberior peregrina terra quam patria.

EPISTOLA XLVI.

MARABADO VIRO ILLUSTRÎ THEODORICUS REX.

Indicat Liberium suggestisse conjugem suam in judicio fuisse prægravatam. Quod si ita est, permittit ut, aut ab electis arbitris causa discutatur, aut ad aulam judicandæ partes veniant.

Convenit pietatem nostram petitiones supplicum salubri ordinatione disponere: quia subjectorum animi relevantur, quoties mœrentium querela conponitur. Vir spectabilis itaque Liberius dolenda nobis aditione suggestit, conjugem suam in vestro judicio

^a Γνωμὴν eadem ab Honorio et Arcadio usurpata: Sicut sacrificia templorum prohibemus, ita volumus publicorum operum ornamenta servari. Ac ne sibi aliqua auctoritate blandiantur, qui ea conantur evertere, etc. L. 3, C. de pagan. et sacrif. et templ. non esse in innocentia ædificia, sed civium reos animadvertendam. Exstat Belisarii epistola ad Totitam, ne Romanos muros dirueret: qua lecta statim ab incepto mœnium excidio hostis abstinuit. Procopius lib. III de Bello Gothico. Interdum tamen reorum ædes solo adæquantur, vel certe fisco vindicantur, veluti perduellium tyrannorum, falsæ monetæ artificum, cæterorumque, quorum culpa gravior, aut contumacia in exemplum ædificiorum eversione vindicantur: aut cum id publica utilitas videtur postulare, l. 24, D. de pœn.; l. 20, si is cum quo, D. comm. divid.; l. 2, § si quis nemine; l. ult., D. ne quid in loco publ.;

D

l. 11, fidei comm., § quis illiciti, D. de leg. 3. FORN.

^b Omnes in integrum restitutiones causa cognita a prætore promittebantur, ut Modest. scribit, scilicet ut justitiam earum examinet, an veræ sint, etc. L. 3, D. de in integ. restit.; supra, epist. 40 hujus lib. FORNER.

^c Supra, hujus lib. epist. 40. FORN.

^d Principali, id est proprietatis, ut vocatur a sancto Gregorio Magno lib. VII, indict. 2, cap. 43, 44, 100, 101: quod de jure dicit Symmach. lib. X, ep. 41. Vide lib. X, de Judic. C. Jun.

^e Sacerdotes improbe litigare non modo dedecet, sed vix etiam litigare, nisi per procuratores, qui apocrisarii nominantur. Novell. 123, nec fidejubere, pro aliis postulare, etc. C. 1, de fidejuss. τῆν ἄσθενην, can. 20 Apostol. Synesii epist. 121. Optatus Afer lib. 1. Photius Nomocanone, tit. 8, c. 13. FORN.

contra juris ordinem prægravatam. Quod si ita est, remotis præjudiciis, apud arbitros, quos partium consensus elegerit, te imminente, causa legibus audiat. Quod si illic finis negotii nequiverit inveniri, per instructas personas, si tamen ipsæ venire non eligunt, nostro comitatu concurrendi licentiam partibus non negamus: uli nec redemptio sit forte suspecta, nec insidiosa [Niv. et Gam., invidiosa] possit nocere calumnia.

EPISTOLA XLVII.

GUDISAL [ed. GODISCALCO] SAJONI THEODORICUS REX.

Significat se accepisse a legatis suis veredos frequentiori cursu fatigari; et quos in utilitatem publicam jusserat custodiri, in usum privatum assumi. Ideo decernit ut nullum Gothum vel Romanum exire Roma patiat, nisi quem præfectus prætorio et magister officiorum dimiserint; ut qui unum equum invitis illis quibus hæc cura mandata est, assumpserit, centum solidos mulctæ nomine cogatur inferre; ut etiam nemo plusquam centum librarum onera equo imponat.

Assidua sollicitudine refovenda sunt quæ continuis exercitiis subiacere noscuntur. Quemadmodum enim subjecti veredorum necessario sufficiant labori, si permittatur excedi *? Incitamentum siquidem improbæ præsumptionis est, neglecta custodia. Legatorum itaque nostrorum suggestionem comperimus cursuales equos frequenti usurpatione fatigari; et quos nos necessitatibus publicis cupimus custodiri, in usum cognovimus privatæ voluntatis assumi. Atque ideo in urbe Roma ordinatione præfecti prætorio et magistri officiorum, quousque utilitas publica suaserit, te residere censemus; ut nullum Gothorum vel Romanorum exinde egredi patiaris, nisi quos prædictarum dignitatum vices agentes forte dimiserint. Et quod nobis frequenter usurpatum esse suggeritur, si quis invitis his quibus hæc 75 cura mandata est, veredos b præsumere fortassis assumpserit, cujuslibet nationis fuerit vel honoris, per unum equum centum solidos mulctæ nomine cogatur inferre; non quod tanti est unius æstimanda jumentis læsio, sed quia grandi damno reprimenda est importuna præsumptio. Nullum præterea sajonum discursus facere patiaris; sed ad causam quam directus fuerit, uno tantum itinere permittatur accedere vel redire. Quibus in superiorem mulctam cadat interdicta frequentia. Parhipporum quin etiam onera centum librarum nullus excedat. Expeditos enim properare mittendarios volumus c, non migrare censemus. Inertiam

* Gr. et Cuj., quæ ad modum subiecti veredorum necessario sufficiat..... excedi. Vide ep. 5 lib. v.

b Veredidicuntur equi cursus velocissimi, qualibus antiqui utebantur in venatione. Martial. lib. xiv:

Stragula sue incti venato sume veredi.
Non solet a nudo surgere ficus equo.

Veredis etiam utuntur principum tabellarii, qui mutatis per stationes equis, quam velocissime quo instituerunt perveniunt, qui inde etiam veredarii appellati sunt. Jul. Firmicus lib. iii, Regum nuntios veredariosque reddent: in qua etiam significatione vocem eandem usurpavit Procopii interpret lib. ii Belli Persici. Hinc Martialis:

A suam prodit quisquis secum multa portaverit, nec cogitat de celeritate qui delicata se maluerit conversatione tractare. Grues denique pelagus transituræ, parvos lapillos uncis pedibus amplectantur, ut nec eorum levitas nimio vento rapiatur, nec nativa celeritas iniquis ponderibus ingravetur. Hoc imitari nequeunt qui se ad publicas necessitates electos esse cognoscunt. Et ideo quinquaginta solidorum mulctam jam non veredarius, sed catabulensis d incurrat, quisquis ultra centum libras parhippum e crediderit onerandum. His autem qui suprascriptarum dignitatum vicibus in Urbe præsent, te observare præcipimus; quatenus excessus, qui ab illis detectus fuerit, executione tua supradicta condemnatione puniatur. Si quos autem intemperans culpa perculerit, collectam quantitatem per vices agentes mancipibus f mutationum volumus applicari; ut cursualis tractus inde habeat remedium, unde hactenus sumpsit incommodum. Mundanis siquidem rebus frequenter nascitur adversitate prosperitas; et homines cum lædere cupiunt, beneficia frequenter impertiunt. Sed omnia sic efficaciter ac diligenter implebis, ut provocati bonis actibus devotioni tuæ majora committere debeamus.

EPISTOLA XLVIII.

EUSEBIO VIRO ILLUSTRIS THEODORICUS REX.

Permittit ut per octo menses in Lucaniam secedat, postea Romam rediturus.

Post tumultuosæ Urbis sollicitudines tædiosas, et observationum molestias ingravescentes, magnitudo tua provinciali desiderat amœnitatem recreari, asserens occupationum tibi causas præsentibus emersisse temporibus, quibus expeditis rurali desideras suavitate gaudere. Et quia vera illa securitas est, quæ nostris jussionibus datur, cum tempus tibi fuerit occupationis emensum [Ac., emersum], octo mensium inducias in Lucaniæ dulces recessus g nostra auctoritate concedimus, ut ex illo tempore supputentur, cum te egredi ex Urbe divino favore contigerit. Quibus peractis multorum desiderio ad Romanas sedes venire festina, conventui nobilium, et digna tuis moribus conversatione reddendum.

EPISTOLA XLIX.

UNIVERSIS PROVINCIALIBUS ET CAPILLATIS h, DEFENSORIBUS ET CURIALIBUS IN SUAVIA CONSISTENTIBUS, THEODORICUS REX.

D *Insinuat se rectorem eorum provinciæ creasse Fridibadum.*

Districtio semper subtrahi non debet regiæ jussio-

Parcius utaris monco rapiente veredo,
Prisee, nec in lepores tam violentus eas.
Bross.

e Id est, exactores tributorum, vel palatinos milites.

d I. est, stabularius. Vide epist. 10, lib. iii.

e Parhippum, infr. lib. seq., epist. 5. Julian. ep. ad Ætium, l. 14, qui contra, eodem tit. Cod. Theod. For.

f Mancipibus, al. mancipes cursus publici, et mancipes clabularii cursus, l. 15 mancip., l. 25 ad procurationem, l. 26 cursus, l. 35 a nullo, l. 62 usurpationem. C. Th. de cursu public., Ammian. Marcellin. lib. xx, et supra lib. 1, ep. 29.

g Juret. legit recessus, ut dixit ad Symmach. lib. 1, ep. 29. Secedendi inducia, supra lib. iii, ep. 21.

h Capillati dicebatur gens quedam e Gothorum

nis, ut et audaces metus comprimat, et laceratos spes A futura refoveat. Plerumque enim denunciata comminatio plus efficit quam poena componit. Et ideo, Deo auspicio, Fridibadum locis vestris præesse censuimus, qui abactores animalium legitima severitate [Ac., securitate] coerceat, homicidia reseceat, furta condemnet, quietosque vos a sceleratis ausibus reddat, quos nunc præsumptio iniqua dilacerat. Vivite compositi, vivite bonis moribus instituti, nullum natio [Ac., ratio] a, nullum promeritus honor excuset. Necessesse est vindictæ subiaceat qui pravis moribus obsecundat.

EPISTOLA L.

FAUSTO PRÆFECTO PRÆTORIO THEODORICUS REX.

Præcipit ut mittat virum probatæ fidei ad Nolanum sive ad Neapolitanum territorium Vesuvii montis incendio vastatum, ut agris ibidem diligenter inspectis, quantum damni passus fuerit possessor, tanto tributariæ functionis onere sublevetur. Mire describitur Vesuvii montis incendium.

Campani Vesuvii montis hostilitate vastati clementiæ nostræ supplices lacrymas profuderunt, ut agrorum fructibus enudati, subleventur onere tributariæ functionis b. Quod fieri debere nostra merito pietas acquiescit. Sed quia nobis dubia est uniuscujusque indiscussa calamitas, magnitudinem vesfram ad Nolanum sive Neapolitanum territorium probatæ fidei virum præcipimus destinare, 76 ubi necessitas ipsa domestica quadam læsione grassatur, ut agris ibidem diligenter inspectis, in quantum possessoris laboravit utilitas, sublevetur; quatenus mensuratæ [Gam., mensurata] conferatur quantitas beneficii, dum modus integer cognoscitur læsionis. Laborat enim hoc uno malo terris deflorata provincia: quæ ne perfecta beatitudine frueretur, hujus timoris frequenter acerbitate concutitur. Sed non in totum durus est eventus ille terribilis: præmittit signa gravia, ut tolerabilius sustineantur adversa. Tantis enim molibus natura rixante montis illius hiatus immurmurat, ut excitatus quidam spiritus grandisono fremitu vicina terrificet. Fuscantur enim aera loci illius exhalatione teterrima, et per totam pene Italiam cognoscitur, quando illa indignatio commovetur. Volat per mare magnum cinis decoctus, et terrenis nubibus excitatis, transmarinas quoque provincias pulvereis guttis compluit. Et quid Campani pati possit agnoscitur, quando malum ejus in orbis alia parte sentitur. Videas illic quasi quosdam fluvios ire pulvereos, et arenam sterilem impetu fervente velut liquida fluenta decurrere c. Stupeas subito usque ad arborum cacumina dorsa intumuisse camporum, et luctuoso subito ca-

numero, eratque id nomen magnum et honorificum. Testatur Jornandes in Chronico cap. 11. Vide Savaronem ad Sidon. Apollin. lib. 1, ep. 2. JUR.

a Fornerius vult hic legi ratio ex uno v. c., sed non recte. Nationis enim nomine auctor intelligit Gothos illos qui speciali nomine dicebantur Capillati, de quibus in inscriptione hujus epistolæ. Et illi volebant sibi plus cæteris licere, ut arbitror, hic infra lib. v, ep. 39, quacunque gente sint editi. JUR.

b De tributarum remissione et reliquorum condonatione ob calamitatem non uno loco actum est.

lore vastata, quæ lætissima fuerant viriditate depicta. Vomit fornax illa perpetua puniceas quidem, sed fertiles arenas, quæ licet diuturna fuerint adustione siccatæ, in varios fetus suscepta germina mox producunt, et magna quadam celeritate reparant quæ paulo ante vastaverant. Quæ est ista singularis exceptio, unum montem sic infremere, ut tot mundi partes probetur aeris permutatione terrere d, et sic suam substantiam ubique dispergere, ut non videatur damna sentire e? Longe lateque pulveres rorat; vicinis autem quasdam moles eructat, et tot sæculis mons habetur, qui erogationibus tantis expenditur. Quis credat tam ingentes glebas usque in plana deductas, de tam profundis hiatis ebullisse, et spiritu quodam efflante montis ore consputas, quasi leves paleas fuisse projectas? Alibi cacumina magna terrarum localiter videntur ardere; hujus incendia pene mundo datum est posse cognoscere. Quemadmodum ergo non credamus incolis, quod testimonio potest universalitatis agnosci? Quapropter, ut dictum est, talem eligat vestra prudentia, qui et remedia læsis conferat, et locum subreptionibus non relinquat.

EPISTOLA LI.

SYMMACHO PATRICIO THEODORICUS REX.

Illam laudat ob multiplices et præclarissimas fabricas quas in Urbe et suburbanis construendas curaverat, et petit ut theatrum Pompeii ruinosum sumptibus regis roboret reparatque. Quod theatrum et quæ in eo aguntur describuntur.

Cum privatis fabricis ita studueris, ut in laribus propriis quædam mœnia fecisse videaris, dignum est ut Romam, quam domuum pulchritudine decorasti, in suis miraculis continere noscaris: fundator egregius fabricarum, earumque comptor eximius, quia utrumque de prudentia venit, et apte disponere, et exstantia competenter ornare. Notum est enim quanta laude in suburbanis suis Romam traxeris, ut quem illas fabricas intrare contigerit, aspectum suum extra urbem esse non sentiat, nisi cum se et agrorum amœnitatibus interesse cognoscat. Antiquorum diligentissimus imitator, modernorum nobilissimus institutor, mores tuos fabricæ loquuntur: quia nemo in illis diligens agnoscitur, nisi qui et in suis sensibus ornatis invenitur. Et ideo theatri fabricam magna se mole solventem, consilio vestro credimus esse roborandam, ut quod ab auctoribus vestris in ornatu patriæ constat esse concessum, non videatur sub melioribus posteris imminutum. Quid non solvas, o senectus, quæ tam robusta quassasti? Montes facilius cedere putarentur, quam soliditas illa quateretur:

Cæterum hic notanda sunt montis exarsuri signa, quibus non absimilia descripsit Plin. l. vi, epist. 16 et 20. FORN.

c Sup. l. iii, ep. 31, *stagna decurrere*. FORN

d Vide Baronium tom. VI Annal. ad annum Christi 471, pag. 297, ubi reprehendit Bodinum ista ridentem. JURET.

e *Damna sentire*, id est diminutionem. Paul. l. 3, de damn. Inf. Gellius, *damna lunæ et aucta, pro diminutione et augmento*, l. xx, cap. 7. FORN.

quando et moles ipsa sic tota de cautibus fuit, ut præter artem additam, et ipsa quoque naturalis esse crederetur. Hæc potuisse forte negligere, si nos contigisset talia non videre: caveas illas saxis pendentibus apsidatas, ita juncturis absconditis in formas pulcherrimas convenisse, ut cryptas magis excelsi montis crederes, quam aliquid fabricatum esse iudicares. Fecerunt antiqui locum tantis populis parem, ut haberent singulare spectaculum, qui mundi videbantur habere dominatum. Sed quia nobis sermo probatur esse cum docto, libet repetere cur antiquitas rudis legatur hæc mœnia condidisse. Cum agricultores feriatis diebus sacra diversis numinibus per lucos vicisque celebrarent, Athenienses primum agreste principium in urbanum spectaculum collegerunt: theatrum Græco vocabulo visorium nominantes, quod B eminus astantibus turba conveniens sine aliquo impedimento videatur. Frons autem theatri scena dicitur, ab umbra luci densissima, ubi a pastoribus inchoante verno diversis sonis carmina cantabantur. Ibi actus musicus et prudentissimi sæculi dicta floruerunt. Sed paulatim factum est ut honestissimæ disciplinæ improborum consortia fugientes, verecunda se exinde consideratione subtraherent. Tragedia ex vocis vastitate nominatur; quæ concavis repercussionibus roboratâ, talem sonum videtur efficere, ut pene ab homine non credatur exire. Erigitur autem in hircinos pedes, quia si quis inter pastores tali voce placuisset, capri munere donabatur. Comœdia a pagis dicta est. Comus enim pagus vocatur, ubi rustici gestientes, humanos actus lætissimis carminibus irridebant. His sunt additæ horcistarum loquacissimæ manus^a, linguosi digiti, silentium clamosum, expositio tacita, quam musa Polymnia reperisse narratur, ostendens homines posse et sine oris affatu suum vellet declarare. Musæ vero Eoa lingua quasi ὁμοῦσαι^b dicuntur, quod invicem sicut virtutes necessariæ sibi

^a Vide lib. de Div. Litt. cap. 30, et D. Cyprianum lib. contra spectacula: Homo fractus omnibus membris, et vir ultra muliebrem molliem dissolutus, cui sit ars manibus verba expedire. Et ibid., in articulo sonus frangens loqui digitis elaborat, ingratus artificii qui linguam dedit. Vide etiam supra lib. 1, epist. 20. JURET.

^b Aliis placet musas appellatas ἀπὸ τοῦ μασίνειν, id est a querendo, quod per ipsas, sicut antiqui voluerant, vis carminis et modulatio quæreretur. Cassiodorus noster de Musica ex Clemente Alexandrino. Etymologici magni auctor, μῦσαν τινὲς φασὶ μούσαν εἶναι αὐτήν, ἢ γὰρ μουσική οὐδὲν διαφέρει τῶν μυστηρίων ὡς δὲ ἄλλοι, μῶσὶ τίς ἐστι, μῶ γὰρ καὶ μῶμαι, τὸ ζῆτῶ, etc. Vide totum locum. FORN.

^c S. Augustinus lib. II de Doctr. Christ., cap. 25, refert saltante pantomimo moris fuisse ut præco prænuntiaret populo quid suis motibus vellet significari. Vide Claud. Paneg. Theod. de Spectaculis: Qui au-

esse videantur. His levium pennarum acumina ideo in fronte pinguntur, quoniam 77 earum sensus celeri cogitatione subvectus res altissimas intuetur. Pantomimo igitur^c cui a multifaria imitatione nomen est, cum primum in scenam plausibus invitatus advenit, assistunt consoni chori diversis organis eruditi: tunc illa sensuum manus oculis canorum carmen exponit, et per signa composita, quasi quibusdam literis, edocet intuentis aspectum; in illaque leguntur apices rerum, et non scribendo facit quod scriptura declaravit. Idem corpus Herculem designat et Venerem, feminam præsentat et marem, regem facit et militem, senem reddit et juvenem: ut iu uno credas esse multos tam varia imitatione discretos. Mimus etiam, qui nunc tantummodo derisui habetur, tanta Philistionis cautela repertus est, ut ejus actus ponetur in litteris, quatenus mundum curis edacibus æstuantem lætissimis sententiis temperaret [Caj. et Forn., repararet]. Quid acetabulorum tinnitus? Quid dulcissimi soni referam varia percussione modulamen^d? Quod tanta gratia jucunditatis accipitur, ut inter reliquos sensus auditum sibi ad munus summum tunc homines æstiment fuisse collatum, ut ætas subsequens miscens lubrica [Jur., ludicra] priscorum inventa traxit ad vitia, et quod honestæ causa delectationis repertum est, ad voluptates corporeas præcipitatis mentibus impulerunt. Hos ritus Romani, sicut cæteras culturas, ad suam rempub. utiliter trahentes, ædificium alta cogitatione conceptum magnanimitate mirabili condiderunt. Unde non immerito creditur Pompeius hinc potius Magnus fuisse vocitatus^d. Et ideo sive masculis pillis contineri, sive talis fabrica refectionis studio potuerit innovari, expensas vobis de nostro cubiculo curavimus destinare, ut et vobis acquiratur tam boni operis fama, et nostris temporibus videatur antiquitas decentius innovata.

tu manibusque linguarum, etc. Vetus et incertus auctor in epigrammate de pantomimo:

Tot linguæ, quot membra viro mirabilis ars est,
Qui facit articulos ore silente loqui.

JURET.

^d Servius P. Danielis in illud lib. I Æneid.: A magno demissum nomen Iulo. Sicut Alexander (ait), sicut Pompeius. Græci enim omne magnificentum magnum vocant, ut Mater magna, dii magni. Lampridius in Alexand. Sever. scribit nomen Magni acceptum ab Alexandro post magna gesta, et a Pompeio post magnos triumphos, et fuisse rejectum ab Alexandro Severo imp. cum senatus Rom. ei offerret. De Pompeio scite Ovidius lib. 1:

Testor

Magne, tuum nomen; rerum est mensura tantum
Sed te qui vicit nom ne major erat.

Caligula Cn. Pompeio stirpis antiquæ magni nomen ademittit, ait Suetonius. JURET.

LIBER QUINTUS.

78 EPISTOLA PRIMA.

REGI WANDALORUM THEODORICUS REX.

Scribit se lubentissime exceperisse arma ab eo missa, et

per legatos suos in remunerationis locum alii ei confert dona.

Cum piceis, tymbribus et pueros geniali fallas,

gentilij candore lucentes, et spathas nobis etiam arma desecantes vestra fraternitas destinavit, ferro quam auri pretio ditiores. Splendet illie claritas exposita, ut intuentium facies fideli puritate restituant, quarum margines in acutum tali æqualitate descendunt, ut non limis compositæ, sed igneis fornacibus credantur effusæ. Harum media pulchris alveis excavata, quibusdam videntur crispari posse vermiculis: ubi tanta varietatis umbra concludit [*Cor. Gam.*, coludit], ut intextum magis credas variis coloribus lucidum metallum. Hoc vestra cotis diligenter emundat, hoc vester splendidissimus pulvis ita industrie detergit, ut speculum quoddam virorum faciat ferream lucem; qui ideo patriæ vestræ, natura largiente, concessus est, ut hujus rei opinionem nobis faciat singularem. Enses qui pulchritudine sui putentur esse Vulcani, qui tanta elegantia fabrilla visus est excolere, ut quod ejus manibus formabatur, non opus mortalium, sed crederetur esse divinum. Proinde per illum et illum legatos nostros solventes debitæ salutationis affectum, arma vestra libenter nos accepisse declaramus, quæ bonæ pacis studia transmiserunt: vicissitudinem muneris pro expensarum vestrarum consideratione tribuentes, quæ tantum vobis reddantur accepta, quantum nobis vestra fuere gratissima. Præsentent divina concordiam, ut hæc inter nos grata mente facientes, gentium nostrarum velle jungamus, et invicem solliciti mutuis possimus utilitatibus obligari.

EPISTOLA II.

HÆSTIS THEODORICUS REX.

Notum facit se licenter accepisse per eorum legatos succinum; quod unde oriatur describit.

Illo et illo legatis vestris venientibus, grande vos studium notitiæ nostræ habuisse cognovimus, ut in Oceani littoribus constituti, cum nostra mente jungamini: suavis nobis admodum et grata petitio, ut ad vos perveniret fama nostra, ad quos nulla potuimus destinare mandata. Amate jam cognitum, quem requisistis ambieuter ignotum. Nam inter tot gentes viam præsumere, non est aliquid facile concipiisse. Et ideo salutatione vos affectuosa requirentes, indicamus succina, quæ a vobis per harum portitores directa sunt, grato animo fuisse suscepta: quæ ad vos Oceani unda descendens, hanc levissimam substantiam, sicut et vestrorum relatio continebat, exportat; sed unde veniat, incognitum vos habere dixerunt, quam ante omnes homines patria vestra offerente suscepitis. Hæc, quodam Cornelio scribente, legitur in interioribus insulis Oceani ex arboris succo defluens, unde et succinum dicitur, paulatim solis ardore coalescere [*Forn.*, calescere]. Fit enim sudatile metallum teneritudo perspicua, modo croceo colore rubens, modo flammea claritate pinguescens; ut cum in maris fuerit delapsa confinio, æstu alternante purgata, vestris littoribus tradatur exposita. Quod ideo judicavimus indicandum, ne omnino putetis notitiam nostram fugere, quod occultum creditis vos habere.

A Proinde 79 requirite nos æcipius per vias quas auctor vester aperuit, quia semper prodest divitum regnum acquisita concordia; qui dum parvo munere læniuntur, majore semper compensatione prospiciunt. Aliqua vobis etiam per legatos vestros verbo mandavimus, per quos, quæ grata esse debeant, nos destinasse declaramus.

EPISTOLA III.

HONORATO VIRO ILLUSTRIS, QUÆSTORI, THEODORICUS REX.

Confert illi quæstoris officium, quo Decoratus ejus frater, dum viveret, poëbatur; et ambo maximopere laudantur.

Usu quidem provenit benemeritos dona nostra suscipere; sed tu jure hæreditatis principis tibi beneficia vindicasti. Honorem fratris adipisceris, quia sapientia quoque germanus es. Ab eisdem bonis non repellimus quem similem comprobamus. Eant nunc parentes ac liberi, et bonarum artium studia incitamento similitudinis æmulentur. Novam in te fecimus legem, parentes in administratione succedere. Hic proventus non adimitur, sed et mutatur: quia licet persona subrogata sit, familiæ tamen non deficit, quod gratissimus germanus acquirit. O vere vestris meritis electi, et auspicio nominis honorati! Præsentunt quædam parentes, positus in prole vocabulis^a, et ut venturarum rerum cursus ex alto est imperio Divinitatis, cogitatio præsagantis instruitur; loqui datur quod nos sensisse nescimus; sed post casum reminiscimur quod ignorantés veraciter dixeramus. Tali igitur omine decoratus evaluit: evaluit, inquam, ac se honoribus palatinis, judicio nostro laudatus, immiscuit, dignitatem sumens quam solemus dare prudentibus. Hoc plane supra cæteros adipiscens, quod potuit emergere post electos. Sub genii nostri luce intrepidus quidem, sed reverenter astabat, opportune tacitus, necessarie copiosus, curarum nostrarum eximum levamen; et cum potestatis nostræ gratia ditaretur, morum magis laude contentus, mediocribus se potius exæquabat. Vivit apud nos recordatio bonorum, quia fides hominis nescit cum morte deficere. Secreta nostra, quasi oblivisceretur, occultuit; jussa, quasi scriberet, per ordinem retinuit: sine avaritia serviens et gratiam nostram summa cupiditate perquirens. Divertimus quidem ad benemeriti laudes, sed compendio sermonis assumpti, cum illum referimus, te docemus. Fuit nimirum gratus quod apud nos et post fata esse non desinit. Tristes quærimus quem nos amisisse dolemus. Sed acerbum casum mitigat, quod ei vicaria virtute succedis: quia nemo perdidisse se sentit quod in alterum invenisse cognoscit. Non extranea secteris exempla, cui domestica suppetunt tam magna præconia. Tu decoratus ex illo es, ille honoratus ex te est. Adument se merita quando se junxere sic nomina. Nam de te justius credimus meliora, qui sequeris, quia semper est diligentior imitator prioris, quando te præcedentis bona licet eligere et nova cumulare. Atque ideo ab indictione tertia quæstura

^a Forn.: Omnes naturæ meritis electi. Præsentunt quædam parentes, positus in prole vocabulis.

te dignitate subvehimus (Anno Chr. 510 vel 511), facinusque nostri consilii claritate vivere Honoratum, ut esse nunc incipias quod ante vocabaris. Age nunc inhærendo justitiæ, ut qui inexperto honorem dedimus, meliora tibi probatissimo conferamus.

EPISTOLA IV.

SENATUI URBS ROMÆ THEODORICUS REX.

Declarat se elegerit in quæstorem Honoratum fratrem Decorati: qui ambo, postquam præclara de quæstura dixit, laudantur; et ut Honoratum cætui ascribant suo petit.

Certum est, Patres Conscripti, prudentibus viris vestrum florere consilium; sed et hoc probatur egregium, quod vobis permiscetur dignitas litterarum. Omnes enim quos ad quæsturæ culmen evehimus ^a, doctissimos æstimamus: quales legum interpretes et consilii nostri decet esse participes. Dignitas quæ nec divitiis nec solis natalibus invenitur, sed tantum eam doctrina cum conjuncta potest impetrare prudentia. Nam licet in honoribus aliis beneficia conferamus, hinc semper accipimus. Est nimirum curarum nostrarum felix portio: janua nostræ cogitationis ingreditur; pectus, quo generales curævolvuntur, agnoscit. Æstimate quid de illo debeat judicari, qui tanti participes sit secreti. Ab ipso legum peritia postulatur, illuc voto confluent supplicantium, et quod est omni thesauro pretiosius, penes ipsum civilitatis nostræ fama reponitur. Quæstore justo innocentum conscientia fit secunda, improborum tantum vota redduntur anxia; et cum malis subripiendi spes tollitur, studium bonis moribus adhibetur. Unicuique propria jura custodit, pecuniæ continens, æquitatis profusus, nescius decipere, promptissimus subvenire: ingenio principis servit, quod universa superat; illius ore loqui cogitur, cui nullus similis invenitur. Hunc locum vitis vacuum, virtutibus plenum, qui sub nostra potuit expedire præsentia, nonne vobis dignus est esse collega? Scitis enim qua gloriatur stirpe provectus. Meministis enim Decoratum advocacionis laboribus insudantem ^b, qua se unicuique honorum probitate conjunxerit. Causis vestris fidelis orator adfuit, necessariis rebus assistens, judicantis portavit animum ad subsellia cognitorum: cui merito frequens palma contigit, quia sapienter alleganda tractavit. Pudoris enim sustinere jacturam nesciunt, qui se prius iudice corriguntur. Inferior gradu præstabat viris consularibus se patronum, et cum honoribus vestris impar haberetur, patricius ei dictus est in celeberrima cognitione susceptus [*id est cliens*]. Nimis rarum est, P. C., solidum loqui, et cui multa necesse est dicere,

titubantia non proferre. Hoc in Decorato certissimum fuit, hoc et ante nostra judicia vos probastis. Quis enim tempore suo eum quasi gubernatorem litium ignorare potuit, qui causarum scopulos transire contendit? Legibus profecto minus indiguit, qui ejus solatia non quæsit. Jam non de morte festinata conquerimur, ex hujus secunda pullulavit stirpe germanus. Nam qui prius fratris umbra tegebatur, illo naturæ lege subducto, famæ suæ comas per aperta distendit. Bona siquidem germinis juste præcox [*Forn. et Cor. Gam., prædecessor*] ⁸⁰ intulit, qui nascendi ordine primus evaluit: sed fetura nobilis fructum, quem in decessore perdidit, in successore servavit. Concordat huic familiæ ramus ille ditissimus qui Virgiliano carmine semper enascitur: Hoc enim avulso, non deficit alter aureus, et simili frondescit virga metasto. Nutrivit quippe et hic advocacione facundiam: opinionem Romanæ urbis cedens fratri, Spoletinorum se maluit miscere negotiis: res tantum dura, quantum a vestra prudentia cognoscitur segregata. Inter bene moratos enim asseruisse justa facillimum fuit; provincialibus autem, se vaga libertate tractantibus, nimis arduum. Videtur juris suasisse modestiam, ubi ipsi quoque iudices improba plerumque cupiditate rapiuntur; et quantum sibi inter mediocritatem videntur esse præcipui, tantum animo non sinunt suis voluntatibus obviari. Inter talia leges vindicare difficile est; et magnæ persuasionis vis ad propositum recti venalitem revocare judicantur. Sumite ergo, P. C., libenter nostra judicia, et Honoratum quæsturæ culmine provectum gremium vestrum gratanter excipiat. Dignus est enim a vobis diligi qui par tantis honoribus meruit reperiri.

EPISTOLA V.

MANNILÆ SAJONI THEODORICUS REX.

Docet quid in munere sajoni ab eo gerendum sit, vel non.

Laudabile est in illa parte geminare custodiam quam constat reipub. necessitatibus exquisitam. Per hanc enim et legationum utilitas, et ordinationum nostrarum celeritas explicatur. Hæc et aulicis potestatibus per varias jussiones ministrat effectum: hæc crebris illationibus nostrum ditat ærarium: ut pene quidquid in repub. geritur cursuali ministerio compleatur. Decet proinde semper esse paratum, quod utilitatibus publicis probatur accommodum: ne quod ad celeritatem repertum est, incongruam potius festinantibus inferat tarditatem. Atque ideo præfecti prætorio et magistri officiorum, ubi pro publica utilis-

^a Quæstoris officium describitur, de quo etiam lib. seq., form. 5; lib. viii, epist. 11 et 14. FORNER.

^b L. 9, moris, de pœnis: l. 1 in fin. de offic. præf. Urb. Plin. lib. 1, epist. 21: Advocatio seu advocatia species quædam est seu fundi seu commodi quam vulgo pensionem dicimus, in usib. feud., tit. de pace tenend., Si quis advocatiam suam vel aliquod aliud beneficium. Ac Theodorus quidem Balsamon duo advocatorum genera constituit, unum eorum qui stationem in foro habent et tesseras frumentarias ab imperatore acciperent, alterum eorum qui tanquam liberalem artem exercerent, in officio advocacionis

versarentur, tit. 8 Nomocan. Photii, cap. 13. FORNER.

^c Honoratioribus sunt et charioribus primogeniti. Philo Judæus in Agrippæ oratione ad Caium, Plutarchus in Vita 10 rhetorum. Hinc Procopius de Bello Persico, lib. 1, Cabadem natu majorem, ætatis gratia, lex vocabat. Idem de Bello Vandalico, lib. iii, Gizericus senex decedens testamentum condidit, in quo mandavit Vandalis ut per manus ejus regni successores illi propinquiori ex genere virilis proles traderentur, et ex eis qui ætate præcederent. FORNER.

tate delegerint, ordinatione locatus, excedentium improbam præsumptionem tali te præcipimus districtione, ne rescare, ut sive Gothus sit aut Romanus qui sine nostra vel eorum quorum interest evectioe veredum præsumit attingere, per unum equum centum statim solidos a te cogatur exsolvere, et de illis quoque pari severitate censemus, qui supra evectioem numerum cursuales equos usurpare præsumunt. Parhippis [Vide lib. iv, epist. 47] quin etiam non ultra quam centum libras jubemus imponi. Nimis enim absurdum est ut a quo celeritas exigitur, magnis ponderibus opprimatur. Avis [Gr. et Cuj., Navis] ipsa onere gravata pigrescit. Carinæ quæ labores non sentiunt repletæ gravius moventur. Quid quadrupes facere possit, qui pressus nimietate succumbit? Si quis autem a modulo definito amplius fuerit habere repertus, duarum unciarum auri damno feriat. Quam summam protinus exactam, sicut jam anterioribus edictis constitutum est, per officium magistericæ dignitatis cursui proficere debere censemus; justum est enim ut cogatur illa vendere unde publicum equum male noscitur onerasse; sit nudatibus expeditus qui voluntate noluit esse celerimus. Præterea commōnemus ut præpositorum commoda non præsumas, nec quidquid eos potestatis habere reverenda sanxit antiquitas, aliqua usurpatione degenies^a [Gr. et Cuj. et ed., deneges]. Nos enim per te geminare volumus custodiam, non antiquæ consuetudinis removeere cautelam.

EPISTOLA VI.

STABULARIO COMITIACO THEODORICUS REX.

Jubet ut universa facultates Thomatis, qui ob certa domus regis prædia duodecim millia solidorum debebat, fisco applicet, reddendas ipsi, si modo intra calend. Sept. solverit; sin minus, Joanni tradendus, qui præfatam summam illaturum se ærario promiserat.

Suscipienda precatio est quæ publicis utilitatibus non repugnat, et amplectenda desideria privatorum quæ sic remedium quærunt, ut nobis non videantur generare dispendium. Viri itaque clarissimi Joannis querela comperimus Thomatem domus nostræ certa prædia suscepisse, id est illud atque illud, et nunc decem millia solidorum reliquorem nostris utilitatibus exstitisse, et per diversas ludificationes non implere debitam quantitatem: quod apud nos quoque procerum nostrorum suggestione perclaruit. Ideoque causam tali credimus remedio muniendam, ut universam substantiam supradicti Thomatis sub hac conditione fixis titulis^b juri publico debeas applicare:

^a Aliqui sic legunt. Vox enim genius et geniatus crebra Cassiodoro: inde dictum puto degeniare pro debonestare, diminuere. Degeniatus infra ep. 10, lib. xii. Juv.

^b Ut enim Athenis signata prædia, oppignerata dicebantur, libera vero ἀστυα; Harpocratiōni in dictione ὄρος, et in ἀστυκῶν χωρίων; Polluci lib. iii Onomastici: ita affixi fundo privato tituli principis (panonceaux, Gallice) rem fisco vindicatam arguunt. Hic et epistola proxime sequenti, et infra lib. ix, epistola 18. Forn.

Pro intellectu hujus loci vide quæ notavi ad lib. ix, epist. 16; quibus libet ascribere hæc Augusini verba de iis qui titulos potentiorum suis prædiis affil-

A quatenus si intra cal. Septembrium diem, quod rationabiliter exponitur, a Thomate minime fuerit exsolutum, prædicta substantia Joanni viro clarissimo contradatur, qui ejus debitum luere nostro promisit ærario. Quod si obligationem suam prædictus Thomas solvere intra præfinitum tempus fortasse potuerit, universa ei quæ sublata sunt ihibata reddantur: ita ut nec fiscus noster sustinere⁸¹ videatur incommoda, et nos cognoscamur subjectis solitam præstitisse justitiam. Possemus enim adhuc ultra differre, si quid prodesset negligentissimum sustinere, quem per tam longum temporis spatium semper invenimus imparatum.

EPISTOLA VII.

JOANNI VIRO CLARISSIMO, ARCARIO, THEODORICUS REX.

Illi tradit Thomatis bona, dummodo decem millia solidorum ærario pro eo solvat, nec ipse Thomas debito intra calend. Sept. satisfaciat.

Decet eorum vota in tutum reddere, qui malunt utilitates publicas continere; nec patimur de damno proprio esse sollicitos, qui nos a dispendiis fecera securus. Tua igitur suggestione comperimus, per illam indictionem patrimonii nostri prædia in Apulia provincia constituta, id est illud atque illud, honesto viro Thomati libellario titulo^c (id est, contractu) commisisse; sed eum male administrando suscepta, usque ad decem millia solidorum de indictionibus illa atque illa reliquorem publicis rationibus exstitisse: qui a proceribus nostris frequenter admonitus, debita reddere detestabili calliditate neglexit. Et ne tibi aliqua imposterum quæstio nasceretur, publicis utilitatibus debitam quantitatem, sub hac ratione satisfacere te velle testaris, si tibi prædia supradicti debitoris loco pignoris contradantur. Hinc est quod desiderium tuum justa ratione conceptum præsentijussione firmamus. Primum, ut nullam ex hac re nomine publico metuas quæstionem; deinde sub hac conditione tibi universam substantiam, quam vel nunc tenet, vel primo tempore possidebat, cum nostris rationibus obnoxius esse jam cæperat, Thomatis debitoris addicimus, quam pridem nostro nomine fixis titulis fecimus vindicari. Hoc tantum humanitatis intuitu relaxantes; ut usque ad cal. Septembrium spatium habeat reddendi debitam quantitatem; minusve (pro, sin minus, ut ep. 32, lib. iv), cum ad supradictam diem tu pecuniam viro illustri comiti patrimonii nostri, quæ debetur, intuleris, facultas

gunt. Ne domum, inquit, ipsius invadat aliquis potens, ponit ibi titulos potentis, titulos mendaces: ipse vult esse possessor, et frontem domus suæ de titulo alieno muniri; ut cum titulus lectus fuerit, conterritus quis potentia nominis abstineat se ab invasione. Bross.

^c Libellario nomine, lib. i, tit. 5: Quibus mod. feud. amitt. nomine libelli; et lib. ii, tit. 55: De prohibita feud. alien. per Frider. An quia brevi libello et scriptura contraheretur, ut perpetua, l. 1 versic. scriptura interveniente, C. de jur. emphyt. Leo, novell. 13: περί των διαρκῶν ἰμπεραύσιων προσγερομένης δηλονότι τῆς εἰσφορᾶς ἀπάσης ἐν τοῖς τὰς ἐκδόσιως χάρτασι. Forn.

ejus universa, sicut diximus, tuis compendiis applicetur. Quod triste non credimus esse perenti, quando nec ex toto videtur amittere, quod te generum [Cor. Gam., germanum] suum cognoscit acquirere. Nam quod poteris adipisci jure successionis, conditione a te possidetur emptoris.

EPISTOLA VIII.

ANASTASIO CONSULARI THEODORICUS REX.

Decernit ut a Faventina civitate quadratos lapides Ravennam sine cujusquam damno devehendo curet.

Convenit sublimitatem tuam nostris jussionibus obedientiæ tribuere sedulam firmitatem; quatenus ad effectum trahatur quod salubri ordinatione disponitur. Moderate siquidem novit injuncta sibi complere prudentia, et sine ingratitude nævo ^a delegata explicabili procurare consilio. Atque ideo ad Faventinam civitatem civilem executionem te præcipimus destinare; ut sine cujusquam concussionem vel damno quadrati ^b ad Ravennam urbem ex nostra jussione devehantur; quatenus et nostro desiderio gratuletur impleto, et querulis vociferandi amputetur occasio.

EPISTOLA IX.

POSSESSORIBUS FELTRINIS THEODORICUS REX.

Jubet ut construendis muris novæ civitatis in Tridentina regione operam impendant.

Necessitas publica multorum debet devotione compleri: quia non decet paucos suscipere quod constat plurimis expedire: ne regia jussa tepelacta lentescant, dum res utilis delegatur infirmis. In Tridentina igitur regione civitatem construi nostra præcepit auctoritas. Sed quia territorii parvitas magnitudinem operis sustinere non potest, hoc sollicitudo nostra prospexit, ut acceptis mercedibus competentibus pedaturam murorum omnes in commune ^c subeatis, qui vicinitate jungimini; quatenus accommodato solatio ^d securius impleatur, quod paucis inexplicabile fortasse cognoscitur. Hac conditione scilicet definita, ut nullus ab his oneribus excusetur, unde nec divina domus excipitur ^e.

^a Eleganter, quamvis in quibusdam vitio scriptum, ut Cic. ad Attic. ingrati crimen dixit. Foan.

Eodem modo Sidonius Apollinaris nævum crudelitatis ac suspicionis nævum dixit, et Honorius in l. 16 C. Theod. de agent. in reb. nævum excusationis, et Valentinianus novell. de 30 annor. præsc. Sic et D. Ambrosius nævum erroris. Baoss.

^b Marmorum quadratos vocat, ut supra lib. II, epist. 7, pro lapidibus scilicet. Hinc artifices quadratarii leguntur in lib. II de excusationibus artificum, Cod. Theodos. pag. 418; et in lib. I Cod. Justin. eod. tit. Vetusta historia quatuor Coronatariorum: Et cœperunt artifices quadratarii incidere lapidem ad collyrium columnæ. Jus.

^c A jure civili sumptum: quo vicini ac cives pro viribus in operis publici exstructionem vel restorationem conferunt. l. 11, Omnes, C. de operibus publ.; l. qui ex vice, D. ad municip. et de incol. **82** Et quidem instructe sublata etiam ecclesiasticorum immunitate, l. 6, ad portus, C. de operibus publ.; l. ad exstructionem, C. de sacros. eccles.; novell. 135. Foan.

^d Supra lib. III, epist. 26, pro mercede ac salario, l. 13, venditor, fin. D. commun. præd.; l. 35, a tutoribus fin. de adm. tut.; l. 3, l. 5, C. de advoc. div.

EPISTOLA X.

VERANO SAJONI THEODORICUS REX.

Præcipit ut a transeuntibus Gepidibus, quos ad Gallie custodiam mittebat, Venetias atque Liguriam nihil damni pati sinat; ideoque omnia necessaria eis suppeditentur.

Cum, Deo juvante, pro defensione generali felicissimus producat exercitus, providendum est ne, aut ipsi penuria inconsulta fatigentur, aut (quod dici nefas est) vastationem nostræ videantur provinciæ sustinere. Primum enim prosperitatis gradus est suis non esse damnosum; ut pro quorum compendio laboramus, eorum non videamur afflixisse fortunas. Et ideo devotioni tuæ præsentī auctoritate delegamus, ut multitudinem Gepidarum, quam fecimus ad Gallias custodiæ causa properare, per Venetiam atque Liguriam sub omni facias moderatione transire. Quibus ne aliqua excedendi præberetur occasio, per unamquamque hebdomadam sumptus eis tres solidos largitas nostra direxit; ut illis cum provincialibus nostris non rapiendi votum, sed commercii sit facultas ^f. Illud plane pro cunctorum quiete laborantibus indulgentia nostra concedit; ut si aut eorum carpenta itinere longiore quassantur, aut animalia attrita languescunt, te custode atque mediante, cum possessoribus sine aliqua oppressione mutentur; ut qui daturi sunt corpore aut qualitate meliora, quamvis parvis sanis animalibus acquiescant: quia incerta est vita eorum qui nimia fatigatione lassantur. Ka fit, ut nec illis desit subvectio necessaria, et nullus se læsum tali permutatione cognoscat.

EPISTOLA XI.

GEPIDIS AD GALLIAS DESTINATIS THEODORICUS REX.

Proficiensibus in Gallias Gepidis tres solidos in auro per hebdomadam concedit.

Fuerat quidem dispositionis nostræ ut vobis iter agentibus ^g annonas luberemus expediri: sed ne species ipsæ aut corruptæ, aut difficile præberentur, in auro vobis tres solidos per hebdomadam eligimus destinare; ut et mansiones vobis, prout herbarum copia suppetit, possitis eligere; et quod vobis est

jud.; l. 32, cum navarchorum, C. Theod. de navicul. solatiis pro mercedula præstitis, etc. Aliter ac vulgo, pro παρανοδια solet accipi, § *seminæ*, de adopt., l. 6, D. de jure dot.; l. 2, Cod. Theod., si petitionis socius sive hæred. decess. Foan.

^e L. 7, ad instructiones, C. de sacrosanct. eccles. Harmenop. l. 2, tit. 5. Foan.

Hic intelligitur principis domus. Vide quæ dixit D. Juratus ad Symmachum lib. V, epist. 61.

^f Id est frumenti, Ulpiano, emendi vendendique invicem jus, frag. tit. 19. Theophil. § 1, *de inutilibus stipulat.* κομήμερον γὰρ ἴσταν ἢ τοῦ δύνασθαι πρᾶσσειν ἢ ἀγοράζειν ἕξουσια; l. 1, § *eam*, D. quæ res pign. Nam quod Paulus negotiandi causa dixit, l. 12, senatus, de contrah. empt. Ulpian. in eodem versans argumento, commercii et promercii nomine denotat, l. 41, Cætera, de leg. 1, Martianus et Alexander negotiandi quoque verbo in eandem rem utuntur, l. ult., D. de damn. inf.; l. 2, C. de ædific. privat. quod ipsum Græci interpretentur πραγματείας χάριν, et δι' ἐμπορίου, et ἐπὶ τῷ πραγματεύεσθαι exposuerunt, lib. XIX Basilicon. Foan.

^g L. 1, D. furti advers. naut. caup. stab.; l. 5, C. de metat. et epidem. Quo tamen in loco interagens, vir doctus restituit. Foan.

aptum magis, enere debeatis. Nam et possessorem A hæc res occurrere facit, si vos necessaria comparare cognoscit. Movete feliciter, ite moderati. Tale sit iter vestrum, quale debet esse qui laborant pro salute cunctorum.

EPISTOLA XII.

THEODAHADO VIRO ILLUSTRIS THEODORICUS REX.

*Jubet ut Palentiana mussa hæredibus Argolici et Aman-
diani erepta, restitatur: si tamen invasoribus quid
saverit, præcipit ut ad curiam veniant, jus suum de-
fensuri.*

Si justitiam colere universos et amare præcipimus, quanto magis eos qui nostra proximitate gloriantur, quos omnia decet sub laude gerere, ut regis possint fulgore consanguinitatis ostendere! Hæc est enim indubitata nobilitas, quæ moribus probatur ornata: quia pulchrum est commodum famæ, foeda neglexisse B lucra pecuniæ. Argolici itaque viri illustris, et Aman- diani viri clarissimi hæredes supplici nobis aditione conquesti sunt, Palentianam massam, quam eis pro compensatione largitas nostra transfuderat, ut casæ Arbitante amissionem hac commoditate solarentur, ab hominibus vestris, nullis causis exstantibus, indecenter invasam; et inde crevisse culpandæ subreptionis vitium, unde dari debuit gloriosæ moderationis exemplum. Quapropter si nullo mendacio asserta vitiantur, Magnitudo vestra, quæ sunt ablata restituat; et si quid vobis creditis posse competere, ad comitatum nostrum instructam jure personam modis omnibus destinata, ut civiliter plantata [Cor. Gam., placata] causatio finem de legibus sortiatur. C Ibi enim quidquid geritur, invidiæ tuæ potius applicatur; et majora detrimenta famæ suscipis, dum talia non vitare conentis: hic autem configunt causæ juribus suis, et sine derogatione quilibet medio- cris addicitur, quando justitia teste superatur.

83 EPISTOLA XIII.

EUTROPIO ET ACRETIO THEODORICUS REX.

*Monet ut annonas constitutas exercitui præbeant, ne
ejus direptionis pateant provinciales.*

Studium vestrum reipub. grata mente debetis im- pendere, quia nos agnovistis benemeritis multa præ- stare. Nam pietatis intuitu vicissitudinem pollicemur, cum tamen pro vobis omnia jubeamus. Atque ideo præsentis jussione vos credimus admonendos, ut an- nonas constitutas exercitui præbere debeatis; quate- nus nec illi negligantur adverso voto, nec provincia- les perniciose debeat gravare direptio. Commodius enim sub expensarum lege tenetur exercitus, quam si cuncta fuerit vastare permissus. Ignorat modum servare præsumptio, nec potest sub modo redigi, cui licentia fuerit visa concedi. Quapropter consequatur exercitus alimoniam deputatam, ne qua pars præ- dictam possit sustinere violentiam [alii, molestiam].

EPISTOLA XIV.

SEVERIANO VIRO ILLUSTRIS THEODORICUS REX.

*Præficit eum tributis unicuique pro possessionum di-
versitate imponendis, et jubet ut perquirat num judi-
ces ob frequentiore per provincias discursum incolis
illicita dispendia irrogaverint.*

Justitiæ ratio persuadet excedentes reprimere, ut

ad cunctos possit quietis suavitas pervenire. Nam quemadmodum æquabilitas agitur, si vires medic- orum consurgere non sinantur? Provincialium itaque nostrorum sæpius querela comperimus, possessores idoneos Suaviæ non solum casarum suarum tributa- riam functionem in tenuem relisisse [pro rejecisse. D. Gr. et Cuj., resillisse] fortunam, verum etiam scelerato commercio aliquid exinde suis passim appli- care compendiis, ut functio publica commoditas sit privata. Hoc quidem per plurimos desideravimus corrigi; sed hactenus in tuam laudem videtur po- tuisse differri; quatenus fides haberetur acceptior, quando post multos neglectus studium vestrum effi- cacissime comprobatis. Atque ideo prudentia qua notus es, universum possessorem considerata justitia te jubemus inspicere, et æquabilitatem tributi hac ratione moderari; ut quæ sub aliis facta est omnium redemptione cassata, pro possessionum atque homi- num qualitate assis publicis imponatur. Sic enim et justitia perficitur, et vires nostrorum provincialium sublevantur. Eos autem quos sine jussione nostra censum imposuisse constiterit, et pro libito suo quo- rundam onera in alios projecerunt, legum severitas insequatur; ut omnia illis detrimenta sareiant, qui- bus incompetenter damna fecerunt. Illud quoque præcipimus inquirendum, ut inter defensores, curia- les et possessores illatorum ratio vestigetur; et quidquid ab octava indictione [id est, anno Chr. 515] nuper exempta super tributarium solidum se posses- sor probaverit intulisse, nec nostro ærario constat illatum, aut in expensis necessariis, quæ in provincia factæ sunt, justa ratione non claruerit erogatum, ini- qua præsumptio modis omnibus corrigatur. Hanc quoque partem non æstimes negligendam, ut si hoc quod tabularius a cubiculo nostro suscepit; rationa- biliter non docetur expensum, ab injusto retentatore reddatur. Quid enim tam absurdum, nisi ut liberali- tas nostra, quam universis proficere volumus, nunc a paucis furtivo compendio opprimatur? Judices quoque provinciæ vel curiales atque defensores tam de cursu quam de aliis rebus illicita dicuntur posses- soribus irrogare dispendia. Quod te perquirere, et sub ratione legum emendare censemus. Antiqui bar- bari qui Romanis mulieribus elegerint nuptiali fœ- dere sociari, quolibet titulo prædia quæsierint, fis- cum possessi cespitis persolvere, ac super indictitiis oneribus parere cogantur. Judex vero Romanus propter expensas provincialium, quæ gravare paupe- res suggeruntur, per annum in unumquodque muni- cipium semel accedat: cui non amplius quam tri- dianæ præbeantur annonæ, sicut legum cauta tri- buerunt. Majores enim nostri discursus judicum non oneri, sed compendio provincialibus esse voluerunt. Domestici comitis Gothorum, nec non et vicedomini aliqua dicuntur provincialibus concinnatis [alii, con- tinuatis] terroribus abstulisse. Quibus justitia vestra [alii, iustitia nostra] in examinationem deductis, quidquid super hac parte inique gestum esse cogno- verit, amotis dilationibus, legaliter ordinabit. His ergo ac talibus, quæ ad utilitatem publicam vel pro-

vinciales pertinent, sub omni ratione discussis, ea te per omnia volumus agere, quæ nostræ mansuetudini non debeant displicere. Illud sane providentia nostra respexit, ut omnibus a te sollicita atque æquabili indagatone compertis polyptychis ^a jubeantur ascribi; quatenus et testimonia fidei vestræ clareant, et nulla posthac, quæ abrogari ^b volumus, semina fraudis iterentur.

EPISTOLA XV

UNIVERSIS POSSESSORIBUS IN SUAVIA CONSTITUTIS
THEODORICUS REX.

Scribit se ad eos misisse Severinum cum edictis, ut oppressos tributorum pondere relevet.

Licet cunctis laborantibus comitatus noster concedat, Deo auxiliante, justitiam, et hinc remedia subjectis ad reliquas regni partes, quasi a vivo fonte descendant, tamen frequenti aditione permoti, ingeniosa pietate reperimus et æquitatem vobis concedere, et fatigationem longi itineris abrogare: quia dulciora sunt beneficia quæ nullis difficultatibus obtinentur. Misimus itaque illustrem et magnificum Severinum nostris institutionibus eruditum, ut hoc apud vos generet quod nobis semper placuisse cognovit. Vidit enim quam honorabilis apud nos justus **84** habeatur, quemadmodum bonis actibus clementia nostræ serenitatis arrideat. Exercet profecto quod nos gratanter æstimat accipere; nec potest amari rapacitas continenti principi nulla redemptione [*Cuj. Gr. et For.*, ratione] placitura. Præsumenter ergo conveniat ad eum læsorum tumultus; speret remedium qualibet pressus injuria. Difficultatem vobis querelæ submovemus, dum in ipsis cunabulis scelera commissa rescantur; sine aliqua formidine alieni tributi sarcina gravatus exclamet, accepturus remedium quod de legibus habet. Sic enim confidimus, quia per eos quos instituta nostra componunt, innocentibus detrimenta non veniant. Qualia vero pro quiete vestra vel æqualitate tributorum disponenda censuimus oracula ^c nostra, quæ dedimus ad supradictum virum illustrem Severinum, vulgata declarabunt; ut unusquisque unde supplicare debeat, evidenter agnoscat.

^a Id est, *libris censualibus et publicarum rationum*, SIMONDS. — Infra, hoc lib., epist. 36 et 39. ANCR. Alciatus lib. II, cap. 26, parerg. Greg. lib. VII, epist. 40, et lib. XII, epist. 30. FORN.

^b Ob eam olim causam tabulæ tributorum publicitus incidebantur. cent. 6, cap. 34 et 40; cent. 1, cap. 72. FORN.

^c Oracula, lib. I C. Theod. de rei vindic., et l. 2, de episc. aud., et l. 1, si per obrept.; et l. 5, de hæret.: l. 18, de med. eod. Superba principum de seipsis oratio: qualis et illa, ad orationem æternitatis nostræ, l. 3 C. Theod. de fabric.; l. 2, C. eod. Sed nec ferenda ista, nostris altaribus; suggestio offerebatur, l. ult. de relationibus. C. Theod. novel. Authen. de mulier. quæ se serv. Valentin. novell. 1, de testam.; l. 8, quicumque, C. Theod. numen nostrum; l. un., Cod. Theod. de imaginibus, quasi non mor-

EPISTOLA XVI.

ABUNDANTIO PRÆFECTO PRÆTORIO THEODORICUS REX.

Præcipit ut per cunctam Italiam inquirat, ematque ligna ad mille dromones construendos, et idoneum nautarum numerum classibus servitutum colligat.

Quamvis utilia reipub. nostra semper consuetudine censeamus, et ob id omnibus possint esse gratissima quæ jubemus, quia cunctis profutura noscuntur: tractandum tamen est, ut principis desiderium nulli existere debeat onerosum. Nam si præclare cogitata non bene agantur, ingrata sunt; illud autem solummodo perfectum dicitur, quod de voluntate simul et actione laudatur. Cum nostrum igitur animum frequens cura pulsaret, naves Italiam non habere, ubi tanta lignorum copia suffragatur, ut aliis quoque provinciis expetita transmittat, Deo nobis inspirante, decrevimus mille interim dromones ^d fabricandos assumere, qui et frumenta publica possint convehere, et adversis navibus, si necesse fuerit, obvlare. Sed tantæ rei quem desideramus effectum, magnitudinis vestræ sollicitudine credimus esse procurandum. Ideoque per cunctam Italiam directis artificibus apta operi ligna perquire. Et sicubi cupressos aut pinos repereris in vicinitate littoris, dato competenti pretio dominis consulatur. Hæc enim tantum sunt quæ ad taxationem vocentur. Cætera vilitate sui non indigent æstimari. Sed ne provisio nostra in mediis conatibus deserta languescat, nautarum te jubemus sub hac moderatione jam nunc competentem numerum, Deitate juvante, procurare. Et si is qui nobis necessarius æstinatur, servus fuerit alienus, aut conducat eum classibus servitutum, aut, si hoc ipse magis elegerit, accepto pretio rationabili, publico cedat sui jura dominii. Si vero libertate gaudet electus, quinos solidos donativum, et annonam se noverit accipere competentem. Eo modo et illi tractandi sunt qui a suis dominis exiuntur, quando libertatis genus est servire rectori. Frequenter enim laborum patientes existunt, quibus districti domini colla presserunt: ita tamen ut supradicti nautæ arharum [*ed.*, curarum] nomine pro hominum qualitate binos aut trinos solidos a nostra debeant sele percipere; quatenus unusquisque cum fuerit admodum, paratus debeat inveniri. Piscatores vero non

tali hominum conditione ac lege, sed singulari di noquo jure imperatores censeantur. FORN.

Æternitatem, altaria et numen principum notavit D. Juret. ad Symmachum. lib. IV, ep. 54.

^d Dromones naves sunt, ut Ethicus Hister scribit lib. V. Harum ut ad rem frumentariam aptarum meminit hic Cassiodorus, a quibus et dromonarii nautarum dicti. Et Procopius lib. III de Bello Gothico; Isidor. lib. IX Etymol., cap. 1, dromones longas naves vocat: quæ, quoniam fugæ cursuique opportuniore sunt, ἀπὸ τοῦ δρόμου dictæ videntur, quasi cursuarie. Jul. Pollux Onomast. ad Comod. imp., holicadas vocavit; Fulgentius vero δρομάδων lembum; sed et Moschopulo θαλά ναῦς; usitata etiam nautis Ligerim nostrum accolentibus voce, *Toue*; παρὰ τὸ θ. iv. FORN.

jnbemus in hac definitione concludi, quia doleat A
amittitur, qui ad procurandas delicias possidetur,
quando et altera consuetudo est ventis sævientibus
occurrere, et littora piscosa sulcare.

EPISTOLA XVII.

ABUNDANTIO PRÆFECTO PRÆTORIO THEODORICUS REX.

Illum laudat ob subitam navium constructionem, et jubet ut eas Ravennam mittat, aliasque curet fabricandas; tum prohibet quominus nautis piscatores alveos Mincii, Ollii, cæterorumque fluminum suis præcludant sepibus.

Alacriter incumbendum est inchoatis, cum jam vicinias perfectionis arriserit : quando spes effectus tædium laboris excludit, et magnum genus incitamenti, credere desiderata compleri. Dudum igitur magnitudini vestræ, ex Italicæ littoribus officia jussimus præparare nautarum; ut dromones, quos industria fabricare valuisset, manus remigum provisa susciperet. Sed tu judicio nostro electionique respondens ostendisti, quam fuerit indubitata perfectio, efficacissimis imperasse, quod quæritur. Renuntias illico completum ^a quod vix credi poterat inchoatum; ut pene quanta velocitate navigari solet, constructio navium tanta sit celeritate completa. Nec solum verba narrata sunt : obtulisti oculis nostris subito classem silvam hominum, domos aquatiles, exercitiales pedes, qui nullo labore deficiant, sed inconcussos homines ad destinata perducant : trireme vehiculum remorum tantum numerum prodens, sed hominum facies diligenter abscondens. Hoc primum instituisse legimus Argonautas. Quod et armatis aptum, et congruum probatur esse commerciis; ut qui peregrinas classes optabamus aspicere, nunc mittamus aliis provinciis **85** et terrorem pariter et decorem. Ornasti rempub. tua institutione reparatam. Non habet quod nobis Græcus imputet aut Afer insultet. Illud apud nos invidi vigere respiciunt, unde illi per magna pretia sua vota complebant. Nunc prædictis rebus armamenta proeurate, vela præcipue alas navium facientia, linum volatile, quidam spiritus currentium carinarum, prænuntia mercium, auxilia quietæ nautarum : quorum beneficio consociunt otiosi, quod a celerrimis avibus vix probatur impleri. Hoc Isis rati prima suspendit, cum per maria Apochran filium suum audaci femina pietate perquireret. Ita dum materna charitas suum desiderium festinat explere, mundo visa est ignota reserare. Atque ideo, divino nobis auxilio suffragante, cujus virtutis est hominum vota perficere, proxima die iduum Juniarum ad ur-

beam Ravennatem congregatio navium cuncta conveniat; quatenus res de vicino sine gaudentes, ad plenissimum perducantur effectum. Sed quoniam dromonum numerum, juvante Deo, cupimus ampliari; si qua ligna fabricis eorum necessaria per utramque Padi ripam potuerint inveniri, nullo obsistente jubemus abscondi, quia sine præjudicio dominorum operi tantum præsentem volumus injuncta concedi. Mittat Padus noster indigenas pelago naves; et abies, quæ fluentis amnicis nutrita suffrexit, marinarum superare cumulos discat undarum. Illud etiam magnopere credidimus amputandum, quod vestra fieri suggestione comperimus : ne quis in fluminibus navigeris, diversis territoriis meatibus, id est in Mincio, Ollio, Ansero, Arno, Tiberi, audeat fluminum alveos piscandi studio turpissima sepe concludere ^b; et quæ sunt præsumpta, protinus auferantur. Pateat annis in navium cursus; sufficiat humano desiderio consueta artibus delicias quærere, non artificio [Ac., commento] rustico libertatem fluminis impedire : ne, quod dici nefas est, utilitati publicæ voluptas privata obstitisse videatur.

EPISTOLA XVIII.

UVULÆ VIRO ILLUSTRIS, COMITI PATRIMONII, THEODORICUS REX.

Scribit se jussisse ut nautæ quærerentur et Ravennam mitterentur; tum præcipit ut si quæ ligna per ripam Padi fabricandis dromonibus apta etiam in prædiis regalibus inveniantur, abscondere ea liceat.

Utilitas publica sicut ad conservationem respicit omnium, ita debet perfici studio ac labore cunctorum : quia magnæ laudis occasio est, si in causa communi aliquid singulariter videatur impleri. Facit enim unde commendetur et reliquis, qui tamen et sibi se profuisse cognoscit. Pridem igitur nos jussisse meministi, ut per domum nostram navigandi quærerentur artifices. Quos, Deo auxiliante, provisos ad Ravennatem urbem die iduum Juniarum præcipuus incunctanter occurrere; ut adventus eorum constructioni navium opportune videatur offerri : ne res divisæ generare sibi videantur aliquam tarditatem; et parum sit unam perficere, nisi contingat utramque procurare. Si qua etiam per ripam fluminis Padi Nagna fabricandis apta dromonibus in prædiis regalibus potuerint inveniri, artificibus huic operi a magifico viro Abundantio præfecto prætorio deputatis abscondendi sit permissa licentia. Volumus enim hoc exemplum a nostris prædiis inchoare ^c ut nulli gravis sit jussio, quæ constringit et principem.

^a Tale est quod ait imperator Constant. lib. vii de operibus publicis. Codex Theodos. Monendi sunt iudices, etc. JUR.

^b Libertatem fluminis impedire. Proditæ sunt in hanc rem a prætoribus interdicta, ne impediatur navigatio : Ne quid in flumine publico ripave ejus facias; Ne quid in flumine publico, neve in ripa ejus immittas, quo statio iterve navigio deterior sit, l. 1, D. de fluminibus. Item, ut in flumine publico navigare liceat, lib. XLIII, tit. 13 et 14, Pandect. Sed et veterum prætorum de retardis fluminibus locandis edicta refert, et interpretatur Aulus Gellus. lib. xi, cap. 17. Cui respondet institutum Ligeris alvei purgandi,

quod Aurelianenses accolæ, *balizer la Loire*. FORN.

^c Volumus hoc exemplum a nostris prædiis inchoare, ut nulli gravior sit jussio quæ constringit et principem, l. 4, C. de legibus. Legem statuens, legi se subjicere debet. Seneca de legum latoribus, epist. 91. Ausonius ex Pitthaco : Pareto legi, quisquis legem sanxeris. Quamvis princeps sit solutus legibus, l. Princeps, D. de legibus. Dion. lib. LIII : Ἀλλοιῶται δὲ τῶν νόμων, inquit, τοῦτ' ἔστιν, ἐλευθεροὶ ἀπὸ πάσης ἀναγκῆς νομῆστέως εἶσι, καὶ οὐδὲν τῶν γεγραμμένων ἐπιχονταί. Quare Theodahadus rex infra lib. i, epist. 16 : Cum possimus, inquit, omnia, sola nobis credimus licere laudanda. FORN.

EPISTOLA XIX.

GUDINANDO SAJONI THEODORICUS REX.

Jubet ut collecti nautæ Ravennam citius mittantur.

Majora sibi facit credi quisquis efficaciter injuncta peregerit : quia indubitanter illi aliquid committitur, qui optime comprobatur; et honestum suffragium est ^a secundi judicii, documentum prioris. Atque ideo ordinatione magnificorum virorum Abundantii præfecti prætorio, atque Uvilix comitis patrimonii ad illam provinciam te jubemus excurrere; ut tam de domo regia quam in locis aliis habitantes secundum priora præcepta provisos nautas ad urbem Ravennatam die iduum Juniarum, Deo auxiliante, festinare compellas; quatenus nulla tarditas tam præclaris jussionibus afferatur. Cave ergo ne te venalitas maculet, aut neglectus turpis involvat; et tam magnæ rei supra te ruentis pondere comprimar, si tantis ac talibus rebus impar exstiteris.

EPISTOLA XX.

AVILFO SAJONI THEODORICUS REX.

Statuit ut ad ripam Padi cum artificibus accedat ad ligna dromonibus apta concidenda, absque tamen possessorum damno. Et jubet ut auferantur sepes a fluminibus Mincio, Ollio, Ansero, Tiberi et Arno, quo alvei tractus liber sit navium excursibus.

86 Per utramque ripam Padi reperiri ligna commodissimum fabricandis apta dromonibus. Ideoque tibi præsentem jussione delegamus, ut secundum ordinationem magnificorum virorum Abundantii præfecti prætorio atque Uvilix comitis patrimonii ad loca designata cum artificibus incunctanter accedas; et sive in domo regia, seu in privata reperta fuerint, sine aliqua facias tarditate procurari : quia nulli grave credimus præbere quod, Deo auxiliante, pro communi utilitate præparatur. Verum ita volumus te injuncta peragere, ut nihil ad lædendum possessorem studiose videatur inquiri, sed tantum quæ sunt necessaria utilitatis nostræ causa præsumantur. Non exquiratur aliquid a domino, quod postea publico non dicatur acceptum. Ligna silvestria jubemus cædi, non aliquid de alienis facultatibus violenter abscidi. Talia nobis præsentia qualia nostros gravare non possunt. Quæ si causa præsens non exquireret, ille se crederet non habere. In Mincio, Ollio, Ansero, Tiberi et Arno fluminibus commodissimum sepium eursum fluminis, quantum ad navigandi studium pertinet, incidisse. Quod te volumus ordinatione magnifici viri Abundantii præfecti prætorio modis omnibus amputare; nec tale aliquid permittatis quem-

^a L. non omnes, § a barbaris, D. de re milit. FORN R.

^b Retibus, non sepiibus esse piscandum, flumina purganda esse et juriconsulti præcipiunt lib. XLIII, D. tit. ne quid in flumine publ.; l. un. C. lib. x, tit. 29, de Alexandrinis Primatibus. Congruit huic loco quod Aul. quoque Gellius in veterum prætorum edictis, quid significet flumina retanda publice redempta habere, interpretatur purgare a retis, id est arboribus quæ aut ex ripis fluminum eminent, aut in alveis eorum exstarent; appellata autem esse quasi a retibus, quod prætercuntes naves impedirent,

A quam ultra præsumere, sed inviolati alvei tractus navium relinquatur excursibus ^b. Scimus enim reibus, non sepiibus esse piscandum. Nam hinc quoque detestabilis aviditas proditur, ut sibi tantam festinet includere, quantum ad multos poterat pervenire.

EPISTOLA XXI.

CAPUANO VIRO SENATORI THEODORICUS REX.

Multis laudibus illum evehit, ipsique decuriarum rectorum confert; et quæ sit hæc dignitas exponit.

Si te tironem nostra judicia delegissent, si ad examinis trutinam venisses incognitus, æstimarem monendum, quali te prudentia, quo decore tractares; sed omnium crederis intelligentiam habere virtutum. qui exerceri meruisti militia litterarum. Estimas enim qua te debeas modestia continere, qui alieni negotii visus es vota peregrisse. Nam si te iudicis suspicio sæva [Jur. sæva, id est sinistra et perversa] tetigisset, laudando justitiam leni ac penetrabili remedio ejus animum corrigebas : obtines suavi persuasione quod superiori non potuisses imponere. Quis ergo dubitet illa te diligere, quæ constat voce publica suasisse! Professora bona non habentur ambigua; nec cujusquam acquiescit ingenium, ubi quod ipse potuit emeritus prosequi, ab aliis tanquam rudis videatur edoceri. Protati documentum fidei fieri legitima voce poseebas : examinans, si retinerent incorruptam scrinia veritatem. Juxta, nunc exhibe, quod te volebas apud alios obtinere ^c. Age, ne tua tibi objiciatur oratio, quia pondus est pudoris gravissimi, propria voce convinci. Sume igitur, auctore Deo, rectorum decuriarum, humanorum actuum verissimam sestem, securitatem possidentium, publicæ fidei splendidissimum templum. Unde tantum tibi laudis acquiritur, quantum ^d illic utilitas incorrupta servatur. Vivat tibi perpetuis sæculis decedentium voluntas; transeant in posteros iudicia parentum; scriniis tuis servetur omnium quies. Alii honores habeant et terribiles fasces : tibi vice humane gratissimi videantur militare custodes; ibi enim absolutiones sunt hominum, vincula causarum, catena litium, carcer furoris. De quo verius diceret vates Mantuanus : « Clauduntur litis portæ, foris impius iatus inclusus, fremit horridus ore cruento. » Decuriales igitur, habita meritorum æstimatione, deligito : quia non decet tantæ urbis appellare, quod vile est. Majoris etiam natu utere (cum fuerit necesse) sententia, factus tot patribus senior, tantis tacentibus vox senatus. Vide quid dignitatis ac-

et quasi irretirent. Hæc ille lib. XI, cap. 17, Noct. Attic. FORN.

^e Notandum est collegium decurialium in urbe Roma fuisse, qui S. C. acta, auctoritates senatus excipiebant, perscribebant, complebant, scrinia senatus servabant, viri scribendi dicendique periti, quibus præfuit rector, quem iudicem auctor appellat, quoniam iudicabat inter decuriales et alios; ideo l. I, C. de Decurialibus, ait eum qui velit cum decurialibus agere de auferendo privilegio, et jure veteri coacquo, iudicem decuriarum adire debere. BROSS.

^d Alii, quoniam eorum. Cor. Gam., quantum corum.

ris, ut inter tot eloquentes viros eis dicendi pri-
 rius, quos etiam nobis profitemur esse reverendos.
 Assume ergo concedere quæ jubemus, præstare quæ
 credimus; ut illis aperias januas curiæ, quos nostra
 electio aulam jusserit libertatis intrare.

EPISTOLA XXH.

SENATUI URBS ROMÆ THEODORICUS REX.

*Indicat se elegisse in rectorem decuriarum Capuanum
 præclaris virtutibus exornatum.*

Licet ante semper eligendus sit qui vobis mitti-
 tur approbandus (quia ipse magis traditur examini,
 cujus sententia noscitur prolata pensari), illas tamen
 prudentibus viris sociari cupimus dignitates, quæ Ro-
 manis arcibus [Gr. et Cuj., artibus] quasi geminæ
 nobiles affiguntur. Ubi enim dignius eloquens quam
 in civitate proficiat litterarum, ut ibi declaret meri-
 tum, ubi nutrit ingenium? Aptum est omne bonum
 locis suis; et laudabilia quæque sordescunt, nisi
 congrua sede potiantur. Requirit pugna validas ma-
 nus, desiderat navigium pectus animum: sic scri-
 nia vestra fidele propositum, sic curia sacunda diser-
 tum. Multa ergo deliberatione pensandus esse credi-
 tur, qui quotidie vestris sensibus offeratur. Capua-
 num igitur spectabilem virum æstimatio nostra res-
 pexit, qui curiæ vestræ sententiam majoris natu
 auctoritate facundus ediceret, et senatus scrinia con-
 scientiæ puritate servaret; ut actus illos mundo cele-
 berrimos **87** sua reddat integritate laudandos. Ma-
 gnum munus est, Patres Conscripti, ad integritatem
 deligi; nec mediocriter probatur conscientia cui est
 veritas commissa sæculorum. Nam si prædicatur
 testis qui in præsentis negotio vera dixerit, qua laude
 censeri poterit qui cunctis temporibus certa trans-
 mittit? Sed quamvis alumni vestri habeatis cuncta
 notissima, juvat magis illa repetere quæ omnium
 consensus possit agnoscere. Adest semper electa
 quædam sermonum gratia, blanditur auribus, men-
 tem trahit, utitur perspicuitate facundiæ, qualem de
 pura conscientia decet emanare. Est enim quoddam
 speculum morum agentis oratio; nec majus potest
 esse mentis testimonium, quam qualitas inspecta
 verborum. Nam ut ejus propria describamus, patitur
 in simplicibus rebus linguæ retinacula: his eo tamen
 torrentior [Alii, correctior] cum perorat; et hoc illi
 ad gratiam datum est providente natura, ut quem
 præ foribus hæsitantem videras, eloquentem in cer-
 taminiibus obstupescas. Illa vero memoria, quæ ora-
 torum thesaurus jure vocatur, tanta in eum firmi-
 tate consedit, ut semel audita scripto apud eum
 putes esse recondita. Magnum beneficium, oblivio-
 nis nescire defectum; et quædam similitudo vere
 cælestium est, tempore decursa semper habere præ-
 sentia. Quæ nunc ideo declaramus, ut cognoscatis
 subjectorum gratas nos habere virtutes; et judicium
 nostrum non per casuale votum, sed per electionis

^a Ex jure quo ἀδίσποτα, καὶ ἀκλαροῦμενα principis
 fisco cedunt, ut thesauri, ut vacantia bona, quæ hæ-
 redem non inveniunt, vel indignis relicta aut incap-

studium doceamus esse conceptum. His ergo, P. C.,
 Capuanum bonis dotatum, a præsentis indictione de-
 curiarum rectorem esse præcipimus, majoris etiam
 natu auctoritate subvehimus; ut qui se morum cana
 maturitate tractavit, quod est amplissimum reveren-
 tiæ genus, in vestro ordine ætatis honore gratuletur.
 Augebit eloquentiam officio meliore ditatus: quo-
 niam multum facundior est qui sententiam dicat, quam
 ille qui supplicat. Libertas verba nutrit, metus au-
 tem copiam frequenter intercipit. Actus quoque ipse
 longe dissimilis; ut qui pridem assistebat etiam me-
 diocribus humilibusque fortunis, nunc introducat
 vestræ curiæ consulares.

EPISTOLA XXIII.

ABUNDANTIO PREFECTO PRÆTORIO THEODORICUS REX.

*B Jubet ut sagittariis ad comitem Julianum destinatis
 annonas et navigia præbeat.*

Tatanem [Gr. et Cuj., Tanmem] sajonem nostrum
 cum sagittariis ad illustrem virum comitem Julianum
 æstimavimus esse dirigendum, ut majus sumeret ro-
 bur duplicatus exercitus. Ostentent juvenes nostri
 bellis, quod in gymnasio didicere virtutis. Schola Mar-
 tia mittat examina, pugnaturus ludo, qui se exercere
 consuevit in otio. Atque ideo illustrem magnitudinem
 tuam eis annonas et navigia secundum consuetudinem
 præbere censemus; quatenus (juvante Deo) quo di-
 recti sunt, debeant pervenire. Vestræ enim sollicitu-
 dini damus nostrarum efficaciam jussionum: quia
 nullatenus destitui posse creditur quod, Deo juvante,
 tuis ordinationibus inchoatur.

EPISTOLA XXIV.

EPIPHANIO VIRO SENATORI, CONSULARI PROVINCIÆ DALMA-
 TIÆ, THEODORICUS REX.

*Monet ut bona Joannæ, quæ intestata et nullis affi-
 nibus superstitionibus decessisse perhibebatur, fisco re-
 gio applicet, dummodo tamen rem ita se habere com-
 pererit.*

Joanna Andræ quondam jugali suo successisse legis
 munere perhibetur; quæ intestata, nullis existentibus
 proximis, luce dicitur esse privata. Cujus substantia
 a diversis nullo legitimo jure suffultis usurpatione vo-
 luntaria suggeritur possideri. Et quia caduca bona
 fisco nostro competere a legum cuncta decreverunt,
 ideo te præsentibus oraculis admonemus, ut hujus
 rei veritate discussa, si revera, ut ad nos perlatum
 est, nullus ei aut testamento hæres existit, aut pro-
 ximitatis jure successit, fisci nostri eam facias com-
 pendii aggregari: quando innocentie nostræ profes-
 sio est, justa compendia non negligere, apud quem
 calumnia nunquam locum potuit invenire. Rogari
 enim in talibus causis non fraudari principem decet,
 quia negligentie vitium est præsumptiones relinquere
 quas jura præcipiunt amputare. Si quid autem contra
 repereris, quietos dominos habere patieris, quia ma-
 gis illa nostra sunt patrimonialia quæ a subjectis legiti-
 me possidentur.

Ulpian. fragm. tit. 17 et 18, l. unic.,
 C. de cad. toll.; Pinius Panegyrico ad Trajan. Sup. lib.
 vi, form. 3. FORN.

EPISTOLA XXV.

BACAUDÆ VIRO SUBLIMI THEODORICUS REX.

Concedit illi in perpetuum Mediolanensis tribunatus curam.

Fessos annos munificentia nostra corroborat, dum ætatem occiduum penurix non facit detrimenta sentire. Juvenum siquidem virtus præsumptione laboris animatur: sola senum vita est quietis invenisse remedia. Atque ideo tua supplicatione permoti, designati tribunatus a curam in Mediolanensi urbe diligentissime peragendam, ad te decrevimus pertinere, ita ut, quod est in reipubl. militia novum, donec vixeris, nunquam tibi successorum tributum cuiusquam plecenda præsumptio; quatenus in exhibendis voluptatibus officii huius cura mansuetudinis nostræ beneficio jugiter perfruaris, habens in utroque, quod tuam consoletur ætatem, loci commodum et lætitiæ voluptatum.

88 EPISTOLA XXVI.

UNIVERSIS GOTHIS PER PICENUM ET SAMNIUM CONSTITUTIS THEODORICUS REX.

Præcipit ut VIII iduum Juniarum ad aulam sine ullo provincialium damno, regalia dona accepturi veniant.

Quamvis munificentia nostra sit omnibus ubique gratissima, multo tamen acceptiora credimus quæ nostri præsentia conferuntur: quia majora de conspectu principis populi sumunt, quam de largitate beneficia consequuntur. Nam pene similis est mortuo, qui a suo dominante nescitur; nec sub aliquo honore vivit, quem regis sui notitia non defendit. Et ideo præsentii jussione mandamus ut octavo iduum Juniarum die, Deo auxiliante, ad præsentiam nostram venire debeatis, qui solemniter regalia dona suscipitis b si venire protinus festinatis. Illud tamen necessario commonescentes, ut venientium nullus provenire possit excessus, nec possessorum segetes, aut prata vastetis c sed sub omni continentia properantes, de cu-

a D. Juret. existimat hæc intelligenda esse de tribuno voluptatum, cuius mentio est infra lib. vi, for. 19, et lib. vii, for. 10.

b Vide Luitprandum, lib. vi, cap. 5. Hæc autem dona conferebantur calendis Januariis. Nicephor. lib. x, cap. 23; Sozom. lib. v cap. 17; Ambros. serm. 14.

JURET.

c Transitus militum sit innocens, neve fruges lædat. Itaque quod de jure servitutis hæc recte illarum fructibus ferendæ a Paulo scriptum est, l. 7, qui sella, D. de serv. rust. præd., quidam tractum a regibus suspicantur, qui extero exercitui commearum ditionis suæ regionem per aliquam permittunt. Unde Lysander Laconum dux apud Plutarchum videns Bæotos incertæ fidei, cum per eorum agros transiret, sciscitatus est utrum rectis an inclinatis hastis transiret. Sed ego putem jurisconsultum de privato jure, non imperatoris sensisse, l. 13; item quaeritur, § exercitum; l. 15, ex conducto, versic. exercitus præteriens per lasciviam, D. locat. Idem Justinianus novell. 130, περί παρόδου στρατιωτῶν constituitur: cuius auspiciis ac legibus Belisarius rex exercitum. Nam cum militum quidam in agros discurrerent, fructus attingerent, eos ignominia notatos convocans, sic est allocutus: Vim afferre, et ex alienis pasci turpe semper ac probrosum videtur, quod injustum in ipso feratur. Auct.

A stodita disciplina grata nobis esse vestra occasio possit: quia ideo exercitiales gratanter subimus expensas, ut ab armatis custodiat intacta civitas.

EPISTOLA XXVII.

GUDUM SAJONI THEODORICUS REX.

Imperat millenarios provinciarum Piceni et Samnii commoneat ut ad aulam tum donativum accepturi, tum gestarum in bello rerum rationem reddiduri citius properent.

Consuetudine liberalitatis regis commoneamur ut Gothis nostris debeamus solemnia dona largiri d. Et ideo devotio tua millenarios provinciarum Piceni et Samnii sine aliqua dilatione commoneat, ut eos qui annis singulis nostræ mansuetudinis præmia consequuntur, pro accipiendo donativo ad comitatum faciat incunctanter occurrere; quatenus qui bene nobis meriti fuerint, majore munificentia gratulentur. Inculpabiliter enim necesse est vivat qui suam præsentiam novit principibus offerendam. Bonos enim laus, malos querela comitatur. Decet etiam nos sub hac occasione singulorum facta perquirere e, ut nulli possit perire quod fecit in acie f. Nam si semper consuetudinarias res expectet exercitus, virtutem non potest amare neglectus. Trepidus discat ad iudicem venire, qui se non meminit audacter aliquid egisse; ut melius possit hostibus violentus insurgere, qui nostræ maluit imputationis vulnera declinare.

EPISTOLA XXVIII.

CARINO VIRO ILLUSTRIS THEODORICUS REX.

Illum accersit ad comitatum suum, ut pole virum illustrem sibi que necessarium.

Habent hoc gloriosum præjudicium bonarum merita personarum, ut otio torpescere non sinantur qui probis actionibus innotescunt: et ideo tam desiderio vestro satisfacientes, quam quod vos necessarios esse credidimus, jussis præsentibus evocamus; quatenus et viris nobilibus obsequia nostra decorentur, et quæ utilia nobis credimus, per te expedire possimus.

Procop. lib. iv de Bello Vandalico. Infr. l. xii, ep. 5.
FORNER.

d Solemnia dona et annua munera, infra epist. 42 hujus lib. v. FORNER.

e Idem tribuit Alexandro Mammæ filio Lampriidius. FORNER.

f Regia munera hæc donativa, præter stipendia consueta, militibus in præmium fortitudinis cedebant, nec temere, neque passim omnibus citra delictum. Fuit sub Justiniano quaestor præmiorum Agathias lib. iv de Bello Goth. In exercitu, inquit, nec ducis, nec præfecti munereungebatur; nec miles quidem. Quaestor alioquin, et regis pecuniæ custos, haud tamen earum quæ militibus in stipendium pendebantur; nam alteri erat hæc cura demandata; sed quæ ex imperatoris ærario ad exercitum, his et in præmium mittebantur, qui insigne aliquod facinus in bello gessissent. Quæ ex re non obscurus is erat, sed præpotens factus, atque adeo ut arcanorum esset inter cæteros particeps, ita ut firmitatis tum plurimum et fidei principum dicta viderentur habere, cum illi placerent: quod hic Cassiodorus quoque subindicare videtur, dum ait singulorum facta, etc., quasi esset in castris quidam explorator industriæ et fortitudinis cuiusque militum, cuius renuntiatio apud principem valeret ad militis strenui commendationem. FORN.

EPISTOLA XXIX.

NEUDI VIRO ILLUSTRITHEODORICUS REX.

Jubet ut non trahatur Ocerus cæcus in servitutem, si probavisse se esse ingenuum reperitur.

Movit nos quidem Oceri fusa precatio, sed magis miserabiliorem reddidit virum luminis sui adeptus ornatus, quia necesse est ut amplius permoveat visa quam audita calamitas. Is enim perpetua nocte superstes ad remedia nostra mutuati luminis beneficio festinavit; ut quem videre non poterat saltem clementiæ suavitate sentiret. **89** Clamat enim sibi Gudila, vel Oppane incognitam suo generi conditionem servitutis imponi, cum pridem sub libertate nostros fuerit secutus exercitus. Mirati sumus talem in famulatum trahi, qui a vero domino debuisset expelli. Novus ambitus est talem [*Juret.*, cæcum] querere, quem possis horrere; servumque dicere, cui debeas divina consideratione servire. Adjiciens etiam hujusmodi calumnias Pythiæ comitis celebratæ opinionis viri sibi examinatione submotas. Nunc autem infirmitatis suæ mole compressum, manu vindicare non posse, quæ patrona fortibus probatur assistere. Sed nos quorum est proprium inter pares ac dispaes æquabilem justitiam custodire, præsentii jussione decernimus, ut si in judicio supra memorati quondam Pythiæ se probavit ingenuum, calumniantes protinus amoveatis; nec audeant ulterius necessitatibus alienis illudere, quos semel convictos decuerat sua vota damnare.

EPISTOLA XXX.

GUDUI VIRO SUBLIMITHEODORICUS REX.

Præcipit ut a Costula atque Daila Gothorum libertate gaudentibus onera servilia amoveantur.

Quos duces eligimus, eis simul et æquitatis momenta jure delegamus: quia non tantum armis quantum judicii nos effici cupimus clariores. Costula igitur atque Daila cum, Deo propitio, Gothorum nostrorum libertate lætentur, onera sibi servilia a vobis causantur injungi, quæ nec ipsos deceat perpeti, nec cuiquam irrationabiliter fas sit imponi. Quod si ita gestum esse cognoscis, sine aliqua dilatione facias amoveri: ne ad nos exinde ulterius querela revocetur, et incipiat gravis esse animo nostro in duces revoluta causatio, quem magis oportet talia peragere quæ nos delectet audire.

EPISTOLA XXXI

DECORATO VIRO DEVOTO THEODORICUS REX.

Decernit ut Marcus presbyter, Andreas et alii cogantur ad pecuniam fisco solvendam, si debitores esse constiterit.

Thomas vir clarissimus inter Apuliam Calabriamque provincias de siliquatici titulo indictionum octavæ, nonæ, undecimæ, primæ, secundæ et quintæ decimæ, quas ad conductionem suam pertinuisse com-

A memorat, nonnullos maximam pecuniæ quantitatem retinere [*D. Grul. et Cuj.*, debere; alii, redhibere] conqueritur. Et quia utilitatem publicam diuturna non convenit ludificatione differri, ideo devotio tua præsentia decreta suscipiens, Marcum presbyterum, Andream, et Simeonium, vel reliquos quos brevis subter annexus eloquitur, servata in omnibus civilitate conveniat: ut si eos non per calumniam, sed manifestos revera fisco constiterit esse debitores, summam quæ rationabiliter postulatur, sine aliqua imminutione persolvant. Providendum est enim ne spiritus contumacium personarum publicis rationibus aliquod videatur afferre dispendium. Qui vero minus intentata cognoscunt, ad judicium competens te imminente conveniant; ut quod æquitati congruit, B utrarumque partium allegatione recognita, salvis legibus impleatur.

EPISTOLA XXXII.

BRANDILÆ THEODORICUS REX.

Admonet ut corrigat Proculam uxorem suam, quæ gravissime percussisse uxorem Patzenis dicebatur: si tamen accusatam [falso eam esse crediderit] Brandila, vult ut ad aulam cum uxore veniat causam dicturus.

Adiit nos innumeris vicibus Patzenis repetita conquestio: qui cum esset in expeditione felicissima constitutus, a Procula conjugis tua uxorem suam asseruit trina fuisse cæde laceratam: ita ut solo beneficio desperationis evaderet, cum non plagis fessa, sed jam crederetur extincta. Hanc nos, si tamen vera est, in femina quam maxime mirantes audaciam, transire non patimur impunitam. Atque ideo decretis te præsentibus admonemus, ut si factum evidenter agnoscis, delatam querimoniam, pudori tuo consulens, maritali restrictione ^a redarguas; quatenus ex eadem causa ad nos querela justa non redeat; et legibus noveris resecari posse, quod te oportuerat domestica restrictione corrigere. Quod si mendacium magis petitoris accusans causam dicere fortasse volueris, summoto dilationis obstaculo, ad comitatum nostrum cum supradicta conjugis tua incunctanter occurre, exceptura aut de iniqua præsumptione vindictam. aut de mulieris improbitate ^b victoriam.

D

EPISTOLA XXXIII.

WILITANCHO DUCI THEODORICUS REX.

Jubet ut discutiat causam Brandilæ, qui Reginam uxorem Patzenis, dum in expeditione Gallicana versaretur, in matrimonium duxerat; et si accusationem veram cognoverit, adulteros puniat.

Gravis est Patzenis clementiæ nostræ sensibus intimata conquestio: qui se in expeditione Gallica constituto, in eum Brandilam prosluisse testatur excessum, ut uxorem ejus Reginam proprio socian-

^a L. un. C. Theod. de emend. propinq. Matronas prostrate pudicitiae, quibus accusator publicus deesset, ut propinqui more majorum de comuni sententia coercerent auctor fuit Tiberius. Suetonius in ipsius Vita cap. 35. FORNER.

^b Feminis ad scelera vires esse ait Fabius Quintil. declam. 2. L. ult. C. Theod. ad leg. Corn. de sicar.: mitior enim circa eas debet esse sententia, quas pro infirmitate sexus minus ausuras esse confidimus. FORNER.

dam dueret esse conjugio; et in injuriam nostrorum A
temporum adulterium simulata matrimonii fuerit lege
commisum *. Hæc nos, si vera sunt, transire nequa-
quam patimur impunita. Nam quando affectus tutos
quis habeat, si tunc sceleri subiacebit, cum pro om-
nium salute ☉ pugnaverit? Respicite, impudicæ,
gementium turturum castissimum genus; quod si a
copula sua fuerit casu intercedente divisum, per-
petua se abstinentiæ lege constringit: gratiam con-
junctionis non repetit, quam reliquit; fidem servat,
dum laudem pudoris ignoret; et moribus studere de-
prehenditur, quod nulla viduitatis conversatione glo-
riatur. Mulierum se, proh dolor! vota continere
nequeant, quibus castitatem ratio persuadet, pœna
legis imponit, terror maritalis extorquet. Perierunt
profecto mores, si nec illis comparari possunt, quæ B
ratione carentia temperantur. Et ideo sublimitas tua
impetitos ad suum faciat examen occurrere; et re-
rum veritate discussa, sicut jura nostra præcipiunt,
in adulteros maritorum favore rescetur: quia de-
fensorem reipub. redire noluerunt, qui scelerata præ-
sumptione conjuncti sunt. Confundi sine dubio desi-
deraverunt omnia, qui tentaverunt legibus inimica.
Sed melius est paucorum damno b malorum corri-
gatur intentio: quia omne matrimonium, quod absit,
incertum relinquitur, si in tanta reverentia sine ali-
quo terrore peccetur.

EPISTOLA XXXIV.

ABUNDANTIO PRÆFECTO PRÆTORIO THEODORICUS REX.

*Sancit ut Frontosum absque mora adigat ad solutio- C
nem pecuniæ publicæ, quam decoxerat, et quam
multationes redditurum se promiserat.*

Frontosum, sui nominis testem, frequenti nobis
insinuatione suggestum est pecuniæ publicæ deco-
xisse non minimam quantitatem; quem a diversis
judicibus fecimus juxta examinatione perquiri: ne
forsitan, ut assolet, cum non veritas, sed infamaret
[alii, inŕmaret] invidia. Ille omnia confessus, red-
dere se posse constituit, si ei largæ præberentur in-
ducæ: quibus frequenter emensis, immemor pro-
missionis suæ ad constituta semper imparatus oc-
currit. Fugere siquidem nescius, sed suæ sponſionis

* Quæ fuerint olim adulterii pœnæ paucis demon-
strabo. Romuli lege, matrona ejus culpæ rea, marito
permissa cognatisque, ii, uti visum, mulctabant ac
puniebant etiam morte: etenim jure ipso, mulier
quæ juxta sacratas Romuli leges nupta, ita in manu
viri, ut proles in patris. In eas quæ sacris Baccha-
nalibus incestu usæ, cognati maritique intra domos
animadverterunt, aiunt Livius et Valerius. Vide Valer
Max. lib. vi, cap. 3. Plin. lib. xiv, cap. 13. Tertull.
in Apolog. cap. 6. Præterea adulteræ domo exactæ,
et dote private, ut Plautus in Amphitr. iudicat. Val-
er. lib. viii, cap. 11. Quod si mariti cognatique dis-
simulabant, hoc est (ut cum Livio loquar) idoneus
in privato supplicii exactor nemo erat: non raro pu-
blico judicio persequantur id crimen magistratus
et præsertim ædiles. Postea secuta est lex Julia,
quam tulit Augustus, qui adulteros morte aut fuga
punivit, ita ut capitale crimen esset, ut ex Arnobio
lib. iv, et Salvian. lib. vi, constat. Quam adulterii
pœnam tribuit prisca Saxonibus Bonifacius archiepi-
scopus epistola ad Ethelbaldum Anglorum regem.

ignarus: obliſiosus cum relinquitur, trepidus cum
tenetur. Mutat verba, variat constituta; nec in una
dicti sui qualitate contentus, diversis imaginibus
immutatur. Merito chamæleonti bestię conferendus,
quæ parvorum serpentum formæ consimilis, aureo
tantum capite, et reliquis membris subalbentis pra-
sini colore distinguitur. Hæc quoties humanos aspe-
ctus incurrit, dum ei fugiendi velocitas denegatur,
nimia timiditate confusa, colores suos multifaria
qualitate commutat; ut modo veneta, modo blattea,
modo prasina, modo possit cyanea reperiri. Unde
mirum est in una superficie tot diversa conspiciere.
Quam non immerito Pandiæ gemmæ dicimus esse
consimilem, in qua unus se fulgor non potest conti-
nere: fluctuat aspectibus tremulis, dum lapis teneat-
tur immobilis. Nam quod modo videris, mox aliud
ibi, si amplius intuearis, advertis: sic mutatum cre-
dis, quod neminem eripuisse cognoscis. His permu-
tationibus æstimatis mens Frontosi simillima reperi-
tur, quæ dicti sui non habet fidem, quæ tot varietates
continet quot verba protulerit: Protei fabulis e jure
sociandus, qui subito comprehensus, substantiæ suæ
formam omnimodis non habebat. Nam ut celaret
hominem, aut leo frendebat, aut sibilabat anguis,
aut in undas liquidas solvebatur. Et quia sic notus
est, cum facies ad tuum venire judicium, primum
agito, ne promittat: cave ne constituat: quia levir-
simi animi mos est, polliceri facile quæ non disponi
implere. Quidquid autem persolvere considerata
æquitate potuerit, constrictas sine aliqua dilatione
jam reddat: quia post tot falsitates argutiæ suæ
reputare poterit, quod se frequenter illuisse cog-
noscit.

EPISTOLA XXXV.

LUVIRI COMITI ET AMPELIO THEODORICUS REX.

*Monet se ex Hispania frumentorum copiam, ad penu-
riam Romanorum sublevandum derehi jussisse: eam
tamen naucleros in Africam deportasse et vendi-
disse; quibus ideo mille triginta octo solidorum
multam imponit.*

Causa pro incerti temporis eventu Romanas ædes
inopia facie castigata pulsaret, et quamvis rara, ta-
men tam pulchræ civitati videretur esse fedissima;

In antiqua, inquit, Saxonia, ubi nulla Christi cog-
nitio, si virgo in materua domo, vel maritata sub cen-
juge sit adulterata, manu propria strangulatam cre-
miant, aut cingulo tenus vestibus abscessis flagellant
eam castæ matronæ, et de villa in villam missæ oc-
currunt novæ flagellantes, et cultellis pungunt, donec
interimant. Bross.

b Statuerunt veteres, auctore in Cluentiana Cicero-
ne, ut si a multis esset flagitium rei militaris admis-
sum, sortitione in quosdam animadverteretur: ut
metus videlicet ad omnes, pœna ad paucos perve-
niret. Hinc decimandi ortus mos fuit, quod Sæmpronius
dicebant. Livius lib. ii et lib. xxviii; Polybius lib. vi;
Sueton. et Dion. in Augusto; Xiphilin. in Galba;
Capitolina. in Opilio Macrine; Tertul. ad Scapulam:
decimanda Carthago. Bene igitur cum paucorum sup-
plicio reliqui sapient cives, exemplo alieni mali com-
monefacti, l. 16, aut facta, D. de pœn., Gel. lib.
xvi, cap. 14. FORNER.

c Vide Horatium lib. ii, satir. 3. JURET.

æquum judicavimus Hispaniæ triticeas illi copias exhibere; ut antiquum vectigal sub nobis felicior Roma reciperet. Jussis siquidem nostris viri spectabilis Marciani laude digna servavit industria. Sed parum diligenter impleta sunt, quæ constat optime fuisse procurata. Hi enim, qui portanda **91** susceperant, morarum tædia non ferentes, destinatum frumentum in Africæ partibus pro suo dicuntur vendidisse compendio. Quod quamvis inultum minime transire debuisset (ut amor proprii commodi tot populorum jejuna vota suspenderet), tamen quia nobis insitum est culpas remittere, quas possumus cauta ordinatione corrigere, Catellum et Servandum viros strenuos esse credidimus dirigendos; ut quia hæcleri ducentos octoginta solidos in triticum, et in naulis septingentos quinquaginta octo solidos accepisse perhibentur, si apud vos facti veritas innotescit, in summam ratione collecta, ab eis mille triginta octo solidorum quantitas inferatur; ut qui vindictam remisimus, damna minime sentiamus. In qua parte ita se sublimitas vestra diligenter impendat, ut et justitiæ et publicis utilitatibus satisfacisse videatur ^a.

EPISTOLA XXXVI.

STARCEDIO VIRO SUBLIMI THEODORICUS REX.

Illum ob membrorum debilitatem ab expeditione bellica eximit; et permittit ut deinceps vitam remissam, privatus tamen donativo, exigat.

Continuatis laboribus attritum corpus debilitatem tibi causaris attulisse membrorum; ut qui ante bellis fueras aptus insignibus, nunc vel ad otiosam vitam vix idoneus approberis: expetens ut ad expeditiones felicissimas non cogaris, a quibus non voto, sed necessitate subduceris. Atque ideo allegationibus tuis diutius perquisitis, et ad rerum fidem deductis, otium tibi non ignobile [*Gr. et Cuj. ignorabile*] præsentis jussione largimur: quia non est ignaviæ culpa, quem excusat miseranda calamitas. Sed sicut tibi remissam vitam concedimus, ita te donativo præsentis auctoritate privamus: quia non est æquum ut, cum de tuo cognoscaris idoneus, rem laborantium accipere debeas otiosus. Fruere igitur secura vita, adversorum insidiis nostro munimine liberatus. Nec aliquis tibi imputabit desertoris opprobrium, quando illi quos contigerit a militia morbi causa suspendi, ex prioribus factis habendi sunt jure reverendi. Nec enim dignus est a quoquam redargui, qui nostro judicio meretur absolvi ^b.

EPISTOLA XXXVII.

JUDÆIS MEDIOLANENSIBUS THEODORICUS REX.

Conservat jura eorum Synagogæ olim concessa, dummodo juribus Ecclesiæ non noceant.

Libenter annuimus quæ sine legum injuria postu-

^a Vide Symmachum lib. x, ep. 50. JURET.

^b Fas est maculosas notas vitiatæ principis opinionis abstergere. Sic l. 4, C. ad S. C. Tertullian. ait maculas remitti imperiali beneficio, sed tamen principis indulgentia quos liberat, notat. l. 2, C. de gener. abol.; cui addo locum Suetonii in Claudio cap. 18. BROSS.

^c In legibus Wisigothorum lib. x, tit. 2, æra 4,

lantur, maxime cum pro servanda civitate nec illis sunt neganda beneficia justitiæ, qui adhuc in fide cognoscuntur errare. Atque ideo discant rerum bonarum suavissimum saporem; ut qui humanam justitiam nituntur quærere, sollicitius incipiant divina judicia cogitare. Proinde quoniam nonnullorum vos frequenter causamini præsumptione laceratos, et, quæ ad Synagogam vestram pertinent, perhibetis jura rescindi; optulabitur vobis mansuetudinis nostræ postulata tuitio; quatenus nullus ecclesiasticus, quæ Synagogæ vestræ jure competunt, violentia intercedente pervadat, nec vestris se causis importuna acerbitate permisceat; sed ut religionis cultu, ita et actuum sint conversatione discreti: hac tamen moderatione principalis auxilii beneficium concedentes, ut nec vos quoad præfatæ Ecclesiæ jus vel religiosas personas cæteras legibus pertinere constituerit, incivilliter atrectare tentetis. Tricennalis autem humano generi patrona præscriptio ^c, eo quo cunctis, vobis jure servabitur; nec conventionalia (*ed. Acc., commodalia*) vos irrationabiliter præcipimus sustinere dispendia; ut hac pietatis nostræ defensione muniti, petitio vestra ab illicitis se liberatam gratuletur incommodis. Concedimus quidem, clementiæ nostræ consuetudine, quæ rogastis. Sed quid, Judæe, supplicans temporalem quietem quæris, si æternam requiem invenire non possis?

EPISTOLA XXXVIII.

UNIVERSIS POSSESSORIBUS THEODORICUS REX.

Jubet ut arbores Signino alveo innascentes radicitus amputentur.

Admonet nos formaru cura præcipua, ut quæ possunt noxie crescere, debeamus celerius amputare; quatenus et soliditas aquæductus, Deo auxiliante, incorrupta servetur, et vobis leve sit opus, quod in teneris arboribus adhibetur. Nam quæ nunc virgulta sunt, erunt, si negligentur, et robora. Ista enim quæ modo facili avulsione dirimuntur, postea vix securibus icta succumbunt. Atque ideo sociata debetis properatione contendere, ut præsentis diligentia futuri laboris evadatis incommoda. Hæc est enim civilis [*D. Grul. et Cuj., curilis; Juret., forte, subtilis*] everasio, sine oppugnatione dissidium, aries, ut ita dixerim, fabricarum. Quapropter omnem silvam quæ parietibus inimica consurgit, de Ravennate forma jubemus radicitus amputari; ut Signini alvei reparata constructio talem nobis deducat liquorem, qualeni potuit a fontibus suscipere puritatem. Tunc erit exhibitio decora thermarum, tunc piscinæ vitreis fontibus fluctuant; tunc erit quæ diluat aqua, non inquinat; postquam lavari continuo non sit necesse. Additur etiam quod si ad potandum unda suavis influxerit, omnia nostro victui redduntur accepta:

scribitur tricennem præscriptionem sic constanter inolevisse in negotiis actionum, ut jam non quasi ex instructione humana, sed veluti ex ipsa rerum processisse natura videatur. Et paulo post additur: Ne contra hunc numerum in quo veritas perfectæ completer ætatis, attendet commoveri vox cujuscumque petitionis. Vide supra lib. III, ep. 31, et lib. I, ep. 18. JURET.

quando humanæ vitæ nullus cibus gratus efficitur, ubi aquarum dulcium perspicuitas non habetur. **92** Nam si lavari cupimus purissimis liquoribus, quanto magis satiari talibus festinamus? Quæ si nunc futura tractentur, nulli labor facit tædium, qui sumitur pro delectatione cunctorum.

EPISTOLA XXXIX.

AMPELIO ET LIVERIÆ THEODORICUS REX.

Mittit eos in Hispaniam, ut repriment auctoritate legum tum homicidas, tum exigentes assem publicum, qui per gravamina ponderum possessorum patrimonium prenebant; tum denique omnes in malis et furtivis actibus versatos.

Decet provincias regno nostro, Deo auxiliante, subjectas, legibus et bonis moribus ordinari: quia illa vita vere hominum est, quæ juris ordine continetur. Nam belluarum ritus est sub casu vivere: quæ dum rapiendi ambitu feruntur, improvisa temeritate succumbunt. Agrum suum denique a dumosis sentibus doctus purgat agricola: quia laus excolentis est, si agreste solum dulcissimis fructibus amœnetur. Sic quies suavissima populi, et tranquilla dispositio regionum, præconium probatur esse regnantium. Multorum itaque querela comperimus, in provincia Hispaniæ, quod summum inter mortales crimen est, vitas hominum vaga præsumptione populari, et levium occasione causarum subire multos interitum. Sic mala pace quasi ludo corrunt, quanti vix potuissent cadere sub necessitate bellorum. Dehinc non polypthychis publicis, ut moris est, sed arbitrio compulsorum suggerunt provincialium subjacere fortunæ. Quod genus evidentis est prædæ, pro illius voluntate dare qui ad suum commodum amplius festinat exigere. Cui rei nos regali providentia succurrere cupientes, sublimitatem vestram per universam Hispaniam loco muneris credidimus destinandam; ut sub ordinationis vestræ novitate, inveteratæ possit consuetudini nil licere. Verum ut more medicorum sævioribus morbis accelerata remedia tribuamus, inde curationis nostræ fiat initium, ubi magis noscitur esse periculum. Homicidii scelus legum jubemus auctoritate rescari; sed quantum vehementior pœna est, tanto ejus rei debet inquisitio plus haberi: ne amore vindictæ innocentes videantur vitæ pericula sustinere. Percant itaque soli nocentes in correctione multorum, quando et hoc pietatis genus est, coercere infantiam criminis, ne juvenescat augmentis. Exigentes vero assem publicum per gravamina ponderum premere dicuntur patrimonium possessorum; ut non tam exactio quam præda esse videatur. Sed ut totius fraudis abrogetur occasio, ad libram cubiculi nostri, quæ vobis in præsentia data est, universas functiones publicas jubemus inferri. Quid enim tam nefarium quam præsumptoribus liceat in ipsa etiam trutinæ qualitate peccare; ut quod est justitiæ proprie datum, hoc per

A fraudes noscatur esse corruptum? Conductores domus regni, quacunque gente sint editi, ad liquidum veritate discussa, tantum decernimus solvere, quantum nostra prædia constiterit pensare. Et ne cuiquam labor suus videatur ingratus, salaria eis, pro qualitate locatæ rei, vestra volumus æquitate constitui. Non enim nostra, sed illorum rura [ed. Ac, jura] dicenda sunt, si pro voluntate conducentis modus eveniat pensionis. Transmarinorum igitur canonem, ubi non parva fraus fieri utilitatibus publicis intimatur, vos attente jubemus exquirere, atque statutum numerum pro jurium qualitate defluere: quia contra fraudes utile remedium est nosse quod inferatur. Monetarios autem, quos specialiter in usum publicum constat inventos, in privatorum didicimus transisse compendium. Qua præsumptione sublata, pro virium qualitate functionibus publicis applicentur. Tolonei quintiam canonem nulla faciat usurpatione confundi; sed modum rebus utilissimum, quem præstare debeat, imponentes, commerciandi licentiam æquabili ratione revocate, ne se tendat in vagum ambitiosa enormitas exigentium. Actus præterea Læti, cujus conscientia summa pulsatur invidia, sub consueta nobis censems æquitate perquiri; ut nec fraus astutis machinationibus occultatur, nec innocentia falsis criminationibus ingravetur. Quoscumque vero in furtivis actionibus reperitis fuisse versatos, pro fortunarum quantitate suppressa, reddant vestra æstimatione pecuniam. Quod si hæc per alios dispersa esse constiterit, et illi nihilominus teneantur obnoxii, qui scientes passi sunt in tali actione misceri. Complices enim exstiterunt criminis, qui non detexerunt facta raptoris. Præbendarum^a tenor ascriptus, quem nostra diversis largitur humanitas, provincialibus suggeritur intolerabilis causa esse damnorum, quando et in species exigitur, et impudenter ejus pretium postulatur. Detestabilis cupiditatis ista sunt documenta, competentia sibi distrahere, et ad exigendi impudentiam mox redire. Quod nimis improbum, nimis videtur absurdum; ut et nostra constituta prætereant, et tributariorum, qui fovendi sunt, videantur afflixisse substantiam. Sint igitur præfixo modo contenti, sive ibidem positi, sive hinc nihilominus destinati: habeant liberum arbitrium, unum tantum de duobus expetere, dummodo geminata exactione fortunas alienas non debeant ingravare. Exactorum quoque licentia fertur amplius a provincialibus extorqueri, quam nostro cubiculo constat inferri. Quod diligenti examinatione discussum, ad hunc vos modum functiones publicas revocare decernimus, quem Alarici atque Eurici temporibus constat illatas. Paraveredorum^b itaque subvectiones exigere eos, qui habent veredos ascriptos, provincialium querela comperimus, quod nullum penitus sinatis præsumere, quando per turpissimos quæstus et possessor atteritur, et commeanium ce-

^a Præbendarum, al. præbendorum. L. 19, Inviti, de testib. Plaut. in Persa, præbenda ædiles locaverunt. Aul. Gell. **93** hb. xv, cap. 4; Symmach. lib. 1, epist. 19, eademque forma tribuenda dixit, ut præbenda quæ more solito tribuebantur, lib. 1, epist. 6

et 28. FORN.

^b Paraveredorum meminit et inf. lib. xi, epist. 14, et l. 2, l. 22. C. de curs. publ.; l. 2, C. de præpos. sacr. cub. FORN.

lertitas impeditur. Villicorum quoque genus, quod ad damnosam tuitionem queruntur inventum, tam de privata possessione quam publica funditus volumus amoveri: quia non est defensio quæ præstatur invitis, suspectum est quod patiuntur nolentes. Nam hoc est revera beneficium, si sine murmure feratur acceptum. Servitia igitur quæ Gothi in civitate positos superflue præstabantur, decernimus amoveri. Non enim decet ab ingenuis famulatum querere, quos misimus pro libertate pugnare.

EPISTOLA XL.

CYPRIANO COMITI SACRARUM LARGITIONUM THEODORICUS REX.

Illi confert sacrarum largitionum comitivam, multisque laudibus eum exornat.

Quamvis ultra desideria supplicum frequenter nos præstitisse beneficia gaudeamus, et, quod est difficillimum, humanæ ambitionis interdum vota superemus: hæc tamen libentius amplectimur, quæ nos merito fecisse gloriamur. Diu quippe trutinandus est, cui traduntur examina; talisque debet a principe deligi, qualis ab ipsa potest lege dici. Gemmarum divites venæ auri fulgore pretiantur; et gloriam pulchritudinis capiunt, quia nulla degeneri vicinitate sortescunt. Sic bona merita splendidis dignitatibus sociata, alternis præconis [Ga., alterius præmiis] adjuvantur; et unius rei facies de addita venustate pulchrescit. Non enim de te aliquid redemptæ laudi, aut loquaci famæ credidimus, qui nobis spectantibus sæpe placuisti. Interpellantium siquidem confusas querelas distincta nimis ac lucida relatione narrabas. Et qui proprios dolores exprimere non poterant, tuis commendati allegationibus obtinebant; et ne favoris alicujus putaretur excessus, desideria supplicum ipsis præsentibus intinabas. Ori tuo altercantium desideria convenerunt; et, quod difficillimum gratiæ genus est, alternæ parti indiscreta laude placuisti: quæ res ipsos oratores quoque postponit. Nam cum illis sit propositum diu tractata unius partis vota dicere; tibi semper necesse fuit repentinum negotium utroque latere declarare. Additur etiam regalis præsentis gravissimum [Niv., gratissimum] pondus: sub quo te ita facile contigit expeditum, ut quod illi vix possunt artificiosis schematibus a iudicibus obtinere, tu probareris a principe puris allegationibus impetrare. Erat nimirum serenitatis nostræ in bonum publicum parata sententia: quia nullam tarditatem in cognoscendo negotio sustinebat. Mox enim a te narrata causa conspecta est; et cur tardaret negotii finis, cum tu suggestionem lucida brevitate concluderes? Didicisti, ut credimus, judicare nostris serviendo iudiciis. Ita, quod efficacissimum discipulatus genus est, agendo potius instructus es quam legendo. Talibus igitur institutis edoctus, Eoæ sumpsisti legationis

^a Officium comitis sacrarum largitionum describit Claudianus in panegy. Mallii.

Hinc sacræ mandantur opes, orbisque tributa,
Possessi quicquid fluvii evolvitur auri;
Quidquid lucæ procul venas rimata sequaces,
Abdita pallentis fodit solerita Bessi.

A officium, missus ad summæ quidem peritiæ viros; sed nulla inter eos confusus es trepidatione, quia nihil tibi post nos potuit esse mirabile. Instructus enim trifariis linguis, non tibi Græcia quod novum ostentaret invenit; nec ipsa, qua nimium prævalet, te transcendit arguita. Accessit meritis tuis cunctis laudibus pretiosior fides, quam divina diligunt, mortalia venerantur. Nam inter mundi fluctuantes procellas unde se humana fragilitas contineret, si nostris actibus mentis infirmitas non abesset [Niv., mentis firmitas non adesset]? Hæc inter socios amicitiam servat, hæc dominis pura integritate famulatur, hæc supernæ majestati reverentiam pie credulitatis impendit; et, si beneficium tantæ rei latius quæras, incommutabilis fidei est omne quod bene vivitur. B Sume igitur per indictionem tertiam [Anno Chr. 510 vel 525] sacrarum largitionum ^a, Deo propitio, dignitatem. Utere congruis tuis natalibus institutis. Meruisti hactenus, ut honorum fastigia crederemus: age nunc, ut tibi gratiæ nostræ celsiora nihilominus conferamus.

EPISTOLA XLI.

SENATUI URBS ROMÆ THEODORICUS REX.

Indicat se Cyprianum meritis propriis et natalium splendore fulgentem ad sacrarum largitionum comitivam evexisse.

Licet candidatos vobis frequenter generit munificentia principalis, et secunda indulgentia ^b nostra vobis altera sit natura; habetis nunc profecto virum quem et nos elegisse deceat, et vos suscepisse conveniat. Cui sicut fortunatum fuit a nobis eligi, ita laudabile erit vestro cœtui honorum lege sociari. Hoc tamen curiæ felicius provenit, quod nobis et impolitus tiro militat: illa vero non recipit, nisi qui jam dignus honoribus potuerit inveniri. Convenienter ergo ordo vester æstimatur eximius, qui semper est de probatissimis congregatus. Non enim illic profanis reseratur introitus, sed tales illuc permittuntur accedere, quales inde etiam cernuntur exire. Suscipite itaque collegam quem palatia nostra longa examinatione probaverunt: qui regis ita intrepidus militavit affatibus, ut jussa nostra sæpe nobis spectantibus atque laudantibus explicaret. Cognoscitis profecto quæ loquimur. Quis enim vestrum a Cypriani devotione submotus est? Nam qui solatia ejus petiit, mox beneficia nostra suscepit. Obtinuit ille sæpius invectionibus nostris, quod in consistoriis agi solebat antiquis. Si quando enim relevare libuit animum reipub. cura fatigatum, equina exercitia petebamus, ut ipsa varietate rerum soliditas se corporis vigorque recrearet: tunc nobis causas multiplices relator delectabilis ingerebat, eratque ejus infastidita suggestio, sub iudicis animo tædioso. Ita dum causas præstandi benignus artifex ingerebat, reficiebatur animus

Hujus frequens mentio fit in Cod. Theod. et Justin. Bross.

^b Nam senatorum filii nascebantur senatores, lib. Si quis senatorium. Cod. Theod. lib. vi, tit. 2. JURET.

beneficiorum aviditate succensus. His igitur adhaesit obsequiis candidatus qui sic militavit animo nostro, ut nulla eum gravaret offensio. Irascēbamur saepe causis improbis, nec tamen displicere poterat lingua relatoris : damnabamur interdum negotium, cujus placebat assertor ; et impetum nostri animi frequenter sustinuit, qui gratiae momenta possedit. Gloriat̄ur etiam non extrema luce natalium. Nam pater huic, sicut meministis, Opilio fuit, vir quidem abjectis temporibus ad excubias tamen palatinae electus. Qui multo amplius crescere potuit, nisi fides sub aridissima remunerationis sterilitate jacuisset. ¶ Quid enim conferre poterat tenuis donator? Qui si tamen non ditavit, innotuit : quia magnae abundantiae laudis est, in penuria reipub. vel mediocria munera meruisse. Vicit ipse majores suos felicitate saeculorum ; et, quod amplius evectus est, nostris est temporibus applicandum. Talis quippe est in subjectis mensura provectuum, qualis fuerit et distantia dominorum. Quapropter, P. C., praedictum Cyprianum suis meritis et natalium splendore fulgentem, ad sacrarum largitionum culmen eveximus ; ut et vester augeatur numerus, et incitetur devotio servientium. Aestimate, reverendissimi Patres, quid de vestro ordine ceuseremus : quando eos, quos vobis aggregandos credimus, multiplice allegatione praedicamus.

EPISTOLA XLII.

MAXIMO VIRO ILLUSTRIS, CONSULI, THEODORICUS REX.

Feritas spectaculorum, amphitheatrum Titi, et ludi qui in eo edebantur describuntur; hortaturque consulem ad praemia pugnantibus munificentius largienda.

Si consularem munificentiam provocant, qui peruncta corporum flexibilitate luctantur ; si organo canentibus redditur vicissitudo praemiorum ; si venit ad pretium delectabilis cantilena : quo munere venator explendus est, qui ut spectantibus placeat, suis mortibus elaborat. Voluptatem praestat sanguine suo^b, et infelici sorte constrictus festinat populo placere, qui eum non optat evadere. Actus detestabilis, certamen infelix, cum feris velle contendere, quas fortiores se non dubitat invenire. Sola est ergo in fallendo praesumptio, unicum in deceptione solatium. Qui si feram non mereatur effugere, interdum nec sepulturam poterit invenire. Adhuc superstite homine perit corpus, et antequam cadaver efficiatur, truculenter absumitur. Captus esca fit hosti suo, et illud (proh dolor!) satiat quem se perimere posse

^a *Innotuit* active posuit pro notum fecit, ut S. Gregorius Magnus lib. vii Reg., indict. 2, cap. 113 et 114. Sic supra dixit Cassiodorus *innotescenda* lib. 1, ep. 24. JUNET.

^b Venationem et spectacula, in quibus homines cum feris decertabant, vocat ludum crudelem et sanguinariam voluptatem, quemadmodum theatrales functiones, spectaculorum editiones, et alia ejus generis, voluptates appellari constat, quod confirmat Vopiscus in Aureliano : Sequentibus diebus date sunt populo voluptates ludorum scenicoꝝ, ¶ ludorum circensium, venationum, gladiatorum, nau-machiae. Et Tertullianus his verbis : Nam et omnes istae profanae spectaculorum saecularium voluptates

A suspirat. Spectaculum tantum fabricis clarum, aed actione deterrimum, in honore Scythicae Dianae re-pertum, quae sanguinis effusione gaudebat. O miserae deceptionis errorem, illam desiderasse colere quae hominum morte placebatur ! Primum sibi per lucos et silvas agrestium populorum nota [ed. Ac., vota] et venationibus dedita : hanc triplicem deam falsa imaginatione fixerunt, ipsam in caelo Lunam, ipsam in silvis Dianam, ipsam apud inferos Proserpinam esse firmantes. Sed solum Erebi potentem non improbe forsitan aestimarunt, quando tali falsitate decepti, in profundas vivi tenebras cum suis erroribus intraverunt. Hunc ludum crudelem, sanguinariam voluptatem, religionem impiam, humanam (ut ita dixerim) feritatem, Athenienses primum ad civitatis suae perduxere culturam, justitia permittente divina, ut ad illusionem spectaculi perveniret, quod false religionis ambitus invenisset. Hoc Titi potentia principalis divitiarum profusioe cogitavit aedificium fieri, unde caput urbium potuisset. Cum theatrum, quod est hemisphaerium, Graece dicitur, amphitheatrum quasi in unum juncta duo visoria, recte constat esse nominatum : ovi specie ejus arenam concludens [ed., Qui speciem ejus arena concludens], ut concurrentibus aptum daretur spatium ; et spectantes omnia facilius viderent, dum quaedam proluxa rotunditas universa collegerat. Itur ergo ad talia, quae refugere deberet humanitas. Primum fragili ligno confusus currit ad ora belluarum, et illud quod cupit evadere, magno impetu videtur appetere. Pari in se cursu festinat et praedator et praeda ; nec aliter tutus esse potest, nisi huic quem vitare cupit, occurrerit. Tunc in aere saltu corporis elevato quasi vestes levissimae supinata membra jaciuntur, et quidam arcus corporeus supra belluam libratus, dum moras discendendi facit, sub ipso velocitas serina discedit. Sic accidit ut ille magis possit mitior videri, qui probatur illudi : alter angulis in quadrifaria mandii distributione compositis, rotabili [Gr. et Cuj., roborali] facilitate praesumens, non discedendo fugit, non se longius faciendo discedit, sequitur insequentem, poplitibus se reddens proximum, ut ora vitet ursorum : ille in tenuem regulam ventre [alii, venire] suspensus invitat exitiabilem feram, et nisi periclitatus fuerit, nil unde vivere possit acquirit ; alter ae gestabili muro cannam contra sevisissimum animal, ericii exemplo, receptatus includit, qui subito in tergus suum refugiens, intra se collectas abscondit-

ex rebus Dei constant. Sic Lactantius spectacula damnans, voluptatis voce saepenumero utitur. L. 1, C. de Spect. L. 1, C. de expens. ludorum. Trebellius Pollio in Galienis duobus. Ne diutius, inquit, theatro et circo addicta resp. per voluptatum deperiret illecebras. Salvianus de Providentia Dei ait nihil esse criminum vel flagitiorum quod non esset in spectaculis, ubi homines lacerarentur cum circumspicientium voluptate. Hinc Prudentius contra Symmachum, cum ad abroganda spectacula honoꝝ cohortatur.

Tu mortes miserorum hominum prohibeto litari

Nullus in orbe cadat, cujus sit poena voluptas.

BROSA.

tar; et cum nusquam discesserit, ejus corpusculum non videtur. Nam sicut ille veniente contrario revolutus in sphaeram naturalibus defensatur aculeis, sic iste consutili crate praecinctus, munitior redditur fragilitate cannarum; alii tribus, ut ita dixerim, dispositis, ostiolis [alii, hostiolis] paratam in se rabiem provocare praesumunt: in patenti area cancellosis se postibus occultentes, modo facies, modo terga monstrantes; ut mirum sit evadere quos ita respicis per leonem ungues dentesque volitare: alter labenti rota feris offertur; eadem alter erigitur, ut periculis auferatur. Sic haec machina ad infidi mundi formata qualitatem, istos spe refovet, illos timore discruciat: omnibus tamen vicissim, ut decipere possit, arridet. Longum est per tot periculorum casus sermonibus evagari. Sed apte jungendum est, quod ait de inferis Mantuanus: Quis scelerum comprehendere formas? quis omnia poenarum percurrere nomina possit? Sed vobis, quibus necesse est talia populis exhibere, largitate manus fundite praemia, ut haec miseris faciatis esse votiva. Alioqui violenta compulsio est, solemnina dona subtrahere, et mortes detestabiles imperare. Et ideo quidquid in longam consuetudinem antiqua liberalitate pervenit, sine aliqua dilatione concedite supplicanti: quia homicidii reatus est, illis esse tenacem, quos editio vestra invitavit ad mortem. Heu mundi error dolendus! Si esset ullus aequitatis intuitus, tanta divitiarum pro vita mortalium deberent dari, quantae in mortes hominum videntur effundi.

EPISTOLA XLIII.

TRANSMUNDO REGI WANDALORUM THEODORICUS REX.

Laudat sororem suam, quam Transmundo in matrimonium dederat; et conqueritur quod ipse Gesalecum regno propter perfidiam expulsum benigne exceperit, atque in exteris plagas cum divitiis transmiserit.

Quamvis a diversis regibus expetiti pro solidanda concordia aut nepes dedimus, aut filias, Deo nobis inspirante, conjunximus, nulli tamen aestimamus nos aliquid simile contulisse, quam quod germanam nostram, generis Amali singulare praeconium, vestrum fecimus esse conjugium: feminam prudentiae vestrae parem, quae non tantum reverenda regno, quantum mirabilis possit esse consilio. Sed stupeo vos his beneficiis obligatos Gesalecum, qui nostris inimicis, dum a nobis foveretur, adjunctus est, in vestram defensionem sic fuisse susceptum, ut qui ad vos viribus destitutus, privatusque fortunis venerat, subita pecuniae ubertate completus, ad gentes exteris probeatur transmissus; qui quamvis, Deo juvante, laedere nil possit, tamen animum vestrae cogitationis aperuit. Quid exspectent extraneorum jura, si sic meretur affinitas? Nam si causa misericordiae susceptus est in regno vestro, teneri debuit: si nostro propter excessus pulsus est, non oportuerat cum divitiis ad

aliena regna transniti; quae ne vobis redderentur infesta, nostra fecerunt absolute certamina. Ubi est, quod tanta lectione saginatus, alios solebas docere de moribus? Hoc si voluisses cum sorore nostra tractare, utique vobis non potuisset accidere: quia nec fratrem permiserat laedi, nec maritum fecerat in rebus talibus inveniri. Atque ideo per illum et illum legatos nostros salutantes honorificentia competenti, petimus ut hanc injustitiam deliberatio vestra pertractet: ne parentum vestrorum animus evidentibus causis excitatus, cogitet aliquid tentare quod pacem videatur irrumperere. Graviter siquidem dolet injuria, quae contigerit insperata; et si inde proveniat dolus, unde credebatur auxilium. Quaedam vero per harum portitores verbo vobis insinuanda commisimus; ut aestimantes omnia, quid fieri in tanta causa oporteat, providentia vestra reponat: quia non est leve prudentes viros in pacis constituta peccare.

EPISTOLA XLIV.

TRANSMUNDO REGI WANDALORUM THEODORICUS REX.

Scribit se excusationem ejus purgationemque ob Gesaleci susceptionem libenti animo accepisse; et remittit munera ab eo sibi oblata.

Ostendisti, prudentissime regum, post erroris eventum sapientibus subvenire posse consilium; nec pertinaciae vitium vos amare, quod brutis hominibus videtur accidere. Obligasti animum meum, tanta vos in melius celeritate mutando. Nam cum rex satisfacit, quaelibet dura dissolvit: quia sic est in principibus humilitas gloriosa, quemadmodum in mediocribus odiosa potest esse jactantia. Nuper vobis objecimus Gesaleci quondam regis dolosa meditatione discessum; sed vos nobilitatis vestrae memores et honoris, actum rei nobis sub veritate declarastis. Unde non fuit sic vituperabile, hominem [ed. Ac., hominum] pravus suspicionibus locum dedisse, quantum gloriosum est dominantem tam celerrime se potuisse purgare. Ille enim qui minus poterat cogi, animae non passus est arcana violare. Cui laudi vicissitudinem, in qua possumus parte, reddentes, sinceram purgationem pure mente suscepimus; sed auri transmissi munera non tenemus; ut et ipsi intelligatis, causam per justitiam fuisse motam, quam nulla potuit finire venalitas. Fecimus utrique regalia. Sic nos superavimus tyrannicam cupiditatem, sicut et vos vicisse constat errorem. Redeant ad cubiculum vestrum munera, quorum tantum oblatio videtur esse gratissima. Negligatur aurum, ubi electum est conscientiae praemium; patiat aliquando repulsam, quod semper avaris regibus imperabat. Eat nunc actus iste per gentes, charum parentem non excusasse culpam, et laesos animos respuisse pecuniam. Ita, quod per bella solebat quaeri, amoris studio declaratum est potuisse contemni. Intelligant parentes tales fuisse qui studio

* Ex Nicephoro lib. xvii Eccles. Histor., cap. 41. Transmundus forma eximia et animo magno vir, ad Theodoricum Gothorum regem legatione missa, Amalasantham ejus germanam in matrimonium petens impetravit, et praeterea mille dedit armatos et quinque hominum millia, quae satellitum ordinem

implerent. Hoc autem defuncto Hilderichus Honorici ex Genserico prognati filius regnavit, vir mitis et non, ut hic Transmundus, Arianus et Christianorum virorum persecutor. Ad hunc Hildericum Athalaricus scribit infra lib. ix, epist. 1. FORN.

avaritiæ causas sibi nequiverint excitare. Omnia si-
quidem superavit affectus : tunc cœpit petitio magis
desinere, quando pulsatus objecta non passus est
abnegare. Recipite igitur munera sensibus suscepta,
non manibus. Suavius nobis fuit ista reddere quam
multo grandia suscepisse. Estote nunc ad similia
cauti, ad ventura solliciti : quia instructus redditur

A animus in futuris, quando præteritorum commoneat
exemplis. Quapropter illo et illo legatis vestris re-
deuntibus plenissime reddimus salutationis affec-
tum, optantes ut sospitatem vestram divina conce-
dant, cujus nobis animos validissime cognoscimus
esse sociatos.

96 LIBER SEXTUS.

I. FORMULA CONSULATUS.

Præcorum iudicio qualis sit consulatus, hinc omni-
nino datur intelligi, quando inter mundi dignitates
eximias solus meruit habere palmatas vestes ^a, quas
felicitas dabat; præmia vincentium, nomen annorum;
compensatio sola cui debebantur omnia. Statum
reipubl. Romanæ viri fortis dextera tuebatur, fortunas
omnium, ac liberos hujus consilia vindicabant; et
tot magnis debitis sola erat hujus retributio digui-
tatis, reperta in libertatis ornatum, inventa ad gene-
rale gaudium. Per illam nimirum status imperii ju-
giter crevit, illam semper felix Roma suscepit, merito
pridem [*alii*, quidem] genus habebatur imperii, me-
rito supra omnes cives poterat, qui ab hoste patriam
vindicaret: utilitates publicas sub æquitate dispo-
nens, jus dicebat etiam capiti; sed tunc illi commissa
est potestas necis, qui fuerat auctor salutis. Hinc est
quod etiam fasces atque secures tantæ potestati præ-
ceptæ sunt illigari, ut cum tardius solverentur, mo-
ram deliberationis acciperent, si de cæde aut nece
hominis aliquid censisent: ita ut cum omnia ejus
traderentur arbitrio, ne insoleresceret animo, consul
dictus est a consulendo. Hinc tanta largitas profue-

bat, ut illa dextra quæ sanguinem copiose fuderat
hostium, vitæ auxilium civibus maneret irriguum.
Sic quos felices per bella fecerat, studio largitatis
explebat. In augmentum [*alii*, argumentum] etiam
publicæ gloriæ solvebat famulos jugo servili ^b, qui
libertatem tantæ dederat civitati. Sed nunc sumitis
ista felicius, quando nos habemus labores consulum,
et vos gaudia dignitatum. Palmatæ siquidem vestræ
nostræ probantur esse victoriæ; et prosperrimæ
conditionis eventu ^c, vos in pace ingenuitatem ceditis
famulis, cum nos securitatem demus per bella Ro-
mânis. Atque ideo per illam indictionem consula-
tus te decoramus insignibus ^d. Pinge vastos humeros
vario colore palmatæ, validam iuanum victorialis sci-
pione nobilita, lares proprios etiam calceis auratis
egredere, sellam curulem pro sua magnitudine mul-
tis gradibus enisus ascende; ut in otio subjectus me-
rearis, quod nos per maximos labores assumimus
imperantes. Rem victoriarum agitis, qui bella nesci-
tis: nos, juvante Deo, regimus, nos consulimus, et
vestrum nomen annum designat ^e. Vicistis felicitate
principes, qui et honores summos geritis, et domina-
tionis lædia non habetis. Quapropter erige confiden-

^a Ex his verbis apparet habuisse consules prætextas
et palmatas vestes, quæ Capitolinæ dicebantur; et
cum imperatores cupiam consulatum decreverant,
ad eum tale aliquid datis litteris ascribebant: « Te
manet Capitolia palmata; » quod ex Vopisco probat.
Vide Lazium, cap. 4, lib. ix, Comment. Bross. —
Vide Festum et Servium, Grut. et Cuj. Vide Mamertini-
um initio Panegyrici, pag. 174. JURET.

^b L. un. *De offic. consul.*, l. 5, et l. 20. *Si rogatus,
de manumiss. vindic.* Sunt autem octo hic obiter ob-
servanda, à Cassiodoro accuratius, quam usquam
a quoquam notata consulatus argumenta: 1. fastis
dare nomen; 2. fasces et secures habere; 3. manu-
mittere; 4. vestis palmata; 5. victorialis scipio; 6.
aurati calcei; 7. sella curulis; 8. denique missilia,
quæ hoc versu significantur: ad has largitates veni-
atiatis, qui vos pares tantis expensis esse cognoscitis.
De quibus sup., lib. ii, epist. 2, egimus. Insignia
consularitatis ac potestatis dicuntur initio lib. vi
Cod. Theod. FORN.

Sic Aninian. Marcell., lib. xxii, Mamertino con-
sule cal. Januariis ludos edente, manumittendis ex
more inductis per admissionum proximum. Claudius
in Eutropio, lib. 1:

Libertatemque daturus,
Quam nondum meruit, scandit sublime tribunal.

Sic in lib. iii Heracliani Cod. Theodos. *de infr.
his quæ sub tyrann. JUN.*

^c Solebant illi qui consulatum inierant, manumissiones
expedire, servis imponere vindictam, eosque
ad libertatem perducere. Ideoque factum puto ut
Ulpianus lib. ii de officio **97** consulis, de manumissionibus
tractaverit, officiumque consulis esse dixerit,

consilium præbere manumittere volentibus. De cir-
censium editione, deque manumissionibus, quæ a
consulibus statim atque magistratum inierant expe-
diebantur, Ammianus quædam memoriæ prodidit
lib. xxii. Eodem pertinet Sidonii Apollinaris carmen
in Panegyrico ad Anthemium, in fine, et Claudiani
in 4 consulatu Honorii. Bross.

^d Insignia magistratus, παράσημα, qualia Justinia-
nus, novell. 24, de Prætoribus Pisidiæ, describit. *διπρον
τε ἐξ ἀργύρου, και πέλκων, και λάβδων*, etc. FORN.

^e Nominibus consulum Roman. anni numeraban-
tur, infra, lib. ix. ep. 29. Justinian., novell. 105,
ὄνομα τῶ χρόνου γενήσεται. Seneca, lib. iii, cap. 31,
de Ira: Dedit duodecim fasces, sed non fecit ordina-
rium consulem: a me numerari voluit annum, sed
deest mihi sacerdotium. Pacatus panegyristes Theo-
dosio Seniori: Consul quis creatur, habiturus est
nomen annum. Apuleius, apologia 2, ad Claud. Maxi-
mum proconsulem: Signa, quæ impressa sunt reco-
gnoscat, consules legat, annos computet. In veteri
lapide:

Ter vice qui sacra discinxit iurgia iuribus.
Consul et æterno decoravit nomine fastos.

Hinc editæ rationes cum die et consule, l. i, l. 6,
Si quis ex., § *Si initium*, D. *De edendo*. Libellis accu-
satorum dies et consules exprimebantur, l. 3, *De
accus.* Leges inter Cod. constitutiones sine die et
consule promulgatæ. Ut mihi non sit dubium quin
Lactantius, lib. vi, consules his verbis intelligat:
Qui ad gerendos, inquit, magistratus vitæ suæ ope-
ram convertunt, ut fastos signent et annis imponant
nomen. FORN.

tiam mentis tux: consules esse magnanimos decet. Opes privatas non cogites, qui gratiam publicam donando habere decrevistis. Hinc est enim, quod alios iudices etiam non rogantes evehimus; consules autem sperantes tantummodo promovemus; ut soli ad has largitates veniatis, qui vos pares tantis expensis esse cognoscitis. Alioqui onera essent potius, non honores, si supra vires aliquid imponeremus invitis. Fruere igitur decenter optatis. Hic est ambitus qui probatur. Esto mundo clarus, tibi prosperrimus, tuis autem posteris feliciter imitandus.

II. FORMULA PATRICIATUS.

Si antiquitatis ordinem perscrutemur origine dignitatum, patriciorum [*Gr. et Cuj.*, potitiorum] familia Jovi noscitur fuisse dicata, ut summi Dei (sicut putavere) cultura locum primum possideret. Sed quia vos aliquid habere decebat eximium, et nomen ipsum patribus magna se vicinitate jungebat, superstitione derelicta, ad vestrum coetum felici conditione migravit, quia pontificalis laus conscientiae servatui recte poterat convenire. Sic ex aequali familia reges quoque legis institutos, non injuria, quia decuit a tali proposito venire, qui publica poterat jura tractare. Hinc est quod et honor ipse cinctus est, cum vacaret, nihil jurisdictionis habens, et judicantis cingulum non deponens; in quo felicitas perpetua nascitur, dum successoris ambitio non timetur. Nam mox ut datus fuerit, in vitae tempus reliquum homini fit coævus: ornatus individuus, cingulum fidele, quod nescit ante deserere quam de mundo homines contingat exire. Credo ad similitudinem pontificatus, unde venerat, rem fuisse formatam; qui sacerdotium non deponunt, nisi cum vitae munera derelinquunt. Additur quod leges tantam illis reverentiam detulerunt, ut in sacris positus, cum hoc fuerit honore praecinctus, paternae potestatis nexibus exuatur, nisi contra specialiter a principe caveatur. Quod constat ratione probabili constitutum, ut qui amplissimum genium pretiosae libertatis acceperat, vilissimam conditionem cum subditis non haberet. Praefectorios et aliarum dignitatum viros praecedit, uni tantum cedens fulgori, quem interdum etiam a nobis constat assumi. Proinde necessario laudatam intellige digni-

tatem, ne aut nos parum dedisse videamur, aut tu negligentius tractes, si te aliquid mediocre suscepisse putaveris. Quapropter ab illa indictione nostro munere sublevatus, patriciatum culmen ascende, quod quidam Juridicorum a patribus dictum esse voluerunt, facturus omnia quae tantam reverentiam decent. Nam quamvis magna contulerit nostra clementia, habes adhuc quod exspectes, si te probabiliter tractare contendas.

III. FORMULA PRAEFECTI PRAETORIO.

Si honoris alicujus est origo laudabilis, si bonum initium sequentibus rebus potest dare praekonium, tali auctore praefectura praetoriana gloriatur, qui et mundo prudentissimus, et Divinitati maxime probatur acceptus. Nam cum Pharaos rex Aegyptius de periculo futurae famis inauditis somniis urgeretur, nec visionem tantam humanum posset revelare consilium, Joseph vir beatus inventus est, qui et futura veraciter praediceret, et periclitanti populo prudentissime subveniret. Ipse primum hujus dignitatis infulus consecravit; ipse carpentum reverendus ascendit: ad hoc gloriae culmen evectus, ut per sapientiam conferret populis quod praestare non potuerat potentia dominantis. Ab illo namque patriarcha et nunc pater appellatur imperii: ipsum hodieque resonat vox praekonis, instruens judicem, ne se patiatur esse dissimilem. Merito, ut cui tanta potestas potuit dari, videretur semper subtiliter admoneri. Quaedam enim huic dignitati et nobiscum jura communia sunt. Exhibet enim sine praescriptione longinquos, magna quantitate mulctat errantes, fiscum pro sua deliberatione distribuit, eversiones simili potestate largitur, vacantia bona proscribit, delicta provinciarum judicum punit, verbo sententiam dicit. Quid est, quod non habeat commissum, cujus est vel ipse sermo judicium? Pene est ut leges possit condere, quando ejus reverentia potest negotia sine appellatione finire. Ingressus Palatium nostra consuetudine frequenter adoratur; et tale officium morem videtur solvere, quod alios potuit accusare. Potestate igitur nulla dignitas est aequalis. Vice sacra ubique judicat. Nullus ei miles de fori sui auctoritate praescribit, excepto officiali magistri militum: credo, ut vel illis

^a *Patriciatum*, summus honos, ut curia, sic patria potestate liberat. Hic, et § *Filius familias*, tit. *Quib. mod. jus patr. pot. solv.*, l. ult.; C. *De decur.*, lib. x; l. ult., *De consul.*, lib. xii. Cod., infra, lib. viii, epist. 21, et lib. x, epist. 7. *FORN.* — Vide Baronium, in notationibus ad diem 29 Augusti, in Martyrol. Rom. *JURET.*

^b Intelligit consulum. Vide Symmachum, lib. iv, ep. 8. *JURET.*

^c Suidas, πατριχος, ὁ πατήρ τοῦ κοινού: Justin., d. § *Filius fam.*, d. l. ult. C. *De consulibus*. *FORN.*

^d Praefecti praetorio carpentis usi sunt, eaque ascendere poterant, ut etiam praefecti Urbis, qui mos sacerdotibus sacris antiquitus concessus, ut ex Suetonio in Claudio, cap. 11 constat, matri carpentum, quo per circum duceretur; et in Caligula, cap. 15, matri circenses carpentumque instituit, quo in pompa traduceretur. Matronae quoque vulgo carpentis utebantur ad sacra, sicut testatur Ovid. lib. i Fast.:

Nam prius Ausonias matres carpenta vehabant;
Haec quoque ab Evandri dicta parente reor.

^e sed postea hic mos in desuetudinem abiit. *BRON.*

^f Infra lib. xi, epist. 3, quae in iudiciis tum publicis, tum privatis, adhibebatur. L. 2, *De jur. immunit.*; l. pen., *De integ. restit.*; l. ult., C. *De feriis*. Quintil., lib. vi, c. 4; Euseb., lib. iv *Eccl. hist.*, cap. 15. Agathias iudicium abs Justiniano institutum describens, lib. iv de bello Gothico, ait: Instruens judicem. Donatus in Terentianam Phormionem, act. 1, scena 2; Demosthen. pro Ctesiphonte; Lucianus in Bis accusato: qua de re alias forte pluribus. *FORN.*

^g Inter jura et potestatis praefecti praetorio insignia, ne ex scripto sententiam ferat, l. 2, C. *De sent. ex brev. recit.* Quod ceteris iudicibus non est permisum, qui ex tabella litigantibus sententiam edebant. Symmachus, lib. i, epist. 27; l. 34; l. ult., C. *De praed. dec.*; l. ult., C. *De princip. agent. in reb.*; l. *In sacris*, C. *De prox. sacr. scrip.*, 12. Sed opportuniore aliquando loco nos id prosequemur. *FORN.*

aliquid antiquitas cederet, qui videbantur pro reprobis bella tractare. Curiales etiam verberat, qui appellati sunt legibus minor senatus. In officio suo jus retinet singulare, et talibus tantisque noscitur jubere, quos etiam provinciarum non audeant iudices in aliqua parte contemnere. Officium plane geniatum, efficax, instructum, et tota animi firmitate praevalidum; qui sic peragent jussa, ut nullis morentur dilationibus imperata. Militia perfunctis tribunorum et notariorum honorem tribuit; et milites suos illis exaequat, qui inter proceres mixti nostris conspectibus [*Gr. et Cuj.*, jussionibus] obsecundant. ^a Gratanter impletus quæ ille constituit; cuius reverentia et nos ita constringimur, ut sine dubitatione faciamus quæ illum decrevisse cognoscimus. Non immerito, quando palatium sua provisione sustentat, servientibus nobis procurat annonas, humanitates quoque iudicibus ipsis facit, legatos gentium voraces explet ordinationibus suis, et licet aliæ dignitates habeant titulos præfinitos, ab ista totum pene geritur, quidquid in imperio nostro æquabili moderatione tractatur. Hanc denique curarum omnium pulcherrimam molem (quod prosperum nobis, utile reipublicæ sit) ab illa indictione tuis humeris decenter imponimus; quam tu et ingenii virtute sustineas, et summa fide tractare contendas. Quæ quantum diversis sollicitudinibus constringitur, tanto magis laudes amplissimas dignitas hæc triumphat. Et ideo tantum lumen gloriæ fit actionibus vestris, ut et in palatio nostro fulgeat, et in provinciarum longinquitate reluceat. Par tibi sit cum potestate prudentia: conscientia tuæ quadrifaria virtus assideat. Tribunal tuum ideo tam excelsum factum esse noveris, ut locatus ibi nihil humile abjectumque cogitares. Considera quid debeas dicere, quod a tantis excipitur. Monumenta publica talia contineant, quæ se legisse nullus erubescat. Præsul mirabilis partem non habet cum delictis, quia nisi aliquid egregium assidue fecerit, culpam vel otiosus incurrit. Nam si prædictus auctor sanctissimus ille recolatur, quoddam sacerdotium est præfecturæ prætorianæ competenter agere dignitatem.

^a Præfectis prætorio datam fuisse pleniorē licentiam ad disciplinæ publicæ emendationem jurisconsultus, l. 1, D. *De off. præf. prætor.*, auctor est. Tempore Constantii imperatoris omnes castrensēs, ordinariæque potestates, ut honorum omnium apicem prætorianorum, ut Ammian. Marcellin., lib. xxi, tradit. Præfecturæ meritum cæteris dignitatibus antestare Valentinianus, Valens, et Gratianus, in l. 1, C. *De officio vicarii* definiunt; et merito: etenim præfectura prætoriana quidam principatus quondam imperii erat, attamen sine purpura. Et in eo discrimen principis et præfecti statuebatur, quod sacram purpuram et imperatorias infulas non gestaret. Deinde præfectis prætorio rerum summa commissa fuit propter loci dignitatem, ut testantur imperatores Valentinianus, Theodosius et Arcadius, in l. *Quilibet*, 40, C. *De decur.*, lib. x. Patres imperii etiam vocantur, ut testatur auctor. Qui autem plura de auctoritate, munere et dignitate præfecti prætorio scire voluerit, consulat Dion., lib. lxx, Suetonium in Galba, cap. 44, in Tito, cap. 6. Bross.

IV. FORMULA PRÆFECTURÆ URBANÆ.

Cum de dignitate commissa laus semper iudicis æstimetur, et potior habendus est quam sint illi quibus præesse cognoscitur, nemo amplius videtur erigi quam cui potuit Roma committi. Grande est quidem procerem esse, sed multo grandius de proceribus iudicare. ^b Senatus ille mirabili opinione gloriosus probatur habere præsulem, quem mundus suscipit jura condentem. Eoque fit ut illi utantur in senatu potestate perfecta, qui apud te trepidant dicere proprias causas. Verum hæc quoque modestia cognoscitur esse prædicanda; ut optent [*ed., Na. et Ga.*, oporteret] se legibus teneri, quæ ab ipsis sciuntur posse constitui. Quæ res pro parte nobis absolute communis est: sed hac sola ratione discreti, quod alteri subdi non possumus, qui iudices non habemus. Respice tot doctos viros, et considera quale sit his aliquid dicere, nec erroris verecundiam formidare. De talibus disceptas, quos tibi cognoscis esse potiores. Sic ergo locum tuum tracta, ut omnes te iudicem honoratæ congregationis agnoscant. Consideres supra omnes scilicet consulares: sententiam primus dicis; et in illa libertatis aula reverentias aspiceris, in qua commissos habere mundi primarios approbaris. Quis jam de obscuro vitio [*Gr. et Cuj. delent hoc nomen*] cogitare possit, qui se inter morum lumina tot esse cognoscit? Vis odium non recipere? Studium a te gratificationis exclude. Publicum amorem necesse est habeas, si secretius nil promittas. Erit nimirum magnum, et singulare præconium, si iudices non accipiant, ubi sunt, qui multum dare contendant. Ditioni tuæ non solum Roma commissa est (quamvis in illa contineantur universa), verum etiam intra centesimum potestatem te protendere antiqua jura voluerunt, ne tantæ civitatis iudicem muralis agger includeret, cum Roma omnia possideret. Tu etiam ex designatis lege provinciis, ab appellatione cognoscis. Advocati tibi militant eruditi, quando in illa patria difficile non est oratores implere, ubi magistros eloquentiæ contingit semper audire. Carpeno veheris per nobilem plebem, pa-

^b Epictetus cum ab Adriano imperatore interrogaretur quid esset senatus: ornamentum, dixit, Urbis, splendor civium. Sic legati a Pyrrho interrogati quid de Romanis sentirent, responderunt Urbem sibi templum visam; senatum vero regum consessum. Quidam eum vocarunt recti bonique præceptorem; alii mundi lumina. Probus apud Vopiscum ait Romanos senatores mundi principes esse, tales semper fuisse, et in posterum futuros. Petronius in Satyrico vocat senatum recti bonique præceptorem. Prudent., lib. 1 in Symmachum, mundi lumina. Sic Anianus Marcellinus, ubi de Constantio Romam ingresso ait: Cumque Urbi appropinquaret, ait, senatus officia reverendasque patriæ stirpis effligis ore sereno contemplant, non ut Cyneas ille Pyrrhi legatus, in unam coactam multitudinem regum, sed asylum mundi totius adessee æstimabat. Cicero senatum principem salutis publicæque mentis appellat. Vide Majorian. novell. 3, *De ritu imperii sui*; Virgil., vi *Æneid.*; l. 74 C. Theod., *De decur.*; Quintil. declam. 329. Bross.

^c D. Jurct. legit dicationi, ut ep. 7 lib. xi; et Ac. dictioni.

blica te vota comitantur, favores gratissimi consona **A**
99 tecum voce procedunt. Bene age, quia te veniente licet populis conticere. Habes copiose unde tibi gratiam tantæ civitatis acquiras, si merces diversæ sub nulla venalitate vendantur, si exhibitio salubriter accensa thermarum rapinarum ardoribus non tepescat, si spectaculum, quod præbatur voluptati, non sit causa litigii. Suaviter enim cogit gratum esse populum, quisquis in certaminibus partium declinat injustum. Taata est enim vis gloriôsæ veritatis, ut etiam in rebus scenicis æquitas desideretur. Admonitionum igitur ordine decurso, per indictionem illam habitæ te togatæ dignitatis ornatus, ut ^a indotus veste Romulea, jura debeas affectare Romana. Nam si isti ^b dignitati par fueris, nihil est quod a nobis minime consequaris. Ad omnia enim tali suffragio eris nihilominus dignus, si actionem tuam laudet senatus. Perfecta enim rei fides est, ubi consentanei testes probantur esse summates.

V. FORMULA QUÆSTURÆ.

Si tantum claræ sunt dignitates quantum nostris affectibus [*Gr. Caj. et Cor. N.*, aspectibus] perfruuntur, si præsentia frequens prodit dominantis affectum, nullus ita judicum potest esse gloriosus quam ille qui est in cogitationum nostrarum participatione susceptus. Aliis enim pecuniæ publicæ committimus procuracionem, aliis causas concedimus audiendas, aliis patrimonii [*alii, matrimonii*] nostri jura delegamus; quæsturam toto corde recipimus, quam nostræ linguæ vocem esse censemus. Hæc nostris cogitationibus necessario familiariter applicatur, ut proprie dicere possit quod nos sentire cognoscit: arbitrium suæ voluntatis deponit, et ita mentis nostræ velle suscipit, ut a nobis magis putetur exiisse quod loquitur. O quam arduum est subjectum verba dominantis assumere, loqui posse quod nostrum credatur, et proveci in publicum decorem gloriosam facere felicitatem! Considerate quid ponderis habeatis pariter et decoris. ^c Si quid dubitamus, a quæstore requirimus, qui est ^d thesaurus famæ publicæ, armarium legum, paratus semper ad sùbitum; et, ut ait Tullius, magister eloquentiæ, nihil præstabilius videtur quam posse dicen-

do tenere hominum mentes, allicere voluntates, impellere quo velit, unde autem velit deducere. Nam si oratoris est proprium graviter et ornate dicere, ut possit animos judicum commovere, quanto facundior debet esse qui ore principis populos noscitur admonere, ut recta dihgant, perversa contemnant, bonos sine fine laudent, pessimos vehementer accuant? Ut pene feriata sit districtio ubi prævalet eloquentiæ fortitudo. Sit imitator prudentissimus antiquorum, mores alienos corrigat, et suos debita integritate custodiat. Talem denique oportet esse quæstorem, qualem portare principis decet imaginem. Nam si nos, ut assolet, causam gestis audire contingat, quæ auctoritas erit linguæ, quæ sub oculis regale genium possit implere? Adesse debet scientia juris, cautela sermonis, ut nemo debeat reprehendere quod principem constiterit censuisse. Opus erit præterea firmitas animi, ut a justitiæ tramite nullis muneribus, nullis terroribus auferatur. Nam pro æquitate servanda et nobis patimur contradici, cui etiam oportet obediri. Sed vide ut tantum doctrinæ deferas, quatenus probabiliter omnia perquisitus exponas. Aliæ quippe dignitates assessorum solatia quærant, tua vero dignitas principi consilia subministrat. Atque ideo prudentiæ vel eloquentiæ tuæ fama provocati, quæsturam tibi, gloriam litterarum, civilitatis templum, genitricem omnium dignitatum, continentiæ domicilium, virtutum omnium sedem, per illam indictionem, Deo præstante, concedimus, ut sic agas quemadmodum te parem rebus prædictis esse contendas. Ad te enim provinciæ sua vota transmittunt; a te senatus juris quærit auxilium; a te docti probantur expetere quod noverunt; et necesse tibi est omnibus sufficere, quantos a nobis contigerit legum remedia postulare. Sed cum hæc omnia feceris, nullis elationibus efferaris, nulla mordearis invidia, alienis calamitatibus non læteris, quia quod odiosum est principi non potest convenire quæstorei. Exerce potestatem principis conditione subjecti. Sic ore vero [*alii, nostro*] glorificatus eloquere, ut te tamen rationem credas nobis iudicibus redditurum, ubi aut culpabilis vicissitudinem recipit, aut boni propositi gloriam laudatus acquirit.

^a Togam intelligit qua Romani cives utebantur, l. 32, *Sed etsi accepto, de jur. fis.*, quo allusum lib. III, epist. 17: Vestimini moribus togatis: exuite barbariem. Notatur Antonius a Dione lib. I: *ἰσθῆται ἐκ τῶν πατριῶν ἔγρητο*; Tertullianus, de Pallio; Salvian., lib. IV de Providentiâ; Claudian. in Rufinum:

Barbariem revocat.
 Nec pudeat Ausonius currus et jura regentem
 Sumere deformes ritus vestemque Getarum,
 Insignemque habitum Latii mutare togæque.

Toga advocatorum, l. 3, C. *De adv. divers. judic.*
 FOR.

^b Præfecturæ urbanæ familia, quæ hic dicitur, Ulpiano sunt stationarii, l. 1, *De off. præf. Urb.* FORN.

^c Ad quæstoris officium pertinet orationes imperatorum, et cætera senatui nota facere, quod constat ex Suetonio in August., cap. 68; in Nerone, cap. 15; et in Tito, cap. 6; Ælio Spartiano in Adriano, statim in principio; Cornelio Tacito, lib. XVI; quod designare voluit Sidonius Apollinaris in panegyrico Major.:

cujus dignatur ab ore
 Cæsar in orbe loqui, licet et quæstore disertè
 Polleat.

D Ulpianus etiam, in l. 1, *De off. quæstor.*, refert candidatos solis principum libris in senatu legendis vacasse. Bross.

^d Quæstor sacri palatii petitionibus subscribebat, vel etiam responsa reddebat; et ut hoc loco omne ejus officium paucis exsequar, leges dictabat præsequere ac responsa subnotabat, ut constat ex Notitia Romani imperii et nov. 53 et 114, l. ult., C. *De divers. reser.* Symmachus ad 100 Auson.: Quæstor es, memini; consilii regalis particeps, scio; precum arbiter, legum conditor, recognosco; et alio loco: Te magis quæsturæ honos, et condendarum sanctionum usus exercuit. Procop. lib. I de Bello Persico: His de causis justitiæ et legum custos appellatur, et thesaurus famæ publicæ, et armarium legum, ut in nov. Valent. *De homic. cas. fact.* Denique is plane est quæstor quem in aula cancellarium appellamus. Ad quæstorem etiam pertinebant memoriales, hoc est leges, et rescripta excipiebant et implebant, id est perscribebant aut perscribi curabant. Bross.

VI. FORMULA MAGISTERIÆ DIGNITATIS.

Reverendum honorem sumit quisquis magistri nomen acceperit, quia hoc vocabulum semper de peritia venit, et in nomine cognoscitur quid sit de moribus æstimandum. Ad eum nimirum palatii pertinet disciplina; ipse insolentium scholarum a mores procellosos moderationis suæ terminis prospere disserenat. Tam multi ordines sine confusione aliqua componuntur; et ipse sustinet onus omnium, quod habet turba discretum. Sic nominis sui gravitate perfunctus, ornat actibus principatum. Per eum senator veniens nostris præsentatur obtutibus; admonet trepidum, componit loquentem, sua quinetiam verba solet inserere, ut nos decenter omnia debeamus audire. Aspectus regi haud irritus, promissor colloquutionis nostræ, gloriosus donator aulici consistorii, quasi quidam lucifer; nam sicut ille venturum diem promittit, sic iste desiderantibus vultus nostræ serenitatis attribuit. Causarum præterea maximum pondus in ejus audientia [Ac., audacia] finibus optima securitate reponimus, ut ejus curis fidelibus sublevati, utilitatibus publicis vivacius occupemur. ^b Veredorum quinetiam opportunam velocitatem, quorum status semper in cursu est, diligentia suæ distinctione custodit, ut sollicitudines nostras, quas consilio juvat, beneficio celeritatis expediat. Per eum exteris gentibus ad laudem reipub. nostræ [Cor., Gam., nostra] ordinatur humanitas; et nolentes redeunt, quos merentes exceperit. Per eum quippe nobis legatorum, quamvis festinantium, prænuntiatur adventus: per eum nominis [Jur. legit naminis] nostri destinatur evectio; et isti principaliter creditur, quod tam necessarium esse sentitur. His etiam laboribus æstimatis potestatem maximam huic decrevit antiquitas, ut nemo iudicium per provincias fasces assumeret, nisi hoc et ipse fieri decrevisset. Subdidit ejus arbitrio aliena iudicia, ut ad ipsum rediret quod alter visus est præstitisse. Molestias quidem non habet exigendæ pecuniæ, sed aperte bono fruitur potestatis adeptæ [Cru. et Cuj., indemptæ]: credo, ut ex diversis titulis defloraretur dignitas ad levamen principis instituta. Peræquatores etiam victualium rerum in urbe regia propria voluntate constituit, et tam necessariæ rei iudicem facit. Ipse enim gaudium populis, ipse nostris temporibus præstat ornatum, quando tales viros copix publicæ præficit, ut plebs querula seditionem nesciat habere satiata. ^D Officium vero ejus tanta genii prærogativa decoratur, ut militia perfunctus muneribus, ornatur nomine principatus, miroque modo inter prætorianas cohortes et urbanæ præfecturæ milites videantur inveniasse primatum, a quibus tibi humile solvebatur obsequium. Sic in favore magni honoris injustitia quædam a legibus venit, dum alienis excubiis præponitur, qui alibi militasse declaratur. Adjutor etiam magistri nostris præsentatur obtutibus, ut vicaria sorte beneficii eliga-

^a Vide leges sub titulo *De privilegiiis scholarum*. JURIS.

^b Evectiones dantur a principe, vel a præfecto prætorio, vel magistro officiorum: ad eos refertur si quid minus legitime in usurpando cursu publico factum

A mus ejus præsidium qui nobis præstat fidele solatium. Hanc igitur dignitatem, tot titulis claram, tot insignibus opulentam, per indictionem illam, gubernandam tibi, congrua gravitate, committimus, ut omnia quæ gesseris, magister fecisse videaris: quia nihil moribus residuum relinquitur, si (quod absit) a tanta maturitate peccetur.

VII. FORMULA COMITIVÆ SACRARUM LARGITIONEM.

Grata sunt omnino nomina quæ designant protinus actiones, quando tota ambiguitas audiendi tollitur, ubi in vocabulo concluditur quid geratur. Donis enim præsidere regalibus comitivam sacrarum largitionum indicia rerum verba testantur. Quod vere decorum, vere fuit omnimodis exquisitum, in donorum regalium parte sequestratam facere dignitatem, et alterius honorem dicere, dum nos constat dona conferre. Actus innocens, pietatis officium, illud semper ingerere, unde se fama principis possit augere. Regalibus magna profecto felicitas militare donis, et dignitatem habere de publica largitate. Alii iudices obtemperant residuis virtutibus regnatoris; hæc sola est quæ tantummodo serviat ad momenta pietatis. Nihil enim per ipsam districtum geritur, nil severum forte cæsetur; sed tunc obsequitur, quando pro nobis vota funduntur. Supplicum per te fortunas erigimus, cal. Januariis affatim dona largimur, et lætitia publica militia tua est. Verum hanc liberalitatem nostram alio decoras obsequio, ut figura vultus nostri metallis usualibus imprimatur, monetamque facis de nostris temporibus futura sæcula commonere. O magna inventa prudentum! o laudabilia instituta majorum! ut et imago principum subjectos videretur pascere per commercium, quorum consilia invigilare non desinunt pro salute cunctorum. Sed huic, ut ita dixerim, numerariæ dignitati, præconem largitatis nostræ, publicæ felicitatis indicium, locum quoque primiceriatu adjungimus, ut per te demus honores, per quem et nostræ pecuniæ conferimus largitates. Merito, quando et simili gratia utraque præstantur, et ab uno debuerunt iudice geri quæ parili videntur laude congiungi. Parum est autem quod provinciarum iudices tuæ subiaceant dignitati: ipsis quoque proceribus chartarum confirmas officium, dum perfectum non creditur nisi a te fuerit pro solemnitate completum. Vestis quoque sacra tibi antiquitus noscitur fuisse commissa, ut quidquid ad splendorem regum pertinet, tuis non minus ordinationibus obediret. Cursus quoque litorum adventitia lucri provisione committis. Negotiatores, **101** quos humanæ vitæ constat necessarios, huic potestati manifestum est esse subjectos. Nam quidquid in vestibus, quidquid in ære, quidquid in argento, quidquid in gemmis ambitio humana potest habere pretiosum, tuis ordinationibus obsecundat; et ad iudicium tuum confluunt qui de extremis mundi partibus advenere. Salis quoque com-

ait. L. 5, C. *De cursu publico*: idcirco non mirum si evectiones dant; præsidibus autem dandarum evectionum facultas non est, ut nov. Major. *De cursu publico*, nisi publicarum functionum prosecutoribus. Brass.

mercium inter vestes sericas et pretiosissimam margaritam non inepte tibi deputavit antiquitas, ut sapientiam tuam evidenter ostenderet, cui talis species deputata serviret. Quapropter per illam indictionem comitivæ sacrarum et primiceriatus tibi conferimus dignitates, ut multis laudibus decorari possis, qui honorum numerositate præcingeris. Utro igitur solemniter titulis tuis; et si quid tibi de antiquo privilegio usus abstulit, plurima certe quæ vindicare debeas dereliquit, quando duarum dignitatum gloriosa quidem cura, sed et laboriosa custodia est, quæ tibi copiosum fructum decoris afferunt, si probis moribus excoluntur.

VIII. FORMULA COMITIVÆ PRIVATARUM.

Comitiva privatarum, sicut nominis ipsius sentitur insonare vocabulum, per rationalium [Cor., Gam., B rationabilem] curam, quondam principum privatam fertur gubernasse substantiam. Et quia iudicis fastigium exercere non poterat inter homines extremis conditionibus inclinatos, alios quoque titulos provida deliberatione suscepit, ne dignitas Latialis causam tantum videretur habere cum famulis: sed actibus urbanis tunc se feliciter occupavit, postquam agrestium causas decenter amisit. Quid enim prius facerent inter servos jura publica, qui a personam legibus non habebant? Non ibi advocatus aderat, non se partes solemnem actione pulsabant. Erat secretarium impolitæ [Gr., impolluta] seditione confusum; et appellabatur abusive iudicium, ubi non allegabantur a partibus dicta prodentium. Utitur nunc dignitas liberorum causis, et legitimus præsul veraciter habetur, quando de ingenuorum fortunis disceptare posse sentitur. Primum tibi contra nefarias libidines et humani generis improbos appetitus, quasi parenti publico, decreta custodia est, ne quis se probrosa commixtione pollueret, dum vicino sanguini reverentiam non haberet. Gravitas enim publica proximitatis sanctitatem et conjunctionis gratiam, habita

æstimatione, discrevit, quia longe aliud debetur proximitati naturæ quam corporali possumus indulgere licentiæ. Contra hos eligeris unicus et continens inquisitor, ut dum talia probra persequeris, consequaris præconia castitatis. Defunctorum quietiam sacram quietem æquabilia jura tuæ conscientie commiserunt, ne quis vestita marmoribus sepulcra nudaret, ne quis columnarum decorem irreligiosa temeritate præsumeret, ne quis cineres alienos aut longinquitate temporis, aut voraci flamma consumptos, scelerata perscrutatione detegeret, ne corpus, quod semel reliquerat molestias mundanas, humanas iterum pateretur insidias. Nam etsi cadavera furta non sentiunt, ab omni pietate alienus esse dignoscitur, qui aliquid mortuis abrogasse monstratur. Vide quæ tibi commissa sunt, castitas viventium et securitas mortuorum. Habes quoque per provincias de perpetuario jure tributorum non minimam quantitatem. Canonici dirigitis, possessores admones, et cum aliis iudicibus non modica jura partiris, caduca bona non sine esse vacantia. Ita quod usurpatio potuit invadere, tu fisco nostrum facis justis compendiis obtinere. Proximos defunctorum nobis legaliter anteponis, quia in hoc casu principis persona post omnes est: sed hinc optamus non acquirere, dummodo sint qui relicta debeant possidere. Depositivæ quoque pecuniæ, quæ longa vetustate competentes dominos aniserunt, inquisitione tua nostris applicantur ærariis, ut qui sua cunctos patimur possidere, aliena nobis debeant libenter offerre. Sine damno siquidem inventa perdit, qui propria non amittit. Proinde (quod felicibus applicetur auspiciis) per indictionem illam comitivæ privatarum te honore decoramus, quam leges præfectis quoque parem esse decreverunt; est enim et ipsa aulica potestas palatio nostro jure reverenda, quantum facies ultra terminos suos crescere, si susceptam continenter egeris dignitatem.

* Servi personam non habent, ideoque a Theopilo, initio tit. *De stipul. serv.*, Ἀπόσωποι nominantur: de quibus Dion, περί ἀπειρίας, et l. un., C. Si per vim, vel alio modo. Basil. δουλίαν vocat ἀτιμίαν. FORN.

^b Sup., lib. iv, epist. 18. Constantius, l. 3 et l. 4, ædes ac domum defunctorum vocat sepulera, tit. *De sepulcr. viol.* C. Theod. Ea autem cognitio Pontificum olim fuit, l. 2, vers. *Cum pontificibus*, eod. tit.; l. 50, *Hæreditas*, D. *De petit. hæred.*; l. ult., *De mort. inf.*, hic sacram quietem vocat. Vide Sæton. in Domitiano, c. 17; n, Tull. de legib., 10 epist. FORN.

* Vide infra, lib. xii, ep. 13. Hi sunt qui canonem publicum exigebant. JEN.

^a In successione ab intestato fisco novissimum locum occupat, et agnatis, cognatis, collegis, commilitonibus postponitur, tit. *De hæred. decurion.*, Cod. Inde Harmenop., cæterique Græci juris interpretes apte vacantia bona ἀδόσκατα καὶ ἀκληρόνῳματα definiunt. FORN.

* *Depositivæ*, vet., *repositivæ*: utrumque recte, sed tamen prius arridet magis, ex l. 31, *Nunquam*, D. *De acq. rer. dom.* Ibi a Paulo thesaurus definitur vetus quedam depositio pecuniæ, cujus non existet memoria, ut jam dominum non habeat, et inventori conceditur. Hic vero fisco applicatur, præter juris

disciplinam, § *Thesaurus*, *De rer. divis.*, Instit. l. iii, in fin., D. *De jure fisci*, l. un., C. *De thesauris*. Sane Plato, initio lib. xi, de Legibus, thesaurus tollendos esse negat. Porro securitatis causa in monumentis ac sepulcris pecuniæ credabantur, ut hinc, et ex Eunucho Terentianæ prologo constat, quod postea vetitum fuit: exstatque titulus lib. xlv, Basilic.: *Ne pecuniæ cum mortuis sepelire liceat*, D. οὐκ ἐξέσται συντάπειν τεινῶσι χρήματα. Sed et quod in d. l. un. legitur, condita ab ignotis dominis tempore vetustiore mobilia, seu monilla, hujus formulæ descriptioni consentaneum est; sic enim et Poeta:

Auxillumque viæ veteres tellure reclusit
Thesaurus, ignotum argenti pondus et auri.

et Homeri scholiastes, Iliad. iii, καυῶλια exposuit ἀργὴ καὶ ἀπόδιτα χρήματα, opes abditas et reconditas. FORN.

Hic dicitur comes thesaurorum, sacrarum largitionum, sacrarum remunerationum, vel munerationum, l. 2, C. *De comitat.*, l. *Palatinos*, C. *De palat. sacr. larg.*; l. 41, C. Theod., *De appellat.* Is etiam dicitur præsidere donis imperialibus, et per eum erigi supplicum fortunas, et cal. Januarii affatim largitiones fieri; quæ largitionum dies notatur in l. *Laudabile*, C. *De adv. div. jud.*, et a Nicephoro, cap. 23, lib. x. Brass. Digitized by Google

102 IX. FORMULA COMITIVÆ PATRIMONII.

Antiquæ consuetudinis ratio persuadet chartis nostris illos imbuere qui longe positi transmissas accipiant dignitates, ut quos non poteramus præsentibus instruere, lectio probabilis commoneret. Sed te, quem ad patrimonii nostri curas regalis [Gr., Cuj. et Forn., legalis] delectavit electio, non tam destinatis præceptionibus instruimus, quam usu serenissimæ colloctionis erudimus. Confabulationes siquidem nostræ erunt tibi instrumenta justitiæ, quando illud gratum nobis esse perspexeris, quod et divinis potest convenire mandatis. Patrimonium siquidem nostrum pro sublevandis privatorum fortunis tibi credidimus, non premendis. Nam si tranquillitatis nostræ velis considerare rationem, quoddam regæ domus famulis præjudicium humilitatis imponis. Proprias quippe utilitates in; robus dominus quoquo modo nititur vindicare; cæteram qui bonæ famæ studere cognoscitur, suo semper iudicio plus gravatur. Insolens libertatis genus est rusticorum, qui adeo sibi putant licere voluntaria, quoniam ad nostram dicuntur pertinere substantiam. Esto igitur illis cum erecta potestate moderatus. Temperamentum simul damus, cui posse concedimus. Considera, suscepta dignitas quo debeat splendore tractari, per quam supra cæteros iudices familiaritatem principis habere meruisti. Nam sicut sol ortus corporum colores fugata nocte detegit, ita se morum tuorum qualitas, assidue viso principe, non celabit. Mens tua et oculis nostris patebit et auribus. In vultu et in voce cognoscimus servientium mores. Si facies tranquilla, si C vox moderata suggesserit, credimus esse probatissimas causas. Quidquid enim turbulenter dicitur, justitiam non putamus. Quapropter pensabit loqui tuam dominantis examen, quando nequeunt proprias tegere voluntates, qui suos possunt proferre sermones. Speculum siquidem cordis hominum verba sunt, dum illud [Gr., Niv. et Ga., illico] moribus placere creditur, quod ipse sibi ad agendum legisse monstratur. Superbus quintiam ^a varicatis gressibus patet. Iracundus luminum fervore declaratur. Subdolos terrenum semper amat aspectum. Leves inconstantia prodit oculorum. Avarus obuncis unguibus explanatur. Et ideo ad quas provecti estis, studete virtutibus, quia nemo potest principem fallere, qui etiam rerum naturalium causas in vobis optime D probatur inquirere. Quapropter ad comitivam patrimonii nostri te per indictionem illam (Deo juvante) promovemus, ut inavarum iudicem palatia nostra testentur, quem nos iudicavimus esse promovendum. Quid enim magis cupias quam si te linguas nobilium

^a *Varicatis gressibus*, id est dolose: unde prævaricatores, l. 212, *Prævaricatores*, *De verb. sign.*, l. 1, ad S. C. Turpill. Plin., lib. xviii, cap. 9: Arator, inquit, nisi incurvus prævaricator. Inde translatum id nomen in forum; ibi itaque caveatur ubi inventum est. Ulpianus tamen, ex Labeone, in l. 1, *De prævaricatoribus*, a varia concertatione nomen tractum ait: quæ notatio defendi posset, quia varii dolosi nominantur, l. 1. D. de dolo, ὁ ποικίλος κατηγορῶν a Græcis vertitur, tit. 1. lib. lx Basilic. FORN.

A laudare cognoscas? Alibi forte iudices formidentur iniusti, hic ubi remedium præsens petitur, redempta sententia non timetur. Querimonias possessorum sine venali protractione discinge [Gr. et Cuj., distingue. Niv. et Ga., distingue]. Omne siquidem iustum celeritatis commodo transit ad beneficium; et quod debito redditur, tali gratia munus putatur. Possessiones nostræ, vel quia sunt immobiles, non egrediantur terminos constitutos, ne conditione contraria quod non potest moveri, malis moribus contingat extendi. Trade etiam militibus tuis quam sectari delegeris animi castitatem. Quomodo ille justus potest dici, sub quo non prohibeatur excedi? Utere igitur, auctore Deo, concesso tibi feliciter privilegio dignitatis. Incitet te ad bonorum desiderium, sæpissime quod videris, quia in his quæ feceris iudex et testis ero. Nam et si epulas sollicita ordinatione disponas, non solum nostro palatio clarus, sed et gentibus necesse est reddaris eximius. Legati pene ex tota orbis parte venientes, cum nostris coeperint interesse convivii, admirantur copiose repertum, quod in patria sua norunt esse rarissimum. Stupent etiam abundantiam unius mensæ tantas servientium turbas posse satiare, ut iudicent consumpta recrescere, unde tanta probantur exire. Habent nimirum in sua patria quod loquantur, dum parentibus suis dicere gestiunt, quæ viderunt. Sic propemodum in toto mundo celeberrimus redditur, qui providus nostris apparatus invenitur. Adde quod tempora nostræ lætitiæ secretaria tua sunt, cum pectus redditur curis alienum; et tuac tibi tribuitur suggerendi locus, quando cunctis adiunxit. Merito, ut qui es iudex tanti apparatus et epularum, ^b delinitus [Gr., delicatissimus; Cor., Niv., delicatissimis] cibus tibi animus concedatur.

X. FORMULA QUÆ PER CODICILLOS VACANTES PROCERES FIANI.

Periclitarentur graviter boni mores, si aut solis divitibus, aut corpore valentibus præstarentur tantummodo dignitates, dum multos invenias excubias palatii refugere, qui magis possint laudabili conversatione fulgere. Multis enim facultas sua non sufficit ad triumphum; multis philosophantibus corporis valetudo subtrahitur; et sit plerumque ut sapientes inremunerati jaceant, si semper homines ad honores comitatensi observatione perveniant. Rarum est uni multa confluere, cum omnibus debeat regnantis pietas subvenire. Quid si ad expensas consulatus pauper nobilis expavescat? quid si sapientia clarus præfecturæ nequeat sustinere molestias? quid si pondera quæsturæ affluens lingua formidet? quid si reliqui

^b *Delinitus*, vet., *delicatissimus*. Obiter notandus mos, quo regum convivii legati adhibebantur, quod perhonorificum fuit. Ammian. Marcell., lib. xv: Honoreque mensæ regalis adeo antepositus aliis. Pacacus Panegyristes: Ille cohonestatus affatu, ille mensa beatus, ille osculo consecratus est. Q. Curtius, lib. viii: Præcipuus honor habebatur, quod licebat sedentibus vesci cum rege. Valer. Max., lib. v, cap. 4, de Paulo loquens: Nec indignum mensæ honore. FORNER.

fascēs molestiarum tædio vitentur forte, quam meritis? Nonne si a magnis viris talia fugiantur inverecundia nostræ mansuetudinis, quamdam repulsam suscipiunt dignitates? Quanto justius bono principi inremuneratum nihil relinquere, quod facit natura laudabile! Sapientia est, quæ honores meretur, totum aliud extrinsecus venit. **103** Sola est prudentia, quæ rebus omnibus præponitur, quando in homine feliciter invenitur. Sit apud nos et fortunisi integerrimus consularis, sint et sine longo labore primates, habeant exercitia præmia sua; sed et iste honorabilis locus sit, qui tantum meritis comparatur. Neque enim absurde leges sacratissimæ censuerunt eos quos bonæ opinionis fama commendat codicillis vacantibus tales quærere summitates. Quos etsi facultas in tanti honoris apparatu desereret, virtus conscia non celaret. Animati sunt ad talia, qui de sua videbantur desperare fortuna. Hoc et validissimum ad labores, hoc et imbecillius corpore meretur ad laudes. Nam omnes sub diversitate prædicantur, quos hujus nomen honoris amplectitur; et magis nescio quid amplius meriti extorsisse creditur, qui [*Gr., Cuj., Niv. et Ga.*, quod] rem laborantium otiosos meruisse sentitur. Atque ideo præsentibus codicillis ab illa indictione illud tibi propitia Divinitate defende, ut considerata ratione præsentis temporis, adepti honoris ordine potiaris. Ita tamen, ut illi modis omnibus præferantur, qui sudore maximo nostris aspectibus adfuerunt. Necesso est enim ut unum cedat [*Ed., Ac., Niv. et Ga.*, credat] meritum duobus evictum [*Ac.*, evectum]. Alioqui omnes ad quietas possunt currere dignitates, si laborantes minime præferantur otiosis. Consequantur illa, qui possunt; nec nobis desint ista, quæ credimus. Sic utraque gratia concitati, et illi ad palatia nostra festinare poterunt, et vos optati honoris gaudia comitantur.

XI. FORMULA ILLUSTRATUS VACANTIS.

Constat felicem esse rempublicam quæ multis civibus resplendet ornata. Nam sicut cælum stellis redditur clarum, sic relucent urbes lumine dignitatum. Non quia fiat homo alter honoribus, sed quia modestior efficitur, a quo conversationis ordo melior postulat. Quis enim opinionem suam vituperabiliter tractare velit, quam specialiter ad laudes electam esse cognoscit? Illum siquidem honores glorificent, quem commendat et vita. Nam malo instituto vivere, nec principi fas est, quando et de illo populus occulte potest dicere, cui mores suos publice nullus ausus est imputare. Cape igitur pro fide ac laboribus tuis comitivæ domesticorum illustratum vacantem, ut et tuis civibus decoratus appareas, et, quod est dulcissimum mentibus bonis, jugiter propriis utilitatibus occuperis. Quid enim fortunatius quam agrum colere, et in urbe lucere, ubi opus proprium delectat auctorem, nec aliquid fallendo conquiritur, dum suavi horrea labore cumulantur? Quapropter nos dedimus delectabilem honorem, tu conversationis associa dignitatem (nam utraque sibi conjuncta sunt, unum pendet ex altero; non coale-

scunt sparsa semina, nisi etiam terræ qualitas fuerit operata) habiturus messem de nostra gratia copiosam, si a te judicia nostra cognoverimus optime fuisse tractata.

XII. FORMULA COMITIVÆ PRIMI ORDINIS.

Magnum quidem multis et inter vices videtur esse geniatum, publicæ utilitati probis actionibus occupari. Sed quanto felicius honorem splendidum sumere, et cogitationum molestias non habere? Interdum enim assidui labores etiam ipsas ingratas faciunt dignitates, dum imbecillitas humana cito solet sustinere fastidia; et quod prius ambiisse creditur, postea vitare velle sentitur. Sed hoc multo præstantius adesse conspectibus regiis, et abesse molestiis; gratiam habere loci, et vitare contumelias actionis. Dulee est aliquid sic mereri, ut nulla possit anxietate turbari, dum multo gratus redditur, ubi prosperitatis sola gaudia sentiuntur. Hunc igitur honorem tibi respicias otiosa remuneratione præstitum, qui nimium laborantibus antiqua noscitur provisione collatus, ut rectores provinciarum ansi actione laudatos vix ad tale culmen adducerent, quibus confitebantur plurima se debere. Consiliarii quoque præfectorum conscientia clari, dictatione præcipui, qui in illo actu amplissimæ præfecturæ sic videntur exercere facundiam, ut ad utilitates publicas expediendas alteram credas esse quæsturam. Unde frequenter et nos iudices assumimus, quia eos doctissimos comprobamus. Quid ergo de tali honore sentiatur, agnosce: quando præfecti [*Gr. et Cuj.*, perfecti] viri pro tot laudabilibus institutis hujusmodi inveniunt præmia dignitatis, et merito cum tanta pompa ceditur, quæ senatorii quoque ordinis splendore censetur. Spectabilitas clara et consistorio nostro dignissima, quæ inter illustres ingreditur, inter proceres advocatur: otiosi cinguli honore præcincta dignitas, quæ nullum novit offendere, nullum cognoscitur ingravare, et super omnia bona concitare nescit invidiam. Quocirca provocati moribus tuis, comitivam tibi primi ordinis ab illa indictione majestatis favore largimur, ut consistorium nostrum sicut togatus [*alii, rogatus*] ingrederis, ita moribus laudatus exornes, quando vicinus honor est illustribus, dum alter medius non habetur. Delectet te illos imitari, quos proximitate contingis. Tunc locum amplum et honorabilem facis, si te moderata consideratione tractaveris. Admoneat te certe quod suscepta dignitas primi ordinis appellatione censetur: utique, quia te sequuntur omnes qui spectabilitatis honore decorantur. Sed vide ne quis te præcedat opinione, qui sequitur dignitate. Alioqui grave pondus invidiæ est, splendere cinguli claritate, et morum lampade non lucere.

XIII. FORMULA MAGISTRI SCRINI ET COMITIVÆ PRIMI ORDINIS, QUÆ DANDA EST COMICIACO, QUANDO PERMILITAT.

Si honor frequenter defertur otiosis, si interdum aut nobilitas eligitur, aut ad promerendum aliquid personæ tantum gratia suffragatur, quo studio remu-

nerandi sunt qui ad agonis sui præmia pervenerunt? Considerandum quali labore scriptum est, et sic de remuneratione cogitandum. Harum quippe rerum mensura de contrario venit, dum tale obedientibus dari debet donum, quale inde votis potuit esse periculum. Grandia sunt, quæ sustinent excubantes personas, contumaces ad parendum cogunt, latentes in cubilibus suis prudenti sagacitate vestigant, superbis modestiam æqualitatis imponunt. Ita quod a iudicibus breviter dicitur, ab ipsis efficacia famulante compleitur. Notum est quæ pericula sustineant, cum **104** ad causas mittuntur alienas. Si segnius agat, petitor queritur; si districte, pulsatus vociferatur. Sic inter utrumque diversum rara laus est invenisse præconium. Dignitatum pace dicamus, facilius est laudatum iudicem reperire, quam militem injuncta sine offensione complere. Aliud est enim tantum dicere legitima, aliud ad terminum deduxisse justitiam. Laudabiliter quidem bonum dicitur; sed multo gloriosius statuta complentur. Verba tantum diriguntur a præsulibus, a militibus autem postulatur effectus. Post omnia periculis subduntur, si constricti aliquid verisimile conquerantur. Frequenter nocuit aliis ipsa quoque integritas actionis. Nam multos, quos in executione contristare nisi sunt, ipsos postea impensos iudices pertulerunt. Offendunt enim frequenter ignari, quibus sunt postea parituri; et dum causis alienis fidem custodiunt, interdum pericula propriæ salutis incurrunt. Verum inter hæc militem evasisse laudatum, nonne juste videtur esse miraculum? Talibus igitur meritis vicissitudo reddenda est, ut nimio labore torpentes indictis [*Gr. et Cuj.*, indultis] compensationibus excitemus. Utere igitur confidenter quicquid veteranis munifica jura tribuerunt, nulli sordido subjiendus oneri, qui te purissima conversatione tractasti. Comitivam quoque tibi primi ordinis, quam tali militia perfunctis cana deputavit antiquitas, secundum statuta divalia vindicabis. Hæc quidem priscorum beneficio consequeris, sed nostri nominis contra inciviles impetus et conventionalia detrimenta perenni tuitione vallaris, ut officium quod nostris jussionibus speciali sollicitudine famulatum est, amplius aliquid a militibus cæteris promereri potuisse videatur. Multa quoque tot [*id est, decem, Gr. et Cuj.*] librarum auri percendentum esse censemus, si quis statuta nostra qualibet crediderit occasione violanda. Nec tamen aliquid contra te valere permittimus, quod dolosa fuerit machinatione tentatum.

XIV. FORMULA DE REFERENDIS IN SENATU.

Optamus quidem curiam senatus amplissimi natu-

^a Supra, hoc lib., form. 6; sacra, 4; principe, l. 38, Si quis aliquid, 2 D., De pœnis. Sacra vice judicant, form. 3, lib. vi. Vice sacra judicavit præfectus prætorio, supra, for. 3. Vicarius urbis, form. 15. FORNER.

^b **105** In inscriptionibus, id est, accusationibus, C. Theod., lib. ix, tit. 1, De accus. et inscrip. Nemo ad crimen deferendum admittitur, nisi qui solemnita accusationis impleat, et sese ad pœnam, quæ calum-

A rali fecunditate compleri, sobolemque ejus tantum crescere, ut, quod difficillimum aviditatis genus est, parentum videatur vota satiare. Sed minus amantis est non amplius querere unde tantum numerum possit angere. Agricola diligens præveniendū adjuvat imbrem cœlestem, et ante rigat planta:ia, quam pluvias mereantur optatas. Arborum quinetiam fetus meliorare contendens, diversi germinis feturas instituit, ut multiplicata dulcedine fructuum, hortis suis conferat varietatis ornatum. Sic nos virtutum jucundissimas laudes incinctum Graium desideramus includere, ut germen alienum amplexa gratiæ colligatum curiæ moribus inoleseat. Sed hæc cultura longe dissimilis est. Arboribus enim quod melius putatur inseritur; ad illas peregrina veniunt, ut de illorum potius suavitate dulcescant: vobis autem; ut agrestia proficiant, offeruntur. Nam quamvis ignis nocte reluceat, soli tamen presentatus obscurus est. Hinc est quod ad illum ordinem nihil potest eximium deferri, nisi quod per ipsum probatur augeri. Et ideo illum natalium splendore conspicuum, et ingenii calore prudenter accensum, senatus lumen excipiat. Hactenus fuit suis meritis clarus; sed jam erit de vestra perspicuitate prælucidus. Paudite curiam, suscipite candidatum. Jam senatui prædestinatus est, cui nos contulimus laticlaviam dignitatem. Benignos esse necesse est publicos patres, quia hoc vocabulum non tantum sæ debet germi quantum studio votoque generali.

XV. FORMULA VICARII URBS ROMÆ.

C Vices agentium mos est sic iudicum voluntatibus obedire, ut suas non habeant dignitates. Splendent mutuato lumine, nituntur viribus alienis; et quædam imago in illis videtur esse veritatis, qui proprii non habent jura fulgoris. Tu autem vicarius diceris, et tua privilegia non relinquis, quando propria est jurisdictio quæ datur a principe. Habes enim cum præfectis aliquam portionem, partes apud te sub prætoriana advocacione configunt. ^a Vice sacra sententiam dicis, et, quod maxime fidei signum est, ^b in inscriptionibus vita tibi committitur hominum, quod inter mortales constat esse pretiosum. Additur quod nec salutari te sine clamide jura voluerunt, scilicet, ut sub veste militari semper visus, nunquam credereris esse privatus. Sed hæc omnia ad præfecturæ gloriam iudicamus esse concessa, ut qui tantæ sedis vicarium diceret, umbratile nil videret. Considera qualia de te præstes, qui tanta auctoritate subveheris. Exuendus a crimine non nudetur [*alii, videtur*] ab innoxia facultate. Nam quid tibi debere possit, si minimis [*Cor., Gam., meritis*] suis impu-

niantibus impendet, obstringat, l. 7, C. De cal.; l. 11, § Quidam; ad l. Jul. De adult.; l. 3, D. De accus.; l. 1, C. ad Turpill. inscriptionis vinculi. l. 11, et ult. Nullus, C. De accus.; l. ult. C. Theod. De exhib. rel. transmitt. reis; l. pen. et ult., C. De accusat.; l. ult., D. De privat. delict. Exemplum l. 3, D. De accus., et apud Lucianum; ἐν δίκῃ ὑποκρίνω, gloss. Basilic., lib. lx, tit. 42. FORNER.

let quod evasit? Ad similitudinem quippe summorum, carpento veheris. ^a Intra quadragesimum sanctissimæ Urbis jura custodis. Præneste ludos edis, in vicem consulis in honorem positus, dignitatemque senatoris acquiris, et illa tibi panduntur atria quæ summatis probantur esse collata. Hinc est quod in aula libertatis locum patrium tenes; et ibi mereris concessum, ubi est vel intrasse præconium. Ipsi quinque etiam senatores, qui præcedunt ordine, aliqua videntur a te necessaria postulare. Habes quod præstes potioribus te; nec immerito inter præcipuos censendus es, qui aut juvare potes, aut lædere consulares. Erige animos sub qualitate modestiæ. Talis est unaquæque dignitas, qualis administrantium est voluntas. Nihil abjectum est, quod in repub. geritur, nisi malis fuerit moribus forte vitiatum. Nam si humilium privatorum placet æqualitas, quanto magis grata est in potestatis culmine custodita, quæ difficile modum servat, dum ad suum velle festinat! Proinde vicariæ tibi dignitatem serenitatis nostræ æstimatione conferimus, quam sic Romæ geras, ut conscientiam tuam tanta civitate facias esse dignissimam. Usurus omnibus privilegiis, quæ tuos decessores habuisse constiterit, quia sicut a vobis antiquorum instituta deposcimus, ita et dignitati vestræ vetera non negamus.

XVI. FORMULA NOTARIORUM.

Non est dubium ornare subjectos principis secretam, dum nullis æstimantur necessaria posse committi, nisi qui fuerint fide magna solidati. Publicum est quidem omne quod agimus: sed multa non sunt ante scienda, nisi cum fuerint, Deo auxiliante, perfecta. Quæ tanto plus debent occuli, quanto amplius desiderantur agnosci. Regis consilium solos decet scire gravissimos. Imitari debent armaria, quæ continent monumenta chartarum, ut quando ab ipsis aliqua instructio quæritur, tunc loquantur: totum autem dissimulare debent, quasi nesciant scientes. Nam sollicitis inquisitoribus sæpe et vultu proditur, quod tacetur. Adsit innocentia, quæ cuncta commendat, quia in placida mente regia decenter debent verba deponi. Sed quoniam te probatis moribus institutum, venatrix bonæ conversationis, sollicitudo nostra respexit, ab illa indictione notarium te nostrum esse censemus, ut ordine decurso militiæ, ad primiceriatum feliciter pervenias summitatem. Honor qui efficit senatorem, cui patrum aula reseratur, non injuria; nam qui nostris curis militat assidua lucubratione, juste videtur et curiam libertatis intrare. Additur etiam perfuncti laboris aliud munus, ut si quo modo ad illustratum vel vacantem meruerit pervenire, omnibus debeat anteponi, qui codicillariis illustratibus probantur ornari. Unde absolute colligitur primiceriatus meritis datum uti, ut in uno eodemque titulo dispar esset dignitas æqualiter acquisita. Animari

^a Quadragesimum lapidem, seu miliarium intelligit. **FOAN.**

^b Referendarii sunt, qui supplicum desideria principi referunt et exponunt, jussiones principis iudicibus insinuant. Novell. 10, 113, 124. Ac nonnun-

A debes igitur ad labores, quando tibi tale præmium propositum vides, quale se gaudent invenisse summitates.

XVII. ^b FORMULA REFERENDARIORUM.

Quamvis tantum sit clara quæque dignitas quantum eam præsentis nostræ conspectus illuminat (dum semper honorem suscipit, qui nostra colloquia decenter acquirit), nemo tamen sermones nostros tantum meretur quam qui referendarius esse dignoscitur. Per eum nobis causarum ordines exponuntur, per eum interpellantium vota cognoscimus; et ipsis responsa reddimus, ut negotia compedita [*Cor., Gam., expedita*] solvamus. Magnum est in hoc agone principali servire prudentiæ, et ad subitum sic dolores alienos assèrere, ut conquerentium videatur vota satiare. Quale est enim in tumultuosis processionibus nostris nulla permixtione confundi, aut minime tantis clamoribus impediri. Necessè habet a turbatis exquirere, quod nobis possit placabiliter intimare et distinctius referre quam potuisset audire. Arduum est trepidantium dicta componere, et verum dicere: non tantum interpellator formidat negotii sui casum quantum sustinet iste in relatione periculum. Si quid minus dixerit, inimicus assertur, redemptus clamatur. Negotii dominus timoris patrocinio potest sua verba convertere, referenti autem non licet aliquid immutare. Sententiæ vero nostræ tanta memoriæ cautela tenendæ sunt, ut nihil minus, nihil additum esse videatur. Nobis plerumque audientibus nostra dicturus es; et difficili conditione constrictus, iudicio nostro subjaces, dum alienas causas explanare contendis. Quapropter referendarium te electio nostra constituit: sed tu puritatem conscientiæ et veritatem linguæ nostris jussionibus adhibeto. Eruditionem vero mirabilem collocatio tibi nostra concedit, quæ dum per te alios ordinat, qualitatem tuæ mentis exornat. Sub nobis enim non licet esse imperitos, quando in vicem cotis ingenia splendida reddimus, quæ causarum assiduitate polimus. Quapropter illa cunctis jussisse nos referte, quæ aut debuistis, aut potuistis accipere. Nostra sic probatis, si justa redicitis. Amate quod nos glorificat. Sit velle vestrum quale videtis nostrum esse propositum. Ad summum [*Juret. legit ad summan*] tales vos esse cupimus, ut etiam per vos iudices corrigamus. Peculiare de vobis aliquid vectigal exigimus, ut sicut vobiscum familiariter miscemus affatus, ita et nostra opinio specialiter a vobis mereatur affectum.

XVIII. FORMULA PRÆFECTI ANNONÆ.

Si ad hanc mensuram censendæ sunt dignitates, ut tanto quis honorabilis habeatur quanto civibus profuisse cognoscitur, is certe debet esse gloriosus, qui ad copiam Romani populi probatur electus. Tui siquidem studii est ut sacratissimæ Urbis præpa-

quam, ut Sigebertus scribit in Chronico, publicas descriptiones annulo seu sigillo regis confirmant. **Bross.**

^c Copias vocat alimenta et annonas, ut in l. 4. G. Theod., *De oper. pub.*; in l. 20, D. *De compens.*; et

retur annona, ubique redundet panis copia, et tam magnus populus tanquam una mensa satietur. Per officinas pistorum cibosque discurrens, pensum et munditiam panis exigit; nec vile iudicas esse, unde te possit Roma laudare: merito, quando gloria singularis est, illius civitatis affectus. Et ne quod agis aliquid putetur extremum, carpentum præfecti Urbis mixta glorificatione consendis. Tu illi in spectaculis conjunctissimus inveniris, ut plebs, quam industria tua satiat, in suam reverentiam te honoratum esse cognoscat. Nam si querela panis, ut assolet, concitetur, tu promissor ubertatis seditiones civicas momentanea satisfactione dissolvit, et per te prospicitur ne quid a populis conquerentibus excedatur. Non immerito Pompeius fertur, copiarum quantitate provisa, usque ad rerum pervenisse fastigia, quia merito singularis est amor populi, cum potuit a penuria liberari. Hinc ille gratificationem meruit, plausumque populorum. Hinc unice semper amatus est, et in gratia civium, omnium **106** vicis facta [Ac., malorum] majorum: qui ne aliquando ^a in honore diceretur, cum nominis taxatione vocabatur et Magnus. Hoc te exemplum invitet ad prospera, quando ille honoris tui locum egisse cognoscitur, quem felix Roma mirabatur. Ne quis autem provocet abjectis te hominibus iniperare, dignitati quoque tuarum pistorum jura famulata sunt, quæ per diversas mundi partes possessione latissima tendebantur, ne inopia faciente vitesceret, quod Romanæ copiarum laudabili famulatione serviret. Suarii quoque, Romanæ copiarum causa reperti, tuo deputati videntur examini. Gloriare privilegiis acquisitis. Tribunal tuum non est inter minimas dignitates, quando et Romana gratia frueris et provincialis iussa transmittis. Sed ut actionis ipsius in totam merita perscrutemur, triticeas quidem copias præfectura prætoriana procrat: Sed non minor laus est dispensationem probabilem facere quam frumenta colligere, quando in quavis abundantia querela non tollitur, si panis elegantia nulla servetur. Sic Ceres frumenta dicitur invenisse, Pan autem primus conspersas fruges coxisse perhibetur; unde et nomine ejus panis est appellatus. Ita et illa prædicata est, quæ reperit; et iste laudatus est, qui decenter edenda humanis usibus applicavit. Atque ideo cognoscentes industriam tuam, quæ semper est amica sapientiæ, præfecturam annonæ per illam indictionem nostra tibi electione deferimus. Considera nunc quia non licet aliquid furari de populo. Nam quod in civitatis damno committitur, silentio non celatur. Nescit plebs tacere, quando interdum et hoc loquitur, quod a nemine perpetratur. In fraudulentos distringe, panis pondera æquas examinatore intende; sollicitius auro pensetur, unde a Quiritibus vivitur, quia gratior nobis est læticia faventis populi Romani quam copia

A pretiosissimi metalli. Intuere certe quod loquimur. Quid habes melius quod optes quam illius populi gratiam querere quam nos etiam constat optare?

XIX. FORMULA COMITIS ARCHIATRORUM.

Inter utilissimas artes, quas ad sustentandam humanæ fragilitatis indigentiam Divina tribuerunt, nulla præstare videtur aliquid simile, quam quod potest auxiliaris medicina conferre. Ipsa enim morbo periclitantibus materna gratia semper assistit. Ipsa contra dolores pro nostra imbecillitate condigit; et ibi nos nititur sublevare, ubi nullæ divitiæ, nulla potest dignitas subvenire. Causarum periti palmares habentur, cum magna negotia defenderint singulorum: sed quanto gloriosius est expellere quod mortem videbatur inferre, et salutem periclitanti reddere, de qua coactus fuerat desperare! Ars quæ in homine plus invenit quam in se ipse cognoscit. Periclitantia confirmat, quassata corroborat, et futurorum præcisa valetudini non cedit, cum se æger præsentis debilitate turbaverit, amplius intelligens quam videtur, plus credens actioni [Ac., lectioni] quam oculis, ut ab ignorantibus pene præsagium putetur quod ratione colligitur. Huic peritiæ deesse iudicem, nonne humanarum rerum probatur oblivio? Et cum lascivæ voluptates recipiant tribunum, hoc non meretur habere primarium? Habeant itaque præsulem, quibus nostram committimus sospitatem. Sciant se huic reddere rationem, qui operandam suscipiunt humanam salutem. Non quod ad casum fecerit, sed quod legerit, ars dicatur: alioqui periculis potius exponimur, si vagis voluntatibus subjacemus. Unde si hæsitatum fuerit, mox queratur [Ac., queratur]. Obscura nimis est hominum salus, temperies ex contrariis humoribus constans: ubi quidquid horum excreverit, ad infirmitatem protinus corpus adducit. Hinc est quod sicut aptis cibis valetudo fessa recreatur, sic venenum est, quod incompetentem accipitur. Habeantur itaque medici pro incolumitate omnium; et post scholas magistrum vœcent, libris delectentur antiquis. Nullus justius assidue legit quam qui de humana salute tractaverit. Deponite, medendi artifices, ^b noxias agrotantium contentiones, ut cum vobis non vultis cedere, inventa vestra invicem videamini dissipare. Habetis quem sine invidia interrogare possitis. Omnis prudens consilium querit, dum ille magis studiosior agnoscitur, qui cautior frequenti interrogatione monstratur. In ipsis quippe artis hujus initiis quodam sacerdotii genere ^c sacramenta vos consecrant. Doctoribus enim vestris promittitis odisse nequitiam, et amare puritatem. Sic vobis liberum non est sponte delinquere, quibus ante momenta scientiæ animas imponitur obligare. Et ideo diligentius exquirite quam curent saucios, corroborent imbecilles. Nam videro

apud Valer., lib. v, cap. 4. Inde copiari magno comitatu, prædæque ingenti, apud Agellium, lib. xxvii, c. 2, et Novium Marcellum; quod verbum castrense est, nec facile apud alios reperitur. Bross.

^a D. Juret. putat legendum, unica lectione, *inhonore*, ut supra, lib. iii, epist. 53. Et infra, lib. ix,

epist. 24. Et Mamertin. Paneg. 198.

^b Vide Sidon. Apollin., lib. n, epist. 42. Jun.

^c Intelligit ὄρκιον Hippocratis, quo nihil sanctius et castius, integrius nihil. FOAN.—Vide D. Hieronymum, epist. ad Nepotianum, de vita clericorum in fine Junct.

si quod delictum lapsus excuset. Homicidii crimen A
est in hominis salute peccare. Sed credimus jam ista
sufficere, quando facimus qui vos debeat admonere.
Quapropter a præsenti tempore a comitivæ archia-
trorum honore decorare, ut inter salutis magistris
solus habeatis eximius, et omnes iudicio tuo cedant,
qui se ambitu mutæ contentionis excruciant. Esto ar-
biter artis egregiæ, eorumque b discinge [Juret, putat
legendum, discingue] conflictus, quos iudicare solus
solebat effectus [Niv. et Ga., affectus]. In ipsis ægros
curas, si contentiones noxias prudenter abscondis. Ma-
gnam munus est, subditos habere prudentes; et inter
illos honorabilem fieri, quos reverentur cæteri. c Visi-
tatio tua sospitas sit ægrotantium, refectio debi-
lium, spes certa fessorum. Requirant rudes, quos visi-
tant, ægrotantes, si dolor cessavit, si somnus adfue-
rit. De suo vero languore te ægrotus interroget, au-
diatque a te verius quod ipse patitur. Habetis et vos
certe verissimos testes, quos interrogare possitis. Pe-
rito siquidem archiatro venarum pulsus enuntiat
quid intus natura patiat. Offeruntur etiam ocu-
lis urinæ, ut facilius sit vocem clamantis non
advertere, quam hujusmodi minime signa sentire.
Indulge te quoque palatio nostro: habeto fiduciam
ingrediendi, quæ magnis solet pretiis comparari. Nam
licet alii subjecto jure serviant, tu rerum Domino
studio præstantis observa. Fas est tibi nos fatigare
jejunii, fas est contra nostrum sentire desiderium,
et in locum beneficii dictare quod nos ad gaudia salu-
tatis excruciet. Talem tibi denique licentiam 107
nostri esse cognoscis, qualem nos habere non proba-
mur in cæteros.

XX. FORMULA CONSULARITATIS.

Quamvis dignitatem tuam a consulibus descendere
nominis ipsius videantur testimonia declarare, tamen
et insignia tanta circumstant, ut nullus possit ambi-
gere te de illius lampadis claritate lucere. Secures
enim et fasces, quos illi [Jur. legit illius] dicavit ge-
nio antiquitas, tuis videntur faleris deputata, ut
jurisdictio concessa vel tacita possit admonere provin-
cias. Sed quale tibi debet esse quod curules inclytas
probaturn ornare? Vultus quoniam regnantium
geniata obsequii pompa præmittit, ut non solum
summi iudicis, sed et dominorum reverentia
cumulatus orneris. O magnæ temperationis inven-
tum! De nomine consulis promitteris clementissimus,
et de principum imagine metendus. In aliquibus

a Cum plures archiatrorum ordines essent, in sin-
gulis erant, qui cæteros anteirent, et hi comites
archiatrorum vocabantur; de quorum eligendorum
forma et auctoritate hoc loco scribit Cassiodorus;
nec unum fuisse comitem, sed tot, quot ordines
archiatrorum erant. Cognat. obscr. lib. cap. 15.

b Discinge, vetos, distingue, minus scite. Idem
mandam incederat hactenus, l. vi, sicut, Cod. Theod.,
De legitim. hered., pendunt negotiorum fata dis-
tinguant, pro, discingunt, ut supr., hoc lib., form.
9, querimonias possessorum sine venali protractione
discingue: in manuscriptis membranarum, distingue.
Sic jurgium discingere, l. 4 C. Theod., fin. regund.;
l. 64, Non ignoramus. C. Theod., De appell., l. 2;

adhuc provinciis ornatus penula, carpenti etiam sub-
vectione decoraris, ut multis declaretur indicibus per
expressas imagines rerum vices te præcelsæ gerere
dignitatis. Considera magnum esse quod suscipis, et
nulla criminum dejectione vitieris. Nominis tui au-
ctor multa conferendo prædicatur. Tu age, ne ullis
cupiditatibus accuseris; ut si dare non prævalet,
certe te moderari velle festines. Proximus enim ha-
betur donanti, de quo potest dici, abstinens est jugi-
ter alieni. Certe fœdissimæ contrarietatis vitium est,
studere furtis, et habere vocabulum largitatis. Erigat
ad laudem tuos animos, quod vocaris. Non te pro-
fecto meritis imparem facis, si turpissimæ ambitionis
delicta calcaveris. Nam errores noxios vincere, est
vitia maculosa superare, et iste revera editus est de
moribus consulatus. Nec enim superflue prudentissimi
veterum talia rebus nomina imposuerunt: dum con-
tinentiæ magnæ præselem provinciis mitterent con-
sularem. Triumphata jura publica, largire justitiam,
et ex fortiori parte imitari prævalet, quem nominis
proximitate contingit. Pecuniis potest indigere me-
diocris [Ac., mediocribus]; morum talenta non po-
test non habere, qui justus est. Non pavescas largas
consulum manus. Habent et boni pauperes divitias
suas. Illud ergo a te quæritur, quod in pectore hu-
mano nascitur, non quod terræ visceribus continetur.
Quanto melius triumphare ex animi thesauro, unde
nunquam nascitur pœnitudo! Quia nec tenuis efficeris
cum plura concedis: quinimo tantum locupletior
redderis, quantum te bona [aliis, bonæ] conscientiæ
sparsisse cognoscis. Quapropter opinionis tuæ laude
pellecti, per illam indictionem in illa provincia con-
sularitatis te præcipuum agere dignitatem, ut tibi
non sit acceptum, quod legibus probatur inimicum.
Illa magis dilige, quæ æquitatis jura commendant.
Nomen tuum actionibus proba. Consule fessis, et
tunc vere diceris consularis. Sed ut omnia æquabili
moderatione pensentur, institue pecunias non quæ-
rere, et agnoscis munera tibi copiosa provenire.
Hanc enim conditionem humanis actibus divina po-
suerunt; ut ille magis possit ditescere, qui lucra
turpla nescit optare. Ignorantes accipiunt, qui bene
agunt, quia necesse est ut dum parumper malorum
ambitio contemnitur, superno munere plus donetur.

XXI. FORMULA RECTORIS PROVINCIÆ.

D Omnino provide decrevit antiquitas iudices ad
provinciam mitti, ne possit ad nos veniendo medio-

l. 3 C. eod.: quor. appell. non recip. causam sine
dilatione discingere. Foran. — Discingere negotium.
D. Juretus dicit se notasse ad Alii. Avit. lib. ii,
num. 34, et ad Symmac. lib. x, epist. 32.

e Hi περιουσια a Modestino dicuntur, l. vi, De
excus. tut.; et περιουσιον Lucas vocat Actuum
apostolorum cap. xix; circuibant enim et obambu-
labant urbes medici, ut ex lege Hippocratis colligitur,
τὰς πόλεις φοιτῶντες μὴ λόγῳ μόνον ἀλλὰ καὶ
ἔργῳ ἰατροῦς νομιζέσθαι. Sic philosophi se frequentes
atque utiles per eandem studiorum sectam contenden-
tibus præbere, l. 8, In honoribus, D. De vacat.
mun. Suidas in δημοσίω; Nomocan., tit. 1, cap.
34. Foran.

critas ingravari. Quis enim latronum ferret audaciam, si longe positam cognoscerent disciplinam? Absolute poterat vis permissa grassari, si conqurens tardius crederetur audiri. Sed quanto melius in ipsis cunabulis adhuc mollia reprimere, quam indurata crimina vindicare! In compendium mittimus mala, si præsentia facimus esse judicia. Quis enim audeat peccare, cum supra cervices suas districtionem cognoverit imminere? Et ideo te illi provinciae rectorem per illam indictionem nostra mittit electio, ut revera corrigere nitaris quos tibi commissos esse cognoscis. Chlamydis tuæ proculdubio inter alia clavos intende, quos scias non inaniter positos. Hinc fit, ut [Gr. et Cuj., nisi, ut] cum publicum agentes purpuram ^a cernerent, de vigore semper principis admonerent. Geniatus indutus, vestis gratiosa, quam filio suo Priapo [Gr. et Cuj., Priamo] Venus dicitur texuisse, ut eximiae pu'chritudinis matrem singulariter ornatus filius testaretur. Respice quantum dederint leges, et ad mensuram te potestatis extende. Tibi fiscalium tributorum ^b credita monstratur exactio. Constat esse tuæ fidei commissum principi renuntiare, quod in provinciis probatur emergere. Tu etiam senatorem ibidem residentem juberis audire, tu in præfectorum militem cum ipsius tantum conscientia vindicare. Tuum nomen in subscriptionibus jusserunt honoratis provincialibus anteferri. Quid de te æstimatum sit, datur adverti, cui tot videntur nobiles potuisse postponi. Additur, quod a principe ^c frater vocaris, ut nobilitate pretiosi nominis a vilitate criminum tollereris. Cogita **108** tantorum hominum tibi commissas esse fortunas. Fama erunt nostri temporis tui mores. Esto vitæ [Gr. et Cuj., in te] contineus, ut possis in alios esse judex. Prima

A æquitas est a se præsules inchoare, ut debeant criminosi metuere quem nequeunt similem reperire. Nullas enim in se culpas timet reus, quas habere respexerit cognitorem, quando agentem male nisi bonis moribus non æstimat displicere. Suos actus nullus damnat in altero, quia natura est humani animi ut vitatur potius vindicare, quod se cognoverit admisisse. O quale est, liberum tribunalibus insidere, non esse obnoxium reo suo! ne incipiat potior fieri quem redemit: timeat districtum, timeat continentem, non audiat blandum. Da ut possit rigidam formidare sententiam. Avari judices nesciunt quantum delinquant; nam cum vendunt aliena crimina, sua faciunt esse peccata. Quapropter esto sollicitus, ut bonæ actionis tuæ laudes potius audiamus. A nobis ^B confidenter exigis quod remittis, quia tantum de remuneratione tua cogitamus, quantum te pecunias non quæsiisse cognovimus.

XII. FORMULA COMITIVÆ SYRACUSANÆ.

Regalis est providentiæ, tales judicum personas eligere, ut ad comitatum necessitatem non habeant veniendi, quos in longinquis regionibus contigerit immorari. Nullum enim tale negotium est, quod Siculi itineris tantas pati possit ex ensas, dum commodius sit causam perdere quam aliquid per talia dispendia conquisiisse. ^d Non enim querelas de Sicilia volumus venire, sed laudes, quia gravatur apud nos actio præsulis, si eam tam longinqui potuerint accusare petitores. Falsus enim dolor esse non creditur, ubi tanti laboris tedia subeuntur. Et ideo ^C majore cura tractanda sunt, unde invidia plus timetur. Proinde per indictionem illam comitivam tibi Syracusanæ civitatis, propitia Divinitate, concedimus, ut

^a Vulcatus Gallicanus, in Avidio Cassio: Ut omnes purpuratos Augustos cognosceres. Herodian., lib. I: Ἡ βασιλευς ὑπεδέξατο πορφύρα, me ex alvo prodeuntem purpura imperatoria suscepit. Idem, lib. II, τὴν βασιλευς πορφύραν vocat, ubi ait Nigrum a Syriaco exercitu imperatorem factum, amictumque purpura et reliquo Augusti apparatus. Lamprid., in Alexandro, de Ulpiano: Quem sæpe a militum ira objectu purpuræ defendit. Peplum imperatorum dixit Trebellius Pollio, in Saturnino XXI tyranno. Foan.

^b Judicium, vel præsidium, munus erat tributorum exactio incumbere. L. In fiscalibus. C. De exact. trib., nov. 161. Idem et catholicorum munus est, et ex constitutione Augusti jam ab initio proconsulum. D Dio, lib. LIII. Bross.

^c Fratris nomen amicitie causa positum, Symmach., lib. II, epist. 21, 45, 67 et 71. Non potest esse amicitia tam felix quæ imitetur fraternitatem. Quintil., declam. 321. Hinc opinor, l. 58, Nemo, D. De hæc. instit., l. 63, Verum, pro socio jus quodammodo fraternitatis in se habet. Eos quoque quæ in magistratu essent, amicos a principibus quibus verebant, quod et nunc in usu est, dictos observavi. L. 1, C. Si mancip. ita ven.; l. ult., D. De off. præf. vigil.; l. 11, Si in vita, C. De nup.; l. 1, D. De appel.; l. 17, Divi, D. De jure patron. Sic Ulpianum Alexander non ætate, ut Glossularius censet, sed observantia et dignitate, amicum nuncupavit, l. 4, C. De contrah. et comm. stipul. Jul. Firmicus Maternus, lib. VII, cap. 27, Matheseos hic erupti advocati optimi et regum amici. Non secus hunc frater principis sumitur. Nec enim epistolis, cautionibus, testationibus

fraternitas contrahitur, l. 13, Non epistolis, C. De prob. Huc referenda est l. 58, Nemo, fin., de hæred. instit.; l. 63, Verum, fin., pro soc. Nec aliorum opinor, Theobaldum fratrem Amalauentha, nec hanc ille sororem dixit, quam quod essent consortes imperii, inf., lib. X, epist. 1, 2, 3. Foan.

^d Ut in provincia lites dirimantur, ne necesse sit ad comitatum principis accedere, iisdem propemodum verbis Majorianus, novell. de indulgentiis, reliquorum utitur: Nec de longinquis provinciæ regionibus cum magno sumptuum expensarumque detrimento ad comitatum nostrum venire audeat ille qui queritur; cui sub durum patientiæ gemitum tolerabilior videtur deprædatio sævientis, quam sub magno observationis incommodo sustinendus impetrandæ ultionis eventus. Et infra noster Cassiodor., lib. IX, epist. 20, Justin., novell. 17, de mand. princip., § Si tibi: Præcipue, ut lites quanta poterunt celeritate definiant. Valentin., novell. 4: Providere decet ne provinciales tenues homines defensoris inopia, ad requirenda auditoria sumptuose venire cogantur. Novell. Marcian. 1 cavetur neminem exhiberi de provincia ad comitatum, nisi ad relationem judicis, a quo fuerit appellatum: Occurrit, inquit, quod duro possint longi temporis intervallo, et enormibus sumptibus legitime egentes auxilio liberari; videtis enim agmina, videtis catervas adeuntium infinitas, non solum a finitimis provinciis, verum extremo orbis limite confluentes, et adversum suos adversarios conquerentes. Quod profecto nullatenus accidisset, si in locis integritas vel severitas judicum servasset. Foan.

omnia sic agere nitaris, quemadmodum nos tibi præstitisse cognoscis. De proximis vota causantium sustinemus: inde autem ultro requirimus, unde ad nos difficile veniri posse sentimus. Habes quæ te decorare debeant, si tu tamen ibi conscientia defæcatus adveneris. Militum tibi numerus nostris servit expensis. Redderis inter arma genitatus: processio tua procinctualis ornatus est. Exercitu uteris pacato, nec pericula belli subis, et armorum pompâ decoraris. Verum inter hæc civilem cogita disciplinam. Non permittas milites esse possessoribus insolentes. Annonas suas sub moderatione percipiant; causis non misceantur extraneis. Pro securitate se omnium cognoscat electum, qui se gloriatur habere armatum. Privilegia dignitatis tuæ nec volumus minui, nec jubemus excedi. Sufficiat tibi tantum gerere, quantum decessores tuos constiterit rationabiliter effecisse.

XXIII. FORMULA COMITIVÆ NEAPOLITANÆ.

Inter cætera vetustatis inventa, et ordinatarum rerum obstupenda præconia, hoc cunctis laudibus meretur efferrî, quod diversarum civitatum decora facies aptis administrationibus videtur ornari, ut et conventus nobilium occurrence celebri colligatur, et causarum nodi juris disceptatione solvantur. Unde nos quoque non minorem gloriam habere cognoscimur, qui facta veterum annuis solemnitatibus innovamus. Nam quid prodesset inventum, si non fuisset jugiter custoditum? Exeunt a nobis dignitates reluctantes, quasi a sole radii [ed., a solis radiis], ut in orbis nostri parte resplendeat custodita justitia. Ideo enim tot emolumentorum commoda serimus, ut securitatem provincialium colligamus. Messis nostra cunctorum quies est, quam non possumus aliter recordari, nisi ut subjecti non videantur aliquid irrationabiliter perdidisse. Et ideo ad comitivam te Neapolitanam per illam indictionem libenter adducimus, ut civilia negotia æquus trutinator examines, tantumque famam tuam habita maturitate custodias, quantum te illi populo vel in levi culpa facile displicere cognoscas. Urbs ornata multitudo civium, abundans marinis terrenisque deliciis, ut dulcissimam vitam te ibidem invenisse dijudices, si nullis amaritudinibus miscearis. Prætoria tua officia replent, militum turba custodit. Considera genitatum [Nis. et Ga., gemmatum] tribunal; sed tot testes pateris quot te agmina circumdare cognoscis. Præterea littora usque ad præfinitum locum data jussione custodis. Tuæ voluntati parent peregrina com-

merciam. Præstas ementibus de pretio suo; et gratiæ proficit quod avidus mercator acquirit. Sed inter hæc præclara fastigia optimum esse judicem decet, quando se non potest occulere, qui inter frequentes populos cognoscitur habitare. Factum tuum erit sermo civitatis, dum per ora fertur populi quod a iudice contigerit acitari. Habet ultionem suam hominum frequentia, si loquar [alii, loquantur] adversa; et de iudice iudicium esse creditur, quod multis astipulationibus personatur. Contra, quid melius quam illum populum gratum respicere, cui cognosceris præsidere? Quale est perfrui favore multorum, et illas voces accipere, quas et clementes dominos delectat audire! Nos tibi proficiendi materiam damus: tuum est sic agere, ut sua beneficia principem delectat augere.

XXIV. FORMULA HONORATIS POSSESSORIBUS ET CURIALIBUS CIVITATIS NEAPOLITANÆ.

Tributa quidem nobis annua devotione persolvitis: sed nos majore vicissitudine decoras vobis reddimus dignitates, ut vos ab incurantium pravitate defendant qui nostris jussionibus obsecundant. Erit nostrum gaudium vestra quies: suave lucrum, si nescitis incommodum. Degite moribus compositis, ut vivatis legibus feriatis. Quid opus est quemquam facere, unde pœnas possit incurrere? Quærat iudex in vos causas, et non inveniat. Ratio motus vestros componat, qui rationales vos esse cognoscitis. Improbis iudicem, testem bonis moribus destinamus, ut nemo se cogi sentiat, nisi quem ordo legitime conversationis accusat. Atque ideo illi nos comitivam Neapolitanæ civitatis per illam indictionem dedisse declaramus, ut nostra gubernatione laudatus, alteram mereatur de nostro iudicio dignitatem. Cui vos convenit prudenter obedire, quia utrumque laudabile est, ut bonus populus iudicem benignum faciat, et mansuetus iudex gratissimum populum æquabili ratione componat.

XXV. FORMULA MILITIBUS.

Omnes apparitiones decet habere iudices suos. Nam cui præsul admittitur, et militia denegatur [Cor., Gam., apparitores. Cui præsul admittitur, et militia denegatur]. Sed nos, quibus cordi est locis suis universos ordines continere, indicamus illi comitivam Neapolitanam, Deo juvante, largitos; ut iudicibus annua successione reparatis, vobis solemnitas non pereat actionis. Quapropter designato viro præstate competenter obsequium, ut sicut vos non patimur emolumentorum commoda perdere, ita et vos parandi debeatis priscam regulam custodire.

LIBER SEPTIMUS.

110 I. FORMULA COMITIVÆ PROVINCIAE.

Quamvis omnium dignitatum officia a manu se-

* In Notitia imperii Rom. nominantur comes Africae, Ponticæ, Thraciæ; comes rei militaris per Ægyptum; comes Tingitanæ; comes littoris Saxonicæ; comes Isauriæ, etc. FORN.

cludantur armata, et civilibus vestibus videantur induti qui distractionem publicam docentur operari,

^b Præscriptum fuit vestium genus, lib. iv, tit. 10, Cod. Theod., de habitu, quo uti oportet intra Urbem, l. 1: Nullus senatorum habitum sibi vindicet militarem, sed chlamydem terrore deposito, quietam

tua tamen dignitas a terroribus ornatur, quæ a gladio bellico, rebus etiam pacatis, accingitur. Vide quo iudicio fueris evectus, quando aliis vigorem fascium videamus esse creditum, tibi autem ab ipsis legibus ferrum constet esse porrectum. Rem cruentam dederunt animo pacato, ut et noxii nimium metuerent, et læsi de optata ultione gauderent. Alioqui culparentur priores, si temperata omnia non fecissent. Sed cum te intelligas ad moderamen electum, humanum facile non concupiscas exitium. Reus qui dicitur, et probetur. Scito puniendi remedium datum tibi pro salute multorum. Arma ista juris sunt, non furoris. Hæc ostentatio nimirum est contra noxios instituta, ut plus terror corrigat quam pœna consumat. Non enim cogitur ferro succidere robustam, qui adhuc teneram verbis curvat audaciam. Civilis est pavor iste, non bellicus, quem tu sic facies esse gloriosum, si habere non probetur excessum. Habes etiam et ferrum, nihilominus incruentum. Claudantur nexibus catenarum, quos levium criminum pulsat invidia. Cunctator esse debet, qui iudicat de salute. Alia sententia potest corrigi, de vita transactum non patitur immutari. Signa tua abactores timeant, fures pavescant, latrones perhorreant. Innoçentia tantum læta respiciat, dum sibi auxilia venisse credit, quæ legum disciplina transmisit. Nemo redemptionibus tuum velle deflectat. Gladius contemnitur, ubi aurum suscipitur [Niv., Gam., conditur. Gladius contemnitur, ubi aurum suscipitur]. Tu te inermem reddis, si a virili animo cupiditate recesseris. Quocirca per indictionem illam comitivæ tibi in illa provincia tribuimus dignitatem: ut ad titulos tuos pertinentia civilitate potius laudabilis exsequaris; nec quidquam præsumas facere, nisi quod privatus possis legibus vindicare. Ipsa est enim recta administratio, quæ et sine potestate defenditur, ut tunc probetur fuisse justus, quando ei quæ mavult obji-

A cere possit inimicus. Nec tamen spes vestra velut fastiditate deseritur; nam si bene provinciarum administrationibus præsidetis, honores vos amplissimos sperare leges merito censuerunt. Unde jam videtur pene debitum, quod vobis a tanta auctoritate ultro noscitur fuisse promissum [Gr. et Cuj., Cor., Niv. et Gam., provisum].

II. FORMULA PRÆSIDATUS.

Prudenter omnimodis inspexit antiquitas provinciarum dignitates annua successione reparari, ut nec diutina potestate unus insolesceret, et multorum proventus gaudia reperirent. Sufficit enim unicuique discessisse laudatum, quia dum tempus potestatis prolixum quæritur, culparum opprobria non vitantur. Illa enim vel in brevitate declinare mirabile est, dum frequenter et his subripiunt, qui a fascibus sub velocitate discedunt. Annus universus et ad declaranda conscientiæ bona sufficit, et facilius se ab errore custodit. Sit in vestro proposito administrationem unius anni suscipere, nostrum est merentibus tempus augere, quia non facile remove cupimus quos justos esse sentimus. Idcirco, conversationis tuæ moribus invitati, per illam indictionem præsidatum tibi in illa provincia, propitia Divinitate, concedimus, ut sic debeas agere quemadmodum nobis possessor gratias cum tributis videatur exsolvere. Decessorum bona exempla sequere; a vitiosorum te imitatione disjunge; non putetur omnis consuetudo probabilis. Cautum debet reddere non sequacem error alienus. Prodit stultitiæ culpam, qui sequitur accusatum. Sed illud melius eligitur, unde præsidatis opinio sub administratione laudatur. Respice quantis sit provincia plena nobilibus. Habes qui et bene loqui de te debeant, et derogare præsumant, quia nulla potestas est, quæ qualitatem famæ suæ de ore hominum pos-

coloborum ac penularum induat vestimenta. Cum autem vel conventus, etc., togatum eundem interesse jubemus. Nempe hic habitus est civilis, quo intra Urbem, et extra castra magistratum uti constitutum erat, cuius mentio in antiqua fori Trajani inscriptione est: Statuam poni habitu civili in foro divi Trajani pecunia publica censuit. Huc pertinet l. 7, *Iisdem*, C. de advoc. div. jud. FORN.

^a Hinc præsidis provinciæ et comitis differentiam notare licet. Præsides enim provinciarum non erant magistratus militares. FORN.

^b Humanum est, ut doloris remedium sit inimici dolor: hinc vindictæ solatium Callistrato, l. 23, *Capitalium*, § *Famosos*, de pœnis; Apuleio, lib. III, et lib. V *Metamorph.*, ultionis solatium. Plin., lib. III, epist. 14: Diffugiunt servi, quorum magna pars comprehensa est, cæteri requiruntur; ipse paucis diebus ægre refocillatus non sine ultionis solatio decessit, ita vivus vindicatus, ut occisi solent. Quintil. declam. 381: Nihil dulcius est ultione læsæ. Senec. I de clement. cap. 21: Ultio duas res præstare solet, aut solatium IIII assert ei, qui accepit injuriam, aut in reliquum securitatem. FORN.

^c Aerea, et Cassiodoro digna, et ab aliis auctoribus tractata sententia. Juvenal. satyr. 6:

Meruit quo crimine servus

Supplicium? quis testis adest? quis delulit? auct.

Nulla unquam de morte hominis cunctatio longa est.

l. 20, *Si vindicari*, C. De Pœn. l. 5, *De Pœn.* Cic., pro Rosc. Amer.; Arist., Problem.: Έλεος ἡμῶν μᾶλλον ἂν προλοιποῦ τοῦ ἀδικούντος ἀποφραγίσσασθαι, ὡς οὐκ ἀδικεῖ, ἢ τοῦ μὴ ἀδικούντος καταφραγίσσασθαι, ὡς ἀδικεῖ. Quod si in alterutram partem peccandum sit, longe æquius fuerit nocentem absolvere quam damnare ac perdere innocentem. Illud quidem peccatum est, hoc vero etiam impietas, ut ex Antiphonte Stobæus, Gnomolog. cap. 44: Εἰ δέοι τι ἀμαρτανῶν, τὸ ἀδικῶς ἀπολύσαι ὀσώτερον, ἢ τὸ ἀδικῶς ἀποπέσαι, τὸ μὲν γὰρ ἀμαρτανά ἐστι, τὸ δ' ἀδικῶς ἀποπέτασαι ἀσίσθημα. Cujus sententiæ insigne est apud Ælian. exemplum lib. Var. Hist. 14, de Ptolemæo et Berenice, etc. FORNER.

^d Consuetudo, id est tributum, τὸ τέλος; supr., l. 1, epist. 10. Theodorici Boetio rescribens: Arbitri arcæ habeat consuetudines justas. Rursus lib. III, ep. 23: Remove consuetudines abominantier inolititas. Julianus Misopogone, *ἰδιωτικῶν εισφορῶν πίπτων*, consuetorum vectigalium quinta. Idem, epistola ult., *σισοῖσται κατὰ τὸ εἶδος*. Nam consuetudo in exactionibus et tributis maxime spectanda est, l. 13, *Quoniam*, C. Theod., de exact.; l. 23, *Æraria*, de annona et tribut.; C. Theod. l. 13, *Imperatores*, in fin., D. De *pollicitation. et in vectigalib.*; l. 4, l. 9, *Locatio*, § *Pœn.*, D. De *public.* FORNER.

sit auferre. Contraque, fructus est, opinione prædicabili per confines ire provincias; et ibi invenire verissimam laudem, ubi non imperas potestate. Ad dicitur, quod irremuneratum non relinquimus, si te egisse probabiliter audiamus. Horre vitium, et principis mereris affectum. Voluntatem regiam in legibus habes: illis obtempera, et nostra cognosceris implere mandata.

III. FORMULA COMITIVÆ GOTHORUM PER SINGULAS PROVINCIAS.

Cum, Deo juvante, sciamus Gothos vobiscum habitare permixtos, ne qua inter consortes, ut assolet, indisciplina nasceretur, necessarium duximus illum sublimem virum, bonis nobis moribus hactenus comprobatum, ad vos comitem destinare qui secundum edicta nostra inter duos Gothos litem debet amputare: si quod etiam inter Gothum et Romanum natum fuerit fortasse negotium, adhibito sibi a prudente Romano, certamen possit æquabili ratione discingere. Inter duos autem Romanos Romani audiant, quos per provincias dirigimus, cognitores, ut unicuique sua jura serventur, et sub diversitate iudicium una justitia complectatur universos. Sic pace communi utraque nationes, Divinitate propitia, dulci otio perfruantur. Scitote autem unam nobis in omnibus æquabiliter esse charitatem; sed ille se animo nostro amplius commendare poterit, qui leges moderata voluntate dilexerit. Non amamus aliquid incivile; scelestam superbiam cum suis detestamur auctoribus. Violentos nostra pietas execratur. In causa possint jura, non brachia. Nam cur eligant querere violenta, qui præsentia probantur habere judicia? Ideo enim emolumenta iudicibus damus, ideo tot officia diversis largitatibus continemus, ut inter vos non sinamus crescere quod possit ad odium pertinere. Unum vos amplectatur vivendi votum, quibus unum esse constat imperium. Audiat uterque populus quod amamus. Romani vobis sicut sunt possessionibus vicini, ita sint et charitate conjuncti. Vos autem, Romani, magno studio Gothos diligere debetis, qui et in pace numerosos vobis populos faciunt, et universam rempublicam per bella defendunt. Itaque destinato a nobis iudici vos convenit obedire; ut quicquid pro conservandis legibus censerit, modis omnibus impleatis; quatenus et nostro imperio, et vestræ utilitati satisfecisse videamini.

IV. FORMULA DUCATUS RHÆTIARUM.

Quamvis spectabilitatis honor unus esse videatur, nec in his aliquid aliud nisi tempus soleat anteferri, tamen rerum qualitate perpensa multum his creditum

^a Adhibito prudente Romano; id est jurisconsulto, qui non patietur ad arma et rixam procedere, quos possit sua jurisdictione componere, l. 13, si *cujus*, vers. *Cur enim*, D. *De usufruc.* Nam, ut subjicit: in causa possint jura, non brachia; id est, vis non adhibeatur in disceptatione a ligantibus, ut apud Græcos ὁ χειρὸν νόμος, sic Latinis manus. Pompon.: Omnia manu a regibus gubernabantur l. 2, de orig. juris. Paul. § sent.: Qui custodiam militi prosequenti

videtur quibus confines populi deputantur, quia non est tale pacatis regionibus **112** jus dicere, quale suspectis gentibus assidere, ubi non tantum vitia quantum bella suspecta sunt; nec solam vox præconis insonat, sed tubarum crepitus frequenter insultat. Rhætiae namque munimina sunt Italiae, et claustra provinciae. Quæ non immerito sic appellata esse judicamus, quando contra feras et agrestissimas gentes, velut quædam plagarum obstacula, disponuntur. Ibi enim impetus gentilis excipitur, et transmissis jaculis sauciatur furibunda præsumptio. Sic gentilis impetus vestra venatio est, et ludo geritis quod vos [*Juret. legit nos*] assidue feliciter egisse sentitis. Ideoque validum te ingenio ac viribus audientes, per illam indictionem ducatum tibi credimus Rhætiarum, ut milites et in pace regas, et cum eis lines nostros solemni alacritate circumeas: quia non parvam rem tibi respicis fuisse commissam, quando tranquillitas regni nostri tua creditur sollicitudine custodiri. Ita tamen, ut milites tibi commissi vivant cum provincialibus jure civili; nec insolescat animus, qui se sentit armatum, quia clypeus ille exercitus nostri quietem debet præstare Romanis. Quos ideo constat appositos, ut intus vita felicior secunda libertate carpatur: Quapropter nostro responde iudicio, fide nobis et industria placiturus, ut nec gentiles sine discussione suscipias, nec nostros ad gentes [*Gr., Cuj. et Forn., agentes*] sub incuriositate transmittas. Ad necessitatem siquidem rarius venitur armorum, ubi suscepta surreptio custodiri posse sentitur. Privilegia vero dignitatis tuæ nostris tibi jussionibus vindicabis.

V. ^b FORMULA CURÆ PALATII.

Aula nostra sicut cognoscitur peritis dispositionibus instituta, ita doctorum in ea diligens debet esse cautela: quando pulchritudo illa mirabilis, si subinde non reficitur, senectute obrepente vitiatur. Hæc nostra sunt oblectamenta, potentiae imperii decora facies, testimonium præconiale regnorum: hæc legatis sub admiratione monstrantur; et prima fronte talis dominus esse creditur, quale ejus habitaculum comprobatur. Et ideo magna voluptas [*Gr. et Cuj., voluntas*] est prudentissimæ mentis, pulcherrima jugiter habitatione gaudere, et inter publicas curas animum fessum reficere dulcedine fabricarum. Quas primum Cyclopes dicuntur ad antrorum modum amplissimas in Sicilia condidisse, postquam in cavernis montium Polyphemus ab Ulysse singularis oculi lugendam pertulerat orbitatem. Inde ad Italiam fabricandi peritia legitur fuisse translata, ut quod tantis ac talibus institutoribus inventum est, æmulatrix posteritas in

magna manu excusserint, capite panniuntur. Form.

^b Sidon. Apoll. cap. 23, pag. 348. Vide quæ ibi dicit Savaro. Vigilius papa in epistola quæ exstat tom. IV Concil. pag. 164: Sed et Justinum exconsulem et cura palatii; ad cuius loci oram editor notavit legendum forte ex curia palatii. Sed fallitur; nam restituendum dico exconsulem et cura palatii. In appendice Gregor. Turon. Histor. Franc., lib. XI, cap. 8: Curam palatii gerebat. JURET.

suum commodum custodiret. Hinc est quod sublimitatem [Juret. legit spectabilitatem] tuam ab illa indicatione curam palatii nostri suscipere debere censemus, ut et antiqua in nitorem pristinum contineas, et nova simili antiquitate producas. Quia sicut decorum corpus uno convenit colore vestiri, ita nitor palatii similis debet per universa membra diffundi. Ad quæ sic poteris idoneus inveniri, si frequenter geometram legas Euclidem; si schemata ejus, mirabili varietate descripta, in tuæ mentis contemplatione condideris; ut in hora commonito famuletur tibi copiosa notitia. Archimedes quoque subtilissimus exquisitor cum Metrobio tibi semper assistant, ut ad nova reddaris paratissimus. Non enim tibi minima cura delegatur quando animum nostrum fabricandi studio cupidissimum artis tuæ ministerio probaris explere. Nam sicubi aut civitatem reficimus, aut castellorum volumus fundare novitatem, vel si construendi nobis prætorii amœnitas blandiatur, te ordinante, ad oculos perducitur quod nobis cogitantibus invenitur. Decorum magistrarium, propositum omnino gloriosum, in tam longas ætates mittere, unde te debeat posteritas admirata laudare. Quidquid enim aut instructor parietum, aut sculptor marmorum, aut æris fusor, aut camerarum rotator, aut gypsoplastes, aut musivarius ignorat, te prudenter interrogat; et tam magnus ille fabrilis exercitus ad tuum recurrit judicium, ne possit aliquid habere confusum. Vide ergo quanta debet nosse, qui possit tantos instruere. Recipis certe bonæ dispensationis tuæ uberrimum fructum, cum tu de illorum labore laudaris, si ab eis diligenter facta monstraveris. Quapropter quidquid ad te pertinet, ita decenter, ita firmiter volumus explicari, ut ab opere veterum sola distet novitas fabricarum. Sed hæc possibilia facis, si dona nostra nulla cupiditate suppresseris. Efficaciter enim imperat artificii, qui eum competenti uou patitur commoditate fraudari. Manus largæ artium nutrit ingenia, quando qui de victu non cogitat, perficere jussa festinat. Illud quoque considera, qua gratificatione tracteris, ut aurea virga decoratus, inter obsequia numerosa, ante pedes regios primus

videaris incedere, vel ut ipso testimonio vicinitatis nostræ agnoscamus tibi palatia commisisse.

VI. • FORMULA COMITIVÆ FORMARUM URBS.

Quamvis Romulæ fabricæ collatæ sibi vix possint præcipuæ reperiri (quia totum ad admirationem noscitur exquisitum, quod ibi cernitur esse fundatum), tamen interesse arbitramur quod utilitas necessaria gratificat, et quod pulchritudinis tantum causa commendat. Trajani forum vel sub assiduitate videre miraculum est. Capitolia celsa conscendere, hoc est humana ingenia superata vidisse. Sed nunquid per ea vivitur, aut corporis salus aliqua inde delectatione recreatur? In formis autem Romanis utrumque præcipuum est, ut fabrica sit mirabilis, et aquarum salubritas singularis. Quod enim illic flumina, quasi constructis [Cor., Ga., obstrictis] montibus perducuntur, naturales credas alveos soliditates saxorum, quando tantus impetus fluminis tot sæculis firmiter potuit sustineri. Cavati montes plerumque subruunt, meatus torrentium dissipantur; et opus illud veterum non destruitur, si industria suffragante servetur. Respicimus certe aquarum copia quantum Romanis mœnibus præstat ornatum. Nam thermarum illa pulchritudo quid esset, si dulcissima quædam æquora non haberet? Currit aqua virgo sub delectatione purissima; quæ ideo sic appellata creditur, quod nullis sordibus polluat. Nam cum aliæ pluviarum nimietate terrena commixtione violentur, hæc aerem perpetuo serenum, purissime labens unda mentitur. Quis possit talia sermonibus idoneis explicare? Claudiam per tantam fastigii molem sic ad Aventini caput esse perductam, ut cum ibi ex alto lapsa ceciderit, cacumen illud excelsum quasi imam vallem irrigare videatur. Ægyptius Nilus certis temporibus crescens per campos jacentes superducto diluvio aere sereno turbulentus exæstuat; sed quanto pulchrius est, Claudiam Romanam per tot siccæ montium summitates lavacris ac domibus liquores purissimos fistularum uberibus emisisse; et ita æqualiter fluere, ut nunquam se possit desiderata subducere! Ille

^a Membrum ædificii pro parte domus, l. 13, Si ita, § Idem quæri, D. De manu testam.; l. 52, Librorum, § Plene, de leg. 3. Plin., lib. 11, epist. 17, Apuleius, lib. 11 de Asino. Cic., lib. 11 ad Qu. frat., epist. 1: Nec habere poterat adjuncta cubicula, et ejusmodi membra. Quare non dissimulandum est Græcos paulo angustius videri membrum κατὼνα exposuisse, d. § Idem quæri. FORN.

^b Te ordinante, te præeunte, ex tuo præscripto; formulas enim et ideas, et typos, et schemata, et ichnographias futurarum fabricarum faciebat et pingebat architectus. FORN.

^c Musivarius, a musivario opere, quod sectilibus parvisque varii coloris crustis constat, formas et imagines rerum effingens. Ælius Spartian., in Pescennio; D. Augustin., lib. xvi de Civit. Dei, c. 8; Guliel. Philander, in Vitruvii lib. vii, c. 1, musivum interpretatur quod nunc mosaicum dicitant, cujus artifices hic, et lib. x Cod., tit. de excu. artif., musivarii nominantur. FORN.

^d Qui in aula posteriorum imperii Rom. principum curæ palatii honore ac munere fungebantur, aurea virga decoratos incessisse tradit hoc loco Cassiodo-

rus. Petr. Fabr. Agon. lib. 1; Gomes, lib. 1, cap. 3. Jun.

^e Comitivæ formarum Urbis, id est aquæductum. De eo dicitur qui curator ædificiis præficitur, unde deformitas ædificiorum et deformes ruinæ. Sueton. in Nerone: Deformitate veterum ædificiorum offensus, et augustius flexurisque viarum; l. 22, Lex quæ nitores, C. De admin. tut.; l. 1, D. De tign. injuncto; l. 7, Præses, de off. præes. Cassiod., supra, lib. 11, ep. 22, in fin.: Ne inter tot decora mœnium deformis appareat ruina saxorum. Et in pragmatica Justiniani sanctione, quæ veteri Juliani Novellarum conversioni additur: Reparationi formarum, etc. Sic et ad hoc Harmenopulo ædificium est, libro 11 Περιτοπ. FORN.

^f Formæ aquarum, lib. 1, de aquæeduct. Cod. l. 11, Ubi male Alciat. formarum: Formæ enim aquæductuum extructionem ædificiumque significant. L. 27, Si pendentes, § Si quid cloacarum, D. De usufr.: leg. 41. Idem Julianus, vulgo l. 38, Cum servus, § Idem vult, vers. Hæres, de leg. 1, pro aquæ forma. FORN. — In formis. In constitutionibus principum legitur formas aquarum, ut l. 1, C. De aquæduct., nov. 7, de mand. princip. Bross.

ejim dum recedit, limus est; dum venit insperate, A diluvium. Quis ergo famosum Nilum Urbis nostræ fluminibus non æstimet esse superatum? Quando ille incolas suos aut veniendo terret, aut recedendo destituit. Verum hæc non superflua commemorazione narravimus, ut possis advertere qualis a te diligentia perquiratur, cui pulchritudo tanta committitur. Qua de re per indictionem illam comitivam tibi formarum sub magna deliberatione credidimus, ut summo studio nitaris efficere quod tantis ac talibus rebus videris expedire. In primis noxias ^a arbores, quæ inferunt fabricarum ruinas, dum sunt quidam mœnium importabiles arietes, censemur radicitus amputari, quia nulla læsio removetur, cujus origo non tollitur. Si quid autem conficiente senio fuerit deo-litum, pervigili celeritate [ed., Niv. et Ga., claritate] B reparetur, ne crescente defectu augeatur nobis causa dispendii. Ductus aquæ fortuna tua est, dum incolumis eris, si illa solidaveris; tantumque apud nos proficis, quantum te illi studuisse [Cor., Niv. et Ga., studiose] probaveris. Agat ergo peritia fidesque tua, ut et constructio fabricæ illibata permaneat, et aquæ distributio nulla se custodum venalitate subducatur.

VII. FORMULA PRÆFECTI VIGILUM URBIS ROMÆ.

Quamvis nomen tuum ^b ad civitatis te vigilias debeat excitare, ut possis implere quod diceris; tamen providentiæ nostræ solita cautela non deserit, nisi eos quos ad agendum deligimus, ad parendum quoque suaviter invitemus. Quid est tibi pulchrius quam in illa Urbe operam navanter impendere, diligentia tuæ C ubi tales testes videntur assistere? Cautela quidem tua, mox ut adhibita fuerit, per patriciorum et consulum ora discurrit: vix te contigit aliquid sollicitate facere, et audis proceres cum admiratione laudare. Mediocre dignitatem regis, et in summa opinione versaris. Custos Romanæ civitatis diceris, quando eam ab intestino hoste defendis. Quapropter circa fures sollicitus esto; quos etsi tibi leges punire minime præcipiunt, tamen eos indagandi licentiam contulerunt; credo ut quamvis essent raptores detestabiles, tamen, quia dicebantur Romani, majori eos subderent dignitati. Utare igitur per indictionem illam præfecturæ vigilum dignitate. Horror tibi poenarum ademptus est, non potestas; nam lex a quo voluit malos capi, ipsum censuit plus timeri. Eris securitas soporantium, munimen domorum, tutela claustrorum, discussor obscurus, arbiter silentiosus, cui fallere insidiantes fas est, et decipere gloria. Actus tuus venatio nocturna est, quæ miro modo si non cernitur, tunc timetur [A tñ, tenetur]. Furta magis in furibus facis, dum illos circumvenire niteris quos omnibus illudere posse cognoscis. Præstigiū genus est quod agitis, ut latronum

versutias irretire possitis. Facilius enim æstimamus sphingis ænigmata comprehendere potuisse, quam raptoris fugacem præsentiam reperire. Ille circum-spectus ad omnia, instabilis ad ventura, trepidus ad insidias, quemadmodum potest capi, qui more venti nullo loco cernitur contineri? Vigila impiger cum nocturnis avibus: nox tibi pandat aspectus; et sicut illæ reperiunt in obscuris cibum, ita tu possis invenire præconium. Esto nunc ad injuncta sollicitus. Venalitas tibi non adimat quod concedit industria. Nam licet hæc sub profunda caligine videantur geri, nullus tamen actus est qui possit abscondi. Privilegia quoque tua vel officii deputati, ex nostra tibi auctoritate rationabiliter vendicabis, quia necesse est in tam magna civitate per diversos judices agi quod ab uno non potest explicari.

114 VIII. FORMULA PRÆFECTI VIGILUM URBIS RAVEN-NATIS.

Quamvis dignitate magni nominis prima fronte decoreris (quia non potuit antiquorum prudentia summa imaque simili appellatione censere, ne splendorem quem summis dabat alterius vilitate pollueret), tamen hinc intelligitur quid sentire majorum potuisset auctoritas, quando præfectos vigilibus appellare voluere, qui pro generali quiete discurrunt. Tibi enim commissa est fortunarum securitas, civitatis ornatus, utilitas omnium; scilicet ut circa domesticos grassatores bellum pacatum gereres, si quem civium lædendum esse sentire. Custodi fortunas omnium. Securus somnus te vigilante carpitur, et molestia nulla C sentitur. In pace positus sumis de nocturno fure victorias. Tuis laureis mane civitas defensa lætatur; quæ dum captos respicit, tunc se occulto hoste caruisse cognoscit. Quotidie triumphas, si bene vigilas. Et cum rara sit gloria bellici certaminis, tibi jugiter latronibus famulatur inventis. O ducatum nimia civium affectione susceptum! Assumes prædones inquirere quos per se dominus non valet invenire; et duplici ratione beneficus aut futura furta prohibes, aut commissa concludis. Nonne ista quædam est ineffabilis gratia civitatis, unum in se suscipere, quod videt omnibus expedire? Merito tibi gloriosum nomen præfecti prudens antiquitas deputavit, quia istud facere non poterat, nisi qui cives a suis commodis plus amabat. Officium quoque tuum non parvo constat munere sublevatum: quando et ipsis momenti jura dilatata sunt, qui pro securitate civium militare noscuntur ^e. Quæ cum ita sint, præfecturam tibi vigilum per illam indictionem, delectati tua opinione, concedimus; ita ut et curam hujus dignitatis et privilegia tibi competentia modis omnibus exsequaris. Sed quamvis nomen odiosissimum furum generalis persequatur assensus, tamen quia de effusione humani san-

^a Arbores quæ inferunt fabricar. ruinas. Arboreis ædificiis noxiæ, l. 1, C. De interd.; lib. II, epist. 39.

FORN.

^b Præfecti vigilum nihil de capitalibus causis sua auctoritate statuere debent: sed si quid hujusmodi venerit culmini tuæ potestatis referre, ut de memoratis causis celsiore sententia judicetur, l. Præfecti, C. De off. præf. vigil. Ideo dicitur obscurus iudex, ar-

PAROL. LXIX.

biter silentiosus, incendiariorum et furum indagator. Eleganter auctor, furta eum facere in furibus, dum illos noctu circumvenit. Harmenop., tit. de dignitat., § 3, refert officium præfecti vigilum ad incendia ar-cenda institutum, et de incendiariis, effractoribus, furibus et receptoribus cognoscere. Baoss.

^e Hunc locum explicat Cuj., in Paratit. Cod. 183, lib. VIII, tit. 3. For.

guinis agitur, nil subitum aut indeliberatum jubemus assumi. Modestiam sequere, qui damnas audaciam; continentiam dilige, qui furta condemnas. Ad gesta perducti audiantur aliquid pro salute dicturi, quoniam quidquid non discutitur, justitia non putatur. Convictis vero atque confessis, quæ sunt decreta serventur; quando crudele nil efficit, qui sequitur leges.

IX. FORMULA COMITIVÆ PORTUS URBS ROMÆ.

Deliciosa magis quam laboriosa militia est, in portu Romano comitivæ gerere dignitatem. Illic enim copiosus navium prospectatur adventus. Illic veligerum mare peregrinos populos cum diversarum provinciarum merce transmittit, et inter tot spectacula dulcium rerum commodum tuum est, venientes evasisse periculum. His primum faucibus Romanæ deliciæ sentiuntur, et undis Tiberinis quasi per alveum vadunt, quæ ad commercia civitatis ascendunt. Bene inventa dignitas, quæ copias videtur ornare Romanas. Nam quid elegantius potest agi quam unde probatur populus ille satiari? O inventa majorum! O exquisita prudentum! ut quia longius a littore Roma videbatur posita, inde magis esse inciperet, ubi decorum ingressum navium possideret. Duo quippe Tiberini alvei meatus ornatissimas civitates^a, tanquam duo lumina susceperunt, ne vacaret a gratia quod tantæ urbi ministrabat expensas. Eximia ergo res tibi committitur, si moderate peragatur. Tu copiam facis, dum ingredientiæ juste tractaveris. Avara manus portum claudit; et cum digitos attrahit, navium simul vela concludit. Merito enim illa mercatores cuncti refugiunt, quæ sibi dispendiosa esse cognoscunt. Quapropter adversus ibi ventus est, immoderata præsumptio. Nam placidum mare damnat, qui undas cupiditatis exaggerat. Unusquisque pro solemnitate comonitus offerat voluntarium munus. Xenia sunt enim ista, non debita. A paucis accipit qui nimum quærit; et sibi ipsi mittit [Gr. et Cuj., ipse vult mitti] vitæ munera, qui moderatur oblata. Sit tibi ergo cura præcipua non solum te abstinere, verum etiam cohibere præsumptio manus; quia non est leve in illa ubertate delinquere, quam decet cunctos indesinenter optare. Quocirca per indictionem illam comitivæ portus te honore decoramus; ut sicut dignitas dulces delicias administrat, ita et tu honori opinionem laudabilem derelinquas.

X. FORMULA TRIBUNI VOI OPTATUM.

Quamvis^b artes ludicræ [Alii, lubricæ] honestis moribus sint remotæ, et histrionum vita vaga videat-

^a Scilicet Portum et Ostiam. Jun.

^b Sic artes ludicras vocat lib. ultim. Cod. Theod., de Majuma, pag. 469. Idem nœvus apud Isidorum, Etym. lib. xviii, cap. 16, ubi de spectaculis loquens: Hæc et lubrica, ait, nuncupat, quod in ludis gerantur aut in scenis; corrige et pone hæc et ludicra. Columella, in præfat. lib. i de Re rustica, pag. 4: Nam sine ludicris artibus, etc. Sic Cornel. Tacitus, lib. xv Ann.: Et circense ludicrum edebat. Et Val. Max., lib. ii, cap. 4, de Spect., exempl. 4; Ammian. Marc., lib. xrv, pag. 19 et 21; Salvianus, de Gubern. Dei. Et infra, hac formula 10, vocat ludicram administratio-

tur efferri posse licentia, tamen moderatrix providit antiquitas ut in totum non effluerent, cum et ipsæ judicem sustinerent. Administranda est enim sub quadam disciplina exhibitio voluptatum. Teneat scenicos si non verus, vel unbratilis ordo judicii. Temperentur et hæc legum qualitate negotia, quasi honestas imperet inhonestis; et quibusdam regulis vivant, qui viam rectæ conversationis ignorant. Student enim illi non tantum jucunditati suæ, quantum alienæ lætitiæ; et conditione perversa cum dominatum suis corporibus tradunt, servire potius animas compulerunt. Dignum fuit ergo moderatorem suscipere, qui se nesciunt juridica conversatione [Gr., Cuj., Niv., Ga., moderatiōne] tractare. Locus quippe tuus his gregibus hominum veluti quidam tutor est positus. Nam sicut illi ætates teneras adhibita cautela custodiunt, sic a te voluptates fervidæ impensa maturitate frenandæ sunt. Age bonis institutis quod nimia prudentia constat invenisse majores. Leve desiderium, etsi verecundia non cohibet, districtio pronuntiata modifcet. Agantur spectacula suis consuetudinibus ordinata, quia nec illi possunt invenire gratiam, nisi imitati fuerint aliquam disciplinam. Quapropter^c 115 tribunum te voluptatum per illam indictionem nostra facit electio, ut omnia sic agas, quemadmodum tibi vota civitatis adjungas: ne quod ad lætitiæ constat inventum, tuis temporibus ad culpas videatur fuisse transmissum. Cum fama minutis salva tua opinione versare. Castitatem dilige, cui subjacent prostitutæ; ut magna laude dicatur: Virtutibus studuit, qui voluptatibus miscebatur. Optamus enim ut per ludicram administrationem ad seriam pervenias dignitatem.

XI. FORMULA DEFENSORIS CUJUSLIBET CIVITATIS.

Si ad cujuslibet negotium peragendum talis eligitur, qui consilio et gravitate laudetur, quanto præstantior esse debet, qui suscipit negotia civitatis? Nam si periculum est unum decipere, quod erit imparem tantorum judicio exstitisse? Causa enim multorum bene acta nobilitat, quando totum bono proposito agere creditur, qui generalibus desiderii adesse sentitur. Defensorem te itaque illius civitatis per indictionem illam civium tuorum supplicatione permota, nostra concedit auctoritas, ut nil venale, nil improbum facere velis, qui tali nomine nuncuparis. Commercium civibus secundum temporum qualitatem æquabili moderatione dispone. Definita serva quæ jussuris, quia non est labor vendendi summas includere, nisi statuta pretia castissime custodire. Imple enim

nem. JURET. Hac de re tractat Petr. Fab. Agon. lib. i, cap. 1.

^c Hinc constat Romæ fuisse tribunum voluptatum, quod et reperio in l. ult. C. Theo., tit. de scenic., Diogenianum voluptatum tribunum nuncupari. Nescio an huc recte accommodari possit quod a Suetonio scribitur in Vita Tiberii, cap. 42, Tiberium scilicet novum instituisse officium a voluptatibus, præposito equite Romano T. Cæsonio Prisco. L. 1, C. De expensis ludorum; l. 5 C. Theod., de scenic.; l. 29 et 32 C. Theod., de prætoribus. Bross.

revera boni defensoris officium, si cives tuos nec legibus patiaris opprimi, nec charitate consumi.

XII. FORMULA CURATORIS CIVITATIS.

Quamvis per se honorabilis habeatur, qui vel minimam sollicitudinem civitati propriae videtur impendere, et inter suos magna reverentia perfruatur, qui cives se amare professus est, tamen indubitatus honor est, qui nostra electione confertur, quia praeditus bonis institutis creditur, cui aliquid principis auctoritatis delegatur. Et ideo ab indictione illa illius civitatis curam ad te volumus pertinere, ut laudabiles ordines curiae sapienter gubernes; moderata pretia ab ipsis quorum interest facias custodiri. Non sit merces in potestate sola vendentium, aequabilitas grata custodiatur in omnibus. Opulentissima siquidem et hinc gratia civium colligitur, si pretia sub moderatione servantur; ut vere curatoris impleas officium, cum tibi sollicitudo fuerit de utilitate cunctorum. Consuetudines autem tibi ex nostra auctoritate defende, quas in eodem loco tuos constat habuisse majores.

XIII. FORMULA COMITIVAE ROMANAE.

Si clausis domibus ac munitis insidiari solet nequissimum votum, quanto magis in Romana civitate videtur illici, qui in plateis pretiosum reperit quod possit auferri? Nam quidam populus copiosissimus statuarum, greges etiam abundantissimi equorum, tali sunt cautela servandi, quali et cura videntur affixi: ubi, si esset humanis rebus ulla consideratio, Romanam pulchritudinem non vigilae, sed sola deberet reverentia custodire. Quid dicamus marmora metallis et arte pretiosa; quae si vacet eripere, rara manus est quae possit a talibus abstinere? Ibi sunt exposita, quae facere potuerunt divitiarum generales et labor mundi. Quem inter ista deceat esse negligentem? Quis in causa tali patitur esse venalis, quando gravissimum damnum potest fieri in pulchritudine singulari? Quare per indictionem illam comitivae Romanae cum privilegiis et justis commodis suis tibi concedimus dignitatem; et fidei studio magnoque nisu quaeras improbas manus, et insidiantes aut privatorum fortunis aut mœnibus, ad tuum facias venire iudicium; et, rei veritate discussa, congruam subeant de legibus ultionem. Quia juste tales persequitur publicus dolor, qui decorem veterum sedant detractione membrorum, faciuntque illa in monumentis publicis, quae debent pati. Officium tuum et milites consuetos noctibus potius invigilare compelle; in die autem civitas seipsa custodit. Vigilans enim studio non indiget alieno. Furta qui lem persuadent: sed tunc praesumptus facile capitur, cum custos minime supervenire sentitur. Statuae nec in toto mutae sunt: quando a furibus percutssae, custodes videntur tinnitibus admonere. Proinde diligentiam tuam devotione laudabili sentiamus, ut cui nunc laboriosos fasces injungimus, securos honores postea conferamus.

⁴ Consuetudines. Alias vectigalia et tributa, hic pro ditionibus: quinetiam in formula ad commendandos comitatus principes, utrumque conjunctim, annonis et

XIV. FORMULA COMITIVAE RAVENNATIS.

Si aestimanda est dignitas ex labore, si laudabilis sollicitudo actuum publicorum parit gratiam liberaliter servienti, summa gratificatione locus tuus habendus est, qui suis necessitatibus probatur adimere nostris ordinationibus tarditatem. Quis enim nescit quantam copiam navium leviter procures admonitus? A dignitatibus 116 palatii nostri vix in evectionibus scribitur, et jam a te summa celeritate completur. Nam inter dimissorum festinationes anxias vix sufficit alter advertere quod te vivaciter contingit implere. Negotiatorum operas consuetas nec nimias exigas nec venalitate derelinquas. Sit modus qui non potest gravare laborantes, ut cum res querelosas sine querimoniis egeris, majora de nostro examine merearis. Proinde comitivam Ravennatem per illam indictionem tibi serenitas nostra concedit, ut dignitatis tuae privilegia subeas et labores. Officium tuum aequitatis consideratione moderare. Semper enim et praestandi et laedendi causas invenit, qui publicis actionibus adhibetur. Sed quantum administratio tua inter mediocres agitur, tanta debet aequalitate trytinari, quia illum potius expedit tenere mensuram, qui defectam noscitur gubernare substantiam. Idonei damna vix sentiunt, tenues autem levi dispendio vulnerantur, quando vel mediocri injuria totum videtur amittere, qui exiguum cognoscitur possidere.

XV. FORMULA AD PRAEFECTUM URBIS DE ARCHITECTO PUBLICORUM.

Romanae fabricae decus convenit peritum habere custodem, ut illa mirabilis silva mœnium diligentia subveniente servetur, et moderna facies operis affabris [Jur., forte, affabri] dispositionibus construat. Hoc enim studio largitas nostra concedit, ut et facta veterum exclusis defectibus innovemus, et nova vetustatis gloria vestiamus. Proinde illum illustris magnitudo tua Romanis arcibus ab illa indictione datum architectum esse cognoscat. Et quia justis commodis studia constat artium nutrienda, ad eum volumus pertinere quidquid decessores ejus constat rationabiliter consecutos. Videbit profecto meliora quam legit, pulchriora quam cogitare potuit, statuas illas auctorum suorum, scilicet, adhuc signa retinentes, ut quandiu laudabilium personarum opinio superesset, tandiu et similitudinem vivae substantiae imago corporis custodiret: conspiciet expressas in aere venas, nisu quosdam musculos tumentes, nervos quasi gradu tenso, et sic hominem fusum in diversas similitudines, ut credas potius esse generatum. Has primum Thوسي in Italia invenisse referuntur, quas amplexa posteritas pene parem populum Urbi dedit quam natura procreavit. Mirabitur formis equinis signa etiam inesse fervoris. Crispatis enim naribus, ac rotundis constrictis membris, auribus remulsis, credet forsitan cursus appetere, cum se metalla noverit non movere. Quid dicamus columnarum junceam pro-

consuetudinibus scriptum est. Form. hujus libri 25, sub finem. FORN.

ceritatem? Moles illas sublimissimas fabricarum, A quasi quibusdam erectis hastilibus contineri, et substantiæ qualitate concavis canalibus excavatas, ut magis ipsas aestimes fuisse transfusas, ceris iudices factum, quod metallis durissimis videas expolitum, marmorum juncturas venas dicas esse genitales; ubi dum falluntur oculi, laus probatur crevisse miraculis. Ferunt prisci sæculi narratores fabricarum a septem tantum terris attributa miracula: Ephesi Dianæ templum; regis Mausoli pulcherrimum monumentum, a quo et mausolea dicta sunt; Rhodis solis æneum signum, quod colossus vocatur; Jovis Olympici simulacrum, quod Phidias primus artificum summa elegantia ebo-re auroque formavit; Cyri Medorum regis domus, quam Memnon arte prodiga illigatis auro lapidibus fabricavit; Babylonæ mari, quos Semiramis regina B latere cocto, sulphure ferroque construxit; pyramides in Ægypto, quarum in suo statu se umbra consumens, ultra constructionis spatia nulla parte respicitur. Sed quis illa ulterius præcipua putabit, cum in una Urbe tot stupenda conspexerit? Habuerunt honorem, quia præcesserunt tempore, et in rudi sæculo quidquid emersisset novum, per ora hominum jure ferebatur eximium. Nunc autem potest esse veridicum, si universa Roma dicatur esse miraculum. Quapropter talia virum peritissimum suscipere decet, ne inter illa nimis ingeniosa priscorum ipse videatur esse metallicus; et intelligere non possit, quæ in illis artifex antiquitas, ut sentirentur, effecit. Et ideo det operam libris antiquorum, instructionibus vacet, ne quid ab illis sciat minus in quorum locum cognoscitur C subrogatus.

XVI. FORMULA COMITIVÆ INSULÆ CURRITANÆ ET CELSINÆ.

Constat plerumque bene posse agi, ubi non defuerit persona monitoris. Omnia enim sine priore confusa sunt; et dum unusquisque secundum voluntatem suam cogitat vivere, regulam cognoscitur omittere disciplinæ. Itaque antiquæ consuetudinis morem secuti, Curritanæ et Celsinæ insulis te iudicem per illam indictionem nostra cedit auctoritas. Justum est enim ut qui a reliquorum hominum sunt conversatione divisi, ad habitationes eorum vadat qui eos probabili ratione componat, ne quædam sit necessitas injustitiæ communes actus longe positos ignorasse. Habetis igitur, supradicti, qui inter vos emergentes causas et audire debeat, et finire. Et si quid etiam fuerit a nostra pietate decretum, eodem commentente, peragite; quia erroribus locus tollitur, quando vobis cui debeatis obedire declaratur. Quem credimus ita bonis actibus studere, ut augmenta nostræ gratiæ possit accipere. Necesse est enim ut a nobis remunerationem sumat, si vobis quæ sunt profutura disponat.

XVII. FORMULA DE PRÆPOSITO CALCIS.

Gloriosum opus est servienti unde Romana civitas probatur ornari, dum tantum quis apud nos proficit

quantum prodesse Urbi proprio labore constituerit. Dubium non est coctilem calcem, quæ est nivibus concolor, spongiis levior, instrumentum esse maximum fabricarum. Hæc quantum ignis adustione solvitur, tantum exinde parietum firmitas roboratur: petra solubilis, saxea mollities, arenarius lapis, qui tunc potius accenditur, quando aquis copiosissimis irrigatur; sine quo nec saxa fixa sunt, nec arenarum minuta solidantur. Et ideo majus studium meretur accipere, quod primum locum in Romanis 117 mœnibus noscitur obtinere. Quocirca industriam tuam, multorum sermone celebratam, ad coctionem distributionemque calcis ab indictione illa nostra præponit auctoritas, ut tam publicis quam privatis fabricis abunde procurata sufficiat; et ad ædificandum cunctorum animi concitentur, dum viderint paratum esse quod quæritur. Privilegia vero loci tui nostris jussionibus rationabiliter vindicabis, ut majora mereri possis, si bene tibi delegata compleveris.

XVIII. FORMULA DE ARMORUM FACTORIBUS.

Considera quod suscipis, et intelliges locum te dare non debere peccatis. Arma enim bene construere, est salutem velle omnium custodire: quia prima facie ipsis terretur inimicus, et incipit animo cedere, si se cognoscit similia non habere. Atque ideo ab indictione illa militibus te et fabris armorum, invitati morum tuorum opinione, præfecimus, ut tale opus ab artificibus exigas, quale nobis placere posse cognoscis. Securitas te nostræ non inducat absentie. C Quidquid feceris nos videmus, qui usu ipso subtilissimæ perquisitionis et errores artificum possumus prima fronte reprehendere [*Cor., Gam., deprehendere*], et laudabiliter operata judicare. Vide ergo qua diligentia, quo studio sit faciendum quod ad nostrum venturum constat examen. Age itaque ut nulla te venalitas, nulla culpa demergat, quia veniale esse non potest quod in tali causa delinquitur, ne inde puniaris de qua parte peccaveris. Opus quod mortem generat et salutem, interitus peccantium, custodia bonorum, contra improbos necessarium semper auxilium. Hoc primum Phoroneus Junoni dicitur obtulisse, ut inventum suum numinis, ut putabat, auspicio consecraret. Hæc in bello necessaria, in pace decora sunt. Hæc D denique imbecilles fragilesque mortales cunctis bel-luis efficiunt fortiores.

XIX. FORMULA AD PRÆFECTUM PRÆTORIO DE ARMORUM FACTORIBUS.

Multorum insinuatione comperimas illum probioribus institutum commissa sibi posse fideliter expedire. Idcirco illustris magnitudo vestra nos eum elegisse cognoscat, ut et militibus præsit secundum morem pristinum, et artificibus jubere possit armorum; quatenus consuetudines suas sic eleganter adimpleant, ut nulla in eis inveniri possit offensio. Quia licet ubique culpa lædat, hic tamen graviter per-

* De Olympii Jovis agno et fanis, vide Petr. Fabr. Agon. lib. 1. Bross.

cutit, si bellorum instrumenta neglexerit. Proditionis A quippe instar est, exercitui subtrahere quod eum constat armare. Quibus consuetudines suas providentia vestra deputabit; ut dum illis victualium lex [Cuj., Niv., ex victualium summa] tollitur, necessaria vivacius exigantur.

XX. FORMULA BINORUM ET TERNORUM SI PER JUDICEM AGANTUR.

Ad gentium dignitatis tuæ credimus pertinere, si competentia tibi videamur injungere: quia tanto quis gratior redditur, quanto parendi causas amplius suscepisse monstratur. Et ideo ^a binorum et ternorum titulos, quos a provincialibus exigere prisca decrevit auctoritas, per illam indictionem, officio tuo procurante, ad scrinia comitis sacrarum largitionum transmitti maturabis; ita ut omnis quantitas intra cal. Martiarum diem solemniter impleatur, ne de proprio reddere cogaris quod procurare neglexeris. Tuam enim tetigisset injuriam, si alter eos titulos videretur exigere quos ad te præceperunt leges sanctissimæ pertinere.

XXI. FORMULA BINORUM ET TERNORUM, SI PER OFFICIUM AGANTUR.

Quamvis prisca consuetudo binorum et ternorum exactionem ad te jusserit pertinere; tamen, ne te multiplex occupatio prægravaret, et impedimenta tibi faceret sollicitudo geminata, illum et illum scriniarios officii nostri duximus destinandos, ut tibi officioque tuo debeant imminere; quatenus cum eorum solatio intra cal. Martiarum diem ad illustrem virum illum comitem sacrarum largitionum solemnem quantitatem deferatur, ne opinionis publicæ reus efficiaris, si largitiones sacras per moram aliquam putaveris esse tardandas. Ita ut te excipiendum esse non æstimes, quem nos credidimus adjuvandum. Nam si quid minus fuerit quam oportebat illatum, de tuis hoc noveris facultatibus eruendum.

XXII. FORMULA ^b COMMONITORII ILI ET ILLI SCRINIARIIS.

Non dubitamus esse gratissimum, quando quis commonetur officium implere susceptum, quia illud est potius grave, si miles vivat otiose, cui quæstus est actio sua: honor, principalis injunctio. Similis enim discincto habetur, qui ignobili torpori relinquitur. Quapropter per indictionem illam ad illam vos provinciam jubemus accedere; ut cum iudice, vel ejus officio, intra diem cal. Martiarum, quæ de binis et ternis quantitas solemniter postulatur, ad comitis sacrarum largitionum scrinia, postposita dilatione, dirigatis: sic tamen, ut nec ærarium nostrum aliquid minus a consuetudine percipiat, nec

^a De exactione binorum et ternorum, supra, lib. III, epist. 8, et infra, duab. seq. formulis. FORN.

^b Vincentius Lirinensis adversus profanas: Oblivionis meæ gratia commonitorium mihimet parasse sufficit. Eodem verbo utitur Augustinus epist. 129 et 158. Symmachus pro eodem monitorium usurpat. FOR. ad lib. IV, tit. 4, l. 1. FORN.

^c Legendum vitem tenes. Sic enim centurionum

possessor supra modum possessionis exsolvat. Et non dubitetis commotionis nostræ vos periculum sustinere, si quid actum contra priscum ordinem poterimus agnoscere.

118 XXIII. FORMULA VICARII PORTUS.

Beneficia nostra gratiæ tuæ specialiter damus, si te agere commissa rationabiliter approbemus. Nec enim irremuneratus jaces, si et populos peregrinos prudenter excipias, et nostrorum commercia moderata æqualitate componas. Nam licet ubique necessaria sit prudentia; in hac potius actione videtur accommoda, quando inter duos populos nascuntur semper certamina, nisi fuerit justitia custodita. Quapropter arte placandi sunt qui mores afferunt similimos ventis; quorum nisi prius animi temperentur, in contemptum maximum nativa facilitate prosiliunt. Qua de re modestiæ tuæ fama provocati, curas illius portus per illam indictionem te habere censemus, ut omnia ad tuum titulum pertinentiæ sic agas, quemadmodum ad meliora pervenias. In parvis enim discitur, cui potiora præstentur.

XXIV. FORMULA PRINCIPIS DALMATIARUM.

Magna inter collegas suos prærogativa decoratur, quisquis gerit militiam nomine principatus. Cognoscitur enim agere locum primarium: quando in rebus humanis magna pars nominum [Alii, hominum] asserit excellentiam dignitatum. Hoc etiam tui loci probatur exemplo, sine quo nec secretarii præstatur accessus, nec postulationis [Grul. et Cuj., osculationis] pompa peragitur; totusque ille iudicii genius ita tibi legibus probatur creditus, ut sine te nequeat esse perfectus. Comiti quidem provinciarum potestas data est, sed tibi iudex ipse commissus est. Tu ^e vitem [Alii, vitam] tenes improbis minantem; tu disciplinam inter jura custodis; tibi insolentiam perorantis fas est discingere, quam præsul non licet vindicare: gesta quietiam totius actus te subscribe complentur; et consensus tuus quæritur, postquam voluntas iudicis explicatur. Age, ut qui talibus præponeris, ea implese merito sentiaris. Itaque per indictionem illam, ad illam te provinciam jubemus excurrere; ut mixtus iudicis officio competentia loco tuo peragas; et qui princeps a nobis egredieris, nullis vilis accuseris. Reverentissimum enim te omnibus facis, si quod de nomine tuo creditur et in moribus sentiat.

XXV. FORMULA AD COMMENDANDOS COMITI PRINCIPES.

Invitat nos consuetudo solemniter, et vobis ornatum officii dirigere, et pristinos ordines excubantium

militarium. Vitis legitur pro indicio potestatis, eamque illi gestabant, de qua D. in titul. de re militari; Juvenal., satyr. 7; Plinius, lib. XIV, cap. 1. Spartianus in Adriano: Vitem nulli nisi robusto et bonæ famæ dedit. Vide Euseb. Histor. Eccles. lib. VII, cap. 14. JURAT. Vide etiam Pithæum, subcis. lib. I, cap. 45.

custodire. Nostra enim laus est, si vos Romana militia comitetur, quando talibus ministris potestis agere quod videtur priscis sanctionibus convenire. Sic enim Gothos nostros, Deo juvante, produximus, ut et armis sint instructi, et æquitate compositi. Hoc est quod reliquæ gentes habere non possunt; hoc est quod vos efficit singulares, si, assueti bellis, videamini legibus vivere cum Romanis. Quapropter ex officio nostro illum atque illum ad vos credimus esse dirigendos; ut, secundum priscam consuetudinem, qui tuis jussionibus obsecundant, eos rationabili debeant antiquitate moderari. Cui gratiam tuam in conservandis annonis et consuetudinibus suis ex nostra jussione præstabis. Debet enim a te diligi, qui a nobis meruit destinari.

XXVI. FORMULA COMITIVÆ DIVERSARUM CIVITATUM.

Sæculi hujus honor humanæ mentis est manifesta probatio, quia libertas animi voluntatem propriam semper ostendit, dum se contemnit occulere, qui sibi alios cognoverit subjacere. Sed humanæ mentis felix illa conditio est, quæ arbitrium provectionis suæ intra terminum moderationis includit; et sic peragit dignitatis brevissimum spatium, ut universis temporibus reddatur acceptus. Quapropter interdum, iudices, ad blanda descendite. Laboriosus quidem, sed non est impossibile justitiam suadere mortalibus: quam ita cunctorum sensibus beneficium Divinitatis attribuit, ut et qui nesciunt jura, rationem tamen veritatis agnoscant. Necesse est enim ut quod a natura conceditur, submonente iterum eadem suaviter audiatur. Et ideo non laboretis populis imponere quod eos constat ex propria voluntate sentire. Facile enim sequuntur vestigia verbi alieni, qui se posse credunt monitore compelli. Propterea per illam indictionem in illa civitate comitivæ honorem secundi ordinis tibi, propitia Divinitate, largimur, ut et cives commissos æquitate regas, et publicarum ordinationum jussiones constanter adimpleas, quatenus tibi meliora præstemus, quando te probabiliter egisse præsentia sentiamus.

XXVII. FORMULA HONORATIS POSSESSORIBUS ET CURIALIBUS.

Utile est unum semper eligere, cui reliqui debeant obedire; quia si voluntas diversorum vaga relinquitur, confusio, culpæ amica, generatur. Itaque civitatis vestræ comitivam per indictionem illam nos illi largitos fuisse noveritis, cui saluberrimam parientiam commodate, ut causis vestris ferat remedium, et jussionibus publicis procuret effectum: scituri quod si quis se probabili devotione tractaverit, similia de nostris sensibus haud irritè postulat.

XXVIII. FORMULA PRINCIPIS MILITUM COMITIVÆ.

Gratum vobis esse confidimus, quando militiæ nostræ iudices destinamus: quia tunc ordines nostros

agitis, quoties vobis non defuerit præsentia judicantis. Relativa ista intellectui sunt nomina: si præselem ademeris, militem non relinquis; apparitio enim tollitur, quoties qui jubere poterat abrogatur. Vobis ergo aptum credimus [Gr. et Cuj., altum cedimus], dum ad vos dirigimus dignitates, et tandiu vos militare facimus, donec iudices destinamus; nec istud leve credatis beneficium, ut cum vos scitis obsequium, vobis occurrat electio cognitorum. Et ideo per indictionem illam illum comitem militiæ vestræ cognoscite destinatum. Quem ita acturum esse putamus tam in causis publicis quam privatis, ut eum laus optata comitetur. Cui devotionem justissimam commodantes, his quæ vobis præceperit solemniter obedite, quia reverentiam nostram honoratam esse credimus, si bene habitos nostros iudices sentiamus.

XXIX. FORMULA DE CUSTODIENDIS PORTIS CIVITATIS.

Nullatenus de ejus fide dubitatur qui ad custodiam civitatis eligitur, quia probatæ conscientiæ constat esse credendum qui fuerit pro securitate multorum. Atque ideo curam portæ illius civitatis nostra tibi auctoritate concedimus, ut improborum non pateat adventibus, et bonorum non retardet accessus. Nam si porta semper obserata sit, instar est carceris; si iterum jugiter pandatur, murorum nil prodest habere munimina. Sit ergo utrumque moderatum, ut et custodiæ nocturnæ satisfacias, et incompetenter eam claudere non præsumas. Eris nimirum via civium, et ingressus mercium singularum, amicus simul copiam quam optas intrare. Stude ergo cum alimoniis invitare venientes. Non tibi quod despiciatur est creditum. Quibusdam faucibus civitatis præponeris, qui ingredientibus victualibus præesse monstraris. Quod te oportet sine querela perficere, ut in parvis agnoscere possimus, cui majora credere debeamus.

XXX. FORMULA TRIBUNATUS PROVINCiarUM.

Æquitati convenit ut unusquisque ad fructum militiæ emenso tempore debeat pervenire, et laboris recipiat præmium pro compensatione meritum. Unde quia priscæ consuetudinis ratio persuadet ut a nobis debeat designari, qui a vobis tribunus esse mereatur; ideo hac auctoritate censemus, ut ille quem locus videtur exposcere, vobis in supradicto honore præsideat; quatenus cum ad tempus venerit constitutum, optato honore potiatur. Divina sunt ista judicia, non humana, ut quem superna ad tempus debitum voluerunt perducere, merito videatur et laboris sui præmia suscepisse. Excubiæ suarum igitur competentia privilegia consequatur, quia nullum emolumento consueto fraudari desideramus, quem sine culpis ad primatum venire cognoscimus. Quapropter illi, pro utilitate publica disponenti, modis omnibus obedite: quoniam potestatem [Cuj., Cor., Niv. et Gam., artem] judicis habent priores, quando ab ipsis requiritur, si quid a vobis insolentiæ excedatur.

XXXI. FORMULA PRINCIPATUS URBS ROMÆ.

Cum in urbe Roma plurima fieri censeamus, et necesse sit tibi potestatem esse comitiaci officii, ut utilitates publicæ videantur impleri, nostro more prospeximus, ut quia principem cardinalem obsequiis nostris deesse non patimur, tu ejus locum vicarii nomine in urbe Romana solemniter debeas continere; quatenus et ille primatus sui laboribus perfruatur, et tu in alterius honore possis discere, quod in tuo debeas feliciter exhibere. Si quos etiam comitiacorum ad comitatum judicaveris esse dirigendos: consulens obsequio nostro, tuo subjacebit arbitrio. Eos autem quos retinendos putaveris, indulta securitate potiantur. Ita tamen, ut vicissim omnia modereris; quatenus nec excubantes continuus labor atterat, nec segnes iterum rubigo otii fugienda consumat.

XXXII. FORMULA QUA MONETA COMMITTITUR.

Omnis quidem utilitas publica fideli debet actione compleri, quia totum vitiosum geritur, ubi conscientie puritas non habetur: tamen omnino monetæ debet integritas quæri, ubi et vultus noster imprimitur, et generalis utilitas invenitur. Quidnam erit tutum, si in nostra peccetur effigie; et quam subjectus corde venerari debet, manu sacrilega violare festinet? Additur quod venalitas cuncta dissolvit [*Grut., Cuj., Niv. et Gam.*, dissolvitur], si victualia metalla vitiantur, quando necesse est respui quod in mercimoniis corruptum videtur offerri. Quis ergo patitur unius esse commodum dispendia scelesti cunctorum, ut detestabile vitium venire possit ad pretium? Sit mundum quod ad formam nostræ serenitatis adducitur. Claritas regia nil admittit infectum. Nam si vultus cujuslibet sincero colore depingitur, multo justius metallorum puritate principalis gratia custoditur. Auri flamma nulla injuria permixtionis albescat, argenti color gratia candoris arrideat, æris rubor in nativa qualitate permaneat. Nam si unum lædere legibus putatur esse damnandum, quid ille mereri poterit, qui in tantam hominum numerositatem peccaverit? Ponderis quinetiam constitutum denarii præcipimus 120 debere servari, qui olim tam penso quam numero vendebantur: unde verborum vocabula competenter ab origine trabens, compendium et dispendium pulchre vocitavit antiquitas. Pecunia enim a pecudis tergo nominata, Gallis auctoribus, sine aliquo adhuc signo ad metalla translata est. Quam non sinimus feculenta permixtione fieri contemptibilem, ne iterum in antiquam cognoscatur redire vilitatem. Proinde te, cujus nobis laudata est integritas actionis, ab illa indicatione per juge quinquennium monetæ curam habere præcipimus, quam Servius rex in ære primum impressisse perhibetur; ita ut tuo periculo non dubites quæri, si quid in illa fraudis potuerit inveniri. Nam sicut casus asperos subibis, si quid fortasse deliqueris, ita irremuneratum non relinquimus, si te egisse inculpabiliter senserimus.

A XXXIII. FORMULA LEGATORUM GENTIUM DIVERSARUM.

Quis dubitet utilitatis publicæ interesse rationi, ut quibus nos constat dona conferre, nullam videantur itineris molestiam sustinere, quando nec vobis morarum detrimenta faciunt, et illi se bene habitos fuisse cognoscunt? Atque ideo humanitatem subter annexam, vel ad equos capitum definitum illius gentis legatis siue aliqua tarditate præstabitis, quatenus ad sedes suas irremunerati non debeant pervenire, quia festinantibus gratior est celeritas in redeundo quam quælibet munerum magnitudo.

XXXIV. FORMULA EVOCATORIA, QUAM PRINCEPS DIRIGIT.

Non dubitamus ultronea grate suscipi, quæ in locum muneris solent postulata conferri: quia domini recordatio concedit semper augmenta, nec possunt esse principis vacua gratificationis judicia. Quapropter ad comitatum nostrum jussis te præsentibus evocamus, ut non mediocri gaudio perfruaris. Et ideo otii delectatione postposita, ad illam diem, ad Urbem illam devenire propera, ut et tibi aspectum nostrum gratum fuisse judicemus, cum te festinasse cognoscimus. Desiderat enim aula nostra præsentiam bonorum, dum nescio quo pacto quidquid regali sapientiæ gratum esse cognoscitur, et divino judicio comprobatur, quia ille qui corda nostra regit, ipse etiam quid debeamus sentire concedit.

XXXV. FORMULA EVOCATORIA, QUÆ PETENTI CONCEDITUR.

Manifestatio est conscientie bonæ, præsentiam justi principis expetisse, quam solus ille desiderare potest, qui de magna mentis puritate confidit. Aspectum solis nisi clara lumina non requirunt, quia illi tantum possunt rutilantes pati radios, quos constat oculos habere purissimos. Sic præsentiam principis ambiunt qui de cordis sinceritate præsumunt. Hinc est quod veniendi tibi ad comitatum fiduciam gratamente largimur, ne honor evocationis, qui pro nostra gloria constat inventus, ad injuriam convertatur, dum aliqua fuerit dilatione tardatus. Invitamus quinimo desideria venientium, quia inde magis crescimus, si viros nobiles nostris obsequiis aggregemus.

XXXVI. FORMULA COMMEATALIS.

Nemo dubitat homines sua varietate recreari, quia in continuatione rerum magnum mentibus constat esse fastidium. Dulcedo mellis, si assidue sumatur, horrescit: serena ipsa, quamvis magnopere desiderentur, jugiter adepta sordescunt; non immerito, quia cum sit homo commutabilis, naturæ suæ desiderat habere qualitates. Et ideo festinanti tibi provinciali oblectatione refoveri copiam tot mensium in supradicta provincia concedimus immorandi (quia pene reclusus advertitur, cui mutare solum liberum non videtur), ita tamen, ut cum promeritas inducias, Domino juvante, transegeris, ad urbanas sedes redire festines. Nam si tedium est continuatim vivere in urbis celebritate, quanto magis in agris diutina tempora peregrisse! Libenter ergo damus inducias discendendi, non ut debeat Roma deseri, sed ut magis commendetur absentem.

XXXVII. FORMULA SPECTABILITATIS.

Optamus nobis, Deo auxiliante, subjectos varia dignitatum prerogativa gloriari: desideramus probabile genus hominum impressa gratia dignitatis ornare, ut laudabilis unusquisque possit vivere, cum se honores reverendos cognoverit accepisse. Sic enim et ad virtutis studia decenter ascenditur, et a bonis civibus respublica plus amatur. Atque ideo te spectabilitatis nitore decoramus, ut sententiam tuam in conventibus publicis spectandam esse cognoscas, cum inter nobiles decorus assederis, ut si haec praedicabili conversatione tractaveris, in futurum praemii melioribus augearis.

XXXVIII. FORMULA CLARISSIMATUS.

Constat jucundum esse rerum bonarum saporem, et utilem ambitum laudis, qui appetitur per augmenta virtutis. Hoc nos studium providae liberalitatis infundimus, ut major sit cultus morum, dum crescunt desideria praemiorum. Clarissimatus igitur honorem, ornamenta iudicii nostri, regia tibi largitur auctoritas; quod praebeat et exactae vitae testimonium, et futurae prosperitatis polliceatur augmentum. Quapropter nihil jam obscurum agere patiaris, qui clarissimatus dignitate resplendes. Grande siquidem vitae testimonium est, non tam clarum quam clarissimum dici, quando pene totum de illo optimum creditur qui tanti fulgoris superlativo nomine vocatur.

121 XXXIX. FORMULA TUITIONIS.

Superfluum quidem videtur tuitionem specialiter a principe petere, cuius est propositi universos communiter vindicare. Sed quia securitatem tuam quorundam violentorum execranda temeritas inquietat, non piget dolentium querelis ad hanc partem pietatis adduci; ut quod omnibus praestare cupimus, supplicanti potissimum conferamus. Atque ideo diversorum te, quemadmodum quereris, dispendiis sauciatum, in castra defensionis nostrae clementer excipimus, ut cum adversariis tuis, non, ut hactenus, campestri certamine, sed murali videaris protectione contendere. Ita fiet ut, truculentis viribus pressus, reddaris auxiliis regalibus exaequatus. Quapropter a tuitionem tibi nostri nominis, quasi validissimam turrem contra inciviles impetus et conventionalia detrimenta, nostra concedit auctoritas; ita tamen, ne, his praesumptionibus sublevatus, civile respuas praebere responsum; et tu videaris insolens calcare jura publica,

^a Haec est formula tuitionis, id est securitatis, *ἀσφαλείας*, de qua sup., lib. iv, epist. 27, in fin., et l. 6, *Illicitas*, § *Ne potentiores*, D. *De offic. praesid.*; l. 1, § *Quies*, D. *De off. praef. urb.* Exemplum apud Livium, lib. II de Thrasibulo, FORN.

^b Vide D. Ambrosium, lib. I de Abraham, cap. 3. JUR. — Ergo haec formula derogat l. 1, C. *De natur. lib.*, qua vetat Constantinus id per rescriptum peti. FORN.

^c Sup., lib. iv, epist. 9. Insidias hic ut illic quoque dolum vocat. L. pen., C. *De dolo*; l. 8, *Si voluntat*, C. *De resc. vend.* Dulus ex calliditate atque insidiis emptoris argui debet. Dolum ex insidiis perspicuis probari convenit, l. pen., C. *De dolo*. Sed et hac de re sup., epist. 35 lib. iv. FORN.

A quem primitus detestanda premebat audacia. Et quia ministros efficaces nostra debet habere praecipio, nec decet principem loqui quod non videatur posse compleri, praesentis beneficii jussione, adversus Gothos illa, adversus Romanos illa, facile te fides et diligentia custodivit: quia nemo laborat defendere, nisi qui timetur offendi, dum praestans dominus fieri formidatur ingratus. Fruere igitur nostra clementia; beneficio laetare suscepto. Nam si ulterius a quoquam sub incivilitate tentaris, tua de inimicis potius vota complebis.

XL. FORMULA DE MATRIMONIO CONFIRMANDO ET LIBERIS LEGITIME CONSTITUENDIS.

Aeternum est beneficium, quod posteritatis fuerit favore collatum; nec plus est conveniens regi, quam ut humanae praestet origini. In lucem quippe venturus casus suscipere non meretur adversos, ne ante gravamen distractionis incurrat quam gaudia supernae lucis inveniat. Oblata itaque supplicatione depromis mulierem quam tibi placitus [*Cor., Ga., placidus*] illigavit amplexus, beneficio nostro jugali honestate debere sociari, ut ex ea liberi nati nomen nanciscantur haereditum. Nam cum spontanea copula animantia cuncta consociet, dignumque videatur esse quod placuit, durum est libertatem liberam non habere, unde liberi procreantur. Et ideo illam quae, sicut jure praecipitur, honestate non fuisse probatur aequalis, legitimam tibi fieri censem uxorem; et filios ex eadem conjugate, sive qui suscepti sunt, sive qui suscipiendi, haereditum volumus jura sortiri, ut sub nulla dubietate diligas quos tibi absolute successores futuros esse cognoscas. Natura enim tibi praestitit filios, sed nos tali securitate facimus esse charissimos.

XLI. FORMULA AETATIS VENIAE.

Gloriosa supplicatio est, quae veniam quaerit aetatis: quando se gravitatem de moribus confitetur accipere, quam maturitatem vitae adhuc non contigit intulisse. Minor nascendo, grandaevis cupis esse consilio. Ita, quod in humanis rebus audacissimum est, ad erroris auxilium beneficium contemnens annorum. Quapropter oblata supplicatione depromis, ut cum tibi sit ratio firma prudentiae, actiones tuae non relinquatur ambiguae, ne infirmetur jure quod non potest utilitate titubare. Hoc nos, quibus cordi est bona desideria perficere, libenter accipimus: quia nullas se captare velle profitetur insidias, quisquis habere e liberos contractus constanter affectat. Atque ideo, si d id

^d *Id tempus*, nempe in maribus vigesimi anni aetate; in feminis octavi et decimi Constantini constitutione definiuntur, l. 2, C. *De iis qui ven. aetat. impetr.*, quam aetatem hic acerbam maturitatem eleganter vocat, ut Ulpian. in l. 2, vers. *Maturus*, l. 3, vers. *Quasi ambitiosa*, D. *De minor.*; et Philostrat., lib. I de Vita Apollonii Tyanei videtur aliquando maturius adolescentem suae tutelae fieri solitos innuere. Quomobrem praediorum alienatio non permittitur, ac ne hypotheca quidem immobilium, l. 3 Cod. eod. Unde usu quoque Gallorum clausula solemnem in concipiendis ejusmodi codicillis venialibus (vulgo, *baill à gouvernement*) adjicitur, *à la charge de n'aliéner les immeubles*. Cujus exceptionis vis hac

tempus constat elapsum, quo ad hanc veniam accedi jura voluerant, nos quoque probabilibus desideriiis licentiam non negamus; ut in foro competenti ea quæ in his causis reverenda legum dictat antiquitas, solemniter actitentur. Ita ut in alienandis rusticis vel urbanis prædiis constitutionum servetur auctoritas: ne cum opinioni præstare volumus, utilitatem publicam lædere videamur. Cape igitur nostro beneficio potiore annis ætatem; et quod petis ab oraculo, moribus exhibeto. Nam professio maturitatis acerbæ locum denegat actionis, quando multo gravior est culpa quam suæ promissionis impugnat auctoritas.

122 XLII. FORMULA EDICTI AD QUÆSTOREM, UT IPSE SPONDERE DEBEAT QUI SAJONEM MERETUR.

Frequenter sajones, quos a nobis credidimus pia voluntate concedi, querelis maximis cognovimus ingravatos. Corruptum est (proh dolor!) beneficium nostrum, crevitque potius de medicina calamitas, dum ad alios usus potentium malignitate translati sunt quam eos nostra remedia transtulerunt. Unde nobis necesse fuit remedio salubri votis pestiferis obviare, ne dum pietatis studium ad æqualia beneficia trahitur, surreptionum iniquissima patiamur. Atque ideo edictali programmate definimus ut quicumque contra violentas insidias propter ineluctabiles necessitates suas mereri desiderat fortem sajonem, officio nostro pœnali se vinculo cautionis astringat; ut si præcepta nostræ jussionis immissione plectibili sajus quem meretur excesserit, et ipse pœnæ nomine det auri libras tot, et satisfacere promittat quæcunque ejus adversarius potuerit tam commodi quam itinervis sustinere detrimenta. Nos enim cum reprimere inciviles animos volumus, prægravare innocentiam non debemus. Sajus autem, qui sua voluntate modum præceptionis excesserit, donativis se noverit exuendum, et gratiæ nostræ (quod est damnis omnibus gravius) incredere posse periculum; nec sibi ulterius esse credendum, si jussionis nostræ, cujus executor esse debuit, temerator exstiterit.

XLIII. FORMULA PROBATORIÆ CHARTARIORUM.

Constat militiam bene geri, quæ probatis videtur imponi, quando ipse secum potest revolvere quod judex eum potuit admonere; maxime cum ad patrimonium divinæ talis domus mereatur accedere, ut cupiditate detestabili non possit accendi. Deinde cum

quoque formula excipitur, vers. *Ita ut in alienandis*, etc. Athenis adolescentes in Lexiarchico commentario relati ac censiti suæ tutelæ efficiebantur, ut scribit Pollux, tumque iis administrandi patrimonii jus erat. Suidas: Οἱς ἐξὸν τὰ πατρῶα οἰκονομαῖν; hujus moris meminit et Æschines: καὶ κύριος ἔγινετο τῆς οὐσίας. Sed de adolescentibus ætatis veniam principis indulgentia consecutis, alio loco certum est pluribus agere. FORN.

^a Cartharii meminit lib. ix, epist. 3, hujusque mentio fit in veteri inscriptione Nemausensi. JUR.

^b L. 2, C. De petit. bon. subl., lib. x, tit. 12. FORN.

^c Intelligit auctor opera publica, vel quæ ad rempublicam, vel civitatem pertinent, ut videre est in l. Si quando, C. De oper. pub. BROSS.

splendidissimum officium censoria quadam gravitate luceat, et turpe sit illis misceri qui dignis moribus non possunt approbari, congruum videtur tales quærere qui in nullo debeant displicere. Atque ideo tribuni^a chartariorum suggestione comperta, penes quem officii est digna reverentia, ab illo die chartarii te volumus nomen adipisci; ut qui nobis bene acturus promitteris, documentis laudabilibus approberis. Avaritiam declina, longins fuge iniqua compendia. Multo melius proficitur, si bonis moribus serviat.

XLIV. FORMULA DE^b COMPETITORIBUS.

Nescio quid grande de se videtur promittere, qui loca desiderat publica possidere. Hoc enim ita fieri decet, si^c res squalida in meliorem loci faciem transferatur et revocetur ad ornatum quod pridem videbatur jacere incultum. Atque ideo desideranti tibi illum locum proprietario jure concedimus, præter æs, aut plumbum, vel marmora, si tamen ibi fuerint latere comperta. Age itaque ut per te sumat decorem quod neglectum incuria vetustate jacuerat; quatenus boni civis laudem invenire merearis, si faciem tuæ civitatis ornaveris, securus etiam ad posteros transmissurus quod proprio fuerit labore compositum. Quia tanto firmiter unusquisque possidebit, quanto se auctoresque suos amplius expendisse probaverit.

XLV. FORMULA, QUA CENSUS^d RELEVETUR EI QUI UNAM^e CASAM POSSIDET PRÆGRAVATAM.

Cum de agri utilitate vivatur et omnibus inde certum sit justum venire compendium, tributum illud possessionis in illa provincia constitutæ ita quereris onerosum, ut universas tibi voraverit facultates lacus ille vastissimus functionis; et quod aliunde magno labore potest colligi, per illam videatur assumi, cujus utilitatem nimia transcendit illatio, dum plus compulsoribus redditur quam a sedulo præstetur. Quapropter credimus te evadere posse nuditatem, si dominium hujus ruris [Aii, urbis] amiseris, cui jugis sterilitas de compulsoribus venit; ne conditione miserabili servias necessitati, cujus dominus esse meruisti. Sed quia hoc genus beneficii præstari mediocribus leges sacratissimæ censuerunt, ut qui pro unius cespitis enormitate deprimitur, nec alterius commoditate sublevatur, moderatiene habita ei debeat subveniri, magnitudinis nostræ, cui cordi est cogitare justitiam, præsentî auctoritate decernimus, ut, si ita est, tot solidos tributario supradictæ posses-

^d Hodie vetita est petitio relevationis, vel translationis, vel adærationis, etc., lib. x Cod., tit. 28, de collat. donatorum vel relevatorum, etc. FORN.

^e L. 4, D. De censib. et tit., C. De censitoribus et peræquat., novell. 163. Ulpian. Rhet. in oratione de male obita legat. scribit vacationem a muneribus pauperibus (qui hic mediocres dicuntur) concessam fuisse, ut rem domesticam curarent. Basilii Porphyrogenetis constitutio recensetur a Cedreno, et lib. I Juris Orientalis, qua pauperum, qui minus solvendo essent, tributum a locupletioribus exigeretur, quod allilegium vocabatur, de quo alias pluribus. Totius autem hujus epistolæ argumentum convenit disputationi, l. 4. D. De censib. FORN.

sionis, datis præceptionibus ad eos quorum interest, ita faciatis de ^a vasariis publicis diligenter abradi, ut hujus rei duplarum vestigium non debeat inveniri, sed per sæcula sine errore servetur quod una communi summa concluditur.

123 XLVI. ^b FORMULA QUA CONSOBRINA LEGITIMA FIAT UXOR.

Institutio divinarum legum humano juri ministrat exordium, quando in illis capitibus legitur præceptum quæ duabus tabulis probantur adscripta. Sacer enim Moses, divina institutione formatus, Israelitico populo inter alia delinivit, ut concubitus ^c suos a vicinitate pii sanguinis abstinerent, ne et se in proximitatem redeundo polluerent, et dilatationem providam in genus extraneum non haberent. Hoc prudentes viri sequentes exemplum, longius pudicam observantiam posteris transmiserunt, reservantes principi tantum beneficium, consobrinis nuptiali copulatione jungendis: intelligentes rarius posse præsumi quod a principe jusserant postolari. Admiramur inventum, et temperiem rerum stupenda consideratione laudamus, hoc ad principis fuisse remissum iudicium; ut qui populorum mores regebat, ipse et moderata concupiscentiæ frena laxaret. Et ideo, supplicationum tuarum tenore permoti, si tibi illa tantum consobriini sanguinis vicinitate conjungitur, nec alio gradu proximior approbaris, matrimonio tuo decernimus esse sciendam, nullamque vobis exinde jubemus fieri quæstionem, quando et leges nostra permitti voluntate consentiunt, et vota vestra præsentis auctoritatis beneficio firmaverunt. Erunt vobis

^a Vasaria publica hic sunt archivorum ac census tabulæ, ut in l. 12, *Loca*, de censoribus et peræquat., C. Theod., quibus singulorum civium facultates describentur, id est, ut Theophili definitionem sequar, tit. de libert. : Σανίς ἤτοι χάρτης, ἔνθα Ῥωμαῖοι ἀπεγράφοντο τὰς ἀλυσίας περιουσίας, ἐπὶ τὸ ἐν καιρῷ πολέμου κατὰ μέτρον τῆς ἰδίας ὑποστάσεως ἕκαστον εἰσφέρειν. Alioqui vasarium est pecunia quæ publice datur magistratibus in provinciis euntibus, ut equos, mulos, vasa et suppellectilem, cæteraque quæ magistratus instrumentum implerent, quod publico sumptu compararent. Meminit Cic. in Pison. : Sestertium centies et octogies, quod, quasi vasarii nomine, in venditione mei capitis ex ærario tibi tributum Romæ in quæstu reliquisti. Hujus moris idem meminit, II in Rull., et V in Verrem; Sueton. in Augusto; Lampridius, in Alexand.; Budæus de asse, lib. III. **FORN.**

^b Vide sanctum Augustinum, de Civit. Dei lib. IV, cap. 16; et sanctum Ambrosium, lib. VIII, ep. 66. **JURET.**

Hodie tale rescriptum jure nostro prohibetur, l. 1, C. Si nuptiæ ex rescripto petantur. **FORN.**

^c Ratio vitandarum inter consobrinorum seu patruales nuptiarum; de quo divus Augustin. lib. XV cap. 16 de Civit. Dei, quas inter consobrinorum jus civile olim permiserat, l. 23, *Uter*, in fin.; l. seq., D. De cond. instit.; l. pen., de rit. nup.; l. 19, *Celebrandis*, C. De nupt., § *Duorum*, eod. t. Inst., Quintilian., proœmio lib. VI de filii Obitu querens: Tene Consulari nuper adeptione ad omnium spes honorum patris adnotum, te avunculo prætori generum destinatum? Consobrinorum nuptias veluit Theodos., dicto c. 16, l. 3, C. Theod., *De incest. nup.*; Ambros., epist. 66, et lib. I Cod. Theod., *Si nuptiæ ex resc. pet.*; Caius,

itaque, Deo favente, posteri solemniter hæredes, castum matrimonium, gloriosa permixtio, quando quidquid a nobis fieri præcipitur, necesse est ut non culpis, sed laudibus applicetur.

XLVII. FORMULA, AD PRÆFECTUM, UT SUB DECRETO CURIALI PRÆDIA VENDAT.

Patitur hoc improvida mortalium plerumque conditio, ut cum lædere putatur, consulat; et cum consulere videtur, affligat. Sed illud magis est eligendum, quod prodesse cognoscitur. Nam ^d venena ipsa si juvare probantur, accepta sunt. E contra, refugienda est suavitas mellis quæ inferre dignoscitur læsiones. Finis ergo sapientis est amare quod expedit; sic nec igitur votum respicit, qui prodesse contendit. Prædia quidem curialium non facile ^e distrahi prudens definivit antiquitas; ut ad necessitates publicas melius efficerent [*Gr. et Cuj.*, sufficerent], si substantiæ juvamina plus haberent. Sed in hac iterum parte prospexit, ut si apud vos ineluctabilis necessitas appareret, rerum suarum distractio subveniret. Nam quid prodest, si quispiam videtur idoneus, et fieri non possit a contractis nexibus absolutus? ^f Egenti similis est, qui reddere nequit alienum; nec dici potest proprium, quod liberare dominum non videtur ^g a debito [*Alii*, additum; *alii*, addictum]. Sed quamvis hoc vestræ potestati fuerit legum auctoritate concessum, tamen, ut quæ rarissimi facti sustineretis invidiam, illius municipis allegatione permoti, nos quoque eminentiæ vestræ præsentii jussione permittimus, ut aliquis, veritate discussa, si aliter solvi nequeat, distracta ligamina prædii sui, quod propria

lib. I, tit. 4, *Instit.*; Harmenop., lib. VI, tit. 4. Unde accidit ut apud Theophil., dicto § *Duorum*, οὐ δύνανται quibusdam exemplaribus legatur, cum ab archetypo Latino absit negatio. **FORN.**

^d Veneni verbum medium est: ideoque qui venenum dicit, adjicere debet, an bonum, an malum; nam et medicamenta venena sunt, quia eo nomine omne continetur quod adhibitum naturam ejus cui adhibitum est mutat, l. 236, *Qui venenum*, de verb. sign. **FORN.**

^e Decurionum seu curialium prædia sine decreto et causæ cognitione alienare non licuit, tit. 33 lib. X Cod. Noster Cassiodorus, lib. IX, epist. 2: Prædia, inquit, Curialium, unde maxime mediocribus parantur insidiæ, nullus illicita emptione pervadat, quia contractus dici non potest, nisi qui de legibus venit. Justinian., novell. 101: Causa prohibitionis subjungitur, ut ad necessitates publicas melius sufficerent; sic enim emendandum censeo, cum prius perperam scriberetur, efficerent, si substantiæ juvamina plus haberent. **FORN.**

^f Bona etenim cujusque intelliguntur, quæ deducto ære alieno supersunt. L. *Subsignatum*, de verb. sign.; l. 72, *Mulier*, de jur. dot., l. 11, *Non possunt*, de jur. fisc.; l. 69, *Usufruct.*, D. Ad l. *Falcid.*; Quintilian., declam. 233; Harpocration, in dict. ἐπιπικρημα. **FORN.**

^g In veteri quidem manu. legitur, a debito, quod antequam consuluissem, addictum ipse emendam; an rectius, alii viderint; mihi certe non omnino conjectura displicebat; et liberare dominum addictum, tanquam opposito relata accipiebam, quando is qui debet, creditori obnoxius est, ὑπερδύστος, ut et Gordianus ait, quasi cogens, l. 3, C. *De Novat.* **FORN.**

voluntate delegerit, habeat licentiam distrahendi; ita ut reddat debitum quod probatur esse contractum, ne, viro voracitatis imbutus, facultates suas absorbere videatur esse permissus. Constat apud vos probabilis causa damnorum, quoniam illis volumus subveniri qui duris necessitatibus probantur astringi;

* Curiales, nervi civitatum, epist. 2, infra, lib. ix, et in Majoriani Novell., ubi non servos, sed nervos legendum. Novell. 5. FORN.

LIBER OCTAVUS.

124 EPISTOLA PRIMA.

JUSTINIANO IMPERATORI ATHALARICUS REX.

Petit ejus gratiam et amicitiam iisdem interpositis conditionibus quibus cum Theodorico priores imperatores societatem inierant.

Juste possem reprehendi, clementissime principum, si pacem vestram quærerem tepide, quam parentes meos constat ardentius expetiisse; aut in qua parte dignus hæres existerem, si auctoribus meis impar in tanta gloria reperirer? Non vos majorum purpuratus tantum ordo clarificat, non sic regia sella sublimat quantum longe lateque potens gratia vestra nobilitat. Omnia enim regno nostro perfecte constare credimus, si hanc nobis minime deesse sentimus. Sed et pietati vestræ præconiale est diligere quorum patres contigit vos amasse. Nemo enim creditur impedisse veteribus puritate innocuam, nisi qui eorum stirpem habere probatur acceptam. Claudantur odia cum sepultis; ira perire noverit cum protervis; gratia non debet occumbere cum dilectis: sed magis affectuosius tractandus est, qui ad regni causas innocens invenitur. Perpendite quid a vobis mereatur successor honorum. Vos avum nostrum in vestra civitate celsis curulibus extulistis, vos genitorem meum in Italia palmatæ claritate decorastis. Desiderio quoque concordiae factus est per arma filius, quamvis vobis pene videbatur æquævus. Hoc nomen adolescenti congruentius dabitur, qualia nostris senioribus præstitistis. In parente locum noster [Ac., nostrum] jam transire debet affectus; nam ex filio vestro genitus, naturæ legibus vobis non habetur extraneus. Atque idcirco pacem non longinquus, sed proximus peto, quia tunc mihi dedistis gratiam nepotis, quando meo parenti adoptionis gaudia præstitistis. Introducamur et in vestram mentem, qui adepti sumus regiam hereditatem. Illud est mihi supra dominatum, tantum ac talem rectorem habere propitium. Primordia itaque nostra solatia mereantur principis longævi habere; pueritia tuitionem gratiæ consequatur; et non in totum a parentibus destituimur, qui tali protectione fulcimur. Sit vobis regnum nostrum gratiæ vinculis obligatum. Plus in illa parte regnabitur, ubi omnia charitate jubetis. Quapropter ad serenitatem vestram illum et illum legatos nostros æstimavimus esse dirigendos, ut amicitiam nobis illis pactis, illis conditionibus concedatis, quas cum divæ memoriæ domno avo nostro inclitos decessores vestros constat ha-

buisse. Aliquid forsitan et amplius mereor sinceritatis, cujus nec ætas videtur esse suspecta, nec generatio jam probatur extranea. Quædam vero per suprascriptos legatos nostros serenissimis sensibus verbo intimanda commisimus, quæ clementiæ vestræ more ad effectum facite pervenire.

EPISTOLA II.

SENATUI URBS ROMÆ ATHALARICUS REX.

Eum reddit certiores se regem unanimi Gothorum Romanorumque consensu creatum fuisse, et mitti ad eum Sigismerem comitem cum aliis qui ipsius nomine sacramenta præstent.

Plenissimum gaudium constat esse, patres conscripti, cognoscere dominantis exortum, ut qui creditur universos posse protegere, audiatur ad regni culmina pervenisse. Mensura lætitiæ de magnitudine nuntii venit; et tanta fit alacritas animi, quanta fuerit et consideratio rei. **125** Nam si prudentes viros erigunt [Ed., Ac., exigunt] commoda prædicta sodalium, si amicorum relevat sospitas nuntiata, quanta exultatione suscipi debet, omnium rectorem feliciter provenisse terrarum, quem non protulit commota seditio, non bella ferventia pepererunt, non reipublicæ damna lucrata sunt, sed sic factus est per quietem, quemadmodum venire decuit civilitatis auctorem! Magnum profecto felicitatis [ed., fidelitatis] genus, obtinere sine contentione principatum; et in illa republica adolescentem dominum fieri, ubi multos constat matris moribus inveniri. Non enim potest cuilibet ætati deesse consilium, ubi tot parentes publicos constat inventos. Prælata est ergo spes nostra cunctorum meritis; et certius fuit de nobis credi quam quod de aliis potuit approbari, non injuria: quoniam quævis claritas generis Amalæ cedit; et sicut qui ex vobis nascitur, origo senatoria nuncupatur, ita qui ex hac familia progreditur, regno dignissimus approbatur. Probata sunt præsentis facti quæ loquimur. Nam cum domni avi nostri pro beneficiorum quantitate dulcissima nobis recordatio urgeretur extremis, magnitudinem dominationis suæ tanta in nos celeritate transfudit, ut non tam regnum quam vestem crederes esse mutatam. Tot proceres manu consilioque gloriosi: nullum murmur, ut assolet, miscuerunt: sed ita cum magno gaudio secuti sunt principis sui judicia, ut voluntatem ibi potius agnosceres confluisse divinam. Quapropter necessarium duximus, propitio Deo, de

ortu regni nostri vos facere certiores, ^a quia dilatata-
tum [Jur., subaudi magis] quam mutatum videtur imperium, cum transit ad posteros; nam quodammodo ipse putatur vivere, cujus vobis progenies cognoscitur imperare. Hæc habuerunt vestra vota, hæc illius fuit indubitata sententia, ut hæredem bonorum suorum relinqueret qui beneficia ejus in vobis possit augere. Amore principum constat inventum ut simulacris æneis fides servaretur imaginis, quatenus ventura progenies auctorem videret, qui sibi rempublicam multis beneficiis obligasset. Sed quanto verior est qui vivit in posteris, per quos plerumque et forma corporis redditur et vigor animi protelatur! Et ideo nobilitatis vestræ fidem majore nunc studio debetis ostendere, quatenus et priora munera meritis videantur esse collata, et futura indubitanter eis præstemus ^B quos præteritorum immemores fuisse minime senserimus. Noveritis etiam divina providentia fuisse dispositum ut Gothorum Romanorumque nobis generalis consensus accederet, et voluntatem suam, quam puris pectoribus offerebant, ^b juris etiam jurandi religione firmarent. Quod vos secuturos esse minime dubitamus tempore, non amore; nam a vobis potuit inchoari quod præventi longinquitate sequimini. Constat enim excellentissimos patres tanto amplius posse diligere, quanto majores honores a cæteris ordinibus visi sunt accepisse. Sed ut primordia nostra, et circa vos benignitatem possitis agnoscere (quia decet curiam vestram beneficiis introire), illustrem Sigismere[m] [Ed., Ac., Sigisinem], comitem nostrum, vobis cum his qui directi sunt fecimus sacramenta præstare, quia inviolabiliter servare cupimus quod publica auctoritate promittimus. Si qua autem a nobis postulanda creditis, quæ vestræ securitatis incrementa multiplicent, indubitanter petite commoniti, quos ad fundendas preces nos etiam videmur hortari. Promissio potius est ista quam commonitio; nam qui reverendum senatum supplicare præcipit, quod impetrare possit nihilominus compromisit. Nunc vestrum est tale aliquid sperare, quod communem rempublicam possit augere.

EPISTOLA III.

POPULO ROMANO ATHALARICUS REX.

Theodoricum regem præclaris laudibus extollit, et nuntiat populo Romano ad solium se fuisse commu-

nibus Gothorum Romanorumque suffragis evectum, atque per legatos se justitiam servaturum pollicetur.

Si vos externus hæres imperii suscepisset, dubitare forsitan poteratis ne quos prior dilexerat, invidendo subsequens non amaret: quia nescio quo pacto cum successor amplius laudari nititur, præcedentis fama lentatur [alii, lætatur; alii, lædatur]. Nunc vero persona tantum, non est autem vobis gratia commutata, quando recte vobiscum agi credimus, si avi veneranda judicia subsequamur. Nostræ siquidem opinionionis interest ut quos ille benignissime tuitus est, nos etiam statuta constantia et beneficiorum ubertate pascamus. Minus cogitant qui obscuris principibus et versatis in mediocri actione [Ed., Niv. et Ac., natiore. Gam., nomine] succedunt. Nos talis præcessit, ut exquisitis virtutibus ejus sequi vestigia debeamus. Quapropter, quod auspice Deo dictum sit, gloriosi domni avi nostri ita vobis nuntiamus ordinatione dispositum, ut Gothorum Romanorumque in regnum nostrum suavissimus consensus accederet; et ne adversis rebus aliqua possit remanere suspicio, vota sua sacramentorum interpositione firmarunt se dominatum nostrum tanto gaudio subire, tanquam si vel illis domnus avus noster fatali sorte non videretur subtractus, ne solis linguis, sed etiam imis pectoribus probarentur esse devoti. Quod si vos, ut opinamur, libenti animo similia feceritis, harum portitores sub obstatione [Edit., Ac., ostentatione; Forn., attestatio] divina vobis fecimus polliceri, justitiam nos et æquabilem clementiam, quæ populos nutrit, juvante Domino, custodire, et Gothis Romanisque apud nos jus esse commune, nec aliud inter vos esse divinum, nisi quod illi labores bellicos pro communi utilitate subeunt, vos autem civitatis Romanæ habitatio quieta multiplicat. Ecce ad conditionem **126** [ms. A., conditionem] clementissimam sacramenti inclinando nostrum eveximus principatum, ut nihil dubium, nihil formidolosum populi habere possint quos beatus noster auctor enutrivit. Ecce Trajani vestri clarum sæculis reparamus exemplum. ^c Jurat vobis per quem juratis; nec potest ab illo qui-quam falli, quo invocato, non licet impune mentiri. Erigite nunc animos, et, Deo propitio, meliora semper optate, ut sicut a charitate potestatem regiam inchoavimus, ita tranquillitatem Deo placitam sequentibus temporibus exsequamur.

^a Est notanda phrasîs, qua subaudiatur dictio, magis, ut apud Græcos μάλλον; infra, lib. xi, epist. 8, et epist. 25 lib. seq. Pindar., Nemæis: Ἰππολύμην πάντες ἢ πιστεύουσιν. Tertullian., Exhortatione ad castitatem: Puto nobis non licere nascentem necare, quam et natum. Ammian. Marcellin., lib. xxxi: Concito, quam considerato civium assultu perterritus est. Utrobique, magis, vel, quidpiam significationis comparativæ subintelligitur, quod Hellenismum vel Judaismum redoleat; quale illud est: Functionem recipiunt per solutionem, quam specie, l. 2, Si cert. pet.; et meritis liberos, quam pactionibus adstringi placuit. Paul. lib. iv Sentent., tit. 5: Et nihil est gratum his præstari posse, quam libertatem. L. 39, de fidei-comm. libert.; l. 2, fin., de judic.; l. 7, Si hominem, § 1, Depositi. Anton. Augustinus, lib. iv, cap. 8, Emend., primus omnium admonuit. FORANZA.

^b Jurabant senatores, jurabat populus principi, et vicissim ipse princeps populo ac senatui statim post susceptas imperatorias infulas; quem morem in Gallia retentum, et ad hæc usque tempora in principibus nostris inaugurandis observatum scimus. BAOS.

^c Pro intellectu hujus loci vide quæ in superiori epistola adnotavimus, quibus adungere libet verba Plinii in Panegyrico ad Trajanum ad jusjurandum principi et a principe consulatum ineunte præstitam pertinentia: Accedis ad consulis sellam, adigendum te præbes in verba principibus ignota, nisi cum jurare cogere alios. Et paulo post: Quinetiam sedens stanti præbuit jusjurandum, et ille juravit, expressit, explanavitque verba, quibus caput suum, domum suam, si scienter fefellisset. Ex quibus apparet post vota jurari solitum imperatori a magistratibus, a senatoribus, a populo ipso. BAOS.

EPISTOLA IV.

UNIVERSIS ROMANIS PER ITALIAM ET DALMATIAS CONSTITUTIS ATHALARICUS REX.

Scribit se Gothorum Romanorumque sacramenta pro munimine adepti regni suscepisse, et petit ut eadem præsent.

Honorabile credimus indicare quod fama potuistis teste cognoscere. Jure siquidem de se bene arbitratur æstimatum, qui regium meretur alloquium: quia dignitas est subjecti affatus meruisse dominantis, in ea præsertim causa in qua omnium corda sic videntur esse sollicita, ut si non cognoscant prosperum, credant semper adversum. Nam qui audit mutatum, novum nihilominus formidat imperium. Et revera nescio quid triste creditur cogitare, qui tardat inter initia benigna promittere. Quapropter locum sinistris cogitationibus amputantes, aliter de nobis non patimur credi quam quod de nostris potuit parentibus æstimari. Et ideo, quod Divinitate propitia dictum sit, glorioso domno avo nostro feliciter ordinante, tam Gothorum quam Romanorum præsentium pro munimine indepti [*Ms. A., incepti*] regni sacramenta suscepimus, quod vos quoque facturos esse libentissime judicamus; ut qui fideles parentibus nostris exististis, nobis quoque simili devotione pareatis. Suavius enim diligit hæredem, qui beneficiorum recordatur auctorem. Sed ut vobis benevolentia nostra jam nunc integritas innotescat, jurisjurandi vobis fecimus religione promitti quod et nostrum possit declarare propositum, et spem debeat munire cunctorum.

EPISTOLA V.

UNIVERSIS GOTHIS PER ITALIAM CONSTITUTIS ATHALARICUS REX.

Significat se, Theodorico adhuc superstite, omnium sacramenta in regia civitate recepisse, et hortatur ut eorum exemplum sequantur, nec non per comitem iis interposito sacramento fidem spondet.

Voluissemus quidem domni avi nostri longævæ vitæ gaudia nuntiare: sed quoniam diligentibus dura conditione subtractus est, nos hæredes regni sui, Deo sibi imperante, substituit, ut successione sanguinis sui beneficia vobis a se collata, faceret esse perpetua, dum nos illa et augere et tueri cupimus quæ ab illo facta esse cognoscimus. Cujus ordinationi adhuc eo superstite in regia civitate ita sacramenti interpositione cunctorum vota sociata sunt, ut unum crederes promittere, quod generalitas videbatur optare. Hoc vos sequentes exemplum, pari devotione peragite, ne quid a præsentibus minus fecisse videamini, a quibus creditur totum similiter posse compleri. Illum vero comitem vobis fecimus jurata voce promittere; ut sicut nobis vestrum animum devotissime proditis, sic optata de nostris sensibus audiat. Recipite itaque prosperum vobis semper nomen, Amalorum regalem prosapiem, blatteum germen, infantiam purpuratam, per quos, Deo juvante, parentes nostri decenter evecti sunt, et inter tam prolixum ordinem regum susceperunt semper augmentum. Credimus enim de Divinitate propitia, quæ majores nostros dignanter adjuvit, nunc quoque gratiam suæ dignatio-

nis impendere, ut et nobis regnantibus bonarum rerum fructus dulcissimos afferatis, qui sub nostris parentibus copiosa virtutum laudè floristis.

EPISTOLA VI.

LIBERIO PRÆFECTO GALLIARUM ATHALARICUS REX.

Renuntiat se a Theodorico, dum adhuc viveret, regno donatum; sibi que Gothos Romanosque fidem sub jurisjurandi religione promississe. Tum petit ut qui versantur in Gallis illos imitentur.

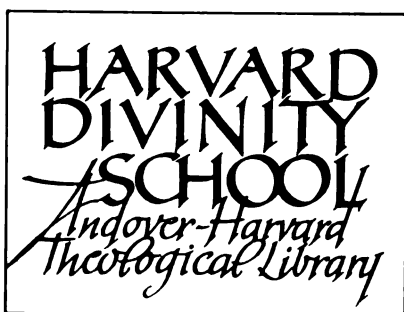
Scimus animum vestrum de obitu gloriosæ memoriæ domni avi nostri acerbo dolore fatigari, dum omnia bona graviter defleantur amissa. Plus enim queritur [*Edit., quæritur*], dum dominus desiderabilis abrogatur. Expediit autem studio pietatis afflictam mentem compensativo remedio consolari, quia vix sentitur amissus, cui non succedit extraneus. Sic enim, Deo sibi imperante, prospexit, dum esset et post fata providus, ut regionibus suis pacem relinqueret, ne aliqua novitas quieta turbaret. In sellam regni sui nos dominos collocavit; quatenus decus generis, quod in illo floruit, in successores protinus æquali luce radiaret. Cui ordinationi Gothorum Romanorumque desideria convenerunt, ita ut sub jurisjurandi religione promitterent fidem se regno nostro devpto animo servaturos. Quod ad illustri magnitudinis vestrae notitiam credimus perferendum, ut ab his qui in Gallis regno pietatis nostræ devoti sunt simile proferatur exemplum; et sicut animos nostros circa se minores non desiderant effici, ita pari conditione teneantur astricti.

127 EPISTOLA VII.

UNIVERSIS PROVINCIALIBUS PER GALLIAM CONSTITUTIS ATHALARICUS REX.

Hortatur ut Gothi Romanis, et Romani Gothis vicissim jurent se fidem regi præstituros.

Licet gloriosæ memoriæ domni avi nostri pro excellentibus meritis tristis vobis videatur occasus, tamen, quia ille humana conditione decubuit, ad continuandam gubernationem quam singulariter gesserat nos reliquit; ne damnum boni principis sentiretis, cujus vobis noscitur regnare progenies. Nullus enim apud nos perdit, quod [*Alit, qui*] illi parnit; sed duplici largitate munifici et illius debita reddimus, et futuris obsequiis beneficia ingenita pietate mutuumus. Atque ideo fidem pristinam majori nunc vos convenit devotione monstrare, quia bene prospicit rebus futuris, qui regnantiū servit initiis: dum ipse et in reliquum perseverare creditur, qui primordia fovere sentitur. Indicamus autem, favore divino cum ad regni culmina perveniremus, omnia nobis sic felicia, sic tranquilla cecidisse, ut unum loqui crederes quod generalitas insonabat, nec putaretur humanum quod tot vota ingentium populorum nihil probata sunt habere contrarium. Unde vos quoque prædicta convenit imitari, ut Gothi Romanis præbeant jusjurandum, et Romani Gothis sacramento confirmet se unanimiter regno nostro esse devotos, quatenus et nobis vestra sinceritas laudabiliter innotescat, et ad quietem vestram proficiat invicem promissa concordia. Eat inter vos legalis missa tran-

junxit, ut hæredibus eorum curiosum exhibuerit famulatum, quamvis ipse peteretur ad regnum. Impendebat aliis meritum suum, et moderatissimus omnium, quod ipsi conferri poterat, ille potius parvulis exhibebat. Atque ideo eum nostrorum fama concelebrat : vivit semper relationibus, qui quandoque moritura contempsit. Sic quandiu nomen superest Gothorum, fertur ejus cunctorum attestazione præconium. Unde fas est de te meliora credere, quem nostri constat generis affinitate gaudere.

EPISTOLA X.

SENATUI URBS ROMÆ ATHALARICUS REX.

Eximia facinora Tulum exponit, et scribit se eum ad patriciatum culmen erexisse.

Habetis, patres conscripti, unde glorioso principi gratiam referre debeatis, quando præcelso viro Tulum, et nostra affinitate fulgenti, vestri ordinis contulimus dignitatem. Auctus est enim pacis genius de ferri radiantis ornatu; nec discincta jacet toga, jam procinctualis effecta. Ante vobis contulimus honores, sed nunc ipsam ereximus dignitatem. Per omnes est nimirum splendor refusus, quem præsens potest habere patricius : quando illa est natura purissimi luminis, quæ relucet et proximis. Sed quamvis sit vobis notissimus candidatus, qui domni avi nostri tam claris ac diuturnis adhæsit obsequiis, tamen juvat illa repetere, quæ constat ad institutoris ejus gloriam pertinere. Primum, quod inter nationes eximium est, Gothorum nobilissima stirpe gloriatur, qui mox ut inter parentes infantiam reliquit, statim rudes annos ad sacri cubiculi secreta portavit : agens non ut ætas, sed ut locus potius expetebat. Nam licet omnia regum obsequia sub cautela peragenda sint, illic tanto timoris amplius acquiritur, quanto proximus plus habetur. ^a Arduum nimis est meruisse principis secretum, ubi si quid cognoscitur prodi, vel ab alio formidatur. Has procellas moderator sui sine offensione transmisit : charus summatibus, collegis semper acceptus; ut jam tunc magnæ felicitatis videretur esse præsagium, gratiam meruisse cunctorum. Cujus ut cœpit ætas adolescere, tenerique anni in robustam gentis audaciam condurari, ad expeditionem directus est ^b Sirmiensem; ut quod ab illo

Martio viro didicerat verbis, in camporum libertate monstraret. Egit de Hunnis inter alios triumphum, et emeritam laudem primis congressibus auspiciatus, neci dedit Bulgares toto orbe terribiles. Tales mittunt nostra cunabula bellatores; sic paratæ sunt manus, ubi exercetur animus. Nutritus in otioso servitio laboriosos subegit; et quod exercitatione non didicit, virtus manus propria [*Ms. A., et Ac., virtus prona*] complevit. Rediit subito ad principem veteranus, egressus primævus; ut non pacatis obsequiis, sed armis semper studuisse crederetur. Hoc rimator ille actuum et honorum remunerator inspiciens, vigorem illi regis domus virtutis contemplatione commisit; ut quem ingeniosum bella probaverant, fortissimi regis consiliis misceretur : ad invenienda subtilis, ad implenda robustus, ad celanda cautissimus. Egit locum merito publici secreti. Cum ipso prælia, cum ipso negotiorum æquabilia disponebat; et in tantam se similitudinem ejus cogitationis adjunxerat, ut causis recognitis, quod ille velle poterat, iste sua sponte peragebat. Defensorem omnium suis tractatibus adjuvabat; et ministrando consilium, regebat ipse rectorem. Admonet etiam expeditio Gallicana, ubi jam inter duces directus, et prudentiam suam bellis, et pericula promptissimus ingerebat. ^c Arelate est civitas supra undas Rhodani constituta, quæ in Orientis prospectum tabulatum pontem per nuncupati fluminis dorsa transmittit. Hunc et hostibus capere, et nostris defendere necessarium fuit. Quapropter excitata sunt Gothorum Francorumque validissima tempestate certamina. Adfuit illic dubiis rebus audacia candidati : ubi tanta cum globis hostium concertatione pugnavit, ut et inimicos a suis desiderii amoveret, et vulnera factorum suorum signa susciperet : vulnera, inquam, opio in separabilis, ^d sine assertore præconium, propria lingua virtutis; quæ licet ad præsens periculum ingerant, reliquum tamen vitæ tempus exornant. Eget enim astipulatoribus corpus illæsum : quærit alios qui visa divulgent : de fortitudine probata non ambigitur, quæ tali testimonio comprobatur. Conflictus virorum fortium mutua tela repulit, nec semper tutus fuit, qui cum numeroso hoste contendit. Unius forsitan ictus solerter eluditur [*Ed., eliditur*]; qui multis restitit,

^a Silentium omnino servandum in consilio, quod vim habere vis aut usum. Alexander cum arcanas quasdam litteras Hephæstioni legisset, detractum anulum ori ejus admovit; quisque sibi id factum putet, et simul in consilium lectus est, os sibi clausum a principe signatumque. Is Persarum mos fuit, ut nemo consiliorum conscius esset, præter optimates taciturnos et fidos, sicut et apud Romanos. Notabile illud de Eumene rege, qui cum Romam venisset, et regem Persen in senatu accusasset, ac de toto bello cum patribus deliberasset, in præsentia nihil, præterquam fuisse in curia regem scire quisquam potuit : bello denique perfecto, quæque dicta a rege, quæque responsa essent emanavere. Mira et diuturna silentii fides. *Bross.*

^b Sirmiensis Pannonia quondam sedes Gothorum. *Supra, lib. iii, epist. 23. Jun.*

^c Arelatem Gallulam Romam vocat Ausonius, quod esset et celeberrimum et opportunissimum emporium : quibus commoditatibus invitatus Constantinus tyrannus, qui tempore Honorii Junioris imperator in Britanniiis declaratus fuit, Arelate fixit sedem imperii sui, statuitque Constantinam urbem vocari. Exstat autem ejusdem imperatoris de Arelate constitutio, quam notat Joseph. Scaliger, vir totius antiquitatis peritissimus, in suis Ausonianarum lectionum libris. *Bross.*

^d Vocat auctor vulnera corporis præconium sine assertore, quemadmodum solis litteris vocem tribuimus, et dicimus sidera clamare, et aves loqui fata : quibus adjicere libet elegantem Ammiani Marcellini locum de Juliano imperatore loquentis : Si nocturna lumina, inquit, inter quæ lucubrat, potuissent voce ulla testari, profecto ostenderent inter hunc et quosdam principes multum interesse, quem norant voluptatibus ne ad necessitatem quidem indulgisse naturæ. *Bross.*

a parte qua non credit vulvas excipit; quæ in tantum ei sunt gloriosa, quantum tunc habuere periculi. Juvat igitur fortissimi viri narrare quietum felicitatis exemplum, quia non est in duce perfecta laus asserere semper anxios labores. Mittitur igitur, Franco et Burgundio **129** decertantibus, rursus ad Gallias tuendas: ne quid adversa manus [*Ms. A.*, adversarius] præsumeret, quod noster exercitus impensis laboribus vindicasset. Acquisivit reipublicæ Romanæ aliis contententibus absque ulla fatigatione provinciam, et factum est quietum commodum nostrum, ubi non habuimus bellica contentione periculum. Triumphus sine pugna, sine labore palma, sine cæde victoria. Tantum ergo ejus gloriæ debemus, quantum utilitatis accepimus; quem et ille arbiter rerum largitione reddituum judicavit esse prosequendum, ut ibi fieret dominus possessionum, ubi utilitati publicæ procuravit augmentum. Aquilenses quoque tempestates inter ejus prospera jure memorantur, quia discrimina dum feliciter cedunt, suavissimæ memoriæ sensum relinquunt. Cum ventis sævientibus furentem pelagum spuma testaretur undarum, diu jactatum navigium tumens fluctus absorbit, nullum relinquens forti viro solatium, nisi tantum remigia brachiorum. Tunc iste nautis pereuntibus cum charo pignore solus evasit. Ibi amor piissimi regis, ibi meritum probatum est periclitantis, quando regnator ille vix littori constitutus, ut eum exitio prævaleret eripere, undas iterum desiderabat intrare. Tunc ejus pericula formidavit, qui salutem propriam timere nescivit. Nonne vobis, patres conscripti, asperis casibus divinitus videtur exemptus, cui præsens parabatur eventus? Hunc itaque virum bellis exercitatum, felicitate clarum, prudentia comprobatum, quod Deo auspice dictum sit, ad patriciatus præsentis [*Ac.*, præsentale] culmen eveximus. Favete nunc auspiciis candidati, et viris nostris libertatis atria reserate. Convenit gentem Romuleam Martios viros habere collegas.

EPISTOLA XI.

SENATUI URBS ROMÆ TULUM VIR ILLUSTRIS PATRICIUS.

Hortatur senatores ut regi gratias referant, quod ab eo ad patriciatus honorem promotus fuerit.

Confido, patres conscripti, quod agendas optimo regi gratias omnium vestrum studia debeant concitari, quando provectorum meum excogitatum noscitis pro utilitate cunctorum. Atque ideo alacriter excipiendum est quod necessarie fuisset optandum. Omnibus quippe utile est judicia principum sequi; sed ipse facit propria, qui gratanter suscipit aliena. Retinetis me senatus semper fovisse cœtum; sed nunc maxime, cum vestrum videor intrare collegium. Assumptio dignitatis ordinis vestri [*Ac.*, bene] nobis gratiam duplicavit, quando me inter eos esse sentio, a quibus me amari posse confido. Accedit etiam illud animi vestri gratissimum pignus, quod patriciorum genius per nos constat erectus [*Ac.*, genus.... erectum], quando nemo gentilium in vobis putavit abjectum, quod in me respicit honoratum. In ex-

tendis quoque honoribus apud gloriosæ memoriæ Theodoricum principem regum mea vobis sæpe vota conjungi; ut quadam præscientia talia videar præmississe, ad quos me cum gloria decebat intrare. Confidentius illud expetitur, ubi post collata beneficia festinatur. Sæpe consules, sæpe patricos, sæpe præfectos habita intercessione promovi: vobis impetrare contendens quod mihi ardue potuissem optare. Congaudete nunc, patres conscripti, meis auspiciis, qui vestris favi semper honoribus. Vultis scire qua vos affectione complectar? Insetus stirpe regia vocabulum vobiscum volui habere commune. Vivite, Deo propitio, securi; et, quod est felicissimum suavitatis [*Gr. et Cuj.*, felicitatis] genus, exultate cum liberis vestris. Studete, sicut semper, prædicari moribus Romanis, et honorum actuum formam sub alta quiete perquirite. Interest nostræ gloriæ ut quorum numerum auximus, eos, propitia Divinitate, tueamur.

EPISTOLA XII.

ORATORI [*Ms. A.*, ORATORI] VIRO ILLUSTRIS ATRARIENSIS REX.

Plurimum eum patremque laudat ob eloquentiam, et illum comitiarum domesticorum honore decorat.

Perfectionem necessariorum rerum completam esse judicamus, si quemadmodum eligendo virum magnificam patricium armatæ reipublicæ parti providimus, ita et de sociando ei litterarum peritissimo consulamus. Decet enim tractatores habere doctissimos, quibus potestas summa committitur; ut, nullo defectu impediendo meritorum, provisa reipublicæ utilitas explicetur. Alii sunt honores qui se ordinaria provisione componunt: de generali autem securitate sollicito talis associandus fuit, qui parem in suis studiis non haberet. Neque enim adhuc minus probatus **130** agnosceris, licet primævus veneris ad honores. Advocationis te campus exercuit, te judicii nostri culmen elegit. Nam ita intra te fuit, quamvis ampla professio litterarum, ut tuum ibi consenescere non pateremur ingenium. Auspicatus es militem [*Jur.*: *Id est*, advocatum], cum implere potæris cognitorem [*Jur.*: *Id est*, judicem]; et quamvis traheret de eloquentia pro defensione dicere, suadebat tamen æquitas judicanda proferre. Probatum est quid utilitatis habeat moribus armata facundia. Nam sicut perniciosum est doctos prava suadere, sic salutare munus, cum veritatis terminos disertitudo nescit excedere. Sed ut merita tua exemplis potius laudabilibus asseramus, juvat repetere pomposam legationem, quam non communibus verbis, sed torrenti eloquentiæ flumine peregisti. Directus enim de partibus Dalmatarum ad domnum avum nostrum, sic necessitates provincialium, sic utilitates publicas allegabas, ut apud illum magna cautela sollicitum, et copiosus esses, et fastidia non moveres. Abundantia siquidem verba cum suavissimo lepore defluebant; et cum finem faceres, adhuc dicere quærebaris: movendo, delectando implebas magis veri oratoris nimum, cum jam caudidici deseruisses officium. Genitoris quinetiam tui facundia et moribus adjuvaria, cujus te eloquium instruere potuit, etiamsi libris

veterum non vacasses. Erat enim, ut scimus, egregie litteris eruditus. Et ut aliquid studiose exquisitum dicere videamur, has primum, ut frequentior tradit opinio, Mercurius repertor [*Ed.*, reparator] artium multarum volatu Strymoniarum avium collegisse memoratur. Nam et hodie grues, cum classe consonant, alphabeti formas, natura imbuente, describunt: quem in ordinem decorum redigens, vocalibus consonantibusque congruenter admixtis, viam sensualem reperit, per quam alta petens, ad penetralia prudentiæ mens possit velocissima pervenire. Hinc Hellenus, auctor Græcorum, plura dixit eximie [*Ed.*, Hellen. Hellenus plura dixit eximie], virtutem ejus compositionemque subtilissima narratione describens, ut in ipso initio possit agnoscere magnarum copia litterarum. Sed ut ad propositum redeamus, paterno igitur exemplo ingenium extendisse credendus es, qui in Romano foro eloquentiam non enutristi. O beatum magistrum, felicissimumque discipulum, qui affectuose didicit quod aliis doctorum terror extorsit! Romanum denique eloquium non suis regionibus invenisti; et ibi te Tulliana lectio disertum reddidit, ubi quondam a Gallica lingua resonavit. Ubi sunt qui litteras Latinas Romæ, non etiam alibi asserunt esse discendas? Evaserat Cecilius pondus verecundiæ, si hunc provectum sæcula priora genuissent. Soluta est quippe vis illa sententiæ, mittit et Liguria Tullios suos. Cognosce quid ex meritis tuis æstimavimus, quando illius consilio te vides esse sociatum, qui nostri imperii tractat arcanum. Hinc est quod te comitivæ domesticorum illustratum honore decoramus, ut merito majora de nostris debeas sperare iudiciis, qui in te adhuc meliora credimus inveniri. Grande tibi negotium vides esse commissum, quidquid egeris generalitas sentit. Nam qui potest in universitate peccare, gloriosus nimis est, si nescit excedere.

EPISTOLA XIII.

AMBROSIO VIRO QUÆSTORI ATHALARICUS REX.

Multis laudibus eum effert, eo quod multas dignitates sub Theodorico sapienter administraverit. Tum quæsturam illi confert.

Securus celsa conscendit, qui se in paulo minoribus approbavit; et certo procedit vestigio, qui gradatim desiderio potitur accepto. Sine merito siquidem remuneratum putatur omne quod subitum est; nec inexplorati suspicionem refugit quod repente provenerit. Contra, omnia deliberata sunt robusta [*Ms. A.*, inexploratum. Omnia deliberata sunt robusta]; et totum bonis acibus obtinuisse creditur, qui post documenta laudatæ militiæ promovetur. Dudum

A inter gymnasia litterarum adscitus ab illo inspectore meritorum, qui iudiciis suis etiam futura prædicebat, privatarum largitionum fascibus præfuiti: suscipiens patrociniū meritorum, ita gratiam dominantis auxisti, ut tibi sæpe committeretur quod dignitas non haberet. Quod si laudabile est, vel mediocribus esso honoribus parem, quanto præstantius vicisse moribus aulicam dignitatem! Hæc cum tu sub tanto iudice laudata perageres, gratiam quoque loci alterius invenisti. Dictationibus enim probaris adhibitus, cum sit offensionibus alter expulsus; et ita suspensum honorem tuum sustinebat ingenium, ut palatio non aineres deesse iudicem, cujus ad tempus abrogatam cognovimus dignitatem. Non sunt imparia tempora nostra transactis. Habemus sequaces æmulosque B priscorum. Ecce iterum ad quæsturam commicans evenit [*Gr. et Cuj.*, cum immenso evenit] ingenio. Redde nunc Plinium, et sume Trajanum. Habes magna quæ dicas, si et tu simili oratione respliceas. Fama temporum de legitima atque eloquenti iussione generatur. Omnia siquidem bona cumulat lingua diserta; et quod a nobis præcipitur, gratia dictantis ornatur. Esto nobis ad bona suggerenda promptissimus, et adversus improbitatem male præsumentium constanter erectus. Dicet jam auribus nostris quod est omnino pro nobis. Bonus princeps ille est, cui licet pro iustitia loqui; et contra, tyrannice feritatis indicium, audire nolle constituta veterum sanctionum. Renovamus certe dictum illud celeberrimum Trajani: Sume ^b dicationem [*Alii*, dicationem], si bonus fuero, pro republica et me; si C malus, pro republica in me. Sed vide quid a te quæramus, quando nec nobis aliquid injustum licere permittimus. Decreta ergo nostra priscorum resonant constituta, quæ tantam suavitatem laudis inveniunt, quantum saporem vetustatis assumunt. Præiudicia, quæ nos horremus, in aliis non amamus. Obligamus te certe generalitati, dum absolute præcipimus jura servari. Quod ideo nunc dicimus, ut opportune omnibus in te consuluisse videamur. Decet enim præmonere, ne te jam tardius post aliena pericula videamur velle corrigere. Bonorum exempla sequere, et nobilitatis tuæ memor incede. Illi digne ad vitia generis sui redeunt, qui contemptibili stirpe nascuntur. His igitur in bonum publicum prædictis, D per quintam feliciter indictionem (*Anno Christi 527*) quæsturæ tibi insignia, Deo præstante, **131** concedimus: honorem prudentium, ^c fontem omnium dignitatum, quando exinde procedit, quod indulgentiæ nostræ largitate manaverit. Age ut qui ad consilium nostrum adscisceris, prudentia cunctis et gravitate præminere noscaris. Nam quid tibi conveniat, vides.

^a De eloquentia Gallorum veterum Juret. dixit se observasse ad Symmach. lib. ix, epist. 86.

^b Legendum dicationem, quæ vox infra, lib. xi, epist. 7 et 9. Hinc lucem capit illud Sidonii Apollin. in Panegy. Majorian., in fine:

Cui teste senatu
In se etiam tractum commiserat Ulpium ens. m.

Vide Nicephor., lib. iii, cap. 23; Plinium, in Panegy. 358. JURET.

^c Quæstoris partes hæc erant sub imperatoribus: Ille leges condebat, et veritatem precum rimabatur, ut subscriberet illis, si justa ratione niterentur, ut videre est in l. 2, C. De petit. bon. subl.; et in l. ult., C. De divers. rescr.; Novell. Valentin., de homic. casu aut vol. fact. BAOSS.

* Vox legum diceris, dum nos [Ed., nostra] jura condimus. Incumbe nunc probitati vel fidei; ut sicut te prior honor dignum fecit alteri, ita secundus tertiæ faciat dignitati.

EPISTOLA XIV.

SENATUI URBS ROMÆ ATHALARICUS REX.

Eximia laude Ambrosium exornat, et nuntiat de illam quæsturæ dignitate insignivisse.

Accipite, patres conscripti, judicium quod iudicia nostra protulerant, quando plus cogitantur omnino quæ eant sunt; quia talis subsequutio creditur, quæ primordium venisse sentitur. Nemo enim futurum putat esse diligentem, quem in ipsa novitate opinio- nis suæ non videt esse custodem. Providus institutor si hortum suum fecundis nititur ornare plantariis, ut reddant fructus optatos, quæ sollicitis fuerant culta laboribus; quanto magis regnum decet inter initia pacis amoenitate componi, ne habere speciem agri videatur inculti! Et ideo beneficiis nostris quasi quamdam januam cogitavimus dare quæstorem, per quem venientium dignitatum culmina decenter ex- rent. Sunt vobis certe de candidato nota, quando et moderna quæ loquimur. Nam cum transitum gloriosæ memoriæ domni avi nostri subjectorum anxia corda tugorent (bonam quippe amissum dum queritur, plus amatur), per eum vobis et nostri auspicii, et vestræ securitatis optata patuerant. Intelligite quali nos æquitate constringimus in futuris, ut ipse nobis legum fieret custos, qui conservandæ justitiæ fuerat promissor effectus. Adfuit mandatis regalibus (Ms. A., legalibus) eloquens et decorus ornator: permulcens etiam inspectus, quos gratissimos reddebat au- ditus. Tales enim decet esse aulicos viros, ut naturæ bona indicio frontis aperiant, et possint agnoscere de moribus, cum videntur. Tacens enim plerumque despicibilis est, si eum tantum lingua nobilitat: semper autem in honore manet, si cujus est tran- quillus animus, eum quoque serenissimus commen- det aspectus. Hoc denique facto testatur copiam nos habere prudentium, quando talis eligitur, qui ex utraque parte laudetur. Eloquentiæ vero bona in- ceptum est in quæstore prædicare, cum ad hoc specia- liter probetur adscitus, ut opinionem temporum com- mendet qualitate dictorum. Aliis enim iudicibus provinciæ committitur exactio, aliis privati ærarii custodia delegatur; huic autem aulicæ famæ insignia reponuntur, unde per totum mundum opinio vulgata laudetur. Quod nobis adeo, patres conscripti, æsti- mavimus esse repetendum, ut tales nos quærere credatis, quales et nostræ laudi, et vestræ securitati expediat inveniri. Agnoscite docti bonum principis votum; confidite de beneficiis, qui litterarum proba- mini habere notitiam. Sequissimum est torpere, cum

* Sidonius Apollinaris, in panegyri. Majorian., sub finem:

Cujus dignatur ab ore
Cæsar in orbe loqui, licet et quæstore deserto
Pollent.

Et noster Cassiodorus, lib. vi, in form. quæsturæ:

A se ad profectum cognoscat rerum dominos invitasse. Quapropter, patres conscripti, illustrem Ambrosium quæsturæ culmine decoratum favor vestræ benigni- tatis excipiat. De illo enim non debet dubitari, qui a vestro ordine jam in prima dignitate meruit ap- probari.

EPISTOLA XV.

SENATUI URBS ROMÆ ATHALARICUS REX.

Scribit sibi gratissimum fuisse, quod pontificem elegerint eum quem Theodoricus designaverat.

Gratissimum nostro profitemur animo, quod glo- riosi domni avi nostri respondistis in episcopatus electione iudicio. Oportebat enim arbitrio boni prin- cipis obediri, qui sapienti deliberatione pertractans, quamvis in aliena religione, talem visus est ponti- ficem delegisse, ut nulli merito debeat displicere; ut agnoscat illud hoc optasse præcipue, quatenus bo- nis sacerdotibus Ecclesiarum omnium religio pulla- ret. Recepistis itaque virum, et divina gratia præ- habiliter institutum, et regali examinatione laudatum. Nullus adhuc pristina contentione teneatur. Pude- rem non habet victi, cujus votum contingit a principe superari. Ille quinimo suum efficit, qui eum sub puritate dilexerit. Nam quæ sit causa doloris, quando hoc et in isto reperit, quod alteri in partem doctus optaverit? Civica [Ed., crinea] sunt ista certamina, pugna sine ferro, rixa sine odio; clamoribus, non doloribus res ista peragitur. Nam etsi persona sub- mota sit, nihil tamen a fidelibus amittitur, cum optatum sacerdotium possidetur. Quapropter, redeunte legato vestro, illustri viro Poblano, rationabile duximus ad cæterum vestrum salutationis apices desti- nare. Magna enim iucunditate perfruiamur, quoties eum nostris proceribus verba miscemus. Et hoc quoque suavissimum vobis minime dubitamus, si quod illius fecistis imperio, nobis etiam cognoscitis esse gratiosum.

132 EPISTOLA XVI.

OPILIONI COMITI SACRARUM ATHALARICUS REX.

Summis laudibus eum cum fratre extollit, et illi comiti- tam sacrarum largitionum concedit.

Solent quidem venientes ad aulicas dignitates diu- tina exploratione trutinari, ne imperiale iudicium aliquid probare videatur ambiguum, quoniam gloria regni est reperisse iudices exquisitos. Sed tam fre- quens est familiæ vestræ felicissimus proventus, tam in multis personis declarata prudentia, ut licet aliquis vos eligat ad subitum, nihil fecisse videatur incer- tum. Similitudinem suorum felix vena custodit, quando pudet delinquere, qui similia nequeunt in suo genere reperire. Hinc est quod melius agnoscitur elegisse nobilem, quam fecisse felicem; quia iste

Quanto facandior debet esse, qui ore principis popu- los noscitur admonere! Notum est etiam quæstorum opera usos imperatores, cum orationes, aut quid a iud in senatu recitarent, ut ex Suetonio liquet, in Augusto, cap. 65; in Tito, cap. 6; in Nerone, cap. 15. FORNER.

commonitus, per veterum se facta custodit; ille exemplum non habet, nisi quod fecerit. Quapropter secure tibi credimus quod toties tuo generi commissum fuisse gaudemus. Pater his fascibus præfuit, sed et frater eadem resplenduit claritate. Ipsa quodammodo dignitas in penetibus vestris larem posuit, et domesticum factum est publicum decus. Nam militiæ ordinem sub fraterna laude didicisti; cui mutuo connexus affectu, implebas laboribus socium, et consiliorum participatione germanum, ad te potius pertinere dijudicans quod frater acceperat. Hoc baculo reclinabatur ille felicior, astu quædam negligens præsumptione tui, quia per te omnia cernebat impleri. En dulce fratrum obsequium, et præsentium temporum antiqua concordia. Bene talibus sensibus iudicium creditur, qui servare mores naturaliter sentiuntur. Quod si amœni secessus et provinciale otium forte libuissent, ad te catervæ causantium et anxia currebant vota læsorum. Boni iudicis inter eos assumebas officium; et futurorum quodam urgente præ-sagio, quod a nobis accipere poterat, meritum assumptione peragebas. Meminimus etiam qua nobis in primordiis regni nostri devotione servieris, quando maxime necessarium fidelium habetur obsequium. Nam cum post transitum [*Juret.: Id est, mortem*] divæ memoriæ domni avi nostri anxia populorum vota trepidarent, et de tanti regni adhuc incerto hærede subjectorum se corda perfunderent, auspicia nostra Liguribus felix portitor nuntiasti; et sapientiæ tuæ allocutione firmati mœrorem, quem de occasu conceperant, ortu nostri imperii in gaudia commutabant. Innovatio regis sine aliqua confusione transivit, et sollicitudo tua præstitit quod nos nullus offendit. Atque ideo probato talibus institutis ab indictione feliciter sexta (*Anno Christi 528*) sacrarum largitionum comitivam, propitia tibi Divinitate, concedimus. Usurus es omnibus privilegiis atque emolumentis quæ ad tuos decessores pertinuisse noscuntur. Absit enim ut aliqua calumniæ machinatione quantiantur, qui actionis suæ firmitate consistunt. Fuit enim tempus, cum per delatores vexarentur et iudices. Deponite jam formidinem, qui non habetis errorem: fructibus vestrarum utimini dignitatum; nam quod vobis per decessores prædecessoresque nostros temporibus domni avi nostri consuetudo longa dedit, indulgentia quoque nostra custodit. Conferimus tibi honorem germani, sed turtidem ejus imitare servii. Nam si illum sequeris, multos laude præcedis: virum auctoritatis maximæ, probatæ constantiæ [*Ac., conscientiæ*], qui sub tanto principe et sine culpa paruit, et justitiam laudatus exercuit. Promptum est enim æstimare quid gesserit, quando sub ingrato successore palatinum officium præconia ejus tacere non potuit. Difficile itaque non est moribus sequi posse germanum; quia et in conversationis fructu plerumque consentiunt, qui unius semine procreantur.

EPISTOLA XVII.

SENATUI URBIS ROMÆ ATHALRICUS BEX.

Multum laudat Opilionem, patrem et fratrem ipsius;

et petit ut faveant promotioni ejus ad comitivam sacrarum largitionum.

Tanta est, patres conscripti, in candidato copia meritum, ut vereamur ne tardius putetur electus, quam non sit iudicio comprobatus. Nam cum divæ memoriæ avus noster optimos viros exquireret, nobis eum irremuneratum prosperior fortuna servavit. Illi paruit, illi multa officiositate servivit, et a domino largissimo beneficiorum sine aliqua retributione constat esse derelictum. Credo dilata est compensatio meriti, ut nobis aptior [*Edd., Ac., apertior*] fieret causa præstandi. Conveniat enim se pietas nostra lege naturæ. Condignum est ab hærede solvi, quod collatum constat auctori. Cur enim munificentia nostra eum differret, cum eum proficere consuetudo suæ nobilitatis urgeret? Pater huic manu clarus, ac summa fuit morum nobilitate conspicuus, quem nec serventia bella respuerunt, cum tranquilla otia prædicarent: corpore validus, amicitia robustus, ævi antiquitatem gestabat, abjectis sæculi vitiis [*Mc. Aud., abjectis sæculis Odoacris*], ditatus claris honoribus. His temporibus habitus est eximius, cum princeps non esset erectus. Sed quid antiquam parentum ejus repetimus nobilitatem, cum vicina resplendeat luce germani; cujus non dicam proximitati, sed vel amicitia conjunctum fuisse potest esse laudabile? Hujus virtutibus ita se sociavit atque connexuit, ut hoc potius sit incertum, qui magis ex altero prædicetur. Amicitia ille præstat fidem; sed magnam promissis debet iste constantiam. Ille quoque avaritia vacuus, et iste a cupiditatibus probatur alienus. Hinc est quod norunt regibus servare fidem, quia nesciunt vel inter æquales exercere perfidiam. Ibi enim mores facilius probantur, ubi natura sub libertate monstratur. Quomodo ergo sub puritate non serviant dominis suis, qui nesciunt illuisse collegis? His laudibus electus a conjuge, Basilianæ sociatus fertur esse familiæ; quod plerumque evenit a meritis conjungi posse nobilibus. Inspicite in eo, si placet, etiam familiarem vitam, quia sæpius majoribus nostris viros industrios hæc signa prodiderunt. Res huic privata tanto fuit moderamine disposita, ut nec aliqua tenacitate sorderet, nec iterum nimia effusione laberetur. Gentiles victu, Romanos sibi iudiciis obligabat; et unde ingratitude dignitatibus plerumque venit, iste disceptando sibi amicitiam colligebat. Videte quid faciat nobilis natura. Ex iudicibus natus arbitrum agebat; quod nisi ex morum probitate nulla potest contingere ratione. Nam fascibus obedire, plerumque potestatis necessitas cogit: parere iudici privato, sola sententiarum probitas facit. Unde nobis plus laudis videtur habere voluntarius iudex, quando ad audientiam non eligitur, nisi qui justus esse moribus æstimatur. Quapropter, patres conscripti, favete vestris alumnis, et nostris favete iudiciis. Secundo ad vestram curiam venit, qui ex senatore natus est, et alicis dignitatibus probatur honoratus.

EPISTOLA XVIII.

FELICI VIRO ILLUSTRIS, QUÆSTORI, ATHALARICUS REX.

Eum et amplissimis laudibus celebrat, et quæstura donat.

Professionem constat esse justitiæ, legum peritos iudices ordinare; quia vix potest negligere, qui novit æquitatem; nec facile erroris vitio sordescit, quem doctrina purgaverit. Dudum te forensibus negotiis insudantem oculus imperialis aspexit; nec latere potuit qua fide suscepta peregeris, qua luculentia tractata peroraveris. Æquo gradu eloquentia tua atque conscientia pariter incedebant; nullus susceptus quod amplius desideraret habuit; nullus iudicum quod in te corrigere posset invenit. Accessit enim venustas oris et castitas animi. Juvenem te solus decus ostendit, ab ore primævo cana verba manaverunt. Contendit flos ætatis et maturitas mentis: sed potius illa superavit, quæ nos ad virtutum gradus gloriamque perducit. Quapropter aptamus mucrona nomini et meritis tuis; ut arcana regia fidelis accipias, et vir eloquens litteratam reperias dignitatem. Nunc causas gloriose iudica, quas laudabiliter perorabas: assideat tibi propria et exercitata doctrina. Modo est felix et certa conditio negotiorum, quando ille sententiam dicit, qui non potest ignorare quod eligit. Non enim decet iudicem ministrum esse voluntatis alterius; ut magis alteri pareat, cui tot milites obsecundant. Certe si in aliis tolerandum utcumque, nimis in quæstore pudendum est; ut qui eligitur ad principis consilium, solatium expectet alienum. Et ideo, quod Deo auspice dictum sit, per sextam indictionem (*Anno Christi 528*) quæsturæ tibi conferimus dignitatem. Sed tuus honor Imperitis opprobrium est. Nam sicut conscientia læta est, quæ provehitur meritis; ita sub reatu jacet, qui se imparem cognoscit muneribus consecutis. Habes prisca viros, quos te deceat imitari. Præcede fama quem sequeris dignitate. Nam si te privata vita virtutibus exercuit, quanto melius provecta declarabit? Sumpsisti nomen ex meritis: custodi, ut semper læteris veritate vocabuli. Nam cum omnis appellatio ad declarandas res videatur imposita, nimis absurdum est portare nomen alienum, et aliud dici quam possit in moribus inveniri. Verum hæc bonæ conscientiæ dicta sufficiant: quia dubitari de illo creditur, qui plurimis admonetur.

EPISTOLA XIX.

SENATUI URBS ROMÆ ATHALARICUS REX.

Felicem cum familia plurimis ornat laudibus, et scribit se eum quæstorem elegisse.

Licet cœtus vester genuino [*Ac. et Forn., gemino*] splendore semper irradietur, clarior tamen redditur quoties augetur lumine dignitatum. Nam cælum ipsum stellis copiosi sinis plus refulget, et de numerosa pulchritudine mirabilem intuentibus reddit decorum. Naturæ siquidem insitum est ut bonorum copia nature delectet. Prata denique floribus pingun-

* Suscepti nomine clientem intellige. De quo verbo v. *epist.* 39.

A tur innumeris, laudatur pinguis arvi decusior seges.

Antiquitas vos fecit nobiles haberi, nos senatum vclumus etiam de numerositate prædicari. Hinc est quod vobis aggregare cupimus quem reperimus ubicunque præcipuum. Nam licet apud vos seminarium sit senatus, tamen et de nostra indulgentia nascitur, qui vestris cœlibus applicetur. Alumnos cunctæ nobis pariunt aulicæ dignitates; quæstura autem vere mater senatoris est, quoniam ex prudentia venit. Quid enim dignius quam curiæ participem fieri, qui adhæsit consilio principali? Sed quia prudenti viro non sufficit generaliter conclusa laudatio, ejus nota propriaque tangamus. Quæstorem nostrum, patres conscripti, cognoscite eloquentia prius exercitata placuisse, et sic advocacy suæ [*Ac., Niv., assidue*] crebras egisse victorias, ut merito sibi eum electio triumphalis adsciverit, quatenus palmis felicibus inauguratus vobis daret omnia laureatum. Ad fonsense gymnasium prima ætate deductus, studuit semper integritati mentis; et nobilissimum pudore, castitatem corporis sub nimio labore transegit. Orator facundus, gravissimus patronus, susceptas causas suis præconiis adjuvabat; quando credi non poterat negotium improbabile, cui talis videbatur assistere. Nonne prætermittere hunc virum esset publicum damnum? Quid enim aut nobis aut vobis debet esse acceptius quam vestro conjungi lateri, qui inter leges meruit approbari? Amare namque eas potest, per quas doctus enituit: dum affectat unusquisque gloriam suam, nec oblivisci potest animus, ex qua nobis parte fuerit sociatus. Creditis forte, principes viri, novam in hunc impetratamque apparuisse prudentiam. Origo ejus hæreditarias sibi litteras vindicavit, cujus pater ita in Mediolanensi foro resplenduit, ut æternò fructu e Tulliano cespite pullularet. Proinde quamvis sit vel inter mediocres difficillimum placendi genus, tamen advocacy laudem inter primarios eloquentiæ frequenter meruit invenire. Is contra magnum Olybrium stetit, is palmarum Eugeneti linguæ ubertate suffecit; et illis par exstitit, quos singulares Roma cognovit. Quid enim generosius quam tot litterarum proceres habuisse majores? Nam si inveteratæ et per genus ductæ divitiæ nobiles faciunt, multo magis præstantior est, cujus origo thesauris prudentiæ locuples invenitur. Quapropter, patres conscripti, favete nostro iudicio, ac suis meritis candidato, quando 134 si [*Ms., Gr. et Cuj., sic*] collegæ manum clementiæ porrigitis, vos potius sublevatis.

EPISTOLA XX.

ALBIENO VIRO ILLUSTRIS, PRÆFECTO PRÆTORIO, ATHALARICUS REX.

Scribit se præfectum prætorio propter improbitatem præfectura amovisse, et in ejus locum suffecisse Albienum, qui summopere prædicatur.

Assertio meritorum est, potuisse eligi post improbitatem iudicis accusati: quando excessus præceden-

dicat Juret. se observasse in notis ad Symmach., lib

tium non corrigitur, nisi cum successor optimus invenitur. Contrariis rebus plerumque medicina succedit. Nam dum calor vitalis adhibitus fuerit, frigus pestiferum tunc recedit. Nubila ipsa ventorum spiratione terguntur; et Aquilo faciem cœli tranquillam reddit, quam Australis aura turbaverit. Sic nos decessorem tuum submovimus amore generalitatis, ut tu saluberrimus advenires. Contraria prioribus imitare, et laudanda peregisti. Ille calumniis odiosus, tu stude ut justitia reddaris acceptus. Rapax ille, tu continens. Bonorum omnium brevis est definitio, vitare quæ fecit; quoniam vere illaudanda sunt, quæ suo iudicio comprobavit. Respice denique in illo odium publicum, et tu amorem affectare cunctorum. Tanti tuis moribus gratias agant, quanti illius acerbiter actionis accusant. Animare igitur dedecore præcedentis, quando post illum professæ malitiæ virum, vel a malis abstinuisse laudabile est. Nam quale erit, si beneficia provinciis tribuas quæ hactenus non habebant? Bonum insolitum plus amatur; et sequenti gaudio confert dulcedinem temporum præmissa tristitia. Atque ideo præfecturæ tibi fasces per sextam feliciter indictionem (*Anno Christi 528*), Deo auxiliante, conferimus: quæ quanto fuit hactenus læsione terribilis, tanta nunc habere debet beneficia lenitatis, siquidem sauciata tua cura refovenda sunt. Non tuis, non alienis manibus quisquam gravetur. Nam ultra omnes impietates est nocere [*Gr. et Cuj., necare*] læsos, qui sanare creditur vulneratos. Redeat ad nomen antiquum præfectura illa prætorii, toto orbe laudabilis. Cujus si principium quæramus, per Joseph a beneficiis inchoavit. Nec immerito a legibus nostris pater provinciarum, pater etiam prædicatur imperii: quia sic juste, sic provide agi voluerunt, ut non districtum iudicis nomen, sed vocabulum illi pietatis imponerent. Justis ac debitis compendiis nostrum per te crescat ærarium. Lucra renuimus, quæ legum cauta profanant; pecunias illas volumus, quibus libra justitiæ suffragatur. Ædes nostras nequitiam non patimur introire, quia nec privata intrmittere [*Ms. et Gr., privatim introducere*] possumus quam publica voce damnamus. Audite, iudices, quid amemus, nolite aliud in malum publicum suspicari. Nam cui vos per iniquas provisiones creditis esse placituros, cum nos cognoscatis sola illa diligere, quæ possunt justitiæ monitis convenire? Vestris jam moribus peccatis, si post ista delinquitis. Sed illi forte talia gesserint, qui ad dignitates suis parentibus incognitas pervenerunt: tu post patris præfecturam laudabilem aliquid quod melius prædicetur adjuuge; quia diligentior semper esse debet qui sequitur, dum bona parentum probabiliter et imitari cupimus, et vincere festinamus. Accedit etiam tuis laudibus quod dictis prudentum probaris imbutus. Grave est sa-

piens offendere, ubi alterum reperit incidisse. Jus forte prætereat, qui jura nescivit; totum a te legitimum quæritur, cujus origo indocta fuisse nescitur. Æquales tibi sunt libri veterum et actiones parentum. Præsta opinioni tuæ, præsta nostro iudicio ut impar non sis meritis quorum æquasti per nostra beneficia dignitates.

EPISTOLA XXI.

CYPRIANO VIRO PATRICIO ATHALARICUS REX.

Ilum ob egregia bellicæ virtutis facinora, et ob filios bene institutos regique oblatos laudat. Tum putricia-tus dignitatem ei confert.

Licet propriis frequenter honoribus et germani tui fueris dignitate laudatus, tamen quia natura bonorum non expenditur cum refertur, quasi ad iudicium revertimur, de quo jam præconia multa sonuerunt. Testificatum est de te quidquid de fidelibus, quidquid de benemeritis debuit æstimari. Sed digne laudum, cum voluerit, novitates emittit, qui se actionis probitate complevit. Natura perennis fontis est gloriæ vena laudabilis; nam sicut ille ^a fluendo non expenditur, sic nec ista celebri sermone siccatur. Quod et si transacta taceantur, nova probaris suggerere quæ dicantur, qui cum ætate crescis semper et meritis. Cursus annorum laudis tibi procurat augmentum. Senescis quidem corpore, sed laude juvenescis. Merito tibi prolixior ætas optatur, in quo fama semper robustior invenitur. Habuisti sub divæ memoriæ domno avo nostro in utraque parte laudatas semper excubias. Vidit te adhuc gentilis Danubius bellatorem: non te C terruit Bulgarum globus, qui etiam nostris erat præsumptione certaminis obstaturus. Peculiare tibi fuit et renitentes barbaros aggredi, et conversos terrore sectari. Sic victoriam Gothorum non tam numero quam labore juvisti. Postea vero, quod non minus ipsis certaminibus fuit, referendarii officium laboriosis contentionibus exhibebas. Fuerunt enim apud illum virtutum omnium virum exercituaia vel pacata servitia. Quis enim nou agere bellum, qui illi potuit competens exhibere responsum? Qui tantam firmitatem animi semper exegit, tantam verborum in asserenda veritate constantiam, ut merito se vicisse diceret hostem, qui illo præsentate vitare valuisset errorem. Hinc fuit quod ejus obsequia reddiderunt prudentes, quia cautela semper adhibita erigit sensum; et dum culpam quis formidat incurrere, sapientibus se nititur aggregare. Contulit etiam dignitatem sacrarum largitionum, hoc est laborum tuorum aptissimum [*Ac., apertissimum*] munus, quam sic casta, sic moderata mente peregisti, ut majora tibi deberi faceres, quamvis eam in magna præmia suscepisses. Per **135** hæc te florida juvenus exereuit, sed nostris temporibus ætas matura servavit. Consilio quidem plurimum vales, nec ^b fractus tamen ætate co-

^a Basil., de Eleémosyna: Ut pntei quo sæpius hauriuntur, eorum aquæ purius flunt; τὰ φρεάτα πωλλάκις ἔξαντιλούμενα. ε ρωτήτρά ἐστι. FORN.

^b D. Hieronymus, c. *Presbyterorum*, c. seq.: Non enim in homine ætas, sed virtus spectanda est. Menander: οὐχ αὶ τριχῆς ποιοῦσιν αἱ λευκαὶ φρονεῖν, ἀλλ'

ὁ τρόπος ἐπίων ἐστὶ τῇ φύσει γέρον. Quam sententiam adumbrans in Catone Majore Cicero: Non cani, inquit, non rugæ repente auctoritatem afferunt, sed recte acta ætas auctoritatis fructus præbet extremos. FORN.

gnosceris. Sic enim adeptus es senectutis bona, ut ejus non subires incommoda. Hæc sunt quæ in te æstimamus augenda [*Ac.*, agenda]; ut sicut es conscientia præditus, reddaris quoque honore reverendus. Sunt enim beneficiis nostris consentanea et vitæ superna judicia, quando talium filiorum pater effectus, natura ipsa videris esse patricius. Quorum bona vernantia non est absurdum referri, quando educantium felicius laus est de filiorum probitate laudari. Primum, quod non minimæ laudis præstat initium, infantia eorum nota est palatio. Sic fetus tui, more aquila se probantes, regales oculos ab ipsis pene cunabulis pertulerunt. Relucent etiam gratia gentili, nec cessant armorum imbui fortibus institutis. Pueri stirpis Romanæ nostra lingua loquuntur, eximie indicantes exhibere se nobis futuram fidem, quorum jam videntur affectasse sermonem. Habemus unde tibi, felix pater, præmium debeat referri, qui et filiorum tuorum nobis animos obtulisti. Quapropter multis laboribus multaque fide et constantia comprobato patriciatus tibi, Deo auspice, conferimus dignitatem: honorem quidem celsum, sed qui tuis meritis probeatur esse æqualis. Fruere igitur probatissimis institutis, ut cum bona tua geminaveris, nostris interim beneficiis augearis.

EPISTOLA XXII.

SENATUI URBS ROMÆ ATHALARICUS REX.

Post enumeratas Cypriani filiorumque ejus laudes, scribit se illum ad patriciatus honorem evexisse; et ut electioni ejus saveant, hortatur.

Si favore vestro dignus est, qui vel semel regale potuit impetrare iudicium, quid, patres conscripti, vir magnificus merebitur Cyprianus, qui vobis toties gratior debet effici, quoties a nobis dignitates acceperit? Certantes in stadio numerosior corona glorificat, Olympicos currus [*Ac.*, cursus] frequens palma nobilitat: sic vel in levibus rebus gloriosior efficitur, cui frequenter præmia referuntur. De primo denique propectu potest esse cunctatio, dum multi saluant principis animum, quando facile est illudere cui semper votum est præstitisse. Sed talem mentis exhibuit constantiam, tantum honorum habuit propositum, ut semper in se provocaverit regium munus. Hæc est certa gloria, hæc indubitata sententia, frequenter potuisse mereri per quod homines constat ornari. Hoc etiam intrare in nostram curiam decet, qui ad primos honores non expendunt meritum suum, sed cum magna susceperint, iterum majora promerentur. Ornant quoque tales et nostra iudicia; quoniam beæ prius electus creditur, qui sæpius approbatur. Natura ipsa boni adhibita perseverantia pretiatur, quia minus est laudanda incipere, quam bonorum propositum custodire. Similes habuistis olim, patres conscripti, Decios, similes vetustas prædicat fuisse Corvinos. Neque enim hic vir, de

^a Quo nomine bona quæ liberis a matre obvenierint, interdum significari Fr. Connanus, lib. viii, cap. 3, notat, aliique ex Seneca, Valer. Maximo et Suetonio contendunt. Plutarchus contra non levi ra-

quo nobis sermo est, nostrum sibi tantummodo conciliavit [*Juret. V. C.*, reconciliavit] arbitrium: ab uno quippe principe provehi, videtur forte gratiosum; jam et sub altero meruisse provectum, apud utrosque integrum constat fuisse iudicium. Cunctos ergo sequaces habet, qui aliquid ex veritate decernit. Hunc propectus sui auctorem mernit, ut nos augmentatores dignissime reperiret. Ille in eum fundamenta posuit honorum, nos culmen construximus dignitatum. Et ideo, patres conscripti, tot laboribus, tot laudibus clarificato illustri viro Cypriano suggestum quoque patriciatus addidimus, ne major esset meritis suis quam honoribus nostris. Favete nunc collegæ quem sæpe decorastis extranei. Securus ad vos redit, qui jam honores suos in libertatis aula reposuit. Habet etiam unde nobis reddatur acceptior, quando tales curiæ vestræ alumnos protulit, de quibus quamvis avidus pater, tamen propria vota superavit, non infantia trepidos, non ad respondendum, ut licebat, ignaros. Variis linguis loquuntur egregie, maturis viris communione miscentur. Sic cum nobis noti sunt, in ipso ætatis primordio adolescentiam transierunt. Præstet divina majestas ut sicut de patre eorum munificentiæ nomen extulimus, sic et in eis pietatis nostræ titulos augeamus.

EPISTOLA XXIII.

BERGANTINO VIRO ILLUSTRIS, COMITI PATRIMONII, ATHALARICUS REX.

Præcipit ut massas quasdam quæ ex facultatibus matris Theodahado, quem eximie laudat, obtigerant, actoribus ejus absque ulla mora tradat.

Licet munificentiam regis quotidie deceat cum sole relucere, et jugiter aliquid facere, quo possit largitas principis apparere, huic tamen conscientia debitum solvitur, quoties parentibus sub æquitate præstatur. Lucrantur principes dona sua; et hoc vere thesauris reponimus, quod famæ commodis applicamus. Absit enim ut negemus affini, quod solemus custodire subjectis: quando qui nobis sanguine conjungitur, plus meretur; nec fraudari potest proprio desiderio, qui militat sub iudice gratioso. Atque ideo illustrem magnitudinem tuam præcelso atque amplissimo viro Theodahado massas subter annexas, tot solidos pensitantes, ex patrimonio quondam magnificæ feminæ matris ipsius, præcipimus reformari, ejus feliciter dominio plenissime vindicandas; cujus successionis integrum jus in ea qua præcipimus parte largimur. De cuius fide ac sinceritate præsumimus, ut sequenti tempore reliqua supra memorati ^a matrimonii [*Alii*, patrimonii] cum omni adjecta quantitate mereatur. Quid enim tali viro negare possimus, qui etiam meliora suis **136** obtinere possit obsequiis, vel si non probaretur affinis? Vir quem nobilitatis suæ nulla inflat elatio, modestia humilis, prudentia semper æqualis, quid a nobis mereatur intendite, quoniam ad gloriam nostram trahimus, qui eum

tione disputat in παραγγελλασσι γαμικοις, cui hujus loci lectio, patrimonii, duorum manuscriptorum codicum auctoritate confirmata suffragatur. **Feak.**

proximum constitemur. Quapropter æquissimæ jussioni opera navanter [Juret., ovanter] impendite, dilectisque [Gr., directis] sedis vestræ chartariis designatas massas auctoribus [Gr., actoribus] ejus sine aliqua dilatione contradite; ut summa nobis charitate sociatus, gratia præsentis muneris reddatur acceptior.

EPISTOLA XXIV.

CLERO ECCLESIE ROMANÆ ATHALARICUS REX.

Remittit ad papæ judicium eos qui clerico Romano litem intenderint. Qui sanctæ sedis auctoritatem contempserit, eum vult et causa cadere, et decem librarum auri multa pauperibus eroganda puniri.

Tanto Divinitati plurima debemus, quanto a cæteris mortalibus majora suscepimus. Nam quid simile rependat Deo, qui potitur imperio? sed licet pro tanto munere nihil compensari possit idonee, ipsi tamen gratia redditur, dum in servientibus honoratur. Itaque flebili aditione causamini hoc fuisse longæ consuetudinis institutum, ut si quis sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ servientem aliqua crederet actione pulsandum, ad supradictæ civitatis antistitem negotium suum dicturus occurreret, ne clerus vester forensibus litibus profanatus, negotiis [Ms. Gr., Cuj. et Forn., officis] potius sæcularibus occupetur: addeat diaconum quoque vestrum ad contumeliâ religionis tanta executionis acerbitate compulsam, ut sajus eum propriæ custodiæ crederet mancipandum. Presbyterum quietiam Romanæ Ecclesiæ pro levibus causis asseritis criminaliter impetitum. Quod nobis, pro ingenita reverentia quam nostro debemus Auctori, displicuisse profiteamur, ut qui pridem sacris meruerant inservire ministeriis, conventionis irreverenter nefariis injuriis subjacerent. Sed aliorum plectenda subreptio nobis obtulit plenissimæ laudis eventum, ut causa contingeret præstandi, quæ nos cælestibus commendaret auxiliis. Atque ideo considerantes apostolicæ sedis honorem, et consulentes desideris supplicantium, præsentis auctoritate moderato ordine definimus, ut si quispiam ad Romanum clerum aliquem pertinentem in qualibet causa probabili crediderit actione pulsandum, ad beatissimi papæ judicium prius conveniat audiendus; ut aut ipse inter utrosque more suæ sanctitatis agnoscat, aut causam deleget æquitatis studio terminandam; et si forte, quod credi nefas est, competens desiderium fuerit petitoris elusum, tunc ad sæcularia fora jurgaturus occurrat, quando suas petitiones probaverit a supradictæ sedis præsule fuisse contemptas. Quod si quis exstiterit tam improbus litigator, atque omnium fuerit judicio sacrilega mente damnatus, qui reverentiam tantæ sedi exhibere contemnat, et aliquid de nostris affatibus crediderit promerendum, ante alieujus conventionis effectum decem librarum auri dispendio feriatur, quæ a palatinis sacrarum largitionum protinus exactæ, per manus sæpe memorati antistitis pauperibus erogentur: carensque impetratis, negotii quoque sui amissione mulctetur. Dignus

A est enim duplici pœna percelli, qui et divinam reverentiam, et nostra jussa temerarit. Sed interim vos, quos judicia nostra venerantur, ecclesiasticis vivite institutis. Magnum scelus est, crimen admittete, quos nec conversationem decet habere sæcularem; professio vestra vita cælestis est. Nolite ad mortaliū vota humilia et errores descendere. Mundani coercentur humano jure, vos sanctis moribus obedite.

EPISTOLA XXV.

JOANNI VIRO ILLUSTRIS, REFERENDARIO, ATHALARICUS REX. *Confermat munificentiam Tulum, qua domum in castro Lucullano positam Joanni concesserat.*

Valde dignum est, in eis aliena servare, quibus nos oportet propria dona conferre. Quid enim de illa munificentia possis ambigere, quando a nobis te intelligis mereri quod a nostris decessoribus accepti? Profitemur itaque alterius quidem donum, sed nostrum esse judicium, et modernam principis mentem prævenisse tantum velocissimam largitatem. Hinc est quod divæ [Juret. V. C., divinæ] memoriæ avum nostræ clementiæ domum in castro Lucullano positam, obsequiorum tuorum sedulitate provocatum, constat voluisse largiri. Cujus dispositionem secutus patricius Tulum [Superius, epist. 9 et 10], posteaquam illi nostra est liberalitate concessa, præfatam domum actu legitimo in tua optime jura transmisit. Quapropter serenitas nostra vel inchoatæ voluntatis desiderium, vel Tulum plenissimæ donationis effectum præsentis auctoritate corroboramus, ut sæpe dicta domus patriciæ [Niv., Ga., Gr. et Cuj., paternæ] recordationis Agnelli, in Lucullano castro posita, cum omnibus ad se pertinentibus in tua vel hæredum tuorum possessione permaneat; et quidquid de hac facere malueris, habebis liberam potestatem: cujuslibet vel privati nominis, vel publici posthac inquietudinem submoventes; ubi et si quid esset quolibet casu, quolibet inquisitione fortassis ambiguum, hujus auctoritatis nostræ judicio constat explosum. Frætere, juvante Beo, rebus propriis ex nostra quoque auctoritate solidatis. Ahi enim tibi jura legitima præstiterunt, nos possessionis quietem et cunctis sæculis securam conferimus firmitatem. Sed ne quis forsitan tam egregiæ voluntatis nostræ invidus temerator existat, jubemus eum qui ex hac re, quolibet tempore, vel fisci nomine, vel privati, movere tentaverit aliquam quæstionem, dare tibi, vel ad quem pertinere volueris, domum **137** superius designatam, pœnæ nomine auri libras centum, et frustratum sua ausibus infamatumque discedere. Hunc enim voluntatis suæ meretur invenire fructum, qui aliquid contra nostrum videtur quæsiisse judicium.

EPISTOLA XXVI.

UNIVERSIS REATINIS ET NURSINIS ATHALARICUS REX.

Præficit illis Quidilanem, et jubet ut ipsi obediant.

Gloriosus dominus avus noster desideria vestra cognoscens, Quidilanem Sibix filium a priorem vobis

* Cuspinianus in Austriaca Historia: Prior imperii Romani. Et Abdis Babylon., lib. 1 de Zachæo. Jun.

quidem facere disponebat : sed quia , interveniente A
mortali conditione , nequivit cogitata complere , neces-
se nobis est ejus vota perficere , ne tantus vir de ali-
quo inaniter judicetur bona potuisse sentire . Atque
ideo presentis auctoritate præcipimus ut eum priorem
feliciter habere debeat ; et quæ ordinaverit pro disci-
plina servanda , ubi nostra maxime utilitas continetur ,
in omnibus obedire debeatis : quia sic domni avi
nostri estis moribus instituti , ut et leges libenter au-
diatis et judices . Hoc est enim quod nostrum comit
imperium , quod opinionem nostram inter gentes ampli-
ficat , si talia geratis , quæ et nobis accepta , et Di-
vinitati possunt esse gratissima . Robustius enim ini-
mici nostri vincuntur moribus bonis ; quia quos su-
perna protegent , felices adversarios habere non pos-
sunt . Pugnatis enim efficaciter foris , dum in sedibus B
vestris justitiam fovere contenditis . Ista enim duo
mutua se amplexatione consociant ; qui æquitatem
coluerit , fructum victoriæ possidebit . Nam quæ nec-
essitas ad injusta compellat , cum vos et sortes alant
propriæ , et munera nostra , Domino adjuvante , ditific-
cent ? Nam et si cui aliquid expetendum est , speret
[*Jur. : Subaudi potius*] de munificentia principis , quam
de præsumptione virtutis . Quia vobis proficit quod
Romani quieti sunt , qui dum æraria nostra ditant , ve-
stra donativa multiplicant .

EPISTOLA XXVII.

DUMERIT SAJONI ET FLORENTIANO VIRO DEVOTO COMITIACO
ATHALARICUS REX.

*Præcipit ut percurrant Faventinum territorium , et si
quem Gothorum aut Romanorum incolas vexasse re-
pererint , is , habita damni ratione , et multa affligat-
ur et pœna .*

Severitas publica , sicut ab innocentibus vacat , ita
necesse est ut in sceleratis operam suæ districtio-
nis impendat , quia non semper unum merentur judicium
diversa merita personarum . Morbi ipsi dissimilibus
succis sanantur herbarum : aliis cibi , aliis ferrum
optatam revocat ospitatem , et pro qualitate passio-
nis præceptum merentur artificis . Et ideo devotio ve-
stra per Faventinum territorium incunctanter excur-
rat ; et si quos Gothorum atque Romanorum in dire-
ptionibus possessorum se miscuisse repererit , secun-
dum facti estimationem , et damnis affligantur et
pœnis ; quia gravius plectendi sunt qui nec admoni-
tionibus justis , nec judiciis principis obediendum esse
crediderunt , quando major ambitus est dominis nobis D
velle servire , ut commendat^r bonis initiis reliquam
vitam securitatis munere perfruantur .

EPISTOLA XXVIII.

CUNIGASTO VIRO ILLUSTRATI ATHALARICUS REX.

*Decernit ut Tancanem , qui Constantii et Venerii agel-
lum Fabriculam nomine abstulerat , quique eos ser-
vituti addixerat , suo jubeat adesse judicio , ut juri
consentaneam subeat sententiam .*

Permovit serenitatem nostram Constantii atque
Venerii dolenda conquestio , qua sibi a Tancane
juris proprii agellum , quod Fabricula nominatur , cum

* Translatitia juris sententia est , dejectum vi de
rei suæ possessione , seu spoliatum ante omnia resti-
tui oportere , l. 1 , C. Si per vim vel alio modo ; l. 7 ,

suo peculio causantur ablatum : adjicientes , ne rerum
suarum repetitionibus imminerent , liberis sibi condi-
tionem ultimæ servitutis imponi . Atque ideo magni-
tudo tua , decretis obsecuta presentibus , præfatum
suo jubeat adesse judicio ; ubi omni inter partes ve-
ritate discussa , juri consentaneam et amicam vestris
moribus proferte sententiam . Quia sicut grave est de
suo dominos jure cedere , ita nostris est sæculis ini-
micum servitutis jugo libera colla deprimere . Mo-
menti jure si competunt , * primitus reddantur invasa ;
ita tamen , ut persona legitima disceptationibus non
desistat . Cesset violenta præsumptio , ut causa judicis
cognoscatur arbitrio ; et aut convictos [*Ed. , con-
junctos*] servos cum rebus sibi competentibus possi-
deat , aut probatos liberos indemnes atque integros
derelinquat . Sufficit enim quod ei relaxamus pœnam
qui facere præsumpsit injuriam .

EPISTOLA XXIX.

HONORATIS POSSESSORIBUS ET CURIALIBUS PARMENSIS
CIVITATIS ATHALARICUS REX.

*Jubet ut cloacarum urbis ora pandant , et ut hoc opus
Genesisius urgeat .*

Dignum est ut libenti animo faciatis quæ juberi pro
urbis vestræ utilitate cognoscitis ; nam quod proprio
sumptu decuit aggredi , compendiose vobis constat
offerri . Civitatem siquidem vestram diutina siccitate
laborantem , juvante Deo , dominus avus noster salu-
berrima unda rigavit . Cui nunc studio vestro cloaca-
rum ora pandantur , ne , sordium objectione tardata ,
reciprocans unda vestris ædibus illidatur ; et quas
debut abluere , easdem vobis cogatur inferre . Cui
operi , quanquam vos urgere debeat civicus 138
amor , virum spectabilem Genesisium præcipimus im-
minere , ut nos ad meliora provocetis , si quæ jussi-
mus gratanter efficitis .

EPISTOLA XXX.

GENESIO VIRO SPECTABILI ATHALARICUS REX.

*Præcipit ut cogat Parmenses municipales antiquos cuni-
culos ita diligenter emundare , ut aquam influentem
nihil impediatur .*

Amore civitatis vestræ antiqui operis formam [*Jur. :
Intellige aquæductum*] dominus quidem avus noster
largitate regia construxit . Sed nihil prodest aquarum
copias urbibus immisisse , nisi nunc provideatur cloa-
carum opportuna digestio : more vitæ humanæ , cu-
jus ita salubritas continetur , si quod ore quis suscipit ,
alia parte corporis relaxatus effuderit . Et ideo subti-
mitas tua Parmenses municipales faciet huic operi gra-
viter [*Ed. , noviter*] insistere , quatenus antiquos cuni-
culos , sive subterraneos , sive qui junguntur
marginibus platearum , diligenter emundent [*Alii ,
emendent*] ; ut cum solemniter optatus vobis liquor
influxerit , nulla adjecti [*Ms. et Ac. , adjecti*] lutami-
nis objectione tardetur : quia gratiam unda non habet ,
nisi quæ jugiter influit , et visa semper abcedit . Illa
enim quæ pulchre [*Juret. legit publice*] rivis exerci-
tata ridet , quam deformis est in lacunis ! Palus

Si quis ad se , C. Ad l. Jul. de vi publ. , cap. 7 , Conque-
rente , de restit. spol. FORN.

enim nec visu grata, nec iumentis accommoda. Elementum pulcherrimum quidem, sed cum in naturali puritate servatur. Sine hac agri squalent, urbes anihela siccitate fatigantur [*Juret. legit* anhelant]; ut merito antiqua prudentia quos a civica conversatione segregandos esse judicavit, aquarum interdictione punierit^a. Quapropter tam utilissimæ rei omnium debet studere consensus; quia civis animum non habet, qui urbis suæ gratia non tenetur.

EPISTOLA XXXI.

SEVERO VIRO SPECTABILI ATHALARICUS REX.

Provinciam Brutiorum describit, et jubet ut tam provinciales quam curiales, fidejussoribus datis poenaeque interposita, promittant se majori anni parte in civitatibus quas incolere maluerint mansuros.

Cum te præfectorum consiliis laudabiliter inhærentem omnia didicisse credamus quæ ad republicæ statum pertinent componendum, maxime cognovisti litteris eruditus pulchram esse faciem civitatum quæ populorum probantur habere conventum. Sic enim et in illis splendet libertatis ornatus, et nostris ordinationibus necessarius servit effectus. Feris datum est agros sylvasque quærere, hominibus autem focos patrios supra cuncta diligere. Aves ipsæ gregatim volant, quæ innoxia voluntate mitescunt. Canori tardi amant sui generis densitatem. Strepentes sturni compares sequuntur indesinenter exercitus. Murmurantes palumbi proprias diligunt cohortes; et quidquid ad simplicem pertinet vitam, adunationis gratiam non refutat. Contra, animosi accipitres, aquique venatrices, et supra omnes alites acutius intuentes, volatus solitarios concupiscunt, quia rapaces insidiæ innoxia conventicula non requirunt. Ambiant enim aliquid soli agere, qui prædam cum altero non desiderant invenire. Sic mortalium voluntas plerumque detestabilis est, quæ conspectum hominum probatur effugere, nec potest de illo aliquid veraciter credi, cujus vitæ testis non potest inveniri. Redeant possessores et curiales Brutii in civitatibus suis. Coloni sunt, qui agros jugiter colunt. Patientur se a rusticitate divisos, quibus et honores dedimus, et actiones publicas probabili æstimatione commisimus, in ea præsertim regione ubi affatim veniunt inelaboratæ delicæ [*Ms., divitiæ*]. Ceres ibi multa fecunditate luxuriat; Pallas etiam non minima largitate [*Juret. Subaudi, oleæ*] congaudet; plana rident passuis fecundis, erecta vindemiis; abundat multifariis animalium gregibus, sed equinæ maxime gloriatur armentis; merito, quando ardentem tempore tale est vernum silvarum, ut nec muscarum aculeis animalia fatigantur, et herbarum semper virentium satietatibus expleantur. Videas per cacamina montium rivos ire purissimos; et quasi ex edito profluant, sic per Al-

pium summa decurrunt. Additur quod utroque latere copiosa marina possidet frequentatione commercia, ut et propriis fluctibus affluenter exuberet, et peregrino penu vicinitate littorum compleantur.^b Vivunt illic rustici epulis urbanorum, mediocres autem abundantia præpotentium, ut nec minima ibi fortuna copiis probetur excepta. Hanc ergo provinciam civitatibus nolunt incolere, quam vel in agris suis se fatentur omnino diligere. Quid prodest tantos viros latere litteris defæcatos? Pueri liberalium scholarum conventum quærunt; et mox ut foro potuerint esse digni, statim incipiunt agresti habitatione nesciri: proficiunt, ut dediscant; erudiuntur, ut negligant; et cum agros diligunt, se amare non norant. Quærat eruditus ubi possit existere gloriosus: prudens frequentiam non respuat hominum, in qua se novit esse laudandum. Alioqui virtutibus fama tollitur, si earum merita in hominibus nesciantur. Nam quale desiderium est civium frequentiam deserere, cum aliquas quoque avium conversationi humanæ se videamus velle miscere? Mortalium enim penatibus fiducialiter nidos philomela suspendit, et inter commanentium turbas pullos nutrit intrepida. Fœdum ergo nimis est nobili filios in desolationibus educare, cum frequentationi humanæ videat alites sua pignora commisisse. Redeant igitur civitates in pristinum decus, nullus amœnitatem ruris præponat incenibus antiquorum. Quomodo potest in pace refugii, pro qua oportet bellum (ne vastetur) assumi? Cui enim minus grata nobilium videatur occursio? Cui non affectuosum sit cum paribus miscere sermonem, forum petere, honestas artes invisere, causas proprias legibus expedire, interdum Palamediacis calculis occupari, ad balneas ire cum sociis, prandia mutuis apparatus exhibere? Caret profecto omnibus his, qui vitam suam vult semper habere cum famulis. Sed ne ulterius in eandem consuetudinem mens aliter imbuta relabatur, datis fidejussoribus tam possessores quam curiales, sub æstimatione virium, poena interposita, promittant anni parte majore se in civitatibus manere quas habitare delegerint. Sic fiat ut eis nec ornatus desit civium, nec voluptas [*Juret., voluntas*] denegetur agrorum.

EPISTOLA XXXII.

SEVERO VIRO SPECTABILI ATHALARICUS REX.

Fontem Arethusæ depingit; et jubet ut eos qui equos Nimsadii abstulerunt, et perquirat, et puniat.

Cum Nimsadius vir sublimis pro causis suis ad comitatum sacratissimum festinaret, itineris longinquitate confectus, animalia fessa reparare contendens, ad fontem Arethusæ in Scyllatino territorio constitutæ elegit ponere mansionem; eo quod ipsa et loca

^a Lucianus in Alexandro, seu Pseudomant., de prestigiatoris oraculis: Οὐκ ἔτι τὸν τοιοῦτον οὕτε στήνη τις ἰδέγεται, οὕτε πύρρος ἢ ὕδατος ἰκονιώνει, ἀλλ' ἴδει γὰρ πρὸ γῆς διαύσεσθαι ὡς ἀσεβῆ καὶ ἄθεον. Id est: Hujusmodi hominem neque tecto quisquam excipiebat, neque igni aquave impertiebat; verum erat illi solum alio vertendum, tanquam impio deorumque contemptori.

Feralia in Christianos edicta recensens Victor Utiensis, lib. III, de Persecutione Vandalica, addit: Ut nullus quempiam illorum hospitio reciperet, aut alimoniam præstaret. FORN.

^b Lege Plinium, lib. I, epist. 3; et Sidon. Apollin., lib. VIII, epist. 8. JURET.

et paucorum ubertate fecunda sint, et inundatione A aquarum pulchrescant. Est enim, ut dicitur, sub pede collium supra maris arenam fertilis campus : ubi fons vastus egrediens, cannis cingentibus in coronæ speciem riparum suarum ora contextit : amœnus admodum et arundineis umbris, et aquarum ipsarum virtute mirabilis. Nam cum ibi tacitus homo et studiose silentiosus advenerit, aquas fontis irrigui reperit sic quietas, ut in motum stagni non tam currere quam stare videantur. At ubi concrepans tussis emissa fuerit, aut sermo clarior fortasse sonuerit, nescio qua vi statim aquæ ibidem concitatae prosiliunt : os illius gurgitis ebullire videas graviter excitatum, ut putes aquam rigentem succensæ ollæ suscepisse fervorem : silenti homini tacita, loquenti strepitu et fragore respondens ; ut stupescas sic B strepitu perturbatam, quam nullus tactus exagitat. Nova vis, inaudita proprietas, aquas voce hominum commoveri, et quasi appellatæ respondeant ; ita ut, hominum sermonibus provocatæ, nescio quid immurmurent. Credas ibi aliquod animal prostratum somno quiescere, quod excitatum magno strepitu tibi respondeat. Legitur quidem nonnullos fontium variis scaturire miraculis, ut aliqui potati animalibus reddant varium colorem, alter greges albos efficiat, quidam in saxeam duritiam suscepta ligna convertant. Sed has causas nulla ratio comprehendit, quia supra intellectum humanum esse cognoscitur quod tantum rebus naturalibus applicatur. Sed ut ad querelam supplicantis cito redeamus, hic cum mansionem supradictus Nimfadius habuisset, insidiis rusticorum abactos sibi asserit caballos : quod temporum nostrorum habere non decet disciplinam, ut delectatio illius loci tali damno redderetur horribilis. Quod vivacitatem tuam diligenti censemus examinatione discutere, quæ et de palatio nostro auctoritatem, et de legibus visa est iustitiam collegisse ; ut, more ipsius fontis, scelus quod actum est videaris ulcisci. Perquirantur fontes summo silentio, teneantur in suis laribus quieti ; ut dum mox insecutor [Jur., exsecutor] inrepuerit, eorum corda turbentur, in voces prosiliant, et sic terribili murmuratione confundantur. Sic aquas suas omina sibi iudicent dedisse pœnarum. Sit ergo in eis competens vindicta, ut loca sint pervia : invitet posita disciplina studium commœtantium ; ne latronum excessibus vitetur tale D miraculum, quod semper ketificare cognoscitur inquisitum.

EPISTOLA XXXIII.

SEVERO VIRO SPECTABILI ATHALARICUS REX.

Decernit ut pridie natalis sancti Cypriani una cum possessoribus et conductoribus diversarum massarum ad Lucaniam consentum Leucotheam nomine

* Officinæ ac pergulae nundinarum significantur. Quid enim aliud his verbis, mercimonis, ac momentaneas domos, Athalaricus innuit, nisi pergulas? l. 19, *Hæres*, de indic. ; l. 5, in fin., D. *De iis qui dejec.* FORN.

† C. *De patrib. qui fil. distr.* Jerem. v. populus fame oppressus in hæc verba prorupit : *Filii nostri*

conveniat, ad reprimendam quorundam rusticorum audaciam, qui negotiatores bonis spoliabant. Tum describit locum, fontisque Marciani virtutes et miracula.

Sicut incognita velle nosse, prudentis est, ita compta dissimulare, dementia est ; eo præsertim tempore, cum noxia res ad correctionem possit celeritatem pervenire. Frequenti siquidem probatione didicimus, Lucaniam conventu, qui prisca superstitione Leucothea nomen accepit, quod ibi sit aqua nimio candore perspicua, præsumptionibus illicitis rusticorum facultates negotiantium hostili direptione sæpe laceratas ; ut qui ad natale sanoti Cypriani religiosissime venerant peragendum, mercimonisque suis faciem civilitatis ornare, egentes turpiter inanesque discederent. Hoc nos simplici ac facili remedio credidimus corrigendum, ut spectabilitas vestra predicto tempore una cum possessoribus atque conductoribus diversarum massarum, ad quietem convenientium, anticipata debeat cautela procurare, ut atrocis facti reos inveniat, quos pœna consumat. Quod si aliquis rusticorum, vel cujuslibet loci homo, causas nefandæ litis attulerit, inter ipsa initia comprehensus fustuarie subdatur protinus ulioni ; et pompatus mala nota [Ms., vota] corrigat, qui prius occultum facinus excitare tentabat. Est enim conventus iste et nimia celebritate festivus, et circumjectis provinciis valde proficuis. Quidquid enim præcipuum aut industriosa mittit Campania, aut opulenti Bruttii, aut Calabri peculiosi, aut Apuli idonei, vel ipsa potest habere provincia, in ornatum C pulcherrimæ illius venalitatibus exponitur, ut merito tam ingentem copiam iudices de multis regionibus congregatam. Videas enim illic collucere pulcherrimis stationibus latissimos campos, et de amœnis frondibus intextas subito momentaneas domos, populorum constantium lætantiumque discursum. Ubi licet non conspicias operam mœnium, videas tamen opinatissimæ civitatis ornatum. Præsto sunt pueri ac puellæ, diveras sexa atque ætate conspici, quos non facit captivitas esse sub pretio, sed libertas ; hos merito † parentes vendunt, quoniam de ipsa D famulatione proficiunt. Dubium quippe non est, servos posse meliorari, qui de labore agrorum ad urbana servitia transferuntur. Quid vestes referam innumera varietate discretas? Quid diversi generis animalia nitore [Alii, nitere] pinguisima? Ubi tali cuncta taxatione proponantur, ut quilibet emptor fastidiosissimus invenitur. Sic de illo commercio nemo ingratus redit, si cuncta probabilis disciplina componit. Est enim et locus ipse camporum amœnitate distensus, suburbanum quoddam Consiliniatis [Jur : Forte, Consilini] antiquissimæ civitatis, qui a conditore sanctorum fontium Marci-

et filia nostræ multæ sunt nimis : accipiamus pro pretio eorum frumentum, et comedamus et vivamus. Quod et tempore Maximini imperatoris accidisse testatur Euseb. Ovid. viii Metamorph. :

Et tandem demisso in viscera cœni
Filia restabat, non isto digna parente,
Hanc quoque vendit inops.

FORN.

lianum nomen accepit. Hic erumpit aquarum perspicua et dulcis ubertas : ubi in modum naturalis antri absidis fabricata concavitas sic perspicuos liquores emanat, ut vacuum putes lacum, quem non dubitas esse plenissimam. Hic perlucidus usque ad fundum patet, ut aspectibus tuis aërem potius apparere judices, non liquorem. Æmulatur serenum diem aqua subtilissima; nam quidquid in imo geritur inoffensa aeris [*Ms., Grul. et Cuj., ocalis*] claritate monstratur. Colludunt illie gregatim lætissimi pisces, qui ad manus poscentium [*Ms. et Forn., pascentium*] sic intrepidi veniunt, tanquam se noverint non esse capiendos; nam qui tale aliquid præsumpsit efficere, mox poenam Divinitatis cognoscitur excepsisse. Longa sunt illius fontis memoranda describere. Veniamus ad illud singulare munus sanctumque miraculum. Nam cum die sacratæ noctis precem a baptismatis cæperit sacerdos effundere, et de ore sancto sermonum fontes emanare, mox in altum unda prosiliens, aquas suas non per meatus solitos dirigit, sed in altitudinem cumulumque transmittit.

* Similia narrat de fontibus miraculose reperi solitis tempore paschali pro baptizandis Paschasius episcopus Lilibetanus, in epistola ad Leonem pa-

A Erigitur brutum elementum sponte sua, et quadam devotione solemnè præparat se miraculis, ut sanctificatio Majestatis possit ostendi. Nam cum fons ipse quinque gradus tegat, eosque tantum sub tranquillitate possideat, aliis duobus cernitur crescere, quos nunquam præter illud tempus cognoscitur occupare. Magnum stupendumque miraculum, fluente labentia sic ad humanos sermones vel stare, vel crescere, ut eis credas audiendi studium minime defuisse. Fiat venerabilis [*Jur., memorabilis*] omnium sermone fons iste cælestis. Habet [*Ms., habeat*] et Lucania Jordanem suum. Ille exemplum baptismatis præstitit, hic sacrum ministerium [*Jur., mysterium*] annua devotione custodit. Quapropter et reverentia loci, et utilitas rei dare debet populis sanctissimam pacem; quia cunctorum iudicio sceleratissimus habendus est, qui talium dierum gaudia temerare contendit. Relegantur populis et proponantur ista quæ diximus, ut cum inulta esse minime creduntur, excedendi licentia non quærat.

pam I, quæ exstat tom. II Concil. inter Epist. Leonis. Adde quæ de fontibus Hisp. refert Gregor. Turon. JURET.

LIBER NONUS.

141 EPISTOLA PRIMA.

HILDERICO REGI VANDALORUM ATHALARICUS REX.

Conqueritur de nece Amalfridæ ab Hilderico illata. Tum mittit legatos, apud quos crimen excuset. Quod si renuerit, bellum ipsi minuitur.

Durissimum nimis sorte constringimur, ut quos ante dulces parentes diximus, nunc eis causas amarissimas imputemus; quas nemo potest relinquere, qui pietatis noscitur monumenta cogitare. Quis enim nesciat divæ recordationis Amalfridam, generis nostri decus egregium, violentum apud vos reperisse lucis occasum; et quam habuistis pridem dominam, passi non estis vivere nec [*Ac., nunc*] privatam? Hæc si contra fas parentelæ gravis esse videbatur, remittit ad nos debuit honorabilis, quam magnis supplicationibus expetiistis. Parricidii genus est, ut quam vobis fecerat affinem conjunctio regis, nefandis ausibus in ejus vos interitum misceretis. Quid tantum mali a suo conjugè relicta promeruit? Si successio debebatur alteri, nunquid femina in eo ambitu potuit inveniri? Mater quinimo haberi debuit, quæ vobis regna transfudit. Nam et hoc nobilitati vestræ fuisset adjectum, si inter Hasdirigorum stirpem retinissetis Amali sanguinis purpuream dignitatem. Hoc Gothi nostri ad suum potius opprobrium intelligunt fuisse tentatum. Nam qui dominæ alienæ gentis intulit necem, oratio ejus parentum visus est despexisse virtutem, quando nemo quod rescandum [*Gr. et Cuj., ulciscendum; Forn., recusandum*] credit, putat esse tentandum. Et morali ideo ratione commoniti, per illum et illum legatos nostros verbis prius a vobis expetimus æquitatem, exspectantes qualis excusatio

C tantis casibus afferatur. Nam etsi quodlibet negotium in tali persona fuisset enatum, nobis debuit intimari, ut et nostro iudicio periret, quæ se pessimis actibus miscuisset. Restat ut naturalis ejus fugatur occasus. Impossibilia non dicimus, nova non quærimus: illum atque illum tradite, per quos facta res debeat elucere. Sit in eis totius causæ absoluta probatio, sine bello, sine cæde, aut nos efficiat placatos, aut vos reddat obnoxios. Quod si creditis esse temneandum, nec vos ad rationabilia responsa componitis, conditione initæ pacis absolvimur, qui læsi fœderis vinculo non tenemur. Vindicet nunc superna majestas scelus qualibet arte commissum, quæ ad se clamare profertur fraterni sanguinis cædem impiam.

II.

EDICTUM ATHALARICI REGIS.

D *Protegit curiales ab omni injuria, indicta vexatoribus, aut decem librarum auri multa, aut corpora pœna.*

Qui reipublicæ statum et generale eupit stare fastigium, ad universa debet esse sollicitus: quia non est salus in corpore, nisi quam et membra poterint obtinere. Injuria unius loci compago tota concutitur; et tanta convenientiæ vis est, ut unum vulnus ubique credas accipi, quando illa cœperit condolere. Respublica siquidem non est unius civitatis cura, sed totius regni provisa custodia. Quapropter si quid ex ipsa minuitur, in origine dispendia sentiuntur. Minus enim habere necessæ est, cui aliquid perit. Et ideo diversarum civitatum pervigil nos cura sollicitat, ne permissa longius mala nostra possint gravare palatia.

Arbor, quam florere vides, quam summa **142** conspicis viriditate lætari, subterraneo succo fecunditatis animatur, reddens in superficiem quod continet in radice. Hominum quoque vultus magna hilaritate decoratur, si visceribus sanis gravamen nullius sentiat læsionis. Sic regnum jure dicitur integerrimum, si nusquam fuerit imminutum. Hoc fieri potest, cum undique submovetur effrenata licentia, nec datur ausus menti malignæ sub abominabili libertate peccare. Curiales, quibus a provida sollicitudine nomen est, gravissima dicuntur infestatione quassari; ut quicquid eis honoris causa delegatur, ad injuriam potius videatur esse perductum. O nefarium scelus, importabile malum! Quando debuit reipublicæ serviendo proficere, tunc libertatem suam cum fortunis videtur amittere. Quocirca edictali programme definimus, ut si quis versatus [*Ed.*, vexatus] fuerit in injuria, aut in dispendio curialis, vel aliqui^d ei (præterquam jussum fuerit a nobis, vel ab aulicis, quorum interest, potestatibus) imponere fortasse præsumperit, aut decem librarum auri dispendio feriat, ipsi qui tale aliquid pertulerit nihilominus profuturum, aut, si facultas vindictæ non sufficit, per fustuaria supplicia laceretur, et reddat debitum pœnis, quod non potuit compensare pecuniis; ita tamen ut quæ pro publica utilitate fuerint delegata, ingenua sollicitudine compleantur, quando plus incipiunt debere, quos alienas iniquitates non permitimus sustinere. ^a Prædia curialium, unde maxime mediocribus parantur insidiæ, nullus ^b illicita emptione pervadat, quia contractus dici non potest, nisi qui de legibus venit. Circa sajonom et militantium molestias judicium protegantur auxilio. Ab ipsis quoque moderatoribus eos nostra vindicavit auctoritas; quanto gravius pleotendus est, si ille cui delegatur auxilium, probetur inferre detrimentum! Erigite colla, depressi; sublevate animos, malorum sarcinis ingravati; date studium recuperare quæ vos male cognoscitis amisisse. Unicuique civi urbs sua respública est. Administrate civitatum sub consentanea voluntate justitiam. Ordines vestri æquabiliter vivant. Nolite gravare mediocres, ne vos merito opprimere possint potiores. Pœna ista peccati est, ut unusquisque in se recipere possit quod in alterum protervus exercuit. Vivite juste, vivite continenter; quia vix audet quisquam in illos excedere, in quibus culpas non potest invenire. Grues moralem noverunt exercere concordiam; inter quas nullus primatus quæritur, quia iniquitatis ambitus non habetur. Vigilant vicissim, communi se cautela custodiunt, ipse pastus alternus est. Sic honor nullis [*Ms.*, nullus] adimitur, dum omnia sub communionem servantur. His etiam volatus vicaria æqualitate disponitur: ultima fit prima; et

^a Venditio prædiorum curialium non valet, nisi fiat causa probata apud acta præsidis, l. 2, C. *De off. ejus qui vic. al. jud. obt.*, vel præfecti prætorio ex nov. Majoriani de curialibus. Qui prædium curiale emit, sine decreto curiali venditori restituit prædium cum fructibus, nec tamen ab eo pretium recipit, vel mæliorationes. Æquum igitur est, ut qui ad eam em-

quæ primatum tenuit, esse posterior non recusat. Sic quadam communionem sociatæ sibi sine regibus obsequuntur, sine dominatu parent, sine terrore famulantur. Voluntarie serviendo liberæ sunt, et invicem se diligendo muniuntur. Quorum morem scriptores rerum naturalium contuentes, politiam quamdam inter ipsas esse commemorant, quas civico affectu vivere cognoverunt. Has si vos imitemini, omnes a vobis pravitatum calumnias excluditis. Nam vos, qui recti vota recipitis, habetis per leges potestatem in civibus vestris. Non enim incassum vobis curiam concessit antiquitas, non inaniter appellavit minorem senatum: ^c nervos quoque vocitans ac viscera civitatum. Quid in ista appellatione non habeatis, vel potentia, vel honoris? Nam qui senatui comparatur, B a nullo genio claritatis excluditur.

EPISTOLA III.

BERGANTINO VIRO ILLUSTRIS, COMITI PATRIMONII, ATHALARICUS REX.

Jubet ut chartarium mittat ad massam Rusticianam, in cujus visceribus aurum latet, et illud curet effodi. Tum aurificum industriam describit.

Si labor omnis assiduus adeo diversos exigit fructus, ut aurum argentumque solita commutatione [*Ac.*, communionem] mercetur, cur non ipsa diligenter exquirimus, propter quæ poscere alia videbamur? Italia dives inferat nobis et aureos fructus. Omnis proventus [*Ac.*, proventus] acquiritur, ubi metallum fulvidum reperitur. Nam quid necesse est terram multiplici fecunditate lassari, si ipsa magis pretia in ea potuerint inveniri? Frumenta vobis usualiter natura, industria suffragante, concedit; passim se vina profundunt; metallum raro proditur, ut studiosius expetatur. Quapropter ad massam juris [*Ac.*, ruris] nostri Rusticianam, in Brutorum provincia constitutam, magnitudinem tuam jubemus chartarium destinare; et si (ut ab artifice harum rerum Theodoro dicitur) memoratis rebus terra fecunda est, officinis solemniter [*Gr.* et *Cuj.*, officii solerter] institutis, montium viscera perquirantur; intretur beneficio artis in penetrata telluris, et velut in thesauris suis natura locuples inquiretur. Cameris [*Ac.*, cavernis] enim ingeniosa præsumptione revolutis, talpinum animal imitantes, itinera fodiunt, quæ nullis antepatuerunt. Sic ambitio nil relinquit absconditum, nec ubi interdum sustinere possit extremum. Intranct homines caligines profundas, vivunt sine supernis, exsulant a sole; et dum sub terris compendia quærent, nonnunquam lucis gaudia derelinquunt. Est aliquando illis ruina via sua, et reditus procurare nequeunt, qui pedibus suis semitas operosis manibus effecerunt. Sed quibus cautior ars, vita felicior est: intrant egentes, exeunt opulenti; sine furto divitias rapiunt,

ptionem accesserit pretium amittat et sumptus. *Bross.*
^b Idem epist. ult. lib. vii. Justinian. Novell. 401
 vetat τὰς οὐσίας τῶν βουλευτῶν κατ' οὐδὲνα τρόπον ἀλλοτριῶσθαι τῆς βουλῆς τῆς πόλεως ἢς εἰσι βουλευταί. *FORN.*
^c Nervi civitatum curiales ex novell. Majoriani de curialibus. *JURET.*

optatis thesauris sine invidia perfruatur, et soli sunt A hominum qui absque ulla nundinatione pretia videantur acquirere. Mox enim ut supernæ luci fuerint restituti, minuta quæque graviora discernentibus aquis a genitrice terra separant; ac fictilibus recondita, vasta fornace decoquant, donec solvantur utiliter in liquorem. Rivos quoque de flamma venientes tanto igne 143 depurgant, quousque pulchritudinem sui prodant, quam terrena viscera, ne cuperentur, absconderant. Vincitur natura, dum eam meliorat industria. Pulchrior est dum arserit, potior dum decoxerit; quia tantum crescit ad pretia, quanta fuerit sinceritate mundata. Origo quidem nobilis, sed de flamma suscipit vim coloris; ut magis credas inde nasci, cujus similitudine videtur ornari. Sed cum auro tribuat splendidum ruborem, argento confert B albissimam lucem; ut mirum sit unam substantiam tradere quod rebus dissimilibus possit aptari. Proinde quidquid ad exercendam hujus artis peritiam pertinere cognoscitis, ordinatio vestra perficiat; ut et terra Brutiorum ex se tributum, quod dare possit, inveniat, quæ fructibus copiosa luxuriat. Decet enim ut inter tanta bona, nec illa desint quæ putantur esse præcipua. Cur enim jaceat sine usu [Ed., Nir., Ga., Gr. et Cuj., cultu] quod honestum potest esse compendium? Aurum siquidem per bella quærere nefas est; per maria, periculum; per falsitates, opprobrium; in sua vero natura, justitia. Honesta vero sunt lucra per quæ nemo læditur, et bene acquiritur quod a nullis adhuc dominis abrogatur. Gryphes aurum jugiter leguntur effodere, atque hujus metalli C inspectione gaudere: quibus quoniam non est ambitus lucri, cupiditatis crimine non dicuntur accendi; scilicet, quia omnis actus in qualitate propositi est, et non est vituperandum quod nulla fuerit voluntate lascivum. Sint ergo sedula operatione continui quæstus, invidiam non paveant; quod ars dicitur, a crimine liberatur.

EPISTOLA IV.

ABUNDANTIO PRÆFECTO PRÆTORIO ATHALARICUS REX.

Decernit ut Agenantiam, uxorem Campaniani, et liberos ex albo curialium expungat, et in possessorum numero collocet.

Felix querela est, quando leges pietate superantur; et beata conditio subjectorum, si cognoscant illum aliis miserum, quem et sibi optant esse proprium. Neque enim ob aliud curiales leges sacratissimæ ligaverunt, nisi ut cum illos soli principes absolverent, indulgentiæ præconia reperirent; hoc est, ubi dominus adversum sua judicia amabili concertatione dissentit: quando et ipsius quædam justitia est, ut qui pius dicitur, districtiois termino minime teneatur. Nam et iste quidam rationabilis ordo est, militia tandem solvere, qui impares laboribus probantur existere. Curialis enim, si nulla valetudine corporis continetur, ad solas deceptiones apponitur;

^a Hoc ideo dicit, quia curiales tractabant tributa, et ab illis distributionum forma procedebat, ut Jur. et. dicit se notasse ad Symmach. lib. ix, epist. 10.

^b Panis gradilis, de gradibus dari solitus civibus

et tum adesse quid proderit, si eum contingat defectum viribus inveniri? Similis quippe est absentis, a quo non potuerint imperata compleri. Deinde dum curia multiplici numerositate lætetur, non videtur percussa damnis paucos perdidisse de plurimis. Quapropter illustris magnificentia tua Agenantiam, uxorem Campaniani viri disertissimi, in Lucania provincia constitutam, filiosque eorum de albo curiæ suæ faciat diligenter abradi, ut ventura posteritas nesciat fuisse, quod vetatur abigere [Jur.: Forte, obicere; Ms., obigere]: quia calumnia non præsumitur, ubi aliqua probatio non habetur. Proinde in possessorum numero potius collocentur, ^a passuri nihilominus molestias quas ipsi aliis ingerebant. Ad tributa enim solita turbabuntur; faciem compulsoris horrebunt (a potestatibus jussa prius venisse nesciebant), et votiva ignorantia fatigati, formidare delegata incipient per quæ antea timebantur. Nam et ex ea parte bonis moribus vixisse probandi sunt, quando perpetiuntur inter illos otiosi vivere, quorum se non cognoscunt odia meruisse. Alioqui [Niv. et Ga., aliqui] non paterentur sub illis esse, quos se cognoscebant malis actibus incitasse. Fruantur ergo beneficio principali; vivant remissa pace tranquilli, quæ fuerant in actionum suarum qualitate compositi.

EPISTOLA V.

EPISCOPIS ET HONORATIS ATHALARICUS REX.

Constituit ut qui in annonæ charitate frumenta abiderunt, illa moderato pretia vendant.

Possessorum territorii vestri querela comperimus, C supra temporis necessitatem quorundam civium suorum execrabilem sustinere sævitiam, dum primo tempore panicii speciem coemptam in propriam redegere substantiam, spectantes charitatem mediocribus gravem, ut parcius reponentibus detestabilem inferant nuditatem, quando homines in famis periculo constituti rogantes offerunt quos se spoliare posse cognoscunt. In necessitate siquidem pecuriæ pretii nulla contentio est, dum patitur quis induci, ne possit aliqua tarditate percelli. Hæc igitur vota damnantes, præsentibus direximus portitores, ut sive in gradu ^b, sive in aliis locis frumentorum condita potuerint invenire, tantum sibi unusquisque dominus, vel familiæ suæ retineat, quantum se expendere posse cognoscit: reliquum periclitantibus vendat, præsentibus scilicet harum gerulis, qui ad eam rem destinati esse noscuntur: moderata tamen pretii quantitate, qua eum constiterit a suis provincialibus comparasse; ut nec nimium gravetur qui emit, et aliquo compendio foveatur ille qui distrahit. Quapropter libentibus animis implete quæ jussa sunt; quia vobis debetis in hac parte consulere invicem, ne dum charitatem nimiam quæritis, scelestum vobis aliquid potius (quod absit) optetis. Ne quis ergo venditionem sibi impositam conqueratur, sciat libertatem in crimine non requiri; sed illud boni ingenii magis esse,

sine pretio, ut ex singulis fere legibus tit. 17, lib. xiv, C. Theod., ostenditur. Prudentius, lib. 1 contra Symmach. Cujacius, ad tit. de conditis in public. horr., lib. x Cod. Form.

si non festinet excedere. Vendat itaque sub justa ratione, qui distrahit. Si consentit, operatur laudem suam; si discrepat, nostrum facit esse præconium: quando botium est jubentis, si iustitia imponatur invit.

144 EPISTOLA VI.

PRINISCANIO ATHALARICUS REX.

Permittit ut ad balneum Baianum sanitatis causa se conferat, militiæ tamen emolumenta per id tempus percepturus.

Cum diuturnis laboribus excubares, ita te imbecillitate corporis assersis graviter sauciatum, ut nec ad famam militiæ percipiendam possis occurrere, ad quam constat voto te præcipiti festinasse, metuens nè per absentiam tui ab ipsis pene faucibus dulcissimus tibi fructus videatur auferri, postulans etiam ut, argenti corporis necessitate constrictus, Baiani lavacri siccitate laxeris. Dignum plane quod inter præmia summa præstemus; ut sicut conferimus victis spem, ita tribuamus supplicantibus salutem. Quapropter et a vinculo te emolumentii terroris absolvimus, et prædicti lavacri munere sublevamus, ut, primum mentis gaudio recreatus, facilius membrorum recipias sospitatem. Naturalis siquidem cura est, ægris dare lætitiã; nam fac invalidum gaudere, sanatus est. Perge igitur ad amœnam recessus: perge ad solem, ut ita dixerim, clariorem: ubi, salubritate aeris temperata, terris blandior est natura. Illic miraculis alta cogitatione perpensis, cum arcibus mundi mens humana colloquitur, nec admirari desinit quæ ibi agi posse cognoscit: primam Nerei fluentia marinis deliciis esse completa, tot portus naturæ prudentia terrenis sinibus intermissos, tot insulas nobiles amplexu pelagi dotatas; deinde immensam Averno stagnem mare, ubi ad voluptatem hominum vita tegitur [*Ms.*, regitur; *Cuj. et Gr.*, gignitur] ostreorum; industriaque mortalium fieri ut res alibi fortuita ibi semper appareat copiosa. Quantis ibi molibus marini termini decenter invasi sunt! Quantis spatiis in visceribus æquoris terra promotæ est! Dextra lævaque greges piscium ludant. Claudantur alibi industriosis parietibus copiosæ deficiæ, captivi teneantur aquatici greges; hæc ubique sub libertate vivaria sunt. Adde quod tam amœna est suscepta piscatio, ut ante epulosum convivium intuentium pascat aspectum. Magnum est enim gaudium desiderata cepisse: sed in hujusmodi rebus gratior est plerumque amœnitas oculi quam utilitas captionis. Sed ne longius evagemur, inter Neptunias gazas habitare creditur, cui otia Baiana præstantur. His itaque rebus deficiosa exercitatione saginati, ad pulcherrima lavacra contenditis quæ sunt et miraculis plena, et salutis qualitate pretiosa. Nam etsi hominum cura fabricata noscuntur, naturalibus certe ministeriis exhibentur. Fornaces ibi non robora convecta succendunt: cessante flamma, ibi perpetuus calor operatur; illic globi fumiferi nesciuntur: aura est purissima, quæ ministrat vapores, sudores provocat delicias anhelos;

A et tanto a communibus balneis salubrior invenitur, quantum ab trænana industria celsior est natura. Videas illic undas perpetuis fumare gurgitibus, quæ ita videntur lavantium explere desideria, ut humano credas studio temperatas. Cedat Corallici pelagi laudata semper opinio; assurgat Indici maris de albarum candore fama locupletior. Quid mihi cum pretiis, si animus non fruatur optatis? Baianis fitoribus nil potest esse præstantius, ubi contingit et dulcissimis deliciis vesci, et impretriabili munere sanitatis expleri. Fræere igitur bonis nihilominus expetit. Nostris beneficiis ad tua emolumenta pervenies. Baianis remediis consequere rem salutis.

EPISTOLA VII.

REPARATO PRÆFECTO URBIS ATHALARICUS REX.

Multis laudibus patrem socerumque ejus extollit. Tum illi præfecturam urbanam confert.

B Post parentum claras administrationes bene conferuntur posteris eminentissimæ dignitates; dum nullius acquiescit ingenium jacere intra æstimationem suorum, quandoquidem honestus ambitus est quos sequimur tempore, velle præconis anteire. Ad dicitur etiam quod priscorum degmatibus eruditi opinionis gratia delectentur augeri. Nam quanto se unusquisque melioribus cognoscit artibus studuisse, tanto amplius grandiora præsumit appetere. Dudum itaque illustris recordationis genitoris tui respublica sensit Romana diligentiam. Comitivæ siquidem largitionum præsidens, functus etiam vicibus præfectorum, prætorianam egit integerrime dignitatem: curiam reparans, pauperibus ablata restituens; et quamvis liberalibus studiis fuerit impolitus, placere non omisit industrius: quoniam naturaliter per se commendari potest bonum ingenium, etiam cum rebus accedentibus non videtur ornatum. Sed hoc quantum est ad tuarum notitiam litterarum. Doctrina siquidem quos ab imperitis discernit, sapientibus amica societate conjungit; cui perfacile est ornare generosum, quæ etiam ex obscuro nobilem facit. Crescit quoque præclaris meritis tuis quod in affinitatis gratiam te talis elegit, quem semper contigit de iudicii sui integritate prædicari: moribus communis, conscientia singularis, qui se semper suis moribus, et amicorum conversatione, et sua fecit probitate laudari. Qualem ergo suo sanguini æstimandus est sociasse, qui nunquam improbum vel communioni suæ decrevit adjungere. Et idbo licet primævus ventas ad honorem, post tanti viri iudicium ineptam est te dicere non probatam. Nam si bene illis suggerentibus in extraneis causis placidas aures præbeamus, cur magis in genere suo eorum iudicia non sequamur, ubi semper studiose sibi prospiciunt, etiam qui in aliis actibus frequenter excedunt? Alique ideo, quod feliciter dictum est, per indictionem illam urbanæ tibi tribuamus insulas dignitatis; ut sicut in illo ordine primus, ita habearis et meritorum laude præcipuus. Pene siquidem terrarum oculis habetur,

• Vide Tiraquellum, lib. de Nobilitate, cap. 3, ubi probat doctrina effici nobiles Jun. Google

quod in illa civitate peragitur. Quem jam sibi iudex placatum faciat, si illum senatum tantæ benignitatis offendat? Quid sit maturitatis, quid prudentiæ, in ordinis ipsius æstimatione cognoscis; cujus primæva germina mox ut adoleverint, Patres vocantur. Adolescentia illis inchoat a maturitate consilii: tractant juvenes cum modestia senum [Alii, senium], ubi morum pondus in flore permittitur quod vix alibi cana ætate generatur. Talem te ergo habita moderatione tractabis, 145 ut cum tot proceres ad curiam vocas, dignam ante illos sententiam tuæ voluntatis aperias. Nimis quippe arduum est tale aliquid inter illos dicere, quod nequeat tantis prudentibus displicere. Ideoque non unius dignitatis vir æstimandus est qui ab illa turba doctorum bonum potuit referre iudicium. Nam si gratum est vel sub raritate prædicari; quid illi gaudii provenire possit, quem tot nobilium vota laudaverint? Justitiam dilige; oppressis te dignanter impende; redde laudes posteris tuis, quas tu a maioribus [Jur. V. C., melioribus] accepisti.

EPISTOLA VIII.

OSUM [Ed., OSUM] VIRO ILLUSTRIS, COMITI, ATHALARICUS REX.

Mittitur denuo ad Dalmatarum atque Suaviæ provincias regendas.

Propositi nostri est honestos labores palma remunerationis ornate, ut vicissitudine qua proveci gaudent desides mordeantur, sibi que imputare possint quod clementissimis temporibus iudicii nostri præmia non merentur. Atque ideo illustrem magnitudinem tuam, Deo juvante, ad Dalmatarum atque Suaviæ provincias iterum credidimus destinandam; ut quidquid pro utilitatibus nostris esse cognoscas, æquabili ordinatione disponas, populumque nobis devotum per tuam justitiam facias esse gratissimum, quia dominorum laudibus applicatur, cum se probabiliter tractat electus. Non exempla aliena perquiras; memor esto quæ feceris, et non indiges admoneri. Quid est enim quod de tua quisquam debeat actione dubitare, quando ipsis provinciis adhuc propria bona redolere cognoscis? Quodammodo jam debitum est illi velle præstare, apud quem scis te fuisse laudabilem. Obedientibus enim juste indulgetur animus; et quos scimus memores honorum, indubitanter eis denuo præbemus affectum. Ætas quidem tua proveci est, sed actus quoque maturior, Quid enim nunc subripere valeat, in quo nec juvenis reprehensibilis fuit? Sed hæc in domni avi nostri regno fecisti: nunc talia demonstra, ut temporibus nostris reservasse videaris quidquid prohibitatis addideris.

EPISTOLA IX.

UNIVERSIS GOTHIS ET ROMANIS ATHALARICUS REX.

Significat se misisse ad Dalmatias regendas comitem Osum, et Secerinum, quibus ut obediunt imperat.

Per provincias nobis Deo præstante, concessas tales viros cupimus destinare, qui sint armis præditi, et iustitia gloriosi; ut absit a vobis et extraneorum gentium metus, et calumniosis non pateatis

insidiis: quia non minus est malum bellicum vitasse, quam sæva discussionis evadere. Ipsa est enim vera securitas, quæ de nulla iudicis impietate formidat. Atque ideo, quod Deo auspice dictum sit, illustrem comitem Osum, et palatio nostro clarum, et provinciis longa conversatione notissimum, Dalmatiis decernimus præsidere. Cui pro utilitate nostra jubenti parere procurate; quoniam tantam ejus estis justitiam frequenter experti, ut et sine regia iussione ei deberetis priorum memores obedire. Habet enim proprium jus ille, qui justus est; nam etsi terrere minime [Jur. legit minimæ] potestatis erigitur, æquitate tamen suadente semper auditur. Simul etiam et virum illustrem Severinum ad vos æstimavimus dirigendum, ut compositi consona voluntate possint vobis laudanda præcipere. Nam si disparibus calamis convenit unum melos efficere [Ms., Gr., Cuj., edicere], multo magis viris prudentissimis aptum est justa concordia [Ed., cordis] voce suadere. Verum ut primordia nostra a præstitis inchoarent, clementissimumque dominum in ipso regni limine sentiretis, per quartam indictionem [Anno Christi 526], quod a vobis augmenti nomine quærebatur, illustrem virum comitem patrimonii nostri nunc iussimus remove. Hoc etiam insuper vobis concedentes, cum (Deo propitio) supradictum virum ad nostra obsequia venire fecerimus, tales homines destinare, per quos possimus evidenter agnoscere quemadmodum in futurum census doceatur impositus; ut si gravatos vos esse cognoscimus, pro parte vobis qua visum fuerit, considerata æquitate, relevemus. Ita sit ut habeatis spem et futuri beneficii, qui estis jam pro parte remedia consecuti. Quapropter servare vos convenit utilitatibus nostris, quando ea quæ magis sperare precibus potuistis, ultro contulit munificentia principalis. Sic enim tradente clementissimo nobis auctore didicimus, ut a subjectorum beneficiis non vacemus. Disciplina videlicet imperandi est, amare quod multis expedit; quoniam respublica nimium soliditatis accipit, si tributarium facultas illæsa constiterit.

EPISTOLA X.

UNIVERSIS POSSESSORIBUS, DEFENSORIBUS SYRACUSANÆ CIVITATIS, VEL UNIVERSIS PROVINCIALIBUS ATHALARICUS REX.

Relaxat quæ illis præter consuetudinem imposita fuerunt tributa, concessa facultate iis qui a censitoribus vexati fuerint apud principem conquerendi.

Dudum quidem vobis ortum nostri imperii æstimavimus nuntiandum; nunc decet subsequi beneficium pro lætitia augenda cunctorum; et quibus fuit gratissimus noster extortus, sit illis regalis animus in aliqua parte munificus. Crescere nobiscum, Deo præstante, cuncta desideramus; quia vere ille noster est census, quem lætus possessor exsolvit. Profunde subtrahimus pecunie quod augmentetur gloriæ; et avari ad laudes, profuse nituntur sublevare cultores. Pridem divæ memoriæ domini avus de suis beneficiis magna presumens (quia longa quies et culturam agris præstitit, et populos amplavit)

intra Siciliam provinciam sub consueta prudentiæ suæ moderatione census statuit efflagitari; ut vobis cresceret **146** devotio, quibus se facultas extenderat. Sed illius prædicanda justitia locum nostræ benignitati præparavit; ut quod ei offerri juste potuit, nos clementi animo, quasi illata stipendia, donaremus; et quodam præsagio mentis divinæ fecit etiam pium, cui parabat imperium. Atque ideo per quartam feliciter indictionem (*Id est, Anno Christi 526*) quidquid a vobis supra consuetudinariam functionem augmenti nomine vel petebatur, vel constat exactum, liberalitas nostra concedit. Quod etsi juste potuistis pendere, gloriam vos potius nostræ largitati jubemus inferre. Sed ut latius extendatur nostra clementia, suavemque dominum impensis beneficiis sentiatis, quidquid a discussoribus [*Alii, discursoribus*] novi census per quintam indictionem (*Anno Christi 527*) probatur affixum, ad vestram eos fecimus deferre notitiam; ut quod rationabile fuerit æstimatum, libentibus animis perferatis, quia nullum hædit observata justitia. Sed ne credatis per ordinatorum tantum arbitrium vos gravari, si quis est qui de eorum facto æstimet conquerendum, ad remedia nostræ pietatis occurrat, ut judicantes corrigamus, qui etiam non rogati beneficia clementer indulsumus. Nam et gloriosæ recordationis dominus avus noster de eorum commotus fuerat tarditate, ut erat altæ prudentiæ perscrutator, æstimans eos tandiu in provincia non sine nostro gravamine residere, quos repetita jussione censuerat jam redire. Sed nos, quos decet implere quidquid ille sub æquitate disposuit, Deo auxiliante, ejus nunc in vobis inchoata perficimus. Reddite modo largitati nostræ prosperrimum votum et fidele servitium. Habetis principem, qui vobiscum beneficiis probatur exortus; et quod subjectis dulcius est, augetur ingenio benevolo cum ætatis augmento. In quam rem Quidilaneum sajonem nostrum credimus dirigendum, per quem vobis jussa prosperrima, Deo largiente, pandantur.

EPISTOLA XI.

GILDLE VIRO SUBLIMI, COMITI SYRACUSANÆ CIVITATIS
ATHALARICUS REX.

Prohibet quominus quidquid tributorum per Victorem et Witigisclum de quarta indictione est adjectum, a possessoribus exigant.

Ad Victorem et Witigisclum spectabiles viros, Siciliæ provinciæ censitores, præcepta nostra direximus, ut quidquid possessoribus tributariæ functionis per eos nuper videtur adjectum, de quarta indictione non exigant, quia gravis est ejus rei illatio, ejus adhuc justitia non probatur. De ordinationibus vero eorum nobis fecimus instructiones deferri, ut si æstimatis viribus quidquid æqualitate sit dispositum, debeat permanere moderatum. Sin vero aliquem contra rationem constat esse prægravatum, nostro relevetur arbitrio; ita tamen, ut si aliquid per quartam indictionem (*Anno Christi 526*) probatur illatum, possessoribus sine aliqua immi-

nutione reddatur: quia sine querela suscipi debet onus impositum, quod longis temporibus constat esse portandum [*Gr. et Cuj., solvendum*]. Nunc, quod restat, provinciales vos convenit admonere, ut quibus beneficia dedimus, eorum devotionem per omnia sentiamus; et quod debetur principi, grato animo videatur exsolvi.

EPISTOLA XII.

VICTORI ET WITIGISCLIO VIRIS SPECTABILIBUS ATHALARICUS REX.

Jubet ut si quid super tributarium solidum per quartam indictionem a provincialibus exegerint, sine aliqua imminutione reddant.

Tarditas vestra apud gloriosæ memoriæ domnum avum nostrum merito vos fecit esse suspectos, quos etiam secundis [*Ed., seris*] præceptionibus creditur admonendos; ut relicto tandem provincialium gravamine, ad ejus deberetis justitiam festinare; et nunc quoque suspicionis maximæ fecit augmentum, ut nec ad initia nostra voluissetis occurrere, quod libera conscientia potuisset optare. Et ideo præsentis auctoritate censemus, ut si quid super tributarium solidum per quartam indictionem (*Anno Christi 526*) a provincialibus exegistis, sine aliqua eis imminutione reddatis, quia supra veterem census nulla indictionis prædictæ eos volumus damna sentire. Hoc etiam addendum esse credidimus, quoniam amore clementiæ errores nolimus invenire, ne coacti potius reseceamus quod salva justitia dissimulare non possumus; ut si aliquem studio læsistis pravo, vestro magis emendetis arbitrio, quia hoc est propria delicta corrigere, quod et non facere. Et ne forsitan credatis longinquitatis difficultate latere quæ gesta sunt, Siculis fiduciam vos dedimus subsequendi. Videte nunc si voces possitis ferre querulas, quas etiam nostra invitavit auctoritas. Admonuimus igitur quos pios decet esse. Jam suo vitio videtur accusari, qui spontanea noluit voluntate corrigi [*Gr., Niv., Ga., vitavit*]. Suo vitio videtur accusari, qui spontanea voluntate noluit corrigi].

EPISTOLA XIII.

WILLE VIRO ILLUSTRIS, COMITI PATRIMONII ATHALARICUS REX.

Præcipit ut domesticis qui comitibus provinciarum obsequuntur, supra ducentos solidos et decem annonas curet quinquaginta solidos annuos adjungi, regis rationibus imputandos.

Magnitudinis taxæ suggestione comperimus de domesticorum excessibus qui destinatis comitibus obsequuntur provinciales damnis plurimis ingravatos; quod credimus emolumentorum parvitate nutritum, quia sub quadam excusatione peccare creditur, cui necessaria non præbentur. Et ideo speciali beneficio generalia compendia largientes, magnitudini taxæ præsentis auctoritate præcipimus ut supra ducentos solidos et decem annonas quas hactenus acceperunt, a quinta feliciter indictione quinquaginta eis solidos annuos faciatis incunctanter adjungi.

qui nostris rationibus debeant imputari; ut dum mater criminum necessitas tollitur, peccandi ambitus auferatur. Si quis autem jussionum nostrarum improbus temerator extiterit, ut aliquo casu **147** in damnis provincialium aut præjudiciis implicetur, emolumentis careat universis: quia ille dignus est præmia consequi, qui parere cognoscitur æquitati. Ideo enim a nobis accipit, ne ab aliis quærat. Nostrum dare, nobilitas est: dona regalia quamvis parva sublimant: quia simul et meritorum gratiam reperisse creditur, qui principali munere sublevatur.

EPISTOLA XIV.

GILDIE VIRO SUBLIMI, COMITI SYRACUSANÆ CIVITATIS, ATHALARICUS REX.

Decernit ut quidquid a provincialibus pro reparatione murorum fuit extortum, aut restituatur, aut reficiendis manibus impendatur. Tum reprehendit eum, quod substantias mortuorum sine aliqua discretionem justitiæ nomine fisci caduci vindicaret. Insuper dicit provinciales conqueri se conventionibus omnimodis gravatos. Denique statuit ut edicta a Theodorico pro componendis Siculorum moribus promulgata ita custodiantur, ut sacrilegii reus habeatur, quisquis ea violare aliquatenus tentaverit.

Provincialium Siculorum nobis est suggestione declaratum quædam a tua potestate fieri, unde eorum fortunæ videantur affligi. Quod ideo leviter accepimus, quia ipsi vindicari præterita noluerunt. Constat enim esse dubium, quod concedit adversarius; et percelli non potest jure, cui mavult querulosus ignoscere. Sed ut suspiciones iniquas futuris casibus abrogemus, observanda jugiter præsentis jussione decernimus, ut nec isti aliquid de futuro metuant, nec tu per ignorantiam quæ dicuntur incurras. Prima fronte pro reparatione murorum pecunie diversis provincialibus dicuntur extortæ, cum tamen nulla exinde sarrexit promissa constructio. Hoc si constat admissum, aut muri exinde pro eorum munimine construantur, aut unusquisque recipiat quod ei probatur incompetenter ereptum. Nimis enim absurdum est spondere munitiones, et dare civibus execrabiles vastitates. Quorundam etiam substantias mortuorum, sine aliqua discretionem justitiæ, fisci nomine caduci te perhibent titulo vindicare, cum tibi hoc tantum de peregrinis videatur esse commissum, quibus nullus hæres, aut testamentarius, aut legitimus invenitur. Nefas est enim ut quod a nobis præcipitur, a te nostro nomine per injuriam vindicetur. Præterea conventionibus se gravari omnimodis ingemiscunt; ut ad judicium deducendi pene tanta videantur amittere, quanta vix probantur addicti dispendia sustinere. Vocatio enim judicis spes justitiæ debet esse, non mæcta. Nam ipse juste suspectus redidit, ante cujus audientiam gravamina sentiuntur. Unde censemus ut si vestra conveniunt decreta pulsatos, tantum commodi percipiat executor, quantum gloriosus dominus avus noster pro honoribus persona-

rum debere sajones accipere, expressa quantitate, constituit. Commodum enim debet esse cum modo. Nam si mensuram æqualitatis excesserit, vim sui nominis [*Jur.*, amoris] non habebit. Si vero tua jussione conventio destinatur, dantaxat in illis causis atque personis, ubi te misceri edicta voluerunt, median portionem executor accipiat, quam de præceptis regis sumere potuisset, quia non potest convenire justitiæ ut tantum a te directo tribuatur, quantum pro reverentia nostræ jussionis offertur. Si quis autem saluberrimi constituti temerator extiterit, in quadruplum jubemus ablata restitui; ut quod delectatione cupiditatis admittitur [*Ms. et Ac.*, amittitur], asperitate dispendii vindicetur. Edicta vero gloriosi domni avi nostri, vel universa præcepta, quæ ad Siciliam pro commonendis [*Ed.*, commovendis; *Jur.*, forte, componendis] universorum moribus destinavit, sub tanta volumus obedientia custodiri, ut sacrilegii reus habeatur quisquis belluino motibus [*Ed.*, moribus] excitatus munimen tentaverit irrumperæ jussionum. Duorum negotia Romanorum, etiam his invitis, ad tuum diceris vocare judicium, quæ, si cognoscis facta, ulterius non præsumas, ne dum vis judicium incompetenter quærere, reatum potius videaris invenire. Memor enim prius debes esse edicti, qui inter alios mavis a te sequenda constitui. Alioqui tota tibi decernendi auctoritas tollitur, si a te illa regula minime custoditur. Ordinariis judicibus administrationum suarum potestas illibata servetur. Cognitores suos legitima turba comitetur. Observationum illarum non mordearis invidia. Gothorum laus est, civilitas custodita. Tota ad vos fama confluit, si vobis rarus [*Niv.*, *Gam.*, *Gr. et Cuj.*, rarius] litigator observet. Vos armis jura defendite, Romanos sinite legum pace litigare. Navigiis vecta commercia te suggerunt occupare, et ambitu cupiditatis exosæ solum antiqua pretia definire; quod non creditur a suspicione longinquum, etiamsi non sit actione vicinum. Quapropter si rumorem hujusmodi vitare festinas, episcopus civitatis et populus conscientiæ tuæ testes assistant. Omnibus placeat, quod ad cunctorum necesse est pertinere fortunas. Pretia debent communi deliberatione constitui, quia non est delectatio commercii, quæ jubetur invitis. Quocirca sublimitatem tuam jussis præsentibus credimus admonendam, quia excedere nolumus quos amamus; nec aliquid de talibus sinistram patimur dici, per quos aliorum mores putamus esse corrigendos.

EPISTOLA XV.

JOANNI PAPA^a ATHALARICUS REX.

Decreta promulgat saluberrima in simoniacos juxta antiqua senatusconsulta.

Si antiquis principibus studium fuit leges exquirere, ut subjecti populi delectabili tranquillitate fruere-
nt, multo præstantius est talia decernere, quæ possunt sacris regulis convenire. Absint enim ^a a no-

^a Hujus nominis secundo, ejus ad Justinianum imp. epistola, ac Justiniani ad ipsam extat in l. ult. *Interclaras*, C. *De summ. Trin. et fid. cathol.*, de quo infra, hoc lib., epist. 17, et lib. xi, epist. 2: Pape Bo-

nificii II, prædecessoris scilicet tui. Forn.

^b L. ult., C. *De pact.*, supra, lib. i, epist. 5; lib. ii, epist. 15; lib. viii, epist. 28. Forn.

stro saeculo damnosa compendia. Illud tantum vere possumus lucrum dicere, quod constat divina iudicia non punire. Nuper siquidem ad nos defensor Ecclesiae Romanae flebili allegatione pervenit, cum apostolicæ sedi peteretur antistes quosdam nefaria machinatione necessitatem temporis aucupatos ita facultates pauperum extortis promissionibus ingravasse, ut, quod dictu nefas est, etiam sacra vasa emptioni **148** publicæ viderentur exposita. Hoc quantum fuit crudele committi, tanto gloriosum est adhibita pietate resecari. Atque ideo sanctitas vestra statuisse nos presenti definitione cognoscat, quod etiam ad universos patriarchas atque metropolitanas ecclesias volumus pertinere, ut a tempore sanctissimi papæ Bonifacii, cum de talibus prohibendis suffragiis patres conscripti senatusconsulta nobilitatis suæ memores considerunt: Quicumque in episcopatu obtinendo sive per se, sive per aliam quamcunque personam aliquid promississe declaratur, ut execrabilis contractus cunctis viribus effretur. Si quis autem in hoc scelere deprehenditur fuisse versatus, nullam relinquimus vocem: verumetiam si aut repetendum, aut quod acceptum est non reddendum esse crediderit, sacrilegii reus protinus habeatur, accepta restituens compulsione iudicis competentis. Justissimæ siquidem leges, ut bonis aperiant, ita claudunt malis moribus actionem. Præterea quidquid in illo senatus decretum est consulto, præcipimus in eos modis omnibus custodiri, qui se quoquo modo per interpositas quascunque personas scelestis contractibus miscuerunt. Et quia omnia debent sub ratione moderari, nec possunt dici iusta quæ nimia sunt, cum de apostolici consecratione pontificis intentio fortasse pervenerit [*Jur. V. C.*, provenerit], et ad palatium nostrum producta fuerit altercatio populorum, suggerentes nobis intra tria millia solidorum cum collectione chartarum censemus accipere. A quibus tamen minus omnes idoneos rei ipsius consideratione removemus, quia de ecclesiastico munere pauperibus est potius consulendum. Alios vero patriarchas, quando in comitatu nostro de eorum ordinatione tractatur, in supradictis conditionibus atque personis intra duo millia solidorum jubemus expendere. In civitatibus autem suis tenuissimæ plebi non amplius

quam quingentos solidos se distributuros esse cognoscant. Reliquos accipientes, et edicti præsentis, et senatusconsulti nuper habiti pœna constringat, sed et dantes canonum severitas resequatur. Vos autem, qui patriarcharum honore reliquis præsidetis Ecclesiis, quoniam [*Ac.*, quem] constitutio nostra ab illicita promissione liberavit, restat ut bona imitantes exempla, sine aliquo Ecclesiarum dispendio dignos majestate pontifices offeratis. Iniquum est enim ut locum apud vos habeat ambitus, quem nos laicis divina consideratione perclusimus. Quapropter si quis apostolicæ præsulem Ecclesiae, vel patriarcharum episcopum, sive per se, sive per parentes, aut servientium quascunque personas aliqua suffragii crediderit ambitione promovendum, et ipsum reddere accepta definimus, et quod est canonibus statutum, eum modis omnibus esse passurum. Si quis vero quæ dederit, aut promiserit, eodem superstite timuerit publicare, ab hæredibus, vel pro hæredibus ejus Ecclesia repetat, cujus suffragio antistes deprehenditur ordinatus, nota infamiae nihilominus superstites inurente. Reliquos quoque ordines sub eadem fieri restrictione præcipimus. Quod si forsitan dolosæ machinationis invento sacramentis persona intercedentibus fuerit obligata, ut salvo statu animæ commissam iniquitatem neque approbare possit, neque audeat accusare, damus licentiam quibuslibet honestis personis in singulis quibusque civitatibus apud iudices competentes hoc crimen deferre; et quidquid ex ea potuerit probatione recolligi, ut ad probationem [*Atii*, approbatione] insequentes animemus, tertiam partem iudicatæ rei ille [*Ac.*, illius] percipiat, qui tale facinus voluerit publicare. Reliqua ipsis Ecclesiis proficiant, quæ violentur extorta, aut in fabricis earum, aut in ministeriis nihilominus profutura. Decet enim ad usus bonos convertere quæ voluit perversitas inimica fraudare. Quiescat igitur malignantium prava cupiditas. Quot tendunt qui a fonte præclusi sunt? Recolatur et timeatur Simonis justa damnatio, qui emendum credidit totius largitatis Auctorem. Orate igitur pro nobis, edicta nostra custodientes, quia divinis noscitis convenire mysteriis. Sed quo facilius principis votum universorum mentibus innotescat, hoc sensu-

^a Vide l. 51, *Quemquam*, C. *De episc. et cler.*, novel. *Quo oportet episcopum eligere*, cap. 9, *Platinam*; in *Canone*, pag. 88; et in *Bonifac.*, 3, pag. 75. **JURET.**

^b Quarum interventu fraudes sæpe fiunt, l. 18, *Deferre*; l. 45, *In fraudem*. § *Conductor*; l. 46, *Confertur*, § *Quod a praside*, de jure fisci; l. un., de mulieribus quæ se prop. serv. junx.; l. un. C. *De cont. jud.*, l. 9, *Quamvis*, de reb. eor.; Cicero in *Cluent.* de Avilio se Asinium simulante: Qui supposita, inquit, persona falsum testamentum obsignandum curavit; novel. 124, *περι δικαζουμένων*. Quod enim plerique per se ipsi verentur, id per alios non verentur efficere; ut Stolo, qui cum legem rogasset, ne quis plusquam 500 jugera possideret, supposita filii emancipati persona, nihil possidere inventus sua ipsius lege damnatus est. *Varro*, lib. 1, cap. 2, de *Re rustica*; *A. Gellius*, lib. xxi, cap. 1; *Plin.* lib. xviii, c. 3. **FORX.**

^c Justinianus, cum sine suffragio, id est pecunia ac sordibus, magistratus deferri prohiberet, novel. 8, gravissime adiecit nundinationem magistratuum omnium scelerum fontem esse, iniquitatis principium ac finem, ἀγορολογεῖν τὰς ἀρχὰς πάσης ἐστὶ πονηρίας προοίμιόν τε καὶ πέρας: quanto magis ambitum largitionum et sordes ecclesiasticorum munerum ex sacerdotiorum collatione fugere necesse est! *Concilium Chalcedonense*: Εἰ τις ἐπίσκοπος ἐπι χρήμασι χειροτονιαν ἐποιήσῃ, καὶ τις πρῶτον κτήνη γενῆν τὴν ἀπυτον χάριν, etc. Qui pretio gratiam, quæ vendi nequit, vendiderit, etc. C. *Si quis episcopus*, c. *Sanctorum*, 1; c. *Ex nullis*, 1, q. 3. Hanc venalitatem etiam *Anthemius* detestatur, l. *Si quemquam*, C. *De episc. et cler.* Exstant et pontificum de simonia constitutiones lib. v *Decretal.* Eodem pertinet sequens *Athalarici* ad *Salvantium episc.* 16. **FORN.**

tui, hoc populis per præfectum Urbis præcipimus intuari; ut generalitas agnoscat nos illos persequi, qui majestati divinæ potius viderentur adversi. Vos quoque hoc universis quos Deo propitio regitis episcopis intimate; neque sit alienus a culpa, qui potuit agnoscere constituta.

EPISTOLA XVI.

SALVANTIO VIRO ILLUSTRIS, PRÆFECTO URBIS, ATHALARICUS REX.

Jubet ut edictum suum et senatusconsulta de abigenda simonia tabulis marmoreis incidantur, et ante atrium basilicæ sancti Petri collocentur.

149 Grata res est cuncta profutura vulgare, ut generale fiat gaudium, quod potuit esse votivum. Alioqui læsionis causa nascitur [Gr. et Cuj., nascitur], si beneficia potius occultantur. Dudum siquidem B senatus amplissimus a splendore suo cupiens maculam fœdissimæ suspicionis abradere, provida deliberatione constituit ut in beatissimi papæ consecratione nullus se abominabili cupiditate pollueret, pœna etiam constituta, qui talia præsumere tentavisset: non injuria, quia tunc electi vere meritum quaeritur, cum pecunia non amatur. Quod nos laudantes, et augentes inventum, ad beatissimum papam direximus constituta, quæ his ante lata præfulgent, ut ab honestate sanctæ Ecclesiæ profanus ambitus auferatur. * Hoc vos ad notitiam senatus et Romani populi volumus sine aliqua dilatione perducere, quatenus cunctorum figatur cordi quod cupimus omnium studio custodiri. Verum ut principale beneficium et præsentibus hæreat sæculis, et futuris C tam definita nostra quam senatusconsulta tabulis marmoreis præcipimus decenter incidi, et ante atrium beati Petri apostoli in testimonium publicum collocari b. Dignus enim locus est, qui et gloriosam mercedem nostram, et senatus amplissimi laudabilia decreta contineat. In quam rem illum direximus, quo redeunte noscamus impleta quæ jussimus. Incertum enim videtur habere quod præcipit, cui rerum effectus tardius innotescit.

EPISTOLA XVII.

SALVANTIO VIRO ILLUSTRIS, PRÆFECTO URBIS, ATHALARICUS REX.

Decernit ut liberet quosdam, nobiles Romanos, qui pro sola seditionis exortæ suspitione in carcere

* Hic obiter animadversione digna duco quod senatusconsulta ad diuturnitatem marmoreis tabulis incidi jussit Athalaricus, ut olim æreis, l. 2, de orig. jur. Plato in Minoe refert Talum regem Cretæ pagos quotannis lustrantem leges æneis tabulis cælatas circumtulisse, indeque Ærei nomen ei inditum, ἐν χαλκοῖς γραμματίοις ἔχων γραμματίους τοὺς νόμους, ὅθεν χαλκοῦς ἐκλήθη. Alterum, quod in edito et conspicuo loco, nempe atrio beati Petri collocentur, quo cuique pateant, et de plano legantur. Sic idem Plato, lib. II de Legibus, præcipit rerum venalium leges medio in foro columnis affigi, ... ἐν στήλῃ τεύοντα τῆς ἀρχῆς νόμιμα. Demosthen., Philipp. 3, Γράμματα τῶν προγράφων τῶν ὑμετέρων δικονόμων ἀ ἐκείνοι κατέθεντο, εἰς στήλην χαλκῆν γράψαντες εἰς ἀκρόπολιν. FORNER.

b Leges olim in atris ecclesiæ locabantur, Cujas in lib. I Feud., tit. 17; et lib. III Capit. Car. Mag., tit.

definebantur, et permittit eis ut se justis legibus vindicent.

Si principes antiqui mœnia Romana in populorum exquisivere lætitiā, ne cives illis merito singulares aliquid commune cum cæteris possiderent, nefas est inter tot rerum jucunda eos longam sustinere tristitiā, quia exsultatio civitatis illius generale votum est; dum necesse est lætari reliqua, si mundi caput gaudere proveniat c. Apostolici siquidem papæ Joannis et procerum nostrorum relatione cognovimus illum et illum Romanos pro sola suspitione seditionis tam longæ custodiæ pœna maceratos, ut cuncta civitas mœrorem de illorum continua calamitate contraxerit, ut eis nec dierum festivitas, nec ulla (quæ apud nos [Ms., vestros] est gratissima) nominis sui dignitas subveniret. Quod nobis pro sui facti acerbitate displicuit, ut qui in judicio convicti minime feruntur, debita malis tormenta cruciatuque pertulerint. Et ideo magnitudinem tuam jussis præsentibus admonemus, ut quocunque loci reperire potueris eos, absolvere non moreris. Quos etiam si aliquo reatu involutos esse claruerit, intercessionibus supradictis eos jam a metu liberos esse censemus. Si vero innocentes se tormenta sustinuisse confidunt, damus querelis eorum liberam vocem, ut justis legibus vindicent quod iniquis ausibus pertulerunt: quia nolumus innocentes a iudicibus deprimi, quos ad eorum præsidia constat elevari. Revocentur nunc ad lætitiā pristinam Romani; nec nobis credant placere posse, nisi qui eos eligunt modesta æqualitate tractare. Intelligent parentes nostros pro sua quiete laboriosa subiisse pericula, nos autem multis expensis agere ut illi debeant garrula exsultatione gaudere. Nam et si quid inique vel acerbe hactenus pertulerunt, non credant a nostra mansuetudine negligendum, qui nec nobis otia damus, ut illi secura pace ac tranquilla lætitiā perfruantur: cito sentiant quia nos amare non possumus quos illi pro suis excessibus horruerunt. Nam quorum gratiam impetrare possunt, qui suis civibus displicere meruerunt; et dum tempus habuissent amoris publici, egerunt unde juste debeant execrari [Ms. A., exsecari] ?

XVIII.

EDICTUM ATHALARICI REGIS.

1. Contra pervasores bonorum alienorum. 2. Contra

Quomodo. Sic rector Ecclesiæ. Vide novell. 8 Justiniani, in fine. JURET.

* Theodoretus, in Epistol. ad Roman. ait magistratus publicanos, et τοὺς ἐπαγγέλλοντας τὰς χάριτας, tributorum exactores, provinciarum præsidēs a Roma manare, ut quæ Romæ siant, omnibus nota esse debeant. Hinc Justinianus, in præfatione Pandectis præfixa, de conceptione Digestorum, tradit consuetudinem Romanæ urbis sequendam ab omnibus civitatibus, quia Roma caput orbis terrarum, ἐπιτομή τῆς οἰκουμένης, ut scribit Athenæus: orbis compendium, et communis omnium patria, l. 53, Roma, D. Ad municip. : Romanæ tamen civitatis ita demum sequi oportet, si non sit corruptum exemplum. Et ut eleganter Proculus: Non tam spectandum quid Romæ factum sit, quam quod fieri debeat, l. 12, Sed licet, D. De offic. præsid. FORNER. Digitized by Google

affigentes titulos nomine publico. 3. Contra obliuiscetes callide et perverse sententiam principum. 4. Contra dividentes aliena matrimonia. 5. Contra adulteros. 6. Contra eos qui duabus uxoribus copulabantur. 7. Contra concubinos et concubinas. 8. Contra eos qui terrore donationes extorquebant. 9. Contra maleficos. 10. Contra homicidas. 11. Contra eos qui in una causa secundo a iudicibus ordinariis provocabant. 12. Contra violatores edictorum tam ipsius quam Theodorici.

150 Provide decrevit antiquitas universitatem edictis generalibus admoneri, per quæ et delictum omne corrigitur, et excedentis verecundia non gravatur. Cuncti enim sibi æstimant dici, ubi nullum constat exponi; et similibus sit innocenti, quem contigerit sub commanone purgari. Hinc et nostra vere pietas custoditur, dum feriato gladio nascitur metus, et provenit sine cruore correctio. Commovemur enim placati; mimamur otiosi; et clementer irascimur, quando vitia sola damnamus. Diu est quod diversorum querelæ nostris auribus crebris susurrantibus insonarunt, quosdam civilitate despecta affectare vivere belluina sævitiâ; dum regressi ad agreste præcipium, jus humanum sibi æstimant feraciter odiosum. Quos nunc apte iudicavimus comprimendos; ut eo tempore inimica bonis moribus crimina persequamur, quo hostibus reipublicæ divina virtute resistimus. Utrumque quidem noxium, utrumque pellendum; sed tanto gravius grassantur vitia, quanto magis probantur interna. Unum recumbit in altero. Facilius quippe inimicorum acies cadunt, si nostro ævo delicta subducimus.

1. Primum humano generi noxiam pervasionem (sub qua nec dici potest civilitas, nec haberi) severitate legum, et nostra indignatione damnamus: statuentes ut sanctio divi Valentini adversum eos diu pessime neglecta consurgat, qui prædia urbana vel rustica, despecto juris ordine, per se suosque præsumpserint, expulso possessore, violenter intrare; nec aliquid de ejus districtione detestabili volumus temperatione mitigari: insuper addentes ut si quis ingenuorum ad satisfaciendum legi superius definitæ idoneus non habetur, deportationis protinus subiaceat ultioni: quia plus debuit cogitare jura publica, qui se noverat alibi non posse sustinere vindictam. Iudices igitur competentes, ad quos potest admissum facinus pertinere, si, invasorem cum possint amovere, pertalesint tenere præsumpta, et adepti singuli honore priventur, et fisco nostro tantum fiant obnoxii,

^a Vide l. *Si quis in tantam. Cod. Theod. De vi, § 68. Gn. et Cui.*

^b Solius fisci est titulus alienis prædiis imponere; nec licet privato, vel suis rebus potentiorum, alienive proprios aut publicos imponere titulos, imprimere signa, suspendere regia vela, sive, ut Ambrosius loquitur, cortinas regias: qua de re exstant multi loci in Novellis et in Codice; quin etiam Ecclesiæ titulorum impositio interdictis synodo a Gregorio Mauricii Augusti tempore habita: a fisco igitur solo jure imponuntur, videlicet testato, publicis personis presentibus et solemnii juris ordine servato. Gregorius etiam in quadam epistola queritur de Stephano quodam chartulario, quod nomine fisci loca singulorum invaderet, ac titulos imponeret indicta causa. Brass.

^c Pervadere, supra, lib. 1, epist. 15, et alias sæpe.

A quantum præsumptor potuit et addici, in auctoribus tamen facinoris manentibus constitutis. Quod si quis in tantam raptus amentiam, tyrannico spiritu juri publico parere neglexerit, viribus præpotens [Ac., præposteris] destinati officii spreverit paucitatem, relatione judicis nostris auribus notabilis ingeratur, ut indulta executione sævionem, ultionem sentiat vigoris regii, qui obedire noluit cognitori.

2. Et quia summis principibus juris communiione vivendum est, si quis, ^b legum ordine prætermisso, nomine publico titulos præsumpserit affigere, in tantum possidenti fiat obnoxius, quantum sanctio superius memorata testatur. Merito enim et sacrilegii poena percussit, qui iniquo ^c pervasionis pondere ausus est majestatem regii nominis ingravare. Litis quoque expensas judicio superatus exsolvat: quod hinc dantur fomenta detestabilis jurgii, cum improbi vincuntur illæsi; nec dolet calumniantibus pudoris damnium, si evaserint dispendia facultatum.

3. Si quis autem de nostris scriiniis aliquid crediderit promovendum, adversario suo, quantum ad causam ejus pertinet, de consecuta [Ms. et Ac., consueta] serie jussionum nihil æstimet supprimendum: ni fecerit, careat impetratis; vel si aliquid ex eo agere tentaverit, nihilominus habeatur infirmum; quia illos solos volumus uti beneficiis nostris, quos non cognoscimus studere versutiis.

4. Qui suasionem pleetenda matrimonia dividere nititur aliena, ipsius conjugium habeatur illicitum; ut magis contigisse sentiat sibi, quod in altero malignus exercere tentavit. Si vero pro conjunctionibus charitate privatur, futurum matrimonium illi jure denegamus: quia non meretur jugalis reverentiæ præmia consequi, qui in genialis tori ausus est divisione grassari. Sed ne aliquos hujus sceleris reos ultio nostra derelinquat, illos quos spes non habet præsentis conjugii, vel futuri, si quid in alienos thalamos dolosa machinatione præsumpserint, facultatum suarum media portione priventur, statim fisci juribus applicanda. Si vero prohibente pauperie in aliquorum substantia nequierit vindicari, poena relegentur exilii: ne, quod dictu nefas est, ideo videantur comminationem juris publici evadere, quia vilissimæ noseantur subjacere fortunæ. Sed hæc de sollicitatoribus affectus alieni pietas nostra decrevit.

5. Cæterum in adulteris totum districtissime volu-

Pervasionis actio, l. 5, l. 6, C. Theod. *De denunt. et edit. rescript. Novell. Valentin. 12, de episc. aud. Idem mendam ex cap. 25 lib. v Eymologiarum pridem sustuleramus, quod tamen in recentissima editione repetitam, persuasio, pro pervasio, scriptum vidimus. Quid quod et aliis auctorum libris insidet? Viruvius, lib. 12, cap. 4, fin.: Singulis mensibus sol signa persuadens (pro, pervadens) arguet et minuit diem et horarum spatia. Salvianus Massiliensis episcopus, lib. iv de Providentia, ubi divitum rapinas increpat, persuasionibus præpotentem, etc. Idemque, lib. v, his eodem verbo citra mendam utitur, pervasoribus et pervasionibus. Euseb. quoque Emisensis, homil. 11, de Pascha: Pervasorem derelinquit, remanet prædæ deceptus, et raptor orbatus. Forn.*

mus custodiri, quidquid divali potuit commonitione A ratione firmata, et usualia jura publica, sub omni censemus restrictionis robore custodiri; quæ tanto munimine se legunt, et nostra quoque jurisjurandi interpositione cingantur. Quid per multa discurrimus? Legum usualis regula, et præceptorum nostrorum probitas ubique servetur b.

6. Uno tempore duabus nemo copuletur uxoribus : quia se noverit rerum suarum amissione plectendam. Nam aut libido est, et recte perfrui non sinitur : aut cupiditas, et jure nuditate damnatur.

7. Si quis autem superflua turpique cupidine conjugali honestate despecta, ad concubiæ elegerit venire complexus : si ingenua fuerit, jugo servitutis cum filiis suis modis omnibus addicatur uxori ; ut illi se per honesta judicia sentiat subdi, cui per illicitam [Ac., pollicitam] libidinem credidit posse præponi. Quod si ad tale flagitium ancilla pervenerit, excepta pœna sanguinis, matronali subiaceat ultioni ; ut illam patiatur judicem, quam formidare debuisset absentem.

8. Donationes nullius terror extorqueat : nullus acquirere per fraudem, vel execrabilem lasciviam concupiscat. Sola enim honestas merito capit lucrum de legibus. In allegationem justissimæ largitatis illam restrictionem volumus custodiri, quam pro veritate sollicite legalis sanxit antiquitas. Sic enim, ut ipsa testatur, et fraudi non patebit occasio, et veritati major crescit auctoritas. Alioqui nulli præcipimus videri firmum, quod ipse conditor, non implendo quæ leges vel jura præcipiant, fecit incertum.

9. Maleficos quoque *, vel eos qui ab eorum nefariis artibus aliquid crediderint expetendum, legum severitas insequatur : quia impium est nos illis esse remissos, quos cœlestis pietas non patitur impunitos. Qualis enim fatuitas est, Creatorem vitæ relinquere, et sequi potius mortis auctorem? Turpis actus ex toto sit a iudicibus alienus. Nemo faciat quod jura condemnant : quia decretali pœna plectendi sunt, qui se prohibitis excessibus miscuerunt. Quid enim in aliis damnent, si ipsi se inhonesta contagione commaculent? Sit etiam sub divitibus tuta mediocritas.

10. A cœdis temperatur insania. Nam præsumptio manuum actus probatur esse bellorum, maxime in eis quos tuitionis nostræ munit auctoritas. Si quis autem contra facere improba præsumptione tentaverit, violator nostræ jussionis habeatur.

11. Appellari a subjecto iudicibus ordinariis in una causa secundo non patimur : ne quod ad remedium repertum est innocentis, asylum quodammodo videatur esse criminosis. Si quis vero velita iterare tentaverit, negotio privatus abscedat.

12. Sed ne, pauca tangentes, reliqua credamur noluisse servari, 151 omnia edicta tam nostra, quam domini avi nostri, quæ sunt venerabili delibo-

* Constantinus : Cæteri quos maleficos ob facinorum magnitudinem vulgus appellat, l. 5, C. De malef. et mathem., de quibus libro IV, epist. 22. FORN.

b Vide Novell. Theod. titul. 44, Ne duciani, etc. Et Justiniani Instit., titul. de pœna temere litigantium. JUART.

c Superioris edicti in senatu recitatio, ex Rom. instituto, quo leges et constitutiones imperatorum in senatu recitate confirmabantur, l. 8, Humanum, C. de legibus et senatusconsult., quem morem nos alias fusius exponemus. FORN.

EPISTOLA XIX.

SENATUI URBS ROMÆ ATHALARICUS REX.

Scribit se edictum duodecim capitum edidisse ; et jubet ut in senatu recitetur, et a præfecto Urbis per triginta dies locis celeberrimis proponatur.

Laudabilium jussionum causas plerumque præbet vituperabilis excessus alienus, et miro modo momenta justitiæ de iniquitatis occasione nascuntur. Silet enim æquitas, si culpa non vociferetur admissa ; et feriatum quiescit principis ingenium, quod non fuerit aliqua querela provocatum. Conquerentium siquidem vocibus adacti, et frequentium populorum de rebus quibusdam interpellatione commoviti, necessaria quædam Romanæ quieti edictali programmato duodecim capitibus, sicut jus civile legitur institutum, in ævum servanda conscripsimus : quæ custodita residuum jus non debilitare, sed potius corroborare videantur. * Hæc in cœtus vestri splendore recitentur, et per triginta dies d præfectus Urbis locis celeberrimis faciat solemniter proponi, ut nostra civilitate recognita, spes truculentis moribus auferatur. Nam qua confidentia protervus assumat quod principis agnoverit damnassem clementiam? Redeat amor omnibus disciplinæ, per quam et parva coalescunt, et potiora servantur. Ideo enim exercitus nostros, juvante Deo, crebris expeditionibus commovemus [Gr., Cuj. et Ga., commovemus], ut universitatem compositam vivere legibus sentiamus. Reddat hęc animo nostro vicissitudo præmiorum ; ut quem reipublice utilitatibus cognoscitis occupatum, rarissima querelarum aditione [Ed., editione] pulsetur. Teneant iudices legitimas restrictiones : votum fœdisignæ venalitatibus abjiciant *. Metus enacta componit, si reus crimen in iudicante non invenit.

EPISTOLA XX.

AD UNIVEROS JUDICES PROVINCIARUM ATHALARICUS REX.

Sancit ut edictum suum per triginta dies in conventibus publicis more solemniter recitetur.

Cum vos provinciis nostris, juvante Deo, annua reparatione præstemus ; nec desint iudicia per universos fines Italiæ distributa, intelligimus de inopia justitiae copiam venire causarum. Culpa siquidem vestrae probatur esse negligentiae, quoties a nobis coguntur homines legum beneficia postulare. † Nam

d Triginta diebus proposita pendebant edicta, seu leges principum, ut epist. sequenti. Exemplum apud Josephum, Antiq., lib. XIX, cap. 5. JON.

* Sordez nummariorum iudicum magistratumque his formulis graviter a Cassiodoro identidem exagitationem legitimus apud Philonem Judæum, de officio iudicis disserentem. FORN.

† Romanis imperatoribus semper maximæ curæ fuit ne litigantes in longinquis auditoriis consecrandis vexarentur sumptibus et labore. Eoque referre possum quæ scribit Justinianus, novell. 17, § Si tibi ; et

quis eligeret tam longe petere, quod in suis videret sodibus advenisse? Sed ut vobis versutas excusationes, et a duras necessitates provincialibus tollere, et a aliquibus casibus hactenus pessimo torpore neglectis edictalis programmatis definitione censuimus; ut et vobis cresceret confidentia recte iudicandi, et paulatim audacia maligna possit imminui. Quod more solemniter per conventus publicos triginta dierum facite proponi, ut iure condemnatus habeatur qui post hæc remedia manere præsumperit desperatus.

152 EPISTOLA XXI.

SENATUI URBS ROMÆ ATHALARICUS REX.

Præcipit ut professores grammaticæ, eloquentiæ et juris constituta emolumenta sine aliqua imminutione percipiant.

Filiorum causas iure ad patrum cognoscimus remississe personas; ut ipsi de illorum propectu debeant cogitare, quorum interest studia Romana proficere. Neque enim credendum est vos inde posse minus esse sollicitos, unde et generi vestro crescit ornatus, et cœtui provenit assidua lectione consilium. Naper siquidem, ut est de vobis cura nostra sollicita, quorundam susurratione cognovimus doctores eloquentiæ Romanæ laboris sui constituta præmia non habere; et aliquorum nundinatione fieri ut scholarum magistris deputata summa videatur imminui. Quapropter, cum manifestum sit præmia artes nutrire, nefas iudicavimus doctoribus adolescentium aliquid subtrahi, qui sunt potius ad gloriosa studia per commodorum augmenta provocandi. Prima enim grammaticorum schola est fundamentum pulcherrimum litterarum, mater gloriosa facundiæ, quæ cogitare novit ad laudem, loqui sine vitio. Hæc in cursu orationis sic errorem cognoscit absorum, quemadmodum boni mores crimen detestantur externum. Nam sicut musicus consonantibus choris efficit dulcissimum melos, ita dispositis congruenter accentibus metrum novit decantare grammaticus. Est grammatica magistra verborum, ornatrix humani generis; quæ per exercitationem pulcherrimæ lectionis antiquorum nos cognoscitur juvare consiliis. Hac non utuntur barbari reges, apud legales dominos manere cognoscitur sin-

gularis. Arma enim et reliquæ gentes habent, sola reperitur eloquentia quæ Romanorum dominis obsecundat. Hinc oratorum pugna civilis juris classicum canit, hinc cunctos proceres nobilissima desertitudo commendat; et, ut reliqua taceamus, hoc quod loquimur inde est. Qua de re, patres conscripti, hanc vobis curam, hanc auctoritatem, propitia Divinitate, largimur; ut successor scholæ liberalium litterarum tam grammaticus quam orator, nec non et juris expositor, commoda sui decessoris ab eis quorum interest sine aliqua imminutione percipiat; et semel primi ordinis vestri ac reliqui senatus amplissimi auctoritate firmatus, donec suscepti operis idoneus reperitur, neque de transferendis, neque de imminuendis annonis a quolibet patiatur improbam questionem; sed, vobis ordinantibus atque custodientibus, emolumentorum suorum securitate potiatur, præfecto Urbis nihilominus constituta servante. Et ne aliquid pro voluntate præbentium relinquatur incertum, mox ut sex menses exempli fuerint, statutz summæ consequantur prædicti magistri mediam portionem: residua vero anni tempora cum annonarum debita rehibitione claudantur, ne cogantur de alieno pendere fastidio, cui piaculum est vel horarum aliquo vacasse momento. In tantum enim quæ sunt decreta volumus firmissime custodiri, ut si qui ejus interest differendam putaverit hanc quasi debitam functionem, procurato more usurarum dispendia ipse patiatur, quia justa commoda laudabiliter laborantibus. [Mss., com-morantibus] plectenda cupiditate subtrahit. Nam si opes nostras scenicis pro populi oblectatione [Ed. collectione] largimur, et ea studiosissime consequuntur qui adeo necessarii non habentur; quanto magis illis sine dilatione præbenda sunt, per quos et honesti mores proveniunt, et palatio nostro facunda nutriuntur ingenia! Hæc autem presentibus litterarum magistris venerando cœtui vestro præcipimus intimari, ut sicut nos agnoscunt de suis commodis esse sollicitos, ita a se propectus adolescentium enixius noverint nos exigendos. Cesset nunc illa satyris doctoribus querulis usurpata sententia, quia duabus curis ingenium non debet occupari. Ecce jam habere tolerabile probantur hospitium: unde nunc merito, uni sollici-

novell. 25, § *Illud*, quibus adde Valentinianum, novell. 10, tit. de conf.; et Marcianum, novell. 1, *Nemin. exhib.*; Majorianum, novell. 14, de indulg. releg. Bross.

^a Ne provinciales cogantur ad comitatum principis jus petere, cavetur etiam form. 22 lib. vi, et novell. Justin. 17. Forn.

^b Vide Justiniani Pragmat. Sanction. post novellam Juliani super, cap. 22. Gr. et Cuv.

^c Honesta collectio est, ducto a voluptate ad morum cultum argumento, quo utitur Demosthenes Olynth. ii, dum Atheniensibus auctor est ut, spectaculorum voluptate posthabita, utilitati magis serviantur, et pecuniæ theatrales in usus militares transferantur: *Θεωρικά χρέματα κλείει γίνεσθαι τὰ στρατιωτικά*. Liliandus. Forn.

^d Quintil. lib. x, cap. 3. Neque enim bona fide simul se intendere animus totum potest, et quocumque respexerit, desinit intueri quod propositum erat: ob eamque causam vetat Justinianus imperator ne simul

D quis pluribus militiis det noman, et cingulum cingulo conjungat, l. 5, *Qui militare poss.* C. lib. xii Justinian. sanxit ne quis duobus magistratibus assideret, et utriusque iudicii curam gereret, l. ult., C. *De assess.* T. Livius, lib. ix de Bell. Macedon., veterem Roman. legem ostendit, duos simul magistratus, præsertim curules, ne quis capere possit, neque gerere; nec decet plures magistratus ab uno geri, cum unicum ab uno optime perficiatur opus. *ἑαυτὸν εἶναι τὸ πλείους ἀρχὰς τὸν αὐτὸν ἀρχειν, ἐν γὰρ ὑφ' ἐνὸς ἔργου ἄριστ' ἀποτελεῖται*. Aristot., lib. ii, c. 40, *Politic.* Quod ita interpretandum censeo: Cum animus in diversa negotia distrahatur: alioqui nihil vetat pluribus studiis intendi, dum unius cura ad alterum muniat viam, ut juris civilis scientiam foro iudicis que exercendis non mediocriter conducere: contraque usum forensem veræ germanæque legum cognitioni in plurimum conferre quotidie sic experimur, ut alteram sine alterius presidio suos fines vix tueri posse arbitremur. Forn.

tudini jugiter inherentes, toto vigore animi * ad bonarum artium studia transferantur.

EPISTOLA XXII.

PAULINO VIRO CLARISSIMO, CONSULI, ATHALARICUS REX.
Præclaris laudibus Paulinum ejusque familiam exornat. Tum consulatus ei confert insignia.

Indiscreti hominum mores confusique vagarentur, si aut culpa formidinem, aut virtus præmia non haberet. Sed cum utraque suis finibus propriaque terminatione claudantur, de illo **153** nefas est ambigi, qui meruit eligi judicio principali. Non enim quidquam aut odio decernimus, aut pellecti aliqua gratificatione laudamus. Electio nostra de meritis venit, et tanto quis regali animo proximatur, quanto bonis studiis societate conjungitur. Non vereamini absentes, nec sitis de principis ignoratione solliciti. Latere potest forsitan vulgare hominum genus, nesciri non potest proles senatus: quando bene noti sunt, qui meritis asseruntur; et abunde cognoscitur, quisquis fama teste laudatur. Quapropter te longissime constitutum mentis nostræ oculus serenus inspexit et vidit meritum quod non habebatur occultum. Propositum siquidem tuum celebrata dilatavit opinio, faciens fidem generis morum pondere, non ætate ^b. Neque enim fas erat ut quem familia tanta produxerat, sententia nostra in eo corrigendum aliquid inveniret. Semen generis morum fructibus reddidisti. Nihil vobis ætas longa subduxit. Antiquos in te Decios Roma cognovit; Decios, inquam, priscis sæculis honoratam prosapiem, libertatis auxilium, curiæ decus, Romani nominis singulare præconium: cui specialiter adscriptam est quod inmanissimum hostem statu reipublice periclitante evasit; et in tanta virorum fortium multitudine solus inventus est, qui patriam plus amasset. Hæc nos exempla submonendo semper accendunt: quia magnus verecundiæ stimulus est, laus parentum ^c; dum illis non patimur esse impares; quos gaudemus auctores. Et ideo, quod Deo auspice dictum sit, per indictionem duodecimam (Anno Christi 534) sume insignia consulatus; honorem quidem arduum, sed familiæ vestræ domesticum. Vos enim completis paginam consularem; vos crebro nominat ^d cursus annorum; et dum copia plurimum solet habere fastidium, vestrum nomen repetitum semper efficitur gloriosum. Huic denique generi Superna faverunt,

A præstando desideriis patrum * felicia germina [Ed., genera] masculorum. Hinc est quod in illo rerum capite collegam vix videtis extraneum: hos habetis iudices, quos parentes. O temporum singulare præconium! Curia Romana completur pene vestra familia: ecce vere nunc unum dicendum est corpus, quando constat vicini sibi generis societate permixtum. Sed non remittas animos confidentia tuorum; nec credas posse sufficere, quod tibi contigit de illorum prædicatione gaudere. Plus exigitur hæres bonorum, quando sine cessatione compellitur, qui majorum virtutibus admonetur. Adde laudes egregias senioribus tuis; sequens ætas cum aliqua opinabili novitate succedat. Nam si gloriosum est posteris avitas extendere facultates, quanto præstantius est hæreditarias aufero-
B virtutes! Mores tuos domesticos conversatione laudavimus: sed majus aliquid nunc decet publicis exhibere conspectibus, unde sibi nec ætas tenera blandiatur, nec metus quisquam vindicet, nec magister assumat.

EPISTOLA XXIII.

SENATUI URBS ROMÆ ATHALARICUS REX.

Magnopere extollit Venantium Paulini patrem, ipsumque Paulinum, quem creaverat consulem; et petit ut ejus electioni faveant.

Quid, patres conscripti, de vobis judicemus expendite, cum ad summarum culmina dignitatum germinis vestri viros quos nunquam vidimus eligamus, non fastidio negligentiae, sed honorabili præsumptione naturæ. Ad examen veniant quæ putantur incerta.
C Nam quis de illa re æstimet deliberandum, ubi nihil reputatur ambiguum? Omnes quidem benignitas nostra complectitur, sed tales veritatis testimonio prædicamus. Præcedit quidem gratia, sed sequitur incorrupta sententia. Nam sicut idem curiæ corpus est vobis, ita in unum laudabili proposito convenitis. Vos ergo dilexisse, judicium est, unde libertatis augmentum et nostri imperii crescit ornatus. Rerum causæ semper in semine sunt, fructus editus prodit auctores; et quidquid a Divinitate meremur, de felici prole colligitur. Hinc est quod patricium Venantium sub admiratione pensemus, et secunda prole gaudentem, et tot consulatibus parem. Educavit enim liberos nulla discretione laudandos, pondere moderationis æquales, ingenii vivacitate consimiles ^f, et morum
D societate vere germanos; quorum infantiam bonis

* Hac de re vide l. 1 de var. et ext. cogn.; Senec. lib. XIII, epist. 89; Plin., procem. lib. XIV. FORN.

^b Virtutis enim quam ætatis cursus celerior, auctore M. Tullio, v Phil. Nec enim cani, non rugæ repente auctoritatem asserere possunt, sed honeste acta superior ætas auctoritatis fructus præbet extremos, ut idem in Catone Majore. Itaque D. Hieronymus presbyterorum nomen non ab ætatis senio, sed morum gravitate et maturitate tractum ait. FORN.

^c Magnas verecundiæ stimulus est, laus parentum, γλώσσῃ Virgilianæ similis:

Et pater Æneas, et avunculus excitat Hector.

Hic autem Theodoricum, parentem suum, Athalaricum intelligit. FORN.

^d Per consules anni Rom. numerabantur, Athenis per eponymos, Jul. Pollux, lib VIII Onomast.: Ἔστι δ'

ἐπώνυμος οὗτος, καὶ ἀπ' αὐτοῦ ὁ χρόνος ἀριθμῆται: novell.: περὶ τῶν ὑπάτων; et nov. 47, l. 3, D. De accusat.; et supra, lib. VI, in formula consulatus: Nomen annorum, etc. FORN.

* Leges Voconia, Salicæ mares feminis prætulerunt, et jus Roman., l. In multis, de statu homin. Hoc Menander columen familiæ vocat.

Στύλο; γὰρ οἶκον παιδὶς εἶπεν ἀρβύεις. FORN.

^f Similitudo fratrum vel gemellorum gratiam conciliat, leg. 59; l. 40, Hi enim, D. De adil. edict.; Plin. lib. VII, cap. 42, de M. Antonio triumviro. Martial. lib. IX:

Quæ nova tam similes genuit tibi Leda ministros, etc.; l. 22, Proinde, ad l. Aquil. FORN.

artibus enutritam, juventutem quoque armis exercuit, formans animum litteris, membra gymnasis: tradens amicis exhibere constantiam, dominis fidem; et quidquid in illo viro gratia divina concessit, integra perfectione transmissum cernas in posteros. Jactent se alii possessione locupleti, summumque putent bonum solas esse divitias. In hac autem domo non tantum patrimonii, sed et virtutibus aditur hæreditas. Hoc est profecto quod vere divites facit, quando nullum melius potest esse compendium, quam laudibus successisse majorum. Probatum est etiam in eo bonis dispensatoribus nil deesse. Alieni continens, propria sub moderatione distribuens, et inusitata laude mirabilis, nulli gravis tot protulit consulares. Recipiat hæc audiens fructum honorum; agnoscat se præconem habere quem dominum, et inter tot lumina procerum singulariter fuisse laudatum. Nam si homines ornat semel accepisse palmatam, quid ille censendus est, qui tot meretur in filiis consulatus? Et ideo, patres conscripti, alumnus vestrum Paulinum laurea [Ms., aurea] dignitate vestimus; ut juvenus ejus, quæ fulget meritis, trabea quoque resplendeat triumphali. Hunc honorem Deciorum 154 familia non miratur, quia eorum plena sunt atria fascibus laureatis. Aliis rara dignitas ista contingit, in hoc decursu generis pene nascitur consularis. Favete ergo, patres conscripti, nostris muneribus, et vestro nihilominus candidato. Nam licet nuncupemini omnibus generaliter patres, huic etiam estis specialiter et parentes. Nomen vestrum a curæ similitudine derivatum fidelissima rerum appellatione [Ac., applicatione] confirmat: non a translaticia usitatione vocabuli, sed honora sorte nascendi. Cedant vobis hanc felicitatem Divina perpetuam; ut licet gratiam præstetis exoticiæ, prole vestra vivacius gaudeatis.

EPISTOLA XXIV.

SENATORI PRÆFECTO PRÆTORIO ATHALARICUS REX.

Enumerat dignitates quas Cassiodorus summo cum honore et integritate sub Theodorico ipsoque Athalarico gesserat. Tum illi eximius laudibus cumulado præfecturam prætorianam confert.

Si te voluntas nostra adhuc latentem aut inhonorum forsitan invenisset, gauderemus quidem reperitum; sed bene dubitarem acturum, quia spes magis quam fructus in novo est. Sed cum domni avi nostri innumeris propectibus magnoque judicio glorieris, inconveniens res est disceptationi subdere, quem vix possumus sub admiratione prædicare. Tanti quippe non examinanda, sed veneranda sententiæ est: quia non potest de factis ejus ambigi, cum et nos ab ipso cognoscamus electi; qui divinæ supplicationi semper assiduus, exegit meritis ut illa faceret quæ superna

^a Translativam usitationem, vulgarem et assuetam, et quasi neglectam vocat. Sic Plinius lib. vii, cap. 5: Translativum in Ægypto est. Lib. xxvii, cap. 2: Si mensa adsit nullum ponere, translaticivum videmus, etiam quia multas religiones pollere manifestum est. Sic etiam nostri jurisconsulti, l. 55, Si patroni, D. Ad senatusconsult. Trebellian. Sed nec illud translaticivum mittendum est. L. 1, D. De jur. patron.: Non translaticivum exsequi debet l. 1, D. Ad senatusconsult.

A gratia custodiret. Nam quem ille virum aut exercitibus præficiens cum victoria non recepit; aut judicem cingens [Ms. Niv. et Gam., ungens; Jur., : forte, augens], non justissimum comprobavit? Cum futuris rebus eum crederes habere tractatum; nam quod concepisset animus, reddebat semper effectus; miroque sapientiæ studio non habebat dubium, quod veraciter prævidebat esse venturum. Denique ex te probare possumus eximium principis institutum: quem primævum recipiens ad quæstoris officium, mox reperit conscientia præditum, et legum eruditione maturum. Fuisti nimirum summa temporum laus; ut illum sic ad omnia sollicitum inoffensa redderes famulatione securum, dum molem tantam regalis ingenii faciendæ tuæ viribus sustineres. Te in dictationibus amœnum, te ad justitiam rigidum, te habuit a cupiditatibus alienum. Beneficia quippe ipsius nulla abominabili taxatione vendebas^b; ut honor tibi ad opinionis divitias proficeret, dum minime pretio subjaceret. Hinc est quod videbaris æquissimo principi gloriosa dilectione sociatus, quia eras a vitis probabili sequestratione divisus. Interpellantium te ponderibus sapientissimus arbiter onerabas; tantumque de animi tui cognita disceptatione præsumpsit, ut in beneficii locum tuum præstaret æstantibus sine aliqua cunctatione iudicium. Quoties ille te grandævus proceribus imputavit, dum non sufficerent ad primordia tua, quos tanta longævitas ætatis instruxerat? Erat plane quod in te prædicaret eximium animum ad promerenda beneficia patulum, et contra vitia cupiditatis obstructum: dum nescio quo pacto rara est in hominibus manus clausa, et aperta iustitia. Veniamus ad magisterium dignitatem, quam non pecuniæ dignitate^c, sed morum nosceris suffragio consecutus, quo loco positus semper quæstoribus affuisti. Nam cum opus esset eloquio defæcato, causa tuo protinus credebatur ingenio. Exigebaris a benigno principe quod se tibi noverat minime commisisse; et quadam gratia præjudiciali vacabat alios laborare [Ms. Gr. et Cuj., labore], ut te sententiæ suæ copiosa laude compleret. Non enim proprios fides sub te ulla dignitas custodivit, quando conscientie tuæ constat creditum quod a multis fuit proceribus sincerissime peragendum. Nescivit quisquam de te submurmurare contraria, cum tamen de principali gratia sustineres invidiam. Derogare cupientes vicit integritas actionis, adversi tui sæpe locuti sunt coacti quod animus non habebat. Nam quælibet malitia formidat contra manifesta bona aliquid profliteri, dum generalibus odibus veretur exponi. Egisti rerum domino iudicem familiarem, et internum procerem. Nam cum esset publica cura vacuatus, sententias prudentum a tuis

Turpill.: Prævaricator est, qui translaticivum munere accusandi fungitur, id est, negligenter, non vere, nec bonæ fidei accusatoris partes implet. Bross.

^b Novell. 8, et supra, hoc lib., epist. 15 et 16. FORN.

^c Vox, dignitate, olet mendum; forte, ind:gnitate. Sic alicubi dicit Seneca ad dignitates venire per indigna. JURET.

fabulis exigebat ut factis propriis se æquaret anti-
 quis. Stellarum cursus, maris sinus, fontium miracula
 rimator acutissimus inquirebat, ut, rerum naturis di-
 ligentius perscrutatis, quidam a purpuratus videretur
 esse philosophus. Longa sunt, si cuncta proferamus:
 quin potius ad beneficia nostra convertimur, ut quod
 ab illo cognoscebatur deberi, ab hærede imperii tibi
 sentias juste persolvi. Quapropter, juvante Deo, quo
 auctore omnia prosperantur, ab indictione duodecima
 (Anno Christi 534) in præfecturæ prætorianæ te
 suggestu atque insignibus collocamus: ut probatum
 iudicem sine metu provincie suscipiant, quas hactenus
 improborum cognovimus actione fatigatas. Sed
 quamvis habeas paternam præfecturam Italico orbe
 prædicatam, aliorum tibi tamen exempla non ponimus:
 vetera moribus tuis et omnium vota [Alii, voto]
 complesti. Percurre, juvante Deo, gloriæ campum,
 quem semper a te novimus expetitum. Nam si te
 continentem (ut credimus) et dignitas ista probaverit,
 hoc est sæculi ambitiosa superasse. Solitus [Ms.,
 sollicitus] es quidem justa non vendere, sed nunc
 oportet impensius læsis per injurias subvenire.
 Invigilet incorruptibilis sensus adversus male
 consuetas manus: excludatur undique studium
 fraudulentum, quia hoc dignum est per iudicem
 provenire sincerum. Diutius quidem differendo
 pro te cunctorum vota lassavimus, ut benevolentiam
 in te 155 probaremus generalitatis, et cunctis
 desiderabilior advenires. Habet hoc enim humana
 conditio, ut celerius adepta fastidio sint: dum
 omne pretiosum vilescit oblatum; et contra dulcius
 accipitur, quod sub aliqua dilatione præstatur.
 Sed non sumus tantummodo de tuorum temporum
 laude contenti; perquire omnia ad titulos præfecturæ
 prætorianæ pertinentia, quæ aliorum visa est
 fraudare cupiditas. Non liceat quemquam
 gloriari furtis aut præjudiciis suis. Lumen
 te innumeris rebus celatis, quando nec prudentiæ
 tuæ quisquam poterit illudere, nec fidem
 aliqua oblatione lentare. Constitue et huic
 regulam dignitati, qui antea actis fascibus
 mirabilis continentie exempla præbuit. Nam
 licet omnes pene honores summos æqualiter
 egeris, habes tamen proposita conscientie bona,
 ubi nullam decet esse mensuram. Hic enim
 decorum est terminum non habere: hic honesta
 probatur ambitio, cujus etiam et nimietas placet.
 Omne siquidem prædicandum quanto profusius
 quaeritur, tanto gloriosius invenitur.

EPISTOLA XXV.

SENATUI URBS ROMÆ ATHALARICUS REX.

Scribit se Cassiodoro, quem magnopere commendat, præfecturam prætorianam concessisse.

Cumulavimus quidem, patres conscripti, beneficiis
 nostris copiosum virtutibus, divitem moribus, plenum
 magnis honoribus senatorem: cujus si merita
 consideretis, debemus omnè quod solvimus. Quia
 enim compensatione commendandus est, qui aures
 dominantium luculenta sæpius prædicatione complevit?
 Dignitates sibi creditas eximia gravitate tra-

clavit; et nisus est tempora facere, quæ merito laudarentur
 in principe. Trahebat regnantis animum veritas, et
 disertitudo dictorum; cui sic omnia retulit, ut miraretur
 ipse qui fecit. Allegavit solus quod omnes juvaret; et
 dum purpuratas auditori suo ferrierat laudes, gratiosum
 vobis nostrum fecit imperium. Commendat enim suam
 gentem, qui oratione placabili permulcet regiam
 summitatem, quando ex vobis et alter talis creditur,
 a quo similia postulentur. Patrem quoque clementiæ
 nostræ in ipsa curia libertatis qua disertitudine
 devotus asseruit! Recolitis quemadmodum facta
 ejus orator nobis excolebat, virtutes ipsius plus
 mirabiles faciens quam honores. In absoluto datur
 probare quod dicitur. Æstimate, patres conscripti,
 quali gratia potuistis ab illo respici, a quorum se
 corpore sic videbat ornari. Gloriosis quippe dominis
 gratiosa sunt præconia quam tributa: quia stipendium
 et tyranno penditur, prædicatione autem nisi bono
 principi non debetur. Quid, præconiales viri, creditis
 his tantum fuisse contentum, ut dominos niteretur
 laudare superstites, a quibus dum vicissitudo
 præmiorum forsitan quaeritur, laboris tædia non
 vitantur? Tetendit se etiam in antiquam prosapiem
 nostram; lectione discens quod vix majorum
 notitia cana retinebat. Iste reges Gothorum longa
 oblivione celatos latibulo vetustatis eduxit. Iste
 Amalos cum generis sui claritate restituit, evidenter
 ostendens in decimam septimam progeniem stirpem
 nos habere regalem. Originem Gothicam historiam
 fecit esse Romanam, colligens quasi in unam coronam
 germen floridum quod per librorum campos passim
 fuerat ante dispersum. Perpendite quantum vos in
 nostra laude dilexerit, qui vestri principis nationem
 docuit ab antiquitate mirabilem; ut sicut fuistis a
 majoribus vestris semper nobiles æstimati, ita vobis
 rerum antiqua progenies imperaret. Credimus, patres
 conscripti, et si adhuc referre volumus, beneficia
 collata superantur. Nostris quoque principiis quanto
 se labore concessit, cum novitas regni multa
 posceret ordinari? Erat solus ad universa sufficiens.
 Ipsum dictatio publica, ipsum consilia nostra
 posebant; et labore ejus actum est ne laboraret
 imperium. Reperimus eum quidem magistrum, sed implevit
 nobis quaestoris officium; et mercedes justissima
 devotione persolvens, cautelam, quam ab auctore
 nostro didicerat, libenter hæredis utilitatibus
 exhibebat. Verum his aliquid majus adiciens, primordia
 regni nostri et aranis juxit et litteris. Nam dum
 curæ litterarum regias cogitationes incesserent,
 subito a litterarum penetratibus ejectus, par suis
 majoribus ducatum sumpsit intrepidus: cui quia defuit
 hostis, moribus triumphavit eximie. Nam deputatos
 Gothos propriis pavit expensis, ut nec provinciales
 percelleret, nec fiscum nostrum expensarum oneribus
 ingravaret. Arma ejus nulla possessorum damna
 senserunt. Fuit nimirum provinciarum verissimus
 custos. Nam ille defensor proprie dicendus est, qui
 tuetur innoxie. Mox autem ut tempus clausit

• Infra, epist. seq., purpuratæ laudes; lib. viii, epist. 5, infantiam purpuratam. Forner.

navium commeatum, bellique cura resoluta est, ingenium suum legum potius ductor exercuit, sanans sine damno litigantium [*Niv. et Ga.*, signans sine litigantium; *Ac.*, sanans sine litigantium] quod ante sub pretio constabat esse laceratum. Talem Metelli in Asia, talem Catonis in Hispania legimus fuisse ducatum, qui plus de sua disciplina quam per arma laudati sunt: non injuria, quia hostem congregi varius semper eventus est; indubitata vero gloria, morum custodisse mensuram. Quid ergo? nunquid tali actione præsumens aliqua se elatione jactavit, dum est familiare hominibus extolli cum bene de se cognoverint æstimari? Nonne tanta se communione tractavit ut principis sibi gratiam ad beneficia tantum crederet esse concessam? Benevolus cunctis, moderatus in prosperis, ignorans nisi graviter lacessitus irasci. Qui cum sit justitia rigidus, ad remissiones irarum non perdurat austerus: suarum rerum distributor egregius; et dum nesciat aliena querere, novit

A propria largus offerre. Hos igitur mores lectio divina solidavit, quando semper [*Ed.*, sæpe] bene geritur, si cœlestis metus humanis motibus opponatur. Hinc enim virtutum omnium sumitur manifesta cognitio; hinc sapientia **156** veritatis sapore conditur. Sic ad omnia redditur humilis, quem imbuat doctrina cœlestis. Huic ergo, patres conscripti, Deo auspice, a duodecima indictione (*Anno Christi 534*) præfecturæ prætorianæ regendam tribuimus dignitatem; ut querelas omnes infidelium nundinatione [*Ac.*, omnes inficiatione] collectas, Deo præstante, sua integritate componat: faciatque tam nimium desideratus, ut cunctis possit esse beneficus. Adsint Superna dispositis; ut quem nos probavimus longa conversatione prudentem, prosperrimus sibi, fidelissimus nobis, utilis reipublicæ debeat inveniri; et relinquat posteris famam, per quam gloriosam sæculis suam faciat esse familiam.

LIBER DECIMUS.

157 EPISTOLA PRIMA.

JUSTINIANO IMPERATORI AMALASUNTHA [*Ms.*, AMALASUNDA; *alii*, AMALASUENTHA] REGINA ^a.

Scribit se post mortem Athalarici in consortium regni Theodahadum adscivisse, et misisse legatos qui pacis prorogationem petant.

Aleo, clementissime principum, vobis amore inhaesimus, ut distulerimus hactenus indicare ^b filii nostri gloriosæ recordationis occasum; ne amantis laceremus animum post tristia nuntiorum: sed nunc, juvante Deo, qui consuevit casus asperos in prospera commutare, illa magis elegimus in vestram deferre notitiam, de quibus, nobiscum positi, participata exsultatione gaudeatis. Juvat enim divina munera diligentibus confiteri. Perduximus ad sceptrum virum nobis fraterna ^c proximitate junctum, qui regiam dignitatem communi nobiscum consilii robore sustineret; ut et ille avorum suorum ^d purpureo decore fulgeret, et animos nostros solatium prudent-

tis erigeret. Jungite nunc vota felicia; ut, sicut nos in imperio pietatis vestræ omnia fieri prospera desideranter expellimus [*Ac.*, experimur], ita nobis favere vestram benevolentiam comprobemus. Peracto itaque nuntio, quod vobis pro ingenita clementia credimus esse votivum, addimus etiam gratissimæ legationis officium, ut pacem, quam mente semper geritis, etiam mihi retinetis esse collatam, adjectione quoque temporum proteletis. Nam licet concordia principum semper deceat, vestra tamen absolute me nobilitat; quoniam ille redditor amplius excelsus, qui vestræ gloriæ fuerit unanimitate conjunctus. Sed quoniam epistolarum brevitate universa sufficienter nequeunt expediri, salutantes reverentia competenti, quædam legatis nostris verbo vobis insinuanda commisimus; quæ consuetudine vestræ serenitatis libenter accipite, ut ab omnibus evidenter possit agnosci quod juste nobis probamus de vestra mansuetudine polliceri. Convenit enim de vobis indubitanter præ-

^a Theodorici filia, Athalarici mater, cujus virtutes et animi magnitudinem Procopius commemorat lib. 1 de bello Gothico, et lib. 1 de Bello Vandalico: ex quibus libris multa ad sequentium formularum cognitionem sumi possunt, quæ mihi subsecivo studio hæc festinantius adnotanti colligere non licuit. FORN.

^b In hoc filio educando magnam curam mater adhibuisse dicitur: corruptus tamen fuit postmodum ab æqualibus. Obiit anno Christi 552 (*Lege*, 534), cum regnasset annos decem (*Lege*, octo). FORN.

^c Theodahadum consobrinum, regni socium; qui ob multas rapinas ab ea corripitur. Sed tandem ut solus regnaret, mox eam in carcerem detrusit, deinde occidi jussit, et regnum annis quinque obtinuit. Procopius, lib. 1 de Bello Gothico; Matthæus Palmerius in Chronicis, et Herman. Contractus. FORN.

^d A regibus orto. Aurel. Prudentius, in Symmachum lib. 1, de cultu Adriani et catamiti ejus:

Nunc divi principis illum
Purpureo in gremio spoliatum sorte virili.

Theodahadus enim regia stirpe ortus erat, nempe Theodorici ex sorore Amalafreda nepos, Procop. lib.

1 de Bello Gothico, verba purpurea. Parysatis filia Cyri, et Artaxerxis mater, jubebat eum qui regem liberius esset allocuturus, verbis nitidioribus et gravibus uteretur. Plutarchus Apophtheg. : *Ἐξέλθει τὸν βασιλεῖα μέλλοντα μετὰ παύσεως διαλέγεσθαι, βουσινοὺς χρῆσθαι ῥήμασι.* Purpuratum filium dixit libri sequentis epist. 1. Crebrum et huic auctori familiare epithetum, cum quid illustre regiumque significet; ut et Ennodio in panegyrico quem Theodorico regi dixit: Usus, inquit, in **158** tuorum fidem meritorum teste purpurato. Et sub finem: Utinam aurei bona sæculi purpuratum ex te regem amplificet. Utinam hæres regni in tuis sinibus ludat, etc., sup., lib. 11, epist. 24, et lib. x; epist. 1. Procopius, sub finem lib. 11 de Bello Gothico: Theudibaldum communi omnium Gothorum consensu ex Verona accitum et ad se venientem statim veste purpurea donavit, regemque cum adstantium acclamatione et plausu creavit. Plin., lib. xxii, Coccum imperatoris dictum paludamentis scribit; qua veste et duces exercituum prius usos Plutarchus in Crasso ait. FORN.

sumi, quando et nos pro desiderio vestro in his quos A commendastis talia facimus qualia vos sperasse cognovimus.

EPISTOLA II.

JUSTINIANO IMPERATORI THEODAHADUS REX.

Significat se ab Amalasintha in socium regni assumptum, et petit ut iudicio suo saveat.

Novis regibus mos est ^a per diversas gentes pro-
vectus sui gaudia nuntiare, ut acquirant affectum
principis externi de ipsa communione regnandi. Quod
facienti mihi, piissime imperator, multo melius Di-
vina tribuerunt: quoniam vestram gratiam securus
expeto, quam præcellentissimam domnam sororem
nostram vobis pepigisse cognosco. Ab ejus enim ju-
dicio me nullatenus deviare certissimum est, quæ
tanta sapientiæ luce resplendet, ut et propria regna
mirabili dispositione componat, et promissam cun-
ctis gratiam robusta firmitate custodiat. Ideo enim
me curarum suarum fecit esse socium, quatenus et
ego illos desiderem habere reverendos, quos sibi
ipsa fecit esse pacificos: prudentiæ suæ more diju-
dicans, ut talium amicitias eligeret, qui in toto orbe
simile nil haberent. Neque enim nova est ista dilectio;
nam si decessorum nostrorum [*Ms.*, vestrorum] facta
recolatis, agnoscitis quamdam esse consuetudinis le-
gem, cum illo imperio amicitiam ^b Amalos semper
habuisse. Quæ tanto certior, quanto vetustior, quia
facile mutari non potest ^c quod per longa sæcula
custoditur. Suscipite itaque affectuosis mentibus et
nostra primordia, et domnæ sororis nostræ, cui singu-
lariter studetis, iudicio favete. Nam si me similiter
diligitis, regem quodammodo pariter efficitis. Sed
quoniam nos amplius loqui desideria novitatis expo-
scunt, et litterarius sermo narrare plurimum non
patitur, ideo tantis meritis (sicut dignum est) salu-
tationis honore completo, harum portitoribus legatis
nostris aliqua pietati vestræ delegavimus intimanda,
quia nemo utilius tractat quam qui vestræ mansuetu-
dini committere sua vota deliberat.

EPISTOLA III.

SENATUI URBIS ROMÆ AMALASUNTHA REGINA.

*Denuntiat se in societatem regni Theodahadum multis
virtutibus, multa sapientia exornatum vocasse; et
petit ut hac de causa gratias Deo referant.*

Post flebilem filii nostri divæ recordationis occa-
sum, vicit animum piæ matris generalitatis affectio; D

ut non mœroris sui causas, sed vestra potius augmen-
ta cogitaret. Quæsimus regales curas quo solatio
fulciremus. Sed auctor ille castitatis et misericordiæ
singularis, qui nobis primævum subtracturus erat
filium, maturi fratris reservavit affectum. Elegimus,
Deo auspice, consortem regni felicissimum Theoda-
hadum (*Vide Baron. tom. VII Annal., pag. 226*); ut
quæ hactenus reipublicæ molem solitaria cogitatione
pertulimus, nunc utilitates omnium junctis consiliis
exsequamur; quatenus in tractatibus duo, in senten-
tiis unus esse videamur. Astra ipsa cœli mutuo re-
guntur auxilio, et vicario labore participata mundum
suis luminibus administrant. Ipsi quoque homini dup-
lices manus, socias aures, oculos geminos Divina
tribuerunt; ut robustius perageretur officium quod
duorum fuerat societate complendum. Exsultate,
patres conscripti, et factum nostrum supernis com-
mendate virtutibus. Nihil reprehensibile desideramus
agere, quæ cum consilio alterius cuncta delegimus
ordinare. Communio siquidem regni mores asserit,
quando placibilis esse juste creditur, qui potestatis
suæ habere participem comprobatur. Reservavimus
itaque, Deo juvante, palatia viro nostri generis cla-
ritate conspicuo, qui Amalorum stirpe progenitus,
regalem habeat in actibus dignitatem: patiens in
adversis, moderatus in prosperis; et, quod difficilli-
mum potestatis genus est, olim rector sui. Accessit
his bonis desiderabilis eruditio litterarum, quæ na-
turam laudabilem eximie reddit ornatam ^d. Ibi prudens
invenit, unde sapientior fiat; ibi bellator reperit,
unde animi virtute roboretur: inde princeps accipit
quemadmodum populos sub æqualitate componat;
nec aliqua in mundo potest esse fortuna, quam lite-
rarum non augeat gloriosa notitia. Accipite quod
majus generalitatis vota meruerunt. Princeps vester
etiam ecclesiasticis est litteris eruditus ^e: a quibus
semper quidquid est pro homine [*Ed.*, honore] com-
monemur: judicare recte, bonum sapere, divina ven-
nerari, futura cogitare judicium. Necesse est enim ut
sequatur justitiæ vestigium, qui de sua sententia
causam se credit esse dicturum. Viderim quæ lectio
acuat ingenium, divina semper efficere nititur pium.
Veniamus ad illam privatæ Ecclesiæ largissimam fru-
galitatem, quæ tantam procurabat dōnis abundan-
tiam, conviviis copiam, ut considerato ejus antiquo
studio nihil novi habere videatur in regno. In hospi-
taliitate promptus, in miseratione piissimus; sic cum

^a Hunc morem testatur l. ult., tit. ult., lib. XII Cod. Philostratus, lib. v de Apollonii Vita, de Nerone in canendo victoria, *εὐαγγέλια θύειν*; eo sensu *οἱ επαγγέλλοντες τὰς χάριτας* dicuntur a Theodoro in Epistolam Pauli ad Romanos. FORN.

^b Epistol. ult. lib. superioris; lib. VIII, epist. 5, et epist. seq. FORN.

^c Certe non debet, l. 32, *De quibus*; l. seq., *De legibus*. Nam in rebus novis constituendis evidens utilitas esse debet, ut recedatur ab eo jure quod diu æquum visum est, l. 2, *De const. princip.* Concilii Nicæni cap. 6: *τὰ ἀρχαία ἔθνη κρατοῦντα*. Locorum satis nota lex. FORN.

^d In consilium libenter admittendi sunt litterati, sed qui non sint hoc tantum munere præditi; et-

enim qui sola et nuda ista litterarum cognitione se jactant, valde repellendi sunt, nec doctissimi pterumque semper ad reipublicam apti. Necesse est adsint aliæ animi dotes, nempe, ut sint fidi, sive vita probi, prudentes universe et distincte, ætate grandes, sortis utriusque gnari; et ut Mithridates de se ait: Mibi fortuna, multis rebus ereptis, usum dedit bene suadendi. BROSS.

^e Procop., lib. I, scribit Theodatium, seu Theodahadum, litterarum Latinarum et Platonicorum dogmatum peritum fuisse; nullam theologiæ cognitionem tribuit; disciplinæ militaris expertem, et pecuniarum cogendarum et possessionum accumulandarum studiosum. FORN.

multa expenderet, census ejus cœlesti remuneratione crescebat. Talem universitas debuit optare, qualem nos probamur elegisse; qui rationabiliter disponens propria, non appetat aliena. Tollitur enim necessitas principibus excedendi, quoties assueverint propria moderari. Laudata **159** nimirum sententia, quæ rerum præcipit modum, quia nimium non placet etiam quod bonam putatur. Gaudete nunc, patres conscripti, et supernæ gratiæ pro nobis vota persolvite, quando talem mecum constitui principem, qui et de nostra rogitate bona faciendi propria suæ pietatis ostendat. Hunc enim et majorum suorum ^a commoet virtus, et ^b avunculæ efficaciter excitat Theodoricius.

EPISTOLA IV.

SENATUI URBS ROME THEODAHADUS REX.

*Scribit se ab Amatasuntha, quæ multis laudibus extol-
litur, ad societatem imperii provectum.*

Divina nobis beneficia, patres conscripti, provenisse feliciter nuntiamus, dominam rerum, toto orbe gloriosam, consortem me regni sui larga pietate fecisse; ut nec illi deesset fidele solatium, et nobis avitum congruæ præstaretur imperium. Suscipiatur gratissime quod generalitatem constat optasse [Ac., ornasse]. Reserentur nunc sine meta vota eunctorum; ut unde periculum pertuli, inde me universitas cognoscat ornari. Præsumptis enim me inconscio sussurrare, quod palam non poteratis assumere. Quantum vobis debeam hinc datur intelligi, ut illud mihi festinareis divinitas evenire, quod meus animus non audebat appetere. Hoc nobis est potius novum quam vobis incognitum. Magna ergo gratia completum debet accipi, quod velociter quam oportebat videatur aperiri. Sed si quid de vobis meremur, cum tamen plurimum apud vos valere nostram gloriam confidamus, domæ et sororis nostræ gloriosas laudes jugiter personate: quæ magnitudinem imperii sui nostra voluit participatione roborari; ut tanquam in duobus luminibus unus esset aspectus, et concordem sensum nemo crederet segregatum. Sic sunt enim simul, quos et gratia jungit, et parentela conciliat. Arduum sibi hoc forsitan æstimet impares mores. Difficile est illos aliter vivere, qui sibi possunt bonarum cogitationum similitudine convenire. Consilium quippe mutare detrectat improvidus; sapientiam vero ille quaerit in altero, penes quem est scientiæ magnitudo. Sed inter diversa munera, quæ nobis cum regia majestate Divina tribuerunt, illud amplius permulcet animum nostrum, quod nos sapientissima domina trutina magnæ disceptationis elegit: cujus prius ideo justitiam pertuli, ut prius ad ejus provectionis gratiam pervenirem. Causas enim, ut scitis, jure communi nos fecit dicere cum privatis. O animi nobilitas singularis! Ea æquitas mirabilis, quam mendus lo-

quatur. Non dubitavit parentem prius juri publico subdere, quem paulo post voluit ipsis quoque legibus anteferre. Exploravit conscientiam, cui erat regni traditura censuram; ut et illa domina cognosceretur esse cunctorum, et me probatum perducere dignaretur ad regnum. Quando his muneribus, quando solvamus tantæ gratiæ quæ debemus; ut quæ cum parvulo filio imperavit sola, nunc mecum delegerit regnare sociata? In ipsa est enim decus regnorum omnium, in ipsa nostræ originis flos honorum. Quidquid fulgemus, ab ejus claritate suscipimus; quando non solum parentibus laudem contulit, sed ipsam quoque genus humanitatis ornavit. Quis possit sufficienter edicere quanta pietate, quanto morum pondere decoretur? Discerant profecto nova philosophi, si viverent; et minora libris suis faterentur condita quam huic cognoscerent attributa. In tractatibus acuta, sed ad loquendum summa moderatione gravissima. Hæc est regalis proculdubio virtus, celerius necessaria sentire, et tardius in verba prorumpere. Nescit enim pœnitenda loqui, qui proferenda prius suo tradidit examini. Hinc est quod ejus doctrina mirabilis per multiplices linguas magna ubertate diffunditur; cujus ingenium ita paratum reperitur ad sebitum, ut non putetur esse terrenum. In libris Regum regina Austri vovisse legitur ad discendam sapientiam Salomonis, hic principes audiant quod sub admiratione cognoscant. Paucis verbis sensus clauditur infinitus; et summa facilitate componitur, quod ab aliis nunc sub longa deliberatione formatur. Beata respublica quæ tantæ dominiæ gubernatione gloriatur. Minus fuit ut generalitas sub libertate serviret: additum est tantis meritis, ut ei subderetur et reverentia principalis. Hoc enim obsequio dignissime dominatur. Nam cum tantæ prudentiæ pareo, cunctis virtutibus obsecundo. Sub tali siquidem monitore regni pondere non gravamur, dum si quid sit pro novitate incognitum, fiet nobis ejus instructione certissimum. Ad bonum publicum veritatem non pudet confiteri. Agnoscent, principes viri, sapientissimæ esse dominiæ quod in nobis potuerit plus placere. Illam enim aut interrogando melius sentimus, aut ejus imitatione proficimus. Vivite nunc felices; vivite, Deo auxiliante, concordēs; et æmulamini gratiam, quam regiam cognoscitis tenere concordiam.

EPISTOLA V.

THEODOSIO HOMINI SUO THEODAHADUS REX.

Vetat quominus domestici sui ullatenus insolescant, præcipitque ut modestia et legum custodia reliquis exemplo sint.

Potestatis nostræ censuram rerum volumus esse modestiam; ut quantum divina beneficia **160** percepimus, tantum æquabilia plus amemus. Privata siquidem studia a nostro animo probantur exclusa: quia

^a Ad vitæ decora domesticæ laudis exempla provocare debent. L. un. C. Theod., de emend. propinq. FORN.

^b Alludit ad illud Virgiliti:

Et pater Æneæ, et avunculus excitat Hector

^c Homini suo, id est, domestico et clienti, l. 4, C. De dignit.; l. pen. C. Theod., de censorib. peræquat. et inspect.; l. 4, de conductorib. et hominib. domus Augustæ, C. Theod.; l. 5, de reparat. appell., C. cod. FORN.

generalis dominus custos factus sum, Deo auxiliante, cunctorum. Et ideo presenti jussione præcipimus ut quicumque ad domum nostram noscitur pertinere, et curæ tuæ probatur esse commissus, nullis præsumptionibus insolescat; quia solus dicendus est ille meus, qui legibus potuerit esse tranquillus. Augete famam nostram per patientiam vestram. Si quis habuerit cum altero forte negotium, ad communia jura descendite: fora vos tueantur, non iniqua præsumptio. A domesticis inchoare volumus disciplinam, ut reliquos pudeat errare, quando nostris cognoscimur excedendi licentiam non præbere. Mutavimus cum dignitate propositum; et si ante justa districtè defendimus, nunc clementer omnia mitigamus: quia domum exceptam non habent principes; sed quidquid divino auxilio regimus, nostrum proprie contemur. Estote ergo circa eos qui juri nostro ante fuere subjecti omnino solliciti, nullum contra legem aliquid permittatis excedere. Laus ad me vestra potius perveniat, quam aliqua querela procedat; quia bona conscientia tunc vere imperat, cum generaliter præstare festinat.

EPISTOLA VI.

PATRICIO VIRI ILLUSTRIS, QUÆSTORI, THEODAHADUS REX.

Plurimum eum laudat, eumque ad quæsturam evehit.

Necessarium probatur reipublicæ personas dignitatibus aptas eligere; ut cui iustitia committitur, malis moribus non gravetur. Alioqui inefficax est ab homine exigere quod agnoscitur non habere; contra, confidenter quæritur, quod inesse sentitur. Et ideo primum nobis placuit tuos mores inspiciere, sine quibus possunt quælibet optima displicere. Ornamentum enim honorum omnium est sincera benignitas; quæ non est sola, quia de virtutibus cognoscitur esse generata. Ordinem serva nostri iudicii; ut sicut hæc prima quæsimus, ita te custodire iustitiam præ omnibus sentiamus. Secunda nobis cura fuit, eloquentiæ tuæ fluentia perquirere; quam licet singulariter diligamus, moribus tamen juste postponimus. In illis enim vita cognoscitur, hic tantum lingua laudatur: sed in te valde decorum, quia utrumque nosceris habere sociatum. Æqualiter enim splendet actionis merito et dictionis eloquio, ut iuste possit intelligi per te voluntas principis expediri. Nam inter cæteras artes oratoriam sic diligimus, ut eam ornamentum omnium litterarum esse fateamur. Quidquid enim in qualibet disciplina concipitur, ab ista sub decore profertur. Reperiat quamvis magna philosophus; quid proderit sentire, si laudabiliter non possit extollere

^a De quæstoris officio et eloquentia, supra, lib. vi, form. 5; lib. viii, epist. 13 et 14. FORN.

^b Hinc constat quæ fuerint partes quæstoris sub imperatoribus; ille enim condebat leges, et veritatem precum rimabatur; ut subscriberet illis, si iusta ratione niterentur; quod liquet ex l. 2, C. *De petis. bon. sub.* Vide Symmach., lib. ii, epist. 8; lib. iv, epist. 50; lib. v, epist. 52, et quæ notavimus ad form. 5, lib. vi, supra. BAOSS.

^c Hic de Romana eloquentia loquitur: et quidem

[Ac., excotere]? Naturale est, invenire; sed facund., decenter asserere. Quale est enim cunctis desiderantibus loqui, et res communes oratione ita diserte dicere, quas etiam prudentes se mirentur audivisse? In hac te cognovimus arte prævalidum, ut et suadere possis suaviter, et suggestionibus tuis nescias maligna miscere. Atque ideo quæsturæ tibi fasces per decimam tertiam indictionem (*Anno Christi 535*), propitia Divinitate, concedimus, ^b ut saties [*Niv. et Ga., facias*] generalitatis votum, iudicorum sequendo iudicium. Totum te legibus, totum te responsis trade prudentium. Sic nobis optime famularis [*ed., consulueris*], si priscorum servias constitutus. Considera in verbis tuis laudem positam principalem. Fama nostra est quod loqueris; conscientia sine dubitatione quod sentis. Intellige quantum sit quod a te exigatur, cui opinio nostra committitur. Hæc subjectos nostros amplectitur, hæc per gentes exteras pervagatur: per hanc ubi non videmur, agnoscimur. Decreta nostra tradunt civitatibus provinciisque sermones. Judicare de nobis possunt, qui etiam nostris jussionibus obsequuntur. Summo ergo studio constat esse servandum, quod de nobis potest ferre iudicium.

EPISTOLA VII.

SENATUI URBIS ROMÆ THEODAHADUS REX.

Denuntiat se Patricio præclaris virtutibus præfulgenti quæstoris dignitatem contulisse.

Post primordia nostri imperii vobis feliciter nuntiata, congrua nobis contigit, patres conscripti, causa sermonis; ut iudicem nos cognoscatis elegisse, cujus nos [*Ed., vos*] lingua possit ornare. Quæstor enim eloquens reipublicæ decus est, qui et vota nostra optime videatur edicere, et antiquorum jura firmo consilio custodire. Hic est enim Patricius suis jam vocabulis honoratus. Nam perpetua fruatur laude, cui est honor in nomine; cujus affluentem facundiam studia Romana genuerunt, ostentans merito de loci dignitate peritiam. Nam qui illic potuit imbui, meruit ubique laudari: ibi defæcates sermo Latinus est; inde discuntur verba toto nitore lucentia. Aliæ regiones vias, balsama et olentia thura transmittant: Roma tradit eloquium, quo suavius nil sit auditum. Sic bonis artibus eruditus, mox est forensibus aptatus excubiis; ut oratores quos longa meditatione perciperat, consimili declamatione monstraret. Notum est etiam quanta curo collegis suis moderatione contendit. Certaminibus ejus modestia semper adfuit: dicendi calore raptatus, studuit laudabilibus inven-

tum inclinante Latini sermonis dignitate, haberi in pretio ceperunt qui Latine scirent. Constat jam inde ab eo tempore, certe imperii Justinianzi ætate contractus, qui a tabellionibus perscriberentur, conceptos eo fere sermone quo nunc vulgus Italiæ utitur; ut constat ex instrumento bibliothecæ regię, quo Stephanus tutor Gratiani pupilli eum ipso transegit, quod Ravennæ scriptum est anno Justinianzi imperii 38, indictione 12, cujus exemplum a me descriptum in larario servo. FORN.

tis; non, quod plerique faciunt, vacavit injuriis *; A
 qui sic peroravit causas sub tranquillitate, ut mores
 proprios semper assereret. Contendisse siquidem,
 non litigasse repertus est. Alienam enim causam fa-
 ciebat suam **161** gloriam. Nam sic cognitus est vin-
 cere, ut probaretur contrarium animum non læsisse.
 Talem itaque virum non decuit diutius justitiam pe-
 tere, sed docere; quia judiciaria virtus est, linguæ
 bonis abundare, et mentis temperantiam custodire.
 Cognoscite, patres conscripti, quid fieri velimus,
 quando in iudicibus primum mores elegimus, in ea
 magis dignitate quæ jura consuevit edicere. Non
 enim temporibus nostris potestate regia est armata
 quæstura, sed legibus probatur esse composita. Velle
 nostrum antiquorum principum est voluntas, quos in
 tantum desideramus imitari, quantum illi justitiam
 sunt secuti. Illa est enim reverenda priorum aucto-
 ritas, quæ a recto tramite non declinat. Sequendi
 enim necessitatem reliquit posteris, qui justitiam
 suis miscuerit constitutis. Et ideo, patres conscri-
 pti, per decimam tertiam indictionem (*Anno Christi*
535) illustri Patricio quæsturæ contulimus dignita-
 tem; ut qui est clarus nomine, magnificus etiam sit
 honore. Fovete in eum nostra iudicia; ut quod nos
 præstitimus, vobis placitum nihilominus sentiat.

EPISTOLA VIII.

JUSTINIANO AUGUSTO AMALASUNTHA REGINA. ^b

*Rogat ut marmora vel alia necessaria, quæ Calogenitus
 comparaverat, jubeat ad reginam transmitti.*

Ita nos gratia vestræ pietatis oblectat, ut quidquid
 ad decorem nostrum potest proficere, libenter a ves-
 tris velimus partibus postulare: quia talia vobis
 [m. et Ac., nobis] Divina tribuerunt, ut et vos ejus
 affluenter muneribus abundetis, et sperantibus beni-
 gno animo quæ sunt necessaria concedatis. Et ideo
 mansuetudinem vestram reverenter salutans, harum
 portitorem illum ad excellentiæ vestræ beneficia de-
 stinavi, ut marmora, vel alia necessaria, quæ quon-
 dam Calogenitum comparare feceramus, per præsen-
 tium [Ac., pium] portitorem ad nos pervenire, Do-
 mino favente, jubeatis; ut cognoscamus nos a pietate
 vestra revera diligere, quorum facitis vota compleri.
 Vestra enim gloria est noster ornatus, quando vos
 præstitisse cognoscitur quod nostris laudibus appli-
 catur. Decet enim ut et orbis iste Romanus e juva-
 mine vestro respiciat, quem amor vestræ serenita-
 tis illustrat.

* Laudatur hic quæstor ex eo quod in agendis et
 perorandis causis ab injuriis sibi omnino temperave-
 rit; turpissimus enim est conviciandi mos, ut testatur
 Valentinianus imper. in l. *Quisquis*, C. *De post.* Præ-
 terea orationes non sunt conviciis implendæ. Vide
 Am. Marcellinum, lib. xxx. Bross.

Advocati in perorandis causis temperare sibi de-
 bent a conviciis. Vide l. vi, C. *De postulando*; notas
 ad Symmach., lib. ix, epist. 28. JURET.

^b Amalasantha cogitavit ab Italia Constantinopolim
 usque adire Justinianum imp. Procop. lib. i de Bello

EPISTOLA IX.

JUSTINIANO AUGUSTO THEODAHADUS REX.

*Petit ut sinat in Italiam transferri quæ Calogenitus
 emerat.*

Æquum est, sapientissime imperator, ut illa nobis
 libenti animo faciatis impendi, ad quæ si essemus
 desides, a vestra potius clementia deberemus hortari.
 Vobis enim gratum esse non dubium est quidquid
 per nos ad Italiæ decorem contigerit expediri: quia
 laudibus vestris jure proficit, quando videtur crescere
 quod ad nostræ reipublicæ potest gloriam pertinere.
 Quapropter exhibens principatui vestro reverentissi-
 mum salutationis affectum, harum portitorem ad illa
 direximus exhibenda, ad quæ quondam Calogenitus
 fuerat destinatus; ut, etsi persona rebus humanis
 subtracta est, beneficia tamen vestra ad nos, Deo
 juvante, perveniant, ne cassetur desiderium quod
 convenienter est de vestra præsumptione securum
 [ed., secutum].

EPISTOLA X.

THEODORÆ AUGUSTÆ ^d AMALASUNTHA REGINA.

*Rogat ut de sospitate sua per legatos quos ad Justi-
 nianum miserat admoneat.*

Dum propositi nostri sit illa quærere quæ proban-
 tur ad gloriam pii principis pertinere, dignum est vos
 sermone venerari quos bonis omnibus constat semper
 augeri. Concordia non est sola præsentium: quinimo
 illi se melius respiciant, qui animi charitate se con-
 jungunt. Atque ideo reddens augustæ reverentiæ
 salutationis affectum, spero ut redeuntibus legatis
 nostris, quos ad clementissimum et gloriosissimum
 principem destinavimus, de vestra nos faciatis sospi-
 tate gaudere; quia prospera vestra ita nobis grata
 videntur, ut propria; et necesse est sospitatem desi-
 deranter suscipere, quam nos jugiter constat optare.

EPISTOLA XI.

MAXIMO VIRO ILLUSTRİ, DOMESTICO, THEODAHADUS REX.

*Maximum ex Aniciorum familia, quæ multis ornatur
 encomiis, oriundum, et uxori regis stirpis matri-
 monio junctum ad primiceriatum, sive domesticatum,
 promovet.*

162 Si gloria est honorum principum incognitas
 honoribus clarificare personas (dum quidquid a sub-
 jectis proficitur regnantium laudibus applicatur),
 quanto nobis præstantius est nobilissimæ familiæ red-
 dere quod eam cognoscimus etiam nascendi sorte
 meruisse! Sic enim justitiam sequimur, si bonis hæ-
 redibus parentum præmia non negemus. Decet enim
 etiam priores suos vincere, qui ad nostra meruerunt

Gothico. FORN.

* L. 17, *In orbe Romano*, de statu hom. Pla-
 lib. xvii, c. 12; lib. xxxiii, cap. 4. Male prius, in orbe
 Romana, legebatur, d. l. 17, quod editio Florentina
 arguit: et jam Alciat., lib. ii cap. 22 Dispunct., ad-
 notarat, cui et hic locus suffragatur, et l. 4, C. *De*
eunuchis. FORN.

^d Theodoræ Augustæ, Justiniani conjugis, de cujus
 fortitudine animi Procopius meminit. Ad eandem
 scribitur infra, epist. 20, 21, 23, hujus libri. FORN.

tempora pervenire. Anicios quidem pene principibus A pares ætas prisca progenit : quorum nominis dignitas ad te sanguinis fonte perducta, collectis viribus, hilarior instaurata rutilavit. Quis ergo relinqueret in posteris minus honores [ed., honoris], quos tandiu constat fuisse præcipuos? Accusarentur sæcula ^a, si talis potuisset latere familia. Atque utinam nobis Marios vel Corvinos annosior vita servasset! vix satiaretur principis votum, si nos contingeret personas illas talium possidere meritorum. Quemadmodum nunc profecto negligamus inventa, qui desideramus habere præterita! Atque ideo (quod feliciter dictum sit) primiceriatus, qui et domesticatus nominatur, ab indictione decima quarta (*Anno Christi 536*) tibi conferimus dignitatem. Usurus es omnibus titulis qui ad ejus pertinent actionem. Hic honor quamvis tantis B natalibus videatur inferior, cunctis tamen fascibus tuis videtur esse felicior; cujus tempore meruisti conjugem regæ stirpis accipere, quam in tuis curilibus [*Gr. et Cuj.*, tuo consulatu] nec præsumpsisses optare. Age nunc, ut sicut tibi est votivus, ita nobis reddatur acceptus. Considera quid merueris, et dignum te nostra affinitate tractabis. Nam qui familiæ regnantis adjungitur, in laudum gremio collocatur. Nunc major opera mansuetudinæ detur; nunc omnibus communitio benigna præbeatur; ut talem probeatur elegisse, quem nulla possit prosperitas immutare. Humilis age rem gloriæ, quia de modestia laus sumitur, de elatione odium concitatur. Profectibus quidem proxima est indubitanter invidia; sed tolerantia melius vincitur, quæ contentione semper angetur. Supra cæteras enim virtutes amicam sapientibus ama patientiam: erectus ex nobis, sustinendo potius quam vindicando laudaberis. Iram vince, benigna dilige, cave ne major videatur esse felicitas moribus tuis; sed qui nostro jungeris generi, proximus gloriosis actionibus comproberis. Laudati sunt hactenus parentes tui, sed tanta non sunt conjunctione decorati. Nobilitas tua non est ultra quod crescat. Quidquid præconialiter egeris, proprio matrimonio dignissimus æstinariis ^b.

EPISTOLA XII.

SENATUI URBS ROMÆ THEODAHADUS REX.

Screibt se Maximo olim consuli primiceriatus seu domesticatus dignitatem et uxorem regæ stirpis concessisse, et petit ut has nuptias latitia profusa celebrent.

Ne quis nos, patres conscripti, in honoribus dandis non æstimet habuisse rationem, quod post insignia consulatus minora magis posterius conferamus. Quinimo suaserunt nobis merita candidati, ne jam ma-

^a Disciplina temporum et sæculi felicitas a principibus prædicatur, lib. 1, epist. 5; lib. 11, epist. 13; lib. 14, epist. 10; hoc lib., epist. 18; et alias sæpe numero. FORX. — Plinius non multum dissimilia protulit in Panegyrico de sui sæculi felicitate agens: Salva est omnibus vita, ait, et dignitas vitæ, nec jam consideratus ac sapiens, qui ætatem in tenebris agit: eadem quippe sub principe virtutibus præmia, quæ in libertate; nec benefactis tantum ex conscientia merces, sed etiam præmia sunt. BROSS.

^b Vetere et eleganti loquendi more, propria uxor.

urus nulla videretur sumere, qui primævos emerita cognoscitur accepisse. Avari quippe principis erat in uno honore spatia vitæ tam magna concludere, et ideo magis nihil præstare, quia prius cognoscitur summa meruisse: quin potius omnia promiscue concedamus. Nulla dignitas minor est, cum bene geritur, quando reverentiam plerumque actio videtur accipere de claritate personæ. Hæc autem tunc sunt gradibus distincta, cum diversis fuerint distributa. Nam honorem suum semper æqualiter retinet, quidquid probe gesserit consularis. Sic minorum fluminum vocabula major annis absorbet; et quamvis plurima fluenta Tiberis vester accipiat, tamen a proprio nomine non declinat. Et ideo, quod feliciter dictum sit, illustri viro atque magnifico patricio Maximo primiceriatus, qui et domesticatus nominatur, a quarta decima indictione (*Anno Christi 536*) gerendam tribuimus dignitatem, ut mediocritas honoris merito cresceret præsentis. Neque enim fas est humile dici quod gerit Anicius: familia toto orbe prædicata, quæ vere dicitur nobilis, quando ab ea actionis probitas non recedit. Sed his bonis addimus, patres conscripti, ut nostræ affinitati præcelsæ clara familiæ vestræ gratia misceatur. Verum hanc gloriam non sibi tantum potest unus assumere, quam nos probamur Romano nomini contulisse. Reddite affectui meo plenissimam charitatem. Plus est amandus a domino, qui parentis nomen dignatus est præstare subjecto. Sed æquum est, patres conscripti, ut charus existat, per quem vobis tam felicia contigerunt. C Exsultate generaliter, et has nuptias lætitia profusa celebrate. Unde proficit nomen omnium, vota debent esse cunctorum. Quæ preces a me exigere potuerunt quod meus animus spontanea deliberatione concessit, ut vestri ordinis viros parentes vere appellare possimus, qui nobis affinitatis claritate jungendi sunt.

EPISTOLA XIII.

SENATUI URBS ROMÆ THEODAHADUS REX.

Senatores reprehendit quod plebis levitati et vanis suspicionibus in ipsis regni ejus primordiis non occurrerint.

Postquam venerabiles viros episcopos agnita legatione remisimus, nec petitionibus vestris, quamvis essent quædam reprehensibilia, **163** noster animus obviasset: venientes ad nos aliqui retulerunt civitatem Romanam adhuc inepta sollicitudine laborare, et id agere ut nisi nostræ mansuetudinibus interesset, pericula sibi potius certa ex dubiis suspicionibus concitaret. Unde æstimate cui debeat populorum inanis levitas imputari, nisi vestro ordini, a quo de-

Serv. Honoratus, in illud Virgil. lib. 1 et IV Æneid.:

Connubio jungam stabili, propriamque dicabo.

Hersilie precatio apud Aul. Gell., lib. XIII, c. 21: Ut liceat nuptiis propriis et prosperis uti; nec enim uxor ad tempus, sed in perpetuam vitæ consuetudinem ducitur. L. 1, de rit. nupt., § 1, de patriæ potest. institut., cap. ult., extra de cond. appos. FORX.

Vide D. Hieronym., lib. 11 in Jovinian.: Nulla apud eos conjux propria est, etc.; et Altim. Avitum, lib. 11. JURET.

cuerant cuncta componi. Per vestram siquidem sapientiam admoneri provincias oportuit universas, ut talia probarentur assumere quæ principis primordia viderentur ornare. Verum quæ civitas non fiat excusabilis, si Roma deliquerit? Rex minor ad potioris currit exemplum, et alieni facti jure invidiam sustinet, quæ peccatis præstat exemplum. Sed gratias Divinitati referimus, quæ dona sua vestris potius ornavit excessibus. Ecce prius culpas ignescimus, quam devotiones aliquas sentiamus. Nil debemus, et solvimus: ante benefici sumus, ut postea gratissimos invenire possimus. Sed licet in hac parte nostræ modestiæ gravitas asseratur, nolumus tamen nos tantum prædicari, nisi ut et devotionis Romaniæ benignitas possit ostendi. Plus enim vestra opinione paciscimur, quam si de nostra semper tranquillitate laudaremur. Amovete suspiciones ab ordine vestro semper extraneas. Non decet senatum corrigi, qui debet alios paterna exhortatione moderari. Nam ex quibus habebunt genium mores, si parentes publicos minores contigerit inveniri? Sufficiunt hæc nobilibus, sufficiunt ista verecundis, ut ad studium perfectæ devotionis incitemus, quos paululum de prava suspitione culpavimus. Nos enim, quod præsentiam vestram expetivimus, non vexationis injuriam, sed utilitatis vestræ causas profunda cogitatione tractavimus; ut illud magis debuissetis efficere, quod vobis cognovimus expedire. Certe manus est videre principem. Hoc a vobis pro reipublicæ utilitate volumus fieri, quod præmiis solebat optari. Sed ne ipsa remedia in aliqua parte viderentur austera, cum res popascerit, aliquos ad nos præcipimus evocari, ut nec Roma suis civibus enudetur, et nostra consilia viris prudentibus adjuventur. Redite ergo in pristinam devotionem, ut sollicitudines meæ, quas pro generalitate sustineo, vestro potius adjuventur ingenio: quia hoc vobis semper insitum fuit, principibus vestris votum puritatis offerre; nec parere necessitate terroris, sed potius amore dominantis. Reliqua per illum harum portitorem verbo dicenda commisimus, ut submotis cogitationibus ambiguis, nostris admonitionibus credere debeatis.

EPISTOLA XIV.

POPULO ROMANO THEODAHADUS REX.

Populum ad fidem regi servandam et ad abjiciendam vanam suspensionem hortatur.

Licet vobis sit insitum dominos vestros pura mente diligere, et obsequiis id agere, ut regnantis animum possitis habere placabilem: hoc tamen majorum vestrorum semper proprium fuit, ut tanquam membra capiti, ita suis principibus viderentur adjungi. Quam enim vicissitudinem reddat, qui maximo labore defenditur, nisi ut illos dirigat supra omnia, per quos habere probatur universa [Ac., immensa]? Absit enim a temporibus nostris ut in vobis aliquid tale

reperiamus, quod nostris indignationibus esse possit idoneum. Fides vestra, quæ vos hæcenus asseruit, modo potius evidenter ostendat [Niv. et Ga., ostendatur]. Non varium [Ed. vanum], non dolosum, nec seditionibus plenum populum decet esse Romanum. Mali mores vestro nomini probantur adversi. Sed hoc quoque mirabile est, quod gravitatem vestram cogimur admonere, quam constat semper sponte sapuisse. Nullæ vos ineptæ suspiciones, nulla timoris umbra deterreat. Habetis principem qui pietatis studio optet in vobis invenire quod diligit. Hostibus vestris, non defensoribus obvietis. Invitare, non excludere debuistis auxilium. Sed sensus iste fortassis eorum est qui minus probantur intelligere quæ generaliter poterant expedire. Ad vestrum potius redite consilium. Nunquid vos nova gentis facies illa deterruit? Cur expavistis, quos parentes hæcenus nominastis? Qui relictis familiis ad vos venire properabant, de vestra erant potius securitate solliciti. Quando, rogo, talis ab illo vicissitudo recepta est, cui salutis præmia debebantur? Illud enim, quod ad nos attinet, scire debuistis, quia die noctæque incessanter optantes ut quod parentum nostrorum temporibus constat enutritum, sub nobis potius divinis auxiliis augeatur. Ubi enim fama regnantis erit, si vos (quod absit) patiamur imminui? Nolite talia cogitare, qualia nos minime videtis assumere. Imo magis, si quis aliqua iniquitate depressus est, spem de bona conscientia non amittat, quoniam sublevare cupimus quos intendere probis moribus invenimus. Aliqua etiam vobis per istum dicenda commisimus; ut nostram circa vos in omni parte animum propitium sentientes, jugibus (sicut oportet) obsequiis et oratione sincera devoti esse debeatis.

EPISTOLA XV.

JUSTINIANO IMPERATORI THEODAHADUS REX.

Ei commendat quemdam pro Ecclesiæ Ravennatis negotio Constantinopolim missum.

Constat desiderium nostræ voluntatis expleri, quoties ad pietatem vestram salutiferos apices contigerit destinari, quia semper felici gaudio repletur, qui vobiscum sincera mente colloquitur. Et ideo salutas clementiam vestram honorificentia competentem, harum portitorem pro negotio Ravennatis Ecclesiæ venientem gratisima vobis petitione commendo: quando talis offertur causa præstandi, ubi merces videatur acquiri, quam vos facere semper exoptant qui serenitatem vestram florere desiderant. Non est enim dubium meliora recipere, quos contingit justæ præstare.

164 EPISTOLA XVI.

SENATUI URBS ROMÆ THEODAHADUS REX.

Scribit se misisse aliquos ad sacramenta senatui præstanda.

Imperiosa nimium res est, patres conscripti, pietas

* Ordo senatorum carere omni vitio debet. L. 74, C. Theod., de Decur.: Qui vitiis anteactæ vitæ opprobriis laborent, amplissimo ordine indigni judi-

cantur, quia famosis dignitatum portæ non patent. Vide Cornel. Tacit., lib. xi Annal. Baoss.

costra, quando propria voluntate vincimur, qui alienis conditionibus non tenemur. Nam cum (Deo præstante) possimus omnia, sola nobis licere credimus laudanda. Cognoscitis, prudentes viri, verba que loquimur, vel nunc clementiam quam vobis ante promittere debuistis agnoscite. Ecce nec sollicitos patimur, quibus infensi esse putabamur. Sic est a principe gravis vincenda suspicio; sic curare debuit, qui noxius esse non voluit. Postulata siquidem sacramenta vobis ab illo atque illo præstari nostra decrevit auctoritas; quod bene imperaturo non est difficile persuasum, quia sic vobis securitatem dedimus, ut nihil nostro proposito addere vi leremur. Talia siquidem qualia promittimus eramus acturi, quia Deo debemus ista, non homini. Nam qui per lectiones sacras antiqua regna cucurrimus, quid aliud optare possumus, nisi quod Divinitati in aliis placuisse sentimus? Ipse enim remunerator est honorum omnium Deus, nam quidquid in subjectos pietatis efficitur, illum nobis repensare sine dubio iudicamus. Quapropter conscientiam fidelem adepta securitate monstrate; quia post talia redditor clementiæ nostræ potius quam offertur affectus.

EPISTOLA XVII.

POPULO ROMANO THEODAHADUS REX.

Scribit se aliquos Romam misisse, qui regis fidem obligent.

Cognoscite, Quirites, quali vos princeps vester firmitate dilexerit, ut tentatus asperis rebus non vos pateretur esse sollicitos: nec volumus amplius vota vestra differri, quos semper optamus in summa reipublicæ celebritate latori. Vestra enim securitas noster ornatus est; et hoc vere gratanter accipimus, cum gaudia vos habere sentimus. Quapropter, flexi petitionibus vestris, per illum atque illum præstari vobis sacramenta censuimus, ut regis vestri animum non habeatis incognitum: nec liceat falsis suspicionibus errare, dum manifeste teneatur quod creditis in principe. Æstimate quid vobis benignitatis videatur impendi, quando ille jurat, qui non potest cogi. Scimus enim pro remedio nos datos esse cunctorum: non despiciamus sanare subjectos; et ideo, licet culmini nostro videretur incongruum, libenter acquievimus facere quod generalitatem probamus optasse. Intelligite quantum vobis imponere vester videatur affectus: fide vobis constringimur, qui vel solo verbo promissa serrare sacris lectionibus admonemur. Ostendite nunc devotionem vestram; supernæ majestati jugiter supplicate, ut tranquilla tempora, quæ vos habere cupimus, cœlesti munere concedantur.

EPISTOLA XVIII.

SENATUI URBS ROMÆ THEODAHADUS REX.

Scribit se exercitum ad Romanorum defensionem misisse, et ei Vaccenem majorem domus regis præfuisse.

Remedium quod pro vobis, patres conscripti, pia

* Identidem hoc inculcatum satis indicat quanta fuerit principibus cura famæ sui sæculi, supra, epist.

PATROL. LXIX.

A mente tractavimus [ed., transmisimus], non sinimus vobis fieri acerba suspicione contrarium; quia læsionis instar est occulte consulere, et aliud velle monstrare. Cognoscite itaque arma nostra pro salute vestra potius destinata; ut qui vos tentaverint appetere, divino auxilio manus eis Gothorum debeat obviare. Nam si insidias gregis strenuus pastor excludit, si paterfamilias diligens decipientibus locum subreptionis intercipit, qua nos convenit cautela Romanam defendere, quam constat in mundo simile nihil habere? Summa non mittuntur in casu, quia probatur minus diligere, qui negligit adversa tractare. Sed ne in aliquo vobis gravis existeret vel ipsa defensio, exercitui destinato, ordinante illo, amonias fecimus secundum forum rerum venalium computari [ed., comparari], ut et illis tolleretur necessitas excedendi, et vobis auferretur causa dispendii. His etiam præfecimus majorem domus nostræ Vaccenem, qui pro suarum qualitate virtutum bellatoribus esset jure reverendus; cujus exemplo et excessus viarent, et fortitudinis instrumenta perquirent. Quos tamen locis aptis præcipimus immunari, ut foris sit armata defensio, intus vobis tranquilla civilitas. Intelligite quid excogitaverit consolatorum principis pro vobis ingenium: defensio vos obsidet, ne manus inimica circumdet; et a periculis excepmus, quos nostrorum sanguine vindicamus. Absit enim ut nostris temporibus Urbs illa muris videatur proteggi, quam constat gentibus vel sola opinione fuisse terrori. Ita enim de divino speramus auxilio, ut quæ semper fuit libera, nullius inclusionis decoleretur [F. decoloretur] injuria.

EPISTOLA XIX.

JUSTINIANO IMPERATORI THEODAHADUS REX.

Laudat imperatorem, petit pacis conservationem; et remittit Constantinopolim Petrum legatum, adjuncto ei suo legato.

Gratias Divinitati referimus, cui est regum semper accepta tranquillitas, quod provecum nostrum clementiæ vestræ gratissimum esse declarastis. Constat enim amare vos posse, quem gaudetis ad regni culmina pervenisse. Sic decuit suscipi qui se per vos præsumpsit augeri. Præstatè igitur mundo vestræ benignitatis exemplum, ut detur intelligi quantum promoveatur qui se pura vobis affectione commendat. Non enim rixas **165** viles per regna requiritis; non vos injusta certamina, quæ sunt bonis moribus inimica, delectant: quia nihil aliud vos constat appetere, nisi quod opinionem vestram possit ornare. Quemadmodum enim pacem exorati abjicere poteritis, quam pro ingenuâ pietate et iracundis gentibus consuevistis imponere? Bona quidem vestræ concordie non tacemus. Totum creditor eximium, quidquid vobis fuerit prædicabili charitate sociatum. Sed et vobis, gloriosi principes, cum sitis absolute mirabiles, aliqui tamen additur, cum vos omnia regna venerantur. Nam commune est cunctis in suis imperiis prædicari: sed illud est omnimodis singulare, in ex-

44; hujus lib. epist. 5; lib. 1 epist. 43; lib. VII et lib. IV epist. 12. FORN.

tranea gente laudes proprias invenire; quia ibi sunt vera judicia, ubi neminem comprimit ulla timiditas. Diligeris quidem, piissime imperator, in propriis regnis: sed quanto præstantius in Italiæ partibus plus amari, unde nomen Romanum per orbem terrarum constat esse diffusum! Oportet ergo nostram pacem servari, quæ vobis contulit gloriosa exordia vocabuli. Sed ut sacris affatibus ordine respondere videamur, reverentissima salutatione decursa, piis sensibus indicamus, beatissimum papam urbis Romæ, vel amplissimum senatum nostra præceptione commonitos, ut vir eloquentissimus Petrus legatus serenitatis vestræ, et doctrina summus, et conscientiæ claritate præcipuus, sine aliqua dilatione competentia responsa reciperet, nec contra voluntatem vestram moras incongruas sustineret, quia totum illud desideramus efficere, quod vestro nequeat iudicio displicere: quando et pietatem vestram hoc studere cognoscimus, quod nobis per omnia prodesse sentimus. Cui virum venerabilem illum, legatum nostrum, adjungendum esse credidimus, ut non per occasionem legationis vestræ, sed propria potius destinatione nostra possitis vota cognoscere.

EPISTOLA XX.

THEODORÆ AUGUSTÆ GUEDELINÆ REGINÆ.

Gratias agit de legato et epistolis ejus; scribitque se curavisse ut papa senatusque illi per litteras respondeant. Tum dicit se ad illam misisse legatum multis virtutibus et doctrina præditum.

Litteras pietatis vestræ gratia, qua desiderata semper sumuntur, accepi; et colloquia oris vestri, muneribus omnibus celsiora, reverentissima gratulatione promerui: cuncta mihi de tam sereno animo promittens, quando quidquid optare potui, in tam benigna colloquutione suscepi. Hortamini enim ut quidquid expetendum a triumphali principe domno jugali nostro credimus, vestris ante sensibus ingeramus. Quis jam dubitet ad effectum pervenire, quod talis potestas dignabitur allegare? Ante quidem de causarum nostrarum aequitate præsumpsimus, sed nunc amplius de vestra promissione lætamur. Non enim poterunt vota nostra differri, quando interest, quæ merentur audiri. Nunc implete promissa, ut rem tenere faciatis, cui spem certissimam contulistis. Additum est etiam gaudio meo quod talem virum vestra serenitas destinavit, qualem et tanta gloria debuit mittere, et vestra decet obsequia retinere. Dubium enim non est illam mores dare [ed., retinere], cui observatur [Jur.: Forte, observatur] assidue, dum constat defæcari animum bonis præceptionibus institutum. Hinc est quod, vestra reverentia commoniti, duximus ordinandum ut sive beatissimus papa, sive senatus amplissimus sine aliqua dilatione respondeant, quod ab eis expetendum esse judicastis; ne gloria vestra minus reverenda putetur, cui studium dilationis opponitur, sed potius de celeritate facti votiva gratia possit augeri. Nam et de illa persona, de qua ad nos aliquid verbo titillante pervenit, hoc ordinatum esso cognoscite, quod vestris credidimus animis convenire. Desiderium enim

nostrum tale est, ut interveniente gratia non minus in regno nostro quam in vestro jubeatis imperio. Significamus itaque supradictum ante nos a venerabili viro papa egredi fecisse, quam vester legatus harum portitor de urbe Roma potuisset exire, ne aliquid accederet quod vestris animis obviaret. Quapropter salutantes veneratione quæ tantis debet meritis exhiberi, virum venerabilem illum, et moribus doctrinaque pollentem, sanctitatis etiam honore reverendum, ad vestram clementiam legationis officio peculiariter curavimus destinandum: quia gratas vobis illas credimus esse personas, quas divinis ministeriis judicamus acceptas.

EPISTOLA XXI.

THEODORÆ AUGUSTÆ GUEDELINÆ REGINÆ.

Indicat se et Theodahadum gratiam ejus enixius querere, et rogat ut in gloria ejus societatem veniant.

Æstimare te convenit, augustarum prudentissima, quantis cupiam nisibus gratiam vestram querere, et domnus jugalis meus magno studio desiderat obtinere. Nam licet hoc illi sit omnimodis charum, mihi tamen cognoscitur esse præcipuum; quando me tantæ dominæ ita potest amor erigere, ut supra regnum cognoscar majus aliquid invenire. Quid enim gratius quam si gloriæ vestræ videar charitatis participatione sociari, ut quia vos abunde fulgetis, nobis libenter de proprio splendore mutuemini, cum damnum non est lumini, alteri de sua claritate largiri? Fovete desideria nostra, quæ cognoscitis sinceritate præcipua. Gratia vestra per omnia nos regna commendat. Debent enim nos claros reddere, qui de vestra volumus luce fulgere. Quapropter, serenitati vestræ reverentiam salutationis impertiens, affectuosa me animis vestris præsumptione commendo: sperans ut sic omnia mirabilis prudentia vestra componat, quatenus fiducia quæ nobis de animo vestro data est uberius augeatur. Nam cum nullam inter Romana regna deceat esse discordiam, emerit tamen et qualitas rei, quæ nos efficere charioris vestræ debeat æquitati.

166 EPISTOLA XXII.

JUSTINIANO IMPERATORI THEODAHADUS REX.

Pacem ab eo petit per legatum sacerdotio clarum et doctrinæ laude conspicuum.

Retinetis, sapientissime principum, et per legatos nostros, et per virum disertissimum Petrum, quem nuper ad nos vestra pietas destinavit, quo studio concordiam augustæ serenitatis optemus. Et nunc iterum per illum virum sanctissimum eadem credidimus esse repetenda, ut vera atque affectuosa iudicetis quæ frequenter expetita cognoscitis. Pacem siquidem sub omni sinceritate petimus, qui causas certaminis non habemus. Talis ergo ad nos veniat, sic composita, sic decora, ut eam tantis votis merito quæsiisse videamur. Absit autem ut quod nobis committitur debeat ingravare. Pro nobis [Gr., Nis. et Ga., vobis] potius tractate quod convenit. Tribuit enim ad benevola, cui causa creditur rationabiliter ordinanda; nec potest utilitatem propriam au-

deferre, cui magis decorum est credenti profutura præstare. Considerate etiam, principes docti, et abavi vestri historica monumenta recolite, quantum decessores vestri studuerint de suo jure relinquere, ut eis parentum nostrorum fœdera provenirent. Æstimate qua gratia debent oblata suscipi, quæ consueverant postulari. Non arroganter loquimur, qui veritatem fatemur. Gloriæ vestræ potius proficit quod demonstrare contendimus, quando nunc illi vestram gratiam ultro quæerunt, qui suis parentibus meliores se esse cognoscunt. Associentur amicitia gratuita vestris animis, quos prius vobis largitatis studio jungebatis, ne bona tantum illorum temporum fuisse credantur, quæ vos et copiosa benignitate vincitis, et affluentia munere superatis. Atque i. Ieo salutationis honorificentiam prælocuti, illum virum venerabilem, sacerdotio clarum, doctrinæ laude conspicuum, legationis nostræ ad pietatem vestram fecimus vota deferre. Confidimus enim in virtute divina quod et suis meritis vobis abunde placeat, et desideria probæ petitionis obtineat, sperantes ut eum cum effectu [ed., affectu] rerum celerius recipere debeamus. Sed quia epistolaris series continere non poterat universa, aliqua sacris sensibus verbo insinuanda commisimus, ne fastidium vobis faceret lectio diffusa chartarum.

EPISTOLA XXIII.

THEODORÆ AUGUSTÆ GUEDELINA REGINA.

Scribit se excepisse gratanti animo Petrum ejus legatum, et per virum, quem ad eum mittit, pacis firmitatem inter utrumque imperium rogat.

Suscipientes legatum vestrum virum eloquentissimum Petrum, et, quod est ipsis dignitatibus honorabilius, vestris obsequiis inhærentem, optata nobis augustæ gratiæ monumenta * fulserunt, ut per eum disceremus acceptum vobis esse quod in hac republica constat evenisse. Ostendistis vos diligere quidquid ad justitiam cognoscitur pertinere, quando, per divinam providentiam omni suspitione detersa, desiderabilis potest unanimitas permanere. Nunc est potius quod regna conjungat promissio fixa et votiva concordia. Et ideo illum virum venerabilem, vestris conspectibus vere dignissimum, legatum nostrum ad vos specialiter credidimus esse dirigendum, ut, vobis annuentibus, serenissimi jugalis nostri pacis gratia solidetur, quatenus generalitas evidenter agnoscat merito venisse nos ad suavitatem fœderis per tale vinculum charitatis. Et quia semel bene inita nulla debent contraria occasione suspendi, si quid est quod difficultate sui nobis non oportet imponi, sapientiæ vestræ moderatione mitigetur, ut affectum quem circa regnum vestrum habere cœpimus, jugibus studiis augeamus. Quapropter exigite vestræ sapientiæ firmitatem, et hanc vobis palmam concordiæ specialiter vindicate; ut sicut clementissimi imperatoris fama in præliis inclitya dicitur, ita in pacis stu-

* *Gratiæ monumenta*, forte *momenta*, ut infra, lib. xi, epist. 23, dixit, *momenta integritatis*; et supra, lib. i, epist. 4 et 19, *momenta justitiæ*; et lib. iv, epist. 5 *momenta æquitatis*; et epist. 41, mo-

dio opinio vestra cunctorum admiratione laudetur. Familiariter vos et frequenter videat harum portitor, quem direxi, quatenus effectum possit celerem promereri, qui ad præsumptam gratiam visus est destinari. Speramus enim justa, non gravia, cum tamen nihil videatur impossibile; quod per talem gloriam cognoscimus allegare.

EPISTOLA XXIV.

JUSTINIANO IMPERATORI GUEDELINA REGINA.

Indicat se ei scripsisse per Theodahadi legatum, ut rediens afferat litteras imperatoris incolumitatis et gratiæ erga ipsam Gudelinam et maritum testes.

Veniente viro sapientissimo Petro, ita nos amor vestræ serenitatis explevit, ut vidisse nos æstimamus, cujus colloquia benigne suscepimus. Quis enim tanta affabilitate suscepta non reddat venerationis eximia, cui ante dignationis eloquium jure ab omnibus commendationis suæ debetur officium? Et ideo per illum virum venerabilem, legatum domni jugalis nostri, ad vos specialiter directum, salutiferos apices curavimus destinandos, ut recurrens vestræ serenitatis affatus, et de optata incolumitate lætificet, et de firmissimæ gratiæ nos faciat exultatione gaudere. Tali enim compendio causarum bene disponitur ordo, et nostræ tranquillitatis geninata crescit affectio. Suscipiamus ergo vestri animi bona: quia hoc est vere regale propositum, gloriose vivere amore cunctorum. Quædam vobis per harum portitorem verbo suggerenda commisimus, quæ pro ingenta mansuetudine et libenter accipite, et efficaciter, Deo auxiliante, præstate.

167 EPISTOLA XXV.

JUSTINIANO IMPERATORI THEODAHADUS REX.

Significat se accepisse litteras imperatoris ab Heraclæano, quibus statim respondet, nuntians se pro ejus voto ad papam scripsisse.

Per venerabilem virum Heraclæanum [Gr., Guj. et For., Eracemum] presbyterum augusta nobis pagina vestræ serenitatis illuxit, gratiam sermonis benigne tribuens, et apte munera salutationis impertiens; ut revera magnum sit beneficium tam suave principis meruisse colloquium. Cui reddimus, quanta valemus charitate, responsum, optantes ut et sospitem vestram sæpius nos audire contingat, et regni vestri felicitas semper accrescat: quia tale votum nos decet habere, quod gloriam salutemque vestram jugiter possit extendere. Significamus etiam pro vestro voto ad papam urbis Romæ nos litteras destinasse, ut presentium gerulo litterarum sine aliqua dilatione respondeat, quatenus qui a vobis dirigi meruit, celeritatis gratiam consequatur. Nostri enim voti est causas emergere in quibus possimus vestris desideriis obedire: quia sic nos ad reddendam dilectionem efficaciter commonemus, si vobis in aliqua parte pareamus.

menta gratiæ. Sic apud Symmach., lib. iii, epist. 4, meriti angusta momenta, pro quo sola editio Frobenii monumenta habet. Jva.

EPISTOLA XXVI.

JUSTINIANO IMPERATORI THEODAHADUS REX.

Dicit se jussisse Senatorem praefectum praetorio ad praedium quarundam monachium accedere; ut, si quid ei injuriae aquarum intulerit illuvies, tributa abroget. Tum respondet iis quae de Veranilda scripserat.

Intelligimus serenitatis vestrae gratiam muneribus omnibus ditiores, quando illa nos hortamini facere quae ad mercedem nostram possint omnimodis pertinere. Tale siquidem votum semper amantis est, ut causas nos misericordiae velitis agere, quae nos divinae possint commendare potentiae. Et ideo significamus gloriae vestrae monasterium famularum Dei, quod vobis insinuat est, tributorum gravi sorte laborare, eo quod ager ejus nimia inundatione perclusus, sterilitatis vitia de inimica humectatione contraxerit; ad virum eminentissimum Senatorem praefectum praetorio dedisse nos nihilominus jussionem, ut ejus ordinatio provida ad praedium de quo querela est diligens inspector accedat, et, rebus moderata inquisitione trutinatis, quidquid gravaminis potest habere possessio, rationabiliter abrogetur; ita ut competens atque sufficiens dominis remanere possit utilitas, quia vere nobis lucrum pretiosissimum judicamus, quod pro mansuetudinis vestrae [ed., nostrae] voluntate concedimus. Veranildae quoque causa, unde vestra serenitas me commonere dignata est, quamvis ante longum tempus sub parentum nostrorum regno contigerit, tamen necesse nobis fuit negotium de propria largitate componere, ut tali facto eam non poeniteret, mutata religione. Earum siquidem rerum iudicium non praesumimus, unde mandata specialiter non habemus. Nam cum Divinitas patiatur diversas religiones esse, nos unam non audemus imponere. Retinemus enim legisse nos voluntarie sacrificandum esse Domino, non cujusquam cogentis imperio. Quod qui aliter facere tentaverit, evidenter caelestibus jussionibus obviavit. Merito ergo pietas vestra invitat nos ad talia quae nobis praecipiant divina mandata.

EPISTOLA XXVII.

SENATORI PRAEFECTO PRAETORIO THEODAHADUS REX.

Jubet ut Ligurum Venetorumque inopia succurrat.

Non dare ^b, sed reddere videtur expensas, quisquis tributariis aliquo remedio subvenire festinat. Quid enim justius est quam petenti conferre quod intelligitur ipse laborasse? Ad misericordiam forsitan poscantur otiosi; cultor agri ad futuram famem deseritur, nisi ei, cum necesse fuerit, subvenitur. Quapropter industriosae Liguriae devotisque Venetiis copia subtracta dicitur esse de campis, sed nunc nascatur in horreis, quia nimis insipium est plenissimis ocellis vacuus esurire cultores. Atque ideo illustris magnitudo tua, quorum dignitas ad hoc legitur in-

^a Nemo invitus ad religionem compellendus, quae sponte suscipienda sit, non vi, supra, l. b. II, epist. 27. Theodoricius universis iudeis: Religionem, inquit, imperare non possumus, quia nemo cogitur ut credat invitus. Athenagoras, in legatione pro Chr-

stituta, ut de repositis copiis populum saturare possitis, Liguribus, quos tamen indigere cognoscitis, tertiam portionem ex horreis Ticinensibus atque Dertonensibus per solidum viginti [Cuj. et For., quindecim] quinque modios distrahi cenote. Venetis autem ex Tarrvisino atque Tridentino horreis ad definitam superius quantitatem item dari facite tertiam portionem; ut miserata Divinitas copiam largiri possit, quam homines in se exercuisse cognoscit. Et ideo tales viros his distributionibus adhibete, ut indulgentia nostra maxime ad illos perveniat qui suis viribus pasci minime potuerunt.

EPISTOLA XXVIII.

SENATORI PRAEFECTO PRAETORIO THEODAHADUS REX.

B Confirmat quidquid Cassiodorus circa arcarios prorogatores tritici, vini et casei, macellarios, etc., in urbibus Roma, Ravenna, Ticino et Placentia constituerat. Tum velat sub gravi poena ne quis intra quinquennium ipsis succedat. Denique jubet ut ob sterilitatis damna pretia rerum temperet.

168 Decet regiam justitiam custodire quod a iudicibus bene agentibus fuerit ordinatum, maxime quorum conscientia sic nota est, ut nihil incaute, nihil venalitatis studio fecisse videantur. Et ideo arcarios prorogatores tritici, vini et casei, macellarios, vinarios, capitularios horreariorum et tabernariorum, fenerarios et cellaritas, qui ad urbem Romanam, vel ad mansionem pertinent Ravennatam, sed et eos qui ripam Ticinensem et Placentinam, sive per alia loca quicumque publicos titulos administrare noscantur, quos a vobis comperimus ordinatos, cujus iudicia sic libenter amplectimur, sic servari desideramus, tanquam a nobis facta esse credantur; nec sinimus contra illos cujusquam prevalere malitiam, qui vestro iudicio administrationes publicas susceperunt. Quapropter in designatis titulis ambitio, inimica semper justitiae, conquiescat; consuetudinarium bene agentibus locum protinus tollamus invidiae; non liceat cuiquam intra quinquennium praedictis velle succedere, si tamen vestra inquisitione eos nulla culpa respuerit. Sint ergo intrepidi, qui vestra voluntate vel sunt, vel fuerunt ordinati: procurent sibi necessaria securi. Non timeat intra hoc quinquennium expelli, quem commendaverit probitas actionis. Propter sterilitatem quoque praesentis temporis de singulis speciebus, prout eminentiae vestrae rationabiliter visum fuerit, pretia facite temperari, ut hi quibus commissum est exercere singulos apparatus de injusto gravamine non querantur. Sed quoniam humana ambitio nisi per metum damni non potest inhiberi, is qui a nobis titulis ordinatis, sive suffragiis, sive patronorum precibus nisus [ed., visus] fuerit cuiquam succedere, statim triginta librarum auri mulcta feriat, a vobis nihilominus exigenda. Quod si ad hoc damnum idoneus

stianis ad imp. Commodum et Antoninum, statim a principio. FORN.

^b Dare, reddere, discrimen hoc nos, lib. III, c. 45, Select., tractavimus. FORNER.

non potuerit inveniri, corporali supplicio pronam A
 luat, * qui non potuerit in supradicta percussione suf-
 ficere; et frustretur ausibus suis, pœna etiam iu-
 rendus infamiae, qui contra interdicta nostra aliqua
 tergiversatione venire tentaverit. Nihil enim secu-
 rum, nihil poterit stabile reperiri, ei semper inviden-
 tium vota ad illicitas accedere permittantur insidias.
 Quod magnitudo vestra in omnium faciat pervenire
 notitiam, ne quis per ignorantiam se existimet ex-
 cusandum, quod non intellexerit fuisse prohibitum.

EPISTOLA XXIX.

VINUSIADO COMITI THEODAHADUS REX.

*Concedit illi facultatem aquas Bormias petendi ad sa-
 nandam podagram, quæ graphice describitur.*

Cum gentis tuæ honoranda nobilitas et magnæ fi- B
 dei documenta suasissent ut tibi urbem Ticinum,
 quam per bella defenderas, gubernandam pace cre-
 deremus, limosæ podagræ subita inundatione com-
 plutus [ms., completus], aquas Bormias potius sicca-
 tivas, salutare huic specialiter passioni, velle te pe-
 tere postulasti. Desiderium tuum remediali jussione
 sanamus, ut sospitatem quam merito in te quæri-
 mus, jussionis beneficio compleamus. Absit enim ut
 bellicosum virum tyrannis gravissimæ calamitatis
 exarmet, quæ miro modo membra virentia infusione
 pœnalis humoris cogit arescere, nodosque mobiles
 replet marmoreo tumore crescentes, cum norit alia
 cuncta vacuare juncturæ. Petit concavas lacunas,
 ubi palustri statione pigrescens, saxa percit de li-
 quore; et quæ ad decorem inflexionis natura laxave-
 rat, in turpissimum rigorem soliditate peregrina con-
 stringit. Hæc passio insanabilis et sanitas passibilis
 ligat solutes, contrahit nervos, et decrescere facit
 corpora, quæ nulla sunt mutilatione truncata. Con-
 stantibus membris proceritatis mensura perit, et mi-
 nor cernitur, cui nihil subductum esse sentitur. Sub-
 trahuntur superstiti ministeria membrorum: corpus
 vivum est, nec movetur; et intra insensibilia reda-
 ctum, jam non proprio voto, sed motu fertur alieno.
 Hæc viva mors supra omnia tormenta sana dicitur;
 et melius habere fertur, qui evasisse causas tanti peri-
 culli non probatur. Deserit quidem dolor, sed dimittit
 reliquias fortiores; et, novo infelicitatis exemplo,
 passio videtur abscedere, et æger non desinit ægro-
 tare. Appendia ipsa cruciatis debitoribus aliquando D
 solvuntur: ista autem vincula sunt quæ cum semel
 potuerint illigare captum, nesciunt in tota vita dis-
 solvere. Infelicia signa relinquit abscedens, et more
 gentium barbararum hospitium corporis occupatum
 suis iudiciis violenta defendit; ne ubi ferax ista com-
 pedit succedere, adversa illuc iterum sanitas audeat fortas-
 sis intrare. Hoc licet omnibus videatur esse contra-
 rium, illis maxime qui armorum exercitatione flo-
 ruerunt, ne membra illa durissima languoris deco-

* L. 4, do in jus voc.; supra, lib. iv, e; ist. 10, in
 fin.; et sup., lib. ix, epist. 2: Si facultas, inquit,
 visu factæ non sufficiat, per sustinaria supplicia lace-
 retur. Item eod. lib. ix, epist. 18, in edicto Athala-
 zici regis. FORN.

ctione mollescant; et qui ab hoste foris superari mi-
 nime potuerunt, ab interna potius contrarietate
 vincantur. Perge igitur, auctore Deo, gressibus tuis
 ad locum prædictum. Absit enim ut bellator noster
 ambulet passibus alienis. Equino dorso, non humana
 subvectione portetur: quia viro forti grave est sic
 vivere, ut nec vitam inertem possit [ed., mortem
 possit] implere. Quæ ideo tibi exaggerata narratione
 retulimus, ut ad studium sanitatis votiva nimis cupi-
 ditate rapiaris. Utere igitur aquis illis, primum pctu
 delinitoriis, deinde thermarum exhibitionibus sicca-
 tivis, ubi merito indomabilis cervix illa passionis fle-
 ctitur, quando interna plurima effusione mundantur,
 exteriora attractiva virtute libera sunt, et velut
 duobus auxiliis congregatis in medium missa supera-
 tur. Amentur illic munera concessa divinitus. Con-
 tra illam humani generis debellatricem data sunt op-
 portuna munimina lavacrorum; et quam non edonat
 jage decennium, non mille potionum mollit introi-
 tus, voluptuosus illic remediis effugatur. Præstent
 optatum Divina beneficium, ut famam loci verissimam
 tua potius salubritate noscamus, quem nobis
 desiderabile est evadere quiddid adimit corpoream
 sospitatem.

EPISTOLA XXX

HONORIO PRÆFECTO URBS THEODAHADUS REX.

*Jubet ut labantes elephantæ æneos pristino statui et
 firmitati restituat. Tum elephantes et eorum proprie-
 tates mirifice depingit.*

169 Relationis vestræ tenore comperimus, in via
 Sacra, quam multis superstitionibus dicavit [ed., di-
 tavit] antiquitas, elephantæ æneos vicina omnimodis
 ruina titubare; et qui solent in carnali substantia
 supra millenos annos vivere, occasum videantur pro-
 ximum in simulacris æreis sustinere. His providentia
 vestra reddi faciat propriam longævitatem, uncis
 ferreis hiantia membra solidando, alvum quoque de-
 missam subdito pariete corroboret, ne illa magnitudo
 mirabilis solvatur turpiter in ruinam. Nam et vivis
 ipse casus adversus est; qui dum ingeniis cubationis
 arte hominum succisis arboribus ingentia membra
 commiserint, toto pondere supinati, nequeunt pro-
 priis viribus surgere, quos semel contigerit corruisse;
 scilicet, quia pedes eorum nullis articulis b inflectun-
 tur, sed in modum columnarum rigentes atque in-
 curvabiles jugiter perseverant. Ibi tanta mole pro-
 strati sunt, ut tunc magis metallicos possis credere,
 cum se vivos aspicias non movere. Jacent superstites
 similitudine cadaverum: mortuos putes, quos vivos
 esse non dubites; et more cadentium fabricarum,
 nesciunt locum sponte relinquere, quem suis mem-
 bris potuerint occupare. Magnitudo illa terribilis nec
 formicis minutissimis par est, quando beneficium
 non habet naturæ, quod ultima videntur animalia
 meruisse. Humano solatio consurgunt, cujus arte

b Falsum hoc esse scribit P. Gillins in descriptione
 elephantis, quæ adjuncta Æliani libris de animalibus
 in editione Guil. Rouillii Lugduni anno 1563, pag.
 500. JUNKT.

jacuerunt. Bellua tamen gressibus suis restituta, A ipsa dignoscitur esse collatum, tamen quam maxime novit memor esse beneficii; in magistrum quippe recipit quem sibi subvenisse cognoscit: sed ipsius arbitrium gressus movet, ipsius voluntate cibos capit. Et, quod omnem intelligentiam quadrupedum superat, non dubitat primo aspectu adorare quem functorum intelligit rectorem esse: cui [Ac., qui] si tyrannus appareat, inflexa permanet; nec imponi potest belluæ hoc et malis pendere, quod a se novit bonis principibus exhibere. In vicem manus promuscidem tendit, et magistro profutura gratanter accipit, quia se ipsius cura vivere posse cognoscit. Est enim (ut ita dixerim) prædictæ belluæ nasuta manus, per quam data suscipit et ori suo voranda transmittit. Nam cum sit altum animal, brevissima cervice compositum est; ut quod cibos ex humo non prævalebat carpere, hoc se ministerio videretur posse satiare. Tentando solum cautus semper incedit, retineis initio captivationis suæ fuisse sibi noxiam ruinam. Flatum spum, quia dolori capitis humani mederi dicitur, rogatus exhalat. Hic dum ad aquas venerit hauriendas, per cavum promuscidis in modum pluviæ imbrem postulatus effundit; et sic agnoscit quod patitur; et ut libens faciat quod rogatur. Motu corporis a diversis postulat quod magistro porrigat, et nutritoris compendia, sua putat alimenta. Quod si aliquis præbere contempserit postulata, vesicæ collectaculo patefacto, tantam dicitur alluvionem egerere, ut in ejus penatibus quidam fluvius videatur intrasse, contemptum vindicans de fetore. Nam et læsus servat offensam, et longo post tempore reddere dicitur, a quo injuriatus esse sentitur. Oculi quidem parvi, sed graviter se moventes. Credas aliquid regium ejus intendisse conspectum. Despiciat scurriliter ludentes, honestum aliquid gratanter attendit; et advertis recte judicare, cui levia cognoveris displicere. Cutis hujus ulcerosis vallibus exaratur (a qua transportaneorum nefanda passio nomen accepit), quæ in tantam duritiam solidatur, ut putes esse osseam cutem. Hæc nulla vi transmittitur, nullo ferri acumine penetratur. Ideoque Persarum reges hanc belluam ad belia traxerunt, quæ et nullis ictibus pulsata cederet, et adversarios sua mole terret. Quapropter habere eorum formas gratissimum est, ut qui vivam substantiam non viderunt, opinatum [id est, celebre] animal tali imaginatione cognoscant. Et ideo non patiaris perire, quando Romanæ dignitatis est artificum ingenii in illa urbe recondere, quod per diversas mundi partes cognoscitur dives natura procreasse.

EPISTOLA XXXI.

UNIVERSIS GOTHIS VITIGIS REX.

Scribit se ab exercitu, more majorum, regem fuisse creatum.

Quamvis omnis proventus ad Divinitatis est munera referendus. nec aliquid constat bonum, nisi quod ab

causa regis dignitatis supernis est applicanda iudiciis, quia ipse nihilominus ordinavit, cui suos populos parere cognoscit. Unde Auctori nostro Christo gratias humillima satisfactione referentes, indicamus parentes nostros Gothos inter procinctuales gladios, more majorum, scuto supposito *, regalem nobis contulisse, præstante Deo, dignitatem, ut honorem arma darent, cujus opinionem bella pepererant. Non enim in cubilis angustiis, sed in campis late patentibus electum me esse noveritis; nec inter blandientium delicata colloquia, sed tubis concrepantibus sum quaesitus, ut tali fremitu concitatus desiderio virtutis ingenitæ regem sibi Martium Geticus populus inveniret. Quamdiu enim fortes viri, inter bella ferventia nutriti, principem ferre poterant non probatum, ut de ejus fama laboraret, quamvis de propria virtute præsumeret? Necesse est enim talem de cunctis opinionem currere, qualem gens meruit habere rectorem. Nam, sicut audire potuistis, parentum periculis evocatus adveneram communem cum omnibus subire fortunam; sed illi ducem me sibi esse non passi sunt, qui exercitatum regem quaerere videbantur. Quapropter primum divinæ gratiæ, deinde Gothorum favele iudiciis, quia me regem omnes facitis, qui unanimiter vota confertis. Deponite nunc damnorum metum, dispensionum suspiciones abjicite, nihil sub nobis asperum formidetis. Amare novinus viros fortes, qui sæpius bella peregrinus. Additur, quod unicuique virtutum vestrarum [ms., virorum vestrorum] testis assisto. Ab alio enim mihi non est opus facta vestra narrari, quia omnia vobiscum laboribus sociatus agnovi. Arma Gothorum nulla promissionum mearum varietate frangenda sunt [ed., amici, etc., frangendi]. Ad gentis utilitatem respiciet omne quod agimus, privatim nec nos amabimus. Hoc sequi promittimus quod ornet regium nomen. Postremo nostrum per 170 omnia pollicemur imperium, quale Gothos habere deceat post inclitum Theodoricum: vir ad regni curas singulariter et pulchre compositus, ut merito unusquisque principum tantum præclarus intelligatur, quantum consilia ipsius amare dignoscitur. Idcirco parens ipsius debet credi, qui ejus facta potuerit imitari. Et ideo pro regni nostri utilitate estote solliciti, de interna conversatione, Deo juvante, securi.

EPISTOLA XXXII.

JUSTINIANO IMPERATORI VITIGIS REX^b.

Exponit calamitates quas Italia propter bella sustinebat. Tum per legatos pacem ab imperatore petit.

Quanta sit nobis, clementissime imperator, gratiæ vestræ votiva suavitas, hinc omnino datur intelligi, ut post tot gravissimas lusiones, et tanta effusione sanguinis perpetratas, sic videamur pacem vestram quaerere, tanquam nos nemo vestrorum putetur sole

* Sic Ado Viennensis in morte sexta: Sed Francis consentiens more gentis impositus clypeo rex constitutus est, sic ille. Sed et Romani et barbari quem imperatorem faciebant, eum in altum tollebant, ut liquet ex Jornande in Chronico, cap. 60, ubi alia testimo-

nia notavi. Ea autem levatio suppositis scutis fiebat. ut hinc colligere liquet. Vide Lorippum. JmæT.

^b Hujus epistolæ argumentum nascitur ex victoria Justiniani adversus Gothos, historiis testata satis, a quo Vitigis pacem per legatos petit. FORN.

lucis. Pertulimus talia qualia et ipsos offendere possunt qui fecerunt insecutiones sine reatu, odium sine culpa, damna sine debitis. Et ne pro parvitate sui negligi potuisset, non in provinciis tantum, sed in ipso rerum capite probatur inflictum. Æstimate quos dolores abjicimus, ut vestram justitiam reperire possimus. Talis res effecta est, quam Mundus * loquatur : quæ sic a vobis meretur componi, ut æquitatem vestram generalitas debeat admirari. Nam si vindicta regis Theodohadi quæritur, mereor diligere; si commendatio divæ memoriæ Amalasinthæ reginæ præ oculis habetur, ejus debet filia cogitari, quam nissus [*Niv. et Ga., jussis*] vestrorum omnium perducere decuisset ad regnum, ut cunctæ gentes potuissent agnoscere vicissitudinem vos gratiæ tanto [*Ac., tantæ*] pignori reddidisse. Illud etenim vos debuit permovere, quod distributione mirabili ante regni fastigia invicem nos Divinitas vestram fecit habere notitiam; ut amoris causam tribueret, quibus aspectus gratiam [*ed., gratia*] contulisset. Quali enim reverentia principem colere potui, quem adhuc in illa positum fortuna suspexi? Sed potestis et nunc omnia reintegrare quæ facta sunt, quando non est difficile illum in affectu retinere qui gratiam constat desideranter expetere. Et ideo salutantes clementiam vestram honorificentia competenti, indicamus nos legatos nostros illum atque illum ad serenitatis vestræ sapientiam destinasse, ut omnia more vestro cogitetis; quatenus utræque respublicæ restaurata concordia perseverent; et quod temporibus retro principum laudabili opinione fundatum est, sub vestro magis imperio divinis auxiliis augeatur. Reliqua vero per legatos prædictos serenitati vestræ verbo insinuanda commisit. nissus, ut et aliqua epistolaris brevitatis perstringeret, et causas nostras suggerentes plenius intimarent.

EPISTOLA XXXIII.

MAGISTRO OFFICIORUM VITIGIS REX.

Rogat ut imperatorem inducat ad pacem Italiæ concedendam.

Illum et illum legatos nostros ad serenissimum principem dirigentes, congruum fuit magnitudini vestræ per eos salutiferos apices destinare, ut in omni parte vestra beneficia mererentur, cum nostræ deportarent collocationis affectum. Et ideo epistolarem gratiam vestris meritis exhibentes, speramus ut apud clementissimi imperatoris animos eis vestra prudentia suffragetur: quia sic sunt justa quæ petimus, ut omnium sapientium mereantur adnissum. Facile enim a

* Hic erat dux exercitus Justiniani, et vicit Dalmatas, et Salonem urbem cepit. In qua tamen victoria ipse cum Mauricio filio occisus est, a Gotho fu-

giente percussus. Procopius, lib. 1 de Bello Gothico; Matthæus Palmerius, in Chronico; Leonardus Arcelin., de Bello Italico adversus Gothos, lib. 1. Forx.

vobis debet corrigi quod non decuisset admitti. Sed potestis omnia gratanter, omnia placabiliter ordinare, quia dulcior solet esse gratia post amaritudines expiatis. Refugere vos enim potuisset ignotus: ego autem, qui ornatum reipublicæ vestræ vidi, qui tot nobilium corda procerum cognovi, non me desidero a piissimi principis gratia dividere, si in me velit quæ sunt justa cogitare. Nam si alter offensam meruit, ego debeo gratissimus haberi, qui odioso cum vindicta successi. Vestros animos sum secutus; præmia mihi fuerant reddenda, non læsio. Et ideo non negetur gratia, cui nulla penitus sunt imputanda; atque ideo sepultum sit odium cum morte peccantis. Nam etsi de vobis aliquid minus forte mereamur, Romana libertas cogitetur, quæ per bellorum tumultus ubique concutitur. Pauca dixisse sapientiæ vestræ sufficiat, quia in alto pectore protenditur quod consideratum semper augetur.

EPISTOLA XXXIV.

EPISCOPIS SUIS VITIGIS REX.

Petit ut et legatos, quos ad imperatorem misit, adjuvent, et pro ipso preces Deo fundant.

Si sacerdotibus etiam ignotis honorem debemus, quanto magis illis quos amabili veneratione conspeximus! Aliter enim requirimus notum, et aliter appellamus incognitum. Visorum major semper affectus est, dum gratissime retinetur qui assiduo et suavi sermone conjungitur. Et ideo per harum portitores, legatos nostros, quos ad serenissimum principem destinavimus, sanctitati vestræ præsentamus debiæ venerationis obsequium: sperantes ut pro nobis orare dignemini, et, ubi usus exegerit, solatia vestra reperiant, quia necesse est ut bene velitis quos vobis religione junctos esse cognoscitis.

171 EPISTOLA XXXV.

PRÆFECTO [*ed., PATRICIO VIRO QUÆSTORI*] THESSALONICENSIS VITIGIS REX.

Petit ut legati ad imperatorem missi nullam moram putiantur.

Illum et illum legatos nostros ad serenissimum principem, Deo favente, direximus, per quos necesse fuit magnitudini vestræ reddere salutationis affectum, quando honori vestro et sapientiæ debetur ut vobiscum collocationis gratia perfruamur. Speramus autem ab excellentia vestra ut moram non debeant sustinere, quos nos sub celeritate prospecti destinasse; quatenus vestris beneficiis applicemus, si eos remota tarditate pervenire cognoscimus.

giente percussus. Procopius, lib. 1 de Bello Gothico; Matthæus Palmerius, in Chronico; Leonardus Arcelin., de Bello Italico adversus Gothos, lib. 1. Forx.

LIBER UNDECIMUS.

172 PRÆFATIO.

Prælationis auxilium ex contrarietate nascitur utramque actionum, quando illud opitulatur scri-

ptori, quod potuit impedire cogitantem. Quæ res etsi laudes adimit, clementer tamen veniam tractata concedit: quia quod constat otiosos debere, memo-

potest occupatos exigere. Quapropter administrator amplissimus si vacasse credatur, opprobrium est; cujus etiam secretum dicitur, quod tumultuosis actionibus verberatur. Sed vix nobis aliquid præstabit ad effectum ducta probatio, quando et occupati fuisse credimur, et male scribere minime debuisse judicamur. Nam multo satius est vitiosa tenebris oculore, quam culpanda præsumpta importunitate vulgare. Verum hoc mihi objicere poterit otiosus, si verbum improvida celeritate projecit, si sensum de medio sumptum non ornaverim venustate sermonum, si præcepto veterum non reddiderim propria personarum: occupatus autem, qui rapitur diversitate causarum, cui jugiter incumbit responsum reddere, et alteri expedienda dictare, non me addicere poterit, qui se in talibus periclitatum esse cognoscit. Facile enim absolutor est alieni conscius sui; neque in illis semper valeamus, quæ interdum posse judicamur. Argutum inventum lætum fundit ingenium, tepentia dicta mens concipit occupata. Aliquando acutum jugiter decet esse compositum, quia dicendi ars in nostra sita potestate cognoscitur, alacritas mentis divinis tantum muneribus applicatur. Remanet itaque ad excusandum brevitatis insperata librorum, quam nemo purgat diutius, nisi qui bene creditur esse dicturus. Sed ne quis forsitan possit offendi quod in prætoriano culmine constitutus sic omnimodis actioso pæca dictaverim, accipiat viri prudentissimi Felicis præsumptione factum, cujus participatus sum in omni causa consilium. Etenim vir primum est morum sinceritate defæcatus, scientia juris eximius, verborum proprietate distinctus, senilis juvenis, altercatior suavis, mensuratus eloquens; qui necessitates publicas eleganter implendo, ad favorabilem opinionem suo potius labore perduxit. Alioqui tantis causarum molibus oneratus, aut impar esse potui, aut forte arrogans inveniri. Sed melius, quod ejus fatione recreatus sic regalibus curis adfui, ut non potuissem in arduis rebus deficiens approbari. Duos itaque libellos dictationum mearum de præfecturæ actione subjunxi; ut qui decem libris ore regio sum locutus, ex persona propria non haberet incognitus: quia nimis absurdum est in adepta dignitate conticescere, qui pro aliis videbamur plura dixisse. Sed postquam duodecim libris opusculum nostrum desiderato fine concluderam, de animæ substantia, vel de virtutibus ejus, amici me disserere coegerunt; ut per quam multa diximus, de ipsa quoque dicere videremur. Modo parcite disertis, favete potius inchoantes; nam si nihil mereor eloquentiæ munere, considerandus sum potius ex officiosissimo labore; qui, tantis reipublicæ necessitatibus occupatus, sic vacare potui sub urentibus curis, si me gloriari contigisset fluminibus Tullianis. Nam ipse quoque fons eloquentiæ, cum dicere peteretur, fertur excusasse, quod pridie non legisset. Quid jam aliis accidere poterit, si tanta laus faciendæ auctorum visa est bene-

ficia postulare? Ægrescit profecto ingenium, nisi jugi lectione reparatur. Cito expenduntur horrea, quæ assidua non fuerint adjectione fulcita. Thesaurus ipse quam facile profunditur, si nullis iterum pecuniis compleatur? Sic humanus sensus, cum alieno non farcitur [Form., sarcitur] invento, cito potest attenuari de proprio. Si quid autem in nobis redolet, studiorum flos est; quod nihilominus marcidum redditur, si a matre lectione carpatur. Hic enim potest esse lætissimum, unde docetur et natum: quando omnia in origine sua plenissime vivunt, quæ necdum a naturalibus sinibus [ed., finibus] auferuntur. Proinde veniæ magna pars est, si scribimus non vacantes, si legimur non legentes. Sed jam removeamur ab excusationis voto, ne magis offendant nimis affectata defensio.

EPISTOLA PRIMA.

SENATUI URBIS ROMÆ SENATOR PRÆFECTUS PRÆTORIO.

Pluribus laudat Amalasantham, et parentes, et filium ejus Athalaricum. Tum rogat senatores ut principibus gratias pro collata ipsi præfectura prætoriana referant.

Commendatis mihi, patres conscripti, pro vectura meum, si vobis intelligi fuisse votivum. Credo enim evenisse prosperrime quod tot felices constat optasse. Desideria quippe vestra honorum omnium probantur auspicia, quando nemo potest talium favore suscipi, nisi quem Divinitas præcepit augeri. Mutuamini ergo gratiam, ut exigatis obsequium. Natura rerum est amare collegam. Laudes quinimo vestras extollitis, si honorem qui senatori datus est erigatis. Sollicitudo patrum ad publicas me utilitates instanter impellat, ut vestro magis imputetur præconio, cum tali meruero placere patrono. Secunda mihi est cura, vobis me commendare post principes, quia illud vos amare confidimus quod et rerum dominos jubere sentimus. Primum, ut hoc putemus utile, quod honestum; ut nostros actus quasi pedisequa semper justitia comitetur; et quod a continenti principe non emimus, nulli turpiter venditemus. Audistis, principes viri, quæ rerum pondera prædicatus exceperim. Supra vires exigitur, qui dignitatis culmina laudator ingressus. Hæc non audemus falsa dicere, sed confitemur esse potiora. Nam talia iudicia non invenerunt merita, sed fecerunt. Neque enim nos inde jactamus, qui intelligimus dominos nostros humilia voluisse sustollere, ne videantur immeritis tam ingentia præstitisse. Rapiunt nos prædicandi temporis bona; et velut longa ariditate sitientes, a haustum dulcissimi saporis invitant. O sæculi beata fortuna! sub principe feriato matris regnat affectio; per quam totum sic peragitur, ut generalis nos tegere charitas sentiatur. Huic gloriosum prestat obsequium cui omnia serviunt; et mirabili temperamento concordiæ, antequam possit populos regere, suis jam cœpit moribus imperare. Hoc est profecto

* Cicero servum manumisit, quod dilata in crastinum comitia renuntiasset: adeo paratus meditatus-

que tantus artifex ad dicendum accedebat. Plutarcha FORN.

difficillimum regnandi genus, exercere juvenem in suis sensibus principatum. Rarum omnino bonum est, dominum triumphare de moribus, et hoc consequi in florida ætate, ad quod vix creditur cana modestia pervenire. Gaudeamus, Patres conscripti, et supernæ majestati gratias supplici devotione referamus, quando nulla erit accessu temporis difficilis clementia nostro principi, qui in annis puerilibus didicit servire pietati. Sed hoc miraculum utriusque moribus demus; nam tantus est genius maternus, cui etiam jure princeps servire debuisset extraneus. Hanc enim dignissime omnia regna venerantur, quam videre reverentia est; loquentem audire, miraculum. Qua enim lingua non probatur esse doctissima? Atticæ facundia claritate diserta est, Romani eloqui pompa resplendet, nativi sermonis ubertate gloriatur; excelsit cunctos in propriis, cum sit æqualiter ubique mirabilis. Nam si vernaculam linguam bene nosse prudentis est, quid de tali sapientia poterit æstimari, quæ tot genera eloqui inoffensa exercitatione custodit? Hinc venit diversis nationibus necessarium magnumque præsidium, quod apud aures prudentissimæ dominæ nullus eget interprete. Non enim aut legatus moram, aut interpellans aliquam sustinet de mediatoris tarditate jacturam, quando uterque et genuinis verbis auditur, et patriotica responsione componitur. Jungitur his rebus quasi diadema eximium, impretiabilis notitia litterarum; per quam dum veterum prudentia discitur, regalis dignitas semper augetur. Sed cum tanta gaudeat perfectione linguarum, in actu publico sic tacita est, ut credatur otiosa. Paucis litigia nodosa dissolvit, bella ferventia sub quiete disponit, silentiose geritur publicum bonum. Non audis prædici quod palam videretur assumi, et temperamento mirabili dissimulando peragitur quod accelerandum esse cognoscit. Quid tale antiquitas honora promeruit? Placidiam mundi opinione celebratam, aliquorum prosapia gloriosam, purpurato illo studuisse percepimus; cujus dum remissis administrat imperium, indecenter cognoscitur imminutum. Nærum denique sibi a missione Illyrici comparavit, factaque est conjunctio regnantis divisio dolenda provinciis. Militem quoque nimia quiete dissolvit. Pertulit a matre protectus quod vix pati potuit destitutus. Sub hæc autem domina, quæ tot reges habuit quot parentes (juvante Deo), noster exercitus terret externos; qui provida dispositione libratus, nec assiduus bellis atteritur, nec iterum longa pace molliitur. In ipsis quoque primordiis (quando semper novitas incerta tentatur) contra Orientis principis votum, Romanum fecit esse Danubium. Notum est quæ pertulerint invasores; quæ ideo prætermittenda dijudico, ne genius socialis principis verecundiam sustineat perditoris. Quid enim de vestris partibus [Ac., nostris patribus] senserit, hinc datur intelligi, quando pacem contulit læsus quam aliis concedere noluit exoratus. Additur quod tantis nos legationibus tam raro requisitus ornavit, et singularis illa potentia, ut Italicos dominos erigeret, reverentiam Eoi culminis inclinavit. Franci

At etiam, tot barbarorum victoriis præpotentes, quam ingenti expeditione turbati sunt? Lacessiti meluerunt cum nostris inire certamen, qui præcipitatis saltibus prælia semper gentibus intulerunt. Sed quamvis superba natio declinaverit conflictum, vitare tamen proprii regis nequivit interitum. Nam Theodoricus ille diu potenti nomine gloriatus in triumphum 174 principum nostrorum languoris potius pugna superatus occubuit: ordinatione, credo, divina, ne nos aut affinium bella polluerent, aut iuste [Ac., juxta] productus exercitus vindictam aliquam non haberet. Maeste prociunctus Gothorum omni felicitate jucundior, qui hostem regalem capite cædis, et nobis nec unius ultimi facta subducis. Burgundio quinetiam ut sua reciperet, devotus effectus est, reddens se totum, dum accepisset exiguum. Elegit quippe integer obedire, quam imminutus [Ac., imminutus] obsistere: tutius tunc defendit regnum, quando arma deposuit. Recuperavit enim prece quod amisit in acie. Beatam te, domina, laude multiplici, cūi divino beneficio necessitas tollitur cuncta certaminis, quando adversos reipublicæ aut cælesti felicitate vincis, aut tuis imperiis spontanea largitate conjungis. Exsultate, Gothi pariter ac Romani. Dignum miraculum, quod omnes loquantur. Ecce (præstante Deo) felix domina quod habet eximium uterque sexus implevit; nam et gloriosum regem nobis edidit, et latissimum imperium animi fortitudine vindicavit. Hæc quantum ad arma pertinent, utcumque referuntur. Nam si pietatis ejus velimus atria intrare, vix nobis poterunt centum linguæ centumque ora sufficere: cui par est quidem æquitas et voluntas, sed major benignitas quam potestas. Dicamus igitur parva de magnis, pauca de plurimis. Scitis quanta bona nostro ordini cælesti benignitate largita est: nihil est dubium, ubi est testis senatus. Afflictos statu meliorem restituit, illæsos sublimavit honoribus, et sigillatim bona tribuit, quos sub universali munimine custodivit. Ea quæ asserimus jam creverunt. Respicite namque patricium Liberium præfectum etiam Galliarum, exercitualem virum, communionem gratissimum, meritis clarum, forma conspicuum, sed vulneribus pulchriorem, laborum suorum munera consecutum; ut nec præfecturam, quam bene gessit, amitteret, et eximium virum honor geminatus ornaret; confessus meritum, cui solus non sufficit ad premium. Accepit enim et præsentaneam dignitatem; ne, de republica benemeritis, diu absens putaretur ingratus. O admiranda Benevolentia dominorum! quæ in tantum extulit prædictum virum, ut donatis fascibus et patrimonium judicaret addendum; quod sic ab universis gratanter acceptum est, ut in munere ejus cuncti se potius crederent esse ditatos, quando quidquid digno creditur, hoc multis sine dubio collatum esse sentitur. Quid ergo de animi firmitate loquar, quæ vicit et philosophos valde prædicatos? Proceedit enim ex ore dominæ beneficis sermo, et manens sub securitate promissio. Non sunt nobis, patres conscripti, minus probata quæ loquimur: verus testis est, qui laudat expertus. Co

gnovistis enim quæ contra me vota conflixerunt, A non aurum, non magnæ valere preces: tentata sunt universa, ut probaretur sapientissimæ dominæ gloriosa constantia. Ordo flagitat dictionis augustarum veterum pompam moderna comparatione discutere. Sed quemadmodum illi sufficere poterunt exempla feminea, cui virorum laus cedit universa? Hanc si parentum cohors illa regalis aspiceret, tanquam in speculum purissimum sua præconia mox videret. Enituit enim Amalus felicitate, Ostrogotha patientia, Athala mansuetudine, Munitarius æquitate, Unimundus forma, Thorismuth, castitate, Unalamer fide, Theudimer pietate, patientia (ut jam vidistis) inclytus pater. Cognoscerent hic profecto universi sigillatim propria, sed feliciter faterentur esse superata, quando unius præconium cum turba se jure non potest æquare virtutum. Æstimate quale eis esset de tali hærede gaudium, quæ merita potuit transire cunctorum. Quærat is forsitan sequestratim principis bona: abunde prædicat sobolem, qui ejus laudat auctorem. * Deinde retinetis facundissimi Symmachi eximium dictum; Specto feliciter virtutis ejus augmenta, qui differo laudare principia, Subvenite, patres conscripti, et agendo pro me communibus dominis gratias debitum meum vestra satisfactione persolvite. Nam sicut unus satiare non valet omnium vota, ita multi unius possunt complere disposita.

EPISTOLA II.

JOANNI PAPÆ SENATOR PRÆFECTUS PRÆTORIO.

Petit ut orationibus ejus, admonitionibus, correptionibus etiam adjuvetur.

Supplicandum vobis est, beatissime pater, ut kettiam quam per vos (Deo largiente) percepimus, custodiri nobis vestris orationibus sentiamus. Quis enim dubitet prosperitatem nostram vestris meritis applicandam, quando honorem adipiscimur, qui a Domino diligi non meremur, et permutatione efflicam bona recipimus, dum talia non agamus? Ecclesiasticis siquidem jejuniis fames est exclusa popularis, decoris lacrynis tristitia sæda discessit, et per sanctos viros acceleratum est, ne traheretur diutius quod gravabat. Et ideo salutans officiositate qua dignum est, precor ut vivacius oretis pro salute regnantium; quatenus eorum vitam cœlestis Princeps faciat esse longævam, Romanæ reipublicæ hostes imminuat, tempora tranquilla concedat: deinde, quod ornat pacem, necessariam nobis copiam de abundantia suæ horreis largiatur: mihique filio vestro intelligentiæ sensus aperiat; ut quæ vere sunt

utilia sequar, quæ vitanda refugiam. Vigor ille rationabilis animæ nobis consilium præstet; facies veritatis albescat, ne mentem nostram innubilet caligo corporea; sequamur quod intus est, ne foris a nobis simus: instruat quod de vera sapientia sapit, illuminet quod cœlesti claritate resplendet. Taleum denique judicem excipiat publicus actus, qualeum filium catholica mittit [Gr et Cuj., nutrit] Ecclesia. In suis nos etiam muneribus virtus sancta custodiat: quia graviores insidias antiqui adversarii tunc subimus, quando ejus dona suscipimus. Nolite in me tantum rejicere civitatis illius curam, quæ potius vestra laude secuta est. Vos enim speculatores Christiano populo præseditis, vos patris nomine universa diligitis. Securitas ergo plebis ad vestram respicit famam, cui divinitus est commissa custodia. Quapropter nos decet custodire aliqua, sed vos omnia. Pascitis quidem spiritualiter commissum vobis gregem: tamen nec ista potestis negligere, quæ corporis videntur substantiam 175 continere. Nam sicut homo constat ex dualitate, ita boni patris est utraque reformere. Primum penuriam temporis, quam delicta promerentur, orationibus sanctis amovete. Si quid tamen (quod absit) acciderit, tunc bene necessitas excluditur, quando contra eam sub ubertate [Gr. et Cor., veritate; Jur. putat legendum libertate] tractatur. Monete me quæ sunt gerenda sollicite. Bene agere vel correptus exopto, quia difficilius errat ovis quæ voces desiderat audire pastoris; nec facile efficitur vitiosus, cui admonitor insistit assiduus. Sum quidem judex palatinus, sed vester non desinam esse discipulus. Nam tunc ista recte gerimus, si a vestris regulis minime discedamus. Sed cum me a vobis desiderem et moneri consiliis, et orationibus adjuvari, jam vobis est applicandum, si quid in me fuerit aliter quam optabatur inventum. Sedes illa toto orbe mirabilis b propriis tegat affectione cultores; quæ licet generalis mundo sit præstita, vobis etiam cognoscitur et localiter attributa. Tenemus aliquid sanctorum apostolorum proprium, si peccatis dividendum non reddatur alienum, quando confessiones illas c, quas videre universitas appetit, Roma felicior in suis sinibus [ed., sinibus] habere promeruit. Nil ergo timemus talibus patronis, si oratio non desistat antistitis. Arduum est quidem multorum desideriis satisfacere, sed novit Divinitas magna præstare. Ipsa retundat invidios, ipsa nobis faciat cives cœlesti aspiratione gratissimos; et supplicationibus vestris tempora tribuat, quibus superna gratia prædicetur indulta.

* Deinde retinetis facundissimi Symmachi, etc. Hæc verba non exstant in libris Quinti Symmachi hodie editis. Jun.

b Romam intelligit, quam legum domicilium, gymnasium litterarum, curiam dignitatum, verticem mundi, et patriam libertatis Sidoonius appellat. Hieronymus etiam in quadam epistola miratur Gaditanum quemdam Titi Livii solo nomine et gloria potius communem fuisse, quam Romanæ urbis splendore, cum Romam pergeret. Nunc vero nominis sui decore

trix jacet, nihilque aliud est quam sive venustatæ pristinae spurcum cadaver. Bross.

c Confessiones illas (Petri et Pauli). Confessionis nomine vocabant partem ecclesie ubi condite reliquie corporum sanctorum sub altari, non autem ipsam integram ecclesiam, ut notat Baronius Comment. in Martyrol. Rom., sub die 6 Julii. Sic accipit claves confessionis sancti Petri Aimoinus, Histor. Franc. lib. iv, cap. 84. Adde locum Ennodii, apud Baron., tom. VI, pag. 601. Jacz.

EPISTOLA III.

DIVERSIS [ed., UNIVERSIS] EPISCOPIS SENATOR PRÆPECTUS PRÆTORIO.

Commendat se illorum precibus; et petit ut jejuniū pro salute principum et pro pace obtinenda indicant. Tum eos hortatur ut vitia cuncta a populo procul amandent.

Corporalium patrum naturalis mos est, de filiorum protectione gaudere, dum eorum institutionibus applicatur quidquid laudis in clara prole conceditur. Vos autem spiritales parentes, qui auctorem rerum illuminata mente conspicitis, pro me sanctæ Trinitati sedulo supplicate, ut splendere late faciat in medio positum candelabrum; quatenus nec mihi interior desit visus, et de me aliis pandatur aspectus. Nunquid proderit iudicem aliis esse perspicuum, si sibi potius reddatur obscurus? Dignitatem conscientiae donet, qui tribunalia conferre dignatus est. Faciat inoffensum iudicem, ne damnet errantem. Sit nobis prosperrime præsens, ut infausta vitia reddantur absentia. Anorem suum tribuat, ut peccandi ambitum miseratus excludat. Quapropter, animæ veri parentes, affectuosa et probabili petitione vos deprecor, ut indicto jejunio Domino supplicetis, qui vitam principum nostrorum florenti regno protendat, hostes reipublicæ defensor imminuat, donet quieta tempora, et ad laudem sui nominis copiosa; faciatque rerum omnium tranquillitatem, et [alii, ut] me vobis re. l. ere dignetur amabilem. Sed quo facilius vestra quoque exaudiatur oratio, estote circa eos quos destinamus attoniti [Ac., attentii]. Quod nescimus, nobis non debet imputari. Actus eorum testimonia vestra C prosequantur; et aut laudatus gratiam, aut accusatus apud vos invenire possit offensam. Neque enim vobis imputare poterunt, si delinquunt, quando non jubentur male dare, ut perperam cogantur accipere. Orphanis viduisque contra sevos impetus Deo placita [ed., debent placita, etc.] præstate solatia: ita tamen, ne (quod accidit * per nimiam pietatem) dum miseris subvenire quæritis, locum legibus auferatis. Nam si aliquid offendit forte districtum, talia date cunctis monita, ut iura possitis reddere seriatim. Excludite, sanctissimi, inter immundos spiritus implacabiles vitiorum furores, violentiam temperate, avaritiam depellite, furta removete, depopulatricem humani generis luxuriam a vestro populo segregate. Sic auctorem iniquitatis efficaciter vincitis, si ejus D persuasiones de humanis cordibus auferatis. Episcopus doceat, ne iudex possit invenire quod puniat. Administratio vobis innocentiae data est. Nam si prædicatio vestra non desinat, necesse est ut poenalis actio conquiescat. Et ideo dignitatem meam in omni vobis parte commendo, quatenus actus nostri sanctorum orationibus adjuventur, qui minus in humana potestate præsumimus. Familiariter etiam mihi suadete quod justum est. Non sum callidus abjurator

* Per nimiam pietatem. Hoc sensu vetustus auctor, sed incertus, homil. 14 in Matth. cap. vi (qui falso vulgo tribuitur sancto Chrysostomo): Misericordia tunc vera est misericordia, si sic facta fuerit, ut iustitia per eam non contemnatur; si autem con-

A [ed., adjuvator; Ms., arbitrator]; quod generaliter debeo, incoactus exsolvo. Rependo etiam sanctitati vestræ honorificæ salutationis officium, textumque epistolæ affectuoso sine concludo, ut in mente vestra dulciora remaneant, quia bene sibi animus posteriora commendat.

EPISTOLA IV.

AMBROSIO VIRO ILLUSTRIS, AGENTI VICES SENATOR PRÆPECTUS PRÆTORIO.

Admonet ut officium sibi commissum fideliter exsequatur.

Secure vobis, Deo juvante, opinionem nostram credimus, cujus conscientiam per causarum varios usus longa ætate probavimus. Nam si in advocacy studio iustitiæ claritate fulsistis; 176 quid nunc, propecti ad consilia nostra, facietis? Crescit enim in illo meritum, cui majus datur officium, quando jam habendus est in iudicium partem, qui meruit aulicis potestatibus assidere. Ornentur ergo subsellia, cujus ore fora tonuerunt. Absens adhære nostro lateri, plenior laudem inde sumpturus, quia integrum tibi reputabitur quod bene ordinaveris solus. Hanc coram positus mecum curam participaveris et gloriam: nunc autem tibi tantum cogimur debere quidquid inde (præstante Deo) laudis potuerimus accipere. Quapropter officium tibi observare censemus quod nostris jussionibus obsecundat; præceptis etiam tuis pro publicis utilitatibus iustissime designatis præcipimus obediri, quatenus et tibi sit pro publica utilitate mittendi fiducia, et nullus te contemnendi sumat audaciam. Si quos etiam fidejussoribus committere necessarium æstimaveris, confidenter assume, quia illud magis relevare potest animum nostrum, si aliquid per vos cognoscamus impletum. Præsenti enim sola verba præstares, nunc autem facta potius debentur absentis. Consilium quippe tantæ sedis ingens est proculdubio fama meritorum. Sed considera quid exigatur cui tale nomen imponitur. Labor vester procuret mihi omnium quietem. Scitis quæ turpia neglectus intulerit. Scopulus vitandus est, ubi alter offendit. Sed hoc vos monere mea potius curiositas quam vestri diffidentia facit. Nam omnia vos illa agere credimus, quæ (juvante Deo) famæ nostræ et reipublicæ utilia esse judicamus.

EPISTOLA V.

AMBROSIO VIRO ILLUSTRIS, VICES AGENTI SENATOR PRÆPECTUS PRÆTORIO.

Hortatur ut populo Romano penuria laboranti quamprimum succurrat.

Gaudere vos quidem in eis credo quæ charitatem vestram optasse dijudico; nam ipsius quodammodo res agitur, cujus in alterum vota complentur. Sed hinc intelligo antiquæ amicitiae fructum, quæ venustate felicior est, in suavissimi saporis emanasse dulcedinem, si prius Romanæ civitatis copiam per

tempta iustitia misericordia observetur, ipsa misericordia non est misericordia, sed fatuitas. JERET.

^b Advocatorum actiones cum finiuntur, tunc incipiunt dignitates, ait Sidon. Apoll., lib. 1, epist. 11. JERET.

eos quorum interest, tanquam munus eximium, nostris hospitibus offeratis. Ideo enim peregrinationis incommoda, ideo tot angusta cogitationis intravimus, ut populus ille, antiquis delectationibus assuetus, beatissimis regnantium temporibus, explosis necessitatibus, perfruatur. Procul enim sit ut a quo illius civitatis esuriente satiemur. Illorum (quod absit) intelligentia, nostra penuria est. Quid plura? læti esse non possumus, nisi et illos gaudentes communiter audiamus. Atque ideo tanta vivacitate incorrupta species frumenti congregetur, ut panis inde coctus non horrore, sed deliciis videatur esse propositus. Ponderatio justa servetur. Vincant copiarum mentium desideria. Non putatur bundare quod queritur. Fugite scelerata lucra, vitate nefanda compendia. Quidquid ibi male præsumitur, in mei animi læsione grassatur. Nemo putet veniale, quod in ista tentaverit parte præsumere. In nobis facilius consentimus excedi, quam Romanorum utilitates patiamur immitti: non ut favorem, plausumque popularem, sed ut (juvante Domino) meum in illis compleam dilectionis arbitrium. Cives siquidem omnes fovendi sunt, sed Romani aliquid plus merentur. Urbs ornata tot eximiis senatoribus, beata tam nobilibus populis, laudes debet nostrorum principum personare, quas homo nationis extræ se miretur audiisse. Nam iuste se illic extollit lætitia popularis, quæ dominos cognoscitur habere victores. Quapropter impendendum est quidquid fides, quidquid magna potest exhibere cautela, quia illud vere nostrum est commodum, quod illorum mihi procurat affectum. Latentur præsentibus gaudiis, qui erant de nostra actione suspensi: illorum me desideria, illorum me vota juverunt. Et hoc mihi æpid rerum dominos profuit, quod ab eis universaliter audiebatur optari. Agite nunc ut amor iste, juvante Domino, perseveret, quia eos amplius in reliquum credo facere, quod se in me feliciter sentiunt inchoasse. Abundantiam nunc petamus communibus votis: supernæ misericordiæ humiles supplicemus, ut primum nobis salutem dominorum clementia divina concedat. Cæterum proventum quem præstiterit non negligentia diminuit, non venalitas ulla subducit. Fidem ineam promitto, sed cum ipsa Divinitatis dona sustineo; cautelam offero, turpia fraudulentissimæ nundinationis excludo. Ipsi autem in Domino de promerita ubertate glorientur.

EPISTOLA VI.

JOANNI CANCELLARIO SENATOR PRÆFECTUS PRÆTORIO.

Joannes a Cassiodoro creatur cancellarius, et quid in hac dignitate agendum admonetur.

Quamvis statutis gradibus omnis militia peragatur,

* Lib. 1, cap. 2, Nazarii in panegyrico, pag. 206. Sanctus Ambros. lib. 11 de Virginibus: Bona domus in ipso vestibulo debet agnosci. Sic Apuleius. Et Hieronym., epist. ad Marcellin. et Anap-ych.: Quos cum legeris, et vestibula videris, facilis conjectura erit, qualis ipsa sit futura domus. JUNET.

^b Clementes, Vet., dementes. Proclivis fuit error, ex affinitate cl cum d, ut alias eodem mendi genere laborat Gellius, lib. v, cap. 14, in nomine servi An-

et tempora sibi custodiant, qui iudicum jussionibus obsecundant, tuus honor cognoscitur solemnino ordine non teneri, qui suis primatibus meruit anteponi. Tibi enim reddunt obsequia, qui te præire noscuntur; et reflexa conditione justitiæ, illis reverendus aspicieris, quos subsequi posse monstraris. Hanc inæquabilem æquitatem, speciale decretum, singulare beneficium sub aspectu iudicis agis; nec potest rationabiliter culpari, quod impugnantem ordine videatur assumi. Nullus tibi de temporis qualitate præscribit. Transgressio matriculæ actio tua est; et solus confidenter negligis quod aliis servare contendis [ms., contemnis]. Sed talia tibi pro excellentibus meritis conceduntur, dum crederis omnes industria fideque superare, quem nos constat elegisse. Nemo enim sequentem probat, nisi quem sibi laudanda virtus associat, quando vituperabile est inferiorem erigere, nisi meritis alios videatur excellere. Hoc igitur laudabile præjudicium, sententiam gratiosam, militiam domesticam, a duodecima indictione (Anno Christi 534) cancellorum tibi decus attribuit, ut consistorii nostri secreta fidei integritate 177 custodias. Per te præsentandus accedat; per te nostris auribus desiderium supplicis innotescat; jussa nostra sine studio venalitatæ expedias; omniaque sic geras, ut nostram possis commendare justitiæ. Actus enim tui iudicis opinio est; et sicut penetrale domus de foribus potest congruenter intelligi, sic mens præsulis de te probatur agnosci, non injuria, quia talem unusquisque ad responsa sua videntur eligere, qualem se cunctos decreverit æstimare [Gr., Niv. et Ga., custos, etc., æstimari]. Vestes ipsæ, quæ nostris corporibus applicantur, nonne nos deformare possunt, si aliquo inquinamento sordescant? Quanta vero gratia nos decorare videntur, cum laudabili puritate nituerint? Sic miles ad secreta iudicis proximatus, præsulis sui famam [ms. et Ac., formam] aut ornat, aut maculat. In nobis siquidem peccant, qui alios maculant; et dum spoliolum observantis [ed., obsecrantis] ambitur, fama præsentis exiit. Considera, si negligere debemus unde nos culpari posse cognoscamus. Ultra clementes ^b [Gr., Cuj. et Forn., dementes] est, qui ulcisci non appetit quem grassatum in suo dedecore comprehendit. Respice quo nomine nuncuperis. Latere non potest quod inter cancellos ^c egeris. Tenes quippe lucidas fores; claustra patentia, fenestratas januas; et quamvis studiose claudas, necesse est ut te cunctis aperias. Nam si foris steteris, meis emendaris obtutibus; si intus ingrediaris, observantium non potes declinare conspectus. Vide quo te antiquitas voluerit collocari; undique conspiceris, qui in illa claritate versaris.

drodi a leone agniti, qui vere Androctus apud Ælianum. Et Nemesianus, divos Iene jacentes, pro clivos. Describit enim Capitolii ascensum, in quo et clivos fuisse constat, vel ex Alpheno, l. 52. Si ex plagis, § In clivo ad l. Aquilianam. Simile peccatum apud Græcos in γαίθια, pro γαίθια, et γαίθια, pro γαίθια, Hartungus deprehendit. FORN.

^c Glossæ antiquæ, caula: cancelli ante iudicem extra caula, foris versus atria. JUNET.

Proinde ad nostra monita aures animumque converte, siqe menti omnia quæ jubemus : non te, tanquam vacuum Astulam ^a, dicta perexeat, quæ tandiu plena conspicitur, quandiu in eam undæ influere posse noscuntur. Esto potius conceptaculum, quod audita custodias, quod suscepta non fundas : quia nihil proderit, si auribus tuis transitura placeant, et in cordis sinibus se omnia non deligant.

EPISTOLA VII.

UNIVERSIS JUDICIBUS PROVINCIARUM SENATOR PRÆFECTUS PRÆTORIO.

Præcipit admoneantur tributarii ut trina illatione et temporibus constitutis vectigalia solita persolvant.

Justissime quæritur quod annua devotivæ præstat, quando sub quodam gaudio constat inferri, quod solvitur lege naturali. Stipendium namque est, quod subjectum facit manificum dici ; et offerentis nomen accipit, qui se, quod penditur, debere cognoscit. Quam lautum [*ed.*, cautum] est intrepidum foro assistere, publicum non timere, et inter devotos laudabilem collocari, qui pudorem non sinitur habere compulsi? Inhonorum est enim omne quod cogitur [*ed.*, agitur] ; nec offerentis habet gratiam, qui damnis suis perducitur ad tributa : contra, quam libero dignum est compulsoribus nihil debere? Ille solus delectabilis ager est domino, in quo supervenire non timetur exactor. Merito ergo testimonium solutionis securitas dicitur ^b, de qua non solum animus, sed substantia communitur. Et ideo, quod feliciter dictum sit, indictione duodecima (*Anno Christi 54*), per diocesium dicationis taxæ solemnem moderamine custodito, possessorem te officiumque tuum præcipimus admonere, ut trina illatione devotus, constitutis temporibus ^c suam compleat functionem ; ita ut cesset venalis illa dilatio ^d, quæ non ad tributariorum compendia, sed fraudis ambitu cognoscitur exquisita. Nam qui se hujusmodi onera sublevare dicunt, aliud majus pondus abominabilis nundinationis imponunt. Absit a nostris temporibus detestabilis et fugienda versutia. Possessor nihil aliud, nisi quod publico debetur, exsolvat ; nam sua damna potius agunt, qui sub nobis aliqua fraudare contendunt. Quapropter sicut fiscalia onera nulla occasione volumus aggravari, ita constitutis temporibus præfinitas illationes præcipimus, Deo juvante, compleri, quatenus et possessorum devotio gratissima dominis innotescat, et tarditatis involuta confusio nostris rationibus [*ed.*, orationibus] auferatur. Unde singulis quibusque temporibus solemnem more factos breves ad scrinia nostra transmittite, sicut te et prisca legum et nostræ jussionis præsens commonere videtur auctoritas : ne si aliquid horum æstimaveris negligendum, tu tibi

^a Simile illud Comici :

Plenus rimarum sum : hac atque illac perfuo.
FORN.

^b Apocha securitas dicitur. Petronius in Satyrico : Redde mihi apodixim defunctoriam, id est remissionem senilis ætatis. Sidonius contra tributa securitatibus, etc. BAOS.

^c Omnes illationes fisco tribus pensionibus solve-

absolute facias esse periculum. Verumtamen, ut justissimarum præceptionum diligentior procuraretur affectus, illum atque illum, præcedentibus meritis comprobatos, tibi officioque tuo imminere, ut nihil possit nocere negligentia, ubi adhibetur sollicitudo geminata. Unde continenter agite, si proventum vestrum magis desideratis extendere. Impia lucra sint ^a vobis omnimodis aliena : vos possessorem devotum redditis, si fraudulentis non gravetur incommodis. De æquitate potius quam de rapacitate prolicetur. Semper metuit injusta præsumptio. Quid enim acquiri putatur, ubi bona conscientia perditur? Aut in qua parte possit homo proficere, si innocentiam probatus fuerit amisisse? Nolite sine premio credere, quæ videntur ad bonam conscientiam pertinere. Habebunt nos bene agentes, in quo possumus, auditores. Remuneratorem enim illi esse promitto, quem se aliqua honestate tractasse cognovero. Agite ergo, laudes ad me potius vestri perveniant quam querele. Majus commodum non quæritis, quam si nihil venditis. Illa tantum sequenda sunt lucra, quæ potest possessor lætus offerre, et miles solemniter securus accipere. Non censor, sed laudator vester esse desidero. Cavete ergo, ne reddatur infestus, qui vobis cupit esse beneficus. Nam gravius semper irascitur, qui contra propositum commovetur.

178 VIII.

EDICTUM PER PROVINCIAS SENATOR PRÆFECTUS PRÆTORIO.

Multa et præclara præbet monita, et promittit se judicem integerrimum futurum.

Priscorum mos fuit nova jura decernere ^a, ut succedenti populo aliquid quod omissum videbatur adjungerent : nunc autem sufficiens laus conscientiæ est, veterum decreta servare. Erat ante genus hominum sub hac novitate sollicitum, dum regulam vitæ suæ in aliena cognoscerent voluntate pendere : modo vero unusquisque novit fixum, quod ab antiquis plenissime non dubitat constitutum. Sufficiunt ergo vobis jura, si non desit voluntas eximia. Quid ^b præconum voces, quid periculosas sententias præsulum erectis auribus sustinetis? Propriæ vitæ imponit modum, qui sibi se judicem intelligit constitutum. Studete cuncti actibus bonis, et formidanda nescitis. Nolite inardescere ad præsumptiones illicitas ; amate vivere quieti ; transigite semper innoxii. Quid litibus honesta confunditis? Cur facitis quæ mox timere possitis? Si quæritis lucra, vitate potius danosa litigia. Si quod tamen emerit civile certamen, legibus patrii estote contenti. Nullus ad seditiosa consurgat, nullus ad violenta confugiat. Furoris genus est, in sæculo pacato turbulento studere proposito.

bantur, nempe quarto quoque mense, C. *De apoch.*, lib. x, tit. 22. FORNER.

^d Venales moras, infra, hoc lib., epist. 35 ; et l. 33. *Si bene*, D. *De usuris*. FORN.

^e Sic Ulpianus ait proconsulem edictum ejus aliquam sui commendationem continens mittere debere, etc., l. 4, de offic. procons. FORN.

^f Supra, lib. vi, form. 3, l. ult., C. *De feriis*. FORNER.

Sed quia vobis de iudicibus, etsi non verus, tamen A oritur rationalis metus (dum inexperta potestas trahit potius ad timorem), quantum ad meum propositum pertinet, iuvante Deo, rerumque dominis regnantibus, omnia vobis iusta, omnia moderata promittit. Primum, quod maxime iudicem debonestat, nundinatio a me fœda nescietur. Non enim verba mea, more vestium, suspensa venduntur*. Sperari a vobis aliquid sola specierum indigentia faciet, non malitiosa venalitas, ubi tamen erit quæ tempus mitigat moderata præceptio. Non indicimus quod ematur, nec ad taxationem trahimus quæ necessaria non habentur. Estote tantum ad consueta solliciti, de novitate securi, quia illud solum nobis iudicavimus esse commodum, si vos, iuvante Domino, servemus illæsos. Non vos quisquam: militum pro sua voluntate concutiet; non exactor adjectitiis gravabit incommodis; non solum nostras, sed et officii innoxias custodivimus manus. Alioqui inutile bonum est iudicem non accipere, et multis accipiendi licentiam præbuisse. Neque enim sic a nobis egrediuntur, ut ea quæ passi fuerint aliis merito fecisse videantur. Imminuta sunt enim vestro amore suffragia, quæ hactenus omnium detrimento crescebant. Ostendimus in nobis, Deo iuvante, continentiam, ut eam militibus sine pudore imperare possimus. Non enim potest auctoritatem habere sermo, qui non iuvatur exemplo, dum iniuquum sit bona præcipere, et talia non fecisse. Ordinatio igitur nostra utilitatem publicam tantummodo respiciet, non facta privata. Scimus quæ pro nobis vota fuderitis, qua fuistis anxietate suspensi. Deforme nobis est talia facere, ut minus possitis in vestra exultatione gaudere. Patebunt, Deo propitio, aures nostræ ad suscipienda desideria supplicantium: auctor causæ suis nos oculis sub libertate visurus est; non redempta, sed propria lingua loquetur. Vobis enim nec servitus imperabit, nec a nobis nobilitas veneranda fatigabitur. Prætoriam denique nostram nullus turpis actus intravit, nemo a nobis quam venerat minus locupletior rediit. Nescivit domesticum penetrare a subselliis discrepare. Iudicem me observans inveniet, quocumque respexerit. Verecundiæ memores, iuvante Deo, sic agere nos optamus, quemadmodum a rerum dominis mandata suscepimus. Vos ad omnia iusto estote devoti, ut me provinciarum patrem D faciatis esse quam b iudicem: quia iterum gravius irascitur, qui minime de probitatum actione pensatur. Nam si præbueritis læsionibus obsequium, quid illi impendere debetis, quem vobis magnopere studere cognoscitis? Solemnia commoda c sedis vestræ laborantibus militibus non negentur, quia ipse præbet viam excedendi, qui non patitur iusta persolvi. Præceptis etiam nostris obedientiam æquabili modera-

tione præstate. Compellat rationabiliter proprius animus, ne vos urgeat terror armatus. Odium sibi excitat, qui iustis resultat imperiis. Quem jam cogero, non amabo. Sic enim cuncta quæ agenda sunt volumus explicari, ut vos nullo compulso faciamus imminui. Servari vobis cupimus concessa pridem dominorum beneficia, nulla abominabili præsumptione distracta. Honorem nostrum sola vos optamus gratulatione sentire, et regnantibus bona peteret, qui vestra desideria nisi [ed., visi] sunt præstitisse. Vivite nunc adepta securitate gaudentes. Quem fas non fuit cogere, potuistis voluntariis sponsonibus obligare. Nam qui dubitat sub Dei confidentia iusta promittere, vult habere liberum quod non est pollicitus immutare. Tenete igitur arbitrii mei idoneum vadem, speculum cordis, imaginem voluntatis; ut quibus non sum facie notus, siam morum qualitate recognitus. In hac me potius parte conspiciate, qua latent præsentibus. Non est vobis damnum absentis meæ: utilius est iudicem mente nosse quam corpore.

179 EPISTOLA IX.

JUDICIBUS PROVINCIARUM SENATOR PRÆFECTUS PRÆTORIO.

Mortatur ut diligant justitiam, eamque a subditis suis observari curent.

Sciens ab eis contrarium posse eredi, qui præcedentibus malis fuerant immuniti (dum mens humana facile suspicatur de quolibet illa quæ pertulit), propositi nostri votum edictali tenore promissimus, ne, iuvante Deo, quos securos esse cupimus, vel de ipsa sollicitudine gravaremus. Non enim est parvum tormentum, adversum aliquid formidare venturum, cum semper gravius æstimatur emergere, quod timeatur. Absit a nostris temporibus vel minima credulitas læsionis. Reo jam vicinus est, qui malus putatur: quia tunc aliquid persuadetur animo, cum intraverit pectus apta [ed., acta] suspicio. Quapropter dicatio tua per loca celeberrima proponi faciat destinata. Aptum est enim ab his iussa cognosci, quos decrevimus admoneri. Excitetur nunc amor omnium circa dominos felices; ut, sicut nos nullum contraria volumus cogitatione suspendere, ita se et illi devotos debeant pie regnantibus exhibere. Sponsones autem nostras [ed., vestras] vos veras efficitis, si provinciis libus æquabiliter præsidetis. Diligite justitiam, quæ vos et amabiles faciat, et gloriosum commodum sua participatione concedat. Scitote officia vobis quasi actuum vestrorum testes assistere. Et ideo quam magnum est in tantorum conspectu facere quod omnium possint ora prædicare? Iudicium quasi iudicium cognoscite vocitatum. Præsulem agere non decet quod alter accuset. Quid timeat reus, cum viderit crimen in fascibus constitutum? Sola malis

* Imperator Constantinus: Non sit venale iudicis verbum, non ingressus redempti, non infame licitationibus secretarum, l. 1, de offic. rect. provin., C. Theod. Quidam, verbum, pro, velum; nihil temere mutem; arg. l. 5, C. De naufrag.; l. 6, Cod. Theod., eod. tit. Vide infra, hoc lib. xi, epist. 52, officii innoxias manus τῶν ταξιστῶν, manus puræ. Seneca,

lib. vii Controv., novel. 8, καθαρὰ χεῖρες. Forx.

^b Quam, sine comparationis particula, ut magis, vel quidpiam simile suppleatur. Sup., lib. viii, epist. 2, et lib. ix, epist. 25. Forx.

^c Solemnia commoda, id est salaria; l. Commodis, de re jud.; Vitruvius, in præfatione lib. i; et infra, hoc lib., epist. 33. Forx.

illa tormenta sunt, si publica vota moribus suis sentiant esse contraria. Dici enim non potest disciplina, quando ipsa fuerit corrigenda. Studete ergo nobiscum, ut boni mores provincialibus dentur, sed nuditas auferatur. De remediis potius quam de læsione tractetur. Grave malum est, quidquam ad largienda juris beneficia fieri, et mixtum læsionibus inveniri. Sic agite, ut cum iustitia probata quaeritur, annus vester brevis esse videatur*. Honores potius vobis offerantur. Necessitatem quippe ambitus amittitis, si provincialium vobis vota societis. Nullos vestrorum actuum facimus esse custodes; nec sub privato arbitrio ingenium iudicis inclinamus: sed omnia sic gerite, ne fiat necessarium quod nunc credimus esse turpissimum. Instar nostræ geritis dignitatis, si vos conscientie puritate tractetis. Obviate malis, foveate nihilominus innocentes. Si quis tamen est qui ausu emerario contra vestros fasces erigatur, nec possis exercere quod justum est, aut petiorem protinus cum vestra relatione transmittite, aut, si virius [ed. Ac., iuribus] deseritur veniendi, negotium festinata relatione declaretur, quando et evectiōnes publicas acceptistis, et nobis gratum sit audire de talibus. Atque ideo vobis totius excusationis causa submota est, quando aut per dignitatem vestram potestis recta gerere, aut certe nobis quæ sunt necessaria nuntiare.

EPISTOLA X.

BEATO VIRO CLARISSIMO, CANCELLARIO, SENATOR PRÆFECTUS PRÆTORIO.

Significat regem concessisse Davo facultatem petendi Lactarium montem ad sanitatem recuperandam, et jubet ut ei necessaria quæque suppeditet.

Cum rerum domini clementia de famuli sui Davi alii, David] salute cogitaret (cujus votum est de inctorum sospitate lætari), remedia Lactarii montis cum jussit expetere, ut cui medela humana nil rofuit, vulgati loci beneficium subveniret; qui crebra tussi retonans anhelio pectore membra tenuavit: un ministeria naturæ, nimia concussionis debilitata, virtutes suas explicare nequeunt ad salutem. Escas nim in auxilium humani corporis contributas, dum pte non transigit, reddit inutiles. Nec interest talibus aut sumere cibum, aut sustinere jejunium. In lies singulos substantia viva deficit; et, velut rimommo dolium, paulatim defluens, donec evacuetur, expenditur. Huic ferocissimæ passioni beneficium montis illius Divina tribuerunt: ubi aeris salubritas

* Vide Apuleium, lib. II Florid., ubi proconsulem Africæ alloquens inter alia sic scribit: Utinam perpetuo liceret frui! Quid nobis cum istis proconsulum vicibus? Quid cum annis brevibus et festinantibus mensibus? O celeres hominum dies! O præsidium optimorum citata pericula! JUNER.

^b Hoc supra, in formula defensoris et curatoris rei publ., lib. VI, form. 18; et lib. VII, form. 11 et 12. Pretia justa rebus venalibus statuuntur, novell. 122, c. 6, Justiniani; supra, lib. IX, epist. 5, c. 1, extra de empt. et vend.; Cedrenus in Theophilo imperatore; Athenæus, lib. VI Dipsosiphist., c. 2, de piscium venditorib.; Moschopulus et Suidas, in

A cum pinguis arvi fecunditate consentiens, herbas producit dulcissima qualitate conditas; quarum pastu vaccarum turba saginata, lac tanta salubritate conficit, ut quibus medicorum tot consilia nesciunt prodesse, solus videatur potus ille præstare: reddens pristino ordini resolutam passionibus vim naturæ. Replet membra vacuata, vires effetas instaurat; et fomento quodam reparabili ægris ita subvenit, quemadmodum somnus labore fatigatis. Hæc itaque argumenta in tam abundanti pabulo exhausta videre, miraculum est; ut humor ille lacteus non præstet origini suæ, qui corpora mortalium probatur læsa reficere; miroque modo herbis animalia non proficiunt, unde hominum membra pinguescunt. Exiles per dumeta discurrunt montium, tenues videntur, et, instar ejus cui medentur, sustinent passionis. Lac autem tam pingue, ut hæreat digitis, cum exprimat in vasis. Qua de re annonas deputatas subventionemque necessariam præbete venienti; ut in supradicto loco salubriter pastus, eodem alimento reparetur ejus juvenus, quo nutritur infantia. Consurgite animi tali passione laborantium. Jam non amaro antidoto horrebis dulcissimam vitam. Voluptuose bibite quæ saluberrima sentiat. Felicitatis genus est, inde curari, unde libeus animo æger possit exoleri.

XI.

EDICTUM DE PRETIIS CUSTODIENDIS RAVENNÆ.

Declarat se speciebus pretia fixisse, statuta edicti violatoribus pecuniaria corporeave pœna.

120 Venalitas^b victualium rerum temporis [Niv. et Ga., emptoris] debet subiacere rationi, ut neque in vilitate caritas, nec in caritate vilitas expetatur; sed æqualitate perpensa, et murmur ementibus, et gravamen querulis negotiatoribus auferatur. Atque ideo trutinatis omnibus, et ad liquidum calculatione collecta, diversarum specierum pretia subter affiximus, ut omni ambiguitate submota, definitarum rerum debeat manere custodia. Si quis autem vendentium non servaverit quæ presentis edicti tenor eloquitur, per singulos excessus sex solidorum mulctam a se noverit exigendam, et fustuario posse subiacere supplicio^c; quatenus eum et damni metus terreat, et prædicta pœna vehementer affligat.

XII.

EDICTUM PRETIORUM PER FLAMINIAM.

Statuit ut ab hospitibus exigantur tantum pretia per militem suum, cives et episcopum loci definita. Qui

Στοφύλατες. FORN.

^c Hujus mentio in jure crebra, l. 7, *Saccularii*, fn., de extr. criminib., Novell. Majoriani; Papinian. respons., tit. 14, et tit. 21; l. 5 C. Theod., de episc. et cler.; Paulus, lib. V Sent., tit. 4, et tit. 21; et supra, lib. IX, epist. 2; lib. IV, epist. 10; lib. VIII, epist. ult.; l. 2, tit. ult., C. *Qui ad eccles. confug.* Adrianus papa apud Gratianum: Qui in alterius famam, inquit, publice, scripturam aut verba contumeliosa confinxerit, flagelletur, can. 1, 5, q. 1. Renovat legem XII Tab., quæ famosi libelli auctorem fustuario puniri jubebat. Cornut. in Persii satyr. 1. FORNER.

secus jecerit, in eum sex solidorum multam et futurarium supplicium decernit.

Si otiosi populi urbium singularum sub pretiorum justitia continentur, quanto magis debet laborantibus subveniri, ne utilitas commeantium sancietur discrimine fortuitorum! Et ideo susceptio transeuntium requies debet esse curarum; ne quod ad levamen inventum esse constat, detestabile potius gravamen infligat. Recipiatur hospes ad pretia definita; iniquitatem non patiatur avaram, qui invitatur ad gratiam, quoniam turpis accusatio [*Ac.*, occupatio; *Niv. et Ga.*, aucupatio] est, terrere enormitate pretii, et susceptione blandiri. Prædoni similis est, qui sub iniqua cupiditate distrahere; utrosque enim constat aliena velle diripere, et considerationem justitiæ non habere. Nescitis quanta positio acquirere moderati? Ultra ad commoda vestra veniant, qui vos temperanter agere posse cognoscunt. Nullus ergo se æstimet, quod est familiare semper absentium, longinquitatis oblivione defendi, quando ad nos veniunt quotidie qui vestra mercimonia patiuntur. Cavete potius damna multorum, qui lucrorum aviditates appetitis. Sex enim solidorum dispendium se noverit sustinere, et laceratione corporis affligendum, si quis aliter vendendum esse crediderit, quam miles noster in rem directus pretia cum civibus atque episcopis locorum, habita deliberatione, censuerit. Sufficere enim debent omnibus honesta lucra de civibus, ne obsessa potius videantur itinera esse latronum.

EPISTOLA XIII.

JUSTINIANO IMPERATORI SENATUS URBIS ROMÆ.

Rogat ut regi pacem concedat. Quod ut facilius assequatur, Romæ sanctorumque apostolorum Petri et Pauli preces suis adjungit.

Honestum nimis et necessarium videtur esse negotium, pro securitate Romanæ reipublicæ pio principi supplicare, quia convenit a vobis expeti quod nostræ possit proficere libertati. Nam inter cætera bona quæ vobis singulariter Divina tribuerunt, nihil gloriosius probatur accedere, quam quod vos cognoscitis ubique posse præstare. Rogamus ergo, clementissime imperator, et de gremio curiæ duplices tendimus manus, ut pacem vestram nostro regi firmissimam præbeatis; nec nos patiamini abominabiles fieri, qui semper de vestra concordia videbamur accepti. Romanum siquidem nomen vos commendatis, si nostris dominis benigna conceditis. Gratia vestra nos erigit ac tuetur; et hoc mereri cognoscimus, quod de vestra mente sentitur. Quietem ergo Italiæ fœdera vestra componant; quia tunc amari possumus, si per vos dilectio votiva copuletur. Cui rei si nostræ preces adhuc non videntur posse sufficere, æstimate patriam nostram in hæc precatoria verba prorumpere: Si tibi aliquando grata fui, ama, piissime principum, defensores meos. Qui mihi dominantur, tibi debeant esse concordēs; ne incipiant talia in me facere, quæ a votis tuis cognoverint discrepare. Non mihi sis causa crudelis exitii, qui semper vitæ gaudia præstitisti. Ecce alumnos meos sub tua

pace geminavi, ecce civibus ornata resplendi. Si me lædi pateris, ubi jam nomen tuæ pietatis ostendis? Quid enim pro me nitaris amplius agere, cujus religio, quæ tua est, cognoscitur sic florere? Senatus meus honoribus crescit, facultatibus indinenter augetur. Noli per discordiam dissipare quod deberes per bella defendere. Habui multos reges, sed neminem hujusmodi litteratum [*ed.*, litterarum]; habui prudentes viros, sed nullum sic doctrina et pietate pollentem. Diligo Amalum, meis uberibus nutritum, virum fortem mea conversatione compositum, Romanis prudentia charum, gentibus virtute reverendum. Junge quinimo vota, participare consilia; ut tuæ gloriæ proficiat, si mihi aliquid prosperitatis accedat. Noli me sic querere, ut non valeas invenire. Tua sum nihilominus charitate, si [*Ac.*, sed; *Niv. et Ga.*, sic] nullum facias mea membra lacerare. Nam si Libya meruit per te recipere libertatem, crudele est me amittere quam semper visa sum possidere. Impera motibus iracundiæ, triumphator egregie. Plus est quod generali voce petitur quam si vester animus cujuslibet ingratiudinis offensione vincatur. Hæc Roma loquitur, dum vobis per suos supplicat senatores. Quod si adhuc minus est, beatorum apostolorum Petri atque Pauli petitio sanctissima cogitetur. Nam qui securitatem Romanam sæpe defecuisse probantur ab hostibus, quid erit quod eorum meritis **181** vester non tribuat principatus? Sed ut omnia reverentiæ vestræ congruere videantur, per illum virum venerabilem, legatum piissimi regis nostri ad vestram clementiam destinatum, preces nostras credimus porrigendas; ut tam multi [*alii*, multa] debeant efficere, quæ vel singuli poterunt apud pios animos obtinere.

EPISTOLA XIV.

GAUDIOSO CANCELLARIO PROVINCIÆ LIGURIE SENATORUM PÆFECTUS PÆTORIO.

Describit Comum civitatem, et indicat regem ejus incolas munere perpetuo affectisse.

Dum multis itineribus Como civitas expetatur, ita se possessores paraveredorum assiduitate suggerunt esse fatigatos, ut equorum nimio cursu ipsi potius atterantur. Quibus indulta regali beneficium præcipimus jugiter custodiri, ne urbs illa, positione sua libenter habitabilis, rareseat incolis frequentia lesionis. Est enim post montium devia, et lacu purissimi vastitatem, quasi murus quidam planæ Liguriæ. Quæ licet munimen claustrale probetur esse provincie, in tantam pulchritudinem perducitur, ut ad solas delicias instituta esse videatur. Hæc post tergum campestris culta transmittit, et amœnis vegetationibus apta, et victualibus copiis indulgenter accommodata: a fronte sexaginta millibus dulcissimi æquoris amœnitate perfruitur, ut et animus recreabili delectatione satietur, et piscium copia nullis tempestatibus subducatur. Merito ergo Como nomen accepit, quæ tantis lætatur compta muneribus. Hic profecto lacus est nimis amplissimæ vallis profunditate susceptus, qui concharum formas decenter imitatus, spumæ littoris albore depingitur. Circa quem conveniunt: in

coronæ speciem excelsorum montium pulcherrimæ summities : cujus ora prætoriorum luminibus decenter ornata, quasi quodam cingulo Palladiæ silvæ perpetuis viriditatibus ambiuntur. Super hunc frondosæ vineæ latus montis ascendunt. Apex autem ipse, quasi quibusdam capillis, castanearum densitate crispatus, ornante natura, depingitur. Hinc rivi niveo candore relucentes in aream lacu altitudine præcipitante descendunt. Hujus sinibus ab Austro veniens Addua^a fluvius faucibus apertis excipitur. Qui ideo tale nomen accepit, quia, duobus fontibus acquisitus, quasi in proprium mare devolvitur; qui tanto impetu vastissimi æquoris undas incidit, ut nomen retinens et colorem in Septentrionem obosiere alvei ventre generetur. Putes quamdam lineam fusciorem in aquis albenibus esse descriptam; miroque modo influentis discolor natura conspicitur, quæ misceri posse simili liquore sentitur. Hoc et in marinis quidem fluctibus fluviorum inundatione contingit : sed ratio ipsa vulgariter patet, ut torrentes præcipites limosa fæce corrupti, vitreo sint æquori discolors. Hoc autem jure putabimur stupendum, quod simile tantis qualitatibus elementum per pigrum stagnum videas ire celerrimum, ut amnem per solidos campos putes decurrere, quem se peregrinis undis non videas colore posse miscere. Quapropter incolis harum rerum jure parcitur, quando amœna omnia delicata sunt ad labores, et facile onus afflictionis sentiunt, qui uti suavibus deliciis consueverunt. Fruantur ergo munere regali perpetuo, ut sicut gaudent nativis epulis, ita eos exsultare faciat munificentia principalis.

EPISTOLA XV.

LIGURIBUS SENATOR PRÆFECTUS PRÆTORIO.

Notum facit regem centum libras auri ad necessitates eorum sublevandas concessisse, et ut regi gratias referant hortatur.

Regale munus impetratum gaudium debet esse cunctorum, ut provocetis ad meliora, cum de nobis concessa probaveritis esse gratissima. Nam si subvenire semper amantis est, cujusmodi vos æstimates intelligitis, quos relevatos esse sentitis? Sed ne vestram lætitiã longis prælocutionibus differamus (quia bonarum rerum celerrima semper desideratur agnitio), gloriosissimi domini, devotæ Liguriæ necessitatibus consulentes, centum libras auri per illum atque illum de cubiculo suo, pietate solita, destinaverunt; ut iudicio vestro, quibus est causa notissima, tanta unusquisque hujus muneris participatione lætetur, quanta necessitate gravatus esse cognoscitur : ne quod afflictis datum est usurpet illæsus, sed illi reparatis viribus consurgant, qui danorum sarcina premeate corruerant. Astensis autem civitas, quæ supra cæteras suggeritur ingravata, dispositionis vestræ justitiã maxime sublevetur, ut secundum modum dispensii commoditate beneficii perfruatur. Sumite

^a Fluvius est in Insubribus, qui per medium Larium lacum fertur, ita ut aquæ non commisceantur. Hinc Claudianus :

PATROL. LXIX.

pietatis stipendium tributarii, et dominorum æstimate clementiam, qui conditione mutata hoc vos ab ærario videtis accipere, quod consueveratis inferre. Sed ut beneficia dominorum subtractis exactionum incommodis augeantur, celerius relatio vestra nos instruat quid unicuique de hac summa relaxandum esse iudicetis, ut tantum de prima illatione faciamus suspendi, quantum ad nos notitiã directa vulgaverit. Quapropter peissimis dominis votis salutaribus redite quæ debetis, ut ratio vestra supplicando peragat quod se in ipso universitas recepisce cognoscat.

EPISTOLA XVI.

LIGURIBUS SENATOR PRÆFECTUS PRÆTORIO.

Promittit se perpensurum querelas de libra et mensuris delatas, et si quem in fraude versatum comperit, ad reparandam illatam injuriam coacturum. Tum petit ut ad apparatus exercitus necessaria quæque confestim et libenter procurent.

182 Studiose nos oportet erigere quos statuit regalis pietas sublevare; nam quibus [Ac., quos] dominorum clementia voluit condescendere, convenit etiam his subjectos de propria dignitate præstare. Nuper mihi gratias retulistis quod tam spem vobis bonorum quam fructum aliquem contulissem. Inviastis me ad beneficia, quia magna suscepistis gratulatione promissa. Absolvimus votum iudicis obligati. Quæ fuerunt prædicta, nunc probantur impleta. Initium igitur a libra faciemus, quia ubi conscientiam fas est intendere, inde debet sermo iudicis inchoare. Hinc est quod in ponderibus atque mensuris vos suggeritis ingravatos. Et ideo nostra cura providebit ut nullius vos ulterius ex ea parte vexare possit iniquitas : quia grave scelus esse iudicamus, aut mensuras modum excedere, aut libram æquissimi ponderis justitiã non habere. Milites etiam sedis nostræ, necnon exactores atque susceptores, a quibus gravia vobis inferri dispendia suspirastis, præceptis nostris fecimus conveniri; ut, deductis ad liquidum ratiociniis, si quid fraudis potuerit inveniri, sine aliqua dilatione persolvant : quia hoc nostris temporibus confitemur inimicum, ut alter alterius lætetur incommodo. Nunc ad apparatus florentissimi exercitus vota convertite, universa sine querela vel tarditate aliqua procurantes. Efficaciter enim me ad omnia benigna constringitis, si gratanter quæ sunt iussa completis. Lætus obediãt, quem causa generalitatis invitat. Illa sola dolere debent dispendia, quæ studio videntur cupiditatis imposita. Nam quod pro rerum necessitate præcipitur, inde prudentium animus non gravatur.

XVII.

PROMOTIONES OFFICII PRÆTORIANI, QUÆ NATALE DOMINI FIUNT.

Si hodierno die redemptionis invenimus vitale remedium, si cœlesti beneficio panditur spes salutis, convenit etiam nos longo labore fatigatis gaudiis de-

Addua quo scissæ spumiosior incitat undas.

Bonos pisces nutrit, et potissimum tinulos. Vide Plin. lib. II, cap. 105. Bross.

terre medicinam, ut superna bona quæ periclitanti mundo collata sunt generaliter sentiantur. Alioqui piaculum quoddam est inter tristes velle gaudere, et humanitatis refugit affectum, qui dolorem non sequitur alienum. Contra, quanto se melius excitat de communione lætitia! Quantum incitamentum magnæ alacritatis est, plurimos videre gaudentes! Hinc est quod sapientes mortale genus unum hominem esse testati sunt, quoniam omnes a cunctis casibus suis indivisos esse voluerunt. Quapropter unusquisque juxta matriculæ seriem tua designatione vulgetur, ut quem loci ordo postulat, gradus promotionis accedat. Egrediaturs unus, ut anteponat universos. Totam sequentium seriem ad provectum trahit, dum prior militiam perfunctus exierit.

XVIII.

DE CORNICULARIO QUI EGREDITUR.

Amplectenda est promotionum grata solemnitas, quæ benemeritorum solvit excubias, quia tironibus conceditur spes laboris, dum vicissitudo fuerit red-dita veteranis. Et ideo Antianum, qui prætorianis inculpabiliter paruisse perhibetur obsequiis, inter tribunos et notarios ad adorandos aspectus properet principales, ut, juxta consuetudinem præsentatus, spectabilitatis decoretur insignibus.

XIX.

DE CORNICULARIO QUI ACCEDIT.

Optatus ad optata perveniens, sui nominis sortiatur effectum. Et ideo supradictum, assiduis laboribus comprobatum, corniculariorum sumere censemur officium, ut jure inter primates assistat, qui tironum inculpabiliter egit excubias.

XX.

DE PRIMISCRINIO QUI EGREDITUR.

Olim quidem efficaciter peragens imperata, meruisti multorum bona judicia: sed nunc et divino favore commendatus erigeris, quando militiæ laboribus perfunctus esse monstraris. Quapropter spectabilitatis honore suffulus, inter tribunos et notarios venerandam purpuram adoraturus accede, ut per sacros aspectus principis tuæ subsistat firmitas dignitatis.

XXI.

DE PRIMISCRINIO QUI ACCEDIT.

Differri non patimur merita fidelium, ut ad studia bonorum actuum provocemus vota cunctorum. Demus igitur quæ sunt justa laboribus, ut provectu priorum invitemus corda sequentium. Atque ideo Andreas, qui prætorianis fascibus inculpabiliter noscitur obsecutus, gradum feliciter primiscriniatus ascendat, ut locum quem versutia nescivit exquirere, se gaudeat probis moribus invenisse.

XXII.

DE SCRINIARIO ACTORUM.

Juste potentiora consequitur, qui de commissa sibi

negotii perfectione laudatur. Et ideo Catellum, quem matriculæ series fecit accedere, nostra auctoritas quoque actorum scriniarii curam præcepit obtinere.

XXIII.

DE CURA EPISTOLARUM.

Constantiniani merita licet plures asserant, astipulatio quoque nostra commendat. Tanta est etenim in eo sinceritas mentis, ut et, judice teste, mereatur laudari. Hic itaque epistolarum canonicarum curam provectus accipiat, ut **183** amplius momenta suæ integritatis exhibeat, quando fidem publicam sibi respicit esse commissam.

XXIV.

DE SCRINIARIO CURÆ MILITARIS.

Convenienter honoris præstat augmentum probitas actionis; nec decet differri, quem frequenter [ed., decenter] efficacem contigit approbari. Hinc est quod Lucillum scriniarium curæ militaris esse præcipimus, exhibiturus obsequium cui se merito non dubitat attributum.

XXV.

DE PRIMICERIO EXCEPTORUM.

Decet nos incunctanter tribuere promotionis ascensus, quos labor militiæ meretur assiduus. Sicut enim æquum est desidiosis laborantium præmia denegare, ita convenit excubantibus remunerationis optata concedere. Et ideo Patricius exceptorum primicerium se a nobis noverit institutum; ut ad tale perductus officium, placuisse suarum merita gaudeat actionum.

XXVI.

DE SEXTO SCHOLARIO.

Dignus est nostro judicio promoveri, qui a multis præsulibus meruit approbari. Uni enim acceptum fuisse, interdum gratia est; multis placuisse, judicium. Justus igitur locum sexti scholaris se noverit consecutum: inventurus militiæ præmium, cum se actibus studuerit sociare fidelibus.

XXVII.

DE PRÆROGATIVARIO.

Quis Joannem non æstimet merito esse promovendum, qui nostro judicio cancellorum olim sumpserit officium, et tunc jam prærogativam conscientiæ meruit, quando secreti munus judicialis accepit? Fruatur itaque gaudio et ordinis et honoris, qui moribus noscitur placuisse laudatis. Hunc igitur prærogativarium sententia nostra confirmat, ut gradus potius emeriti devotioribus animis publice pareat jussioni.

XXVIII.

DE COMMENTARIENSIS.

Juvat benemeritorum votis beneficiis respondere vicariis; ut devotiore mente possit obsequi, qui meruit anteferri. Quapropter Cheliodorus commentariensium fruatur officio. Digne siquidem ejus integritati committimus quæ custodienda esse censemus.

* Pro intellectu hujus loci vide quæ adnotavi ad epist. 31, infra, hoc eodem libro. Boss.

XXIX.

DE REGENDARIO.

Æquitati videtur accommodum, si efficaci actione laudatis digna moribus vicissitudo præstetur. Habet enim suam gloriam, qui pensatis excubiis militare noscitur promovere [Ac., ad mil... pervenire] fortunam. Hinc est quod Cartherium regendarii locum feliciter obtinere censens; ut spe futuri proventus, avidius prætorianis possit inhærere laboribus.

XXX.

DE PRIMICRIO DEPUTATORUM, ET DE PRIMICERIO AUGUSTALIIUM.

Dignum est ut sequatur vota fidelium fructus laborum; et superior gradus excipiat, quos gestarum integritas effecta commendat. Hinc est quod Ursum primicerium deputatorum atque Beatum Augustalium esse censemus; ut qui ad majora proventus tenduntur officia, prædicanda conscientie sequantur exempla.

XXXI.

DE PRIMICERIO SINGULARIORUM QUI EGREDITUR.

Decet palmæ præmia consequi, qui sacramentis militaribus videntur esse perfuncti, quia diutinus labor sibi vindicat quod in experta vix potest invenire nobilitas. Et ideo, quoniam Urbicus primiceriatus sui noscitur tempora peregisse, inter domesticos et protectores sacram purpuram adoraturus accedat; ut, venerandis clarificatus aspectibus, militaribus excubiis se gaudeat liberatum.

XXXII.

DE PRIMICERIO SINGULARIORUM QUI ACCEDIT.

Adest militaribus obsequiis integritas judicantis, quia gratanter exsolvit quod deberi juste cognoscit. Quapropter Pierius primicerium singulariorum se nostra auctoritate cognoscat effectum. Si qua sunt talia, fiducialiter suggerantur; quia non est hæsitacionis metus, ubi non est iudicis venalis auditus^b.

184 XXXIII.

DE CONCEDENDIS DELEGATORIIS.

Moras [ms., horas] intercipit, quem præstandi consuetudo constringit: quia plus ille ad beneficia compellitur, qui innata benevolentia commovetur.

^a Differentiam esse inter domesticos et protectores constat. Nam hi armatam militiam subeuntes, non solum defendendi corporis sui, verum etiam protegendi lateris nostri sollicitudinem patiuntur: unde etiam protectorum nomen sortiti sunt, et sunt in acie. Alii, ut indicio nominis apparet, familiariter militant, et sunt domestici protectores. Sed ex iis alii fuere bipedes, alii equites, ut alii comites domesticorum equitum, alii comites domesticorum pedum: viri illustres, a quibus domestici regebantur, cum eis licitum erat attingere ac adorare purpuram principis. L. 2, C. De fabricens.; l. 1, C. De domesticis. In salutandis etiam et osculandis vicariis præfect. prætorio, ac multo magis præsidibus admittantur; quæ omnia summi honoris loco tribuuntur; et sic in l. 109, C. Theod., de decur., osculum his in provincia judicantium et concessus indultus sit. Bross.

^b Merito quis addubitet num rectius aliquanto legatur, aditus. Arg. l. 1, Cod. Theod., de off. rect.

A Neque enim decet ut nostrorum factorum dissimiles esse debeamus, dum oporteat crescere numerositate remedii, cui administrationis tempora videntur augeri. Et ideo de præsentibus vobis delegatorios nostra largitur humanitas; ut tunc habeatis commoda præmii, quando estis et sudoris terminum consecuti. Non vos anxia mora suspendimus, nec cruciabili dilacione fatigamus. Unus sit finis sollicitudinis et laboris. Nam differendum quis putet, si beneficia sua vendere non retractet?

XXXIV.

ANTIANO SUGGERENTE DICTUM EST.

Petitionem tuam retinebit officium, donec consensus sequentium, dum facultas fuerit, inquiramus: quia uni incaute creditur quod est a plurimis asserendum. Ite omnes proventus. Estote cuncti feliciter approbati. Nil sustinistis dubium, dum omne iudicium habeatur incertum. Sola nos alpha complectitur, ubi ea littera non timetur. Sic enim unusquisque proprio usus est voto, tanquam de alieno non pendisset arbitrio.

XXXV.

DELEGATORIA.

C Si Olympiaci currus agitator rapit præmia post labores, si ferarum certamen inhonestum velociter solet coronare victores, quam celeritatem remunerationis merebitur, a quo laudabiliter militiæ sacramenta peraguntur? Cur enim agentium in rebus miles officii post tot laboris incerta aliquid patiatur ambiguum, qui crebris actionibus excubando, ideo principis nomen habere promeruit, quia militiæ sacramentis cæteros antecellit? Observabit enim jugiter imperialibus jussis, et ut reverentiam prætorianæ sedis extolleret [Ac., excelleret], tunc ad ejus venit obsequium, quando vocabulum cæpit habere præcipuum. Tales ergo tardare, piaculum est, quia post palmam nemo dilatus est. Votivum non potest dici quod tristis suscipit. Gravamina nulla metuant: beoluti, ne portus hoc ingerat liberis quod facere potuit, procella vexatis. Quapropter experientia tua de illa provincia, ex illatione tertia, fiscalium tributorum solidos, quos principi Augustorum [id est, agentium in rebus] provida deputavit antiquitas, sine aliqua

D provinc. : Non sit venale iudicis velum, non ingressus redemptio. Tullius in Verrem : Ut adeas, tantum dabis. Salvianus Massiliensis, lib. iii de Providentia : Itra januas non modo illustrium, sed etiam præsidum aut præpositorum non omnes passim intrare præsumunt, nisi quos aut iudex vocaverit, aut negotium traxerit, aut ipsa honoris proprii dignitas introire permiserit; ita ut si quispiam ingressus insolenter fuerit, aut cædatur, aut propellatur, aut aliqua verecundia atque existimationis suæ labe multetur. Valentin. et Valens imp. : Apertis foribus intro vocatis omnibus, etc. L. 2, C. Theod., de off. rect. provinc.; l. 9, Quisquis, Cod. Theod., de hæret. Aperia forum, etc. Nolim tamen ab antiqua et edita lectione, *auditus*, facile recedere. Nam aures præbere dicitur iudex. Martian., novell. 1, lib. iii : Neminem exhiberi de provinc. integras adentibus aures præbere. Contra, aures obserate, Valer. Maxim., lib. vii, cap. 3. FURNER.

dilatione persolvat, quos noveris tertix decimæ indictionis (*Anno Christi* 535) rationibus imputandos. Sed cave venales moras^a, declina damnosa fastidia; ut qui desideras similia consequi, exemplum tibi non videaris intulisse dispendii. Quapropter poscentem ratione [*Gr.*, ne] submoveas, si te actionis tuæ qualitate constringas [*Æ.*, constringat]. Honorabiles quidem a cunctis habendi sunt veterani, sed ab his maxime qui militiæ labore detinentur. Tibi ergo præstas quod parcis alteri, quando iademnitas prioris lucrum potius fit sequentis.

EPISTOLA XXXVI.

ANATHOLIO [*ed.*, ANATOLICO] CANCELLARIO PROVINCIÆ SAMNII SENATOR PÆFECTUS PRÆTORIO.

Decernit ut septingenti solidi dentur ei qui laudabiliter cornicularis est perfunctus officio, et suam ipse integritatem commendat.

Qui laboriosas excubias et officia magnæ sedulitatis invenit, rationabiliter et temporis definita constituit; ut quod erat sub vitæ termino positum, præmium non haberet incertum. Alloqui quis sufficere semper et spectare posset, eum se mortalibus lux ipsa subduceret? Qua de re sub incerta vita certa militia est. Nec habet quod possit metuere, qui ad designatum tempus inoffense meruit pervenire. Astra ipsa, ut astronomi volunt, licet assidua repetitione volvantur, cursus sui definita custodiunt. Nequit esse ambiguum, quod sine proprio tenetur inclusum. Saturnus annis triginta constituta sibi cæli spatia pervagatur. Stella Jovis duodecim annis attributam sibi regionem illustrat. Martis sidus, ignea celeritate raptatum, decem et octo mensibus deputata sibi discurrit. Sol anni spatio Zodiaci circuli signa prætervolat. Astrum Veneris mensibus quindecim spatia concessa transcendit. Mercurius, velocitate succinetus, tredecim mensibus proposita sibi intervalla prætervehit. Luna, peculiari nobis vicinitate proximior, triginta diebus peragit, quod anni spatio sol aureus circumactus impleverit. Merito ergo laboris finem mortales inveniunt: quando, ut philosophi dicunt, et ipsa quæ deficere nequeunt nisi cum mundo cursus sui terminos rationabiliter acceperunt; hac tamen interveniente distantia, quod illa opus suum finiunt, ut ad principium redeant; humanum genus ideo militat, ut peractis sudoribus conquiescat. Et ideo illi qui inculpabiliter cornicularis est perfunctus officio, septingentos solidos, quos et longæva consuetudo deputavit, per illam indictionem de Samnii provincia ex illatione tertia sine ambiguitate contrade: quia non potest dubitare de præmio, quem vera principis commendat assertio. Præfuit enim cornibus secretarii prætoriani, unde ei nomen est derivatum, laudatis actionibus comprobatus: eo ministrante calculum [*Gr.*, *Cuj.*, *Niv.* et *Ga.*, calculum] 185 scripsimus inempti, quod magnis pretiis optabatur impleri; gratificati sumus, cui leges faverunt; negavimus, cui iustitia non promisit. Nemo tristis existit de victoria sua: quia salvis facultatibus obtinuit, quando ut fieret su-

perior, non redemit. Nostis omne quod loquimur, neque enim in cubiculis nostris secretaria nostra peracta sunt. Quod egimus, cohortes noverunt. Fuimus nimirum ad nocendum privati, ad præstandum iudices. Districtio nostra in verbis est habita; et in factis sensa benignitas. Irascēbamur placati, minabamur innoxii; et ne potuissemus ledere, terrorem videbamur inferre. Habetis, ut solebatis dicere, castissimum iudicem, reliquam vos integerrimos testes.

EPISTOLA XXXVII.

LUCINO VIRO CLARISSIMO, CANCELLARIO CAMPANIÆ SENATOR PÆFECTUS PRÆTORIO.

Statuit ut primiscrinio, officio jam perfuncto, solidos ex canone provinciæ Campaniæ solemniter tribuat.

Bene antiqua moderatione provisum est ut laboris sui pretia recipiant, qui publicis utilitatibus obsecundant; ne quis haberetur præteritus, qui probabili fuerat actione laudandus. Nam cui officio remuneratio solveretur, si prætorianis laboribus præmia tardarentur? Quidquid enim pene in republica geritur, eorum strenuitate completur, et, quod difficillimum serviendi genus est (sic enim cogitur omnia implere, ut non permittatur excedere), exercitiis parat, armatis obtemperat; et inde reportat gratiam, ubi invenire potest alter offensam. Quid publicas rationes [*Mss.* et *Ac.*, actiones] per difficiles minutias referamus esse collectas, quas magna subtilitate compositas et ab illis exigunt, quos offendere non præsumunt? Eorum est etiam sudoribus applicandum, quod victuales expensæ, longe quidem positæ, sed tanquam in urbe regia natæ, sine querela provincialium congregantur: quia dum suis temporibus aliquid apte quæritur, danti dispendium non putatur. Actus ipsorum nostra gloria est, opinio temporum, virtus explicabilis jussionum; et quidquid pro continendis omnibus gratificationis accipimus, eorum iuste provisionibus applicamus. Splendescunt usu ipso laboribus attributi, qui reddunt homines semper instructos: labores, inquam, violenti magistri, solliciti pædagogum, per quos cautior quis efficitur, dum incurri pericula formidantur. Erudiatur quis forensibus litteris; alter qualibet disciplina doceatur: ille tamen instructor redditur, qui actu continuæ devotionis eruditur. Et ideo talibus cum honore solvendum est quod merentur; ut et sibi aliquando accipiat, qui semper republicæ utilitatibus acquirebat. Quocirca illi primiscrinio, jam militiæ labore perfuncto, ex canone provinciæ Campaniæ, tertix illationis tot solidos solemniter dare censemus; ut et ille iustis laboribus perfruat, et posterum eius exemplum liberæ famulationis accipiant, cum eum pro sua fide bene habitum fuisse cognoscunt.

EPISTOLA XXXVIII.

JOANNI CANONICARIO THUSCULE SENATOR PÆFECTUS PRÆTORIO.

Describit modum conficiendæ chartæ, necnon ejus venalitas studii, Majoriani novell. 7, de bon. cad. c.

^a Venalem dilationem supra, hoc lib., epist. 7. **FARN.**

Venalitas studii, Majoriani novell. 7, de bon. cad. c.

Illatam. Tum præcipit ut cuidam præscriptam pecuniam summam a Thuscia provincia deportatam largiatur.

Moderatrix rerum omnium diligenter consideravit [ed., desideravit] antiquitas; ut, quoniam erat plurimis per nostra scrinia consulendum, copia non deesset procurata chartarum; quatenus cum iudices multis profutura decernerent, odiosas moras dulcia beneficia non haberent. Hoc munus supplicanti- bus datum est, ne avaro constringerentur ad commodum, pro quibus a largitate publica constabat acceptum. Ademptus est impudentissimus exactionibus locus: specialiter a damnis exempt, propter quos principis humanitas dedit. Pulchrum plane opus Memphis ingeniosa concepit, ut universa scrinia vestiret, quod unius loci labor elegans texuisset. Surgit Nilotica silva sine ramis, nemo sine frondibus, aquarum seges, paludum pulchra caesaries, virgultis mollior, herbis durior, nescio qua vacuitate plena, et plenitudine vacua, bibula teneritudine spongeum lignum: cui more pomi robor in cortice est, mollities in medullis, proceritas levis, sed ipsa se continens, fœdæ inundationis pulcherrimus fructus. Nam quid tale in qualibet cultura nascitur, quam illud, ubi prudentum sensa servantur? Periculabantur ante hoc dicta sapientum, cogitata majorum. Nam quemadmodum velociter potuisset scribi, quod repugnante duritia corticis vix poterat expediri? Ineptas nimirum moras calor animi sustinebat; et cum differebantur verba, tepescere cogebantur ingenia. Hinc et priscorum opuscula libros appellavit antiquitas. Nam hodie quoque librum virentis ligni vocitamus exuvias. Erat indecorum, fateor, doctos sermones committere tabulis impolitiss; et in veterosis ramalibus imprimere, quod sensualis poterat elegantia reperire. Gravatis manibus paucis memoriam commonebat; nec invitabatur plura dicere, cui se talis pagina videbatur offerre. Sed hoc primordiis consentaneum fuit, quoniam rude principium^b tale debuit habere commentum, quod provocaret ingenia sequentium. Invitatrix pulchritudo chartarum affluenter dicitur, ubi exceptionis subtrahi materia non timetur. Hæc enim tergo niveo aperit eloquentibus campum, copiosa semper assistit; et, quo fiat habilis, in se revoluta colligitur, dum magnis tractatibus explicetur. Junctura sine rimis, continuitas de minutiis, viscera nivea virentium herbarum, scripturabilis facies, quæ nigredinem suscipit ad decorem: ubi apicibus elevatis secundissima verborum plantata [Grul., Cuj., Niv. et Ga., plantatrix] seges fructum mentibus toties suavissimum reddit, quoties desiderium lectoris invenerit: humanorum actuum servans fidele testimonium, præteritorum loquax, oblivionis inimica. Nam memoria nostra, etsi causas retinet, verba commutat: illic autem secure reponitur, quod semper æqualiter audiatur. Quapropter deportatam summam tot soli-

dorum de 186 Thuscia provincia illi ex illatione tertia te præbere censemus, tertiam de decimæ indictionis rationibus computandam [Gr. et Cuj., tertie decimæ.... inputandam]; quatenus scrinium publicum integritatem fidei suæ laudabili debeat perpetuitate servare; quod defectum inter mortalia nesciens, annua cumulatione semper augetur, nova jugiter accipiens et vetusta custodiens.

EPISTOLA XXXIX.

VITALIANO VIRO CLARISSIMO, CANCELLARIO LUCANIÆ ET BRUTORUM, SENATOR PRÆFECTUS PRÆTORIO.

Jubet ut assem publicum, quem Lucani et Brutii locum suum et boum singulis annis Urbi pendebant, solvendum curet. Tum recenset bona quibus patriam suam cumlaverat.

Apparet quantus in Romana civitate fuerit populus, ut eum etiam de longinquis regionibus copia provisa satiare; quatenus circumjectæ provinciæ peregrinorum victui sufficerent, cum illis ubertas advecta servaret. Nam quam brevi numero esse poterat, qui mundi regimina possidebat! Testantur enim turbas civium amplissima spatia murorum, spectaculorum distensus amplexus, mirabilis magnitudo thermarum, et illa universitas molarum, quam specialiter contributam constat ad victum. Hoc enim instrumentum, nisi fuerit usuale, necessarium non habetur, quando nec ornatui potest proficere, nec parti aliæ convenire. Denique hæc, quasi vestimenta pretiosa corporum, ita sunt indicia civitatum, dum nullus acquiescit superflua facere, quæ se novit magnis pretiis explicare. Hinc enim fuit ut montuosa Lucania sues penderet, hinc ut Brutii boum pecus indigena ubertate præstarent. Fuit nimirum utrumque mirabile, ut et provinciæ tantæ civitati sufficerent, et sic ampla civitas earum beneficiis victualium indigentiam non haberet. Erat quidem illis gloriosum, Romam pascere: sed quanto dispendio videbatur posse constare, adducere tam multis itineribus [us. et Ac., muneribus] quæ darentur ad pondus, dum quæ probantur decrescere nullus poterat imputare! Redactum est ad pretium, ubi pati non poterat detrimentum, quod nec itineribus imminuitur, nec laboribus sauciatur. Intelligent provinciæ bona sua. Nam si antiqui eorum fuerunt ad dispendia devoti, cur isti non sint ad compendia solvenda munifici? Et ideo ambos titulos in assem publicum jam redactos diligentia tua statutis illationibus procuravit, ne meis temporibus negligentes esse videantur, qui alienis dignitatibus laudabili integritate praverunt. Nam licet et alias provincias studuerim reficere, nihil tamen in aliis [Ac. et Cor., Ga., illis] actum est quod voluerim vindicare. Senserunt me iudicem suum, et quibus privatus ab avis atavisque profui, vivacius minus sum meis fascibus adjuvare, ut me agnoscerent retinere affectum patriæ, quos in meis provecibus

^a Vide Isidor. Etym. lib. vi, cap. 10; Ovid. lib. Metam., ubi de Daphne; sanctum Hieronym. ad Piceam; Alcim. Avit., pag. 31; et Cassiod., in prælat. lib. de Artib., pag. 558. JURET.

^b Rudia esse rerum principia probat Seneca epist. 96; Ælianus Variarum Historiar. lib. x, ubi de pictura; et Apuleius, lib. 1; Florid., Panegy. Maxim. p. 270. JURET.

sentiebant propensa exultatione gaudere. Parvum aut ergo non compulsione aequo, sed amore: quando et hanc summam illis minui, quæ solebat offerri. Nam cum mille ducenti solidi annuis præstationibus solverentur, ad mille eos regia largitate revocavi; ut exultarent gaudiorum cremens de oneribus immunitis.

XL.

INDULGENTIA ^a.

Senator multos in carceribus detentos pietate ductus liberat.

Quamvis nomen ipsum iudicis dicatam videatur esse iustitiæ, et totius anni orbitam æquitatis jubeamur ambulare vestigiis, his tamen diebus in domicilium pietatis jure deflectimus, ut ad Redemptorem omnium remissionis itinere pervenire possimus. Ex hac enim virtute suavissimos fructus legimus, et remittendo aliis nobis parcimus. Nam qui periculose justi sumus, sub securitate semper ignoscimus ^b. Quapropter pœnas abdicamus, tormenta damnamus, et tunc vere iudices sumus. Macte indulgentia, quæ solvis et præsul es. Tu patrona humani generis, tu afflictis rebus medica [*ed.*, medicina] singularis. Quis tuo non egeat munere, cum sit peccare commune? Ab universis necessario petersis; quando sub te spes vitæ sumitur, quæ sub iustitiâ non habetur. Nam dum tribus aliis sororibus cœlesti gratia perfruaris, et amabili amplexatione nectanini, omnes tibi (quamvis et ipsæ virtutes sint) honorabiliter cedunt, quando te humano generi salutaris esse cognoscunt. Sed quid tantum de terrena conversatione dicamus? Pietas est, quæ regit et cœlos. O si tecum liceret longis temporibus habitare! Totus excluderetur reatus, et parcendo fieret ut Parcæ tollerentur [*alii*, parce tolleretur]. Sed providentissime tanta res sacris solis temporibus videtur esse concessa, ut gratius mundum acciperet unde pro rerum novitate gauderet. Quapropter abstine noxiam, lictor, securim, cui licet impune facere quod in aliis cognosceris vindicare; ama paulisper ferrum splendidum, non cruentum. Catenas tuas lacrymis madidas felicior rubigo suscipiat; illud potius reconde, quod solebat includere. Auditoria feralium vocum meliore sorte mutescant. Sic revera nomen custodis, sine mortibus alienis.

^a Exstat Cod. Theod. lib. ix, tit. 39, de indulgentiis. Hic autem propter sancti Paschatis diei factitiam, et lib. iii, iv, vi, Cod. Theod. Religio anniversariæ obsecrationis vocatur, lib. vii. Et ob rempublicam tyrannide liberatam, lib. ult. Sed et ob partum Crispi et Helenæ Constantinus indulsit, lib. i, eod. tit. Forn.

^b Ait Plutarchus iustitiâ virginem incorruptam, pudicam seu verecundam, temperantem ac utilem esse oportere. Præterea iustitiæ comitem pudicitiam assignat Juven. lib. ii Satyr. Hoc est verecundiam, quasi timere debeat princeps, qui justus est et politicus, non ut accipiat, sed ut inferat aliquid subditis malum, incommodum, injuriam. Verecundia itaque iustitiæ comes dicitur, quasi vereri ac metuere principem oporteat, ne cui subditorum temere, falsa ex causa et contra jus, pœnam infligat; præsertim cum sub securitate etiam ignoscatur, et justus esse

Quid semper inferis laboras? Aliquando et superis milita. Otium tibi clemens actus indicit. Qui iustitiæ inexorabili excubat, necesse est ut eum pietas benigna discingat. Et ideo cella gemituum ^c, tristiæ domus, apud superos Plutonis hospitium, locus perpetua nocte cæcatus, tandem infusione lucis abescat: in quo non unum tormentum sustinet reus, qui antequam incurrat necis exitus, a supernis probatur abscissus. Primum pector ille, collega catenarum, abominabili mœnore diseruciatur; auditum alieni gemitus et lamenta conturbant; gustum jejunia longa debilitant; tactum pondera prementia defatigant ^d; lumina diutinis tenebris obtusa torpescunt. Non est unum clausis exitium; multifaria morte perimitur, qui carceris squalore torquetur. Nunc ergo reus de Averno tuo **187** victuros emitte; redeant ad superos, qui ex magna parte inferos pertulerunt; atria tua vacuitatibus impleantur. Locus ille perennium lacrymarum quondam tristes incolas perdat. Non sunt inde qui læti sunt; qui tunc profecto habebit gratiam, si desertus appareat. Exite, inclusi, vicina morte semper pallentes; redite ad lucem, quos caligantes tenebræ possidebant, nihil amplius optata morte passuri, nisi quod adhuc poteratis occidi. Sed vos, qui nulla debetis ambitione jam decipi, delicta relinquit cum catenis, dierum beneficiis absoluti. Vivite nunc honeste, qui didicistis superstites mori. Cognoscite quam beneficalis sit bona conversatio; altera contulit teterrimum carcerem, hæc novit splendidam tribuere libertatem; ista præstabit ut velitis vivere, illa dedit ut eligeretis jam perire. Si leges adriungunt, ulterius vos nullus includit. Secreta pavescite, ad forum sine trepidatione venite. Illa iuste refugitis, per quæ tristia pertulistis. Mirentur vos liberos, qui viderunt reos. Odisse debetis, quod vos tradidit neci. Pecora ipsa vitare norunt, quæ se lesisse cognoscunt; itinera illa non repetunt, ubi in foveam corruerunt. Tenaces laqueos avis capta declinat, hærentem viscum alis suspecta non insidet. Piscis lupus arenis se mollibus, ut plumbati lini insidias evadat, immergit: cuius ut superducta retia ejus tergum frustra diraserint, alacer in undas exsilit, et vitati periculi gaudia liberatus agnoscit. Scarus esse pollectus, cum junceum carcerem cœperit introire,

^d nisi periculose nemo possit. Brass.

^c Carcer in media primæ urbe, foro imminens edificatus est, ut testatur Livius: in quo barathrum fuit, quo ad ultimum supplicium fontes damnati detrudebantur, quod Tullianum nuncupabatur; qua de re vide Dion. lib. xlvii. Est locus, inquit Sallustius, in carcere, qui Tullianus appellatur, ubi paululum ascenderit, ad lævæ circiter duodecim pedes humi depressus, eum muniunt undique parietes; atque insuper camera lapideis fornicibus juncta, sed inculta tenebris, odore fœda, atque terribilis ejus facies est. Brass.

^d De his lib. iii C. Theod.; de exactoribus. Et apud Aul. Gellium, lib. xx, cap. 1. Alia erant pondera lapidum, quibus aggravati martyres erant, ut ait Baron. in diem 16 Septemb. in Martyr. Romæ. JURET.

mox ut ad se exitium suum invitatum fuisse cognoverit, in caudam labitur, paulatim se ab angusto subducens. Quem si alter ejusdem generis cognoverit irretitum, extrema ejus mordicus trahit; ut qui sibi captus non potest subvenire, alterius solatio probetur evadere. Sic et sauri argutum piscium genus, a velocitate nominati, cum se in insidias netuosas impulerint, quasi quibusdam funibus æquabiliter illigati, totis visibus trabentes retrorsum, socios conantur liberare captivos. Plura sunt, si talia perquirantur. Omnia enim quæ possunt habere contraria, facilis casus absumeret, si curam salutis propriæ non haberent. Ad te claustrorum magistrum verba revo-

A cemus. Patere pœnale secretarium tuum innocenter esse secretum. Torqueris quidem, quod nullus affigitur; a communibus gaudiis mœstus exciperis, dum tibi soli non parcitur venia generali, lividæ invidiæ comparandus. Sustine de omnium securitate jacturam, qui habuisti de multorum afflictione lætitiâ. Sed ut tuos quoque gemitus consolemur, illos tibi tantummodo vindica, quos lex pietatis gratia non relaxat: ne cum truculentis parceret, asperrima facinora levigaret. Solvamus ergo cuncta, sæcularibus actibus implicati. Patitur omnis homo periculosos nexos, quos festinet evadere. Claustra reos dimittant, nos vincula improbæ cogitationis absolvant.

LIBER DUODECIMUS.

188 EPISTOLA PRIMA.

DIVERSIS CANCELLARIIS PROVINCIARUM SINGULARUM SENATOR PREFECTUS PRÆTORIO.

Electis a præfecto prætorio cancellariis, et in diversis provinciis missis, salutaria monita ad munus bene gerendum, et præcipue ad avaritium fugiendam, traduntur.

Nescio quis magnus esse creditur, qui de penetralibus judicis destinatur: quoniam tanto plus æstimatur quis amaro justitiam, quanto ab illo frequentius constat auditam. Per milites suos iudex intelligitur, et sicut discipuli magistri scientiam produnt, sic nos obsequentium mores aperiant. Præceptis non potatur observasse moderato, avarus paruisse non advertitur continenti; stultus prudentibus serviisse non creditur. Periclitamur, fateor, in actionibus vestris, si vos mala intentione tractetis; et, quod nulli accidit vestrum, alienum vitium nostrum celebratur opprobrium. Sustinemus tales casus, quales nos in alios judicare non possumus; et lex qua fruuntur cuncti in nobis non potest custodiri. Sed habemus iterum ex alia parte solatium, quod vestra bona nostra creduntur esse mandata; et nobis otiosis acquiritur, quidquid gloriæ vestris laboribus expeditur. Si te enim aliquis sapienter agere videat, statim famam tui præceptoris exultat: dum tale institutum fuisse creditur, qualia gesta nihilominus sentiuntur. Una est sententia plebis, tales esse iudices quales nos contigerit approbari. Et ideo magnopere cavendum est, ne ille de vobis incipiat judicare, cujus vos opinionem contigerit ante lacerasse. Ulciscitur pœnis quod misistis in fabulis; et tormentis vestris compensat [Ac., ut tormentis nostris compescat] quod populus vulneratus exaggerat. Quam periculosum est pati iudicem rationabiliter iratum, et illum de fortunis tuis decernere, quem te constat graviter irritasse! Quapropter stude magis ut nostra potius voce lauderis: quia sicut te potest iudicis vel sermo deprimere, ita prosperrima sententia sublevare. Ferge igitur per illam indictionem, juvante Deo, ad illam provinciam, cancellorum pompa decoratus, et gloriosa gravitate præcinctus. Absens cogita præ-

B sentis pudorem. Nam quid debeas tentare vile [Cor., Ga., vides], qui militas sub honore? Fasces tibi iudicum parent; et dum jussa prætorianæ sedis portare crederis, ipsam quodammodo potestatem reverendus assumis. Edicta nostra tu primus [ed., imprimis] observa, ostende bonam te intendentibus viam. Nam cujus est iudicis custodire mandata, si milites nostra videantur negligere constituta? Reginam illam procacium vitiorum avaritiam fuge, cui cuncta crimina detestabili devotione famulantur: quæ dum pectus hominis ingressa fuerit, gregatim quoque malefidas cohortes admittit. Ferri non potest recepta, quia nescit esse solitaria. Agmen habet blandissimum, arma suscipit ex talentis, et per dulcedinem superat quos amara deceptione captivat. Proinde ad utilitates publicas esto sollicitus, injuncta morali compulsionem procura. Plus agit inculcator rationis, quam possit exercere terribilis. Persona tua refugium sit oppresso, infirmi defensio, præsidium aliqua calamitate concluso. Sic enim proprie nostros cancellos agitis, si læsorum impia claustra solvatis.

189 EPISTOLA II.

UNIVERSIS JUDICIBUS PROVINCIARUM SENATOR PRÆFECTUS PRÆTORIO.

Invitat iudices ad suiipsius imitationem. Tum præcipit et possessorem admoneant ut tributa indictionis 13 devota mente temporibusque statutis persolvantur, et fidelem expensarum notitiam ad scriinia prætoriana dirigant.

Gratias Divinitati refero, quia et provinciales fecerunt quæ monui, et ego complevi omnia quæ promisi. Nam nec me sensit quisquam aliqua venalitate pollutum, nec ego pertuli tributarios indevotos. Habemus utrique quod in nobis diligere debeamus; illi repererunt affectuosos iudices, nos acquisivimus integerrimos præcones. Agamus itaque, Deo præstante, quod cœpimus. Possessor mihi publicas pecunias libens inferat: ego illi in conventus justitiæ tributa persolvam. Vobis autem commode repetitur, quod veraciter actum esse sentitur, quando de rebus præteritis spes magna redditur in futuris. Probastis enim quia nullum coegimus dare quod non debuisset of-

ferre. Non publicis, non privatis a me quisquam A
damnis afflictus est. Discussorum terrores fecimus
ignorari. Nec extr.ordinaria quæsimus, qui cuncta
geri legibus optabamus. Sed nec vos sitis in ea parte
dissimiles. Præsules imitatores esse dignitatis nostræ
jura voluerunt, quibus pene eandem quam nobis
jurisdictionem per provincias contulerunt. Nullum
repudiat sequenda justitia, omnes clarificat, quos sui
participatione sublimat: minorem se ille solus facit,
qui ab ipsa discessit. Cur accipiendi vota sectemur?
Nullam gloriam recipit, qui dives vocatur: contra
omni laude decoratur, qui justus edicitur. Desidere-
mus potius quod nos pretiosiores locupletibus facit.
Fasces accipimus, ut graves esse debeamus. Tribu-
nalia conscendimus, ut morum gradibus evehamur.
Nil vile, nil cupidum iudices decet. Claras enim suas B
maculas reddunt, si illi ad quos multi respiciunt ali-
qua reprehensione sordescunt. Alioqui expedit non
videri, quam cunctorum irrisione signari. Omnes
ergo, qui gremiorum [ed., præmiorum] celsa petimus,
vitiatorum humilia deseramus. Sit in nobis frons libera,
ut aliorum possimus emendare peccata. Æquat cri-
men omne quos inquinat, et ideo dissimilis ab accu-
sato debet esse qui iudicat. Hæc nos annuo sermone
convenit loqui, quia bonarum rerum nulla satiety
est. Fateor aviditatem desiderii mei, cupio me vo-
liscum velle prædicari^a. Veniamus nunc ad consueta:
quæ ideo debent suscipi grata, quia probantur esse
solemnia. Quapropter, quod feliciter dictum sit, te
officiumque tuum, cum Dei juvamine, possessorem
præcipimus admonere, ut tributa indictionis tertiæ C
decimæ (Anno Christi 535) devota mente persolvant,
quatenus, trinæ illationis moderamine custodito, de-
bitam reipublicæ inferant functionem. Tempora
exactionum statuta serventur; ita tamen, ut nullus
sub immaturæ compulsionis injuria se ingemiscat
exactum, nec iterum sub turpi venalitate induciarum
largitas damnosa præbeatur. Dilatio enim tributi
major sit causa dispendii, quando irritè suspenditur
quod nullis protractionibus evitatur. Expensarum
quoque fidelem notitiam, quaternis mensibus com-
prehensam^b, consuetudine custodita, ad scrinia nostra
dirigere maturabis; ut totius erroris detersa caligine,
publici ratiocinii possit claritas apparere. Nam si
aliter facias, te damna respiciunt, quæ per neglectum
tuum publicis utilitatibus ingeruntur. Et ut facilius D
possis, Deo auxiliante, quæ sunt statuta perficere,
illum atque illum sedis nostræ milites tibi officioque
vestro consuetudinarie præcipimus imminere, quate-
nus ordinatio nostra inculpabiliter sortiatur effectum.
Cave ergo ne te imparem nostris præstes admonitis:
quia nimis scædum est ut a quo laudanda reposci-
mus, resecanda potius approbemus.

^a Vide Plinium, in Panegy., pag. 357: Vota, quæ semper, etc. Jur.

^b Hinc quadrimenstrui breves, qui de singulis pensionibus conficiuntur a chartulariis, et ad officium palatinum aut præfectum prætorio transmittuntur. Constat enim tribus pensionibus anni cujusque

EPISTOLA III.

UNIVERSIS SAJONIBUS QUI SUNT CANCELLARIIS DEPUTATI,
SENATOR PRÆFECTUS PRÆTORIO.

Quomodo sajones cancellariis deputatos officio suo fungi oporteat, admonet.

Oportet quidem cuncta sub tranquillitate peragi, quemadmodum possit bonis moribus convenire. Sed tanta est in reipublicæ de inorum varietate diversitas, ut nemo valeat leges defendere, nisi terror videatur aliqua temperare. Ægris non una causa salutis est: alter cibus reficitur, alter per abstinentiæ beneficia tenuatur; hic lavacra mollia, ille ferrum quærit ad vulnera; et varium poscit remedium diversa qualitas passionum: sic qui populis præesse cognoscitur, non uno consilio præditus [ms., præditurus] invenitur. Feroces districtione premendi sunt, mansueti civiliter admonendi; dolosi caute, simplices sub lenitate tractandi sunt. Et ideo ubique probatur esse necessaria prudentia, quoniam rebus omnibus adhibere videtur accommoda. Quapropter devotio- nem tuam solatiis illius viri clarissimi cancellarii nostri solemnem more deputamus; ut contra nullum alium erigaris, nisi qui legibus parere despexerit. Ad forum trahere qui justa non recipit; sub continentia irascere, sub maturitate dstringe. Timere te amplius volumus quam probari, quia maxime illud vigori tuo reputabitur, si nullius præsumptione peccetur. Cogitetur præ omnibus pecuniæ publicæ fidelis exactio. Sit tuum commodum contemptus alienus. Coactus faciat, qui justa sponte complere neglexerit. Causis tantum te delegatis impende. Si præcepta sequeris, devia non requiris. Caret culpa, qui imperata perfecerit. In exsecutore illud est pessimum, si iudicis 190 relinquat arbitrium. Non inde jacteris, quod tibi non potest obviari: nec assumere superbiam velis, quia te multorum humilitas pertimescit. Viri fortes semper in pace modesti sunt, et justitiam nimis diligunt, qui frequenter prælia tractaverunt. Quam gratum est, si inter parentes reversus, querelarum non reportes opprobrium, sed ita te cognoscant egisse, quemadmodum diligentes probantur optare! Nos etiam gratanter excipimus cum laude venientem, et otio vacare non sinimus, quem probabiliter egisse sentimus. His etiam et rerum dominus majora credit, quos bona conscientia utilitates suas egisse probaverit. Quanta sunt quæ possunt tollere sapientes! Nemo amplius acquirit quam qui se bona conversatione tractaverit.

EPISTOLA IV.

CANONICARIO VENETIARUM SENATOR PRÆFECTUS
PRÆTORIO.

Jubet ut pisces exquisitos et vinum acinaticium, quod pluribus laudatur, mensæ regis provideat.

Mensæ regalis apparatus ditissimus, non parvus

indictiones solvi, lib. ult., C. De annon. et trib.; lib. xv et xvi C. Theod., eod. tit.; et inde singularum pensionum breves quadrimenstrui sunt, ut hoc loco videre est. Hæc autem auctoris verba Accursius usurpavit in lib. 1, C. De apochis publicis; et Majorianus, novella de ind. rel. Brass.

reipublicæ probatur ornatus, quia tanta dominus possidere creditur, quantis novitatibus epulatur. Privati est habere quod locus continet; in principali convivio hoc profecto decet exquiri, quod visum debeat admirari. Destinet carpam Danubius, a Rheno veniat anchorago, exormiston Sicula quibuslibet laboribus offeratur, Brutiorum mare dulces mittat acernias, saporis pisces de diversis finibus afferantur. Sic decet regem pascere, ut a legis gentium credatur pene omnia possidere. Et ideo procuranda sunt vina, quæ singulariter secunda nutrit Italia, ne qui externa debemus appetere, videamur propria non quæsiisse. Comitibus itaque patrimonii relatione declaratum est, acinaticium, cui nomen ex acino est, enthecis aulicis fuisse tenuatum. Et quia cunctæ dignitates [Ac., civitates] invicem sibi debent necessaria ministrare, quæ probantur ad rerum dominos pertinere, ad possessores Veronenses, ubi ejus rei cura præcipua est, vos jubemus accedere; quatenus, accepto pretio competenti, nullus tardet vendere quod principali gratiæ deberet offerre. Digna plane species, de qua se jactet Italia. Nam licet ingeniosa Græcia multifaria se diligentis subtilitate commendat, et vina sua aut odoribus condiat, aut marinis permixtionibus insaporet: sub tanta tamen exquisitione reperitur simile nil habere. Hoc est enim mærum et colore regium, et sapore præcipuum, ut blattam aut ipsius putes fontibus tingi, aut liquores ejus a purpura credantur expressi. Dulcedo illic ineffabili suavitate sentitur: stipsis nescio qua firmitate roboratur, tactus ejus densitate pinguescit, ut dicas esse aut carneum liquorem, aut edibilem potionem. Libet referre quam singularis esse videatur ejus collectio. Autumno lecta de vineis in pergulis domesticis uva resupina suspenditur, servatur in vasis suis, thecis naturalibus custoditur. Rigescit, non liquescit ex senio: tunc fatuos humores exsudans, magna suavitate dulcescit. Trahitur ad mensem Decembrem, donec fluxum ejus hiemis tempus aperiat; miroque modo incipit esse novum, quando cellis omnibus reperitur antiquum. Hiemale mustum, uvarum frigidus sanguis, in rigore vindemia, cruentus liquor, purpura potabilis, violeum nectar: deferret primum in origine sua; et cum potuerit adlescere, perpetuam incipit habere novitatem. Non calcibus injuriose tunditur, nec aliqua sordium admixtione fuscatur; sed, quemadmodum decet, nobilitas tanta provocatur. Defluit, dum aqua durescit; secunda est, cum omnis agrorum fructus abscedit. Distillat gemmis comparem liquorem, jucundum nescio quid illacrymat; et præter quod ejus delectat dulcedo, in aspectu singularis ejus est pulchritudo. Hoc quantocius perquisitum, et competentibus pretiis aggregatum, chartariis qui in rem directi sunt tradite deferendum. Nec illud negligendum putetis, quod lacteo poculo relucescit, quando plus est mirabile quod potueritis difficiliter invenire. Albedo ibi

decora est, et serena puritas; ut illud de rosis, hoc credatur natum esse de liliis. Colore quidem extraneum, sed sapore germanum est: aspectus dispar, et similis in utroque suavitas. Nam quod acute sapit, quod cito rescit, commune illis intelligitur: sed magna est distantia quæ videtur. Istud intueris rubore lætum, illud conspicias candore festivum. Et ideo procuratio eorum debet esse celerrima, quando in ambobus esse cognoscitur quod pariter expectatur [ed., expetatur].

EPISTOLA V.

VALERIANO [ms. A., VALERIO] VIRO SUBLIMI SENATOR PRÆFECTUS PRÆTORIO.

Significat regem pretia rerum in Lucania, Brutiorumque agris ob illatam ab exercitu injuriam minuisse. Tum jubet ut populi a iudicibus, a ducibus milites in officio contineantur. Denique vetat quominus ulla domus, ne sua quidem, aut regia, ab atendis copiis eximatur.

Generaliter quidem amplissimum cognitorem decet beneficia dilatare: quoniam qui omnibus præesse cognoscitur, cunctis impendere profutura censetur. Sed gratificante natura illis amplius debemus, qui nobis aliqua proximitate junguntur; dum quoddam genus recti videatur esse propositi, ab æqualitate discedi. Nam modestiam collegis impendimus, reverentiam patribus exhibemus: civibus debemus communem gratiam, sed affectum filiis singularem; et tanta necessitudinum vis est, ut nullus se contemptum dijudicet, si sibi aliena pignora prælata esse cognoscit. Et ideo non est aliquid injustum, de patria plus esse sollicitum, eo præsertim tempore, cum ejus videamur periculis subvenire. Plus enim eos diligere credimur, quos eripere festinamus. Veniens itaque numerosos exercitus, qui ad defeusionem reipublicæ noscitur destinatus, Lucaniæ Brutiorumque dicitur culta vastasse, et abundantiam regionum studio tenuasse rapinarum. Sed quoniam et illis dare et istis sumere pro temporis qualitate necesse est, pretia quæ antiquus ordo constituit ex jussione rerum domini cognoscite temperata, ut multo arctius quam vendere solebatis in assem publicum præbita debeant imputari; quatenus nec possessor dispendia, nec exercitus laborans sustinere possit inopiam. Nolite igitur esse solliciti. Evasisitis exigentium manus, tributa vobis præsens adimit apparatus. Sed quo facilius instrueretur vestra notitia, imputationum summas infra scriptis brevibus credidimus exprimendas, ut nemo vobis vendat beneficium quod publica noscitis largitate collatum. Continete ergo possessorum intemperantes motus. Ament quieta, quos nullus ad incerta præcipitat. Dum beligerat Gothorum exercitus, sit in pace Romanus. Felicitum votum est quod jubetur. Ne rustici, agreste hominum genus, dum laborandi lædia fugiunt, illicitis ausibus efferantur; et contra vos incipient erigi, quos vix poteratis in pace moderari. Quapropter ex

* Notandum hic est veteres frequenter usos fuisse vino odoribus condito, teste Athenæo, lib. II, cap. 4;

Ælian., lib. XII Hist. Ennap.; Sardin., in Jamblico; et Arnob., lib. V. Brass.

regia fessione singulos conductores massarum et possessores validos admonete, ut nullam contrahant in concertatione barbariem; ne non tantum festinent bellis prodesse, quantum quiete confundere. Arripiant ferrum, sed unde agros excolant; sumant cuspides, boum stimulos, non furoris. Defensorum maxima laus est, si cum illi videantur predictas regiones protegere, isti non desinant patrioticas possessiones excolere. Sit iudicibus vigor ex legibus, sub-ellia non desinant jura malis moribus intonare. Timeat latro iudicium quod semper expavit. Adulter gremium^a iudicis intremiscat. Falsarius vocem praeconis exhorreat. Fur fora non rideat, quia tunc libertas gaudet, si talia non latentur. Sic enim prosperrime geri non sentietis bellum, si vobis sit communiter de civilitate consilium. Nullus opprimat indigentem: invadite pervasores, insequimini persequentes. Est vobis competens pugna civilis. Omnia pacata vos redditis, si duces scelerum comprimatis. In annonis vero reputandis esto sollicitus, ne aliquem cujusquam possit fraudare versutia. Rectoribus autem exercitus a rerum dominis sub praesentia cognoscite delegatum; ut dum a vobis necessario fuerint commoniti, gravatis per injuriam debeat subveniri. Custodiant nihilominus disciplinam, unde robustius armatur semper exercitus. Additum est etiam beneficii genus, ut a praesenti devotione praecipis regis nec divina domus videatur excepta: sed totum communiter sustineatur, quod pro generalitate censetur. Nunc ergo cum omnibus fratribus vestris studiose consurgite, et sub omni cautela necessaria providete, ut prosit revera nobilissimae patriae talia volumina praetulisse. Quia enim regere, et ex usu administrare provincias, homines vel mediocris intelligentiae possunt: sed hoc opus, hic labor est, illud magis regere, quod se relictum non potest continere. Cessat enim nautarum in tranquillitate peritia; nec nomen praestat artificio, nisi fuerit vis magna periculi. Habetis ergo tempus, ubi et famam sapientum possitis acquirere, et in omni parte vos laudabiliter, juvante Domino, custodire. Meos autem ultra ceteros minime commendo: quia omnibus hoc cupimus accidere, quod nostris laribus [ed., laboribus] desideramus evenire. Mihi enim propria cura dilapsa est, postquam generalem coepi cogitare custodiam. Opto meis bene, sed quod possit esse commune: quia magnae injustitiae genus est, aliud sibi iudicem velle quam potest generalitas sustinere.

EPISTOLA VI.

UNIVERSIS PRAEFECTURAE TITULOS ADMINISTRANTIBUS
SENATOR PRAEFECTUS PRAETORIO.

Minatur poenas iudicibus iniquis, et hortatur bonos ut publicis utilitatibus indefessi consulant.

Quamvis abunde sufficiant quae rerum domini in-

^a Juret, putat legendum, *genium*, ut lib. 1, epist. 6, licet dixerit gremium curiae lib. xi, epist. 13.

Haec formula tributum remittitur ob transitum militum, quem innocentem esse debere constituitur,

A genita pietate praeeperunt, interminationes tamen importunis et fatuis adhibita districtione geminamus, ut qui nequeunt erubescere, saltem se contineant per timorem. Quis enim de sua praesumptione grataletur, quando famam perditurus est, qui interdicta tentaverit? Retundatur [Ac., recondatur] ambitio caeca cupientium; proterva refrenetur audacia; qui lucrum de malo quaerit, poena proposita terreatur; qui honorem per nefanda desiderat, amissa potius opinione turbetur. Additur etiam quod nostris temporibus sceleratae pecuniae non valebunt; nec culpam suam redimit, qui reum se esse cognoscit. Iniquis fraudibus non patebit occasio; persequimur, non vendimus excedentes. Ubi jam male capientes spem habebitis, quando vobis et rerum domini et vestri iudices comminantur? Vos tamen quos ad publicas administrationes pervenire nostra fecit electio, de actionum honestate confidite: quia vos nulla venalitas excludit, si probitas continuerit actionis. Publicis utilitatibus servite fixi, quando vos nulla privata damnata concutient. Reddite hanc vicissitudinem iudicio meo, ut qui vos nullo proprio suffragio gravari feci, studeatis in vobis mea facta laudari. Praefixum itaque tempus a rerum dominis noveritis esse servandum; ita tamen, ut ea quae vobis pro publica utilitate decreta sunt, providere ac solvere debeatis.

EPISTOLA VII.

CANONICARIO VENETIARUM SENATOR PRAEFECTUS PRAETORIO.

Indicat regem fiscum indictionis 15 aliquibus incursione Suevorum vastatis relaxasse.

Sub clementia boni principis nihil constat licere fortuitis; quando sinistros casus corrigunt, 192 qui praestare prosperrime consueverunt [Ms. et Ac., censuerunt]. Nam quemadmodum ferret nudus saram barbariem, et districtum principem, quando spoliatus jure negat quod affluens inferre didicerat? Atque ideo illi vel illi, Suevorum incursione vastatis, fiscum decimae quintae indictionis (Anno Christi 537) serenitas regalis indulsit, sicut te poterit instruere relecta praecipio. Unde obolentiam commendantes a supradictis possessoribus de praediis, quae tamen cognoveris esse vastata, praesentis indictionis tributa non exigas: reliqua vero solemnem compulsionem procura, ut constitutis temporibus arcario nostro residuum suppleas quantitatem. Cave ergo ne gravior fias hostibus, si adhuc nudare velis exutos: chlamydes non pavescant, qui arma timuerunt, rapinas non sentiant post praedones. Validas contra te apochas invenerunt; invictas securitates illis dedit calamitas sua; violentus abstulit quod quaerebas. Cui nihil videtur relictum, a tributis constat esse liberatum.

EPISTOLA VIII.

CONSULARI PROVINCE LIGURIAE SENATOR PRAEFECTUS PRAETORIO.

Exiit casas quorundam a fisco publico exactoribus

novell. 130, ut ob eandem causam privatis conlectoribus censiones jure nostro remittuntur, leg. 15, Et conducto, § Si via, § Si exercitus praeteriens. D. Locut et cond., sup., lib. v, epist. 26. FORN.

tributorum persolvendo, dummodo suis ipsi manibus illam regias in arcus tempore præscripto deserant.

Novum genus videtur esse compendii, postulantes acquirere, et prestantes nulla damna sentire. Nam sic accipitur ab uno, ut perire non possit ab altero: donatur sine dispendio; ceditur sine imminutione, et nomen habet munificentiae quod [Ac., qui] jura Domini nescit exire. Quapropter ille casarum suarum fisco in illa provincia constitutarum, quas brevis subter conscriptus eloquitur exactorum suggerit enormitate vexari, desiderans sine aliqua imminutione publicae utilitatis, inferre se debere nostris arcariis debitam functionem. Quod nos qui nullorum damnis studere cognoscimur, dummodo fisco competentia rationabili satisfactione solvantur, libenter annuimus: quia hoc est bona desideria suspendere, quod illicita perpetrare. Qua de re spectabilitas tua commonitis curialibus, vel compulsoribus, necnon et his quorum interesse cognoscit, ab illa indictione predictis casis exactionem faciet sub hac conditione removeri; ut si intra illas calendas summa quae competit non fuerit arcario persoluta, intra provinciam solemnibus exactio peragatur. Minusve fidem suae promissionis arcariorum apochis probaverit esse completam, ab omni inquietudine compulsorum designata praedia liberentur: quia illa magis debent eligi, quae sine suspensione damni libenti animo probantur offerri. Grata enim nobis est sine instantia compulsoris exactio; et hoc devotum facere, quod vix poterat coactus implere. Atque utinam possessor ultroneus et nobis necessitatem morarum tolleret, et sibi damna competentibus illationibus abrogaret! Ipse enim imminuentem necessarium facit, qui solemnibus praebere distulerit.

EPISTOLA IX.

PASCHASIO PRAEFECTO ANNONAE SENATOR PRAEFECTUS
PRAETORIO.

Significat Afrum aliquem ambiisse facultates relictas a quodam nullis filiis aut haeredibus superstitionibus mortuo, quem jubet more solemnibus in illas introduci.

Pietate plenum est, peregrinam gentem publicis beneficiis obligare, et non tantum consanguineos ad substantiae lucra mittere [Ms. Cuj. et Gr., permittere], quantum ipsos quoque advenas invitare. Haereditas quae est sine proximis, absque parentela successio; solaque fides generis est, patrios sonare sermones. Afer enim sic expetit beneficia, ut sibi olim doceat fuisse concessa: donum sine accipientis nomine praeter personam largitas, quia primum collatum est genti, ut postea petentium vocabulum potuisset affigi. Hinc est quod jure quodam postulant haereditates alienas, et illis tantum videtur competere, quod Romanus non potest in causis similibus obtinere. Beneficium tale non habuerunt in patria sua, sed hic omnes sub hac conditione parentes sunt: universa natio, quantum ad successionis beneficium, una familia est. Quocirca experientia tua preces illius diligenti examinatione discutiatur, et si revera ille quem suggerit de hac luce transiisse filios non reliquit, nec ab alio constat rationabiliter possideri, introductio-

nem memoratae rei officium vestrum celebret ex more, quatenus antiqua pietas regnantium praesentium reparet beneficia dominorum; et possit pro illis supplicare, sub quibus se magis intelligit votiva meruisse. Resumat facultatem, quam se suspiraverat amisisse. Peregrinum se ultra dicere non potuit, qui optata rura [Ac., jura] conquirat. Habeat possessorum similem dignitatem, et jam tributa reparatus inferat, qui opem ab alienis manibus expetebat. Gaudeat se ad hoc perductum, ut daret quod utique nisi habenti non probatur emergere; caeteris dominis in hac tantum sorte deterior, quoniam alienare nequit quod possidere praevalet. Sed et hoc quoque magna credimus aequitate repertum, ut qui loco succedit pigrioris, substantiam suam affectu [Grul., Cuj., Nir. et Ga., effectam] patris jure servet extraneis. Miseratione pastus, nunc pascat et alios: felix illi contigit et praedicanda captivitas, Romana civitate perfrui, et Afrorum privilegiiis potuisse misceri.

EPISTOLA X.

DIVERSIS CANCELLARIIS PROVINCIARUM SENATOR PRAEFECTUS
PRAETORIO.

Præcipit ut summam futuræ indictionis sine mora ulla exigant. Si secus fecerint, minatur se eos rigidius tractaturum.

Rationum publicarum reliquiae infaucae sunt aegritudini comparandae, quae gravant et debilitant [ed., gravatum debilitant], nisi sub celeritate discedant. Reatus quidam est esse sub debito, nec liber potest veraciter **193** dici, qui probatur obnoxius reperiri. Prudens se ipse compellit: minus cautus est, qui urgetur ab altero. Nam quid egit totius anni suscepta compulsio? Summa futuræ indictionis et quantitas exigatur. Parcendo non parcitis, exonerando praegravatis; et dum venales moras quaeritis, tributi onera duplicatis. Relinquit tandem crudeliter misericordiam, beneficia tota detestatione fellita. Gravius percutit, qui blandiendo grassatur; et sub indulgentia laedit, qui consuetis temporibus exigere tributa distulerit. Et ideo desinite aliquando possessorum damna mercari, quia totum constricti per incommoda redditus quod iniquis dilationibus abstulistis. Post ista enim non vos credatis verbis iterum commoneri, sed irremissibili exactione compelli. Quapropter si ad illum diem arcario nostro, quae de provinciis solemniter postulantur, dispunctis rationibus, non aut per te intuleris, aut destinaveris quantitatem, degeniatus in provincia velociter reddes, quae te male distulisse cognoscis: quia nimis iniquum est ut assis publicus sub tua negligentia jaceat, et arcariis [ed., arcarius] mutuata pecuniam publicis utilitatibus incessanter expendas.

EPISTOLA XI.

PETRO VIRO CLARISSIMO, EROGATORI OBSONIORUM, SENATOR PRAEFECTUS PRAETORIO.

Jubet ut obsonia populo Romano a rege concessa absque fraude distribuat.

Probatae debet esse conscientiae, qui principalia beneficia praepositur erogare, ne aliqua cupiditatis

sorte desiccetur quod a tanta liberalitate profunditur. Mutant enim quaslibet largitates rapientium manus. Et sicut fontis puritas per limosa corrumpitur, sic affluentia boni regis avaris distributionibus immutatur. Aurum ipsum, cum solvitur in liquorem, nisi mundissimo caliculo suscipiatur, inficitur, quando puritatem sui illa sola custodiunt, quæ nulla sordium admixtione fuscantur. Quam gratum per niveos caliculos rivulos videre currentes, et ipsam quodammodo naturæ liberam ridere puritatem, quando nullis maculis injuriata turpatur! Sic dona rerum domini nulla debent pollutione fuscari: sed sicut ab ipso exeunt copiosa, ita debent ad Romanos pervenire purissima. Nam licet omnis fraus gravis esse videatur, illa tamen importabilis redditur, quæ in Romulea plebe grassatur: turba quæ vivit quieta; populus qui nescitur, nisi cum lætus est; clamor sine seditione; strepitus furoris nescius; quibus sola contentio est pauperatam fugere et divitias non amare. Nesciunt enim esse lucripetes, nec aliqua se negationis calliditate discruciant: vivunt fortuna mediocrium et conscientia divitum. Nonne piaculum est talibus rapere, qui nesciant aliena fraudare? Quapropter obsonia Romano populo distribuenda ab illa indicatione, propitia tibi Divinitate, concedimus, ut sine aliqua diminutione percipere possit quod regia largitate promeruit. Cave ne quod illi meruerunt, alter accipiat; et tu a gratia nostra peregrinus reddaris, si a civico amore discesseris. Non fiat Latialis pretio, qui civitatis illius non habet jura nascendo. Honorandum semper est quod nomen gentibus dedit, quando potior in humanis rebus redditur, de cujus aliquid claritate præstatur. Munera ista Quiritum sunt. Non subripiat locum liberi fortuna servilis. In majestatem Romani populi peccat, qui sanguinis illius puritatem famulorum societate commaculat^a.

EPISTOLA XII.

ANASTASIO CANCELLARIO LUCANIÆ ET BRUTIORUM SENATOR PRÆFECTUS PRÆTORIO.

Laudat imprimis vinum Palmatianum, necnon Silanum cascum; et jubet ut utrumque ad aulam regiam mittendum sollicitius perquirat.

Cum apud rerum dominum solemnem more pranderemus, et diversæ provinciæ de suis deliciis laudarentur, ad vina Brutiorum et Silani casei suavitatem, currente, ut assolet, sermone, perventum est; quod herbarum beneficio tanta tibi naturæ jucunditate conficitur, ut non credas deesse mellis gustum, quem nulla conspicis qualitate permixtum. Manat illic leviter provocatum lac uberibus fistulosis, et quasi in alios ventres naturæ ubertate collectum, non guttis impluit, sed quibusdam repentinis torrentibus influiscit [Ac., intumescit]. Redolet suavis et varius odor herbarum, naribus agnoscitur pecudum pastus, qui

flagrans virtute diversa, thuris sentitur inspirare similia. Huic tanta pinguedo sociatur, ut arbitreris simul decurrere Palladium liquorem; nisi quod ab illa prasina viriditate niveo candore discernitur. Tunc cadis late patentibus copia illa mirabilis læto nimium [alii, nimirum] pastore suscepta, cum admixtione coaguli in callosam coeperit teneritudinem condurari, ad pulcherrimum orbem forma perducitur; quæ subterraneis horreis aliquantulum congregata, diuturnam casei facit esse substantiam. Hoc quantocius superimpositum navigiis destinabis, ut desideris regalibus parvo munere satisfacisse videamur. Vinum quoque, quod laudare cupiens, Palmatianum [Forn. et Cor., Ga., Palmatinum, vel Palmarium] nominavit antiquitas^b, non stipsi asperum, sed gratum suavitate perquire. Nam licet inter vina Brutia videatur extremum, factum tamen est pene generali opinione præcipuum. Ibi enim reperitur et Gazeto^c [Cuj., Gazeo] par, et Sabino simile, et magnis odoribus singulare. Sed quia illud famam sibi nobilissimam vindicavit, hoc et in suo genere nimis elegans perquiratur, ne prudentia majorum aliquid appellasse videatur improprium. Est enim suavi pinguedine molliter crassum [Gr., Cuj., Niv. et Ga., satum], vivacitate firmissimum, nare violentum, candore quoque perspicuum; quod ita redolet ore ructatum, ut merito illi a palma nomen videatur impositum. Viscera defecta constringit, vulnera madida desiccant, lassum reficit pectus; et quod vix prævalet implere potes arte compositus, hic naturaliter præstat infectus. Sed provide ut supradictas species exactas debeas destinare, quia falli non possumus, qui hoc patriotica veritate [ms., varietate] retinemus. Ad præsens enim de cellariis nostris quæ desiderabantur obtulinus. Tu autem tuo periculo dissimilia facis, quorum jam judicia teneri posse cognoscis.

194 XIII.

EDICTUM.

In eos qui munera regis collata Ecclesiis subriperant.

Usu contineri debet omnium largitas impensa dominorum, quando necesse est universitati proficere, quod illos impulsu Divinitatis probatum fuerit effecisse. Pietas siquidem principum totum custodit imperium, et dum illis vicissitudo digna redditur, incolumia reipublicæ membra servantur. Dudum siquidem imperialia constituta per Brutios atque Lucaniam sacrosanctas Ecclesias aliqua munerum devotione juverunt. Sed ut est sacrilegis mentibus familiare, et in ipsa quoque reverentia divina peccare, nonnullam exinde partem numerariorum nomine canonicarii subtrahebant, facientes laicum commodum substantiam clericorum. Quod sedis nostræ numerarii exsecratione detestabili respuentes,

mine 17, ad Ommatium :

Vina mihi non sunt Gazetica, Chia, Falerna.

Hoc autem dictum a regione Gaza, scilicet Palæstinae, ut scribit Isidorus, Origin. lib. xx, cap. 3. JURET.

^a Vide quæ de donationibus Tiberii principis scribit Dion., lib. LVII, pag. 787. JURET.

^b Vid. in hunc locum Baronium, tom. VIII, ad an. Chr. 591, pag. 21. JURET.

^c Gazeti vini mentio fit a Gregor. Turon., lib. de Gloria confess., cap. 5 et 6; a Sidon. Apoll. in car-

nunquam sibi illatum fuisse suggerunt, quod de tali scelere manus impiæ defraudaverunt. Quid adhuc minime, audacia humana, tentabis, si et ibi furta porrigis, ubi te minime latere posse cognoscis? Ut illudas oculis fortasse mortalibus, quamvis iniqua, tamen aliqua videtur præsumptio: quanta ergo cracitate damnatur, qui se æstimat perpetrare quod Divinitas non possit advertere! Sed ne similis ulterius grassetur forte præsumptio, aut divinam patientiam frequens provocare possit excessus, edictali programme definimus, ut qui in hac fuerit ulterius fraude versatus, et militia careat, et compendium propriæ facultatis amittat. Graviore siquidem pœna plectendus est qui usque ad injuriam divinam suam nihilominus tetendit audaciam. Habeant pauperes dona regnantium; possideant aliquid, quibus nulla facultas est. Cur aliena substantia in regali posita largitate pervaditur? Possessio ejus principis munus est. Quemadmodum præsumat subjectus contingere quod Deo respicit humilitatem dominantis offerre? Additur quod talibus non dare, tulisse est; et merito, quando qui potest esurientibus subvenire, si non pascit, exstinguit. Pudeat illis tollere, quibus jubemur offerre. Ultra omnes crudelitates est divitem velle fieri de exiguitate mendici. Amentur honesta lucra, horreantur damnosa compendia: nullus audeat inde tollere quod possit collecta dispergere. Addendo perdit, qui retinendo collegerit; et paupertatem potius ad se trahit, si exigentium pecunias non repellit.

EPISTOLA XIV.

ANASTASIO CANCELLARIO LUCANIÆ ET BRUTIORUM SENATOR PRÆFECTUS PRÆTORIO.

Describit Rhegiensem regionem, et prohibet quominus laridum et triticum ab ea deinceps coemptionis nomine postulentur.

Rhegienses cives, ultimi Brutiorum, quos a Sicilia corpore violenti quondam maris impetus segregavit, unde civitas eorum nomen accepit (divisio enim ῥηγίου Græca lingua vocitatur), iniqua suggerunt se exactorum præsumptione fatigari: implorantes non aurium, sed oculorum nostrorum nota remedia, qui possumus scire territorium eorum quod petitur non habere. Est enim montanis lapillis terra rarissima, arida pascuis, sed undosa vindemiis; segetibus adversa, sed olivis accommoda: et ideo cultura ejus omnis in sarculis est, quia superficies ipsius sicca nutrire non valet supernæ nascentia. Tergore illic ager nudus, industria potius quam natura vestitur. Nam Palladiæ silvæ viriditate contegitur, qui in solo aridissimus approbatur. Talibus enim locis illa prosciunt, quæ radicibus proceris ad humi penetrare descendunt. Segetes rigantur, ut vivant; et conditione mutata hoc aristis impenditur, quod oleribus exhibetur. Quanta seges est, quæ manu colligitur [Ac., colitur]? Raro illic ab area venit humeris gravatus agricola, ut non messes in horreis colligantur, sed

* Est piscis genus ita a Græcis illis qui ultimam oram Græciæ in Italia accolabant vocatum, quia fundum maris deserere solet, ut in summum enatet,

A vix possit aliquos cophinos de summa ubertate complere. In hortis autem rusticorum agmen habetur operosum, quia olus illic omne saporum est marina irrotatione respersum. Quod humana industria fieri consuevit, hoc cum nutriretur accepit. Contra Maronis autem sententiam intyborum illic fibræ dulcissimæ sunt, quæ præcinctæ foliis tortuosis callosa teneritudine conglobantur: unde in morem nitri [Ac., vitri] aliquid decerptum frangitur, dum a secundo cespite segregatur. His victualibus, ei vis nosse, regio illa secunda est; nam et marinis deliciis copiosa jucunditate perfruitur, quia ibi mare supernum ac infernum, insertis frontibus adunatum, delicias utriusque pelagi in unam congregationem sinus sui volubilitate perducit. Necesse est enim illic et B pisces properare, ubi constat et undam posse defluere. Exormiston * quoque inter pisces regium genus, compar murenis corpore vel colore distans, naribus setosis, colostrea delicata teneritudine præditum, oleoso ac suavi liquore coagulatum, appetibilis grataque pinguedo, cum spumis fluctuantibus inter aeris confinia cœperit enatare, nescit ad cubilia redire quæ deserit: credo, aut immemor reversionis, aut, teneritudine summa mollitus, nequit undis elevantibus contraria obluactione demergere; fertur velut corpus exanime, nullis nisibus periculum, nulla arte devitans; et hinc viribus destitutus, redire non creditur, quia nec fingere posse sentitur. Hic plane tantæ dulcedinis esse dignoscitur, ut ei nemo piscium comparetur. Hæc sunt in littore Rhegino quæ diximus; quod non alio referente cognovimus, etsi visuali probatione retinemus. Quapropter laridi atque tritici species, nullis temporibus coemptionis nomine inde decernimus postulari, quia nimis calumniose petitur, quod loci beneficio non habetur. Deinde sufficere debet defensione veritatis et testimonium judicis, quia nimis execrabile malum est, si, cum aliud noverit conscientia, aliud lingua decernat. Additur etiam quod tantis commeantium fatigatur adventibus, tanta excurrentium laceratione deteritur, ut rationabiliter illi remitti debuisset, vel quod apud ipsam nasci posse [Grul., Cuj., Nir., Ga., non posse] constaret.

195 EPISTOLA XV.

D MAXIMO VIRO CLARISSIMO, CANCELLARIO LUCANIÆ ET BRUTIORUM, SENATOR PRÆFECTUS PRÆTORIO.

Describit urbem Scyllacium patriam suam, et viraria quæ ad pedem Moscii montis effoderat. Tum quædam de paraveredis, annonis et pulveraticis judicium edicit.

Scyllacium prima urbium Brutiorum, quam Trojæ destructor Ulysses creditur condidisse, irrationabiliter dicitur præsumptium nimicitate vexari, quod nobis præsentibus non oportuisset assumi: quia læiones ejus cogimur plus dolere, dum patriotica nos probatur affectione contingere. Civitas supra sinum Adriaticum constituta, in modum botryonis pendet

quod dicitur proprie de navi sublati anchoris, et contra, cum est fundata anchoris, dicitur ὀπισθίανι. Bloss.

in collibus; non quod difficili ascensione turgescat, sed ut voluptuose campos virentes et cœrula maris terga respiciat. Hæc nascentem solem ab ipsis cunabulis intuetur, ubi ventura dies non præmittit auroram: sed mox ut oriri cœperit, lampadem suam vibrans fulgor ostendit. Gaudentem respicit Phœbum: propria illic luminis claritate respendet; ut ipsa magis solis putetur esse patria, Rhodi opinione superata. Fruitur luce perspicua: aeris quoque temperatione dotata, apricas hiemes, refrigeratas sentit æstates; et sine aliquo mœrore transigitur, ubi infesta tempora non timentur. Hinc et homo sensu liberior est, quia temperies cuncta moderatur. Patria siquidem fervens leves efficit et acutos, frigida tardos et subdolos; sola temperata est, quæ mores hominum sua qualitate componit. Hinc est quod antiqui Athenas sedem sapientium esse dixerunt, quæ aeris puritate peruncta lucidissimus sensus ad contemplativam partem felici largitate præparavit. Nunquid enim tale est corpori aquas cœnosas sorbere, quale perspicuitatem dulcissimi fontis haurire? Sic animæ vigor oneratur, dum spiritu graviore comprimitur. Subjacemus enim necessario talibus rebus, quando nubilo tristes efficimur; et iterum naturaliter ad serena gaudemus, quia cœlestis animæ substantia ad infecta quæque et purissima lætatur. Fruitur marinis quoque copiosa deliciis, dum possidet vicina quæ nos fecimus claustra Neptunia. Ad pedem siquidem Moscii montis saxorum visceribus excavatis fluenta Nerei gurgitis decenter immisimus. Ubi agmen piscium, sub libera captivitate ludentium, et delectatione reficit animos, et admiratione mulcet obtutus. Currunt avidi ad manus hominum; et antequam cibi fiant, escas expetunt. Pascit homo delicias suas; et dum habet in potestatem quod capiat, frequenter evenit ut repletus omnia derelinquat. Spectaculum quoque pulchre laborantium non admittitur in civitate sedentibus. Cernuntur affatim copiosæ vindemiæ: arearum pinguis tritura conspicitur, olivarum quoque virentium vultus aperitur. Non eget aliquis agrorum amœnitate, cui datum est de urbe cuncta conspiceret. Hoc quia modo non habet muros, civitatem credis ruralem, villam iudicare possis urbanam; et inter utrumque posita, copiosa noscitur laude ditata. Hanc dum frequenter invisere desiderant commeantes, dum tædia laboris refugere cupiunt, amœnitate civitatis in paraveredorum et annonarum præbitione propriis cives fatigantur expensis. Quapropter ne lædat urbem amœnitas sua, aut res præconii fiat causa dispendii, paraveredorum et annonarum præbitionem, secundum evectiones concessas, in assem publicum constituimus imputari: pulveratica quoque iudicis funditus amputantes, trium tantum etiam dierum præsulibus annonas præberi secundum vetera constituta decernimus, suis expensis facta tarditate vecturæ. Leges enim administrantes, remedium, non oneri esse voluerunt. Qua de re acquiritatis

intuitu civitas vestra [forte, civitatem vestram] relevare iudicarium est, quod tibi referimus, non remissum. Vive, juvante Deo, justitia sæculi, et securitatis gaudio singulari. Alii dicant insulas, ego habitationes tuas appellem potius fortunatas.

EPISTOLA XVI.

CANONICARIO [ms. Aud., CANONICARIA].

Jubet subditos sibi admonere ut tributa consueti libenter exsolvant: nullus statuta pondera excedat; mittat ipse quarto quoque mense ad præoriana scrinia fidelem expensarum notitiam.

Tempus admonet humanis rebus indesineanter accommodum (dum res nobis etiam asperas captata semper opinione conciliat), ut illationum fiscalium curam annua festivitate reparemus, quando reipublicæ ordo tali consistere cernitur instituto. Et merito votivum sistere cernitur, quod pro cunctorum utilitate præstat. Diligenda sunt ista, unde respública videtur esse firmissima. Quæ dum redeunte censu reficitur, status sui firmissimo robore continetur. Quæpropter magna est quolibet tempore monstrata devotio: sed tunc acceptior rediit, quando necessaria plus habetur. Præbeant igitur possessores stipendia, suæ gratiæ profutura. Debitum siquidem, quod non potest evitari, prona debet mente semper offerri, ut fiat beneficium, quod sine compulsione constat illatum. Atque ideo, quod feliciter dictum sit, per indictionem primam [Anno Christi 338] in diœcesi tua possessorem te præcipimus admonere, ut, tria illatione servata, assem tributarium devotus exsolvat; quatenus nec aliquis se sub immatura compulsione ingemiscat exactum, nec iterum remissione lætata quisquam se dicat esse præteritum. Nullus quantitatem justæ ponderationis excedat, sitque libra justissima: modus non erit rapiendi, si pondera fas sit excedi. Expensarum quoque fidelem notitiam per quaternos menses ad scrinia nostra solemniter destinabis; ut, totius erroris obscuritate deteresa, rationibus publicis veritas elucescat. Sed quo facilius possit, Deo juvante, quæ sunt instituta complere, illum atque illum sedis nostræ milites tibi officio tuo periculorum suorum memores **196** præcipimus imminere, quatenus quod agnoscis iussum, inculpabiliter sortiatur effectum. Cave ergo ne te aut improbæ redemptionis, aut torpentis desidie culpa respiciat; et quod expedire neglexeris, tuis inferat damna fortunis.

EPISTOLA XVII.

JOANNI SILIQUATARIO RAVENNATI SENATOR PÆFECTUS PÆTORIO [ms. ATHALARICUS REX].

Præcipit possessores moneat ut juxta montem Caprarium et loca circa muros jacentia fovearum ingentibus ora pandant.

Munitio civitatum spes est certa cunctorum, quando in pace ab exteris gentibus discitur, quod veraciter in certamine timeatur. Plena est enim diversis generibus hominum habitatio urbium singularum. Quis

* Locorum situs ingenia hominum format, ait Curtius Rufus, lib. vii et lib. viii. Vide Stobæ, serm. 99, pag. 327; Cicer. lib. ii de Nat. Deor. JURET.

novit cum qua gente confligat? Ideoque omnes debent agnoscere quod futuris hostibus gratum non sit audire. Quapropter ex nostra jussione possessores admonere curabis, ut juxta montem Caprarium et loca circumjecta muris fovearum ingentia ora pandantur [Ac., condantur]; talisque ibi pateat hiatus, ut nullus relinquatur introitus. Cur, nefandi homines, percutamini accessus illicitos, quibus portarum permittitur licenter ingressus? Nescio quid videmini tegere, qui palam non desideratis intrare. Conscientia recta vias publicas tenet, obviorem [ed., plurimorum] collocaione gratulatur; et cum diversos grantanter inquirat, laboris tædio non gravatur. Amicum est autem crimini, velle nesciri; et qui vias suas occulit, conscientiam prodit. Proinde in usus generales itinera prisca revocentur: ne, dum compendium laboris quærent, vitæ dispendia patiantur. Ille enim jure habendus est hostis, qui munimina nititur violare civitatis.

EPISTOLA XVIII.

CONSTANTINIANO VIRO EXPERIENTISSIMO SENATOR PRÆFECTUS PRÆTORIO.

Jubet ut ier Flaminiae reficiat; paraveredorum præscriptum procuret numerum; congreget sine possessorum dispendio annonas; cibos qui mensis regis parantur sedulo perquirat.

Regius apparatus sicut negligentibus affert periculum, sic strenue laborantibus præstat ornatum. quia præmium est vitæ, domino vidente, servire, cui nec culpa celari, nec bonum possit abscondi. Quam gratum est sine offensione aliqua iter agere destinatum, videre judicia diligentia, dubia sine timore transire, gressu facili montuosa conscendere, in pontibus contrabium non tremere, viamque sic conficere ut omnia probentur animo convenisse! Militiam vestram transcenditis, si rerum domino placere possitis. Nam cui nos parere contendimus, magnus proventus est, si mereamini ad ejus placidos venire conspectus. Quocirca iter Flaminiae, rivis sulcantibus exaratum, hiantes ripas latissima pontium interjectione conjungite, oppressas margines platearum asperrimis silvis enudate; paraveredorum ascriptus numerus procuratur cum electa qualitate membrorum; annonarum designatarum copia sine aliquo possessorum dispendio congregetur. Quia sic omnia grata redditis, si in nulla parte peccetis. Res una subtracta cuncta deformat; et totum deesse creditur, ubi vel minima querelæ asperitas commovetur. Species præterea, quæ mensis regis apparantur, exactas tota sedulitate perquirite. Nam quid proderit exercitui satisfacere, si vos contigerit in ipsa dominorum passione [ms. et Ac., passione] peccare? Pareant provinciales admoniti; civitates singulæ declarata brevibus subministrent. Nam quoties keto principi occurritur, efficaciter beneficia postulantur. Cogitate etiam quod præsens facta vestra dijudico, aut gratias vobis domini gaudens reddo, aut commotionem principis iratus attribuo. Agite ergo ne mihi imputetur vester excessus, quia cunctis de vobis satisfacio, quod culpæ vestris offendero. Persolvat mihi potius gratiam

A universus exercitus. Magna vobis erit gloria, et me securum reddere, et tantorum bona judicia meruisse.

EPISTOLA XIX.

MAXIMO VICARIO URBS ROMÆ SENATOR PRÆFECTUS PRÆTORIO.

Commonet ut omnia ad regem solemniter excipiendum necessaria paret.

Adventum quidem regium ex ipsa potestis cognoscere frequentia comitantium: quia necesse est ut res magna competentia præmittat semper iudicia. Venturum diem Lucifer demonstrat exortus; serena secutura favens ventus ostendit; imminencia bona quadam animi præsentatione dignoscimus; et difficile magna res geritur, quæ signorum præcursione minime declaretur. Verumtamen et vos necessario commonemus, ut pontis junctione Tiberinos fluctus solemniter vestiat, quatenus transitum præbeat intremulum, fixum concatenatione navigium, et de suo situ celerem nobis præstet excursum. Non moveatur pigris funibus, ut solebat; non manibus trahentium moles tanta torpescat; celeritat in potius fixa conferat, quam se movens antea non præbebat. Ambulent comitantium greges; profecto non navigiis incisa nos unda deportet. Sic decet dominum suscipi, ut aliqua debeat novitate gratulari. Tabularum fortiter junctura constricta soliditatem debet præbere necessariam, ut pavorem undas dubitantium terrena similitudine possit auferre. Optetur quinimo longior fuisse, cum transitur innocue. Cancellorum tutamen dextra levaque decenter aptetur. Prosper datur transitus, cum fuerit casus asper exclusus. Vide quemadmodum reliqua ad te pertinentia præpares, qui te occurrurum esse cognoscis. Quale est enim in tanta frequentia non potuisse culpam! Universos affligit, qui regi aliquid necessarium subtrahit: quia, dum lætus optatur ab omnibus, cunctos contristat, si probetur offensus. Adde quod sic præclarum est sub tanta senatorum 197 occurrence laudari, principem sic suscipere, ut omnes intelligant nil deesse; ante ipsum quoque dominum venire lætum, quam aliqua trepidatione confusum. Insuperatum bonum est, si is ad quem deceptionis pertinet periculum sibi gratiæ procuret augmentum. In quam rem illum sedis nostræ militem nos direxisse cognosce, qui tibi officioque tuo debeat imminere, quatenus nobis omnia parata renuntiet, quia committi non potest casui, quod nostro periculo constat ascribi.

EPISTOLA XX.

THOMATI ET PETRO, VIRIS CLARISSIMIS, ARCARIIS, SENATOR PRÆFECTUS PRÆTORIO.

Jubet ut reddant actoribus sancti Petri cum obligatione chirographi vasu sacra quæ Agapitus papa ad Orientem legatus missus pro pecunia accepta arcariis regis oppigneraverat.

Retinetis mecum, fidelissimi viri, sanctum Agapitum, urbis Romæ papam, cum ad Orientis principem legationis gratia mitteretur, jussione regia datis pignoribus, a vobis tot libras auri factio pictatio solemniter accepisse; ut cui providus dominator

jussit, ad subitum ejus etiam urgeret excessum. Primum quidem benigne præstitit, qui in necessitate mutuas pecunias dedit; sed quanto gloriosius fecit etiam illud largiri quod cum gratiarum actione potuisset offerri! Victa est sine damno necessitas: manus papæ dabat quod ejus substantia non habebat; et illud iter est indemne redditum, quod donis constat expletum. Quale, rogo, videbatur antistitem petentibus Ecclesiam, et Ecclesiam nulla detrimenta sentire? Distributor fuit potius quam donator, quia necesse est illi applicari, de cujus facultatibus videbatur expendi. Quid non agat apud pium principem talis legatio, quam destinatam singulari constat exemplo? Quapropter nostra præceptione commoniti, et regia jussione securi, sanctorum vasa cum obligatione chirographi actoribus sancti Petri apostoli sine aliqua dilatione refundite, ut lucrose reddita, celeriter impetrata videantur optata [ms., impetrare videantur optata]; referantur manibus Levitarum ministeria toto orbe narranda; donetur quod proprium fuit, quoniam juste per largitatem recipit quod sacerdos legibus obligavit. Superatum est exemplum quod in historia nostra magna intentione retulimus. Nam cum rex Alaricus, urbis Romæ deprædatione satiatus, apostoli Petri vasa suis deferentibus excepisset, mox ut rei causam habita interrogatione cognovit, sacris liminibus deportari diripientium manibus imperavit; ut cupiditas, quæ deprædationis anibitu admiserat scelus, devotione largissima deleret excessum. Sed quid mirum, si reverenda sanctorum^a diripere noluit, qui tanta se Urbis vastatione ditavit? Rex autem noster religioso proposito reddidit vasa quæ jure pignoris propria videbantur effecta. Et ideo talibus factis frequens præstetur oratio, quando leta concedi posse credimus, cum retributionem bonis actibus postulamus.

EPISTOLA XXI.

DEUSDEDIT SCRIBÆ RAVENNATI SENATOR PRÆFECTUS PRÆTORIO.

Officium scribarum et utilitatem describit.

Scribarum officium securitas solet esse cunctorum, quando jus omnium ejus sollicitudine custoditur. Alios enim depopulantur incendia; alios nudat furtiva subreptio; nonnullis negligentia perit quod diligens auctor acquirit; sed fide publica robustissime reparatur quicquid a privatis amittitur [ms., admittitur] Diligentior est in alienis, quam potest esse cura de propriis: non admonitus facit quod vix rogatus implet, et requisitus non potest negare quod is cujus interest se fatetur amisisse [ms., admisisse]. Armarium ipsius fortuna cunctorum est; et merito refugium omnium dicitur, ubi universorum securitas invenitur. Ad paternam transit officia si incorrupte sit veritas custodita. Nam sicut diligens genitor servat quod otiosus successor inveniat, sic arbiter artium nullum patitur propria utilitate fraudari. Et ideo tantæ

A rei jugiter præcipimus esse custodem, ut qui hartanus de integritate placuisti, nulla debeas varietate fuscari. Vile quod tibi committitur antiqua files, et quotidiana diligentia dirimis jurgantium litem. Apud cunctos præsules de tua cura litigatur; et tu potius judicas, qui causarum vincula dissolvis. Hoc honorabile decus, indisputabile testimonium, vox antiqua chartarum, cum de tuis adytis incorrupta processerit, cognitores reverenter excipiunt; litigantes quamvis improbi, coacti tamen obediunt [forte obaudiunt]. Et cum fas sit promulgatam sententiam suspendi, tibi non licet obviari. Quocirca non habeat venale propositum. Tinea documentorum est, oblatio maligna redimentis, dum quærent consumere quod se cognoverunt impedire. Pascat te editio [Gr. et Cuj., edictio] decora veritatis; facultas tua habeatur integritas. Da petentibus quæ olim facta sunt. Translator esto, non conditor antiquorum gestorum. Exemplar, velut annulum, ceris imprime; ut sicut vultus expressa non possant signa refugere, ita manus tua ab authenticis nequeat discrepare. Quod si te a iquis iniqua subreptione traduxerit, quemadmodum in alia causa tibi acquiescat credi, quem sciri potuisse corrumpi? Impugnat te fraude sua; et facile convincit, quem in una parte decepit. Ama justitiam, de qua nemo queritur; ut etiam iratus testimonium salubre possit dicere, qui te incassum voluit deviare. Publicum est omne quod feceris, dum aut laudatus gratiam, aut accusatus inferre possis offensam.

EPISTOLA XXII.

PROVINCIALIBUS ISTRIE SENATOR PRÆFECTUS PRÆTORIO.

Jubet ut tributum in vino, oleo et tritico, quibus hoc anno provincia abundabat, solvant; 198 et mittit Laurentium cum pecunia ad majorem ejusmodi rerum numerum comparandum Ravennamque devenendum. Tum illam provinciam accurate depingit.

Expensæ publicæ diversa temporum varietate titubantes, hac ratione se poterunt continere, si proventum locorum sequatur salubritas jussionum. Illic enim facilis est procuratio, ubi fuerit fructus uberior. Nam si indicatur [Juret. legit indicitur] quod sterilitas jejuna denegavit, tunc et provincia læditur, et effectus optabilis non habetur. Commeantium igitur attestatione didicimus, Istriam provinciam a tribus egregiis fructibus sub laude nominatam, divino munere gravidam, vini, olei, vel tritici, præsentis anno fecunditate gratulari. Et ideo memoratas species in tot solidos date pro tributaria functione, qui vobis de præsentis prima indictione (Anno Christi 538) reputentur: reliqua vero propter solemnnes expensas relinquimus devotæ provinciæ. Sed quoniam nobis in majore summa sunt quærenda quæ diximus, tot solidos etiam de arca nostra transmisimus, ut res necessariæ sine vestro dispendio uberrime debeant congregari. Frequenter enim, dum extraneis urgemini vendere, so-

^a Simili locutione dixit, sacræ jussionis reverenda, lib. III, epist. 15; et, stupenda meritorum, lib. IV, epist. 4. Jun.

letis damna sentire; eo præsertim tempore, cum vobis peregrinus emptor creptus est; et rarum est aurum capere, quando mercatores cognoscitis non adesse. Quanto vero melius est parere dominis, quam præstare longinquis, et debita fructibus solvere, quam ementium fastidia sustinere! Prodimus etiam amore justitiæ quod nobis suggerere poteratis; quia in pretio ledere non debemus, unde nauorum præbitionibus non gravamur. Est enim proxima vobis regio supra sinum maris Ionii constituta, olivis referta, sægetibus ornata, vite copiosa: ubi quasi tribus uberibus, egregia ubertate largitis, omnis fructus optabili fecunditate profluxit. Quæ non immerito dicitur Ravennæ Campania, urbis regię cella penaria, voluptuosa nimis et deliciosa digressio, fruitur in Septentrione progressa cœli admiranda temperie. Habet et quasdam, non absurde dixerim, bajas suas, ubi undosum mare, terrenas concavitates ingrediens, in faciem decoram stagni æqualitate deponitur. Hæc loca et garismatia plura nutriunt, et piscium ubertate gloriaantur. Avernus ibi non unus est. Numerosæ conspiciuntur piscinæ Neptuniæ: quibus, etiam cessante industria, passim ostrea nascuntur injussa. Sic nec studium in nutriendis, nec dubietas in capiendis probatur esse deliciis. Prætoriam longe lateque lucentia in margaritarum speciem putes esse disposita; ut hinc appareat qualia fuerint illius provinciæ majorum judicia, quam tantis fabricis constat ornatam. Additur etiam illi littori ordo pulcherrimus insularum, qui amabili utilitate dispositus, et a periculis vindicat naves, et dat magna ubertate cultores. Reficit plane Comitatus excubias, Italiæ ornat imperium, primates deliciis, mediocres victualium pascit expensis; et quod illic nascitur, pene totum in urbe regia [Ac., præcipua] possidetur. Præstet nunc copias suas sponte, magis devota provincia amplius pareat, dum speratur; quando gratissime faciebat, dum minime quaereretur. Sed ne aliqua jussionibus nostris dubietas nasceretur, Laurentium, virum experientissimum, et magnis nobis in reipublicæ laboribus comprobatum, cum præsentī auctoritate direximus, ut secundum breves subter annexos incunctanter expediat quod sibi pro expensis publicis injunctum esse cognoscit. Nunc procurate quæ jussa sunt. Vos enim facitis devotum militem, cum libenter suscipitis jussionem. Pretia vero vobis moderata sequenti jussione declarabimus, cum nobis gerulus præsentium natiuitatis modum missa relatione suggererit. Taxari enim aliquid non potest juste, nisi copia rei evidenter poterit indagari. Inæqualis quippe est arbiter, qui sententiam mittit in casum [ms., incassum]; et mali sibi probatur conscius, qui est indeliberata dicturus.

EPISTOLA XXIII.

LAURENTIO VIRO EXPERIENTISSIMO SENATOR PRÆFECTUS PRÆTORIO.

Præcipit ut Istriam provinciam vinum, oleum triticumque empturus petat.

Deliberatio iudicis probatos viros debet publicis
PATROL. LXIX.

actionibus adhibere, ut facile possit impleri quod sub sterilitate temporis videtur inquiri. In abundantia rerum quælibet se potest expedire persona; electis opus est militibus, cum fuerit necessitatis impulsus. Atque ideo experientiam tuam, frequentibus nobisque tui devotione gratissimam, ad Istriam provinciam jubemus excurrere; ut in tot solidos vini, olei, vel tritici species de tributario solido debeas procurare: in aliis vero tot solidis, quos a nostro arcario percepisti, tam a negotiatoribus quam a possessoribus enere maturabis, sicut te a numerariis instruxit perfecta notitia. Quapropter erige nunc animos ad parendum, qui tantis excubiis indiscreta sorte placuisti. Admoneat te prioris conversationis exemplum, quia nimis grave est emeritum delinquere, quem tironem nullatenus constat errasse. Qualis autem supradictarum specierum ubertas se optata laxaverit, veraci nobis, ut de te credimus, relatione significa, ut nos habito modo constituere debeamus quod nec provinciales lædat, nec publicas gravare possit expensas.

EPISTOLA XXIV.

TRIBUNUS MARITIMORUM SENATOR PRÆFECTUS PRÆTORIO.

Jubet ut naves parent ad vinum et oleum ex Istria provincia Ravennam devehenda. Tum de navigatione et nauarum labore, præcipue in salinis exercendis, disserit.

Data pridem jussione, censuimus ut Istria vini et olei species, quarum præsentī anno copia indulta perfruitur, ad Ravennatem feliciter dirigeret mansionem. Sed vos, qui numerosa navigia in ejus confinio possidetis, pari devotionis gratia providete, ut quod ita parata est tradere, vos studeatis sub celeritate portare. Similis erit quippe utrisque gratia perfectionis, 199 quando unum ex his dissociatum impleri non permittit effectum. Estote ergo promptissimi ad vicina, qui sæpe spatia transmittitis infinita. Per hospitia quodammodo vestra discurritis, qui per patriam navigatis. Accedit etiam commodis vestris, quod vobis aliud iter aperitur perpetua securitate tranquillum. Nam cum ventis sævientibus mare fuerit clausum, via vobis panditur per amœnissima fluviorum. Carinæ vestræ flatus asperos non pavescunt; terram cum summa felicitate contingunt; et perire nesciunt, quæ frequenter impingunt. Putantur eminus quasi per prata ferri, cum eorum contingit alveum non videri. Tractæ funibus ambulante, quæ stare rudentibus consueverunt; et conditione mutata pedibus juvant homines naves suas: vectrices sine labore trahunt, et pro favore velorum utuntur passu superiore nauarum. Juvat referre quemadmodum habitationes vestras sitas esse prospeximus. Venetiæ prædicabiles quondam plenæ nobilibus, ab austro Ravennam Paduamque contingunt, ab oriente jucunditate Ionii littoris perfruuntur: ubi alternus æstus egrediens, modo claudit, modo aperit faciem reciproca inundatione camporum. Hic vobis aquatiliū avium more domus est. Nam qui nunc terrestris, modo cernitur insularis; ut illic magis æstimes esse Cycladas, ubi subito locorum facies respicis immutatas.

Earum quippe similitudine per æquora longe patena domicilia videntur sparsa, quæ natura non protulit, sed hominum cura fundavit. Viminibus enim flexibilibus illigatis terrena illic congregata solidius aggregatur; et marino fluctu tam fragilis munitio non dubitatur opponi, scilicet quando vadosum litus moles ejicere nescit undarum, et sine viribus fertur quod altitudinis auxilio non juvatur. Habitatoribus igitur una copia est, ut solis piscibus expleantur. Paupertas ibi cum divitibus sub æqualitate convivit. Unus cibus omnes reficit; habitatio similis universa concludit; nesciunt de penatibus invidere, et sub hac mensura degentes evadunt vitium, cui mundum constat esse obnoxium. In salinis autem exercendis tota contentio est: pro aratris, pro falcibus cylindros volvitis: inde vobis fructus omnis enascitur, quando in ipsis et quæ non facitis possidetis. Moneta illic quodammodo percuitur victualis. Arti vestræ omnis fluctus [ms., fructus] addictus est. Potest aurum aliquis minus querere, nemo est qui salem non desideret invenire; merito, quando isti debet [Forn., debetur.... qui] omnis cibus, quod potest esse gratuitus. Proinde naves, quas more animalium vestris parietibus illigastis, diligenti cura reficite, ut cum vos vir experientissimus Laurentius, qui ad procurandas species directus est, commonere tentaverit, festinetis excurrere; quatenus expensas necessarias nulla difficultate tardetis, qui pro qualitate aeris compendium vobis eligere potestis itineris.

EPISTOLA XXV.

AMBROSIO VIRO ILLUSTRIS, AGENTI VICES, SENATOR PRÆFECTUS PRÆTORIO.

Ex quibusdam signis futuram inopiam colligit; cui ut occurratur, jubet veterum frugum ingens copia congregetur.

Plerumque solliciti sunt, qui mutatos rerum ordines intuentur, quia sæpe portendunt aliqua, quæ consuetudini probantur adversa. Nihil enim sine causa geritur, nec mundus fortuitis casibus implicatur; sed quidquid venire videmus ad terminum, divinum constat esse consilium. Suspenduntur homines, cum sua reges constituta mutaverint, si aliter induti procedant quam eorum usus inoleverat. Quis autem de talibus non magna curiositate turbetur, si versa vice consuetudinum, a sideribus aliquid venire videatur obscurum? Nam sicut certa securitas est suis vicibus tempora notare currentia, sic magna curiositate complemur, cum mutari talia sentiuntur. Quale est, rogo, stellarum primum conspicere, et ejus solita lumina non videre; lunam, noctis decus, intueri orbe suo plenam, et naturali splendore vacuam? Cernimus adhuc cuncti quasi venetum solem; miramur media die umbras corpora non habere, et vigorem illum fortissimi caloribus usque ad extremam temporis inertiam pervenisse, quod non eclipsis momentaneo defectu, sed totius pene anni agi nihilominus constat excursu. Qualis ergo timor est diutius sustinere quod vel in summa solet populos celeritate terrere? Habuimus itaque sine procellis hiemem, sine temperie vernum, sine ardoribus æstatem. Unde jam

Asperetur posse venire temperies, quando menses qui fructus decoquere poterant Boreis flatibus vehementer algebant? Quid enim fertilitatem producat, si terra æstivis mensibus non calescat? Quid germen aperiat, si matrem [ms., Niv., Ga., matris] pluviam non resumat? Duo hæc elementis omnibus probaque adversa, rigorem perpetuum et contrariam siccitatem. Mutaverunt se tempora non mutando [Niv. et Ga., mutanda]; et quod mixtis imbribus solebat effici, ex ariditate sola non potest obtineri. Atque ideo de veteribus frugibus prudentia tua futuram vincat inopiam, quia tanta fuit anni præteriti felix ubertas, ut et venturis mensibus provisa sufficiant. Reponatur omne quod ad victum queritur. Facile privatus necessaria reperit, cum se publicus apparatus expleverit. Sed ne te præseus causa magna hæsitacione discruciet, ad considerationem revertere naturalium rerum, et sit ratione certum, quod stupenti vulgo videtur ambiguum. Sic enim constat divina ordinatione dispositum: sic astra presentis in domiciliis suis mutuis administrationibus convenerunt, ut supra solitum hiems sicca redderetur et frigida. Hinc aer nivibus nimio rigore deusatus, ardore solis in nulla raritate perductus est: sed in assumpta crassitudine perdurans, et caloribus ejus obstilit, et aspectum humanæ fragilitatis elusit. Media enim quæ sunt, nostris dominantur obtutibus; et per ipsa tantum videre possumus, quantum nobis sui corporis tenuitate concedunt. Hoc enim inane magnum, quod inter cælum terraque elementi more pervagatur, dum contigerit esse purum, et solis claritate respersum, vestros veraciter pandit aspectus: si vero aliqua fuerit permixtione congregatum, tunc tenso quasi quodam corio, nec colores proprios, nec colores pervenire facit astrorum. Quod etiam aliis sæculis aere et bilo pro tempore frequenter efficitur. **230** Hinc est quod diutius radii siderum insolito colore fuscati sunt, quod novum frigus messor expavit, quod accessu temporis poma duruerunt, quod uvarum senectus acerba est. Sed si hoc divinæ providentiæ tradatur, satagere non debemus, quando ipsius imperio prodigii querere prohibemur. Illud tamen sine dubio terrenis fructibus adversarium esse cognoscimus, ubi alimonia consuetâ nutriri lege propria non videmus. Proinde agat sollicitudo vestra ne nos unius anni sterilitas turbare videatur; dum sic ab illo primo administratore dignitatis nostræ provisum est, ut præcedens copia sequentem valmisset mitigare penuriam.

EPISTOLA XXVI.

PAULO VIRO STRENUO SENATOR PRÆFECTUS PRÆTORIO. *Succurrit libenter et gratis Venetis inopia ob anni sterilitatem laborantibus, tributa remittendo et annonas concedendo.*

Frequenter utilitas publica compendiosa pietate servatur, quando illud magis acquirit, quod honorum intercessione remiserit. Veniens itaque vir venerabilis Augustinus, vita clarus et nomine, Venetum nobis necessitates flebili allegatione declaravit, non vini, non tritici, non panis species apud ipsos fuisse

procreatas : asserens ad tantam penuriam provinciarum pervenisse fortunas, ut vitæ pericula sustinere possint, nisi eis pietas regalis solita humanitate prospexerit. Quod nobis crudele visum est, aliquid a petentibus postulare; et illud sperare, quo provincia cognoscitur indigere. A talibus enim solas lacrymas exigit, qui quod non invenitur, imponit. Et ideo tanti viri allegatione permoti, vinum et triticum, quod nos in apparatu exercitus, ex Concordiense, Aquileiense et Foro-Julienne civitatibus colligere feceramus, præsentem auctoritate remittimus : carnes tantum, sicut brevis vobis datus continet, exinde providentes. Hinc enim, cum necesse fuerit, sufficientem tritici speciem destinamus. Et quoniam in Istria vinum abunde natum esse comperimus, exinde, quantum de supradictis civitatibus speratum est, postulate, sicut in foro rerum venalium reperitur; quatenus nec ipsi lædi possint, cum eis pretia justa servantur. Quapropter præsentem indulgentiam nulla credatis venalitate taxandam; ut dum fuerit remedium gratuitum, possit existere nihilominus gloriosum. Noveritis enim gravi vos subjici posse vindictæ, si quid interdictum est dari, a vobis videatur acceptum.

EPISTOLA XXVII.

DATIO EPISCOPO MEDIOLANENSI SENATOR PRÆFECTUS PRÆTORIO ^{A.}.

Mittit ingentem panici numerum populo penuriam patienti distribuendum.

Minus prodest bonum [Ac., verum] jubere, nisi hoc per viros sanctissimos velimus efficere. Auget enim beneficium voluntas recta justorum; et quidquid sine fraude geritur, hoc vere donantis meritis applicatur. Decet enim ut munificentiam principalem sacerdotalis puritas exsequatur. Nam cui est studium, bonum de proprio facere, laudabiliter potest aliena vota complere. Et ideo sanctitatem vestram petimus (cujus propositi est divinis inservire mandatis) ut de horreis Ticinensibus et Dertonensibus panici speciem, sicut a principe jussum est, tertiam portionem esurienti populo ad viginti quinque modios per solidum distrali sub nostra ordinatione faciatis, ne cujusquam venalitate ad illos perveniat, qui se de proprio videntur posse transigere. Accipiat minus habens indulgentiam principalem. Egentibus jussum [Niv. et Ga., visum] est, non divitibus, subvenire. Fundit potius, qui mittit in plenum; nam illud potius reconditur, quod vasis vacuis congregatur. Quapropter sanctitas vestra miserationis officia non putet injuriam: quia totum vobis dignum est, ubi pietas invenitur; siquidem aliena desideria fideliter gerere, hoc est bona propria perfecisse. Ad quam rem, Deo juvante, procurandam illum atque illum curavimus destinare:

^A Hoc scriptum est post consulatum Belisarii: quo tempore adversus Witigem Gothorum regem (cujus aliquot supra, lib. x, exstant rescripta) Belisarius Romam vi obtinens resistebat. Nam eo anno tanta per universum fames fuit, ut Datus episcopus Mediolanensis relatione sua hoc evidenter curaverit, quas-

A qui sanctitatis vestræ ordinationibus obsecuti, nihil ex se faciunt, sed tantummodo vobis obedire contendunt. Solidi vero quanti ex supradicta quantitate panici potuerint congregari, vestra nobis relatione declarete; ut apud arcarium [Ac., arcanum] reconditi ad supra memoratam speciem reparandam, futuris reserventur, Deo auxiliante, temporibus: more vestis redivivæ, cujus adunatio per fila resolvitur, ut in novam faciem splendido potius decore texatur.

XXVIII.

EDICTUM.

Indicat Liguribus viciniam e Burgundionibus reportatam, ei fugam Alemannorum. Deinde dicit regem ob inopiam eis relaxasse dimidiam tributi partem, et horrea sua ad eos sublevandos aperuisse.

B Quis nesciat providentiam divinam usibus nostris aliqua velle subducere, ut humanum possit animum comprobare? Nam si nullum penitus indigere contingeret, locum proinde largitas non haberet. Data est provinciis in regis nostri laude penuria; steriles facti sunt agri, ut ubertas domini possit agnoscere. Minus esset acceptissimum donum, nisi præcessisset incommodum. Gaudete, provincie, malisque vestris potius gratiam referte, quando talem probatis animum principis, ut nullis cedat adversis. En pietas mirabilis, quæ ubique nostris repugnat incommodis. Nam cum se feritas gentilis prioris temporis animasset, Æmilia, et Liguria vestra, sicut vos retinere **201** necesse est, Burgundionum incursione quateretur, gereretque bellum de vicinitate furtivum, subito præsentis imperii tanquam solis ortus fama radiavit. Expugnatum se hostis sua præsumptione congemuit, quando illum cognovit nominatæ gentis esse rectorem, quem sub militis nomine probaverat esse singularem. Quoties se optavit de suis finibus non exire Burgundio, ne principe nostro pugnaret adverso; cujus licet præsentiam relevatus evaserit, felicitatem tamen præcipitatus incurrit? Nam mox ut Gothi ad belli studium gemina se fortitudine contulerunt, ita prospera concertatione cæsa est rebellium manus, quasi in le-nudos, hinc stare contigisset armatis: divini equitate iudicii, ut in ipsis campis prædo corrueret, quos vastare præsumpsit. Exsulta adversariorum cadaveribus ornata provincia; acervum ride funerum, quem inimicorum vitio constat effectum. Nunc melius culta Liguria, cui, negato fructu segetis, messis provenit hostilis. Nam etsi tributa tua minus potuerunt accipi, triumphos in te natos feliciter obtulisti. His additur Alemannorum nuper fugata subreptio, quæ in primis conatibus suis sic probatur oppressa, ut simul adventum suum junxisset et exitum, quasi salutari ferri executione purgata; quatenus et male præstuentium vindicaretur excessus, et subjectorum non

dam mulieres in Liguriæ partibus ex familia Ecclesiæ sue proprios filios præ nimia fame comedisse. Hæc ex libro Pontificali in Vita Silverii pape, quæ exstat tomo II Conciliorum, item ex Paulo Diacono, lib. xvii. FORNER.

omnino grassaretur interitus. Possem quidem vobis A
 dinumerare quanta in aliis locis hostium turba ceci-
 derit : sed more humani animi ad vestra felicia festi-
 nantes, illud nos tantum dicere cupitis, quod ad vos
 specialiter pertinere sentitis. Redeamus ergo ad
 suave principium, quando quos defendit a belli clade,
 nec inopix patitur pericula sustinere. Nam qui per-
 culit hostem provinciæ, et famem jussit exire. O cer-
 tamen toto orbe prædicandum! Contra indigentiam
 sævam gloriosi principis pugnat humanitas, cujus
 vere castra sunt horrea referta, quæ si claudere vo-
 luisse, tunc importabilis intrasset inimica; sed quia
 magis aperuit, sævientem adversariam mox fugavit.
 Nescio quæ principis nostri bella mundus potius ad-
 miretur, ego tamen dicam quod sentio. In usum est
 viris fortibus feliciter egisse pugnæ, sed supra huma-
 nitatem virtutem esse constat vicisse penuriam. Ve-
 rum cum his tantis ac talibus bonis nulla potuissent.
 supplicium vota sufficere, adhuc et dimidiam relaxare
 pertulit fiscalis calculi functionem, ne tristes in aliqua
 parte faceret, quibus tot felicia præstitisset. Joseph
 legimus contra famem funestam emendi quidem tri-
 tici dedisse lætitiæ : sed tale posuisse pretium, ut
 suæ subventionis avidus, se potius venderet alimonia
 mercaturus. Quale fuit, rogo, tunc miseris vivere,
 quibus acerba subventio libertatem suam videbatur
 adimere : ubi non minus ingemuit liberatus, quam
 potuit flere captivus! Credo virum sanctum hac ne-
 cessitate constrictum, ut et avaro principi satisfacere-
 ret, et periclitanti populo subveniret. Pace tanti pa-
 tris dixerim, quanto præstantius est libertate salva
 frumentum vendere, et propter indigentiam tributa
 laxare! Gratis constat ista venalitas, quando et unde
 ematis cessit, et pretium quod vos oblectet imposuit.
 Vendit itaque largitas publica vicenos quinos modios,
 dum possessor invenire non possit, ad denos ordi-

nem rerum sæculi mutavit humanitas : nos jubemur
 vile distrahere, cum esuriens paratus sit carius com-
 parare. O novum prædicationis eventum! Affectu
 damni negotiatio provenit; et votum est vendenti
 magis perdere, ut quæstum comparans valeat inve-
 nire. Talia profecto regem decet tractare commercia,
 talem convenit nunquinationem exercere pietatem; ut
 tunc minus acquiescat accipere, quando emptor plu-
 rima præcipitatur offerre. Libet referre qualis in vo-
 bis sit dominantis affectus, quia et primo cessit,
 quantum sufficere credidit, et nunc iterum postulata
 geminavit. Verecundum vobis erat aliquid sperare
 post dona, cum se adhuc ad beneficia principis re-
 servaret humanitas : non audita despexit, quando
 ipse visa testatus est. Felix illa calamitas, quæ prius
 miserantem reperit testem; ut post districtum judi-
 cem non haberet. Gaude igitur assuete jam bono
 Ligur, in usu tuo secunda [ms. et Ac., sæcula] vene-
 runt; nam collato tibi Ægyptios magna prosperitate
 vicisti : evadis tempora necessitatis, et libertatis præ-
 mia non amittis; immo illo tempore securus es ab
 hoste redditus, quando et de famis periculo cogno-
 sceris esse liberatus. Adhuc te prædictum ornat
 exemplum, adhuc est in qua parte superetur. Legi-
 tur enim Joseph fratribus suis tantum saccis occulta
 pretia reddidisse. Quid mirum, si, natura compelle-
 lente, proximis suis humanior usus est exstitisse?
 Hic autem cunctis large vendidit, functionem debitam
 reliquit; et plus iste generaliter contulit tributaris
 quam ille solis visus est præstitisse germanis. Brevi-
 ter dicantur effusa; hinc bona sua discat universitas,
 quando non regibus comparantur nostra sæcula, sed
 prophetis. Sed ne diutius beneficiorum regalium cu-
 pidos occupemus, præcepta nostra ad eos quorum
 interest manasse cognoscite, ut secundum tenorem
 jussionis ad vos perveniat munificentia principalis.

M. AURELII CASSIODORI HISTORIA ECCLESIASTICA

vocata

TRIPARTITA,

EX TRIBUS GRÆCIS AUCTORIBUS, SOZOMENO, SOCRATE ET THEODORETO,
 PER EPIPHANIAM SCHOLASTICUM VERSIS EXCERPTA, ET IN
 COMPENDIUM A SE REDACTA.

PREFATIO.

203 Utiliter nimis in capite libri præfatio poni-
 tur, ubi futuri operis qualitas indicatur. Quid enim
 commodius quam prius per eam aliquid discere, ne
 dictio possit inopinata confundere? Hæc igitur Hi-
 storia ecclesiastica, quæ cunctis Christianis valde
 necessaria comprobatur, a tribus Græcis auctoribus
 mirabiliter constat esse conscripta; uno scilicet

D Theodoro, venerabili epis: opo et duobus disertis-
 simis viris, Sozomeno et Socrate; quos nos per Epi-
 phaniam Scholasticum Latino condentes eloquio,
 necessarium duximus eorum dicta deflorata in unius
 styli tractum, Domino juvante, perducere, et de tri-
 bus auctoribus unam facere dictionem. Sciendum
 plane quod prædicti scriptores a temporibus divæ